

गोस्वामी आचार्य रत्न श्री १०८ श्री महा-
 राजोकी आज्ञानुसार तैयार व प्रगट भइ
 तासुं सर्व वैष्णवनकुं मानबेलायक पंडित
 श्री गदुलाबाजी संस्थाकी पुष्टिमार्गीय
 उत्सवोकी दो वर्षों

संवत् १९७३-७४ व १९७४-७५

कां

टिपणि व टेपण.

— x o x —

भक्तिय जन्म दुर्लभ हे, मिले न वारंवार,
 तश्वरसे पता थरे, शीर न लागे हार.

प्रत १०००.

संवत् १९७३.

टिपणि तयार करणार :

पंडित गोमलाल मुलजी,

भास्करोदय पंचांगके कर्ता.

टिपण तैयार करणार, व दोनुका प्रकाशक

संस्थाका मान्याधिकारी मंत्री :

काशीदाम नारायणदास दलाळ, बी. ए., एल एल. बी.

वकील हाइकोर्ट, भुलेश्वर-बंबई.

प्रिन्टर—मगनकाळ जगजीवनदास,

पत्ता—श्री 'सरम्भती' छापाखाना, ३५६ नागदेवी रस्ता—बंबई.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૌપીરાવિદ્ય વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૭૧૪૪ પત્રીક

પુસ્તકનું નામ ૧૮૭૩-૭૪ નુધાની

વિ.પ.પ. તથા વિ.પ.પ.

વિષય પ ૨૨૩૩ : ૪૫૭, ૫૩૬

यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थोऽधनुर्धरः ।
तत्र श्रीविजयो भूति ध्रुवानीतिर्मतिर्मम ॥

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૭૧૪૪

दोबरसकी टीप तैयार होगई है. संवत १९७३ आषाढादि १९७४ शुक्लनाम संवत्सरे शालिवाहन शके १८३९ पिंगलनाम संवत्सरे ए सालकी टीप और संवत १९७४ आषाढादिनि १९७५ प्रमोदनाम संवत्सरे शालिवाहन शके १८४० कालयुक्त नाम संवत्सरे यह दो वर्षकी टीप छपके तैयार हे. यह टीपमें ज्यांहा संस्कृत लिखे हे तासुं पूर्णिमा तथा वदि अमावास्या ओर एकंम तिथिमें इष्टि ज्याहां लिखनेका क्रम हे ताहांताहां नजरका दोषसैं काहां छपी हे काहां नहि छपीहे ताहां सुधारकर वांचना और “ज्येष्ठ सुदि ३ गुरुवारके दिनसे आषाढ वदि गुरुवार परियंत सूर्यरोहणी नक्षत्र का” हे तासुं “एदिनमें श्रीकुं अंगमें चंदन धरावना” एसा बीजमें लिखा हे सो बीजमें वाचनो. पान ७२ पर श्रावण कृष्ण ११ में “ पोरबंदरवाला ” सैं “ भाद्रवा वद ०)) ” लगका मजकुर रद हे और द्वितीय भाद्रपद सुदि शुक्रवारके दिन द्वितीय स्वरूपको उत्सव हे और द्वितीय भाद्रपद सुदि ११ गुरुवारके दिन नवलक्ष ग्रंथ कर्ता पुरुषोत्तमजीका उत्सव हे और

भाद्रपद वदि १२ ने शुक्रवारे श्रीमाहाप्रभुजिनका ज्येष्ठ पुत्र श्रीगोपीनाथजीको उत्सव हे और मार्गशीर्ष वदी मंगलवारकुं तिलकायित श्री गोविन्दजीको उत्सव हे.

और फालगुन वदि १ गुरुवार द्वितीया पाटोत्सव पण नजरका दोषसैं द्वितियामें लिखो हे सो एकंममें वाचनो और या टीपमें ऋस्व दिर्घका जहां दोष होवे ताहां सुधारकर वांचनो और लेखिन दोष वाचन दोष और नजरका दोष सुधारकर वांचना. दो बरसकी टीप तैयार करके शेरगढवाला टीकेट श्री गिरधरजी महाराजके और श्री राजनगरवाले गो. श्री मधुसूदन लालजी महाराजके हस्तकमलमें निवेदन कीयजात हैं.

शास्त्री पोपटलाल मूलजी विष्णु शर्मा.
भास्करोदय पचांगका कर्ता.

॥ श्री बालमुकुन्दो जयति ॥

श्री गुसाईंजी आत्मज व कल्याणरायोधीश छहेलाल श्री जदु-
नाथजीकी शेरगढवाली तिलकायित गादीपर बिराजते
गोस्वामी तिलक आचार्य रत्न

श्री १०८ श्री गिरधरदासजी महाराज

व

श्री गुसाईंजी आत्मज पौत्र श्री दिक्षितजीके वंशजकी
श्री राजनगरकी गादीपर बीराजते
गोस्वामी आचार्य रत्न

श्री १०८ श्री मधुसूदनलालजी महाराज

ऐसे दो आचार्योंकी आज्ञेसू पंडित श्री गढुलालाजीके संस्थेन
श्री मद्दलभाचार्यजीके वैष्णव संप्रदाय प्रमाण, शालीवाहन
शके १८३९ पिङ्गालनम संवत्सरे, संवत् १९७३-७४
शुक्लनाम संवत्सरे, सालकी तैयार कराकर छपी हे
तासुं सर्वत्र पुष्टिमार्गीय वैष्णवनकुं मान्य हे.

तैयार करनार :-

ज्योतिर्विदभूषण व भास्करोदय पंचांगका कर्ता

शास्त्री पोपटलाल मुळजी जामनगरवारे.

प्रकाशक :-

पंडित श्री गढुलालाजीकी संस्थाके मान्याधिकारी मंत्री,
दासानुदास काशीदास नारायणदास दळाल,
बी. ए., एल एल. बी., व वकील हायकोर्ट,
मुंबई व भावनगर.

व्रजभाषाकी संवत् १९७३-७४ सालकी ठिपणीकी

उद्घाटनपत्र.

—+++/0++—

चैत्र	शुक्लपक्ष	पृष्ठ.
॥ और व्रज वैसाख	कृष्णपक्ष	१
वैसाख	॥	२
॥ ॥ ज्येष्ठ	॥	३
ज्येष्ठ	॥	४
॥ ॥ आषाढ	॥	५
आषाढ	॥	६
॥ ॥ श्रावण	॥	७
श्रावण	॥	८
॥ ॥ भाद्र	॥	९
अधिक मास	॥	१०
भाद्र	॥	११
॥ ॥ आश्विन	॥	१२
द्वितीय भाद्र	॥	१३
॥ ॥ आश्विन	॥	१४
आश्विन	॥	१५
॥ ॥ कार्तिक	॥	१६

कार्तिक संवत् १९७४ शके १८३९

नवीन वर्ष	शुक्लपक्ष	१७
,, और व्रज मार्गशीर्ष	कृष्णपक्ष	१८
मार्गशीर्ष	,,	१९
,, पोष	,,	२०
पोष	,,	२१
,, माघ	,,	२२
माघ	,,	२३
,, फाल्गुण	,,	२४
फाल्गुण	,,	२५
,, चैत्र	,,	२६
अधिक मासको दानसंकल्प	....	२७
दानमंत्र	....	२८
श्राद्धको निर्णय	....	२९
चंद्रग्रहण निर्णय	....	३२
चंद्रग्रहण स्वग्रास	....	३४
मकर संक्रमणम्	....	३५
टिपणि बनावनाम्	....	३६
स्कंदपुराणोक्त वचनम्	....	३६

चैत्र शुक्लपक्ष.

१ शनि—सम्बत्सरोत्सव इष्टि वसंत नवरात्रिको
आरंभ चंद्रदर्शनम् ध्वजारोपणाम् श्री ठाकुरजी
के पास नवीन पंचाग श्रवण करावनों श्रीकूं
निब पत्र धरावनों.

३ र. गणागौरी.

४ सो. विनायक चतुर्थी.

५ मं.

६ बु. श्री गुसाईजीके छेहेलाठजी महाराजश्री
गोस्वामी श्री यदुनाथजीको उत्सव.

७ गु.

८ शु.

८ श.

९ र. रामनौमी व्रतम्. जहां नौमीकी वृद्धि होय
वहां उत्सव शनिवारको होय.

१० सो. रामनौमी पारणा.

११ मं कामदा एकादशी व्रतम्.

१२ बु.

१३ गु.

१४ शु.

१५ श. इष्टि.

चेत्रकृष्णएक्ष और व्रज वैशाख कृष्णएक्ष.

- १ र. इष्टि.
  - २ सो.
  - ३ मं.
  - ४ बु.
  - ५ गु.
  - ६ शु. अश्विनी मेषेक घटी १ प. ४० मुहूर्ती
३० संक्रांति बैठे पहिले दस घटी पुन्य
काल और बैठे पीछे दसघडी पुन्यकाल
इसवास्ते श्री ठाकुरजीकूं सतवाभोग राज-
  - ७ श. [भोगमें धरावनों पुन्यकाल
  - ८ र. [दिनके १२ बजेतक है.
  - ९ सो. पांचस्वरूपको उत्सव विद्यामान तिलकायित
श्री गोवर्धनलालजी कृत.
  - ११ मं. १०८ श्रीमद्वल्लभाचार्यजी (श्री महाप्रभुजी)
का महाउत्सव.
  - १२ बु. वरूथिनी एकादशी व्रतम्.
  - १३ गु.
  - १४ शु.
  - ३० श. इष्टि.
-

वैशाख शुक्लपक्ष.

- १ र.
  - २ सो. परशुराम जयंती चंद्रदर्शनम्.
  - ३ मं. कल्पादि अक्षयतृतीया या दिन श्रीको
चंदन धरावनो जलकुम्भदानम्.
  - ४ बु. विनायक चतुर्थी.
  - ५ गु.
  - ६ शु.
  - ७ श. तिलकायित श्री गिरधारीजी महाराजको
उत्सव.
  - ८ र.
  - ९ सो.
  - १० मं.
  - ११ बु.
  - १२ गु. मोहिनी एकादशी व्रतम्.
  - १३ शु.
  - १४ श.
  - १५ र. कूर्मजयंती. नृसिंहजयंती.
  - १५ सो. वैशाख स्नानारंभ जलकुम्भदानम् इष्टि.
-

वैशाख कृष्णपक्ष व्रज ज्येष्ठ कृष्णपक्ष.

- १ मं. इष्टि.
  - २ बु. चार स्वरूपको उत्सव तिलकायित श्री दाऊजी कृत.
  - ४ गु. संकष्टा ४ व्रतम्.
  - ५ शु.
  - ६ श.
  - ७ र.
  - ८ सो.
  - ९ मं.
  - १० बु.
  - ११ गु. अपरा एकादशी व्रतम् सर्वेशाम.
  - १२ शु.
  - १३ श.
  - १४ र.
  - ३० सो. या दिन सोमवती अमावास्या है सो ब्रह्म भोजन करावनों.
-

ज्येष्ठ शुक्लपक्ष.

१ मं. इष्टि गंगा दशहराको आरंभ गंगाजीका पद गाना चंद्रदर्शन.

२ बु. या दिनसे लेके ज्येष्ठ वदी २ गु. ताई सूर्य रोहणी नक्षत्रमें है तासु इन दिनोंमें श्रीकृ श्री अंगमें चंदन धरावनों.

३ गु. विनायक चतुर्थी.

४ शु.

५ श.

६ र.

७ सो.

८ मं.

९ बु.

१० गु. गंगादशमी दशहरा श्री यमुनाजीका उत्सव मानें हैं.

११ शु. निर्जला एकादशी इसका दूसरा नाम पांडवा एकादशी बोलते हैं इससे व्रतारंभ करनो.

१२ श.

• १३ र. तिलकायित श्रीगिरधारीजी महाराजको उत्सव.

१४ सो.

१५ मं. वटसावित्री व्रत यह व्रत स्त्रीको करना रज दोष होय तो ब्राह्मणीसे कराव जलका अधिवासन शयन पीछू करनों और श्रीको शयनकी सेवा जलदीसे पहुचावनी इष्टि.

जेष्ठकृष्ण व्रजके आषाढ कृष्ण.

- १ बु. श्रीकृं समस्त वैष्णवोंका दर्शन होय शंख
घंटा वाजे अधिवासन किये हुये जलसे
पुरुसूक्तसे ज्येष्ठा अभीषेक करनो. इष्टि.
- २ गु.
- ३ शु. संकष्ट चतुर्थी व्रतम्.
- ४ श.
- ५ र.
- ६ सो.
- ७ मं.
- ९ बु.
- १० गु.
- ११ शु. योगिनी एकादशी व्रतम्.
- १२ श.
- १३ र.
- १४ सो.
- १० मं. तिलकायित व्रटं श्री गिरधारीजी महाराजको
उत्सव इष्टि

आषाढ शुक्लपक्ष.

- १ बु चंद्र दर्शनम् सम्बत्सरारंभ इष्टि.
- २ गु.
- ३ शु रथयात्रा.
- ४ श. विनायक चतुर्थी.
- ५ र. श्री द्वारिकाधीशको पाटोत्सव.
- ६ सो. कशुंवाषष्टि तिलकायत श्री गोविंदजीकी
गादी विराजनेका उत्सव.
- ७ मं
- ८ बु.
- ९ गु.
- ९ शु.
- १० श.
- ११ र. शयनी एकादशी व्रतम् चातुर्मासका आरंभ.
- १२ सो.
- १३ मं.
- १५ बु. खग्रास ग्रहणम्.
चातुरमासको आरंभ ॥ ११ कूं न बन
शकेतो ॥ १२ अथवा १५ करना.
व्यास पूजा इष्टि.

आषाढ कृष्ण व्रजके श्रावण कृष्ण.

- १ गु. इष्टि.
- २ शु. हिंडोलाको आरंभ.
- ३ श. हिंडोलाका आरंभ संकष्ट व्रतम्.
- ४ र. श्री चंद्रमाजीको पाटोत्सव श्री चंद्रमाजीके घरमें आज दिनसे हिंडोला होते है.
- ५ सो.
- ६ मं.
- ७ बु.
- ८ गु.
- ९ शु.
- १० श. तिलकायित श्री गोवर्धनेशजी महाराजको उत्सव.
- १२ र. भागवत एकादशी दूसरा नाम कामदा एकादशी व्रत किसी घरमें इस एकादशीको कुंज हिंडोला करते है.
- १३ सो कर्क संक्राति दक्षिणारम्भ मंगलासे राजभोग पर्यंत उत्सव करना.
- १४ बु. सौभाग्यवती स्त्रियोंके व्रत इसव्रतका नाम दीपोत्सव है (दिवासा).
- ३० गु हरियार्ली पान फूलका हिंडोला इष्टि.

श्रावण शुक्लपक्ष.

- १ शु. चंद्रदर्शनम्.
- २ श.
- ३ र. ठकुरानी तीज.
- ४ सो. विनायक चतुर्थी व्रत.
- ५ मं नागपंचमी श्री बलदेवजीका जन्मोत्सव.
- ६ बु.
- ७ गु. शीतला सप्तमी.
- ८ शु.
- ९ श.
- १० र.
- ११ सो. पुत्रदा एकादशी व्रत श्री ठाकुरजीको भद्रा व्रजित
करनो भद्रा घटी १ पल २६ प्रवृत्त है तथा घटी २८ पल
४४ निवृत्त है इसवास्ते भोगमें श्रीज कूं पवित्रा धरावना
- १२ मं. गुरूनकूं पवित्रा धरावने.
- १३ बु
- १४ गु. तिलकायित श्री विठ्ठलरायजीको उत्सव.
- १५ शु. गोसाईंजीके जेष्ठ पुत्र श्रीगिरिधरजीका श्रीदामोदरजीको
उत्सव आपस्तव हिरणकेशी बौधायन कार्पव माध्यंका
दिन प्रभृति सर्व युजवेदीनकी तथा ऋग्वेदी अथर्ववेदनकी
श्रावणी श्रीकूं रक्षा धरावनी पूर्णिमा श्रवण युक्त है
भद्राका दोष नहीं है इसवास्ते मंदिरोंमें राज भोगमें
रक्षा धरावनी पीछे भोगमें धरे तो दोष नहीं परंतु
राजभोगमें उत्तम है.

श्रावण कृष्ण व्रजके भाद्रकृष्ण.

१ श. गोस्वामी श्री तिलकायित श्री १०८ श्री गोवर्धनलालजी को जन्मदिन हिंडोला विसर्जन होते हैं.

३ र. भद्रा प्रवृत्ति पहेला हिंडोला विसर्जनमें शुभ मुहूर्त देखकर करना काजली ३.

४ सौ. संकष्ट चतुर्थी व्रत परंतु स्त्रियोंके करनेका गोपूजन उसका नाम बोलचौथ कहते हैं. सबेरे सांझका पूजन है.

५ मं.

६ बु पाकपष्टी.

७ गु. शीतल सप्तमी शयन भोगमें षष्ठीका उत्सव.

८ शु. जन्माष्टमी व्रतम् वैष्णवानाम.

९ श. नंदोत्सव श्रीको राधा अष्टमी पर्यंत पारणामें झूले है कृत्तिका नक्षत्र ॥ १३ ॥ घटी ॥ ४६ ॥ के अंदर पारणा करना.

१० र.

११ सो. अजा एकादशी व्रतम्.

१२ मं

१३ बु

१४ गु. काकाश्री बल्लभजीको उत्सव.

३० शु. इष्टि इसतिथिमें पितराको तृप्त करना.

अधिकमास भाद्रशुक्लपक्ष.

१ श. पुरुषोत्तम मासका आरंभ कांस्य पात्रमें ३३ पूवा अथवा पक्वान भोग धरके वाको प्रति दिन दान या मासमें प्रशस्त है नित्य न बन सकेतो प्रथम दिवस तथा आगे द्वादशीसे लिखे पांच पर्वमें अवश्य करनों दानके मंत्र अंतमें लिखौ है पुरुषोत्तममास संबंधी भोगमें अधिक सामगरी धरनी स्नान दानादि नियमको आरंभ करनों या मासमें नित्य कुछभी सेवामें विशेष नियम रखना

२ र. चंद्रदर्शन. [और भगवन्नाम जप श्रीमद्भागवता दिकशुं पाठ यथाशक्ति
३ सो. [स्नान दान ब्राह्मण भोजन गौ
४ मं. विनायक ४. [पूजनादि जो बनसके सो कुछ-
५ बु [भी सत्कृत्य अवश्य करनों इष्टि.

५ गु.

६ शु

७ श.

८ र. सोना और तिलका दान देना चाहिये.

१० सो.

११ मं.

१२ बु. कमला एकादशी व्रतम् दोनों एक दशीमें नित्य पात्र दान

• दूध धरकर अथवा फलाहारकी वस्तु करनी चाहिये भोग

• दान प्रभृती नित्य न बनसके तो दोनों द्वादशी पूर्णिमा अमावस्या अथवा तीपात ये पांच पर्वनमें अवश्य करनी गौपूजनादि करना बड़ा फल है.

१३ गु.

१४ शु.

१५ श. इष्टि.

अधिक भाद्र कृष्णपक्ष वृजके आश्विन कृष्ण.

१ र.

२ सो.

३ मं.

४ बु

५ गु

६ शु.

८ श.

९ र.

१० सो. या दिन व्यतिपात है इससे भोगमें कुछभी विशेष धरना दान ब्राह्मण भोजन यथा शक्ति करवाना.

१० मं.

११ बु. कमला एकादशी व्रतम्.

१२ गु.

१३ शु.

१४ श. या दिन दीप दान करनो मंदिरमें दीप मालिका भरावनी जलमें दीप धरना.

३० र. विशेष दान ब्राह्मणको भोजन करावनो यथा शक्ति करनो इसदिन स्त्रीपुरुषोंका जोड़ा जिमवाना.

द्वितीय भाद्र शुक्ल.

- १ सो. इष्टि भागवतकी पारायणको आरंभ काठिया-
वाडमे होते है चन्द्रदरसन. [पको उत्सव.
- २ मं. हस्तके योग सामवेद श्रावणि द्वितीय स्वरूप
- ३ बु.
- ४ गु. विनायक चतुर्थि
- ५ शु ऋषिपंचमी त्रिघेने करवानुं व्रतम्
- ६ श. तिलकायित श्रीबीजा स्वरूप विठ्ठलेश जीका
उत्सव हरितालिका व्रतम्.
- ७ र.
- ८ सो. राधाअष्टमी.
- ९ मं. दूसरे देशमें मुंबई आदी वार्षिक श्री मद्भा-
गवतकी सप्ताका आरंभ. [जीको उत्सव.
- १० बु. श्री दसदिगंत विजयी लेखवाले श्री पुरुत्तम
- ११ गु. परिवर्तनी दूसरा दान एकादशी और
वामन जयंती.
- १२ शु.
- १३ श.
- १४ र. वार्षिक पारायण तथा सप्ताकी समाप्ति श्राद्धका
आरंभ और पूर्णिमाशी तिथिमें श्राद्ध परदाशके
छेदकर करना जिसका मरण पूर्णिमासि तिथिमें
हुवाहोव उसका श्राद्ध उसदिन नहि करना.

द्वितीय भाद्र कृष्ण वृजके आश्विन कृष्ण

- १ सो. महालय श्राद्धको आरंभ सांझीको आरंभ.
इसका निरणय अंतमें लिखा है इष्टी.
- २ मं. बीजका श्राद्ध
- ३ बु. तीजका श्राद्ध या दिन भरणां नक्षत्र है इस
वास्ते श्राद्धका बड़ा पुण्य है
- ४ गु. चतुर्थीका श्राद्ध. [बड़ा पुण्य है.
- ५ शु. पंचमीका श्राद्ध यादिनहराराय जीका उत्सव
या दिन व्यतीपात है इस दिन श्राद्धका
- ६ श. छट्टीका श्राद्ध
- ७ र. सप्तमीका श्राद्ध [का उत्सव
- ८ सो. अष्टमीका श्राद्ध श्री महाप्रभुजीका जेष्ठ पुत्र
गोपीनाथजीका पुत्र श्री परुषोत्तमलालजी
- ९ मं. नौमी श्राद्ध सौभाग्यवती स्त्रीका श्राद्ध
- १० बु दसमीका श्राद्ध
- ११ गु. एकादशीको श्राद्ध इंदिरा ११ व्रतम्
- १२ शु. द्वादशी श्राद्ध या दिन मघा नक्षत्र है इससे
संन्यासीका श्राद्ध करना
- १३ श. त्रयोदशी श्राद्ध श्री गुसाईजीके तिसरे
लालजी श्री बालकृष्ण जीको उत्सव
- १४ र चतुर्दशीका श्राद्ध [पुण्य है.
- ३० सो. अमावस्याका श्राद्ध या दिन वैधृत है बड़ा
- ३० मं. मातामहका श्राद्ध है साजिकी समाप्ति.

आश्विन शुक्लपक्ष.

- १ बु. इष्टी नवरात्रीको आरंभ चंद्रदर्शनम् जवारारोपण घटस्थापनम्.
- २ गु.
- ३ शु. [दामोदरजीको उत्सव
- ४ श. विनायक चतुर्थी ललिता व्रत तिलकाइत श्री
- ५ र. सरस्वत्यावाहनम्.
- ६ सो.
- ७ सो.
- ८ मं. सरस्वती पूजनम् नवरात्रीके होम.
- ९ बु. सरस्वती विसरजनम् यादिन ९ घटी ४६ पल
३१ श्रवण घटी ३६ पल १२ यादिन संध्यावखतमें दशमीका योग नहीं हैं परंतु श्रवणका योग पूर्ण है पण तिथी अपूर्ण है इसवास्ते शास्त्र प्रमाणेविजि या दसमीका योग अपूर्ण है.
- १० गु. घटी ४० पल ३४ या दिन तिथी सूर्यो उदयसे पूर्ण है श्रवणका योग नहीं है परंतु उदयात् तिथी अपरांन् काल व्यापिनी संध्यावखतकि प्रवर्त है और ग्रंथमें संध्यावखकी दसमीं लिये हे इससे दसमीं गुरवारके रोज होयगी इसदिन श्री ठाकुर जीकूं जवारा धरावना यादिन कुछ अशुभ योग नहीं हे इसकारण राजभोगमें अथवा भोगमें जवारा धरावना श्री गोस्वामीजीके जेष्ट पुत्र श्री गिरधर-जीके प्रथम लालजी श्री मुर्लीधरजीको उत्सव.
- ११ शु. पाशंकुशा एकादशी व्रतम्.
- १२ श.
- १३ र.
- १४ सो. शरद पूर्णमासीको उत्सव. [कोजागिरिव्रत्.
- १५ मं. कार्तिक स्नानारम्भ इष्टी. श्री गोकुल चंद्रमाजीका वरमें सरदपुर्णिमासि इस दिनमानी जाती है

आश्विन कृष्ण व्रजके कार्तिक कृष्ण.

- १ बु.
- २ गु.
- ३ शु. संकष्ट चतुर्थी व्रतम्
- ४ श.
- ५ र.
- ६ सो.
- ७ मं.
- ८ बु.
- ९ गु.
- १० शु.
- ११ श. रमा एकादशी व्रतम्.
- १२ र. गोवत्सह.
- १३ सो. धन्तेरस लक्ष्मीजीको दूधसे स्नान कराना
और पूजन करना.
- १४ मं रूपचतुर्दशी इसका दूसरा नाम नर्क चतु-
र्दशी अभ्यंग स्नानन सर्व मनुष्योंको तिल-
का तेल लगाकर स्नान करना चाहिये
- ३० बु. दीपोत्सवी व्रत तैलाभ्यंग दफतर पूजा
हटडी श्री ठाकुरजीके पास भरनी महाल-
क्ष्मीजीकी पुजा.

कार्तिक शुक्लपक्ष संवत् १९७४ शके १८३९ कार्तिक नविन वर्ष.

- १ गु. नवा वर्षका प्रारंभ बहिमे सुरुवात इस दिन करना।
चाहिये वृश्चिक संक्रांतिका प्रवेश अन्नकूटका उत्सव
गोवर्धन पूजा माईकी पुजा प्रातःकालमें महालक्ष्मी
जीका दर्शन नवा व्यापार करना ध्वजा पताका रोपण
- २ शु. चंद्रदर्शनं यमद्वितीया भाइब्रिज
- ३ श.
- ४ र. विनायक चतुर्थी.
- ५ सो.
- ६ मं.
- ७ बु.
- ८ गु. गोपाष्टमी
- ९ शु. अक्षयनवमी कृतयुगादी कुशमाण्ड दानं
- १० श.
- ११ र. भागवत पञ्चादशा व्रतम् दुसरा नाम प्रबोधिनी.
देवीप्रस्थापन यह दिन सिंगारमें घटी १० पक्ष ३ के.
अंतर में डण्का दर्शन होवे श्री गुसाईजीके प्रथम
लाङ्गजी श्री गिरिधर जीको उत्सव तथा पंचम लाङ्ग-
जी श्री गजनाथजीको उत्सव तुलसीबिवाह या दिन
१० जरी पोछे अर्तीपात बैठते हैं.
- १२ सो. चातुर् मासके नियम समाप्ती. [धरावना.
- १३ मं. वैकुण्ठ चतुर्दशी तिलकाइत श्री गोविन्दजिका
उत्सव श्री कृष्ण परमत्माको कमलका फूल
- १४ बु. मुकटका सिंगार चतुर्मासकं तथा कार्तिक
मासके नियमकी समाप्ती.

कार्तिक कृष्णपक्ष व्रजके मार्गशीष.

१ गु. गोपमासारंभ व्रतम्. चर्याइष्टि.

२ शु.

३ श.

४ र. संकष्टव्रत छठास्वरूपको उत्सव तिलकाइत
श्री दाऊजी महाराजकृत.

५ सो.

६ मं.

७ बु.

८ गु.

८ शु. श्री गुसाइजीके दुसरे लालजी श्रीगोविन्दजी
को उत्सव.

९ श

१० र.

११ सो. उत्पत्ती एकादशी व्रतम्.

१२ मं.

१३ बु श्री गुसाइजीके सातवें लालजी श्री घन-
श्यामजीको उत्सव.

१४ गु.

१० शु.

मार्गसर्शि शुक्लपक्ष.

१ श. इष्टि धनुस्येक धनुर्मस आरंभ चन्द्रदर्शनम्

२ र.

३ सो.

४ मं.

६ बु.

७ गु. श्री गुसाईजीके चतुर्थ लालजी श्री गोकुल-
नाथजीको उत्सव.

८ शु. सात स्वरूपको उत्सव श्री गोवर्धनलालजी
महाराजकृत.

९ श.

१० र.

११ सो. मोक्षदा एकादशी व्रत.

१२ मं.

१३ बु.

१४ गु.

१५ शु. गोपमास समाप्ती छप्पनभोग श्री बलदेवजी
को उत्सव कितनेएक वरमे माने है.

मार्गशीर्ष कृष्णपक्ष व्रजके पौष कृष्णपक्ष.

- १ श. इष्टि.
- २ र.
- ३ सो. संकष्टचतुर्थी व्रतम्
- ४ मं.
- ५ बु.
- ६ गु. धनुर्मासका आरंभ.
(श्री गुसाईजीके बड़े नार्ती श्री कल्याण-
रायजीको उत्सव श्री विठ्ठलरायजीके वर्गमें
माने हैं)
- ७ शु.
- ८ श.
- ९ र. श्री १०८ गुसाईजी श्री विठ्ठलनाथजीको
उत्सव प्रभूचरण गुसाई.
- १० सो.
- ११ मं.
- १२ गु. सफला एकादशी व्रतम्. श्री ठाकुरजीको
फलका भोग धरना फलका दान करना ति-
लकाइत श्री गोविन्दजीका उत्सव.
- १३ गु.
- १४ शु
- ३० श. भोगी धतुरमासकी समार्ती शाम बंटा.

पौष शुक्लपक्ष.

- १ र. मकरार्क घटी ३९, पल ५३ प्रवेश होवेगा उसका पुण्यकाल इस सक्रांती रबीबारे अर्द्ध रात्री पहिलें. प्रवेश होति है इसकारण बीज सोमवारके रोज पूर्व भागके मध्याह्नके अंदर पुण्यकाल है मृग्योदयधी ५ घटी अती पुन्य है इसवास्ते श्री ठाकुरजीको श्रृंगारमें अथवा राजभोगमें तिलवा धराना पुन्यदान श्राद्धादिक करना.
- २ सो. चंद्रदर्शनम्.
- ३ मं.
- ४ बु. विनायक चतुर्थी.
- ५ गु.
- ६ शु. श्री नाथर्द्धास्थ गोस्वामी तिलकयित श्री १०८ श्री गोवर्धनलालजी महाराजके पुत्र चिरंजिवी श्री दामोदरलालजीका जन्मदिन
- ७ श.
- ८ र
- ९ सो.
- १० मं
- ११ मं.
- १२ बु. पुत्रदा एकादशी व्रतम्.
- १३ गु
- १४ शु
- १४ श.
- १५ र. माघस्नानारंभ.

पौष कृष्णपक्ष व्रजके माघ कृष्णपक्ष

- १ सो. इष्टी.
- २ मं.
- ३ बु. संकष्ट चतुर्थी व्रत.
- ४ गु.
- ५ शु. [मथुरेशजीके घरमें माने है.
- ६ श. दिक्षिदजी श्रीगोपिनाथजीको उत्सव श्री
- ७ र. [दाऊजीका उत्सव.
- ८ सो. श्री तिलाका इत बड़े श्री दामोदरजी श्री
- ९ मं.
- १० बु. [स्नान तिलका भोजन.
- ११ गु. शटतिला एकादशी व्रतम्. तिलकादान तिल
- १२ शु.
- १३ श.
- १४ र. घटी २६ पल ३१ उपरांत सांझका ५। नें ९ मिलिये
अर्धोदय पर्व सुरू होगे इस दिन व्यतीपातका योग
है और श्रवण नक्षत्रका योग है रात्रीका घटी
३४ पल ३० कलाह ९ और मिनिट ९ सुधि
अर्धोदयका पुण्यकाल रहेगा यह योग पूर्ण है
इस योगका फल करोड सूर्य ग्रहणके बराबर है इस
योग सूर्यास्त पहिले शुरू हो होते हैं इससे अति
उत्तम है सर्व खल गंगाजल समान है सर्व ब्राह्मण
देव समान है इस वास्ते पायस और पुवाका भोजन
करावना.

३० सो वह अमास सोमवती है.

माघ शुक्लपक्ष.

१ सो. चंद्रदर्शनम् कुम्भेर्क.

२ बु.

३ गु: विनाइक चतुर्थी.

५ शु. वसंत पंशमीको उत्सव.

६ श.

७ र.

८ सो.

९ मं.

१० बु.

११ गु. जया एकादशी व्रत.

१२ शु.

१३ श.

१४ र.

१५ सो. होली डंडो रोपणम घटी ॥ १६ ॥ पल

५७ पीछे भद्रा उतरे हैं तदनंतर संध्या कालमें होली डंडा रोपणकरो. सवेरे अभ्यंग धमारको आरंभ.

माघ कृष्ण व्रजके फाल्गुण कृष्ण.

१ मं.

२ बु.

३ गु.

४ शु. संकष्ट चतुर्थी व्रत

५ श.

५ र.

६ सो.

७ मं. श्री नाथजीको पाठो उत्सव.

८ बु.

९ गु.

१० शु.

११ श. विजिया एकादशी व्रत.

१२ र.

१४ सो. महाशिवरात्री व्रतम्.

३० म. इष्टि.

फाल्गुण शुक्लपक्ष.

- १ बु. इष्टी
- २ गु. चंद्रदर्शनम्.
- ३ शु.
- ४ श. विनायक चतुर्थी.
- ५ र.
- ६ सो.
- ७ मं. श्री मथुरेशजीको उत्सव.
- ८ बु.
- ९ गु.
- १० शु.
- ११ श. आमलेकी एकादशी व्रत दूसरा नाम कुंज
एकादशी.
- १२ र.
- १३ सो.
- १४ मं.
- १५ बु भद्रा घटी ॥ ३ ॥ पल ॥ १४ ॥ इस
वखते भद्रा निवृत्त होती है तदनंतर संध्या
• कालमें लाभ होरामें होलीका प्रगट करना
और मंदिरमें इस दिनमें घटी ॥ ३ ॥ पल
॥ १६ ॥ पीछे श्रीकूँहिडोलामें पधरावना
आंवाका मोहर धरना.

फाल्गुण कृष्णपक्ष व्रज चैत्र कृष्णपक्ष.

- १ गु. धूलिबंदनम् इष्टि.
  - २ शु. द्वितीया पाठ उत्सव.
  - ३ श.
  - ४ र. संकष्ट चतुर्थी व्रत.
  - ५ सो.
  - ६ मं.
  - ७ बु
  - ८ गु.
  - ९ शु.
  - १० श.
  - ११ र. पाप मोचनि एकादशी व्रतम्.
  - १२ सो.
  - १३ मं. वारुणी पर्वयामें स्नानादिक का फल ग्रहणसे अधिक होय है.
  - १४ बु.
  - ३० गु. इष्टि.
-

अथश्री अधिकमासगो दान संकल्प.

अधिक मासमे नित्यअथवा पूर्वोक्तदिनमे पुत्रा ३३ अथवा पक्वान्न ३३ कांस्यके पात्रमे धरके दक्षिणा सहितदेने बनेतो घृत सुवर्ण तथा वस्त्रहु संग देने ताको संकल्प आचमन प्राणायाम करके करनो विष्णु विष्णु विष्णुः श्री मद्भगवतो माहापुरुषस्य श्रीविष्णोराज्ञयाप्रवर्तमानस्यऽद्यब्रह्मणो द्विंताये परार्धे श्री श्वेत वाराह कल्पे

- वैवस्वत मन्वन्तरेऽष्टाविंशति तमे कलियुगे कालि प्रथम चरणे भूर्लोकें जंबूद्वीपे भारत वर्षे आर्या वर्तान्तर्गत ब्रह्मा वर्तकदेशे अमुक देशे बौद्धावतारे शालिवाहन शके अष्टादसं त्रिसिंतेनवद्धश्रुक्प्रमोदनाम संवत्सरे दक्षिणायन गतेर्के वर्षातौ प्रथम अधिक पुरुषोत्तमे भाद्रपद मासे शुक्ल कृष्ण पक्षे अमुक तिथौ अमुक वासरे अमुक नक्षत्रे अमुक योगे अमुक करणे अमुक राशि स्थितेसूर्ये अमुक राशिस्थिते चंद्र व्रषभ राशिस्थिते देव गुरौ यथा यथा राशिस्थान स्थितेषु एवं ग्रहगुण
- विशेषण विशिष्टायां शुभ पुण्य तिथौ मम वर्षत्रयो पार्जित कायिक वाचिक मानसिक समग्र पाप क्षयार्थं पुराणोक्त शुभफल प्राप्त्यर्थं श्री गोपीजनवल्लभ प्रीत्यर्थं मिमांस्त्रय त्रिशद पूषा विष्णवादि श्रीपत्यंतत्रयात्रिंश दैवतान् पुरुषोत्तम दैवतान् कांस्यपात्र स्थितान् स-

घृतान् सहिरण्यान् सवस्त्रान् सदाक्षिणाकान् यथानाम
 गोत्राय यस्मै कस्मै चिद्ब्राह्मणायदातुमह मुत्सृजे
 तेन पुण्येन भगवान् श्रीसर्वात्मा श्रीगोपिजन वल्लभः
 प्रीयताम् अपूपके ठिकाने पकवान होयतो अपूप
 स्थानापन्न पकवान्ननिष्पेकहेनो ओर घृत हिरण्यवस्त्रं
 नमोसूंजोनहोय ताफानाम उचारण न करनो. या मासमे
 ब्राह्मणोना दंपति जिमावना.

दानमंत्र.

विष्णुरूपी सहस्रांशुः सर्व पाप प्रणाशनः अपूपान्न
 प्रदानेन मम पापं व्यपोहतु ॥ १ ॥ नारायण जग-
 द्वीज भास्कर प्रतिरूपधक् ॥ दानेनानेनपुत्रांश्च संपदं
 चाभिवर्द्धय ॥ २ ॥ यस्य हस्ते गदाचक्रे गरुडो यस्य
 वाहनम् ॥ शंखः करतले यस्यसमे विष्णुः प्रसीदतु ॥ ३ ॥
 कलाकाष्ठादि रूपेण निमेष घटिका दिना ॥ योवंच
 यतिभूतानि तस्मै कालाय ते नमः ॥ ४ ॥ कुरुक्षेत्र
 समोदेशः कालः पर्व द्विजे हरिः पृथ्वीसममिदं दानं
 गृहाण पुरुषोत्तम ॥ ५ ॥ मलानांच विशुद्ध्यर्थं पाप
 प्रशमना यच्च पुत्रपौत्रा भि वृद्ध्यर्थं तवदास्यामि
 भास्कर इति ॥ ६ ॥ पुवादेना होयतो इन श्लोकमे
 सुप्रथम श्लोकमे अपुपान्नहेसोहि कहनो और पकवान्

देने होय तो पक्वान्नानां प्रदानेनतेसे कहनो पुरुषो-
त्तममासके स्नानदान आदि नियम नबनसके तो
हुवदि ११ कमला एकादशी बुधवार सुरवि अमा-
वस्या पर्यंत पाच दिन अवस्य करनो चाहिये पुरुषोत्तम
मासमा ब्राह्मणना दंपति जिमावना,

अथ श्राद्धको निर्णय.

भाद्रपद कृष्णपक्ष व्रज आश्विन कृष्णपक्ष ॥ प्र-
तिपदा सोमवार सुंलेके १४ ने सोमवारताई सब
श्राद्ध तिथि प्रमाणे हे

जाकि मरण तिथि पूर्णिमा होय ताको
महालय श्राद्ध अष्टमी द्वादशी अमावास्या व्यतीपात
यामेसूं कोयभी दिनमे करनो पुर्णिमामें नहि करनो
भाद्रपदकी पूर्णिमा श्राद्ध पक्षमे नहि हे तासूं अबके
पंचमी शुक्रवारके दिन बारह बजा पीछे अपराह्न
कालमें व्यतीपात हे तासुं ये दिवसे श्राद्धादिकर्म
• विशेष प्रशस्त हे तासुं कोयभि तिथिकुं श्राद्ध रहिगयो
होय अथवा रहिजावेको संभव होय तो यादिन
करनो अब तृतीया बुधवारकी भरणी नक्षत्र हे तासुं
पिंडरहित गया श्राद्ध जे सो फल लिखो हे नवमीनें
मंगलका नवमीके श्राद्ध हे माता प्रभृति सुवासिनी

मृत भई होय तो एवा ति सुवासिनिकुभि
 अवश्य जिमावनि आ नवमिका दुसरा नाम शास्त्रमें
 अविद्धा नवमि बोलते हे तादिन विधवाका श्राद्ध नहि
 करनों विधवाका श्राद्ध तो मृततिथिसु करनो द्वादशि
 श्रुक्रवारको निमित्त संन्यासीनको महालय श्राद्धकरनो
 चाहिसो ते न बनशके तो सर्व पितृगणके निमित्त
 नामोचार पूर्वक एक संकल्प करके ब्राह्मण भोजन तो
 अवश्य करनो चाहिये क्या जां श्राद्ध ब्राह्मण भोजन
 कुछभि न करे ताकु शास्त्रमे दोष लिखो हे अब १४
 रविवारकु चतुर्दशी निमित्तक घायलके श्राद्ध जलमें
 डूबके मरगये होय अथवा शस्त्रसे तोपसे बंदूकसे
 सर्पादि जानवरसे आदि मरणपाये होय उनको
 श्राद्ध यादिन करनो जाकि मरणतिथि १४ चतुर्दशी
 होय अने ज्वरादि अछे रोगमे मरे होय अकाल मृत्यु
 न होवे होय ताका श्राद्ध अष्टमी द्वादशी अमावास्या
 व्यतीपात यामेसुं कोयभि दिनमे करनो हालसालमे
 अमावास्याका श्राद्ध १४ सोमवारके रोज अमावास्या-
 का श्राद्ध दर्श श्राद्ध निमित्त ब्राह्मण भोजन कुछभि
 न करे तो ताकु दोष लिखो हे अमावास्या मंगलवार
 के दिन आज्ञा पडवा माता महनुं श्राद्ध करनो.

अब आगल लिखो हे के भाद्रपद १५ मा श्राद्ध
 पक्षमे नहीं हे तो भाद्रपद पूर्णिमाके दिन पितामह
 एटले परदादाने छोडके परदादाना बाप तेना पिता-
 मह अने तेना प्रपितामह ए त्रणेय सपत्नीकवसु
 रुद्र अने आदित्य स्वरूप तेम मातामह आदि
 माताजिनो दादो ए पण सपत्नीक तेने उध्वेसे श्राद्ध
 करवु आश्राद्ध पार्वणछे माटे अपराह्णकाले पुरुरवाद्वव
 ए नामना विश्वे देवा सहित अने पिंडसहीत करवु
 अब दुसरे ग्रंथमें लिखते हे प्रपितामह नि उपरना
 ए त्रण तेमने उद्वेसे करिनांदी श्राद्धरीत सत्यवसु
 नामना विश्वदेवा सहित श्राद्ध करवु अने ते श्राद्धमा
 मातामहादिने उद्देशे उचार करवो नहि एमकहे छे
 आपोष्टपदि श्राद्ध संस्कृत पंचर दिवशमा कोइ ऐक
 दिवसे करवुं अवा महालय पक्षमा अने संपूर्ण कृष्ण-
 पक्ष पर्यंत माहालय करवुं अ पक्षमा पण अवस्य
 करवानु छे पाच मथकि इत्यादिक जे माहालय पक्षमा
 तेमाकृता कृत करो आथवा न करो अमछे आ शालमा
 माहालय श्राद्धमा १ ने सोमवारथि ते वदी १४ ने
 रविवार शुद्धीमा कोइ पणतिथिमा वध घटनथि शरखा
 श्राद्ध छे अमावास्यानु श्राद्ध बिजि १४ ने सोमवारे

थासे अने अमावास्याने मंगलवारे मातामह श्राद्ध करवुं इति.

चंद्रग्रहण निर्णय.

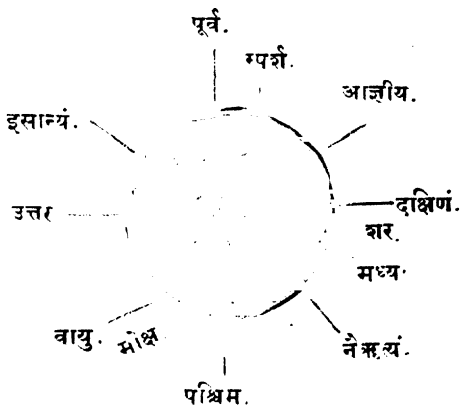
संवत् १९७३ आषाढादि १९७४ शके १८३९ आषाढ शुक्ल (बुधवार तारीख ४ जुलाई १९१७) के दिन रात्रिकु चंद्रग्रहण खग्रास होयगा ताके स्पर्श मोक्ष निचेलखा प्रमाणे हे आषाढ शुद्धनि १४ मंगलवारशु सवारशांज घडि यंत्र मिलावि राखनि बुधवारके दिन सवेरे वडि मीलावि राखनि बुधवारके अपोरना १२ वजे ताइ दिनको खायो जाय रात्रिना नववजाताइ जलपियो जाय दशवरश कि अंदरना बालक तथा वृद्ध रोगि जिनशु खायो बनान नहिरै इशकाय तेणे रात्रिना नववजे ताइ जललेनो योदिखाथो जाय बुधवारके दिन वेगे श्रीकुं सेहेन कि सेवा वेहेलि पोहोचनि श्रीकु अनोसर कराबाद वाशण जगा मंदिर प्रभृति खासा करि अलग राखनो साज सुपेदि कोरे रखनो माहा प्रसादमेशखडि अन्नशखडि बाहार निकालने उशमे अन्नखडि और राखिशका याते विवस्तु भेकूशंघरि राखनो रसोई भोगमे प्रभृति खासा करि राखनो रात्रिके १२ ने ४२ मीलिटें

स्पर्श ते वखते श्रीकु जगावनो सिंघासनमे पध
 रावना सु कि सेवा प्रभृति भोग धरनो रुपाकि तब
 कडिमे बिडा नविन घरने शैया मंदिरके और
 प्रभृति खाशाकरि राखने सैयाको साज बदलनो शैया
 उठावनि मथनि निकालनि खाशा जलघरके वाशन
 स्थल प्रभृति खासा करि राखेशुके करि राखने कलाक
 १२ मिलि २९ भोग शरायटेराखोलि जंपादि
 करने त्यारपाछे प्रभुनीपास वृत लवण और
 दक्षणा सहित खिचडीके डबराके दान संकल्प
 करनो अपने हु यथा शगति दानकरे कलाक ४ मिलिट
 १४ अथवा अन्य ग्रंथ प्रमाणे कलाक ४ मिलिट
 ३५ मिटे मोक्षको पको पको निश्चय करी देश देयके
 स्नानादिक करि शुद्ध जलल्याय वाशन प्रभृति
 खासा करि नवीन जलशु जल कि झारि भरि प्रभुकुं
 स्नानादि कराय ग्रहणविधिको भोग धरनो तापी छे
 समयानुसार मंगलादि राजभोग परियंत सेवा करि
 अनोसर कराय यथा शक्ति प्रमाणे ब्राह्मण भोजनादि
 करि माहाप्रसाद लेनो.

चंद्रग्रहण खग्रास.

	घटी	पल	क०	मि
स्पर्श	४८	५१	१२	४२
मध्य	५३	३४	२	२९
मोक्ष.	५८	१३	४	१४

कलिना प्रमाणथि ग्रंथनाचक्र नाकारणथि बे
मिलिटथि पांच मिलिट ओछु अदकु थवा संभव छे.

कर्क-तुलाने-कुंभने-मिनने-सारं फल आपसे
मेशने-मिथुनने-सिंहने-वृश्चिकने साधारण-वृषभ-
कन्याने-धनने-मकरने दुःख बैठबुं पडसे माटे ग्रहण
वखते स्पर्श स्नानकरवु होमं जपादिक करवु दानकरवु
ग्रहण जोबुं नहीं.

अथ मकर संक्रमणम्.

स्वस्ति श्रीमन्नृपविक्रमार्क समयातिनात् संवत् १९७४
ना शुक्ल नाम संवत्सरे तथा च नृपति शालि वाहन
शके १८३९ ना पिंगलनाम संवत्सरे दक्षिणायने
हेमंत ऋतौ पौषमासे शुक्लपक्षे तिथ्यां १ रविवासरे
घटी ४८ पलानि १९ उत्तराषाढा नक्षत्रे घटय ३९
पलानि ७ परं श्रवण नक्षत्रे हर्षणयोगे घट्यः २९
पलानि ४५ परं वज्रयोगे तात्कालिके बव करणे
एवमादि पंगांग शुद्धा वत्रदिने सूर्योदयात् इष्ट घट्यः
३९ पलानि ५३ समये मकरसक्रांतौ संक्रमणं स्यात् ॥

अस्थपुण्यकाल पौष शुक्ल २ ने सोमवारे घटि १९
पलानि ५३ पर्यन्त उत्तमं तदग्रेगौण अथवाहनप्रकार
वाहन सिंह उपवाहन हस्ती वस्त्रधोला आयुध भुशंडि
कस्तुरिनुतिलक अवस्थावाला अवस्थास्थीता पुण्यपुं
न्नागनु भक्षणमन्त्रं जाति देविनि आभुषणं प्रवाल

वार नाम घोरा नक्षत्र नाम महोददी एकंदर मुति ३०
आगमन उत्तरतः गमनदक्षिणदिशि अवलोकनं नैऋ-
त्यदिशि अथ स्वरूपे षष्ठियोजनानि प्रमाणं

मोहमयीस्थ समग्रविद्वज्जन ज्योतिर्विदां भास्करोदय
पञ्चाङ्गाभिप्रायम् ।

आ छिणे बनावनार.

पंडित ज्योतिर्विद भूषण मूलजिशर्मण आत्मजः
पण्डित श्रीपोपटलालशर्मा । ज्योतिर्विद भूषणा वटंक
ग्राही जामनगरनिवासी मुम्बापुर्याः सुप्रसिद्धैः शास्त्रि
भिर्ज्योतिर्विद्विश्च ज्योतिर्विदा भूषण पद व्यालङ्कृतो
ज्ञेय मन्त्रत्य श्रेष्ठिवर्गादपि बहुनिप्रमाणपत्राण्यपि समुप-
लब्धानिसन्ति ॥

स्कंदपुराणोक्त वचनम्.

त्रेतायुगेरेवताचले कदाचिदागतयो हरिहरयोः प्रसं-
गेन विष्णो देहसमुद्भूत गिरिनाथेन ब्राह्मणानामदि
वैष्णवत्वञ्च विज्ञाय श्री भगवता श्रीविष्णुना दामोदर
स्वरूपं ममसेवां कुरुष्व इति ज्ञेयम् ॥ श्रीवलभाचा-
र्यैरपि तदनुमोदितम् इति ।

પુષ્ટિમાર્ગના વૈષ્ણવોને ખાસ, તેમજ ધર્મ વિલા-
સીઓને સામાન્યપણે, બાણવા અને મનન
કરવા જેવા ધર્મના વિષયોનું

દીપણુ અથવા સંગ્રહસ્થાન.

મુંબઈ નિવાસી ગોસ્વામી આચાર્યરત્ન બાળકોની ખાસ
ફરમાસ અને સહાયતાથી અને છટ્ટા ધરના મથુરાવાસી
ગોસ્વામી આચાર્યરત્ન મહારાજે સાંપ્રદાયિક વિષયોનું
સરસમાં સરસ જ્ઞાન ધરાવવા માટે સુપ્રસિદ્ધ
છટ્ટા ધરની તિલકાયિત ગાદીના શ્રી કલ્યાણ-
રાયાધિશ તિલકાયિત ગોસ્વામી શ્રીગિર-
ધરલાલજી મહારાજની અને રાજનગર-
વાળી ગાદીના શ્રી નટવરાધિશ ગો.
શ્રીમધુસુદનલાલજી મહારાજની
લખીત આજ્ઞાથી તૈયાર કરી
છપાવી શ્રીઆચાર્ય મહા-
પ્રભુજીને અર્પણ
કરેલી છે તેથી
સર્વ વૈષ્ણવોને
માન્ય છે.

તૈયાર કરનાર અને પ્રકાશક:—

પંડિત શ્રી ગદુલાલાજીની સંસ્થાના વર્તમાન
માન્યાધિકારી મંત્રી દાસાનુદાસ
કાશીદાસ નારણદાસ દલાલ,
બી. એ., એલએલ. બી. વકીલ હાઈ કોર્ટ.
મુંબઈ-લાવનગર.

શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીને
અર્પણ પત્રિકા.

શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજી.

કિં મધુના કિં સુધયા કિંચ વસુધયા ચિલયા ।
યદિ હૃદયહારિ ચરિતઃ પુરુષઃ પુનરેતિ નયનયો રયનમ્ ॥

વધુ શું વધુ ?
 જીવ્હા તોતપ્રય છે.
 આપશ્રીએ દેવી જીવોના
 કલ્યાણાર્થે સનાતન જે દેવી
 પુષ્ટિમાર્ગ સચેત કરી પ્રવર્તાવેલો
 છે તેના હાલ ફક્ત દ્વારનીજ આ બ્રહ્મ
 રાક્ષસી હૃદયને દર્શન આપી ઝાંખા
 કરાવી છે તેથી ઉદભવેલા અવર્ણ્ય
 આનંદનું વર્ણન કરવા જે મને કોઈ આજ્ઞા
 કરે તો જે મુંગો પોતાને આનંદમય થયલા
 સ્વપ્નનું વર્ણન કરી શકે તો હું તેનું વર્ણન કરી શકું.
 ફક્ત આનંદસાગરમાં બંને એક સરખા ઝાંકા ખાય.
 આવી સ્થિતિમાં આ મુંગા પ્રાણીના હૃદયમાં બીરાજી
 તેની કલ્પનાઓને આપશ્રીના સંપ્રદાયના ફક્ત
 દ્વારની જે ઝાંખી કરાવી છે તે પ્રસંગે આ
 જીવાત્માએ શું અનુભવ્યું છે તેની દૃઢ
 નોંધ આપશ્રીના ચરણકમળમાં અર્પણ
 કરું છું તે આપશ્રી કૃપા કરી સ્વીકાર-
 શો અને તેમાં થયેલા દોષોનું
 નિવારણ કરી આ બ્રહ્મરાક્ષસી
 હૃદયને દેવી બનાવી આ
 સંપ્રદાયના રહસ્યનું
 વધારે પાન
 કરાવશો.

કર્તા.

ટીપણી અથવા સંબંધસ્થાનની મંગળાચરણી લાગની અનુક્રમણીકા નંબર ૧.

- ૧ શરૂઆત મંગળાચરણી શ્રીમદ્ભક્તભાગ્યાર્યકૃત શ્લોક સાથનું શ્રીમદ્ભક્તભાગ્યાર્યજનું સાદું ચીત્ર.
- ૨ શ્રીનાથજીનું વિઠ્ઠલચરણકૃત શ્લોકસહીત સાદું ચીત્ર.
- ૩ શ્રીનાથજીને કરવામાં આવેલી સ્તુતી નં. ૧ અને ૨.
- ૪ પ્રસ્તાવના.
- ૫ છઠ્ઠા ધરના શ્રી શેરગઢ તિલકાયિત ગાદીના શ્રી કલ્યાણરાયધિશ ગો. શ્રી ગિરધરલાલજી મહારાજની આજ્ઞાપત્રીકા.
- ૬ શ્રી રાજનગરમાં ખીરાજતા શ્રી નટવરાધિશ ગો. શ્રી મધુસુદનલાલજી મહારાજની આજ્ઞાપત્રીકા.
- ૭ રંગીન ચીત્રાવળી:—

- ૧ શ્રીનાથજી.
- ૨ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી.
- ૩ શ્રી ગુસાંઈજી તેમના ૭ લાલજી સહીત શ્રી મહાપ્રભુજીની કથા શ્રવણકારી ચીત્ર.
- ૪ શ્રીઆચાર્યજીમહાપ્રભુજી અને તેમના ત્રણ સેવકો.
- ૫ શ્રીગોપિનાથજી અને તેમનાલાલ શ્રીપુરુષોત્તમજી
- ૬ શ્રી ગુંશાધજી.
- ૭ શ્રી ગુસાંઈજી અને તેમના સાત લાલજી.
- ૮ શ્રી ગિરધરલાલજી પહેલા લાલ.
- ૯ શ્રી ગોવિંદલાલજી બીજા લાલ.
- ૧૦ શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજી ત્રીજા લાલ.
- ૧૧ શ્રી ગોકુલનાથજી ચોથા લાલ અને તેમના પરદેશ જતાના વચનામૃત.
- ૧૨ શ્રી જદુનાથજી છઠ્ઠા લાલ.

- ૧૩ શ્રી ધનશ્યામજી સાતમા લાલ.
 ૧૪ શ્રી રાધેશ્યામ.
 ૧૫ શ્રીહરિરાયજી મહાપ્રભુ.
 ૧૬ લેખવાળે દશ દિગંતવિજયી શ્રીમત્પુરુષોત્તમજી.
 ૧૭ કાશીવાળા શ્રીગિરધરલાલજી ॥ શ્રીગોપાળજી
 ગ્રંથકાર.
 ૧૮ શ્રી દેવકીનંદનાચાર્યજી.
 ૧૯ શ્રી શેરગઢવાળા ટીકેટ શ્રી ગિરધરલાલજી
 અને તેમના લાલ રાજનગરવાળા.
 ૨૦ શ્રી ગોવર્ધનલાલજી મહારાજ મુંબઈ-વેરા-
 વળવાળા.
 ૨૧ ગો. શ્રીગોકુલનાથજી ॥ શ્રીજીવણુલાલજી મહારાજ
 ૨૨ શ્રી ગોકુલનાથજી ॥ શ્રી જીવણુલાલજી મહારાજ
 મુંબઈની મોટી હવેલીવાળા મહારાજ
 પાછ અને બગલખંદી સહીતનું ચીત્ર.
 ૨૩ પંડિત શ્રી ગદુલાલજી ભટ્ટાચાર્યનું સંખ્યા-
 વદનનું ચીત્ર.

શુદ્ધિપત્રક.

પૃષ્ઠ	પેરા	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬	૧	૨	લખાયલો	લખાયલો.
„	„	૪	વધરે	વધારો.
„	„	૫	દોષોની	દોષોની.
„	„	૧૦	બાળકને માટે	બાળકની.
૬	૩	૪	જો	જો.
ઓ	૧	છેલી	આત્મણુનો	આત્મણુના-
સ્વ	૪	છેલી	નાજવાવી	વાજવાવી.
ગ	૨	૯	કાસીમાં.	કાશીમાં.
ચ	૧	૨	છટ્ટા	છટ્ટા.

પુષ્ટિ માર્ગના વૈષ્ણવોને ખાસ તેમજ ધર્મ
વિલાસીઓને સામાન્યપણે જાણવા અને
મનન કરવા જેવા ધર્મના વિષયોનું
ટીપણ અથવા સંગ્રહસ્થાનની

અનુક્રમણિકા.

૫૪

૧ શ્રી વૈષ્ણવ સંપ્રદાય	૨
૨ શ્રી વૈષ્ણવ રૂદ્ર સંપ્રદાય	૬
૩ શ્રી વૈષ્ણવ શુદ્ધાદ્વૈત સંપ્રદાય	૭
૪ શ્રી વૈષ્ણવ શુદ્ધાદ્વૈત પુષ્ટિમાર્ગ સંપ્રદાય	૮
૫ શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજીનું પ્રાગટ્ય	૧૦
આચાર્યો ભગવાન સ્વરૂપી અને ભદ્રજીઓ વિદ્યા ભુષિત	૧૧
શ્રી લાડુ બેટીજીમાં થતી સેવા માટે અને વૈષ્ણવોએ એ મંદિરને સંપૂર્ણ આશ્રો આપવા માટેનું રાજનગરવાળા ગો. શ્રી મધુસુદનલાલજી મહારાજનું ખાત્રી અને આજ્ઞાપત્રક	૨૦
નોંધ-એ પત્રકમાં હાલના મુખીયાજી લખવામાં આવ્યા છે તે પોરબંદરવાલા ગીરનારા વેદમુર્તિ પ્રાણજીવન કેશવજી મુખીઆજી આ મંદિરમાં સેવા કરે છે તેમને માટે ઈશારો છે તેમ વૈષ્ણવોએ સમજવાનું છે.	
૬ આપશ્રી (એટલે શ્રી મહાપ્રભુજીના બાળ) પ્રાક્રમો	૨૪

- વિદ્યાનગરમાં દિગવિજય ... ૨૫ખ
- વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના ૪ વિભાગો ... ૨૫ગ
- ૭ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીની પ્રથમ પરિક્રમા સંવત ૧૫૪૮ થી ૧૫૫૪ તે વખતે શાસ્ત્રીય વાદવિવાદથી હાલ નિર્વિવાદી બનવા જોઈતા સિદ્ધાંતો. ... ૨૫છ
- ૮ શ્રી મહાપ્રભુજીની બાકીની પૃથ્વી પરિક્રમા સંવત ૧૫૪૪ થી ૧૫૬૫ અને તેમાં તથા છેવટ સુધીની હૈયાતીમાં બનવા જોવા મહત્વના બનાવો. ... ૨૫ઢ
- ૮ અ પરિક્રમા પછી-શ્રી મહાપ્રભુજીની જીંદગીનું વૃત્તાંત. ... ૨૫ન
- ૯ વૈષ્ણવ શુદ્ધાદૈત પુષ્ટિમાર્ગ સંપ્રદાયમાં કેટલીક અલૌકિક બાબતો અને તેના મુખ્ય સીદ્ધાંતો. ... ૨૫દ
- ૧૦ શ્રી વલ્લભાચાર્યનો મત કયાં કયાં અને કઈ વર્ણોમાં પ્રચલિત છે. ... ૨૫ફ
- ૧૧ મથુરા પંથ.
- ૧૨ હુમારે આપશ્રીના સ્વધામ પધાર્યા પછી કેવી રીતે વર્તવું ? તેનો શ્રી મહાપ્રભુજીએ લખીને આપેલો ઉત્તર. ... ૩૩
- ૧૩ નવ નિધી, સાત સ્વરૂપો (શ્રીહાકુરજી) અને તેમની જોડે ચણી ... ૩૪
- ૧૪ આ સાલ ટીપણી બહાર પડતાં કેમ થીલ થઈ ? ... ૩૭

૧૫	કાશીવાળા ગો. મહારાજ અને શેરગઢ વાળા ગો. મહારાજ વચ્ચે છટ્ટા બાળકના ધરના માનપાનની તકાર છટ્ટા ધરનો વંશ ૮ મી પેઢીથી ચાલુ. ...	૪૪
૧૬	શેરગઢવાળી ગાદીના અને સુરતવાળી ગાદીના મહારાજો વચ્ચે સાત સ્વરૂપની સેવા અને બેટના છટ્ટા હિસ્સાની તકાર.	૪૯
૧૭	સાત સ્વરૂપ નીમીત્તે કાઢેલી સેવા શ્રી ઠાકુરજીની કે ગુસાઈ મહારાજ બાળકોની	૫૨
૧૮	મહારાજોની હવેલીઓ અને તેમાં બીરા- જતા શ્રીઠાકુરજીઓ મહારાજોની ખાનગી મીલકત કે સાર્વજનિક મીલકત ...	૫૪
૧૯	નિધી સ્વરૂપો	૬૯
	મુખ્ય નિધીઓ	૭૧
	૧ શ્રીનાથજી	૭૧
	શ્રી મુકુંદરાયજી પ્રસ્તાવનાના પાન ગ થી છ, જ થી ઢ	૪૪+૭૧
	૨ શ્રીનર્વાનિતપ્રિયાજી	૭૩
	અષ્ટનિધીઓમાં સાત સ્વરૂપો ...	
	૧ શ્રી મથુરેશજી	૭૪
	૨ શ્રી વિકૃલેશજી	૭૫
	૩ શ્રી દ્વારકાનાથજી	૭૫
	૪ શ્રી ગોકળેશજી-શ્રી ગોકુલનાથજી...	૭૬
	૫ શ્રી ગોકુલચંદ્રમાજી	૭૭
	૬ શ્રી બાલકૃષ્ણજી પ્રસ્તાવના પાન છ-જ ૪૬+૭૭	
	શ્રી કલ્યાણરાયજી	૮૦
	૭ શ્રી મદનમોહનજી	૮૧

૨૦ શ્રી પુષ્ટિમાર્ગના મંદિરો-હવેલીઓમાં પુરૂષ સ્ત્રીઓને શેળભેળ દર્શન કરવા માટે અનિતીના નિમીત્તે મુકાતા આક્ષેપો અને તેનું કરવામાં આવેલું નિરાકરણ	૮૧
૨૧ સોનાના અક્ષરે લખી રાખવા જેવા શાસ્ત્રનાં બોધ વચનો	૧૦૩
૧ વિધાતા-નસીબ અને પુરૂષાર્થ ...	૧૦૩
કર્મજ ફળ આપે છે, અથવા તો વિધિના દેવતા કર્મનું ફળ આપે છે એમાં પરમેશ્વરનું શું પ્રયોજન છે ?	૧૦૪
૨ પાપનાં ફળ કોણ ભોગવે છે ?...	૧૦૪
૩ કર્મભુમી	૧૦૫
૪ સુખ અને દુઃખ	૧૦૫
૫ ગમ-ક્રોધ-ગાળો	૧૦૬
૬ ક્ષમા	૧૦૭
૭ સંગત-સોખત	૧૦૭
૮ તૃષ્ણા	૧૦૭
૯ ચિંતા-ચિતા-એક મિંડાની અદ્ભુત શક્તિ	૧૦૮
૧૦ સ્ત્રી-ભાર્યા	૧૦૯
૧૧ પુત્ર	૧૧૧
૧૨ યયાતિનો પુત્ર પ્રત્યે બોધ ...	૧૧૨
૧૩ અંતકાળ સમયનું વર્તન ...	૧૧૩
૨૨ દુયકા ૧૬ તેમાંથી નં. ૧૨ માટે બુદ્ધો પ્રસ્તાવનાનું પાન ક ...	૧૧૪
૨૩ શ્રીકૃષ્ણે વંદાવનમાં કરેલી સાસકીડા...	૧૧૯, ૨૯૮
૨૪ મહારાજ લાયબલ કેસ	૧૨૬

૨૫ મહારાજ બેંગી કેસ	૧૩૪
૨૬ મહારાજાઓ બીજા સાધુસંત અને આચાર્યો માફક પોતાના સંપ્રદાયના ફેલાવા માટે જાહેર વ્યાખ્યાન કરી બોધ કેમ કરતા નથી ?	૧૪૧
૨૭ વ્રત-વ્રતનો કાળ-વ્રતના અધિકારી- વ્રતમાં વપરાતી વસ્તુ વીગેરે	૧૪૩
૧ વ્રત... ..	૧૪૪
૨ વ્રતકાળ તેમાં નિષેધકાળ... ..	૧૪૪
વ્રતનો સમય... ..	૧૪૫
૩ વ્રતના અધિકારી	૧૪૫
૪ વ્રતાદિકમાં ઉપયોગી વસ્તુ	૧૪૬
દેવમંદિર માટે કળશ	૧૫૧
કળશનું પરિમાણ... ..	...
મુર્તિ અને દ્રવ્યનું પ્રમાણ... ..	૧૫૧
મુર્તિ શાની હોવી જોઈએ... ..	૧૫૧
શ્રી વિષ્ણુભગવાનનું ચર્ણામૃત શાનું બને છે. કદ બાબતમાં ખોટું બોલવાથી તે નિંદાપાત્ર ગણાતું નથી	૧૫૩
૨૮ ભક્તાધિન ભગવાન	૧૫૪
૨૯ ભગવાન ક્યારે ધન આપે છે અને ક્યારે હરી લે છે ?	૧૫૫
૩૦ પર્વોત્સવ તિથ્યાવળી	૧૫૬
કાર્તિક	૧૫૬
માર્ગસીર્ષ	૧૬૬
શ્રીગુણામૃતની વંશાવળી મુળ પુરૂષથી ૭ પેઢી સુધી હાલ હયાત બાળકોના સીધી લીટીના વડીલોની વંશાવળી... ..	૧૮૭

પોષ ૧૮૯

શ્રીદક્ષિંતજના ત્રીજા લાલના વંશની
વંશાવળી ૧૯૧

સાતમી પેઢીવાળા શ્રીબહેદાઉજીનો વંશ
૧૭ પેઢી સુધીનાની વંશાવળી ... ૧૯૨-૯૩

માહુ... .. ૧૯૫

ફાગણ ૨૦૦

ચૈત્ર ૨૦૬

સુદ ૮ ના દીવસે શ્રીકાકા વલ્લભજીના
પહેલા લાલ શ્રીગિરધરજી સાતમી પેઢી
વાળાથી તેમજ તેમના ત્રીજા ભાઈ
શ્રીગોપાળજી એ બે ભાઈઓના વંશોની
૭મી પેઢીથી તે ૧૫મી પેઢી સુધીની
હૈયાત બાળકોના સીધી લીટીના પુર્વ-
જોની વંશાવળી ૨૦૮-૨૦૯

વૈશાખ ૨૧૧

જેઠ ૨૨૮

અષાઢ ૨૩૫

શ્રાવણ ૨૪૪

બ્રહ્મસંબંધ (શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૧) ... ૨૫૯

દેવી અને આસુરી પ્રકૃતી એ બેની આ
સૃષ્ટિમાં જરૂર છે... .. ૨૬૬

ભાદરવો ૨૭૧

આસો ૨૯૪

૩૧ દુધધર, સખડી અને અનસખડી ... ૩૦૬

૩૨ પરનારીના સંગથી થતા અનર્થો ... ૩૧૨

ટીપણુ અને સંગૃહસ્થાનનું શુદ્ધિ પત્રક.

પાન	પેરા	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬	૧	૫	ન	ન કાઠી નાંખવો
૭	૧	૪	રાતા પછી	કાંઉસ મુકી વાંચતું
૮	૧	૩	પ્રકાશ થયો	પ્રકાશ થાઓ
૯	૧	૧૮	ગોવર્ધન	ગોવર્ધન
૧૧	૧	૫	અનેથેને	અનેએને
૧૫	૨	૫	“જમાઇ વર્ગને માનમાં ઘણી ઉતરતી”	છટ્ટાધરના શેરગઢવાળા ટીકેટ ગો. શ્રીગિરધર- લાલજી મહારાજની આજ્ઞાનુસાર “ કેારા જમાઇવર્ગને માનમાં યથાસ્થીત વયોવૃદ્ધ પ્રમાણે ”
૧૯	૧	૬	પ્રસંગો	પ્રસંગે
૨૫૧	૫	૨	ગુજરાતી	ગુજરાત
૨૫૨	૪	૧૧	પોતાના	પોતાનું
૨૫૭	૨	૧	પરિક્રમ	પરિક્રમા
૨૫૮	૧	૧૭	મયા	માયા
૨૫૯	૪	૧	શસ્ત્ર	શાસ્ત્ર
			શ્રીમદ્ભગવદ્	શ્રીમદ્ભગવદ્
૨૬	૩	૮	નિર્માણ	નિર્માણુ
૩૦	૧	૧૦	તેવાઓ	તેવાઓએ
૩૪	૨	૭	કૃષ્ણની	કૃષ્ણુની
૩૮	૧	છેલેથી	જહારાજના	મહારાજના
૩૮	૧	છેલેથી	૨ પંડિતના	૨ પંડિતજીના

પાન	પેરા લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૩૯	૧ ૧-૨	જાતનાઓનેજ હોય	જાતનાઓનેજ ખરેખ ખ્યાલ હોય
૪૯	૧ ૧	પ્રતીબંધન	પ્રતીબંધ ન
૫૫	૧છેલેથી૩	અશ્રવા	અથવા
૬૫	૧ ૨	તેમકરવા નાપાડી	તેમકરવા શ્રીજદુનાથ- જીએ નાપાડી
૬૯	૧ ૧૦	ધરાવાનો	ધરાવવાનો
૭૨	નોંધ ૧	મુખ્ય નિધીની ગોદમાં	મુખ્ય નિધિની આજુના ખંડમાં શ્રીઆળકૃષ્ણજી પાસે
૭૩	૨ ૩	ઠાકુરજીએ	ઠાકોર
૮૦	૪ ૬	પાટોત્સવ	પ્રાગટ્ય
૯૪	૩ ૬	પામ્યું	પામ્યું
૯૬	૩ ૧	અજવાસીજસોદા	અજવાસી જે સાદા
૧૦૩	૧ ૫	અસલ	અચળ
૧૦૬	૧ ૭	ક્રોધના	ક્રોધનો
૧૦૮	૩ ૨	મીંઠા	મીંડા
„	„ „	તેના ખાખ	તેની ખાખ
૧૦૯	૧ ૧	૩૫ ગુણ	ઘટે ૩૫ ગુણ
૧૧૦	૧ ૭	ધૂળવાળું	ધૂળવાળું
૧૧૬	દુચકો નં. ૧૨ ૨૬ કરી	નવો અલંગ રૂપનો	•
		પ્રસ્તાવનામાં લખ્યો છે.	
૧૧૯	૩ ૨	અલૌક	અલૌકીક
૧૨૨	૧ ૧૧	delited	delighted
૧૨૫	૨ ૧૦	કરવા સા	કરવા સાર
૧૨૮	૨ ૧	અપણી	આપણી

પાન	પેરા	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૨૮	૩	૬	સેશન	સેશન-સ
૧૩૦	૧	છેલી ૪	આ કારણથી પણ	આ કારણથી પણ
		લીટીઓ	મહારાજ લાયખલ	મહારાજ લાયખલ
			કેસમાં ઈંગ્રેજ જડ-	કેસમાં ઈંગ્રેજ જડ-
			જોના મતો આપ્યા	જોના મતો આપ્યા
			સંપ્રદાયના અનુ-	સંપ્રદાયના, અનુ-
			આધ્યો તેમાં ૫-	આધ્યો તેમાં ૫-
			ક્ષકાર નહતા. તે	ક્ષકાર નહતા, જે
			વાત ખાસ ધ્યાન-	વાત ખાસ ધ્યાન-
			માં રાખવા જેવી	માં રાખવા જેવી
			છે. વલ્લભી મત	છે, તેથી પણ વલ્લ-
			માટે પ્રમાણુલુત	ભી મત માટે પ્રમા-
			ગણાય નહીં.	ણુલુત ગણાય નહીં.
૧૩૨	૧	૧૦	કરેલો ધંટો	કરેલા ધંટો
,,	૧	૨૧	થઈ શક્યા	થઈ શકાય
૧૩૪	૨	૪	જામસાહેબ	જામસાહેબ સેવક રાજ-
			જેવા તેમના	નગરની ગાદીનાહતા પણ
			સેવક હતા	વૈષ્ણવ તરીકે સંપ્રદાય
				આચાર્યોના સેવકગણાય
				એમ સમજવાનું છે આ
				સુચના રાજનગરવાળા
				ગો. શ્રી મધુસુદનલાલજી
				મહારાજની છે
૧૩૭	૨	છેલીલીટી	માર	મારવા જાય
૧૪૪	૨		નિષેધકાળ	નિષેધકાળ
૧૪૪	૩	૫	નિરંતરમાદી	નિરંતર મારી
૧૪૭	૫	૨	૧૮૭૦	૧૮૭૬

પાન

૧૬૦ કારતક શુદ્ધ ૨ની જન્મતિથી પછી ચીરંજીવી જોઈએ.

૧૬૩ કારતક વદ ૧ માં પેઢી ૧૩ પેઢી ૧૨

૧૬૮ માગસર શુદ્ધ ૭ માં ૯૦ ૯૬

૧૬૯ માગસર વદ ૯ માં શ્રીપુરુષોત્તમજીની પેઢી ૧૦
ને બદલે ૧૧ છે.

૧૭૧ માગસર ૧લા પહેરામાં ૧લી લીટી 'તેમના સેવ્ય'
એટલે શ્રી ગુસાંધજીના પ્રથમ લાલ
શ્રી ગિરધરજી આચાર્યજીના સેવ્ય.

૧૭૪ છેલેથી પાંચમી લાઈનમાં 'પોતાને' છે
ત્યાં પોતાની વાંચવું

૧૭૭ ૧લા પહેરામાં ૯મી લીટીમાં 'પણ' કાઢી
નાંખવો.

૧૮૨ શુદ્ધ ૧૧ શ્રીકલ્યાણરાયજીના ઉત્સવમાં પેઢી ૧૩
ને બદલે ૧૨ વાંચવી.

૧૮૩ ,, ૧૪ જન્મ પછી ચીરંજીવી વાંચવું.

૧૮૯ વદ ૧૩ જન્મ પછી ચીરંજીવી વાંચવું, અને
પેઢી ૧૬ ને બદલે ૧૫ માં વાંચવી.

પોશ

૧૯૨ વદ ૯ શ્રીવિક્રમેશજીમાં પેઢી ૧૫ ને બદલે
૧૪ વાંચવી.

૧૯૨ વદ ૧૦ જન્મતિથી પછી ચીરંજીવી વાંચવું.

૧૯૪ વદ ૧૧ જન્મતિથી પછી ચીરંજીવી વાંચવું.

માહા

૧૯૬ શુદ્ધ ૨ જન્મને બદલે પાંડાત્સવ વાંચવું.

શુદ્ધ ૪ શ્રીમધુસુદનલાલજીની પેઢી ૧૪ ને
બદલે ૧૩ માં વાંચવી.

૨૦૦ વદ ૭ " ૩ છટ્ટા ધરના ઠાકુરજી શ્રીકલ્યા-
ણરાયજી " એટલે ભાગ ૨૬ છે.
૨૦૨ જન્મતિથી પછી ચીરંજીવી વાંચવું.

કાગણુ

૨૦૬ વદ ૧૪ જન્મતિથી પછી વાંચો ચીરંજીવી

ચૈત્ર

૨૦૭ શુદ્ધ ૩ માં વાંચો (૧૯૧૫)

૨૦૮ શુદ્ધ ૩ નાઉતસવમાં પેઢી ૪ને બદલે ૩ વાંચવી.

૨૧૦ શુદ્ધ ૧૩ ની જન્મતિથી પછી ચીરંજીવી અને
પેઢી ૧૫ ને બદલે પેઢી ૧૪ અને
ચૈત્ર વદ ૧ માં પણ તેમજ ફેરફાર
કરી વાંચવું.

વદ ૧૧ ના દીવસે છટ્ટા ધરના ઠાકુરજી શ્રી
કલ્યાણરાયજીના પ્રાકટયનો ઉત્સવ
વાંચવો.

પેરા લીટી

૨૧૫ ૧ ૬ માં બે કાઠી નાંખવો.

૨ ૫ માં "તજવીજ કરેલી પછી" "ત્યારે"
વાંચવું.

૨૨૩ ૨ ૫ માં મહાજનને બદલે વાંચો કપોળનાત.

૨૨૫ ૨ ૧ માં મહાજનને બદલે ,, કપોળનાત

૩ ૪ માં તેમાંથી એટલે કપોળ નાતની
શેઠાઈમાંથી.

જેઠ

૨૩૨ શુદ્ધ ૧૫ પેઢી ૧૪ ને બદલે ૧૩

વદ ૬ ,, ૧૫ ,, ૧૪

૨૩૭ વદ ૮ ,, ૧૪ ,, ૧૩

અપાડ

૨૪૨ શુદ્ધ ૧૩

” ૧૪ ” ૧૩

૨૪૩ વદ ૧૩

” ઉત્સવ શ્રીબાળ

શ્રાવણ

૨૪૬ વદ ૧ ની જન્મતિથી નિધિ શ્રીનાદાર શ્રીનાથજી-

૨૫૧ વદ ૧ ૪-૫ “ જે તમામની નોંધ પ્રસ્તાવના
માં કરવામાં આવી છે. ”
આટલા શબ્દો રદ કર્યા છે.

૨૫૫ વદ ૬ જન્મ પછી ચીરંજીવી વાંચવું.

૨૫૭ ” ૨ માં “ આ દિવસે પોરબંદરમાં ”
આગળ શ્રાવણ વદ ૧૨ વાંચવા.

ભાદરવા

૨૭૧ શુદ્ધ ૨

ઉપનામ ॥ શ્રીચક્ર ઉપનામ
શ્રીચક્ર ॥

વધારાની અનુક્રમણિકા.

ભાદરવા શુદ્ધ ૧૨ શ્રીહરીરાયજીકૃતની ૮૪ શિક્ષા. ૨૮૪		
૩૩ સંવત ૧૯૭૩ના પુસ્તક ૧ અંક ૫ વૈષ્ણવ		
ધર્મપતાકા માટે બે બોલ ...	...	૩૧૩
૩૪ મુંબઈમાં આવેલી હવેલીઓ...	...	૩૧૯

શુદ્ધિપત્રક.

પૃષ્ઠ	પેરા	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
ટાઈટલપેજ				
ઉપરનો			ઠ	કાઠી નાંખવો
ટાઈટલ				
પ્રજ્ઞભાષા		છેલ્લી	ટિપણીકી	ટિપણી
અનુક્રમણિકા			૪ ૪૧	કાઠી નાંખવા
શ્રીમદ્ભગવાદગીતા			સર્વજ્ઞ	સર્વજ્ઞ
ચરણ શ્લોક				
અનુક્રમણિકા			૫ ૨	કાઠી નાંખવા
સ્તુતી નં. ૧		૧૨	મણિનો	મણિના
ઔ		૧૬	સરાવર	સરોવર
ત	૨	૨	પ્રાણજીવનદાસ	પ્રાણજીવન
મ			૧૯૨-૯૩	૧૮૭

પર્વતિધ્યાવળી.

૧૬૦ કારતક શુદ્ધ ૬ “ મુંબઈમાં ” થી “ પાટોત્સવ ”
એટલા શબ્દો ૨૬ છે.

	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૬૨	કારતકે શુદ્ધ ૧૧ ગોદનાં સ્વરૂપો [૧ શ્રીમુકુંદરાયજી પ્રથમ શ્રીનાથજીની ગોદમાં, હાલ કાશીમાં ૨	શ્રીમુકુંદરાય- જી શ્રીનાથજી- ની બાજુના ખંડમાં. શ્રીબા ળકૃષ્ણજીનીપાસે હાલ શ્રીકાશીમાં ગોદનું સ્વરૂપ ૧
૧૮૩	માગસર શુદ્ધ ૧૧ આવણ વદ ૧૧	આવણ વદ ૧૨
૧૯૦	પોષ શુદ્ધ ૮ જન્મ શ્રીગોપેશ્વરલાલજી પોષ સુદ ૮	પોષ શુદ્ધ ૫
૨૧૦	ચૈત્ર વદ ૧૧ ૧૯૩૫	૧૫૩૫
	નોંધ-આજ દીવસે શ્રીનાથજીનું અને શ્રીકલ્યા- ણરાયજીનું પ્રાગટ્ય થયાં છે.	
૨૧૧	નોંધ-વૈશાખ સુદ ૨ સુરતવાળા શ્રી ગિરધરજી મહારાજની ભોયવાડા નં. ૩ ને નાકે નવી હવેલી કરી તેમાં ઠાકુરજીને પધરાવ્યાનો પાટોત્સવ.	
૨૧૩	વૈશાખ સુદ ૪ વૈશાખ સુદી ૩	વૈશાખ સુદી ૧૩
	આવણ વદ ૧૪	અષાઢ વદ ૨
૨૧૬	વૈશાખ સુદ ૭ શ્રી લાલગિરિ- ધારીજી	શ્રી ગિરિધારી- લાલજી
૨૫૦	રૂ. ૨૦૦૦૦	રૂ. ૨૫૦૦૦
૨૮૫	ભાદરવા શુદ્ધ ૧૨ શ્રી અનિરૂધ- લાલજી	શ્રી અનિરૂધલા- લજી ॥ શ્રી મુરલી ધરજી
૨૮૭	ભાદરવા વદ ૩ શ્રી વૃસિંહલા- લજી	શ્રી નૃહસિંહ- લાલજી
	છેલાપેગ્રમાં ૩ શ્રી મદનમોર- લીટી નજી	શ્રી મદનમોહ- નજી

श्रीमद्वल्लभाचार्यजी.

अधुना ह्यधिकारास्तु सर्वण्ये गताःकलौ ॥

कृणुश्चेत् सेव्यते भक्त्या कलिस्तस्य फलाय हि ॥१॥

श्रीमद्वल्लभाचार्यचरणौ.

श्रीनाथल.

भगवत्येवसततं स्थापनीयं मनः स्वयम् ॥

कालोऽयं कठिनोऽपि श्रीकृष्ण भक्ताश्च बाधते ॥ १ ॥

श्रीविठ्ठल चरणकृता .

સ્તુતી નં. ૧

ભક્તજન ઉપર કૃપા કરવાને તત્પર થયલા, નિરં-
તર પ્રસન્ન મુખ તથા નેત્રવાળા, સુંદર નાસિકાવાળા.
સુંદર બ્રહ્મટીવાળા, મનોહર કપોળવાળા, દેવતાઓમાં
સુંદર, તરુણ અવસ્થાવાળા, રમણીય અંગવાળા, રાતા
અધરોષ્ટ, તથા નેત્રવાળા, આશ્રિત મનુષ્યને આશ્રય
આપનારા, સુખકારી, શરણાગતનું રક્ષણ કરનારા,
દયાના સાગર, જેના વક્ષઃ સ્થળમાં શ્રીવત્સનું ચિહ્ન છે
એવા મેઘના જેવા સ્યામ રંગના, સર્વ પુરુષાર્થના ભંડાર-
રૂપ, વનમાળાને ધારણ કરનારા શંખ ચક્ર, ગદા તથા
પદ્મવડે સુશોભિત ચાર ભુજવાળા, મુકુટ. કુંડળ, બાણ-
બાંધ, અને વનમાળાને ધારણ કરનારા, કંઠમાં કૌસ્તુભ
મણિનો આભૂષણને ધારણ કરનારા, પીળા રેશમી વસ્ત્રને
ધારણ કરનારા, કંદોરાર્થી વિંટાયલા, શોભાયમાન
સુવર્ણનાં ઝાંઝરને ધારણ કરનારા, અત્યંત દેખાવડા,
શાંતગુણવાળા, મનને તથા નેત્રને આનંદ આપનારા,
નખ મણિની પંક્તિથી શોભતા જે ચરણોવડે હૃદય
કમળની કળીના સ્થાનને દબાવીને ભક્તોનાં મનમાં રહે-
નારા, હસ્તા, પ્રેમપુર્વક જેતા અને વર આપનારાઓમાં
શ્રેષ્ઠ એવા આપશ્રીનું મારા સ્થિર થયલા એકાગ્ર મનમાં
ધ્યાન ધરું છું. (શ્રીમદ્ ભાગવત સ્કંધ ૪ અધ્યાય ૮
શ્લોકો ૪૫ થી ૫૧.)

સ્તુતી નં. ૨

પ્રભુનું ચિંતન-ધારણા-અધ્યયન.

સ્થીર ચીત્ત કરીને પોતાના શરીરમાં પ્રાદેશ જોડેલા પહોળા હૃદયમાં (પ્રાદેશ એને કહે છે કે અંગુઠા અને તર્જની વચ્ચેનો અંતર તે) પ્રાદેશ જોડેલા આકારથી રહેલા ચાર ભુજવાળા-અને તેમાં કમળ, ચક્ર, શંખ અને ગદાને ધારણ કરનારા, મહા પુરુષ ભગવાનને ધારણાથી ભજવા. મનમાં શ્રીહરિની ધારણા કરનારા પુરુષે પ્રસન્નવદનવાળા, કમળના જેવા વિશાળ નેત્રવાળા, કદંબના પીળા તંતુના જેવા પીળાં વસ્ત્રને ધારણ કરનારા શોભાયમાન મોટાં રત્નથી જોડેલા સુવર્ણના બાહુબંધવાળા, ચળકતાં મોટાં રત્નોથી જોડેલા મુકુટ તથા કાનમાં પહેરેલાં કુંડળોથી શોભાયમાન યોગીશ્વરોએ પ્રકૃત્તિત હૃદયકમલની કલિકા રૂપી મંદિરમાં જેના ચરણકમલને સ્થાપન કરેલાં છે એવા, લક્ષ્મીના ચિન્હવાળા, કંઠમાં કૌસ્તુભમણીને ધારણ કરનારા તથા નિત્ય પ્રકૃત્તિત શોભાવાળી વનમાળાવડે શોભાયમાન, ઉંચી કિંમતના કંદોરાથી, વિંટીયા નેપૂરથી તથા કડાં વિગેરે આભરણોથી શણગારેલા, તેલ લગાડવાથી કામળ અને નિર્મળ કાળા રંગના લાંબા કેશથી મનોહર દેખાતા અને મલપતા એવાં હાસ્યવાળાં મુખવડે મનોહર દેખાતાં, ઉદારતા અને લીલા સાથે હસીને દષ્ટિ કરવાથી તથા બ્રહ્મીના વિકારોથી ભકતોના

ઉપર ધણા અનુગ્રહો સૂચવતા તથા વિચાર કરવાથી
 મનમાં પ્રગટ થતા એવા સમર્થ ભગવાનની ઉપર
 કહેલી મુર્તિની ચંચળ મન સ્થીર થાય ત્યાં સુધી
 ધારણા કરવી. તે પછી ગદાધારી ભગવાનના ચરણથી
 લઈને હાસ્ય સૂધી પ્રત્યેક અંગનું, પ્રયત્ન વિના ભગ-
 વાનનાં અંગો મનમાં સ્પૃરે તેમ બુદ્ધિથી ધ્યાન કરવું.
 આ પ્રમાણે જે જે અંગ મનમાં દ્રઢ થાતું જાય તે તે
 અંગને છોડી દઈને બીજાં બીજાં જંગા વિગેરે અંગોનું
 ધ્યાન કરવું. તેમ કરવાથી બુદ્ધિ શુદ્ધ થઈને નિશ્ચલ
 થાય છે આ પ્રમાણે જ્યાં સુધી બ્રહ્માદિક દેવતાઓ
 જેનાથી ઉતરતા છે એવા વિશ્વના ઈશ્વર ચૈતન્ય ધન
 ભગવાન વિષે પ્રેમ લક્ષણા લક્ષિત થાય નહીં ત્યાં સુધી
 પુરૂષે નિત્ય, પોતાનું નિત્ય કર્મ કર્યા પછી નિયમમાં
 તત્પર થઈને વિરાટ પુરૂષના સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવું.

પ્રસ્તાવના.

આ સૃષ્ટિમાં એક પણ એવો વિષય છે કે જેને તદ્દન નવોજ કલ્પવામાં આવે ? ફક્ત સૃષ્ટિમાં જન્મેલું બાળક જેમ જેમ મોટું થાય અને તેની દૃષ્ટિએ જીવનના વિષયો પડે તે તેને કેવળ નવાજ લાગે, અને પોતાની સમજ પ્રમાણે પોતાની તાજી શીખેલી ભાષામાં મુકે અને પછી પ્રશ્ન કરે કે તે બાળકમાં મારી સમજણ ખરી છે કે ખોટી ? તેના જેવો ઘાટ હમારો આ ટીપણી રચવામાં થયેલો સમજવો. ભૂલોનો તો ભંડાર હશે, કારણ કે બાળક ભૂલોનેજ પાત્ર છે. ભૂલો સુધારી લેવાનો આ ખાસ પ્રયાસ છે. મારે સુઝ વિદ્વાનો તરફથી આ ટીપણીમાં થયેલી ભૂલો આ બાળકને જેમ તેમને યોગ્ય લાગે તેમ પ્રમાણ સહીત દેખાડવા કૃપા કરવામાં આવશે તો તે સુધારી આ બાળક તેવા શિક્ષકોનો ઉપકાર માનશે અને ભવિષ્યમાં તેવી ભૂલો ન કરવાની ખાસ કાળજી રાખશે. આટલું તો પ્રત્યેકે યાદ રાખવાનું છે કે ધર્મીની કણકમાંથી પુરી પણ થાય છે, રોટલી પણ થાય છે, ભાખરી પણ થાય છે અને ચોપડા પણ થાય છે. જેની જેવી રચી તે પ્રમાણે ધર્મીની કણકને તે રૂપ આપે છે. પુરીની રચીવાળાને રોટલી, ભાખરી કે ચોપડાનું રૂપ નહીં ગમે. જે ભાખરી ભાખરો ખાનાર છે તેને પુરી કે રોટલીનું રૂપ નહીં ગમે. તેમજ એકમેકની રચી પણ ભિન્ન ભિન્ન રૂપોને લીધે તૃપ્ત પણ ન થાય. એકજ ધર્મીની કણક ઉપર આવી જીદી જીદી રચીવાળા તરફથી જાતજાતના છુંકણ પડશે, એ છુંકણ પાડનારમાં

ખરો અને ખોટો કાણુ ? પ્રત્યેક પોતપોતાની રૂચી અનુસાર ખરો છે એમ ધર્મીની કણુકે માનવાનું છે અને તે પ્રમાણે તેને વેલણુ લાટણી-ના પ્રદારો ખમવાના છે. પ્રહારો ખમતાં પણ જો તેનાથી ડાઘની પણ ક્ષુધા તૃપ્ત થશે તો આવી રીતે પણ પ્રકર ખાધેલી ધર્મીની કણુકનું સાદૃશ્ય-સાર્થક થયતું ગણાશે. આશા છે કે એમ નહીં બનશે કે " હમેશા ખેત્ર ગયા એર અપના તેલ્ર મયા."

આ સંસ્થામાં ટીપણી તૈયાર કરવા સારૂ ધણા પ્રાચીન ગ્રંથો છે. એજ ગ્રંથોને આધારે પાંડિતજીના શીષ્ય શાસ્ત્રી નંદકીશોજી હાલ નિલકાચિત શ્રી ગોવર્ધન-લાલજી મહારાજની આજ્ઞાથી દર સાલ ટીપણી બનાવે છે તેની પ્રત આ સંસ્થાને મળકર શીષ્ય મોકલતા, અને તે આ સંસ્થા છાપતી. તે ટીપણી વ્રજ ભાષામાં લખાય છે. ટીપણી તો એકજ શ્રીતિલકાચિતની આજ્ઞાથી તૈયાર થાય છે, પણ જુદે જુદે સ્થળે પ્રગટ થાય છે તેથી જો, જેમાંની એક અસલ અને બીજી તેની પ્રત હોય છે. એવી રીતે જો ટીપણીઓ, પણ જુદે જુદે છપાયાથી પ્રત્યેક છપાવનારી સંસ્થાની અસલ હોય તેમ મનાય છે, અને તે સંસ્થાની કીર્તી પ્રમાણે તેના ખપ અને ઉપયોગનું પ્રમાણુ સમજાય છે પણ તત્વમાં અને મુળમાં તો એકજ. એકસરખી હોવાથી પ્રતનો ઉપયોગ કાણુ કરે વાર ? આ પ્રતનો ઉપયોગ વૈજ્ઞાનિકો ખાસ કરીને કરે તે માટે તેની સાથે વધારે વિષયો ગુજરાતીમાં લખી પ્રગટ કરવાને હમેને સુઝ્યું. તે પ્રમાણે હમેએ ગઈ સાલની ટીપણીમાં ગુજરાતીમાં કેટલાક વિષયો દાખલ કર્યા.

મજ્જિમાનિસેખ શાસ્ત્રીજી નંદકીશોરજીનો હતો અને
ગુજરાતીમાં લખાયેલો લેખ હમારો હતો. આવી રીતે
ગુજરાતીમાં લેખ આપવાથી વૈષ્ણવોને ટીપ્પણીની પ્રત
વધારે સુગમતા ભરેલી જણાઈ. તેથી આ સાલ પણ
તેવા વિષયો ગુજરાતીમાં દાખલ કરેલા છે.

આ સંપ્રદાયનો ખાસ નિયમ છે કે અપ્રસાદી વસ્તુ
વૈષ્ણવો માટે ત્યાગજ છે. પુષ્ટ કરાવ્યા વિના વૈષ્ણવોએ
કોઈ પણ વસ્તુનો ઉપયોગ કરવો નહીં. “બ્રહ્મસંબંધ
કયાં વિના, ખીજી કોઈ રીતે એટલે જ્ઞાન કે પ્રાયશ્ચીત
આદિ કર્મોએ કરીને પણ સર્વ દોષોની નિવૃત્તિ થતી નથી
તેથી સર્વ દોષોની નિવૃત્તિ થવા સાર અવશ્ય બ્રહ્મસંબંધ
કરવો, અને તે થયા પછી પણ, ફરીથી તેવા દોષો
નહીં થાય તે સાર શ્રી પ્રભુને નહીં સમર્પણ કરેલી વસ્તુનો
સંસર્ગ સહીત ત્યાગ કરવો.” આવો સિદ્ધાંત શ્રી આચાર્યજી
મહા પ્રભુજીએ પોતાના સિદ્ધાંત રહસ્યના શ્લોક
૪માં સ્થાપીત કર્યો છે.

ઉપર જણાવી ગયા પ્રમાણે હમોએ સ્વતંત્રપણે આ
સંસ્થા તરફથી બે સાલ સંવત ૧૯૭૩-૭૪ અને સંવત
૧૯૭૪-૭૫ ની ટીપ્પણીઓ, અને તેની સાથે ગુજરાતી
ભાષામાં શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજીની પ્રેરણા અનુસાર
અને શ્રીગુરુ કૃપાથી આ સંપ્રદાયને અનુસરી વૈષ્ણવોના,
લાભાર્થે તેમજ આ સંપ્રદાયના દ્રોહીઓના કુતકેરિથી ન
અંજવા માટે જાતજાતના વિષયોનું ટીપ્પણ કહો કે
સંપ્રદાયના કહો તે સર્વ તૈયાર કર્યાં છે. એ સર્વને
જામવદીયપણું પુષ્ટિ-પ્રાપ્ત થવાં જોઈએ. તે માટે શ્રી
ગુસાંઈજીના કોઈ પણ બાળકને માટે આજ્ઞા થવી જોઈએ

એ ભગવદ્વિપણા માટે હમે પ્રથમ પોરબંદરવાળા
ગો. શ્રી જીવજીલાલજી મહારાજ અને તેમના ચી. ગો.
શ્રી રણછોડલાલજી ॥ શ્રી ધનશ્યામજી પાસે ગયા.
વિષયો સાંભળી બહુ પ્રસન્ન થયા. તેઓશ્રીની વાતચીત
ઉપરથી જણાયું કે તેઓશ્રીનો આ સંસ્થા તરફ ઘણો
પ્રેમ તેમજ હમારા ઉપર પણ ઘણો અનુગ્રહ છે.
તેઓશ્રીએ મોટી હવેલીવાળા ગો. શ્રી ગોકુલનાથજી ॥
શ્રી જીવજીલાલજીને મળવા ભલામણ કરી. તેઓશ્રી
તરફથી કેટલીક હાકીકતોની પુષ્ટિ મળી.

ત્યાર પછી હમે ગો. શ્રી ગોરધનલાલજી ॥ શ્રી
નૃસીંહલાલજીને મળ્યા તેમના તરફથી હમેને આ ટીપણી
માટે કેટલીક સહાયતા મળી તે પછી તેઓશ્રીનું પરદેશમાં
પધરામણી થઈ એટલે તેમના મતનો પુરો લાભ મળી
શક્યો નહીં.

મુંબઈના મોટા મંદિરવાળા ગો. શ્રી ગોકુલનાથજી ॥
શ્રી જીવનલાલજી મહારાજ મુંબઈમાં ન હોવાથી હમે
ગો. શ્રી વાઘીશલાલજીને ઉપરની બાબત માટે મળ્યા
તેઓશ્રીએ મથરાવાળા જે મહારાજ હોય તેઓ પાસે જવા
સલાહ આપી કારણ કે સંપ્રદાયની ઝીણી ઝીણી બાબતો
જાણવા માટે તે તરફના મહારાજો પ્રસીદ્ધ છે. આ
સંસ્થાની ટીપણીમાં રામનવમી-પ્રહલડોળ અને રથયાત્રા
સંબંધી મત તેમના મત કરતાં જૂદા હોવાથી તેઓ
શ્રી પોતાનું અનુમોદન નહીં આપવા માટે દીલગીરી
જણાવી. વિષયો માટે પ્રસંશા કરી. એ વિષયો જે
કોઈ પણ મહારાજ સાંભળશે તે આખા ગ્રંથ માટે
આજ્ઞા આપ્યા વિના રહેશે નહીં.

જ્યારે ગો. શ્રી ગોકુલનાથજી ॥ શ્રી જીવજીલાલજી મહારાજ મુંબઈ પધાર્યા તેને બીજે દિવસે તેઓશ્રીના દર્શનાર્થે ગયા. હમારી ટીપણી અને ટીપણુ વિષે વાતચીત કરી. કેટલોક ભાગ સ્વયંમે વાંચ્યો. બહુ પ્રસન્ન થયા. શ્રાવણ સુદ ૩ ના દિવસે મધુશ્રવા માટે પ્રશ્ન થયો કે તે ઓચ્છવ તે કયો ? હમેાએ શ્રી નાથદ્વારની ટીપણીનો હવાલો આપ્યો. તેઓશ્રીએ આવી બાબતમાં પ્રથમ મથુરાવાલા પાણુ હાલ શેરગઢવાળી માદીના ટીકેટ અને છટ્ટા ધરના ગો. શ્રી ગિરધરલાલજી ॥ શ્રી વ્રજનાથજી મહારાજને મળવા કહ્યું. સ્વતંત્ર પ્રકૃતીવાળા વિદ્વાન સારાસાર જાણનારા મુંબઈના મોટા મંદીરવાળા ગો. શ્રી ગોકુલનાથજી ॥ શ્રી જીવજીલાલજી મહારાજે આવી બાબતમાં પરભારો હવાલો આપ્યો તે રખેને ભટ્ટ વર્ગમાંના એક બળભદ્રશર્મા, તેમના બનેરી, પોતાના આશ્રે રહેનાર, જેની અંગત હમારી સાથની લાગણીના સંપૂર્ણ રીતે જાણકાર હોવાથી તો તેમ કયું નહીં હોયને ? તેટલા માટે હમેાએ ખાસ યુક્તિપૂર્વક પુછેલું તો તેના જવાબમાં એમ કહેવામાં આવેલું કે તેઓશ્રી વયોવૃદ્ધ છે અને આ સંપ્રદાયની બાબતમાં સારા જાણકાર તરીકે મથુરાવાળા હોવાથી પંકાયલા છે માટે કોઈપણ પ્રકારની શીકર ન કરતાં હમારે તેમને મળવું અને હમારી હકીકતો સાંભળી તેઓશ્રી ઘટ્ટું કર્યા વિના રહેશે નહીં. તેઓશ્રીની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તન કરવા હમેાને આજ્ઞા કરી. ગઈ સાલની ટીપણીમાં છટ્ટા ધરની તકરાર માટે જે હમેાએ લખ્યું હતું તેથી જે તેમને કોઈ પ્રકારે ખોટું લાગ્યું હોય તો જેમ દુર્વાસા રૂપીને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને માંગેલા આત્રા માટે જે પરમ ભક્ત

અંબરીષનું દુર્વાસા રૂષીએ અતિથી રૂપે જે ત્રાસ આપ્યો હતો તે માટે તેનીજ ક્ષમા માંગવા ફરમાવ્યું હતું તેવો ઘાટ હમારો આ મહારાજે કરેલો જણાયો. એમની આજ્ઞા પ્રમાણે તેઓશ્રી પાસે હમો ગયા. એઓશ્રીનો નહાનપણથી હમારા ઉપર સારો અનુગ્રહ હોવાથી તેમની આજ્ઞાનુસાર હમારી ટીપણી અને ગુજરાતી વિષયોની બાબતમાં વર્તન કરવાનું હમોએ નકી કર્યું.

એઓશ્રીની આજ્ઞાનુસાર હમો તેમના દર્શનાર્થે ગયા. સર્વ હકીકત નિવેદન કરી. કાની પ્રેરણાથી હમો આવ્યા એ સર્વ વૃતાંત આ ગો. શ્રીગિરધરલાલજી મહારાજને કહી સાંભળાવ્યો. સર્વ બાબતનો વિચાર કરી તેઓ શ્રીએ હમારી પાસેથી ટીપણીઓ અને ગુજરાતી વિષયો વંચાવ્યા. સાંભળી મનન કર્યું. તે પછી એ બાબત સારૂ ફરી આવવા આજ્ઞા કરી તે પ્રમાણે હમો ફરીથી તેમના દર્શનાર્થે ગયા. ફરીથી હમારો રચેલો ગ્રંથ વંચાવ્યો. તેમાં કરવી જોઈતી સુચનાઓ કરી. વધારો ઘટાડો ટીપણી અને ગ્રંથમાં કરાવ્યો તે પછી પ્રસન્ન થઈ આપ શ્રીએ એ સર્વને સંપ્રદાયની રીતી પ્રમાણે “પુષ્ટિ” આપી એટલુંજ નહીં પણ તેમના ખરા અંતઃકરણની પ્રસન્નતાનો હમોને એક અલાયદો પત્ર આપ્યો. તે પણ છપાવવા માટે આજ્ઞા આપી. તે આ પ્રસ્તાવના પછી પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે.

આ પ્રમાણે લખીતવાર મળ્યા પછી ભટ વર્ગ તરફથી ચર્ચા થતી સાંભળવામાં આવી કે શેરગઢવાળા ટીકિટ મહારાજ આવા સંગ્રહસ્થાનને અને ટીપણીઓને માટે આજ્ઞા આપે તેમાં કાંઈ નવાઈ નહીં, કારણ કે

એ ગ્રંથમાંના કેટલાક વિષયોમાં તેઓશ્રીનું અંગત હિત સમાયલું છે. ગામને મોંઢે ગળણું બંધાતું નથી. આવી ચર્ચામાંથી હમેને જાણે મુક્ત કરવા ઈચ્છતા હોય તેમ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ હમેને સ્વપ્નદ્વારા ઈસારો કર્યો કે જ્યારે ભટ્ટજી વર્ગમાં અને ખીજાઓના મનમાં આજ્ઞાના નિસ્પૃહા માટે શંકા થઈ છે તો હમારે આ ટીપણીઓ અને ટીપણુ--સંગ્રહસ્થાન માટે આજ્ઞા રાજનરવાળા ગો. શ્રી મધુસુદનલાલજી ॥ શ્રી વ્રજનાથજી મહારાજ, જેના ઠાકુરજી શ્રી નટવરલાલજી શ્રી નાથજી પાસે જે વખત ખીરાજેલા અને જેઓનો મજકુર વિષયો સંબંધી કોઈપણ પ્રકારનો અંગત હિત છે નહીં. કેવળ નીસ્પૃહી છે, તેમની આજ્ઞા હમારે માંગવી અને તેઓશ્રી ગ્રંથ સાંભળીને આખ્યા વિના રહેશે નહીં આ સ્વપ્નું ખરું છે કે ખોટું તે જોવા ખાતર હમેએ તપાસ કરી કે આ મહારાજ હાલ ક્યાં ખીરાજે છે. પ્રભુ કૃપાથી સમાચાર મળ્યા કે તેઓ સવારનાજ મુંબઈ પધાર્યા છે. તેઓશ્રીના દર્શને ગયા. સર્વ હકીકતનું નિવેદન કર્યું. ગ્રંથ વંચાવ્યો એકાગ્ર ચીતે સાંભળી એંગી કેસમાં લખેલા જામસાહેબ તેમની ગાદીના સેવક છે અને હાલના જામસાહેબને કંડી ખાસ હમારી બંધાવેલી છે તેમ હમારે જણાવવું જોઈએ. જુનાગઢની ગાદીના સેવક એ રાજકુટુંબ નથી. જો કે વૈષ્ણવ તરીકે ગુણાધના બાળકો તરફ એકસરખો ભાવ તે વખતના જામ સાહેબનો હતો તેમાં શ્રી બ્રજેશજી મહારાજ પણ આવી જાય તે નજરેથી તે કામના શ્રીરીયાદી એ જામસાહેબના હથુ અથવા તેની હકુમતના રાજમાં નહી ચલાવવા શ્રીરીયાદીને સજાહ મળેલી હોવી જોઈએ.

આ હકીકતની ખાસ નોંધ હમો આ સ્થળે તેમની આજ્ઞાનુસાર કરીએ છીએ. ગ્રંથમાંના વિષયો અને તેમની રચના જોઈ આ મહારાજ શ્રી બહુજ પ્રસન્ન થયા અને ખરા અંતઃકરણથી આશિરવાદ દેવા લાગ્યા. સ્વપ્ન પ્રમાણે આજ્ઞા માગી, ઘણા ઉલ્લાસ અને આનંદથી આપવામાં આવી. હમારી વિનંતી પ્રમાણે તેઓ શ્રીએ પોતાની મહેરછાપવાળો એક પત્ર પણ મોકલી આપ્યો છે, જે પ્રગટ કરવાની આજ્ઞા તેઓશ્રી તરફથી આપવામાં આવી છે, તેથી હમો તે પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ. શ્રદ્ધાનું ફળજ આ સમજવાનું. સ્વપ્નનું અક્ષરે અક્ષર ખરું પડ્યું છે. આથી શું સાબીત થાય છે ? આ સંસ્થા તરફ ખુદ શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજીની પૂર્ણ કૃપા છે, અને તેમની સહાયે તેઓશ્રી ખુદ આવ્યા હોય તેમ ઉપરના સ્વપ્નથી હમારી પોતાની તો બાલંબાલ ખાત્રી થઈ છે. આ સ્થળે હમોને એક હરીજનના વિચારની યાદ આવે છે કે

“ જગકે રૂઠેસેં કયા ભયા, જાકો રામહે રખવાળ હો ”

આવી રીતે આ સંસ્થા તરફથી તૈયાર કરેલી ટીપ્પણીઓ અને ગુજરાતીમાં લખેલા વિષયોને શ્રી મહાપ્રભુજીની સ્વપ્નદ્વારે થયેલી પ્રેરણા મુજબ ભગવદીયપણુ પ્રાપ્ત થયું તેથી સંપ્રદાયના સર્વ વૈષ્ણવો માટે પ્રસાદીરૂપે તેજ શેરગઢવાળા છઠ્ઠા ધરની ટીકેટ ગાદીના, અને છઠ્ઠા સ્વરૂપ શ્રીકલ્યાણુરાયજીને પોતાને માથે ધરાવનાર ગો. શ્રી ગિરધરલાલજી મહારાજની તેમજ રાજનગરવાળા નિસ્પૃહી ગો. શ્રી મધુસુદનલાલજી મહારાજની આજ્ઞાનુસાર સર્વને પ્રગટ કરવામાં આવ્યા છે.

ટીપણી—ટીપણુ અને મહારાજાઓની આજ્ઞાનુસાર તૈયાર થયા પછી પ્રાગટ્ય કરાવવા માટે શેરગઢની ટીકેટ માદીના ગો. શ્રીગિરધરલાલજી મહારાજે નવી આજ્ઞા લેવાને હમોને ફરમાવ્યું હતું. તેમજ ગો: શ્રી મધુસુદનલાલજી મહારાજે પણ હમોને કહ્યું હતું. પ્રગટ કરાવવાની આજ્ઞા લેવા ગયા ત્યારે હમોને ગુજરાતીમાં રચેલો ભાગ ફરીથી વાંચી સંભળાવવાની આજ્ઞા થઈ. વાંચવોજ જોઈએ. તેમ કરવાથી ઢીલ ઉપર ઢીલ થવાનાં કારણોમાં ઉમેરો થતો હોવાથી અમો વૈશાખની આખેરીએ પણ હમારી ટીપણી બહાર પાડી શક્યા નથી.

એજ પ્રમાણે હમોને આ સંસ્થાના પ્રમુખ સાહેબની પણ ફરમાસ થતી હતી. કોઈને માટે પણ નામ દઈ તેમની વિરૂધ્ધ ન લખવા વખતોવખત, જેમ જેમ હમારે વિષે તેમને કાને ટીપણીના વિષયોની લેખણી માટે હકીકતો આવતી ગઈ, તેમ તેમ તે માટે હમોને રૂબરૂમાં બોલાવી સુચનાઓ આપવામાં આવતી. આથી પણ મારે વારંવાર લેખોમાં ફેરફાર કરવો પડતો, અને કોઈ વખત પાનાના પાના કઢાવી નાંખવા પડતા.

હમોને હમારા કામમાં વિદ્વસંતોષીઓનો અને ચાડીઆઓનો એટલો બધો તો ત્રાસ પડ્યો છે કે તેનું વર્ણન કરવા બેસીએ તો એક ગ્રંથ ભરાય. હમારાજ હોય તેમ દેખાવ કરી હમારા પ્રુફે વાંચી જાય, પાછળથી સાંભળીએ કે જેને માટે લખવામાં આવ્યું હોય તેને સમાચાર તેઓ પહોંચાડે, અને જેવા સમાચાર પહોંચે કે ભડકા ઉઠે, અને શેઠ તેમજ આજ્ઞા આપનાર ચમકે. પરીણામ એ આવે કે તેટલો ભાગ

શું છે તેની તપાસ જાતે કરે. વાસ્તવીક તેમાં હોય નહીં કાંઈ, પણ વહેમનું ઔષધ ન હોય, તેથી હમારે વારંવાર તેમની મરજી પ્રમાણે વર્તવું પડતું હતું. આથી થાય ઠીલ, અને લોકોમાં થાય હાંસી હમારી, કે કેમ ટીપણી આટલો વખત બહાર પડી શકતી નથી. અકરમીના ટાંટીઆ અને સકરમીની જીભ, એવો ઘાટ હમારો આ ટીપણુ બનાવવામાં થતો હતો. હમે એક તરફથી અને પ્રમુખસાહેબ અને આજ્ઞા આપનાર બીજી તરફથી એમ હમે દરમીઆન વાદવિવાદ થતા હતા. જ્યારે જ્યારે પણ ટીપણુ બાબત “હમેને મળી જાશે અને પછી જે લખવું હોય તે લખજો.” તેવો સંદેશો મળતો કે તરતજ કાગળીઆના બચકા બાંધી સંસ્થાને ગાડીલાડાનું નુકસાન ન કરવા સારૂ ટાંટીઆ ધસડતા જવું પડતું. કલાકો અને કલાકોનો ભોગ આપી છેવટે તેમાંનું કાંઈ નહી, તેવી રીતે પાછા ઘરે ફરી વિષયોને લેખણીથી જેમ બને તેમ તેઓની ઇચ્છાનુસાર ધકેલવા પડતા.

હમેને મુંબઈમાં ખીરાજતા કેટલાક ગુસાંધના બાળકો પુછતાં કે હવે “તમારી ટીપણી તે ક્યારે બહાર પડવાની છે, જેમ જલદી બહાર પડેતો હમારા મુખીયા ભીંતરીઆને તેથી ઘણી સવડ અને સુગમતા મળે.” તેઓને હમે હાસ્યવિનોદથી જવાબ દેતા કે બીજી ટીપણીઓના કાં ટોટા છે ? ત્યારે કહેવામાં આવતું કે “ગઈ સાલની ટીપણીમાં હમારા તરફથી લખાયલો ભાગ ગુજરાત અને કાઠીઆવાડમાં ઘણોજ ઉપયોગી થઈ પડ્યો હતો માટે તમારી ટીપણીની હમેને ખાસ જરૂર છે.” ત્યારે હમે વિનંતી કરતા કે જેમ

ખાનગીમાં આ સંસ્થાની ટીપણીની પ્રસંશા કરો છે તો ખુલ્લી રીતે બહાર પડી તે માટે આજ્ઞા કેમ આપતા નથી? તેનો જવાબ જે હોમોને મળતો તે પ્રસિધ્ધ કરવો જિચીત નથી. એટલુંજ લખીશું તો બસ કે " જાત-જાતમાં ઘણા વર્ષોથી ચાલુ ઝઘડાઓ હતા તેનું સમાધાન જેમ તેમ થવા પામ્યું છે તો ફરી લાકડા કોણ સંકારે? પેટચોળી શૂન્ય કોણ જિભુ કરે? ખરા ખોટાનો મોટાઓ જો વિચાર ગંભીરપણે કરતા હોય તો મીથ્યાવાદીઓ અને મીથ્યા અભિમાનીઓને ચરી ખાવાના સાધનો ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય? " વાત અક્ષરેઅક્ષર હોમોને ખરી લાગી છે. દુઃખીઓજ દુઃખની વાત જાણે. માટે હોમોએ અત્રેના બાળકોએ બહાર ન પાડતાં હોમોને વારંવાર જે સહાય તેઓશ્રીએ કરી છે તે માટે હોમો તેઓશ્રીનો ઉપકાર માનીએ છીએ. આજ ગુપ્ત સહાય તે તેમની અંતઃકરણની આજ્ઞાજ આ ટીપણી અને ટીપણુ માટે હમારે સમજી લેવાની છે. ખુલ્લી રીતે બહાર ન પડી આજ્ઞા જન સમાજની જાણ માટે આપવામાં આવી નથી. પણ જો અંતઃકરણ પ્રકૃલીત થઈ તેનીજ ગર્ભાંત આજ્ઞા છે એમ હમારે સમજી લેવું. આ કાંઈ થોડા ઘણા સંતોષની વાત હોય નહીં.

ફરીથી ગ્રંથ વાંચવા ગો. શ્રીગિરધરલાલજી મહારાજના મકાને ગયા તે વખતે તેમની કેટલીક વાતચીતથી હોમોને જણાયું કે તૈયાર કરવાની આજ્ઞા તો આપી છે પણ પ્રગટ કરવાની આજ્ઞા આપવી કે કેમ તે બાબતના શંકાશીલ હોય તેમ હમારા અંતઃકરણમાં પડેલા થવા લાગ્યો. હોમોએ યુક્તિપૂર્વક કેટલાક સવાલો કર્યા જેના જવાબનો સાર એ જણાયો કે " હોમો

હમારી જાતમાં એકીલા ગણાઈએ છીએ, બીજાઓની માફક લાગવગ ધરાવતા નથી, હમારી પુઠ પાછળ શ્રી કલ્યાણરાયજી શીવાય કોઈ નથી. ટીકેટશ્રીની પ્રભુચર-રણુની સારી કૃપા છે, અને વખતોવખતે હમેને સહાય પણ કરે છે. જન અપવાદ જેમ અને તેમ ન લેવાય તેમાં સૌનું શ્રેય છે. હમારા ઘરની અને સુરતવાળા ઘરની અને કાશીવાળા ઘરની તકરારો જે લખવામાં આવી છે તેથી તેઓને માહું લાગશે તેથી નીચ નિંદા થયા વિના રહેશે નહીં. ઉલટા કહેશે કે મહારાજશ્રીએ આજ્ઞા આપી પોતાની તરફમાં એક ખાસ કેસ વકીલદ્વારા ઊભો કર્યો છે વિગેરે વિગેરે બાબતોથી હમારું મન પ્રગટ કરવાની આજ્ઞા આપતાં જરાક પાછું હટતું જણાય છે.” આ વિચારો હમારે કાને પડતાંજ એક વખત મુર્છા આવતી જણાઈ. હમેને શું દુઃખ અંદર થતું હતું તે તેમણે પ્રત્યક્ષ અનુભવ્યું. કદાચ આ મહારાજે હમારી કસોટી કરવા માટે તો ઉપરના વિચારો પ્રદર્શિત કર્યા તો નહીં હોય ? એમ પણ હોય. આવા વિચારો તેમના હૃદયમાં મુકનાર વિદ્વસંતોષીઓમાંના કોઈપણ હોવા જોઈએ. આજ અવળા પ્રશ્નોથી તેમજ આસપાસ એસનારાઓ આગળથી જે હમેને બાતમી મળી ત્યારે સંપૂર્ણ ખાત્રી થઈ કે અહીંઆ પણ તેઓ યુક્તિપુર્વક પહોંચી ગયા હતા, અને પોતાની ધારેલી બાજી પાર પાડવા યુક્તિપર યુક્તિઓની રચના કરવામાં આવી હતી. એવા વિદ્વસંતો-ષીઓ કેણુ હતા તેમને આ મહારાજશ્રીને ખાતર ખુલ્લા પાડવા હમારું મન અચકાયું છે. ફક્ત એટલુંજ કહીશું કે લાકડાની પોળ અને માણસના પેટની પોળ કોઈ સમજી શકતું નથી તે પ્રમાણે અત્રે બાજી રચાઈ હતી.

હમો મહારાજ બેંગી કેસમાં ગુસાંધના બાળકોનો શું ટેક હોય છે તે જણાવી ગયા છીએ. એક વખતે આપેલું વચન ગમે તેવું પોતાના ઉપર ધર્મ સંકટ આવી પડે તોપણ તોડતા નથી. વચનને ખાતરજ બેંગી કેસના મહારાજે જોલ યાત્રા પત કરી હતી. દુનીયા હજુ રંડાઈ બેઠી નથી. વચન તે વચનજ.

“દીનકો દયાળ જાંડિ કોન શરન જાઈ;

એક રામ સકાકાર, સોઈ ધામ પાઈ. દીનકો.

એક વચન એક બાણ, એક પત્તિ સૈયા;

એસે પ્રભુ જાંડકે હમ, કિનકું ભજું લેયા.” દીનકો.

હમારી મનની લાગણી જોતાનેજ વાર આજ્ઞા કરી કે એકવાર ફરીથી ગુજરાતીમાં લખેલું વાંચી સંભળાવે. વાંચ્યું; સંભળી મનન કરી કેટલોક સુધારો કરવા આજ્ઞા ફરમાવી. ગ્રંથ છપાઈ ગયેલો હોવાથી તે સુધારો ફક્ત હમો આ પ્રસ્તાવનામાંજ આપી શકીશું તે પ્રમાણે હમોએ વિનંતી કરી તે સ્વીકારી પ્રગટ કરવાની આજ્ઞા આપી.

તેઓ શ્રીએ હમોને કહ્યું હતું કે “કોઈ પણ ભદ્ર વર્ગ તથા આચાર્ય વર્ગ અને સંપ્રદાયીક સીદ્ધાંતો વિરુદ્ધના વિચારો જેમ બને તેમ ન લખવામાં આવે તો કોઈ જાતનો “ઉદ્ધમ” નાતજાતમાં ઉત્પન્ન થવા પામે નહીં, એવો હમો પ્રત્યે તેઓ શ્રીનો ખાસ બોધ હતો. ઘણી વાતો ખરી પણ હોય છે છતાં “પોલીસી ખાતર” પ્રગટ કરી શકાતી નથી. ઘણી ફેરી કહેવાતુંએ નથી અને સોસાતું પણ નથી, માડરીઆ પ્રવાહમાં તણાવું પડે છે. રાતદિવસ જેની સાથે પાના

પડ્યાં છે તેમના કૃત્યોથી કંટાળો પણ ઉપજે છે છતાં તેમને માટે એક પણ શબ્દ તેઓને આપણી સામે ઉશ્કેરે તેવો કહી શકાતો નથી.” આવીજ સલાહ શેઠ ત્રીભુવનદાસની પણ વખતોવખતની હોમોને આપવામાં આવી છે. પણ જ્યારે હોમોને પા. ન. ૧૧૫ ઉપર આપેલા દુયકા નંબર ૮ અને ૯ માં જે નિતી સમાયલી છે તેનો વિચાર કરીએ છીએ તો હોમો સવાલ કરીએ છીએ કે પંપા સરોવરની માછલીએ દર્શાવેલી નિતી શું કોઈ પ્રકારે ખોટી છે ? આજ સવાલ હોમોએ આ મહારાજશ્રીને તેમજ શેઠ ત્રીભુવનદાસને કર્યો હતો તેના જવાબમાં એટલુંજ કહેવામાં આવેલું કે “લાકડું લાકડાને ભારેજ ભાંગશે, આપણે તેના કારણભૂત જ્યાં સુધી ન થવાય ત્યાંસુધી ન થાવું. છેવટે જો મોંમા આંગલાજ ધાલી ઉલટી કરાવે તો તેમાં આપણો દોષ હોય નહીં.” મોંમા આંગલાજ ઘાલવામાં આવવાથી હોમો ગદું સરોવરની માછલી પંપા સરોવરની માછલીએ જણાવેલી નિતીઅનુસાર આ ટીપણના કોઈ સ્થળે વર્તવું પડ્યું છે, “બસ ચુપ રહો, મુંગા મુંગા ચાલી જાઓ નહીં તો મારા બ્રહ્મ તેજથી અને સંધ્યાવદનના જળના પ્રવાહથી તમોને હાલને હાલ બાળીને ભરમ કરી દઈશ” આ શબ્દોથી કોના મનમાં ત્રાસ ન આવે વાઈ ? સારા ભાગ્યે હોમોને હમારી મેટ્રીકની પરિક્ષામાં ગુજરાતીમાંથી ઇંગ્રેજીમાં મુકવા સાર એક ફકરો આપેલો તેમાંના નીચે જણાવેલા ભાગની એકદમ યાદ આવી, “માન મળશે એ આશાથી કોઈ સ્થળમાં ગયા અને ભોગજોગે ત્યાંહાં અપમાન ખમવું પડ્યું તો તે પણ સહનશક્તિનો અંશ છે” વિદ્વાન પંડિત બ્રાહ્મણનો ક્રોધનું શું પરીણામ

આવે છે તે બાબતમાં મહાભારતમાં વનપર્વના અધ્યાય
 ૨૦૬ માં કૌશીક નામના ઉત્તમ બ્રાહ્મણની અને
 એક ઝાડ ઉપર બેઠેલી બગલીની વાતનું સ્મરણ કરવું.
 તેના ચરકવાથી તે બ્રાહ્મણે મોટો ક્રોધ કરી તે તરફ
 દષ્ટિ કરીને તે અજ્ઞાન બગલીને બાળીને ભસ્મ કરી
 નાંખવામાં આવી હતી સારા ભાગ્યે તેવું બ્રહ્મતેજ ન
 હોવાથી શંખણીના શાપ જોવું હમારી બાબતમાં બન્યું.
 ફક્ત શબ્દોનોજ પ્રહાર હમારા તરફ કરવામાં આવેલો.
 તે પછીના પ્રહારો માટે તો બોલવાની કાંઈ જરૂર રહેતી
 નથી. કારણ કે માન્યાધિકારી મંત્રી આખી સંસ્થાના
 નોકર માટે તે પ્રહારો સહન તેમણે કરવાજ જોઈએ.
 ગરીબકી જોર સગકી ભાભી. સરકારી ખાતામાં પણ
 ખાસ નિયમ છે કે જ્યાં સુધી નોકરી કરવી હોય ત્યાં
 સુધી તેને માટે વર્તમાન પત્રોમાં ગમે તેવા તેને
 હલકો પાડવાના લેખો પ્રગટ થાય તો પણ તે માટે
 વર્તમાન પત્રોમાં બચાવનો લેખ આપવાનો તેને
 અધિકાર નથી. ઉપરીને જે યોગ લાગે તો તે માટે
 પોતે લખી મોકલે. તેજ પ્રમાણે હમારી જાત માટે
 અંગીત લેખો ધી ગુજરાતીમાં પ્રગટ કરવામાં એક
 પછી એક આવેલા તેનો પ્રતિઉત્તર આપવાને હમેને
 સખ્ત મનાઈ હતી તેથી હમે એકનો પણ જવાબ
 લખી મોકલ્યો નહતો. આજ પ્રમાણે હમારી પહેલાં
 કામ કરનાર રા. રા. દાકુરદાસની બાબતમાં બનેલું અને
 તેમને પણ પત્રદ્વારે બચાવ કરવા મનાઈ હતી એવું
 તેમનું પણ હમે પ્રત્યે બોલવું થયું છે. તેમની વિરૂદ્ધ
 પણ લેખ લખાવનાર હાલનાજ બગલા ભકતો હતા
 એમ તેમનું બોલવું છે. છેવટે બગલા ભકતોનો હમારી

જાત ઉપર બહુજ કેર વર્તાવા લાગ્યો ત્યારે સંસ્થાના પ્રમુખ સાહેબે પોતાની ફરજ સમજી પોતાની સહીને સચોટ જવાબ લખી મોકલ્યો જેમાંથી પણ હમારા સંબંધી જે જે સારો ભાગ ખુલાસાવાર લખી મોકલવામાં આવ્યો હતો તે તમામ જનસમાજની દૃષ્ટિથી અદૃશ્ય ધી ગુજરાતીના અધિપતી મી० મણીલાલે ખાસ કારણોથી કર્યો હતો. તે છતાં પણ હમેને આ સંસ્થાના મંત્રી તરીકે તે સંબંધી કાંઈ પણ લેખ લખવાની મનાઈ હોવાથી મુંગેમોંટે સર્વ સહન કરવું પડ્યું હતું. આથી દેશપરદેશમાં તેમજ મુંબઈ જેવા શહેરમાં હમારે માટે કેટલા હલકા વિચારો ધી ગુજરાતીમાં લખનારા લેખકોએ ઉત્પન્ન કર્યા હતા તેનો ખ્યાલ તો ફક્ત “ ગદ્દુ સરોવર ” ની માછલીનેજ હોય પણ રામ જેવા વટે-માર્ગુને લાગ્યેજ હોય.

હમારા ટીપ્પણના પાન ૧૫ ઉપર ખીજે પેરા છે તેમાં લખવામાં આવ્યું છે કે “ જમાઈ વર્ગને માનમાં ઘણી ઊતરતી પંકિત આપવામાં આવી છે ” આ વિચાર હમેને એક ગોસ્વામી મહારાજ તરફથી પુરો પાડવામાં આવ્યો હતો પણ ગો. શ્રી ગિરધરલાલજી મહારાજ, જેને પેટે એક બેટીજી છે, તેમણે તે પસંદ કર્યો નથી. તેઓએ તેટલો ભાગ બદલીને નીચે પ્રમાણે પ્રસ્તાવનામાં લખવા આજ્ઞા કરી છે:—

“ કારા જમાઈ વર્ગને માનમાં યથાસ્થિતી, વયો-વૃદ્ધ પ્રમાણે પંકિત આપવામાં આવી છે; એવા જમાઈને લગભગ બેટીજી જેટલું માન આપવામાં આવે છે. બેટીજી નહોય અને એ જમાઈ ખીજવારના લગ્ન કરી આવે તોપણ ગુશાઈના બાળકોએ તેવા જમાઈને અગાઉ

જેટલું જ માન આપવાનું છે અને નવી પરણી લાવેલી સ્ત્રી સાથે એ જમાઈને સારા પ્રતિષ્ઠિત બાળકો પોતાના ઘરમાં તેઓ જેમ પ્રસન્ન રહે તેમ રાખે છે. તેને જો તાજે દાખલો કાઢેને પણ જોનો હોય તો પુર્ણમાના ચંદ્રની કળાવાળા મુંબઈની મોટી હવેલીના ગો. શ્રી ગોકુલનાથજી ॥ શ્રી જીલજીલાલજી મહારાજનો પ્રત્યક્ષ છે. તેમના બનેલી ભટ જન્નુલાલાજીને બીજી વારની કરેલી સ્ત્રી સાથે પોતાને ત્યાં રાખ્યા છે અને નવી સ્ત્રીને પોતાની બહેન કરતા વધારે પ્રેમભાવથી રાખે છે. માટે ગુશાંઈજીના બાળકોના મનમાં ક્ષણભર પણ એવો ખ્યાલ નથી કે ભટ વર્ગમાંના કોરા જમાઈઓને બેટીજી કરતા ઓછા માનને પાત્ર છે. સેવકો પોતાના મનમાં આ ભટવર્ગ માટે ગમે તેવા ખ્યાલો કરે તેમાં ગુશાંઈના બાળકોને કાંઈ લેવા દેવા નથી. તેઓનું એટલે વૈષ્ણવોનું વર્તન પણ ખોટું છે એમ ગુશાંઈના બાળકો કહી શકશે નહીં કારણકે તેઓને શ્રીગુશાંઈજીની આજ્ઞાનુસાર તેમજ આચાર્ય ચરણની આજ્ઞા નિબંધમાં સ્પષ્ટ વચનામૃતો અનુસાર વર્તવાનું છે તે નિબંધમાં ખાસ લખવામાં આવ્યું છે કે “ જે ધર્મની મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરે છે તેને બ્રહ્મહત્યાનું પાતક લાગે છે. ” આવો મત છટ્ટા ધરના શેરગઢની ગાદીના ટીકિટ શ્રી ગિરધરલાલજી મહારાજનો છે તે હમેશ્વે અત્રે અક્ષરે અક્ષર ટાંકેલો છે.

પાન ૧૧૬ અને ૧૧૭ ઉપરનો દુવેકો નંબર ૧૨ વૈષ્ણવો માટે નથી એમ હમેને ખાસ નોંધ કરવા આજ્ઞા કરી છે તે આજ્ઞા આ પ્રસ્તાવનામાં પ્રદર્શિત

કરીએ છીએ. તે દુયકાને બદલે નીચેનું અભંગ તેમની આજ્ઞાનુસાર દાખલ કરીએ છીએ.

અભંગ.

હિંસા ન કરો, ચેરી નવ કરો;
સત્ય વ્રત ધરો, સદા રાખી. ૧
ઈંદ્રિયો ને મન, રાખો વશ જન;
વળી મન તન, પવિત્રતા. ૨
સર્વ ભૂત દયા, ક્ષમા દાન દમ;
સાધારણ ધર્મ, કહ્યા શાસ્ત્રે. ૩

પાન ૭૨ ઉપર નોંધમાં શ્રીમુકુંદરાયજીના સ્વરૂપને નિધિની ગોદમાં ખીરાજતું હમોએ લખ્યું છે તે ભુલ ભરેલું છે તેને બદલે હમારે નીચે પ્રમાણે લખ્યું જોઈએ તેરી આપશ્રીની આજ્ઞા થઈ છે.

“ શ્રીનાથજીના ખંડમાં શ્રીબાલકૃષ્ણજી પાસે ખીરાજતા શ્રીમુકુંદરાયજીની નિધિ હતી. ”

આ સ્થળે હમોને જણાવવા ફરજ પડે છે કે પાન ૪૪ ઉપર આપેલા વિષય ૧૫ ની ખીના હમોએ ગો. શ્રીગિરધરલાલજી મહારાજે આજ્ઞા આપી તે પહેલાં લખી હતી. તેમની પ્રેરણાથી હમોએ વિષય ૧૫ અને ૧૬ ખીલકુલ લખેલા નથી, જેથી વિદ્વસંતોષીઓએ અથવા તેમાં હિત ધરાવનારાઓએ ખીલકુલ માનવું નહીં કે હમોને તેઓંત્રી તરફથી મળેલી આજ્ઞાના બદલામાં તેમની તે બાબતમાં હમોએ સેવા કરી છે. હમો સારી રીતે જાણીએ છીએ કે વિદ્વસંતોષીઓ કહેવા પછાત પડશે નહીં કે જેને ગાડે બેઠા તેના ધોળ ગાયા છે. “ જ્યાંંચી સ્વામી પોઠી, ત્યાંંચી નાજવામી ટાઠી ”

આ નિયમાનુસાર હમારું વર્તન થયલું છે એવો જો દોષ મુકવામાં આવે તો તે પણ જુલમરેલું છે. કારણ કે એ વિષયો હમોએ શરૂઆતમાં જ લખી તૈયાર કરી છપાવી રાખ્યા હતા. વાત ખરી છે કે ગામને મોંડે ગળણું બાંધી શકાશે નહીં. જીભમાં કાંઈ હાડકું હોતું નથી, તે છતાં હમોએ હમારા તરફનો એ બાબતોમાં કરવો જોઇતો ખુલાસો કર્યો છે.

હમોએ કોઈ કાશીવાલા સેવક તરફથી એવું સાંભળ્યું છે કે શ્રીમુકુંદરાયજી તો જટ્ટા ધરના ઠાકુરજી છે અને શ્રી કલ્યાણરાયજી તે ધરના ઠાકુરજી નથી. આવી બાબતમાં કોઈ મારવાડીનો લેખ પણ છે હમોને મોટું આશ્ચર્ય થાય છે કે સેવકો શ્રી ઠાકુરજીની બાબતમાં ગમેતેમ બકવાટ કરતા જણાય છે. આ ટીપણીમાં જે હમોએ હકીકતો દર્શાવી છે તે ઉપરથી તો કેવળ સ્પષ્ટ પણે ખુલ્લુ પડે છે કે શ્રી મુકુંદરાયજીને શ્રીનાથ દ્વારમાંથી કાસીમાં સંવત ૧૮૭૯ પછી તેમજ શ્રીનાથજીના ટીકેટ શ્રી દાઉદજી મહારાજના તીરોધાન થયા પછી આજથી સુમારે ૧૦૦ વર્ષની અંદરમાં જટ્ટા ધરમાં છોટાભાઈના વંશમાં ૧૦ મી પેઢીએ ખીરાજતા ગોઃ શ્રી ગિરધરજી ॥ શ્રીગોપાળજી (૧૮૪૭ પોશ સુદ ૩) કાશીવાળાને માથે પધરાવ્યા પછી તે ઠાકુરજી જટ્ટા ધરમાં, પણ નહીં કે જટ્ટા ધરના વંશમાં ઠાકુરજી તરીકે ખીરાજવા લાગ્યા છે. આ સંપ્રદાયમાં ખાસ નિયમ છે કે શ્રી ગુસાંઈજીના સાત બાળકો અને તેમના પ્રત્યેકના વંશમાં જે વડીલ-વંશમાં હોય તેજ ટીકેટ ગણાય અને તેમનેજ માથે શ્રી ગુસાંઈજીએ વહેંચણીમાં આપેલું સ્વરૂપ પધરાવવામાં આવે, તેમના પ્રત્યેક લાલજીની ગાદીને એક એક ધર

તરીકે ઓળખવામાં આવે છે આવી રીતે સાત લાલના સાત ધરો અને પ્રત્યેકને સંવત ૧૬૪૦ માં મળેલા ઠાકુરજી તે તે ધરના ઠાકુરજી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ વહેંચણીમાં શ્રી મુકુંદરાયજી માટે બીલકુલ પણ ઇસારો થયેલો સાંભળ્યો નથી. સાત સ્વરૂપોની વહેંચણી થઈ તે સાત સ્વરૂપો હમો ફરીથી આ પ્રસ્તાવનામાં લખી જણાવીએ છીએ.

પહેલા ધરનું સ્વરૂપ	૧ શ્રી મથુરેશજી
બીજા , , ,	૨ શ્રી વિઠ્ઠલેશજી
ત્રીજા , , ,	૩ શ્રી દ્વારકાનાથજી
ચોથા , , ,	૪ શ્રી ગોકુલનાથજી
પાંચમાં , , ,	૫ શ્રી ચંદબાવા
છઠ્ઠા , , ,	૬ શ્રી કલ્યાણુરાયજી
સાતમાં , , ,	૭ શ્રી મદનમોહનજી

આ વખતે શ્રી મુકુંદરાયજી શ્રીનાથજીની બાબુના ખંડમાં શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજી પાસે ખીરાજતા હતા. આ શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજીને સુરતમાં હાલ જે ખીરાજે તે સમજવાના નથી. વહેંચણીના વખતથી શ્રીકલ્યાણુરાયજી છઠ્ઠા ધરના ઠાકુરજી તરીકે જેમ ઉપર જણાવેલા બાકીના છ સ્વરૂપો પ્રત્યેક ધરના એટલે જે જે ધરના ટીકેટ માલીક હોય છે તે તે ધરના ગણાય છે, અને તેમ મનાય પણ છે. જે બાકીના છ સ્વરૂપો ટીકેટ મહારાજશ્રીના ધરથી ઓળખાય છે અને મનાય છે અને તે ઠાકુરજીના નિમીત્તે તે ટીકેટ મહારાજને માનપાન અને સેવા ભેટ લેવા ભાગ્ય-શાળી થયા છે તો આ લાલ શ્રીકલ્યાણુરાયજીને અને જે ધરમાં તેઓ લગભગ ૩૩૩ વર્ષથી ખીરાજે છે તે ધરના

ટીકેટ મહારાજને કેમ મળવો જોઈએ નહીં ? મળવો જ
 જોઈએ, શીવાય તે લાભ આ ટીકેટ ધરે કોઈ પ્રકારે
 રાજપુત્રીથી ગુમાવ્યો હોય અથવા કોઈને તેવા
 લાભનું દાન કર્યું હોય. આપણે જણાવી ગયા છીએ કે
 આ મહારાજની અને જેમની ગાદીએ પધાર્યા છે તે
 ગાદીના વારસેની શ્રીનાથદ્વારના ટીકેટ ધર સાથે ઘણો
 ઘાટો સંબંધ અને ભક્તિભાવ છે અને તેમની આરા
 સર્વથા માથે ચઢાવતા આવ્યા છે તે ધર સાથે અવિલ-
 કતપણે જેમ હોય તેમ આ શેરગઢના ટીકેટ મહારાજને
 વર્તન હતું અને છે તેથી ગોલોકવાસી ટીકેટ શ્રી દાઉજ
 મહારાજ તરફથી પોતાના ગુરૂ કાશીવાળા શ્રીગિરધરજીને
 ગુરૂ દક્ષણામાં જે દાન તરીકે આપ્યું છે તે બદલ કોઈ પ્રકારની
 તકરાર ઉઠાવતા નથી તેઓ સારી રીતે સમજે છે કે
 “ આપ્યું દાન, પાછું લે તે મુસલમાન ” માટે પોતાના
 વડીલોએ જે છટ્ટા ધરના માનપાનના હકો ગુરૂદક્ષણામાં
 છોટા વંશમાં કાશીવાળા મહારાજને આપવામાં આવ્યા
 છે, તે વડીલોના કૃત્યને સંપૂર્ણ માનની નજરે જુએ
 છે. એ ઉપરાંત જો કોઈ ગુરૂના વારસો માગણી કરે
 તે બાબતનીજ તકરાર. મજકુર શ્રીદાઉજ મહારાજ
 તરફથી પોતાના ધરના ઠાકુરજી શ્રીમુકુંદરાયજીને છટ્ટા
 ધરના, પણ છોટા વંશમાં, શ્રીગિરધરજી મહારાજના
 માથે પધરાવવામાં આવેલા તે પ્રસંગે જો એવું ઠરા-
 વવામાં આવ્યું હોય કે છટ્ટા ધરમાં શેરગઢની ગાદીના
 ટીકેટ મહારાજનેના માથે સંવત ૧૬૪૦ થી ખીરાજતા
 આવેલા શ્રીકલ્યાણરાયજીનું સ્વરૂપ જે છટ્ટા ધરના અને
 સાત સ્વરૂપોમાંના એક તરીકે ખીરાજતા આવ્યા છે તે
 હવે પછી છટ્ટા ધરના ઠાકુરજી કોઈએ ગણવા નહીં,

અને હમેશાં ગુરુદક્ષણામાં હમારા ઠાકુરજી શ્રીમુકુંદરા-
યજીને છટ્ટા ધરમાં પણ છોટા વંશમાં ઉત્પન્ન થયલા
કાશીવાળા હમારા ગુરુ શ્રીગિરધરજી મહારાજને માથે
પધરાવ્યા છે, માટે તે શ્રી મુકુંદરાયજીને શ્રી કલ્યાણરા-
યજીની જગાએ સૌએ ગણવા, અને તે પ્રમાણે માનવા
એવું જો લખાણ કે ઠરાવ હોય;—તો શેરગઢની ગાદીના
ટીકેટ મહારાજ કોઈ પ્રકારની તકરાર લઈ શકે નહીં.
પણ તેવો ઠરાવ હોઈ શકે નહીં અને છે પણ નહીં,
કારણકે જો તેમ હોત તો શ્રીનાથજીના ટીકેટશ્રીએ હમેશાં
પાન ૪૮-૪૯ ઉપર જણાવેલો છે તેવો ઠરાવ કરી શકતે
નહી. આટલા ઉપરથી માનવા સખળ કારણ મળે છે કે
શ્રીકલ્યાણરાયજીજી ટીકેટ વંશમાં છટ્ટા ધરના ઠાકુરજી છે
અને શ્રી મુકુંદરાયજીએ કોઈ વખતે તેમની જગા લીધી
નથી તેથી તે કોઈ રીતે તે ધરના ઠાકુરજી શ્રીકલ્યાણરાયજી
માફક ગણી શકાય નહી. આ દલીલ જો ખરી હોય તો
જેમ બીજા ધરોના ટીકેટ મહારાજો સાત સ્વરૂપની સેવા
બેટનો હક પોતાના ઠાકુરજી નિમીત્તે અથવા સાત
ધરોમાંના પોતે એક હોવાથી ધરાવે છે તેમ છટ્ટા ધરના
શેરગઢની ગાદીના ટીકેટ તરીકે આ મહારાજ કેમ હક
ધરાવી શકે નહી ? સંપૂર્ણ રીતે તેવો હક ધરાવી શકે
છે જો તેમને તેવા હકનો લાભ મળતો ન હોય તો
• બળીઆના બેભાગ એના જેવું થાય. તેવું આચાર્ય
વર્ગમાં થવું ન જોઈએ એવો હમારો મત છે અને સારા
ભાગ્યે તેવો મત શ્રીનાથદ્વારના હાલના ટીકેટ મહારાજનો
પણ છે તેવું તેમના હસ્તાક્ષરના પત્રથી સ્પષ્ટ જણાય છે.

જેમ શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજીને શ્રી ગુણાંજીએ પોતાના
લાલજીઓમાંથી છટ્ટા લાલજીને માથે પધરાવવા ઇચ્છા

કરી હતી તેમ શ્રી મુકુંદરાયજીને કોઈપણ લાલજીને માથે પધરાવવાની ઈચ્છા કરી ન હતી. શ્રી ગુણાંધજીએ સાત સ્વરૂપોની વહેંચણી કરી તે પછી પ્રત્યેક સ્વરૂપને જીદું જીદું સ્વતંત્ર ધર પ્રાપ્ત થયું છે એમ ઈતીહાસ ઉપરથી જણાય છે. એવી રીતે શ્રી મુકુંદરાયજી જ્યાં સુધી શ્રીનાથદ્વારમાં શ્રીનાથજીના બાજુના ખંડમાં શ્રી બાળકૃષ્ણજી પાસે ખીરાજતા હતા ત્યાં સુધી પ્રાપ્ત થયેલું નહીં. એ વાત પણ હમેને નિર્વિવાદી લાગે છે, તો તે સ્વરૂપ જ્યાં સુધી શ્રી નાથદ્વારમાં ખીરાજતું હતું ત્યાં સુધી તે કયા ધરના તરીકે વૈષ્ણવ અગર આચાર્ય સૃષ્ટિમાં માનવામાં આવતું હતું? જેમ સુરતવાળા શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજી ત્રીજા ધરના ઠાકુરજીની ગોદમાં ખીરાજતા હોવાથી તેમનું ત્યાંસુધી જે કોઈપણ ધર હોય તો શ્રી દ્વારકાનાથજીનું ધર તે તેમનુંજ ધર ગણાય તેમ આ શ્રી મુકુંદરાયજીનું ધર તે પહેલા લાલ ટીકેટ શ્રીગિરધરલાલજી ॥ શ્રીગુણાંધજીના ઠાકુરજીના જે ધર તે તેમના ધર ગણાય. પણ બેમાંથી એકને સ્વતંત્ર ધર હોય એમ કોઈ કહી શકશે નહીં.

સુરતમાં શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજી ક્યારે પધાર્યા તે ટીપણમાં જણાવી ગયા છીએ તે કોઈ રીતે છટ્ટા ધરના ઠાકુરજી નથી તે પણ જણાવી ગયા છીએ. એ ઠાકુરજી છટ્ટા ધરના હોઈ શકે નહીં કારણ કે સુરતના મોટા મંદીરનું સેવાનિધીનું જે પુસ્તક છે તેમાં છટ્ટા ધરના માલીક તે શ્રી ગુણાંધજીના છટ્ટા લાલ શ્રી જદુનાથજી, જેનો ઉત્સવ ચૈત્ર શુદ્ધ ૬ ને દીવસે પળાય છે, તે દીવસે આનંદ પ્રદર્શિત કેશરી વસ્ત્ર ન ધરતા શોક

પ્રદર્શીત સ્યામ વસ્ત્રો ધરાવવાની ખાસ આજ્ઞા તે પુસ્તકમાં છે અને તે પ્રમાણે તેમના તમામ મંદિરોમાં વહીવટ પણ ચાલુ છે. શા સારૂ આવા ઉત્સવના દિવસે સુરતવાળા મહારાજના મંદિરોમાં સ્યામ ચુંદડી અને વસ્ત્રો શ્રીહાકુરજી શ્રીબાળકૃષ્ણજીને ધરાવવાની અને તે પણ છટ્ટા ધરના મુળ આચાર્ય શ્રીજદુનાથજીના ઉત્સવનાજ દીવસે ચૈત્ર-સુદ ૬ના દિવસે-આજ્ઞા કરવામાં આવી હશે ? આ સંપ્રદાયમાં ભાવના એ મુખ્ય છે તો શ્રીજદુનાથજી છટ્ટા લાલના ઉત્સવના દીવસે જો આ શ્રી બાળકૃષ્ણજી તેમના ધરના હોતે તો કદીપણ શોક પ્રદર્શીત સ્યામ ચુંદડી અને વસ્ત્રો તેમને ધરાવવામાં આવતે ? હમો નથી ધારતા કે તેમ શ્રી જદુનાથજીના વંશનાઓ કરતે. આ હકીકત ખરેખર ગંભીર વિચારો સુચવનારી છે. હમોએ છટ્ટા ધરના હાકુરજી તરીકે શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજીને મુક્યા છે અને તે સામે પ્રશ્નનું ચીન્હ કયું છે તેનું કારણ એટલુંજ કે એ હાકુરજીને છટ્ટા લાલના એટલે છટ્ટા ધરના કરવાની ઈચ્છા હતી પણ તે ઇચ્છા ફળીભુત ન થઈ એટલે તે છટ્ટા ધરના બની શક્યા નહીં આ તો લૌકીક વ્યવહારમાં વેસવાળ વખતનો જે ઘાટ થાય છે તેવો ઘાટ થયેલો હોય એમ જણાય છે. જેમ એક કન્યાના વેવિસાલનું નામ એક પુરુષ સાથે પાડવામાં આવ્યા પછી તેમજ ગોળધાણા પણ ખવાયા અને વહેંચાયા પછી પાછળથી તે વેવિસાળ તોડી નાંખવામાં આવે તો જાંડેલી કન્યા અડધી પરણેલી હોય તેમ માની તેને બીજે ઠેકાણે વરાવ્યા છતાં પણ આમલા ધરની ગણાતી હોય તેમ માનવામાં આવે છે, અને

તેવી રીતે કેટલાંક ઓળખે પણ છે. દાખલા તરીકે શ્રીનાથદ્વારના ટીકેટ મહારાજના ચીરંજીવીના વહુજી મહારાજ તે કયા ? પેલા, જેનું ગોઃ શ્રીદેવકીનાંદનાચાર્યજીનાં લાલજી સાથે વેસવાળ થયું હતું પણ પાછળથી તે તુટવાથી તે ધરથી જંડાયલા હતા તે. તેજ પ્રમાણે આ શ્રી બાળકૃષ્ણજીની અને શ્રી જદુનાથજી ॥ શ્રી ગુણાંધજીની બાબતમાં બન્યું હોય તેમ સમજવાનું છે. આવા કારણથી હમોએ તે સ્વરૂપને અડધા જટ્ટા ધરના હોય એવી શંકાથી પ્રશ્નરૂપી ચીનહ કર્યું છે પણ ઉપરની સેવા નિધીને લીધે એક વૈષ્ણવ તરીકે તેમ માનવું ઉચીત નથી. આતો દુઃખ ઉપર ડામ દીધા જેવું થાય છે. છાંટેલી કન્યા બીજે ઘરે પરણ્યા પછી આગલા ધરની વારંવાર યાદ દેવડાવવી એટલુંજ નહી પણ તેના અગાઉના ધરનાના કોઈ શુભ પ્રસંગે તેને ખાસ શોક ઉત્પન્ન કરે એવા વસ્ત્ર નવા ધરમાં પહેરાવવા એ કોઈ થોડી ઘણી દુઃખાપતની વાત હોય નહી. સંપ્રદાયમાં ભાવના મુખ્ય હોવાથી શ્રીજદુનાથજીના પ્રાગટ્ય દિવસને શ્રીહાકુરજી પાસે શોકનો દીવસ પગાવવો એ શું કોઈ રીતે તેવી આજ્ઞા કરનારને શોભા આપનારું છે ? આનો અર્થ પ્રાકૃત જનોમાં શું થાય ? જદુનાથજી જેવા બાળકનું પ્રાગટ્ય થવું જોતું નહતું તે છતાં થયું તે માટે મોટી દીલગીરી છે એવી ભાવના ઉત્પન્ન થાય. જો આ શ્રીજદુનાથજી માટે આવો તિરસ્કાર હોય તો તેમના ધરના નિમીત્તની સેવા લેવી કેમ સારી લાગે છે ? તેમના ધરના હાકુરજી શ્રીબાળકૃષ્ણજી છે એમ મનાવવા કેમ તૈયાર થાઓછો ? એ ધરના એટલે જટ્ટા ધરના હાકુરજીની સેવા ભેટ માટે શું જોઈને મંદીરોમાં

તે ધરના નામનાં પાટીઆં રાખવામાં આવે છે ? તેમજ પુસ્તકો છપાવી તેવી માંગણી શું જોઈ કરવામાં આવે છે ? આ તો શ્રીજદુનાયજીના નામના પ્રતાપનો અને ધરનો લાભ તો લેવો ખરો. પણ તેના ઉત્સવના દીવસે તેમના નામ તરફ શ્રીહાકુરજી દ્વારે આચાર્યને ન શોભે તેવો તિરસ્કાર ઉપર જણાવેલી આજ્ઞાથી પ્રદર્શિત કરવો એ હકીકતથી કેવળ આર્થિક લાભ માટે ધાર્મિક લાભનું બળીદાન આપવા જેવું વર્તન હોય તે તો લાગે છે. પછી તો મોટા કરે તેની વાહા ! વાહા ! અને છોટા કરે તેની છી ! છી ! એમ સમજી લેવું.

હવે શ્રી મુકુંદરાયજીને છટ્ટા ધરના હાકુરજી છે એ કેવળ કપોલ કલ્પીત અને સંપ્રદાયના નિયમો વિરૂધ્ધ છે. શું આ શ્રી કલ્યાણરાયજીને છટ્ટા ધરના હાકુરજી તરીકે પદબ્રષ્ટ કરવામાં આવ્યા છે કે કેમ ? દરેક ધરમાં હાકુરજી મુખ્ય એકજ હોય છે. એક મ્યાનમાં બે તરવાર હોઈ શકતી નથી. શ્રી મુકુંદરાયજીને છટ્ટા ધરના છોટા વંશના બાળકને માથે પધરાવ્યાથી શું એમ દરે છે કે તેમની પહેલા લગભગ ૨૦૦ વર્ષથી છટ્ટા ધરની રાજગાદી ભોગવતા શ્રી કલ્યાણરાયજીને પદબ્રષ્ટ કરી તેમની જગાએ આ શ્રી મુકુંદરાયજીના સ્વરૂપને છટ્ટા ધરની ગાદીનશીન કરવામાં આવ્યું છે ? ગુશાઈ બાળકોના મનમાં એવો ખ્યાલ પોતાના ઇષ્ટદેવ હાકુરજી માટે હોઈ શકેજ નહીં. એ તો પ્રેમલા વૈષ્ણવ સેવકોના મનના તુરંગોળ સમજવાના છે અને જેમ શ્રી દેવકીનંદનાચાર્યજીએ વૈષ્ણવો પ્રત્યે તા. ૧૮-૭-૮૫ ના પત્રના પેરા ત્રણમાં લખ્યું છે કે “ આપણા સંપ્રદાયને

વગોવનારામોનો ઘણો ભાગ હમારા લોકોના દુરાચરણનો દોષ દેખાડે છે, પરંતુ ખરી રીતે જોઈએ તો તે દોષના સંપૂર્ણ ભાગી અમેજ છીએ એમ નથી. તેમાં વૈષ્ણવોનો પણ પુષ્કળ દોષ છે જે તેઓ હમારી બગડેલી વૃત્તિને ઉત્તેજન ન આપે, તથા તેને અટકાવવાનો પ્રયત્ન કરે તો નકકી થોડા કાળમાં તે નિર્મુળ થયા વિના રહેજ નહીં. દુરાચારની વૃદ્ધિ તેને ઉત્તેજન મળવાથીજ થાય છે. ” આવોજ ઘાટ કાશીવાળા મહારાજની બાબતમાં આ શ્રી મુકુંદરાયજીની બાબતની તકરારને વૃદ્ધિ કરવાનો પેલા મારવાડી સેવકે કેમ કર્યો નહી હોય ? અસ્તુ. હમેને મળેલી હકીકતો અને હમેએ આપેલી વંશાવળીઓ ઉપરથી અનુમાન ઉપર આવ્યા છીએ કે શ્રી મુકુંદરાયજીએ છઠ્ઠા ધરના ઠાકુરજી શ્રી કલ્યાણરાયજીને ખસેડી તેની જગા કદીપણ લીધી નથી. શ્રી ગુણાંધજી સ્થાપિત આ શ્રી કલ્યાણરાયજીને કોઇપણ તેમની પ્રજા દૂર કરી પોતાના ઠાકુરજીને છઠ્ઠા ધરના છે એમ મનાવતી નથી. ગુરૂદક્ષણામાં ટીકેત વડીલોએ જે કાંઈ કાશીવાળા મહારાજ શ્રી ગીરધરજીને બક્ષીસ કર્યું છે, તેની આંડે કોઇ પણ ગુણાંધનું બાળક આવવા ઇચ્છતું નથી. સર્વદા શ્રીનાથદ્વારના ટીકેટ મહારાજોની આજ્ઞાનુસાર વર્તન કરવા બીજા ધરોવાળા તત્પર હોય છે આવી આજ્ઞાંકીત વૃત્તિઓનો બાકીના ધરની આજકાલની તરણ પ્રજાએ ગેરલાલ લેવાનો નથી. આંગળી આપતાં પહોંચાની આશા કરવી જોઈએ નહી. ગુરૂ દક્ષણામાં મળ્યા ઉપરાંતની માંગણી કરવી તે ફક્ત તરણ વયના બાળકોની અયોગ્ય મનોવૃત્તિને ઉશ્કેરનારા પ્રેમલા વૈષ્ણવોની ઉશ્કેરણીજ સમ-

જવાની. પણ એવી અયોગ્ય માગણી ઉપર શ્રીનાથદ્વારના હાલના ટીકેટ મહારાજે પોતાના સ્વ-અક્ષરોથી જે દાખ મુક્યો છે તે માટે તેમને ખરો ધન્યવાદ છે. તેમનું આવી બાબતોમાં જે કાંઈ વર્તન થાય છે તે ધર્મ-શાસ્ત્રપરાયણ હોય છે અને સર્વદા તેમને સંપ્રદાયનું તેવીજ રીતે રક્ષણ કરવા સાર્વજનિક આયુષ આપો એવી હમારી પ્રભુચરણમાં પ્રાર્થના છે.

છટ્ટા ધરના ઠાકુરજી શ્રી કલ્યાણરાયજીનો પાટોત્સવ માહાવદ ૭ નો આપવામાં આવ્યો છે તેમાં ભુલ થઈ છે. શ્રીનાથજીનું અને શ્રી કલ્યાણરાયજીનું પ્રાકટય ચૈત્ર વદ ૧૧ નું એકજ દીવસનું છે. પ્રાકટયને બદલે પાટોત્સવ ભુલથી લખાઈ ગયો છે.

હમોએ આ સાથની ટીપણીમાં માનવંતા શેઠ ચત્ર-ભુજ મોરારજી અને શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરજીવનદાસના ચીત્રો આપવા ઈચ્છા કરી હતી તે પ્રમાણે તેમના બ્લોકો પણ તૈયાર કરાવવામાં આવ્યા છે પરંતુ તેવા ચીત્રો મુકવાથી આ ટીપણીનો ઉપયોગ સંપ્રદાયિક નિયમો પ્રમાણે અપ્રશ્નમાં થઈ શકશે નહીં એવું ગો. શ્રી ગિરધરલાલજી મહારાજનું બોલવું થવાથી હમોને તે ચીત્રો આ ગ્રંથમાં આપવાનો વિચાર બંધ રાખવો પડ્યો છે. પણ છુટા મુકીશું જેનો ઉપયોગ વાંચનારે મરજી પ્રમાણે કરવાનો છે. તે ચીત્રો સાથે હમારું ચીત્ર મહારાજશ્રીએ જોઈ તેને પણ સાથે છુટું રાખવા મહારાજશ્રીએ ધણો આગ્રહ કરવાથી તે બે ચીત્રો સાથે છુટું રાખવામાં આવ્યું છે.

આ ગ્રંથમાં શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરજીવનદાસ માટે હમોએ જે કાંઈ લખ્યું છે તે તમામ કાઠી નાંખવા સાર

હોમોને શેઠજીનો ધણો આગ્રહ થયેલો. એ ભાગ હોમોએ મહારાજશ્રીઓને વંચાવ્યો તેઓ પણ અનુભવથી શેઠજી માટે લખેલો ચીતાર અક્ષરે અક્ષર ખરો હોય તેમ કહેવા લાગ્યા અને ખાસ આજ્ઞા કરી કે તેમાંનો એક પણ ભાગ હમારે કમી કરવો નહી. હમારે હવે કોની આજ્ઞા પાળવી ? એક તરફ હમારા મુરખી પ્રેસીડન્ટ સાહેબ અને બીજી તરફથી હમારા ધર્મગુરુઓ. આ બેમાંથી કોની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવાથી શું પાતક લાગે છે તે માટે શ્રીમહાપ્રભુજી ચરણના નિયંધમાં જણાવેલા સીદ્ધાંત તરફ નજર કરીએ છીએ તો શેઠજીની આજ્ઞા આ બાબતમાં ઉલ્લંઘવી અને ધર્મગુરુઓની પાળવી એમાં હમારું અલૌકિક બાબતમાં શ્રેય માનીને તે ભાગમાં કાંઈ કમીપણું કર્યું નથી. હોંદુઓ લૌકિક સુખ કરતાં અલૌકિક સુખને અગ્રસ્થાન આપે છે તે પ્રમાણે હોમોએ આ બાબતમાં હમારું વર્તન કરેલું છે. શેઠજીની આજ્ઞા ન પાળી શકવાથી હોમો તેમની વિનયપૂર્વક ક્ષમા માગીએ છીએ જે તેઓ ઉદારવૃત્તીથી આપશે.

હોમોએ પર્વ તિથ્યાવળી વૈષ્ણવોને માટે એવી તો તૈયાર કરી છે કે તે કાયમને માટે ઉપયોગી થશે. મહારાજોની સારી ઓળખ કરાવવા સાથે તેમના પીતા શ્રીનાં નામ, કયા ધરના—મુળ શ્રીવલ્લભાચાર્યથી કેટલામી પેઢીએ—ખીરાજવાનું મુખ્ય સ્થળ અને તેમને માથે ખીરાજતા હાકુરજી વિગેરે વિગેરે બાબતો આપવામાં આવી છે, તેની સાથે તેમના પ્રાગટ્યના સંવત વર્ષો કાઉન્સમાં આપવામાં આવ્યા છે. પેઢીના આંકડા નીચે જે આંકડો આપવામાં આવ્યો છે તે કુટુંબમાં કેટલામી સંખ્યાના લાલજી છે તે જણાવે છે. આ વર્ષો

અને મીતિએ. ધણા ધણા કલ્પવૃક્ષો એકઠા કરી
આપવામાં આવ્યા છે. જ્યાં જે વર્ષ અથવા મીતિ
આપવામાં આવી હોય તો તે જુદાં જુદાં કલ્પવૃક્ષોમાં
અપાયેલી છે તેમ સમજવું.

આ પર્વ તિથ્યાવળીમાં શ્રીઠાકુરજીના પાટોત્સવો
પણ જ્યાં જ્યાંથી મળ્યા છે તે આપવામાં આવ્યા છે.

શ્રીપોરબંદરવાળા શ્રીજીવણુલાલજી મહારાજના શ્રી
મદનમોહનજીનો પાટોત્સવ માગસર વદ ૧૨નો માનેલો
છે. ટીપણીમાં વદ ૧૧નો આપવામાં આવેલો છે તે
જુલજરેલો છે.

હમોએ જીતળ ઉપર ખીરાજતા મહારાજેની મુળ
આચાર્ય શ્રી મહાપ્રભુજીથી સીધી લીટીની વંશાવળી
કુળ પાંચ તૈયાર કરી છે. એ તૈજણુવોને ઉપયોગી થશે
એવી ઉમેદ છે હમારી આગળ તમામ ગુસાર્ઠના
બાળકોની તૈયાર કરેલી વંશાવળી છે પણ આ વર્ષે
અત્રે આપવા સગવડ નથી. આવતી સાલ જે હમોને
નવી ટીપણી કાઢવાનો પ્રસંગ આવશે અને તે માટે
હમારી આયુષ્ય હશે તો તે વંશાવળી અને ખીજા નવા
નવા વિષયો પ્રગટ કરીશું એવી હમો આશા ધરાવીએ
છીએ પછી જેવી ભગવત્ ઇચ્છા.

- છેવટે હમો આ વર્ષે જે સાલની ટીપણી મોડી
મોડી પણ કાઢવા શક્તીવાન થયા છીએ તે બદલ પ્રથમ
ઉપકાર શ્રીનાથદ્વારના ટીકેટ શ્રીગોવર્ધનલાલજી મહારાજના
શાસ્ત્રી નંદકીશોરજીનો માનીએ છીએ કે જેઓની આવ-
શ્યક સુચનાને લીધે હમોને જનસમાજની ખરી કસો-
ટીએ ચઢવાનો પ્રસંગ આવ્યો, ખીજો ઉપકાર મુંબઈમાં

ખીરાજતાં કેટલાક ગોસ્વામી મહારાજોનો માનીએ છીએ કે તેઓની હમારા પ્રત્યે ખરી લાગણીથી આ ટીપણુ બનાવવામાં વખતો વખત સુચનાઓ કરી સંગૃહસ્થાન તૈયાર કરાવ્યું પણ શ્રીનાથજીની ટીપણીમાં આવશ્યક સુચનાને લીધે બહાર પ્રગટ થવાની હીમત ન કરતા હોને મથુરાવાળા મહારાજ શ્રી ગિરધરલાલજી પાસે જવા અને તે કાર્યમાં મદદ માગવા સલાહ આપેલી. તે પછી ઉપકાર હમારા કેટલાક ભટ્ટ વર્ગના મીત્રોનો માનીએ છીએ કે તેઓએ હોને આ ટીપણુની બાબતમાં પ્રસંગોપાત મદદ કરી છે તેવીજ રીતે રા. રા. મૂલચંદ તેલીવાળાનો પણ ઉપકાર માનીએ છીએ કારણ કે તેમની સુચનાઓથી વધારે હકીકત પ્રાપ્ત કરવા સામર્થ્યવાન થયા હતા. તે પછી ઉપકાર આજ્ઞા આપનાર મહારાજોનો, હમારા ખરા અંતઃકરણથી માનીએ છીએ કે આવશ્યક સુચનાનો ખરો અર્થ કરી ધર્મ શાસ્ત્રનો બાધ ન આવે તેવી રીતે હોને આ ટીપણીઓ અને ટીપણુ તૈયાર થયા પછી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ફરીથી ગ્રંથ વંચાવી સાંભળ્યા પછી પ્રગટ કરવાની આજ્ઞા આપી છે, એટલુંજ નહીં પણ સંપ્રદાઈક સેવાથી સંતુષ્ટ થઈ ખાત્રીપત્રકો આપ્યાં છે, અને વિદ્વસંતોષીઓની ખટપટોને બીલકુલ મચક આપી નથી. તે પછી ઉપકાર આ સંસ્થાના પ્રમુખ સાહેબનો કે તેઓએ પોતાની અમુલ્ય સલાહનો આ ટીપણુની બાબતમાં પ્રસંગોપાત લાભ આપેલો છે, અને આ ટીપણી ઉત્તમ પ્રતીની બનાવવા સંપૂર્ણ ઉત્તેજન આપ્યું છે.

આ ટીપણી અને ટીપણ અથવા સંગ્રહસ્થાન છાપવા માટે હમોને હમારા મીત્ર રા. રા. મગનલાલ અને તેમના મોટા ભાઈ મોહનલાલ જગજીવનદાસે જે સગવડ કરી આપીછે તે માટે હમો તેમનો પણ ઉપકાર માનીએ છીએ.

છેવટે ઉપકાર હમારે હમારા હાથતળે કામ કરનાર મુખ્યાળ પ્રાણજીવનદાસ કેશવજીનો જેની પ્રસંશા સેવા માટે ગો. શ્રી મધુસુદનલાલજી મહારાજે પોતાના ખાત્રી-પત્રકમાં કરી છે તેનો તેમજ મહેતાજી જગનલાલ કશ્ણાશંકરનો માનીએ છીએ કે જેઓની સહાયતાથી હમો આ સંસ્થામાં સારું કામ કરતા હોઈએ તેવું માન પામવા લાગ્યશાળી થયા છીએ.

છેવટે હમો હમારા તરફથી એટલુંજ જણાવીશું કે આ ટીપણ અથવા સંગ્રહસ્થાનમાં કોઈની લાગણી દુઃખાવા જેવું હમોએ લખ્યું નથી, તે છતાં પણ ધર્મ સ્વરૂપે બોલતા-લખતાં જે કોઈની પણ લાગણી દુઃખાઈ હોય તો તે માટે એક મંત્રી તરીકે ક્ષમા ચાહીએ છીએ. દરેકને રાજી કરી શકાતું નથી અને દરેકને જે રાજી કરવા કોઈ પ્રયાસ કરે તો તે દરેકને અકારો થયા વિના રહે નહીં. મોટા દીલથી સાંએ હમારી તરફ જેઈ હંસ-વૃત્તિથી સાર ગૃહણ કરવો એવી ઉમેદ છે.

ટીપણમાં પ્રેરે તપાસતાં જે ભુલો રહી ગઈ હોય તેનો બનતો સુધારો શુદ્ધીપત્રકમાં કરવામાં આવ્યો છે, છતાં પણ જે તેવી ભુલ નજરે પડે તો તે માટે વાંચક જુદે હમોને ક્ષમા કરવી.

આ વર્ષમાં બધી બાબતોની મોંઘવારીને લીધે તેમજ આ જે કદની ટીપણી અને ગ્રંથ થયો છે તેનું નુમ્છાવર રૂ. ૧) રાખવામાં આવ્યું છે જે સાલની ટીપણી અને તેમાં આપેલા વિષયોના પ્રમાણમાં આ નુમ્છાવર ઘણું જ થોડું છે એમ આ ગ્રંથ વાંચ્યા પછી લાગ્યા વિના રહેશે નહીં.

સંવત ૧૯૭૩ જેઠ સુદ ૧૦.

કૃતીદ્વિ સ્ટ્રીટ, મુબઈ.

કાશીદાસ નારણદાસ દલાલ.

તે પંડિત શ્રીગદ્ગદાલાલની સંસ્થાના

માન્યાધીકારી મંત્રી.

આજ્ઞા પત્રિકા.

પત્રિકા નં. ૧

॥ શ્રીકલ્યાણરાયો જયતિ ॥

॥ हमारे बहोत करके आशिरवाद ॥

- “ સ્વસ્તી શ્રમદ્ગોસ્વામિ શ્રીગિરધરલાલજી મહા-
 “ રાજ શેરધ્વજવાળા સ્મર્ણાં સ્વકીયેષુ પરમ વૈષ્ણવેષુ
 “ શ્રીહરી ગુરુસેવા પરાયણાંતઃ કરણેષુ શ્રી ર. નીજ સેવક
 “ વૈષ્ણવ વકીલ કાશીદાસ નારાયણદાસ સહ પરીવારેષુ
 “ શુભાશીષઃ સમીહતત્રાસ્તુ અપરંચ સમાચાર જ્ઞનોગે
 “ જે તમેએ હમારા મામાજી શ્રીપંચનદી ગદુલાલાજીના
 “ સંસ્થામાં સેક્રેટરી તરીકે કામ કરો છો, અને
 “ તમેએ જે ટીપણી તેમની તરફથી અસલથી છપાતી
 “ આવે છે તે પ્રમાણે તમેએ છપાવી છે તે પ્રમાણે
 “ તેમનું ધર્મ સંબંધી જે કાંઈ કામ કરો છો, તે
 “ બાબતપર હમે તમેને ધન્યવાદ આપીએ છીએ.
 “ સદા તમે એ પ્રમાણે કામ કરો છો તે બાબતમાં
 “ હમે હમારા અંતઃકરણથી આશીષ દઈએ છીએ,
 “ અને તમે સં. ૧૯૭૩-૧૯૭૪ની ટીપણી અને તેની
 “ સાથેના ગુજરાતી વિષયો છપાવો તે માટે હમારી
 “ આજ્ઞા છે અને તે પ્રગટ કરો તે વખતે હમારી
 “ આજ્ઞા લેશો. આ પત્ર છપાવવાની તમેને હમારી
 “ આજ્ઞા છે. મીતી સંવત ૧૯૭૩ વૈશાખ શુદ્ધ ૧૧ ને
 “ બુધવાર. ચીરનજીવી શ્રીવલ્લભલાલ બાવાકે આશી-
 “ રવાદ ॥ ઓર તુમને જે સંપ્રદાઈ સેવા કરી છે
 “ તેપર હમે બહોત પ્રસન્ન ભયે હું ॥ ”

પત્રિકા નં. ૨

॥ શ્રી નટવરમુર્તિ વિજયતી ॥

શ્રીનટવરેશ ચરણ શરણ

નમાઃ ગોઃ શ્રીવ્રજરાજાત્મજ

૧૧ હમારે આશીરવાદ

ગોઃ મધુસુદનસ્ય મુદ્રિકા

સંવત ૧૯૧૮.

“ સ્વસ્તી શ્રીમદ્ ગોસ્વામી શ્રી મધુસુદનલાલજી
 “ મહારાજ રાજનગરવાળા સ્મર્યા સ્વકીયેષુ શ્રીહરી
 “ ગુરુસેવા પરાયણાંતઃ કરણેષુ શ્રી શ્રી પરમ ભગવદીય
 “ વૈષ્ણવ કાશીદાસ નારાયણદાસકું બોહોત બોહોત
 “ કરકે આશીર્વાદ અપરંચ તમે દીપણી ઇપાવી છે
 “ અને તે મધ્યે જે જે સંપ્રદાઈ વિષયો બીજા ઇપાવેલા
 “ છે તે તમોએ હમેને વાંચી સંભળાવ્યા તેથી હમારો
 “ ચીત ધણોજ પ્રસન્ન થયો તેથી હમે પ્રસન્ન થઈને
 “ આશીરવાદ આપીએ છીએ કે તમે સદા સંપ્રદાઈ
 “ વિષયોપર એવું ધ્યાન આપતાં રહો અને તે ઉપર
 “ હમારી પાસે જેવો તમોએ હમણા ખુલાસો કીધો
 “ તેવો ખુલાસો હરહમેશ કરતા રહો એમાં હમે બીજા
 “ કુલ નારાજ નથી. હમે પ્રસન્નતાથી આશીરવાદ
 “ દઈએ છીએ અને હમારી આજ્ઞા લઈ જે કાંઈ સંપ્ર-
 “ દાઈ વિષય ઇપાવશો અને જગપ્રસિદ્ધ કરશો તેમાં
 “ હમારી આજ્ઞા છે સંવત ૧૯૭૩ વૈસાખ વદ ૭ ને
 “ વાર રવીવાર.

“ ચીરંજીવી શ્રી રણુછેડલાલ બાવાના આશીર્વાદ.

૭.

રંગીન ચિત્રાવળી

૧ શ્રી ઠાકુરજી

૧ શ્રી આચાર્યજી

૧ પંડિત શ્રી મટુલાલજી

રંગીન ચિત્રાવળીમાં સંસ્કૃત શ્લોકોની

શુદ્ધિપત્રિકા.

ચિત્ર.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
શ્રી નાથજી	૧	શમનાયાપડાશ્વિતઃ	શમનાયય- ડાશ્વિતઃ
	૨	ભૂત	મૂત
શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી અને તેમના સેવકો	}	૨ વાક્યાર્થ,	વાક્યાર્થઃ
પહેલાલાલ		૧ મોતમ્	મેતમ્
શ્રી ગોકુળ- નાથજી ચોથા લાલજી	}	૨ સિદ્ધો	સિદ્ધો
છટ્ટાલાલ શ્રી જદુનાથજી		૧ કૃષ્ણો સંકૃતઃ	કૃષ્ણસ્ય કૃતઃ
		મેધે	મેધે
		વભૃતેવ	વભૃથૈર્ન
		૨ પુનરેવ	પુનરેતિ
		કૃષ્ણઃ	કૃષ્ણઃ
		પ્રણામિ	પ્રણામી
		પુનર્વાય	પુનર્ભવાય
શ્રી ધનસ્યામજી સાતમાલાલ	}	૧ વહા	મહા
		૨ પરામ	તેનમે પરામ

ચિત્ર.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
	૩ મધપ્રાશ્રય:		મદ્વપ્રાશ્રય
	૪ શાશ્વત		શાશ્વતં
શ્રી દ્વિગ્વિજયી શ્રી પુરુષોત્તમ લાલજી	} ૨ ત્યક્તવા		ત્યક્ત્વા
કાશીવાલા અંચકાર શ્રી ગિરધરજી	} ૧ અંતકાલે		અંતકાલે
શ્રી દેવકીનંદ- ના ચાર્યજી	} ૨ પરાં		પરા
શ્રી ગોવર્ધન લાલજી	} ૨ વશમ્બુ		વશમમ્બુ
શ્રી ગોકુળ- નાથજી (સંધ્યા- વંદન)	} ૨ ચેત		ચેત:
પંડિત શ્રી ગદુલાલજી	} ૧ ગુરોમુખો પ્રવિશ્યતિ		ગુરોર્મુખા પ્રવેશ્યતિ

દીપણની શુદ્ધિપત્રિકા.

પાન.	પેરા.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૧	૩	૪	વગ	વર્ગ
૧૩	૧	૩	આપણે	આપણુ

નોંધ—પાન “૨૫ ક” થી “૨૫ મ” સુધી
નાને “૨૪ ક” થી “૨૪ મ” છે, એમ વાંચવા.

श्रीनाथ७.

व्रज स्त्री विप्रयोगाग्नि शमनायापउश्वितः ॥
दिनांतेद्भुतजीभूतस्तच्छायास्तु सदामपि ॥ १ ॥

श्रीरघुनाथ चरणौः

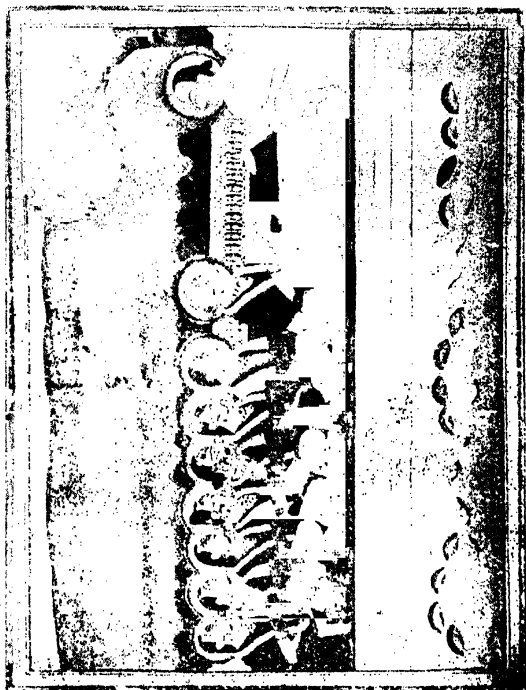
શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી.

(પ્રાગટ્ય ૧૫૭૨ માગરાન વદા ૯)

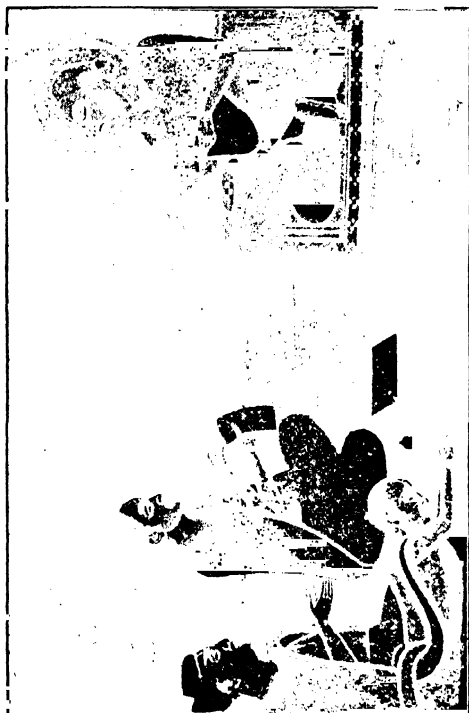
इत्थं भूतगुणो हरिः ।
 श्रीदुरि प्रेम लक्षितरूपज छे

श्रीकृष्ण कृष्ण कृष्णेति, कृष्णनाम सदा जपेत् ।
 आनन्दः परमानन्दः वैकुण्ठं तस्य निश्चितम् ॥

श्री महाप्रभुः, १ श्री गुरुः, २ श्री गिरधरः,
 श्रीगोविन्दराजः, ३ श्रीपाण्डुराजः, ४ श्रीगोवर्धनाथः,
 श्रीधुनाथः, ५ श्रीवृन्दनाथः, ६ श्रीधनश्यामः.

શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી. અને તેમના સેવક
દામોદરદાસ હરસાણી, કૃષ્ણદાસ મેઘન,
માધવભટ્ટ.

વેદવાક્યે મહાવાક્યં, પુરાણે ભારતે તથા ।
શ્રીમદ્બલભવાક્યાર્થં, શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ॥
તસ્માત્ સર્વાત્મના નિત્યં, શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ ।
વદન્નિરેવ સતતં રથેયમિત્યેવ મે મતિઃ ॥

(પ્રાગટ્ય ૧૫૮૭

ભાદરવા વદ ૮)

(પ્રાગટ્ય ૧૫૬૭

ભાદરવા વદ ૧૨)

અનન્યાશ્ચિન્તયંતોમાં યેજનાઃ પર્યુપાસતે ।

તેષાં નિત્યાભિયુક્તાનાં યોગક્ષેમં વહામ્યહમ્ ॥

અર્થ-જો પુરૂષો અનન્યભાવથી માફં ચિંતન કરતા થકા મારી ઉપાસના કરે છે તે નિત્ય આદર પૂર્વક માફં ચિંતન કરનારા પુરૂષોના યોગક્ષેમને હું વહન કરું છું.

શ્રી ગુણાંકજી.

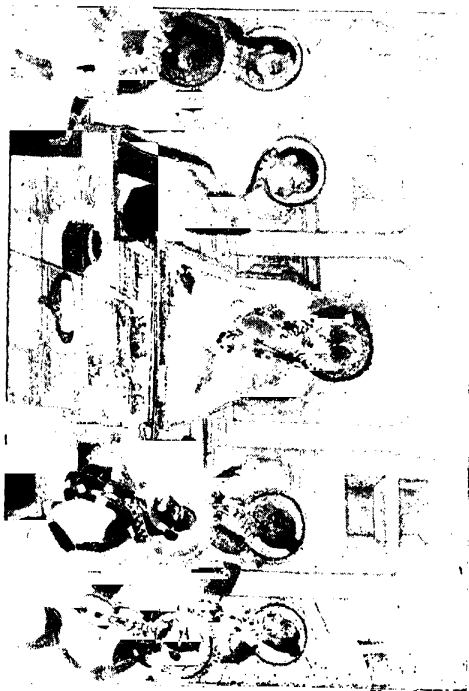
(પ્રાગટ્ય સંવત ૧૫૭૨ માગશર વદ ૯)

માતૃવત પરદારેષુ પરદ્રવ્યેષુ લોષ્ટવત્ ।

આત્મવત સર્વભૂતેષુ યઃ પશ્યતિ સ પશ્યતિ ॥

અર્થ જેની વૃત્તિ પરસ્ત્રીમાં માતા સમાન છે, જે પન્દ્ર-
વ્યંતે માટીના દેહા સમાન માને છે, તથા જુત
માત્રને પોતા તુલ્ય જીવેછે; તેજ ખરેખર જીવે છે.

શ્રી ગુણાંદ્ય અને તેમના સાત બાળકો.

યોમજતિ રસતિ સ આનંદી ભવતિ ।

તમેવ વિદિત્વાતિ મૃત્યુમેતિનાન્યઃ પંથાવિદ્યતે

ડ્યનાય ॥

પાહેલા લાલ શ્રી ગિરધરજી.

(પ્રાગટ્ય ૧૫૯૭ ઇસ્તક સદ ૧૨)

યે નાયયા તે હતમેધસસ્તત્પાદારવિન્દં ભવસિન્ધુપોતમ્ ।
 ઉપાયતે કામલવાય તેષાં ગર્મ્મશ કામાન્નિરયેપિ યેસ્યુઃ ॥

બીજા લાલ શ્રી ગાવિંદરાયજી.

(પ્રાગટ્ય સં. ૧૫૯૯ કારતક વદ ૮
અનન્યાશ્રિત યંતો માં યેજનાઃ પર્યુપાસતે ।
તેષાં નિત્યાભિયુક્તાનાં યોગક્ષેમં વહામ્યહમ ॥

૩ જી લાલ શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજી.

(પ્રાકટ્ય ૧૯૦૬ ભાદરવા વદ ૧૩)

અનિત્યાનિ શરીરાણિ વિભવો નૈવ શાશ્વતઃ ।

નિત્યઃ સન્નિહિતો મૃત્યુઃ કર્ત્તવ્યો ધર્મસંગ્રહઃ ॥

અર્થઃ—શરીરો નાશવંત છે; તેમજ વૈભવો શાશ્વત નથી;
અને મૃત્યુ નિત્ય પાસે રહેલું છે, તેથી ધર્મનો
સંગ્રહ કર્યા કરવો.

(પ્રાગટ્ય ૧૬૦૮ માગશર સુદ ૭)

યદચ્છા લાભસંતુષ્ટો દ્વંદ્વાર્તાતો વિમત્સરઃ ।

સમઃ સિદ્ધા વ સિદ્ધો ચ કૃત્વાપિ ન નિબધ્યતે ॥

અર્થ-દેવેચ્છાથી પ્રાપ્ત થયેલી વસ્તુથી સંતોષ માનનારો સુખદુઃખથી રહિત, મત્સર વિનાનો, કાર્યની સિદ્ધિ કે અસિદ્ધિને સમાન માનનારો, અનેક કર્મ કર્યા છતાં પણ અંધાતો નથી.

अमास सर्वथा वर्ज्य करकर ब्रजमास । मिती धके प्रयाणकरना उस सबसे चंद्रदोष भद्रा, भरणी, दिशाशूल, योगिनी, काळ, घतवार, वाततिथि इत्यादि बहुत तरहका दोष होने पावेगा नहीं यह केवल मुहूर्तराज है जो कोई उनपर विश्वास रखेगे उनकु अवश्य लाभ प्राप्त होयगा। किसदिन कौनकौन प्रहरसे कौन दिशोमें पर्यटन करनेमें क्या फल प्राप्त होवेगा एसब देखकर पर्यटन करना।

॥ श्रीगोकुलनाथजीकी वचनामृत ॥ तीज तेरेस एक. चोथ चउदस एक० पंचमी पूनो एक

दिशा.										महिना तिथीनके फल.									
१	२	३	४	पूर्व	दक्षिण	पश्चिम	उत्तर	पौ.	मा	फा.	चै.	वै.	श्र.	भा.	आ.	का.	म		
प्रहर	प्रहर	प्रहर	प्रहर	मुख	कुश	भय	द्रव्य	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
अर्थलाभ	सुख	सुख	सुख	शून्य	नाश	दरिद्र	विता	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१
महाभय	वेलेश	सुख	कुशल	शून्य	दुःख	सगामिले	धनप्राप्ति	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२
अर्थलाभ	राज्यपद	सुख	विनाश	द्रव्य	भयनहोवे	धन	सुख	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३
वेलेश	शुभ (होवे)	वेलेश	शुभ (न होवे)	वेलेश	लाभ	धन	सुख	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४
संकट	वेलेश	भाग्य	सुख	लाभ	द्रव्यलाभ	धन	सुख	६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५
संकट	वेलेश	परममित्र	अर्थप्राप्ति	भय	लाभ	मन्यु	द्रव्यलाभ	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६
विलंब	अर्थलाभ	सुख	सुख	लाभ	कार्यसुख	लाभ	सुख सुख	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७
अर्थ प्राप्ति	बोत अच्छा होवे	मित्रप्राप्तहोवे	सुख	लाभ	कार्यसिद्धि	कार्यसिद्धि	कष्ट	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८
शुद्धि	संगुणलाभ	गन्तमें मृत्यु	रस्तेमृत्यु	वेलेश	कष्ट	द्रव्यप्राप्ति	धन	१०	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९
रस्तेमें मृत्यु	अर्थपूर्ण	कुशल	मन्यु	लाभ	द्रव्यनाश	शून्य	मित्र	११	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
मन्यु	अर्थ प्राप्ति	सुख	कुशल	शून्य	सुख	मन्यु	कष्ट	१२	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११

बहोत सुखहोय क्लेश न होय अर्थ पूर्णहोय,
महाभारत होय, अशुभ, जीवनाश होय,
अर्थ पूर्ण होय, कामना पूर्ण होय,
क्लेशहोय जीवनाशहोय, कुशलसुं घर नहीं आवे,
वस्तुलाभ होय, मित्र मिले, व्याधि मिटे,
महा चिंता होय, त्रियोग होय, कदाचित्तर आवे,
सौभाग्य पावे, रत्नसहित भलीभांति सुं घर आवे
मिलवो न होय, बहोत बुरो होय, जीवनाश होय,
आशापूर्ण होय, सौभाग्यपावे, कामना सिद्धहोय,
सौभाग्यपावे, दिनबहोत लगे, कुशलसुं घर आवे,
क्लेशहोय, जीवनाशनही, सौभाग्य पावेनही,
मार्गमें सिद्ध मित्रमिले, विनामिटे धनकोलाभहोय.

૬ ઠા લાલ શ્રી જદુનાથજી.

(પ્રાગટ્ય ૧૯૧૩ ચૈત્ર સુદ ૬)

एकोपि कृष्णोसंकृतः प्रणामोदशाश्वमेधे बभूतेव पुण्यं
दशाश्वमेधी पुनरेवजन्म कृष्णः प्रणामिन पुनर्वाय ॥ १ ॥

(प्रायश्चित्त १६२४ अन्वय १६ १३)

ब्रह्माभूतः प्रसन्नात्मा न शोचति न कांक्षति ।
 समः सर्वेषु भूतेषु सद्भक्तिं लभते पराम् ॥
 सर्वं कर्माण्यपि सदा कुर्वाणो मद्यपाश्रयः ।
 मत्प्रसादादवाप्नोति शाश्वतः पदमव्ययम् ॥

साधुच्छिष्टं हि मे सर्वमात्मना सह किं ददे ॥
 प्राणा दाराः सुता ब्रह्मण गृहाश्च सपरिच्छदाः ॥
 राज्यं बलं महीं कौश इति सर्वं निवेदितम् ॥

श्री हरिरायञ्ज.

(प्रागट्य संवत् १९४७ भाद्रपदा वद प.)

न वेद लोकसापेक्षा सर्वथा यत्र वर्तते ॥

सापेक्षता स्वामि सुखे पुष्टिमार्गः सकथ्यते ॥१॥

लोकवेद भयाभावो यत्र भावाति रेकतः ॥

सर्व बाधकता स्फूर्तिः पुष्टिमार्गः सकथ्यते ॥२॥

दशदिगंतविजयी श्री पुद्गोत्तमलालः.

(प्रागट्य सं. १७२४ भाद्रपद शुद्ध १०)

शतं विहाय दातव्यं सहस्रं स्नानमाचरेत् ।

लक्षं विहाय भोक्तव्यं कोटिं त्यक्तवा हरिं श्रमेत् ॥

કાશીનાના વિદ્વાન ગો. શ્રી ગીરધરજી ॥
શ્રી ગોપાળજી.

(પ્રાચર્ય સંવત ૧૮૪૭ પોશી સુદ ૩)
અંતકાળે ચ મામેવ સ્મરન મુક્ત્વા કલેવરમ્ ।
યઃ પ્રયાતિ સ મદ્ધાવં યાતિ નાસ્ત્યગ્ર સંશયઃ ॥

योगि आपेक्षरत्न.

दानं व्रतं तपोहोम जपस्वाध्याय संयमैः ॥
 श्रेयोभिर्विविधैश्चान्यैः कृष्णभक्तिर्हि साध्यते ॥१॥
 न दानं न तपोनेज्या न शौचं न व्रतानिच ॥
 प्रायतेऽमलयाभक्त्या हरिर्न्यद्विडंवनम् ॥२॥

गो: श्रीदेवकी नंदनाचार्यनी महाराज प्रागल्भ्यः संवत् १०१०

मुल आचार्य श्रीमें देही १४.

अविद्या वा सविद्या वा गुरुरेव जनार्दनः ॥

मार्गस्थो वाऽप्यमार्गस्थो गुरुरेव परी गतिः ॥

प्रतिपद्य गुरु र्यस्तु मोहाद्विप्रतिपद्यते ॥

स कन्वकांतिनरकं पश्यते पुरुषाधमः ॥

आ श्रीव आहमदनगरमा हमा सने १८०००० सातमा
मुनसह हता ते वजने हमाये वेर आ हमासा गुरुरेव

शेरगढवाणा टिलकायित श्री गिरिवरलालश्री श्री वल्लभलालश्री.
 (प्रा. १९२२ भा. ५. १२) (प्रा. १९६० भा. ५. ७)

यस्य भक्तिर्भगवति हरीनिश्रेयसेश्वरे ।
 विश्रीडतोऽमृतमं भोधाकिंक्षुद्रैः स्वातकोदकैः ॥
 नाहंवेदर्नतपसा न दानेन नचेज्यया ।

* * * * *

भवत्या त्वनन्ययाश्रय अहमेवं विधोऽर्जुनः ॥

મુંબઈ—વેરાવળવાળા
ગા. શ્રી ગાર્ધનલાલજી ॥ શ્રી નૃસિંહલાલજી.

પ્રાગટ્ય ૧૯૧૯ ભાદરવા ૧૬ ૩.

યદિ સંતં સેવતિ યદ્યસંતં તપસ્વિનં યદિ વા સ્તેનમેવ ।
વાસો યથા રંગવશં પ્રયાતિ તથા સ તેષાં વશમ્બુ પૈતિ ॥

शुभेना नाग मर्दि-समा

सोः श्री गोकुलनाथजी । सोः श्रीजीवनदासजी महाराज ।

प्रमाणः श्री गोकुलनाथजी महाराज ।

इत्येवम् जननीकृतार्थं वसुधरा पुण्यवता च तेन ।
अपारमर्षिस्त्वमगरेऽस्मिन् लीनं पावसाणि यम्प चित् ।

भारत माहर्वाणा
श्री आकृष्णनाथजी ॥ श्री जयलालजी भादराज.

दूरऽपि श्रुत्वामवदीयकीर्तिं कर्णौहि तृप्ता नचचक्षुर्मीमे ॥
तयोर्विवादं परिहर्तुकामः समागतोऽहं तव दर्शनाय ॥१॥

आपनो सेवक प्रकाशक

पंति श्री गङ्गसाक्षी.

गुरोमुखोद्विष्णुमंत्रो, यस्य कर्णे प्रविश्यात् ॥
तं वैष्णवं महापूतं, जीवन्मुक्तं वदेद्विवरिति॥१॥

ટીપણ

વૈષ્ણવ સાંપ્રદાયી ભિન્ન ભિન્ન

૩૪ વિષયોનું ગુજરાતીમાં

લખાયેલું ટીપણ.

॥ श्री बाळमुकुंदोजयति ॥

वृंदारण्य विहारं गोपीभिरास संचारं ।

श्रीमन्नंद कुमारम् वंदे वंदार मंदारं ॥

पुष्टिभार्गना वैष्णवोने आस तेमज धर्मविला-
सीओने सामान्यपण्णे जणुवा अने मनन
करवा जेवा धर्मना विषयोनुं टीपण
अथवा संप्रदायस्थान.

पंडित श्रीगडुलालाजींनी संस्था तरुथी स्वर्गवासी
रा. रा. विठ्ठलदास राज्जराम दलाल तरुथी विध विध
प्रकारना धर्म संप्रदायी विषयोनुं अने आस करी पुष्टि-
भार्ग संप्रदायनुं रहस्य अने अज्ञं तत्व शुंछे तेनी जण
धर्माविलापीओने करवा भाटे प्रगट करवामां आवता
हता, पण ते टीपणीनी साथे प्रगट करता नही आर्य
सुधर्मेद्वय सत्ता तरुथी नीकणता योपानीआमां तेवा
विषयो आपवामां आवता, ते प्रथा पाळणथी बंध
थयली जणाय छे. इकट टीपणीज प्रगट करवानी प्रथा
आलु रहली छे. शुभ कार्ये करवामां विधोने कांई
पार होतो नथी. आलु नदीमां पथरो मुकवो तेना
जेवुं ओक पण पाप नथी. आ प्रथा केम बंध पाडवी
तेना विचार विद्वसंतोपीओनी विचारमाणामां ओक
होतो ते छेवटे पार पण पाडयो पण "मने सदाय
करशे मोरारीरे" ते प्रमाणे मोरारी शेरगढवाणा टीकेट
गो: श्रीगर्ध लालजी महाराज अने छद्म धरना तेमज
राजनगरवाणा गो: श्रीमधुसूदनलालजी महाराजना शुद्ध

અંતઃકરણમાં ખીરાજી ઉક્ત પ્રથાને બંધ થતી બચાવી. આ પ્રથામાં હમોએ અગાઉની પ્રથા માફક જાતજાતના વિષયો ચોપાનીઆ આકારે પ્રગટ ન કરતાં ટીપણીની સાથેજ પ્રગટ કરવાનું હમારા માનવંતા પ્રમુખ સાહેબની ઈચ્છાનુસાર નક્કી કર્યું, અને એ ઈચ્છાને મજકુર મહારાજશ્રીઓએ અનુમોદન આપવાથી હમો આ સંસ્થાની ટીપણમાં ધર્મવિલાસીઓને તરેહતરેહના વિષયોનું અવલોકન કરાવીએ છીએ.

૧ વૈષ્ણવ સંપ્રદાય.

દરેક ધર્મમાં ઇશ્વર છે એમ માનવામાં આવ્યું છે. તેનાં દર્શન અને પ્રાપ્તિ માટે લિન્નલિન્ન મતમતાંતરો છે. હિંદુ વિચારો પ્રમાણે તેને ત્રીમુર્તિમાન માનવામાં આવ્યો છે તેજ વિચાર મુસલમાની ધર્મમાં તેમજ પારસી ધર્મમાં તેમજ ખ્રીસ્તી ધર્મમાં પણ નજરે પડે છે. હીંદુઓ ત્રીમુર્તિમા ૧ બ્રહ્મા, ૨ વિષ્ણુ અને ૩ મહેશ્વરને માને છે. તેમાં બ્રહ્મા સૃષ્ટિમાં પ્રાણીમાત્રના પેદા કરતા છે, વિષ્ણુ રક્ષણ કરતા છે, અને મહેશ્વર સર્વનો સંહાર કરતા છે. ખ્રીસ્તી મતમાં સ્વર્ગમાં જે ખીરાજી છે તે ક્રાઈસ્ટનો પીતા છે, જૂતળ ઉપર ખીરાજમાન હતા તે ક્રાઈસ્ટ પોતે, અને તેનું અકાળ મૃત્યુ તેના દુષ્મનોએ ખાલા ઠોકીને નિપજાવ્યું તેનું થયું. Ghost of Christ એટલે ક્રાઈસ્ટનું પ્રેત-જુત તે ત્રીજા ક્રાઈસ્ટ. આ ત્રીમુર્તિ ખરેખર કોંવાય નહીં, કારણ કે જીવતો હતો તે ક્રાઈસ્ટ અને મર્યા પછીના ક્રાઈસ્ટનું પ્રેત વાસ્તવિક રીતે એકજ ગણાય. આપણામાં પ્રેત યોની ખીલકુલ કાંઈ ઈચ્છતું નથી પિતૃ કરતાં તે પ્રાણી હવેકા

ફરજનનો ગણાય છે. ઈસુ ક્રાઈસ્ટ જેવા મહાત્મા પ્રેત યોનીમાં પ્રાપ્ત થાય, તે પ્રેત યોનીમાં શ્રેષ્ઠ ગણાવાથી તેને આપણા હીંદુ મત પ્રમાણે એક બ્રહ્મ રાક્ષસ કહેવામાં આવે. એ તામસિ પ્રકૃતિ હોય છે. આપણા મહેશ્વર પણ તામસિ પ્રકૃતિના છે, પણ તે પ્રેત નથી. પ્રેત વીગેરે ગણો તેની પ્રજા ગણાય છે. આટલો બે વચ્ચે તફાવત નજરે પડે છે. દરેક પ્રજામાં જોશો તો સૃષ્ટિમાં ત્રણનો આંકડો શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. રોમન અને ગ્રીક પ્રજામાં પણ તેવાજ વિચાર ત્રણના આંકડા માટે પ્રચલિત હતો. પણ જો તે એકના આંકડાની જમણી બાજુ બીરાજે તો તે આંકડો ૧૩નો બને છે, જે યુરોપની પ્રજામાં અશુભસુચક છે પણ તેવું આપણા શાસ્ત્રમાં નથી.

આ સ્થળે ઉપર વાપરેલા બ્રહ્મરાક્ષસનો અર્થ ખાસ કરીને હમારે સમજાવવો જોઈએ કે જેથી અન્ય ધર્મવાળાની લાગણી દુઃખાય નહીં. હીંદુ શાસ્ત્રોના મત પ્રમાણે ભૂત કોણ થાય ? જેનું અકાળ મૃત્યુ થયું હોય અને જેની વાંછનાઓ પાછળ રહી ગઈ હોય તો તેવી વાંછનાને લીધે તે પ્રેત બને છે; તેવીજ માન્યતા ખ્રીસ્તીઓમાં હોય. એમ શેક્સપીયર કૃત હેમલેટના નાટકથી સિદ્ધ થાય છે. તેમાં જો કોઈ ઘણાજ વિદ્વાન હોય, અને શાસ્ત્રનું જ્ઞાન ધરાવતો હોય, તેવાનું જો અકાળ મૃત્યુ થઈ જાય તો તે પ્રેતયોનીમાં બ્રહ્મરાક્ષસ બને છે તે પ્રેતોમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. એકાએક તેનો કોઈ પરાજય કરી શકતું નથી. ઈસુ ક્રાઈસ્ટ પરાપકાર પરગણુ હતા અને લોકોના કલ્યાણ માટે પોતે પોતાના પ્રાણની આहुતી આપી હતી. આહુતી આપતાં તેના મનમાં એટલી

તૃષ્ણા-વાંચના રહી ગઈ કે મારે લોકોનું બહુ વધારે કરવું હતું અને તે કરી શકાયું નહીં. આવી કલ્પનાએ તેને માટે પ્રેતયોની પ્રાપ્ત કરી જેથી તેને ઈંગ્રેજમાં Ghost ભૂત-પ્રેત-કહેવામાં આવે છે. જાતે વિદ્વાન માટે તે વિદ્વાન પ્રેત એટલે હીંદુ મત મુજબ અભરાક્ષસ કહેવાય. આવો ઉત્તમ પ્રતીનો અર્થ હમોએ માનીને તે શબ્દ વાપરેલો છે માટે કોઈએ તેથી માફું લગાડવાનું નથી. પણ અન્ય ધર્મના વિષયને બાળુ મુકી આપણે તો હીંદુ ધર્મ માટેજ લખીશું.

અત્મા સૃષ્ટીના પેદા કરતા છે ઘાટ ઘડનારા છે તેથી તેને કુંભારની ઉપમાં આપવામાં આવી છે. સરસ્વતી-વિદ્યા દેવી, તેમના પુત્રી ગણાય. તેમની પાછળ અત્મા મૈથુન માટે દોડ્યા છે એમ પણ આખ્યાયિકા છે. આ હકીકતને ગંભીર રૂપ આપવામાં આવે છે અને નિંદ્ર છે એમ માનનારા પણ છે. પણ હમો આ હકીકતનો ગંભીર વિચાર કરીએ છીએ તો હીંદુ શાસ્ત્રમાં ધર્મોની બાબતો અલંકારીક રૂપકોમાં વર્ણવવામાં આવી છે અને તેવા રૂપકો નહીં સમજનારા તેવી વાતોનો કેવળ ખોટો અર્થ કરીને ગ્લાની પામે છે. તેમાંની આ એક હકીકત છે. ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે અત્માને કુંભાર માનેલા છે. કુંભારમાં જ્ઞાન કેટલું હોય વારૂં? કાંઈજ નહીં. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું એવું આ કુંભારને લાગ્યું. જ્ઞાન તો પોતાની ઘડેલી પુત્રી સરસ્વતીમાંજ હતું. જ્ઞાન હરકાંઈ રીતે અને ગમે તેની પાસેથી, વૃદ્ધ હોય કે તરૂણ હોય કે બાળક હોય. તો પણ તેવાઓની પાસેથી પ્રાપ્ત કરવું એ શાસ્ત્રનો લેખ છે. રત્નને ઉકરડામાંથી લેવાનો બાધ નથી આ કલ્પના સીદ્ધ કરવાસાર ધર્મશાસ્ત્ર લખનારે

રૂપકનો ઉપયોગ કરેલો જણાય છે. આ કુંભાર પોતાની દીકરી સરસ્વતીની પાછળ દોડ્યા એટલે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા દોડ્યા. જેમ જેમ તે દોડ્યા લાગ્યા તેમ તેમ જ્ઞાન દૂર દૂર થવા લાગ્યું એટલે સરસ્વતીએ વધારે ઝડપથી નાસવા માંડ્યું. કુંભાર તેથી બીલકુલ ડગ્યા નહીં. તેઓ પણ વધારે ઝડપથી તેની પુંદ પકડી. આટલા રૂપકથી સંતોષ નહીં થતાં, લેખકે હરણ અને હરણીની કલ્પના કરી. હરણ અને હરણી ચોપગા જનવરોમાં વધારેમાં વધારે ઝડપથી દોડનારાં પ્રાણી ગણાય છે. માટે કુંભારની કલ્પના હરણમાં અને સરસ્વતી-જ્ઞાનની કલ્પના હરણીમાં કરી. અને બંનેને એકબીજાની પાછળ દોડતા હોય તેવી કલ્પના ચલાવી. દોડતાં દોડતાં છેવટે હરણે હરણીને પકડી લીધી એટલે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. હવે આ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની રીમાને પણ રૂપક આપેલું જણાય છે, અને તે એ છે કે જેમ સ્ત્રી-પુરુષ મૈથુન વખતે એક થતા ગણાય છે, એ અર્ધાંગ મળી એક આખું અંગ થાય છે, તેમ આ હરણ અને હરણીને મૈથુન કરતાં હોય એટલે એકજ સ્વરૂપ બની ગયું હોય-એટલે કુંભારે સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હોય-એટલે કુંભાર અને સરસ્વતી એકજ થઈ ગયાં હોય તે બતાવતે મૈથુનનું રૂપક આપી વર્ણવેલો જણાય છે. આમ ખરી હકીકત હોય એમ હમોને તો લાગે છે. ધર્મના વિષયો રૂપકોમાં લખાયા હોવાથી રૂપકો સમજીને ભીંતરનો સુંદર બોધ પ્રત્યેક મદલ કરવો એ હમારી ખાસ જવાબદારી છે. કાકા અજમેર ગયા છે અને કાકી કાટા છે તેને બદલે નહીં વાંચો “ કાકા આજ મરી ગયા છે અને કાકી કુટે છે.”

આ બ્રહ્માની પુત્ર બુદ્ધ સ્થળે થતી જણાય છે તેમના મંદીરો પણ ગણ્યાગાંઠ્યા બે નજરે પડે છે. ગુજરાતમાં બ્રહ્મ ગામમાં અને અજમેર પાસે આવેલા માત્રાના રાજા પુષ્કરજીમાં છે. એમના દર્શન કદત કારતીકમાંજ કરવાનું માહાત્મ છે. બીજા મહીનામાં ન કરવાની શાસ્ત્રની મના છે.

હવે આપણે વિષ્ણુ સૃષ્ટિના રક્ષકનો વિચાર કરીશું. આ વિષ્ણુને અવતારધારી માનવામાં આવેલા છે. શા સારૂ અવતાર ધારણ કરે છે તે માટે શ્રીમદ્ ભગવત ગીતાના અધ્યા. ૫૪ શ્લોક ૭ બોલે “ જ્યારે જ્યારે ધર્મનો નાશ થાય છે અને અધર્મનો વધારો થાય છે ત્યારે ત્યારે હું મારા આત્માને સર્વોચ્ચ અવતાર ધરું છું ” શ્રીમદ્ભગવતના પ્રથમ સ્કંધમાં ખુદલી રીતે લખેલું છે કે શ્રીકૃષ્ણ તો સ્વયંમ ભગવાન છે, અને અન્ય અવતારાદિ એ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણના અંશ અથવા કળા વિગેરે છે આ શ્રીકૃષ્ણને માનનારા પોતાને વૈષ્ણવો તરીકે ઓળખાવે છે અને તેમના આચાર્યોશ્રી સહીતના મંડળને સંપ્રદાયવું નામ આપેલું છે.

૨ શ્રી વૈષ્ણવ રૂપસંપ્રદાય.

મહેશ્વર એટલે શિવ, જેનું એક નામ રૂપ છે. એ ત્રીમૂર્તિમાંના એક સૃષ્ટિનો સંહાર કરનાર છે. સમુદ્ર મથનમાંથી ૧૪ રત્નોમાંનું એક હાળાહળ ઝેર નીકળ્યું હતું તે આ દેવે ગળા સુધી લેનારું અને બીજા દેવતાઓની તેનાથી રક્ષા કરી તેથી તે દેવના દેવ-મહેશ્વર ગણાયા. શ્રીમદ્ભગવતના તૃતીય સ્કંધના અધ્યાય ૧૨માં બ્રહ્માની આનસી વિગેરે સૃષ્ટિનું વર્ણન આપ્યું

છે તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે બ્રહ્માને પોતાના પુત્રોએ તેમની આજ્ઞાનુસાર પ્રગ્નને સરજવાની ના પાડવાથી જે ક્રોધ ચઢ્યો હતો તે તેમની બન્ને બ્રહ્મીની વચમાંથી તુરત નીલ લોહીત (કાળા તથા રાતા રંગના પુત્ર રૂપે ઉત્પન્ન થયા. તે દેવતાઓના વડા બંધુ ભગવાન શિવ થયા. તેણે રદન કરતાં કહ્યું કે હે બ્રહ્મદેવ ! હે જગદ્ગુરો ! મારાં નામ પાડો તથા મને રહેવાને સ્થાન આપો તે ઉપરથી કમળમાંથી ઉત્પન્ન થયલા ભગવાન બ્રહ્માએ તેનું વચન સાંભળીને બોલ્યા “ તું ૨૩ માં, હું તારા નામ તથા સ્થાન નિર્માણ કરીશ. હે દેવ શ્રેષ્ઠ ! તું ખિન્ન થયલા બાળકની પેટ, જે રહે છે તેથી સર્વ લોકો તને રૂદ્ર એવા નામથી બોલાવશે. સ્થળો નિર્માણ થયલા માટે અત્રે કાંઈ નોંધ કરીશું નહીં. આ પ્રમાણે શિવનો સંબંધ શ્રીમદ્ભગવતના ભગવાન સાથે હોવાથી, વાચક વૃંદને જણાશે કે તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના પરમ ભક્ત હતા. તેમને ભગવાનનો મંત્રાપદેશ થવાથી તેઓએ સંપ્રદાયમાં એક આચાર્ય ગણાયા. અને તેમના નામથી સંપ્રદાય કાંઈક વખત એટલે અમરાચાર્યના વખતમાં ઓળખાવા લાગ્યો. એમના પછી વિષ્ણુ સ્વામી નામના એક આચાર્ય થઈ ગયા. તેમને આ સંપ્રદાયમાં નવા સિદ્ધાંતો દાખલ કર્યા તે સુદ્ધાદૈત હોવાથી તે શબ્દ સંપ્રદાયની આગળ વિશેષણ તરીકે મુકવા લાગ્યા જે ઉપરથી એ સંપ્રદાયનું પડયું નામ.

૩ શ્રી વૈષ્ણવ શુદ્ધાદૈત સંપ્રદાય.

આ વિશેષણથી તે સંપ્રદાયને શ્રીમદ્દશકરાચાર્યજીના કેવલાદૈત અને શ્રીરામાનુજના વીશીષ્ટાદૈત મતોથી જુદો ઓળખવામાં આવ્યો. તેમના સિદ્ધાંત પ્રમાણે ધર્મર

અનંત છતાં બહુ સ્વરૂપી છે. દશ્યસૃષ્ટિ તેમની ઇચ્છાનુસાર પેદા થાય છે. (cf. Let there be light and light there was-પ્રકાશ થયો અને તે પ્રમાણે એટલે ઇચ્છાનુસાર પ્રકાશ થયો.) સ્વરૂપમાં જુદા પણ અંતે તત્ત્વમાં એકજ, જેમકે દેવતાનો તથા જો દેવતાનો અંશ મનાય છે.

“ વેદ તો એમ વદે, શ્રુતિ સ્મૃતિ શાખ દે, કનક
કનક કુંડળ વિષે ભેદ ન હોયે,
“ ઘાટ ધડ્યા પછી નામ રૂપ જૂજવા, અંતે તો
હેમનું હેમ હોયે.”

આ સંપ્રદાય પાછળથી મંત્રોપદેશમાં શ્રીબિલ્વમંગળને પ્રાપ્ત થયો. તે સાતમા આચાર્ય ગણાયા. એ વખતે ચિતંદા વાદવિવાદથી આ સંપ્રદાય છિન્નભિન્ન થઈ ગયો. તે એટલે સુધી કે ફક્ત તેનું થડીજી શુષ્ક સ્થિતીમાં રહેતું નજરે પડતું. આથી ચિંતાગ્રસ્ત થઈ શ્રીબિલ્વમંગળે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનની પ્રાર્થના કરી કે આ સંપ્રદાયનું રક્ષણ કોઈ રીતે પણ કરાય તો સારું. ભગવત આજ્ઞા થઈ. “ આ સંપ્રદાયનું મંડન કરવા અને માયાવાદીઓ વગેરે તંત્રી મતોનું ખંડન કરવા મારો અવતાર શ્રીવલ્લભાચાર્યજી થશે, માટે તેમનું પ્રાગટ્ય થાય ત્યાંસુધી તમારે વાયુરૂપે આ ભૂતળમાં ખીરાજવું.”

૪ વૈષ્ણવ શુદ્ધાદ્વૈત પુષ્ટિમાર્ગ સંપ્રદાય.

આ સંપ્રદાયના મુખ્ય નેતા શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજી છે.

શ્રીમદ્ભાગવતના ૨૬ મા અધ્યાયમાં શસ્ત્રીય લેખ છે કે “ જીવમાત્રનું પરમ કલ્યાણ કરવા માટે

નિર્ગુણ ગુણનિધી એવા પ્રભુનું પ્રાગટ્ય થાય છે.” જે
 ૧૦૦ (સો) સોમયજ્ઞો કરે છે અથવા જેના વંશમાં
 તેટલા સોમયજ્ઞો થાય છે તે વંશમાં સાક્ષાત્ પુરુષ
 પુરુષોત્તમનું પ્રાગટ્ય થાય છે. શાંડિલ્ય રૂપીએ કહેલું છે
 કે કળિયુગ પ્રવૃત્ત થયા પછી વિષ્ણુ સ્વામી વિગેરે
 આચાર્યોથી કેટલાક કાળ સુધી નિર્ગુણ ભક્તિ
 ધણીજ પ્રવૃત્તશે ને વેદવેદાંતનો સાર જાણનાર
 વૈષ્ણવ ઉત્તમ બ્રાહ્મણોથી નિમેલી ભક્તિ કેટલા
 કાળ પછી લોપાઈ ગયા જેવી થશે. ત્યાર પછી પોતાના
 ભક્તો વિષે ભગવાનની દયાર્થી, મથુરા પ્રાંતમાં, શ્રી
 ગોકુલમાં આ ગોવર્ધન પર્વત ઉપર મહાત્માઓએ પુષ્ટ
 કરેલી ભક્તિ પ્રગટ થશે. તે ભક્તિની વૃદ્ધિ માટે સંપ્રદા-
 યના રક્ષા ઇચ્છનારા અને ચારે વેદના અર્થમાં કુશળ
 એવા યોગીઓના સ્વામી, ભગવાનના મુખમાંથી ઉત્પન્ન
 થયલા, એટલે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી પ્રગટ થશે.
 તેઓને સક્ષાત્ ભગવાન પોતાનો મંત્ર આપશે. ત્યારે તે
 શ્રી ગોકુલમાં રહી ભક્તિની વૃદ્ધિ કરશે. ત્યારપછી
 ગોવર્ધન પર્વત ઉપર મોટા મહાત્માઓ સહીત આવીને
 નિર્ગુણ ભક્તિ વધારશે અને ભગવાન ઉપર ધણીજ
 પ્રેમ રાખનારા ભગવાનના ધ્યાનમાં તત્પર એવા શિષ્યો
 સહીત નિર્ગુણ ભક્તિ માર્ગને વધારતાં છતાં પૃથ્વી ઉપર
 ફરશે; અને ભગવતરસમાં ડુબડો, પોતાના આચાર
 પ્રમાણે ચાલનારા, સર્વ પ્રાણી માત્રના રક્ષક, અને વેદ-
 નેજ મુખ્ય પ્રમાણ માનનારા ભક્ત જીવોનો બનેલો આ
 ધણીજ ઉત્તમ સંપ્રદાય કેટલાએક ભાગ્યવાન જીવોમાંજ
 પ્રવર્તશે, અને તે આચાર્યજી અનેક પ્રકારના આશ્ચર્યકારક
 ચરિત્રો કરીને ભક્તિની વૃદ્ધિ કરવા પોતાની કુલપરંપરા

સ્થાપશે. ત્યાર પછી દૈવી જીવેનો ઉદ્ધાર કરીને ભગવાનને પ્રસન્ન કરશે.” આ પ્રમાણે ભગવતવાણી અને મહાત્મા-ઓના કથનો શ્રી મહાપ્રભુજી માટેના છે. હવે આપણે જ્યોર્ધશું કે ઉપરની વાણી અને કથનો કેટલે દરજ્જે ખરા પડ્યા છે.

૫ શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજીનું પ્રાગટ્ય.

તૈલંગ દેશમાં કાંકરવાડ ગામમાં યજ્ઞવેદીય, તૈત્તરી શાખાના, ભારદ્વાજ ગોત્રના ખમમપાટી વેદ્યનાડુ એવા એક યજ્ઞ નારાયણ ભટ્ટ હતા. તે સાક્ષાત વેદના અવતાર હતા. તેમની સ્મરણ શક્તી ધણી સારી હતી. એમને જ્યારે પ્રથમ સોમ યજ્ઞ કર્યો ત્યારે યજ્ઞ કુંડમાંથી અલૌકીક એવી વાણી થતી સંભળાઈ કે આ પ્રમાણે જો ૧૦૦ (સો) સોમ યજ્ઞ થશે તો આ વંશમાં સાક્ષાત પૂર્ણ પુરુષોત્તમ પ્રગટ થશે.” આ કુંડમાંથી પ્રભુનું એક સ્વરૂપ પણ પ્રગટ થયું. તેનું નામ શ્રીમદન મોહનજી પાડવામાં આવેલું તે હાલ સાતમાં ધરના ક્ષાકુરજી તરફકે કામવનમાં ખીરાજે છે આ યજ્ઞનારાયણ ભટ્ટે ૩૨ સોમયજ્ઞો કર્યા. તેમના પુત્ર ગંગાધર ભટ્ટ નામના હતા.

આ ગંગાધર ભટ્ટને શિવજીનો અવતાર માનવામાં આવતો. તેમના શીર ઉપર ગંગાજળ ઝરતું જણાતું, તેથી તેના કેસ હમેશ પલળેલા રહેતા. આટલા માટે તેમનું નામ ગંગાધર પાડવામાં આવ્યું હતું. એમણે ૩૨ સોમયજ્ઞો કરેલા તેમને એક ગણપત ભટ્ટ નામના પુત્ર હતા. આ ગણપત ભટ્ટને સાક્ષાત વેદના અવતાર માનતા હતા. એક વખતે માયાવાદીઓએ તેમની

મળક કરીને કહ્યું કે જો તમે વેદના અવતાર હો તો આ પાડને વેદ બંધાવો. તેમણે કહ્યું કે પશુ કાંઈ બોલતાં નથી, છતાં પશુ હું આજ્ઞા કરું છું કે “ હે પાડ ! તું વેદનું ઉચ્ચારણ કર.” આટલું સાંભળતાં જ તે પાડને જ્ઞાન થયું. અને થેને જે જે વેદોના પ્રશ્નો કરવામાં આવેલા તેના તે પાડએ ઉત્તર આપેલા. ગણપત ભટ્ટે ૩૦ સોમયજ્ઞ કરેલા. તેમને વલ્લભ ભટ્ટ નામના એક પુત્ર હતા. તેમણે પાંચ સોમયજ્ઞ કર્યા, અને સુવર્ણનો મેઘ કારી જેવો ત્રણ કલાક વર્ષાવેલો હતો એવા તે પ્રતાપી હતા. આ વલ્લભ ભટ્ટના પુત્ર લક્ષ્મણ ભટ્ટ થયા તેમને પાંચ વર્ષના મુકી વલ્લભ ભટ્ટે સ્વર્ગવાસ કર્યો.

આ લક્ષ્મણ ભટ્ટને ઉપવિત નાની વયમાં ધારણ કરેલું હતું. તે વિદ્યામાં ઘણા પ્રવીણ હતા તેઓએ પોતાની પ્રભુતાથી શ્રીમંતપણું દેખાડ્યું હતું.

આચાર્યો ભગવાન સ્વરૂપી અને ભટ્ટઓ વિદ્યાભુષીત.

ભટ્ટ વર્ગ વિદ્યામાં અહુ ક્ષણ હોય છે. આપણા પંડિત શ્રીગદુલાલજી પણ ભટ્ટ વર્ગમાંના એક હતા. આચાર્ય વર્ગ ભગવાનના સ્વરૂપનો વર્ગ છે અને ભટ્ટ નગ વિદ્વાનોનો વર્ગ છે. વિદ્યાપ્રાપ્તિની ધમંડીને લીધે તે વર્ગ ઘણો “ ઉઘમી ” હોય છે. તેઓની સેવા કરવા બાબતનો જે હક્ક હતો તે નીચેના બનાવથી તેઓએ ગુમાવ્યો છે શ્રીગુસાંઈજી કાંઈ ક્ષણભર સેવામાં રોકાયાથી તેમની આજ્ઞા નહીં લેતાં શ્રીગુસાંઈજીના છોટા સાળા શ્રીકૃષ્ણ ભટ્ટજીએ શ્રીનવનીતપ્રીયાજીની

આરતી કરી લીધી. તે બાબતમાં શ્રીનવનીતપ્રીયાજીએ શ્રીગુણાંધજીને નાપ્રસન્નતા દેખાડી તેથી શ્રીગુણાંધજીએ શ્રીનવનીતપ્રીયાજીની આજ્ઞા કહી સંભળાવી અને આજ્ઞા કરી કે હવે પછી આચાર્યો શિવાય ભટ્ટ વર્ગના કોઈએ પણ શ્રીદાકુરજીની કોઈપણ સેવામાં દાખલ થવું નહીં, તેમજ તેમની પાસે તે નિમીત્તની કોઈપણ સેવા કોઈપણ આચાર્યશ્રીએ કરાવવી નહીં. આ અજ્ઞા પછી આ વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના એક પણ મંદીરમાં ગોસ્વામી બાળકો પોતાના દાકુરજીની કોઈપણ સેવામાં ભટ્ટ વર્ગમાંના કોઈને પણ દાખલ કરતા નજરે પડ્યા નથી. આજકાલ મુંબઈમાં ફક્ત મોટીજ હવેલીમાં હાલ બીરાજતા શ્રીગોકુળનાથજી ॥ શ્રીજીવણલાલજી મહારાજ પોતાના જનક પીતા શ્રીદામોદરલાલજીના જમાઈઓને અને તેમની પ્રગ્નને તમામ ભટ્ટ વર્ગનાને પોતાના દત્તક પીતાના દાકુરજીની સેવાના કેટલાક ભાગમાં પોતે મોટી ઉંમરમાં આવી મંદીરનો ચાર્જ લીધા પછી દાખલ કરતા જણાયા છે. તે બાબતની ચર્ચા આચાર્ય વર્ગમાં પ્રથમ બહુ ચાલી હતી અને હજુ પણ માંહે માંહે એ બાબતની ચર્ચા કરતા જણાય છે. શ્રી ગુણાંધજીની આજ્ઞાનું આવી રીતે ભટ્ટ વર્ગને મંદીરમાં શ્રીદાકુરજીની સેવામાં દાખલ કરવાથી ઉત્તંઘન થતું હોય એમ ચર્ચા થાય છે પણ મોટાઓને મોંઘા મોંઘા ખર્ચ કાણ કહી કડવાશ પ્રાપ્ત કરે? તે માટે આવી બાબતમાં આ ધર્મશ્રદ્ધાળુ અને સંપ્રદાયના નિયમાનુસાર વર્તન કરવાવાળા શ્રી ગોકુલનાથજી મહારાજને આગ્રહપૂર્વક કહેવા હિંમત કોઈ કરતું હોય એમ જણાતું નથી. જો શ્રી ગુણાંધજીની આવી

આખતમાં થયેલી આશાની વાત ખરી હોય તો તેમના
 વંશની પ્રજાની ફરજ છે કે તેમની જેવી ખીજ આ-
 શાએને માન આપી ચાલવામાં આવે છે તો આપણે
 આશાને માન આપી ચાલવું જોઈએ. એ નહીં માન્ય
 કરવા માટે જે કારણો આપવામાં આવે તો તે ફક્ત
 લુલા લંગડાં બહાનાંજ સમજવાનાં. ગો. શ્રી જીવણ-
 લાલજી મહારાજની પંડિત શ્રીગદુલાલાજી ઉપર જણાવી
 ગયા પ્રમાણે ભદ્રજી વર્ગમાંના એક તેમના ઉપર તે
 મહારાજશ્રીની સંપૂર્ણ કૃપા હોવા છતાં પણ મજકુર
 ગોલોકવાસી શ્રીજીવણલાલજી મહારાજે તેમને પણ
 શ્રીઆલકૃષ્ણજીની સેવાનો લાભ તેમના દત્તક ચિરંજીવી
 જેમ હાલ કેટલાક ભદ્ર વર્ગમાંના તેમના બનેલીએને
 લાભ આપે છે તેવો કદી પણ આપેલો નહીં હતો. હમે
 ધારીએ છીએ કે આ હકીકતની નોંધ લેવા માટે હમારા
 પરમ કૃપાળુ કૃપાસાગર શ્રીગોકુલનાથજી મહારાજને
 તેમજ જેમને તેવી સેવાનો હાલ લાભ મળે છે
 તેઓને બીલકુલ માફ લાગશે નહીં. ફક્ત સંપ્રદાયની
 પ્રણાલીકાનું ગૌરવ સચવાય તેટલા માટે અત્રે નોંધ
 કરવી પડી છે. છતાં પણ જે આવી હકીકતો આ-
 રથજે પ્રગટ થવાથી ખોટું લાગવા કાંઈપણ પ્રકારનો
 સંભવ હોય તો તે માટે હમે ક્ષમા ચાહીએ છીએ.
 પણ તેમ જો ક્ષમા માગવામાં આવે તો એમની વિરૂદ્ધ
 વધારે અનુમાન કરવાને કાંઈને પણ કારણ મળશે કે
 શ્રીગુસાંઈજીની આશા વિરૂદ્ધ તે કૃત્ય હોય તો તેમાં
 ખોટું શાનું લગાડવું ? આ તો તેઓનું એવું કથન થાય
 કે “ હમે એક આચાર્ય તરીકે સેવાની બાબતમાં કાંઈ
 પણ કામ કરીએ તે ખરું હોય કે ખોટું તો પણ તે

બાબતની ચર્ચા ન થવી જોઈએ.” જે આમજ હોય
તો વૈષ્ણુ સંપ્રદાયની નજરમાં પરીણામ શું આવે ?
આચાર્યશ્રી પોતાના વડીલોની આજ્ઞા વિરુદ્ધ ખુશાલ
રીતે વર્તે તો તેની કાંઈ ચીંતા નહીં પણ વૈષ્ણુવોએ
તેમ કરવું નહીં !!! આમ પણ આચાર્યશ્રી તરફથી
કહેવામાં આવે. આ કથન ખોટું કહેવાય નહીં. કારણ
કે શ્રીમદ્ભાગવતમાંજ લખવામાં આવ્યું છે કે “ મહાત્મા
પુરુષોત્તમ વચન સદાય પ્રમાણરૂપ હોય છે, માટે તે
પ્રમાણે આચરવું જોઈએ, પરંતુ તેઓનું આચરણ તો
કાંઈ વેળાજ પ્રમાણરૂપ ગણાય છે, માટે તે પ્રમાણે
વર્તવું નહીં. જુ. પા. ૩૦૦ આ સંપ્રદાયનાનું.
આટલા માટે વૈષ્ણુવો એ એવી બાબતમાં કાંઈ લક્ષ
આપવું નહીં એમાંજ તેમનું શ્રેય છે. એ તો એક
પોતાની જાતજાતનો ઝગડો આચાર્યશ્રીમાં ગણાતો હશે.
એટલુંજ કહેવું બસ છે કે પંચ વિરુદ્ધ કામ કામ ન
થાય અને નકામી કાંઈ પ્રકારની ચર્ચાને પાત્ર સગા
સ્નેહીના બંધનોથી દોરાર્હને ન થવાય તો તેમાં વધારે
મોટાઈ ગણાય છે.

હમો જ્યારથી પંડિત શ્રી ગુરુલાલજીની સંસ્થાનો
વહીવટ મેનેજિંગ કમીટીમાંના એક તેમજ માન્યાધિકારી
મંત્રી તરીકે કરીએ છીએ ત્યારથી તે આ ટીપ્પણી અને
તેની સાથના સંપ્રદાયના પ્રગટ કરીશું ત્યાં સુધીનો
ભદ્ર વર્ગમાંના કેટલાક સદ્ગુણસ્થાનો જે અંગત અનુભવ
મળ્યા છે તે ઉપરથી હમારી ખાત્રી થઈ છે કે શ્રી
ગુરુસાંઈજી જેવા આચાર્યજીએ એ વર્ગમાંના કાંઈને પણ
એ હાકુરજીની સેવામાં દાખલ ન કરવા એ આજ્ઞા
ધાર્મિક દીર્ઘદ્રષ્ટિનુંજ પરિણામ હોવું જોઈએ. તેઓશ્રીના.

દેવી હૃદયમાં તેઓની “ ચાલાકી ” એવી તો સચોટ ખેસી ગયલી જણાઈ છે કે તેઓએ ભવિષ્ય આંધ્યું કે તેઓને સેવા આપતમાં જેટલી છુટ ન અપાય તેટલો આચાર્ય વર્ગનો લાભજ સમજવાનું છે. વખત આવે તો પોતાના વિદ્યાપ્રજ્ઞની સાથે “ ઉઘમી ” પણાને જોડી “ ભણેલો કણખી કુટુંબ જોજો ” તે પ્રમાણે આચાર્યો-શ્રીને આજી મુકી પોતેજ તે પદ ધારણ કરી ખેસે એમાં કાંઈ નવાઈ નહીં.

આપણી પ્રણાલીકા પ્રમાણે વૈષ્ણવોએ પ્રથમ માન શ્રી આચાર્યજીના પુરૂષ વર્ગને, તેમના પછી તેમના વહુજી મહારાજને અને ગોસ્વામીનીજીને, તેમના પછી તેમની બેટીજીને, તેમના પછી તેમના દોહીત્રાઓને વિગેરે વિગેરેને માન આપવાનું છે. જમાઈવર્ગને માનમાં ઘણી ઉતરતી પંક્તિ આપવામાં આવી છે. આવા કારણથી આ સંસ્થામાં જે મંદીર છે તે વિદ્વાન ગટુ-લાલજી ભટ્ટજી હંવાથી તેમના નામે વૈષ્ણવોમાં ઓળખાવવામાં આવ્યું નથી પણ તેમની માતૃશ્રી જે જીનાગઢવાળા ગો. શ્રીઅજવલ્લભજી ઉપનામ શ્રી મગન-લાલજી મહારાજના જેવટ શ્રીલાકુ બેટીજીના નામે ઓળખવામાં આવે છે.

હમેશ્વે ભટ્ટજી વર્ગમાંના કેટલાકને ઓલતતા સાંભળ્યા છે તેથી હમેને તો એમ લાગ્યું છે કે તેમાંના જેઓ મહારાજોના જમાઈ થવા ભાગ્યશાળી થયા હોય છે તે પોતાને મોટા દુઃખી અને હીણભાગી માને છે, કારણ કે તેઓની સ્વતંત્રતા ઉપર ઘણાજ અંકુશ મુકવામાં આવેલો જણાય છે. માસીક પગાર ફક્ત રૂ. ૬) આપેલો હોય છે, અને તે ઉપરાંત ચોકસ સંખ્યામાં ધોતીનાં

અને ખીજાં વસ્ત્રો અને તેની સાથ ભોજન પુરા પાડવામાં આવે છે. તેને બદલે મહારાજની તપેલી કરવાની તેમના પર ફરજ હોય છે, અને તેમની ખીજ ખાનગી સેવા કરવાની હોય છે. જમાઈ હોવા છતાં એમને મહારાજની સામે બે હાથ જોડી શીષ નમાવતા હોય રહેતા જોઈએ છીએ પણ તેમની પુઠ પાછળ તેવા જમાઈઓનું બોલવું સાંભળીએ છીએ ત્યારે હમોને ક્રૂર ગ્લાની ઉત્પન્ન થાય છે કે પ્રભુ સર્વ ઠેકાણે જમાઈને દસમે ગ્રહજ સમજવો કે ? “ જગતો હોય ત્યારે ધણી અને તેને પંખો, અને નિદ્રાવશ થયા પછી તેના મુખ ઉપર ધૂળની ઢગલી.”

હવે આપણે જોઈશું કે આ વર્ગ વિદ્વાન હોવા છતાં પોતાના સગારનેહીઓ તરફ કેવો સંબંધ ધરાવે છે ? મહારાજને ત્યાં પરણવાથી તેમના જનક માત-પીતાનો તેઓ ત્યાગ કરી ધરજમાઈ તરીકે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે મળતા અન્નવસ્ત્રો અને ખીસાખરચ માટે માસીક રૂ. ૮)ની રકમ મળવાની આશાથી રહે છે. હમોએ પહેલીજ વાર આ વર્ગના એક આગળથી શ્રાધ સંબંધી ક્રીયા માટે જે સાંભળ્યું તે અત્રે લખાએ છીએ.

શેરગઢવાળા ટીકેત શ્રી મહારાજ અને રાજનગર-વાળા મહારાજ મુંબઈમાં હાલ જ્યાં ખીરાજે છે ત્યાં તેમને દસ દીવસનું સુતક લાગે તેવા તેમના પીત્રાઈ ભટ મનવાલાલાજીનો હમોને સમાગમ થયો. તેઓ આપણા પંડિતશ્રીના નજીકના પીત્રાઈ થાય છે એમ તેઓનું બોલવું થયું છે. પણ વાતચીત ઉપરથી હમો કહીશું કે તેઓ લોહીથી પીત્રાઈ હોય એમ કહી શકાય

નહીં. ફક્ત ધન પ્રાપ્ત કરવા સારજ પીત્રાર્થ મનાવતા
 જણાયા છે; કારણ કે હમે તેમને આજ્ઞા આપનારા
 મહારાજને શ્રી સમક્ષ બોલતાં સાંભળી ધણા તાબુજ
 થયા કે તેમના નજીકના પીત્રાર્થ તેઓ હોવા છતાં
 તેમનું શ્રાદ્ધ-સંવત્સરી અગર તર્પણ પણ તેઓ ખીલકુલ
 કરતા નથી ! વિદ્વાન થઈ એમ કેમ કરો છો ? તેનું કારણ
 પુછ્યું તો કહેવામાં આવ્યું કે હમેને તેમની ખીલકુલ
 ખીલકુલ પ્રાપ્ત થઈ નથી તો શા સાર હમારે તેમના
 આત્મકલ્યાણાર્થે શ્રાદ્ધ સંવત્સરી કે તર્પણ કરવા જોઈએ ?
 શું આ ક્રીયા કરવાને એક નજીકના પીત્રાર્થ તરીકે તેમની
 ધર્મરૂપી ફરજ નથી કે શું ? શું પંડિતશ્રી તરફથી ખીલકુલ
 મળે તોજ તેની તેવી ધર્મની ફરજિયાત ક્રીયા આ બટ-
 જીએ કરવાની છે ? શું આવું તેમનું શાસ્ત્રનું અધ્યયન
 અને મનન છે ? આ તે બટ વર્ગની વિદ્વતા હોય !!!
 તેઓ આ મંદિરમાં થતી સેવા માટે હમારી સમક્ષ
 મહારાજશ્રી પાસે નિંદ્ર આક્ષેપ મુકવા લાગ્યા, તેથી
 હમેએ રાજનગરવાળા શ્રી મધુસુદનલાલજી મહારાજને
 તે બાબતની ખાત્રી કરવા સાર એ મંદિરમાં પધારવા
 વિનતી કરી. તે સ્વીકારી ખુદ પોતે પધાર્યા. આ
 મનવાલાલાજીને પણ ત્યાં આવવા કહ્યું પણ ઉત્તર દીધો
 કે “ મરી જઈ તો પણ એ ગદુલાલજીની સંસ્થામાં
 પગ મુકીશ નહી કારણ કે શેઠ ત્રીભોવનદાસ વરજીવન-
 દાસે મારું અપમાન કર્યું છે અને એ મંદિરમાં
 ઘણો અનાચાર થતો હમેએ ત્યાં રહી અનુભવ્યો છે.
 આપ બલે પધારો પણ હું તો આ દેહમાં પ્રાણ છે
 ત્યાં સુધી કદી પણ ત્યાં આવીશ નહી ” આ ઉપરથી
 મહારાજ શ્રી જાતે એકલા મંદિરે મજકુર આક્ષેપોની

ખાત્રી કરવા પધાર્યા. વૈષ્ણુવોની હઠ મળેલી જોઈ પ્રસન્ન થયા. મંદીરમાં શ્રી હાકુરજી ખીરાજે છે ત્યાં પધાર્યા. હાલના મુખીયાજીને સેવા કરતા જોયા. તેમની સેવા કરવાની રીતભાતથી બહુ પ્રસન્ન થયા. મુખીયાજીને સાથે લઈ શયનગૃહ, બાળભોગગૃહ, જળગૃહ વિગેરેની બારીક તપાસ કરી ખાત્રી કરી લીધી કે તેમાં કોઈપણ સંપ્રદાયની દ્રષ્ટિએથી દોષ કાઢી શકાય તેવું નથી. તેથી હમેશ્વરે અને વૈષ્ણુવોએ વિનંતી કરી કે આપ શ્રી થોડો વખત આ મંદીરમાં પધારો. જેથી વૈષ્ણુવોને દર્શનનો અને વચનામૃતનો લાભ મળે. તેમ કરવા ખુશી દેખાડી અને રાત્રે તેઓશ્રીએ પોતાને મકાને મળવા હમેશ્વરે આજ્ઞા કરી. તે પ્રમાણે હમેશ્વર ગયા. મંદીરની તપાસ કરતા તેમાં થતી સેવા અને પુષ્ટિમાર્ગમાં શ્રી આચાર્યજી મહા પ્રભુજીની પ્રાણીલીકા પ્રમાણેજ શ્રીહાકુરજીની સેવાનું કામ થાય છે, અને તે સંબંધી મુખીયાજી તરફથી સચવાતા નિયમો બાબતની સંપૂર્ણ ખાત્રી થવા પછી તે સંતોષ વૈષ્ણુવો સમક્ષ જણાવવામાં આવેલો આપ શ્રીનો અભિપ્રાય જો ખરા અંતઃકરણનો હોય તો તે માટે આ મંદીરને તે હકીકત લખીતવાર આપશ્રીએ મહોર સીકા સહીત આપવા કૃપા કરવી, આવી હમારી માગણી થઈ, ત્યારે એ બાબતમાં મનવાલાલાજીનું શું કહેવું છે તે સાંભળવા હમેશ્વરે આજ્ઞા કરી. ઉપર પ્રમાણે મનવાલાલાજી પોતાની પેટની વરાળ કાઢવા લાગ્યા. પંડીતશ્રીના સ્વર્ગવાસ થવા પછી તેઓ મંદીરમાં રહેલા એમ તેઓએ જણાવ્યું આ વાતને લગભગ ૧૨ વર્ષ કરતાં વધારે થયેલા છે એમ તેઓએ હમેશ્વરે કહ્યું. તે વખતે તેમને અને તે વખતના જળગીરીઆ સાથે તકરાર

થયલી અને “ તે વખતમાં સંપ્રદાય માફક સેવા થતી ન હતાં અને બધો અનાચાર હોતો ” તે છતાં તેવા મંદીરમાં જળોની માફક આ લાલાજી ચીકટી રહેલા હતા. તેમણે આ મંદીર સાથનો સંબંધ છેવટને માટે છોડ્યા પછી આ મંદીરની અપ્રશો ધણી વાર ગ્રહણ વાગિરે પ્રસંગે નીકાલવામાં આવેલી હોવા છતાં તેમજ આ સંસ્થામાં ભટ બળભદ્રશર્માને તે બાબતની જાણ હોવાથી આ મંદિરમાંથી અપ્રશ કઢાવવા સારૂ આ લાલાજી માફક ખીલકુલ શંકા આજઢીન સુધી તેમના તરફથી લેવામાં આવી નથી તેમજ પ્રશ્ન પણ કરવામાં આવ્યો નથી કાઠ પ્રકારે અપ્રશ કાઠપણ મંદિરમાં કઢાવવામાં આવે તો તે મંદિરના આચાર માટે વૈષ્ણવોમાં મોટી હોહા થાય અને ઘણા ગંભીર પ્રશ્નો ઝિંભા થાય. મંદિરમાં સેવા કરનાર મુખીયાજી ઉપર મોટા આક્ષેપો પણ મુકાય અને તેની નાત જાતમાં પણ જેવી મહાગજ વર્ગમાં ચર્ચા અને તોફાન થાય તેવીજ થાય. આ મંદિરને વૈષ્ણવસૃષ્ટિ અને આચાર્યવર્ગની સૃષ્ટિમાં એકદમ ઉતારી પાડવાના ઉદ્દેશથીજ આ ભટ વર્ગમાંના એક મનવા લાલાજીએ ગો. શ્રી મધુસુદનલાલજીને હમારા દેખતા ઉપરની ખીના કહી. હમો તો સારી રીતે જાણતા હતા કે નાદાર થયેલા મનવાલાલાજીએ પોતાના પીત્રાઈની ખીલકત અને મંદીર પોતાને હાથ કરવા જે જે ફાંફાં અને વલખાં મારેલાં અને તે તમામમાં કેવળ નિષ્કળ થઈ નીરાશ બન્યા તેની થયલી પેટ બળત્રાં તેનુંજ ફજ ઉપરનું તેમનું વર્તન છે. આવા કેવળ કપોલ કંદપીત આક્ષેપોનું છેવટે ગાડરીઆ પ્રવાહમાં પરિણામ શું આવે ? આથી કાઠપણ પ્રકારની શંકા અને જહેમ

વૈષ્ણુવોના મનમાં આવ્યો હોય તે દૂર કરવા સારજ
તેમજ આ મનવાલાલાજીનું બોલવું કેટલું બધું અસત્ય
છે તે જણાવવા સાર આજ ગો. શ્રીમધુસુદનલાલજીનો
એ બાબતમાં ખાત્રીપત્રક બસ છે તેમાંનો વૈષ્ણુવોને
શંકા અને વહેમ દૂર કરવા પુરતો ભાગ મહારાજશ્રીની
આજ્ઞાનુસાર નીચે પ્રગટ કરીએ છીએ.

॥ શ્રીનટવર મૂર્તિર્વિજયતે ॥

॥ હમારે આશીરવાદ

શ્રીનટવરેશ ચરણ શરણ
ગોઃ શ્રીબ્રજરાયત્મજ ગોઃ
મધુસુદનસ્ય મુદ્રિકા
સંવત ૧૯૧૮.

“ સ્વસ્તિ શ્રીમદ્ ગોસ્વામિ શ્રીમધુસુદનલાલજી શ્રી
“ વૃજરાયજી મહારાજ સ્મર્તાં સ્વકીયેષુ શ્રીહરિ ગુરુસેવા
“ પરાયણાંતઃ કરણેષુ પરમ વૈષ્ણવેષુ શ્રી ૨ નિજસેવક
“ પંડિત શ્રીગદુલાલાજીની સંસ્થાના માન્યાધિકારી
“ સેક્રેટરી વકીલ કાશીદાસ નારણદાસ સપરિવારેષુ
“ કુમારિણઃ સદાસેવ્ય સ્મર્તેવ્યશ્ચ અપરંચ સમાચાર
“ જાનોને હમેને તમેએ વિનંતી કરી કે આપ પધારી
“ આપશ્રીના મામાજી પંચનદી શ્રીગદુલાલાજીના માતુશ્રી
“ શ્રીલાડુબેટીજીના મંદિરમાં પધારી મંદીરની સેવા
“ કેવી રીતે ચાલે છે તે જોઈ આપ હમેને તે ઉપર
“ જે વધારો ઘટાડો હોય તે હમેને કહેશો. તે
“ કારણુદ્ધર હમેએ પધારી ખાત્રી કરી કે મંદીરની
“ શ્રીઠાકુરજીની સેવા આપણી પ્રજ્ઞાલીકાની વ્યવસ્થામાં

“ ફેરફારી હમારા જોવામાં આવી નથી. મુખીયાજીને
 “ હમોએ સેવા કરતા જોઈ હમો ધણાજ પ્રસન્ન થયા
 “ છીએ. X X X તમારા મંદીરમાં કોઈપણ જાતના
 “ અનાચારનો આક્ષેપ છે એમ કોઈએ પણ સમજવાનું
 “ નથી. આ હકીકત હમો હમારા ખુલ્લા શબ્દોથી લખી
 “ જણાવીએ છીએ X X X હમો આશા રાખીએ છીએ કે
 “ હમારા મામાજીની સંસ્થાને સંપૂર્ણ વૈષ્ણવો તરફથી
 “ આશરો મળે અને ત્યાં આવના જતા થાય અને
 “ કોઈપણ પ્રકારના બ્હેમથી ન દોરાય. X X X
 “ હમારા વતી શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરજીવનદાસને તેમજ
 “ વૈષ્ણવ ટ્રસ્ટીઓને આશિર્વાદ કહેશો. એજ મીતી
 “ સંવત ૧૯૭૩ના વૈશાખ વદ ૭ ને વાર સોમ.”

ચીરંજીવી શ્રી રણછોડલાલ બાવાકે
 આશિર્વાદ.

આ પંડિતજીની સંસ્થાને આવી રીતે લોકબત્રીસીએ
 ચઢાવવા પંડિતજીની જાતના અને તેની મીલકત મળે
 તો તેના ગ્રાધ સંવત્સરી કરે, નહીતો નહી તેવા નજી
 કના સગા એકીપગે યજ્ઞ રહેલા નજરે પડ્યા છે. તેથી
 હમારે આ સંસ્થાના લાભ માટે તેમને માટે બે શબ્દો
 કડવા લખવા પડ્યા છે. એકંદર હકીકતોનો વિચાર
 કરતા હમારી તો સંપૂર્ણ ખાત્રી થઈ છે કે શ્રીગુસાઈજી
 પ્રભુ ચરણની આજ્ઞા શ્રીનવનીતપ્રીયાજીની પ્રેરણા અનુસાર
 આજ્ઞા શ્રી ઠાકુરજીની સેવામાં બદ્ધવર્ગમાંના કોઈને પણ
 દાખલ ન કરવા માટેની છે તે ઈશ્વર પ્રણીત છે. આ
 આજ્ઞાનુસાર શ્રી ગુસાઈજીના વંશની પ્રજાનું વર્તન
 સેવાની બાબતમાં હોવુંજ જોઈએ. ઉલ્લંઘન કરાય તો
 જેમ સાંકળમાંનો એક અંકડો ઢીલો થવાથી આખી

સાંકળનું અક્કડપણું નમળું થાય છે તેમ આ સંપ્ર-
દાયની સાંકળનું સમજી લેવાનું છે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે લક્ષ્મણબદ્ધની વિદ્યા હતી.
તે વખતે એક પણ આચાર્ય નહતો કે શ્રી ઠાકુરજીની સેવા
આપત કોઈ પણ પ્રકારની ભાંજગડ તેમના તરફથી ઉડી
હોય. તેઓને એ પત્નીઓ હતી. તે સગી બહેનો હતી.
પહેલીનું નામ અદ્વૈતમાગાડજી અને બીજીનું નામ ઇશ્વરમા-
ગાડજી હતું. પહેલી પત્નીની પ્રજામાં એ પુત્ર રામકૃષ્ણજી
અને છોટાકેશવપુરી અને એ પુત્રી હતાં. શ્રીમહાપ્રભુજીનું
પ્રાગટ્ય થવાની ભગવત વાણી હતી, તેથી તેવા
પ્રાગટ્ય માટે પ્રથમ પત્નીની આજ્ઞાથી તેમની બહેન
સાથે બીજી વારનાં લગ્ન કર્યાં હતાં. આ ઇશ્વરમાગાડજીને
અંપારણ્યમાં સાત માસના ગર્ભનો શ્રાવ થયેલો, જે
ગર્ભને કુમળા પાનમાં વીંટાળીને પોતાની સાડીનો
કટકો આસપાસ ઓઢાડી શમીના ઝાડ નીચે એક
ખાડો કરી પધરાવવામાં આવ્યો હતો.

આ બનાવ ગુજરાતી સંવત વર્ષ ૧૫૩૫ ના ચૈત્ર
વદ ૧૧ ની પહેલાં બનેલો તે છઠ્ઠા લાલજી શ્રી યદુનાથ
વિજયમાં ખુલાસાવાર જન્મચરીત્રમાં આપેલો છે. આ
હકીકત શ્રી લક્ષ્મણ બદ્ધને જાણ કરવામાં આવી
નહતી. તે પછી કાશી પધાર્યા અને કાશીથી તુરત
પાછા પધારતા ચોડા નગર પહોંચ્યા. વચમાં અંપારણ્ય
આવે છે ત્યાં આ ઇશ્વરમાગાડજીની નજરે એક ૪૦
હાથ જેટલો અગ્નિનો કુંડ નજરે પડ્યો. તેમાં એક
આગક અંગુંદો ચુસ્તું ચતુરભુજવાળું પોતાના અસલ
સાડીના કટકામાં વિંટલાયલું દ્રષ્ટિએ પડ્યું. દ્રષ્ટિએ
પડતાંજ પોતાના સ્તનમાંથી દૂધની ધારાઓ છુટી તે

બાળકના હોદમાં પડી તેથી ખાત્રી થઈ કે એ બાળક તે સાત માસે ગર્ભશ્રાવ થયેલો તેજ. શ્રી લક્ષ્મણ બટુને ગર્ભશ્રાવ થતા પહેલા આગલી મધરાત્રે રાધાજી સહીત શ્રી ગોરધનનાથજીએ દર્શન આપેલાં અને આજ્ઞા કરેલી કે “ હમારૂં પ્રાગટ્ય તમારે ત્યાં ચંપારણ્યમાં થશે. ત્યારે આ ઉપરણો હમે તમેને આપીએ છીએ તે ઓઢાડજો. તુલશીની માળા અને કંઠી જે આપીએ છીએ તે તેમને ધરાવજો અને તાંબુલની ઓગાળેલી ખીડી આપીએ છીએ તે ગળસુતીમાં પાળે એવી આજ્ઞા કરી.

આ બાળકને જોઈને ઈલ્લમાગારૂંજીએ શ્રી લક્ષ્મણ બટુને ગર્ભશ્રાવની વાત કરી. પોતાની સાડીની વાત કરી. સ્વપ્નની વાત. અને સાંભળેલી, અને નજરે જોયલી. હકીકતો કેવળ અલૌકીક લાગી. પરંતુ આજ્ઞા પ્રમાણે સ્વપ્નમાં મળેલી તમામ વસ્તુ ધરાવી અને છેવટે તે બાળકને છતી સરસું ઈલ્લમાગારૂંજીએ ધર્યું અને આગળ વધ્યા. અગ્નિ દેવતાએ તેમની પ્રાર્થનાથી બાળક લેવા માર્ગ આપ્યો અને લઈ જવા દીધું. તે પછી જે ભુજ અદાન્ય થઈ ગઈ. આ આપણા સંપ્રદાયના મુળ આચાર્ય શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજી હોય.

એમના પ્રાગટ્ય માટે સંપ્રદાયના દ્રોહીઓ ધણા નીચ આલેપો મુકે છે. જેનો અમેએ સચોટ જવાબ પુણ્ડિકાકૃતિસુધાનો એથા વર્ષનો અંક ૧૧-૧૨ તેના પાન ૨૭૫ ઉપર તા. ૧૬-૩-૧૪ નો આપેલો છે તે વાંચવાને હમે ખાસ બલામણુ કરીએ છીએ. કોઈ કહેશે કે સાત મહીનાનો ગર્ભ છતી શકે નહીં. પણ હમે પોતે જાણીએ છીએ કે જગભગ ૭-૮ માસે અવતરેલું બાળક હજી જીવે છે. તેમની વય વર્ષ ૫૦ ની થઈ છે. લક્ષ્મીવાન છે. હમારા સ્નેહી છે. તેમની સાથે

હરીએ ફરીએ છીએ તેમને પ્રજા પણ થઈ હતી. તેમની સાધારણ તબીયત સારી છે તેઓના મા બાપનો હજુ સુધી સારો લાભ લેવામાં તેઓ પૂર્ણ ભાગ્યશાળી થયા છે. તો લક્ષ્મણ ભટજી જેવા જિત્તમ કુળવાળા સુપાત્ર સોમયાગી બ્રાહ્મણ અને તેમની તેવીજ સુપાત્ર સ્ત્રીને ત્યાં ભગવતવાણી પ્રમાણે સાત મહીને બાળક અવતરે અને ભગવતવાણી પ્રમાણે શ્રી મહાપ્રભુજી મનાય તેમાં હમો કાંઈ નવાઈ જેવું જોતાં નથી. રામ રાખે તેને કોણ ચાખે વાર ? પંડેજ સાક્ષાત પૂર્ણ પુરુષોત્તમ તો અગ્નિ તેની રક્ષા કરે કહો કે, ચોકી કરે કહો, તો તેમાં નવાઈ શી ? ખુદ આપશ્રી કહે છે કે, “ હું અગ્નિ છું. વાકપતી છું. પ્રભુએ મને વેદનો યથાર્થ તાત્પર્ય દર્શાવવા વારતે અને પ્રાણી માત્રનું કલ્યાણ કરવાને આ ભૂતળ ઉપર મોકલવામાં આવ્યો છે.”

૬ આપશ્રીના બાળ પ્રાક્રમે.

“ પુત્રના લક્ષણ પારણે ” સંવત ૧૫૪૦ ના ચૈત્ર સુધીમાં એટલે પાંચ વર્ષે ઉપવિત ધારણ કરાવ્યું તે પહેલાં અને પછી પણ બ્રાહ્મણોના છોકરાઓને એકત્ર કરી પોતે તેઓના આચાર્ય બની જાત જાતની ક્રીડા કરતા જણાતા હતા. ભગવાનનો આશરો લેવાથી સ્ત્રીઓ વૈશ્યો અને શુદ્રો પણ મોક્ષ ગતિને પામે છે એવો તેમનો સીદ્ધાંત બચપણથી હતો.

ઉપરીત ધારણ કરાવ્યા પછી તેમને પુષ્પાર્ક (પુષ્પ નક્ષત્ર અને રવીવાર) ના યોગે મધ્યાનંદસ્વામીને ઘરે વિદ્યાભ્યાસ કરવા મુકવામાં આવ્યા હતા. ત્યાં ચાર માસમાં ચાર વેદ અને ૫૮ (૭) શાસ્ત્ર ભણી ગયા હતા.

નાનપણથીજ વૈષ્ણવ ધર્મની પુષ્ટિ કરવાની ઉત્કંઠા હતી તેથી માયાવાદીઓ મોટા મોટા પંડિતોનું તેમના તરફથી માનભંગ થતું હોય તેમ બનતું આ માટે લક્ષમણ બદ્દલ દપકો આપતા અને કહેતા કે આપણે ધરે કામપણુ મીથ્યાવાદી સન્યાસી આવે તોપણ તેની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરીને તેનું માનભંગ કરવું નહીં.

કાશી નગરીમાંથી નીકળી શ્રી લક્ષમણ બદ્દલ સાત મજલ દુરના ગામમાં આવ્યા ત્યાં માયાવાદીઓ વાદ-વિવાદ કરવા આવ્યા પણ આ નાની વયના બાળકે સર્વને હરાવ્યા. આથી શ્રી લક્ષમણ બદ્દલ ધણા પ્રસન્ન થયા તેથી વરદાન માગવા કહ્યું. વરદાનમાં એટલુંજ માંગી લીધું કે “ આપણો ધર્મ સ્થાપવા વિષે જ્યાં વાદવિવાદ કરે તેની તમારે મને મના કરવી નહીં, અને તે વાદવિવાદમાં સાચો વિવાદ કરતાં કાંઈ ખોટી તકરાર સમજીને મારું માન ભંગ ન કરે ” આ પ્રમાણે વરદાન આપવામાં આવેલાં.

શ્રી બાલાજીમાં લક્ષમણ બદ્દલ આવ્યા પછી આ ત્રીજા બાળકને તેઓએ કહ્યું કે તમે વિષ્ણુ સ્વામીનો ધર્મ પ્રવૃત્ત કરશો. તેથી તમારે એક સ્થળે રહેવાનું બનશે નહીં, પણ યજ્ઞ નારાયણ બદ્દના વખતના શ્રી મદનમોહનજી અને શ્રી સાલીગ્રામના સ્વરૂપો છે તે તમેને આપીએ છીએ તેમની તમારે સારી રીતે સેવા કરવી ત્યારપછી સંવત ૧૫૪૬ના ચૈત્ર સુદ ૯ રામનવ-મીના દીવસે બાલાજીમાં શૃંગાર કરતા કરતા સ્વદેહે તે સ્વરૂપમાં લીન થઈ ગયા. એક વર્ષ સુધી ઉત્તરફીયા ક્યાં પછી પોતાની માતૃશ્રી સહીત શ્રીમહાપ્રભુજી પોતાના મામા વિદ્યાધર જે વિદ્યાનગરમાં રહેતા હતાં ત્યાં પધાર્યા.

વિધાનગરમાં દિગવિજય.

મામાને ઘરે આવ્યા પછી મામાએ બોજન કરવાં સાર એમને ધણો આગ્રહ કર્યો. પોતે બ્રહ્મચારી સ્થીતીમાં હતા તેથી બીજના હાથની બનાવેલી રસોઈ વૈષ્ણવ મત પ્રમાણે ગ્રહણ કરી ન શકાય તેથી મામાના આગ્રહનો સ્વીકાર કરી શક્યા નહીં. આથી મામાને ગુસ્સો ચઢ્યો અને કહ્યું કે જો તમારે હમારે ત્યાં બોજન કરવું નથી તો તમારે હમારે ત્યાં આવવાની તેમજ રહેવાની જરૂર પણ નથી માટે તમારે તમારું સુઝતું કરી લો. આવી મામાની ઈચ્છા જોઈ પોતે મામાનું ઘર છોડી બીજે ઠેકાણે એક વૃક્ષની નીચે જઈ બીરાજ્યા.

ઉપર જણાવી ગયેલા શ્રીવિષ્ણુ સ્વામીના શુદ્ધાદૈત્ય સંપ્રદાયના સાતમા આચાર્ય શ્રીબીલ્વમંગળજી વૃંદાવનમાં આવેલા બ્રહ્મકુંડમાં એક ગુફા હતી તેમાં રહેતા હતા. ત્યાં તે વખતે તેમને આકાશવાણી થતી સાંભળી કે શ્રી વલ્લભાચાર્યજી પ્રગટ થયા છે માટે તું તેમને જઈને મળ અને શ્રીવિષ્ણુ સ્વામીના શુદ્ધાદૈત્ય સંપ્રદાયની તેમને ભેટ કર ” આ આકાશવાણી સાંભળી તરતજ આપત્રી પાસે તેઓ આવ્યા. આવતાને વારજ તેમના પ્રભાવથી એટલા બધાતો અંગનઈ ગયા કે જેને માટે આકાશવાણી થઈ હતી તે આજ મહાત્મા હોવા જોઈએ તેમ ધારી તેમને દંડવત કરી દર્શન કર્યા. આકાશવાણી પ્રમાણે તેમને સંપ્રદાયની ભેટ કરી અને તિલક કર્યું અને કહ્યું કે હવે આપ આ વિષ્ણુસ્વામી સંપ્રદાયના આચાર્ય થયા છો આટલું કહી શ્રી બીલ્વમંગળ ફરીથી દંડવત કરી જવાની રજા માંગી રજા લઈ અદ્રશ્ય થયા.

શ્રી મહાપ્રભુજી વિદ્યાનગરમાં પધાર્યા ત્યારે તે ગામના રાજા શ્રી કૃષ્ણદેવના દરબારમાં બ્રહ્મવાદ અને માયાવાદ વચ્ચે ૧૨ વર્ષથી ઝઘડો ચાલતો હતો. આ સ્થળે હમારે જણાવવું જોઈએ કે આ વખતે વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના ૪ વિભાગ હતા. તે નીચે પ્રમાણે—

૧ શ્રી સંપ્રદાય—જેમાં શ્રી રામાનુજ (સને ૧૧૫૦) મુખ્ય આચાર્ય હતા. આ સંપ્રદાય સાત્વીક ભક્તિયોગ છે. તેઓ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણના સ્વરૂપને સેવે છે. તેનું મુખ્ય મથક દક્ષીણમાં આવેલા શ્રી રંગજી છે.

૨ બ્રહ્મ સંપ્રદાય—તેના મુળ આચાર્ય શ્રી માધવ હતા એમના નામથી સંપ્રદાય ઓળખાય છે માધવાચાર્યના મતવાળો સંપ્રદાય તત્ત્વવાદીઓનો બનેલો છે. તેમાં રાજસ ભક્તિયોગ છે. તેનું મુખ્ય સ્થળ પૂર્વમાં આવેલા શ્રી જગન્નાથપુરી છે.

૩ શ્રી વિષ્ણુસ્વામીના શુદ્ધાદ્વૈત સંપ્રદાય—તેમાં તામસ ભક્તિયોગ છે. તેનું મુખ્ય સ્થળ શ્રી બેટ-શંખોદ્ધાર છે.

૪ શ્રી સનકાદીક સંપ્રદાય—શ્રી નિંબાર્ક મતનો છે. ગુજરાતીમાં એમની સૃષ્ટિ હોય એમ જણાતું નથી. તેનું મુખ્ય સ્થળ ઉત્તરમાં શ્રી બદ્રીનાથજી છે. આ ધામમાં ગુસાંધજીના બાળકોને પધારવાની શ્રી બદ્રીનાથે શ્રી મહાપ્રભુજીને મનાઈ કરી છે.

સુખોધિનીજીના ૩-૩૨-૩૭ના ભક્તિયોગને સાત્વિક, રાજસ અને તામસ એવા વિભાગથી શ્રીમહાપ્રભુજીએ વર્ણવેલા છે, તેમાં નિંબાર્ક મત ઉપર કાંઈ પણ લક્ષ

આપવામાં આવ્યું નથી. સ્વયંમે વિષ્ણુ સ્વામીના શુદ્ધાદૈત સંપ્રદાયને તામસ ગણ્યો છે તેથી તે મતથી બુદ્ધ પડી વેદ શ્રુતિ-સ્મૃતિ ધર્મશાસ્ત્રો વીગેરે સર્વનું દોહન કરી પોતે તેની આડ ધરી જે ભક્તિમાર્ગ પ્રતીપાદન કર્યો તે કેવળ નિર્ગુણ છે. તેનું મુખ્ય સ્થળ ઉપર જણાવેલા ચાર સંપ્રદાયોના ચાર મોટા ધામેની વચમાં ખીરાજતા શ્રીનાથજીનું ધામ શ્રીનાથદ્વાર છે. મધમાં ખીરાજતા ઠાકુરજીનો સંપ્રદાય તેજ સનાતન ધર્મ સમજવાનો છે, અને તેજ આપણો પુષ્ટિમાર્ગી સંપ્રદાય. તેને ચારસો વર્ષનો કહેવામાં આવે છે તે બુલભરેલું છે કારણ કે તે સનાતની ઘણોજ પ્રાચીન છે. એ વિષય ભવિષ્યમાં હમો જીવતા રહ્યા તો હાથ ધરીશું. તેમાં નથી સાત્વિકપણું કે નથી રાજસપણું કે નથી તામસપણું (તે મોટે જુઓ તેમનો પુષ્ટિ પ્રવાહ મર્યાદા ગ્રંથ) પોતે પ્રતિપાદન કરેલ નિર્ગુણ ભક્તિમાર્ગને “વૈષ્ણવ શુદ્ધાદૈત પુષ્ટિ-માર્ગ” તરીકે ઓળખાવા લાગ્યા, અને આ નિર્ગુણ ભક્તિમાર્ગને પુષ્ટિ આપી સ્વયંમે પ્રવર્તાવ્યો તેના આપ શ્રી પ્રથમના આચાર્ય ગણાયા. હમોએ ગઈ સાલની ટીપ્પણીમાં તેમને આદમા આચાર્ય ગણાવેલા તે તામસી ભક્તિયોગ વિષ્ણુ સ્વામીના મતના સંપ્રદાયનાને ગણાવેલો, નહીં કે નિર્ગુણ ભક્તિયોગ સ્વયંમ મતના માર્ગનાને ગણાવેલો હતો.

વિષ્ણુ સ્વામીને સ્વયંમે પોતાના ગુરૂ તરીકે કબુલેલા કે માનેલા એવું બનેલું જણાતું નથી. ઉપર જણાવી ગયા પ્રમાણે વિષ્ણુ સ્વામીના સંપ્રદાયનું ફક્ત સુકુ થડીઉં (Trunk) રહેલું હતું તેના થડપર ભક્તિરસનો સારો છંટકાવ છાંટી તેમાંથી તામસપણું કાઢીને નિર્ગુણ નવપ-

દલવિત મોટું વૃક્ષ બનાવ્યું તેના મુળીઆમાં આત્મ-
 બળ ભગવતીબળના, (Spiritual Nourishment)
 નહીં કે (Corporeal-Material Nourishment)
 શારીરીક પ્રકૃતી બળના, ઝરણાઓ જવાથી જુના
 વૃક્ષના મુળીઆ અને તેની સાથે થડ ઘણાંજ સચેત-
 સજીવન થઈ પુષ્ટ-બળવાન થયા અને તેની ગટા ચારે
 તરફ ફેલાઈ ગઈ. ભોક્તા જીવાત્માઓને ચૈત્ર માસના
 ત્રીવીધ તાપથી બચવાની મોટી છત્રી થઈ. સૌંધ મુલક
 જેવામાં વસતા “ અજ્ઞાની અને અનાચારી ” જીવોને
 તેમના અમૃત ફોનો ભોગ મળવાથી શાંતી થવા લાગી.
 પેલા મીલ્ટનની પેરેડાઈઝ લોસ્ટના વૃક્ષના ફળનો
 ઉપભોગ કરવા ખ્રીસ્તી ધર્મના પ્રભુની જેવી મનાઈ
 હતી તેવી આ વૃક્ષના ફળનો ઉપભોગ કરવાની મનાઈ ન
 હતી. આ તે આ હમારા પુષ્ટિમાર્ગના મહાપ્રભુજીનો ખરો
 પ્રતાપ અને અનુગ્રહ અને દયા ! ! ! પણ કુદરતી નિયમ
 વિચીત્ર છે. જ્યાં મનાઈ ત્યાં મનાઈ ઊદ્ભવવાની મનુષ્ય
 પ્રાણીની પ્રેરણા અથવા મનોવૃત્તી વલ્ખાં મારે છે અને
 છેવટે ઊદ્ભવે છે અને તેનું પરીણામ છેવટે સોસવું પડે
 છે. (જુઓ આ બાબતમાં મીલ્ટન પેરેડાઈઝનું પુસ્તક
 ૧ લાઇન ૧થી ૫) જ્યાં મનાઈ નથી ત્યાં મનાઈ કરવા
 મનુષ્ય પ્રાણીની આસુરી પ્રકૃતી દોરે છે. અમુક ફળને
 તો શું, પણ તેના વૃક્ષને પણ જડમુળથી ઊખેડી નાંખવા
 ભગીરથ પ્રયાસો કરે છે. અહો દૈવ ! આજ તારી
 વિચિત્રતા અને વિદ્વજ્જલુતા Mysterious and ins-
 crutable are Thy ways તારી માયા અલૌકીક
 અને ઘડન છે. આજ મનુષ્ય પ્રાણીનું અવલચંદીપણું !
 જ્યાં તારી હા ત્યાં હમારી ના ! અને જ્યાં તારી ના

ત્યાં હમારી હા ! છેવટે તારોજ મત સાચો અને હમારોજ ખોટો કરે છે તે છતાં હમેને કોઈ પ્રકારની લાજ કે શરમ નથી. જો કે તારા હુકમોનો અનાદર કરવાથી છેવટે હમારોજ સોસવું પડે છે.

આ પ્રમાણે ઘટ છાંયામાં દૈવી જીવાત્માઓ આશ્રા લે છે જ્યારે આસુરી જીવાત્મા તેનો અનાદર કરી આમ તેમ આશ્રા માટે વલખાં મારતા ભટકતા જણાયા છે. ઘોખીનો ખેલ નહીં ધરનો કે નહીં ઘાટનો એવી તેમની છેવટે સ્થિતિ બને છે.

વૈષ્ણવોની કુલ સંખ્યા ગુજરાતમાં સને ૧૯૦૦ સુધી ૧૧,૫૫,૮૪૮ ની હોય એમ વસ્તીપત્રકો ઉપરથી જણાઈ છે તે શૈવી મતની વસ્તી કરતા સવાઈ હોય એમ વસ્તીપત્રકો સુચવે છે.

ઉપર આપણે જણાવી ગયા છીએ કે બ્રહ્મવાદી અને માયાવાદી વચ્ચે ૧૨ વર્ષથી ઝગડો ચાલતો હતો. બ્રહ્મવાદી તરફથી ઉપર જણાવેલા ચાર વૈષ્ણવ સંપ્રદાયોના શીષ્યો હતા અને માયાવાદીઓ તરફથી પણ શંકર મત અને તેને અનુસરનારા અનુયાયીઓ હતા પણ તેમાં કોઈ આચાર્ય પદ્વી ધરાવનારા હતા નહીં તેથી વાદનો અંત આવી શકતો નહોતો. પણ જ્યારે શ્રીમદ્દા પ્રભુજીને આચાર્યપદ પ્રાપ્ત થયું ત્યારે વિજયનાદની ધ્વની થવા લાગી. આ સાંભળી રાજના અનુચરોએ રાજ પાસે જઈ સમાચાર આપ્યા કે તરતજ રાજએ તેમને સભામાં પધારવાની વિશ્વસિ કરી. તેઓશ્રીએ પ્રથમ પોતાના સુવર્ણનું કમંડળ મોકલ્યું હતું તેના પ્રભાવથી સૌ અંજવા લાગ્યા. પછી રાજએ સભામાં આપશ્રીને પધરાવ્યા, અને શાસ્ત્રીય રીતે તેમનો સત્કાર કરી સુવર્ણના

સિંહાસન ઉપર પધરાવ્યા. ત્યાર પછી બન્ને પક્ષની તકરારો સાંભળી છેવટે માયાવાદી મતનું ખંડન કર્યું. આ સભામાં જૈન અને બૌદ્ધ મતવાળાઓને માયાવાદીઓએ બોલાવ્યા હતા. તેઓની સાથે વાદવિવાદ ચલાવવો યોગ્ય નથી એમ કહી પુરં વાળીને બેઠા. તે છતાં રામના ધણજ આગ્રહથી વચ્ચે એક ત્રાહીત બ્રાહ્મણ રાખીને શાસ્ત્રાર્થ ચત્રાવ્યો. તેમાં તે બેઉ મતનું ખંડન કર્યું. છેવટે નિર્ગુણ ભકિત માર્ગનું મંડન કર્યું. ત્યાર પછી કૃષ્ણદેવ રાજ્યએ સોનાના પ્રલોથી અને જળથી સ્નાન કરાવીને રાજ્યએ વિનંતી કરી કે આ દ્રવ્ય અંગીકાર કરો ત્યારે આપ-શ્રીએ કહ્યું કે આ સ્નાનનું જલ છે તેથી હુમેને ખપે નહીં. તે દ્રવ્ય બ્રાહ્મણોને વહેંચી આપો. તે પ્રમાણે રાજ્યએ કર્યું. મને આપનો સેવક બનાવો એવી વીનતી કરી. તે પ્રમાણે સેવક બનાવ્યો. બેટમાં સુવર્ણના થાલમાં સુવર્ણની મહોરો મુકી તેમાંથી ફક્ત ૭ સોના-મહોર દેવી હોવાથી તેનો અંગીકાર કરીને બાકીની મહોરોને બ્રાહ્મણોમાં વહેંચી આપવા આજ્ઞા કરી ત્યાર પછી પંદરપુર શ્રીવિક્રમા રૂપમાર્ગની યાત્રાએ પધાર્યા.

- ૭ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રજ્જ્ઞની પ્રથમ પરિક્રમ સંવત ૧૫૪૮ થી ૧૫૫૪ તે વખતે શાસ્ત્રીય વાદવિવાદથી હાલ નિર્વિવાદી ગણાવા બોધતા સિદ્ધાંતો.

પહેલી પરિક્રમા સંવત ૧૫૪૮ ના વૈશાખ વદ ૨ થી સંવત ૧૫૫૪ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૩ સુધી વૈષ્ણવ

ધર્મની વૃદ્ધિ કરવા સાર કરી. સાથે તેમના માતૃશ્રી અને બે સેવકો દામોદરદાસ હરસાણી અને કૃષ્ણદાસ મેધનજી હતા. જ્યાં જ્યાં બેસી સપ્તાહ કરી છે ત્યાં ત્યાં તેમની બેઠકની ગાદીઓ સ્થાપવામાં આવીઓ છે. જે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીની બેઠકના નામે ચોલખવામાં આવે છે. એકંદર બેઠકો ૮૪ છે તેમાંથી એક શ્રીરંગજી દક્ષણમાં અને બીજી પંચમહાલમાં આવેલા ગોધ્રામાં સાચોરા રાણા વીયાસના ઘરમાં હતી તે, એમ બે બેઠકો અલોપ થઇ છે. આ પરિક્રમામાં શ્રી મહાપ્રભુજીના ધણા સીદ્ધાંતોથી ભરપુર ચરિત્રો છે. આ સ્થળે ફક્ત એટલાનીજ નોંધ કરીશું કે જેને આજકાલ આ સંપ્રદાયના દ્રોહીઓ નવુ રૂપ આપી તે માટે સવાલો કરે છે જેનું નીરાકરણ આપણા પ્રથમના આચાર્યશ્રીએ શાસ્ત્રીય વાદવિવાદ કરી કર્યું છે તે હાલ નિર્વિવાદી ગણાવું બેઠ્યો. તેવા પ્રશ્નો ફરીથી ઉભા કરી તેનું નીરાકરણ હાલના જમાનામાં માંગવું એ શાસ્ત્રીય રીતી અને નિતીથી વિરૂધ્ધ છે. બ્રિટીશ રાજમાં ન્યાય ખાતામાં ખાસ એવી બાબતોની કલમ ઘડવામાં આવી છે કે જે સવાલોનો ફડકો એક વખત સારી રીતે ચર્ચાઈને થયલો હોય તો તેનું ફરીથી પીંજણ કરવામાં આવશે નહીં. (જુ. સને ૧૯૦૮ ના દીવાની કાયદાની કલમ ૧૧) —તેને રીસજુડીકેટા કહેવામાં આવે છે. આ નિર્વિવાદની બાબતમાં આવોજ મત શેરગઢવાળા ગો. શ્રી ગિરધરજી મહારાજનો પણ છે. એવા સિદ્ધાંતો શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ શાસ્ત્રીય વાદવિવાદ કરી માયાવાદીઓની દલીલોનું ખંડન કરી સ્થાપ્યા છે તેમાંના નીચે પ્રમાણે આપીએ છીએ:—

- (૧) જૈન બુદ્ધ મત વૈષ્ણવોએ સ્વીકારવાનો નહીં જૈન અને બુદ્ધ ધર્મવાળા સાથે વાદવિવાદ કરવાથી પણ દોષીત થવાય છે, માટે તેમની સાથે વાતચીત ન કરતાં વચમાં એક બ્રાહ્મણદ્વારા તેમની સાથે સંવત ૧૫૪૭માં વિદ્યાનગરમાં શ્રીકૃષ્ણદેવના દરબારમાં વાદ-વિવાદ કરી તેમના મતોનું ખંડન કર્યું હતું અને તેમ કરી દિગવિજય મેળવ્યો હતો.
- (૨) સંવત ૧૫૪૯ના શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૧ ની મધ્ય રાત્રે શ્રીનાથજીએ પ્રગટ થઈ દર્શન આપેલાં તે વખતે સુતરના પવિત્રાથી અને મીસરીથી સત્કાર કરેલો તે વખતે આજ્ઞા થઈ કે “ દૈવી જીવોને બ્રહ્મસંબંધ આપો એટલે તેઓનો ઉદ્ધાર થશે.” ત્યારથી બ્રહ્મસંબંધનો મંત્ર (જી. પાન ૨૫૯) દરેક દૈવી જીવોએ પોતાના ગુરૂદ્વારા લેવો એવો સિદ્ધાંત છે.
- (૩) સૌરમંજી ક્ષેત્રમાં શ્રીમહાપ્રભુજી સં. ૧૫૪૯ માં પધારેલા ત્યારે ગૌડ અને સરવરીયા બ્રાહ્મણો વચ્ચે તકરાર ઉભી થઈ કે શ્રી રામચંદ્રજી અને શ્રીકૃષ્ણચંદ્રમાજી એ બેમાંથી કોણ મોટા ? એ બાબતનો નિર્ણય કરવા સારૂ શ્રીમહાપ્રભુજીને વિનંતી કરવામાં આવી ત્યારે શાસ્ત્રીય રીતે બેઉના મનનું સમાધાન કરી આપ્યું કે મોટાઈનાં બે સ્વરૂપો સરખાં છે પણ ફેર એટલોજ જણાયો છે કે શ્રી રામચંદ્રજી મર્યાદા પુરૂષોત્તમ છે અને શ્રી કૃષ્ણચંદ્રજી પુષ્ટિ પુરૂષોત્તમ છે.

(૪) મીથ્યા જગતચુર હાલ સ્વર્ગવાસી શંકરાચાર્ય માધવાતીર્થ તરફથી વૈષ્ણવોની કંઠી અને તિલક માટે કલેશ ઉપજાવે એવા પ્રશ્નો વર્તમાનપત્રદ્વારે કર્યા હતા. શા સારૂ વૈષ્ણવોએ ભસ્મ અને રૂદ્રાક્ષ ધારણ ન કરવા એવા પણ પ્રશ્નો ઉભા કર્યા હતા તે બાબત સાંજ વર્તમાનમાં લેખો ઉપર લેખો હમારા તરફથી આપવામાં આવેલા. પણ તેનો નિર્ણય આપણા શ્રી મહાપ્રભુજીએ સંવત ૧૫૪૯ અથવા ૧૫૫૦ માં શ્રી કાશીનગરીમાં નગર-શેઠ પુરુષોત્તમદાસ કૃષ્ણદાસને ધરે માયાવાદીઓએ ઉપર જણાવેલા પ્રશ્નો પુછેલા તેનો શાસ્ત્રાર્થથી નિર્ણય કરી તેઓ આગળ કબુલ કરાવેલું કે વૈષ્ણવોએ ભસ્મ અને રૂદ્રાક્ષ ધારણ કરવાં નહીં. શંકરભાષ્ય, ગૌરીતંત્ર અને શીવસુત્રમાં પણ આવોજ મત પ્રદર્શિત કરેલો છે. તો એ સવાલો મ.યા.વાદીઓને ફરીથી ઉભા કરવાનો ખીલકુલ હક છે નહીં. તેમજ વૈષ્ણવોએ ઉપરના સિદ્ધાંત પ્રમાણે વર્તવાનું છે એટલે ભસ્મ અને રૂદ્રાક્ષ ધારણ ન કરવાં પણ તુજસીની કંઠી અને ટીલકજ ધારણ કરવાં એજ વૈષ્ણવને શ્રી મહાપ્રભુજીની આજ્ઞા છે.

(૫) સંવત ૧૯૫૦માં શ્રી મહાપ્રભુજી શ્રી કાશી નગરીમાં પધાર્યા હતા, તે વખતે રામાનુજ સંપ્રદાયના વૈષ્ણવો તરફથી એવો સવાલ

કરેલો કે કંઠી ફક્ત જપ કરતી વખતે
ધારણુ કરવી કે સદા ધારણુ કરવી ? શ્રી
મહાપ્રભુજીએ તેઓની શાસ્ત્ર રીતીએ ખાત્રી
કરી આપી કે વૈષ્ણવોએ તો કંઠી સદા
ધારણુ કરવી.

(૬) શ્રી મહાપ્રભુજી શીવકાશીમાં શિવજીના
દર્શન કરવા ગયલા. ત્યાં કેટલાક માયાવાદી
વિદ્વાનો સાથે ધણો શાસ્ત્રર્થ થયો તેમાં માયા-
વાદીઓ હાર્યા. તે પછી શ્રી મહાપ્રભુજી
ઉપર માયાવાદીઓએ શિવ નિંદીકપણાનો
આક્ષેપ મુક્યો. જવાબમાં કહેવામાં આવ્યું
કે જેમ જૈનોનું મત ખંડન કરવાથી વિપ્લુ-
નો અવતાર જે યુદ્ધ, તેની જેમ નિંદા
થતી નથી તેમ કેટલાંક તંત્રોને આશ્રયે
ખનેલા શીવ મતનું ખંડન કરવામાં શિવ-
જીની નિંદા થતી નથી.

(૭) સંવત ૧૫૫૦ ના માર્ગશીર્ષ માસમાં શ્રી
મહાપ્રભુજી શ્રી જગન્નાથજીમાં પધાર્યા તે
વખતે ત્યાંના રાજાએ આપશ્રીને ચાર પગનો
કરેલા તે ઉત્તર સહીત હમો નીચે આપીએ
છીએ.

પત્ર.

ઉત્તર.

૧—મુખ્ય શસ્ત્ર કયું ? શ્રીમદ્ભગવદ ગીતા જે
ભગવાને કહેલી છે તેજ
શાસ્ત્રમાં મુખ્ય છે.

પ્રશ્ન.

ઉત્તર.

૨—મુખ્ય દેવતા કયો? દેવકી પુત્ર જે શ્રીકૃષ્ણ તેજ દેવતામાં મુખ્ય છે.

૩—મુખ્ય મંત્ર કયો? તે મંત્ર કે જેમાં શ્રી કૃષ્ણનું નામ મુખ્ય છે.

૪—મુખ્ય કર્મ કયું? તે કર્મ કે જેમાં શ્રી કૃષ્ણની સેવા કરવામાં આવે છે.

(૮) સંવત ૧૫૫૨માં શ્રી કુરૂક્ષેત્રની યાત્રાએ શ્રી પધાર્યા. ત્યાં પ્રશ્ન ઉઠ્યો કે સર્વ પુરાણોમાં અત્યંત ઉત્તમ પુરાણ કયું છે? ઉત્તરમાં શ્રીમદ્ભાગવત પુરાણ ટાંકવામાં આવ્યું હતું.

(૯) થાનેશ્વરમાં એક રામાનંદી પંડીતને વેદ-વ્યાસના દર્શન થયલા તેથી તે બહુ ઉન્મત બનેલો. લોકોને તે મંત્રોપદેશ આપતો હતો. ત્યાં જ્યારે શ્રી મહાપ્રભુજી પધારેલા ત્યારે આ પંડિતશ્રીએ ઘણા પ્રશ્નો કરેલા તેના સંતોષકારક તેમને જવાબ આપવામાં આવેલા. તે પછી શ્રીએ તે પંડિતને એક એવો પ્રશ્ન કર્યો કે “ચાર વેદ અને સર્વ શાસ્ત્રનો સાર શું? એનો જવાબ તે પંડિત આપી નહીં શક્યો ત્યારે શ્રીએ પોતાનો રચેલો શ્રી મુક્તાવળી ગ્રંથ શાસ્ત્રાર્થ સહીત ભણાવ્યો અને છેવટે આજ્ઞા કરી કે “શ્રી કૃષ્ણની સેવા એજ સાર છે. તે સદા આનંદ આપનારી છે, તે ફળરૂપ છે.”

૮ શ્રીમહાપ્રભુજીની બાકીની પૃથ્વી પરિક્રમા-
સંવત ૧૫૫૫ થી ૧૫૬૫ અને તેમાં તથા
છેવટ સુધીની હૈયાતીમાં જાણવા જેવા
મહત્વના બનાવો.

સંવત ૧૫૫૫ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૨ ના દિવસે બીજી
પરિક્રમા કરવા શ્રી આચાર્ય મહાપ્રભુજી પાંચ સેવકોને
લઈ નીકળ્યા. તે સેવકોના નામ ૧ દામોદરદાસ હરસાણી,
૨ કૃષ્ણદાસ મેઘન ૩ ગોવિંદ દવે ૪ માધવ બટ
કાશ્મિરી અને ૫ વાસુદેવદાસ છકડો.

માધવ બટજીની સેવા એ હતી કે શ્રીમહાપ્રભુજી
જે કાંઈ મંથો લખાવે તે રસ્તે ચાલતા ચાલતા
લખતા હતા.

વાસુદેવદાસની સેવા સીપાર્છગીરીની હતી અને તેની
સાથે શ્રીમહાપ્રભુજીની નીત્ય નીયમાદીક સંબંધી સર્વ
વસ્તુ એક મજુર તરીકે ઉપાડવાની હતી. શરીરમાં
ઘણાજ રૂપ્પુટ હતા. એક ગાડા જેટલો બોળો ઉપાડતા.
તેથી તેનું નામ શ્રીમહાપ્રભુજીએ છકડો પાડેલું હતું.

વિશ્રામઘાટ આગળ બાદશાહ તરફથી એક એવો
યાંત્ર ટાંગવામાં આવેલો હતો કે તેની નીચેથી જે હોંદુ
નીકળે તો તેની ચોટ (ચોટલી) ઊખડી જઈ પડી બની
જતી. આ બનાવથી અકળાર્થ કેટલાક સેવકોએ આવી
શ્રીમહાપ્રભુજીને વિશ્વંતી કરી કે આ ત્રાસમાંથી હમારું
રક્ષણ કરો. આપશ્રીએ પ્રભુર્હિજા કહી શાંતવન કર્યું
અને છેવટે કહ્યું કે હમારાસેવક વાસુદેવદાસ તે માટે
ચોતાનું બનતું તે બાબતમાં કરશે પ્રભુ આરાધી આ

વાસુદેવદાસે વિશ્રામઘાટ ઉપર એક એવો મંત્ર ટાંગ્યો કે જે મુસલમાન તેની નીચેથી પસાર થાય તેની ડાઠી એકદમ ઊખડી જઈને તેની ચોટ બની તેને માથે ચોટલીરૂપે ચોંટી જાય.

આ પરિક્રમામાં શ્રીનાથજી શ્રીગિરિરાજમાંથી પ્રગટ થયા અને હર્ષભેર શ્રીમહાપ્રભુજીને મળ્યા. અને આજ્ઞા કરી કે તમે આજથી અહીંઆ રહો, મંદિર બાંધો-બંધાવો અને હમારી સેવા કરો. મજકુર આજ્ઞા માથે ચઢાવી પંજાબ-અંબાલાવાળા પુરણમલ્લ દ્વારીએ તે સ્થળે એક મંદિર બંધાવી આપ્યું. તે હજુ પણ હયાત છે તે મંદિરમા એક રામદાસ સાચારા બ્રાહ્મણને ઠાકુરજીની સેવા કરવા સારૂ મુખીયાજી તરીકે નીમવામાં આવ્યા. પછી શ્રી ઠાકુરજીની આજ્ઞા લઈ પરિક્રમાનું કામ શરૂ કર્યું.

વૈષ્ણવ સંપ્રદાય પ્રમાણે એકાદશી અવશ્ય કરવી. જી. શ્રીહરિરાયજીકૃત શીક્ષા ૪૦ મી “ જયંતીવૃત્ત અને એકાદશીવૃત્ત, અવશ્ય કરવાં ” પણ જગન્નાથજીએ એકાદશીને બાંધી મુકા છે એટલે તેના ધામમાં કોઈ એકાદશીવૃત્ત કરતું નથી આ ધામમાં આપણા શ્રીમહા પ્રભુજી પધાર્યા. તે વખતે એકાદશી આવી. તે ધામમાં જે પંડિતોની હાર શાસ્ત્રાર્થમાં શ્રીમહાપ્રભુજીએ કરેલી તેઓએ શ્રીમહાપ્રભુજી આગળ આવી શ્રી જગન્નાથજીનો પ્રસાદ ધર્યો. પ્રસાદની અવગણના કરીપણુ આ સંપ્રદાયના મત પ્રમાણે થઈ શકે નહીં. તેથી પંડિતોએ ખાસ આ દિવસે શ્રીઠાકુરજીનો પ્રસાદ શ્રીમહાપ્રભુજીના હાથમાં આપ્યો અને જોવા લાગ્યા કે હવે કેમ એકાદશીવૃત્ત શ્રીમહાપ્રભુજી કરી શકે છે. પણ તેઓ છેવટે

પોતાની કપટ ભરેલી ધારણામાં નિષ્કૂળ થયા કારણ કે શ્રીમહાપ્રભુજીએ પ્રસાદ હાથમાં ધરી તેનો મહીમા શાસ્ત્ર રીતીએ એવી રીતે તો વર્ણવવા લાગ્યા કે વર્ણવ કરતા કરતા દ્વાદશી થઇ ગઈ. દ્વાદશી થતા પારણા તરીકે એ પ્રસાદ આરોગ્યા.

પંઢરપુરની યાત્રાએ પધાર્યા ત્યાં શ્રી વિદ્યુત્તનાથજીએ શ્રીમહાપ્રભુજીને ખાસ આજ્ઞા કરી કે “ હમારી ઈચ્છા આપને ત્યાં પુત્રરૂપે પ્રગટ થવાની છે, માટે આપ લગ્ન કરો હમેને કોણુ કન્યા આપશે એમ પ્રશ્ન કર્યો. ઉત્તરમાં એમ આજ્ઞા થઈ કે કાશીમાં તૈલંગ બ્રાહ્મણ છે તેની કન્યાનું નામ મદાલકમી છે ત્યાં પધારો એટલે તે પોતાની મેળેજ આપને કન્યા આપતો આવશે. તે આજ્ઞાનુસાર આપશ્રી કાશી પધાર્યા ત્યાં શ્રીવિદ્યુત્તનાથજીની આજ્ઞા પ્રમાણે સર્વ યન્યું અને છેવટે તેજ પ્રમાણે લગ્ન થયા. શ્રી ગોકુળનાથજીનું સ્વરૂપ જે હાલ કામવનવાળા શ્રીવલ્લભજીના મહારાજને માથે ખીરાજે છે તે આ તૈલંગ બ્રાહ્મણના, જેને પોતાની છોકરીના લગ્ન શ્રી મહાપ્રભુજી સાથે કર્યા હતા. તે સ્વરૂપને શ્રીમહાપ્રભુજીએ માંગી લીધું હતું.

૮ અ પરિક્રમા પછી-શ્રી મહાપ્રભુજીની જીંદગીનું વૃત્તાંત.

આ મહાપ્રભુજી ૩૦ વર્ષના થયા ત્યારે ૩ પરિક્રમા અને તેટલાજ દિગવિજયો કરી રહ્યા હતા અને આખી પૃથ્વીના વિષ્ણુ સ્વામીના મતના અનુસારે વૈષ્ણવ ધર્મનો ફેલાવો કર્યો હતો. ત્યાર પછી પૃથ્વી ઉપર ૨૧

વર્ષ ખીરાજ્યા હતા. તેમાં કેટલાક દિવસો અડેલમાં, અને કેટલાએક દિવસ કાશીમાં, તથા તેની પાસે ચર-
ણાટ છે ત્યાં તથા કેટલાક દિવસ વ્રજમાં શ્રીગિરિરા-
જજી વિગેરે સ્થળોમાં ખીરાજ્યા હતા.

અડેલ ગામમાં આપશ્રીની તખીયત સારી નહીં
હોવાથી વૈષ્ણવોએ ઔપધ આણી આપ્યું તે આપ
શ્રીએ અગ્નિમાં પધરાવ્યું તે પછી તખીયત સારી થઈ.
વૈષ્ણવોને આશ્ચર્ય લાગ્યું અને પુછ્યું આપશ્રીએ ઔપ-
ધને અગ્નિમાં કેમ પધરાવી દીધું હતું ? ઉત્તર એ
મળ્યો કે તે હમોએજ આરોગ્યું હતું. આથી જણાયું
કે તે સાક્ષાત અગ્નિનાજ અવતાર હતા.

શ્રીમહાપ્રભુને ત્યાં પ્રથમ લાલજી શ્રીગોપીનાથજીનું
સંવત ૧૫૬૮ ના ભાદરવા વદ ૧૨ ને દિવસે અડેલ
ગામમાં પ્રાગટ્ય થયું તે બળદેવજીનો અવતાર હતા.
ત્યાર પછી સંવત ૧૫૭૨ ના માગસર વદ ૯ ને
શુકરવારે હસ્ત નક્ષત્રમાં ખીજ પુત્ર ગુસાઈજી શ્રીવિક્ર-
લનાથજી પ્રગટ થયા તે શ્રીકૃષ્ણનોજ અવતાર હતા.
તેમના પ્રાગટ્ય પહેલા શ્રીરાધાજી એટલે શ્રીસ્વામીની-
જીએ કહ્યું હતું કે જ્યારે તમને સ્વધામ આવવાની
ભગવાનાજ્ઞા ત્રણ વાર થાય ત્યારે આવજો. તેથી પહેલી
જ્ઞાના પરિક્રમા કરતી વખતે ગંગાસાગરમાં થઈ, ત્યારે
તેમણે શ્રીસુખોદિની નામનો ગ્રંથ તુટક બનાવ્યો તે
ખીજી જ્ઞાના થઈ ત્યારે તેમણે વિધિપુર્વક સંન્યાસ
ગ્રહણ કર્યો, અને જ્યારે ત્રીજી જ્ઞાના થઈ ત્યારે કાશીમાં
જઈને ભગવાનના ધામમાં પધાર્યા.

૯ “વૈષ્ણવ શુદ્ધદૈત પુષ્ટિમાર્ગ સંપ્રદાય” મં.
કેટલીક અલૌકિક બાબતો અને
તેનાં મુખ્ય સિદ્ધાંતો.

ઉપર જણાવી ગયા છીએ તેમજ શ્રીમદ્દા પ્રભુજીએ
બનાવેલા સિદ્ધાંત મુક્તાવળી ગ્રંથમાં જણાવ્યા પ્રમાણે
“શ્રીકૃષ્ણની સેવા સદાનંદ શ્રીકૃષ્ણ ફળરૂપ છે
એમ જાણીને નિરંતર અવશ્ય કરવી” એ ચાર
વેદ અને સર્વ શાસ્ત્રોનો સાર છે. બાળબોધ ગ્રંથમાં
જણાવવામાં આવ્યું છે કે “બુદ્ધિવાળા પુરુષોના ધર્મ, અર્થ,
કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરુષાર્થો છે, મહાદેવ અને
વિષ્ણુ આ બંને પોતાના ભજનવડે ચારે પુરુષાર્થનું
ફળ આપે છે માટે તે બંને જાતના હિત કરનારાં છે.
શિવ અને વિષ્ણુને નિર્દોષપણું અને પૂર્ણ ગુણપણું છે.
એમ તેના શાસ્ત્રમાં નિરૂપણ કરેલું છે અને જોકે શ્રી
ભગવાનના એ ગુણાવતાર છે તેથી શિવ અને વિષ્ણુ
એ બંને ભોગ અને મોક્ષરૂપી ફળને આપવાને સમર્થ
છે. લૌકિક બાપામાં કહીએ તો શિવને ભોગની જરૂર
ન હોવાથી તે ભોગ માગનારા ઉપાસકોને ભોગ છુટા
હાથે આપે છે (જુઓ રાવણને આપેલો ભોગ-વૈભવ).
શ્રીવિષ્ણુને મોક્ષની જરૂર ન હોવાથી તેના ઉપાસકોને
છુટે હાથે મોક્ષ આપે છે. તોપણ તેના ગુણના વિચાર
ઉપરથી તો મહાદેવથી ભોગ સિદ્ધ થાય છે, અને શ્રી
વિષ્ણુથી મોક્ષ સિદ્ધ થાય છે, એવો વિશેષ કરીને શ્રી
મદ્દા પ્રભુજીનો નિશ્ચય છે. વિષ્ણુનું ભજન અથવા શિવનું
ભજન એ એકએકનું સાધન છે એટલે મોક્ષને માટે
વિષ્ણુનું ભજન સાધનરૂપ છે અને ભોગ સિદ્ધ કર-

વામાં શિવજીનું ભજન સાધનરૂપ છે. મોક્ષ એટલે સંસારથી છુટવાનો જે પુરુષાર્થ જે છે તેને શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજી મોક્ષ કહે છે. માટે મોક્ષ સાધવો હોય તેણે શ્રીવિષ્ણુની સેવા કરવી અને પુષ્ટિમાર્ગીએ તો શ્રી કૃષ્ણની તનુજા અને વિત્તજા સેવા કરીને માનસી સેવાને સાધ્ય કરવી કારણ કે તે માનસી સેવાને ઉત્તમ માની છે. શ્રીકૃષ્ણમાં એકતાન પોતાનું મન થઈ જાય તેને માનસી સેવા કહેલી છે, એને સિદ્ધ થવા સાડ તનુજા અને વિત્તજા એટલે પોતાના શરીરથી કરેલી તે તનુજા અને પૈસા દઈને બીજાથી કરાવેલી તે વિત્તજા, એ એ સેવાને સાધનરૂપ માનેલી છે.

પુષ્ટિપ્રવાહમર્યાદા ગ્રંથમાં શ્રીમહાપ્રભુજીએ જણાવ્યું છે કે વેદ, શ્રીભાગવત તથા ગીતાજી વિગેરે શાસ્ત્રમાં, ભક્તિમાર્ગને કહેલો છે માટે પુષ્ટિમાર્ગ છે એવો નિશ્ચય શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ કર્યો છે. આ માર્ગ પ્રવાહ-માર્ગ અને મર્યાદામાર્ગ (વેદ પ્રમાણે ચાલતો) એ બે માર્ગથી તદ્દન ભિન્ન છે. સ્મરણ કરનારાઓના દુઃખને હરનારા પ્રભુએ “ એક હું, બહુ રૂપે થાઉં ” એ રીતે સૃષ્ટિ કરવાની ઇચ્છારૂપે નિમિત્તમાત્રે કરીને પ્રવાહસૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરી. તેમજ મનઃપુર્વક વચન કરીને વેદમાર્ગ એટલે મર્યાદાસૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરી અને પુષ્ટિસૃષ્ટિને તો, નિરંતરને, સૃષ્ટિની સાથે એકતા જેમની છે એવા થઈને પોતાના આનંદાત્મક સ્વરૂપે કરીને ઉત્પન્ન કરી. પુષ્ટિ-માર્ગના જીવોની સૃષ્ટિ છે તે શ્રી ભગવાનના સ્વરૂપની સેવા કરવા સાડ છે અથવા ભગવાનની રૂપે કરીને સેવા કરવી, તે સાડ છે. પુષ્ટિમાર્ગના જીવની સૃષ્ટિમાં બીજું કંઈપણ કારણ સંભવતું નથી. કારણ કે જો શ્રી

ભગવાન પુષ્ટિમાર્ગના જીવોને ઉત્પન્ન નહીં કરતે તો તેવા સેવાના અધિકારી બીજા નહીં હોવાથી સ્વરૂપની સેવાજ નહીં થાત. આ જીવો ખુશીથી મારા સ્વરૂપને જાણે, એ રીતના વિચારપૂર્વક ભગવાનનો જે અનુગ્રહ તેનું નામ પુષ્ટિ (માર્ગ). શ્રીમદ્ ભાગવતમાં પણ તેમ લખ્યું છે. શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીના અનુભાવ્યમાં લખવામાં આવ્યું છે કે પુષ્ટિમાર્ગ ભગવાનના અનુગ્રહથી કૃપાથીજ સાધ્ય છે. તત્ત્વદ્વિપમાં લખવામાં આવ્યું છે કે શ્રીકૃષ્ણનો અનુગ્રહ તેજ પુષ્ટિ, તેજ પરમાત્માનો પ્રેમ, તેજ તેની પ્રસન્નતા, તેજ તેની કૃપા: એ સર્વ કેમ પ્રાપ્ત કરવા તે જાણવાનો માર્ગ તેને પુષ્ટિમાર્ગ કહેવામાં આવે છે.

આ સંપ્રદાયનો એક એવો સિદ્ધાંત છે કે “ સર્વ વસ્તુ શ્રી પ્રભુને સમર્પિને લેવી તેથી ફરી દોષા થતા નથી ” (જી. શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજીનો સિદ્ધાંતરહસ્ય) “ જેમનું નિવેદન થયલું છે ” (કાઈ પણ દ્રવ્ય એટલે વસ્તુ હોય તે સ્વામિને જાણાવી આપવી તેનું નામ નિવેદન ” એવા બધા નિવેદી પદાર્થોનું શ્રી ભગવાનને સારી રીતે એટલે મન:પૂર્વક, અંગીકાર કરાવીનેજ, અને અલૌકિક, બધું કામ કરતું, એવી નિર્દોષ ભક્તિ-માર્ગની મર્યાદા છે. બાંહે ગેઝેટીઅરના ગ્રંથ ૯ (નવ) ના પાન ૫૩૫ ઉપર પુષ્ટિમાર્ગને Creed of Spiritual Nourishment આત્મજાળનું પોષણ કરવાનો ધર્મ-માર્ગ માનવામાં આવ્યો છે. છતાં તેથી ઉલટુંજ ડા. ભાઉ દાજી અને ડા. ભંડારકર જેવાની દૃષ્ટિમાં જણાયું છે. એ સંપ્રદાયને પુષ્ટિમાર્ગ એ કારણથી પણ કહેવામાં આવે છે કે વિષ્ણુસ્વામીના જીના સંપ્રદાયના રહેલા

શુષ્ક ધડને ભક્તિરસ સીંચી નવપલ્લવીત વૃક્ષ શ્રી
આચારજી મહાપ્રભુજીએ ખીલવ્યું.

Pushti Marga is also taken to mean the Marga or Creed that gave Nourishment or Pushti to the declining Trunk Cult of Vishnuswami.

શ્રી આચાર્યજીએ પ્રગટ કરેલા સ્વતંત્ર પુષ્ટિમાર્ગની રીતે, સ્વરૂપ સેવા કરવામાં માળા, ચંદન, વસ્ત્ર, ભૂપણ અને ભક્ત્ય, ભોજ્ય વિગેરે જેટલી સામગ્રી જોઈએ છે, તે બધી સામગ્રી ઘણા સ્નેહપૂર્વક પોતાના સ્વામી—શ્રી પ્રભુને સમર્પવામાં આવે છે અને પરમ દયાળુ શ્રી પ્રભુ પણ આ જીવનો શ્રી મહાપ્રભુજીએ અંગીકાર કરેલો છે, એમ જાણીને પ્રેમપૂર્વક અર્પણ કરેલી તે બધી વસ્તુને, સ્વામિનીજીઓ સહીત હાસ, વિલાસ, આનંદ અને પ્રીતિ-પૂર્વક સાક્ષાત આરોગે છે તેથી તે પોતાના સ્વામિ શ્રી પ્રભુએ ઉપયોગ કરેલી જે વસ્તુ હોય છે તે બધી પોતાના સૌભાગ્યરૂપ છે. (જુઓ સેવા રૂળ.)

શ્રી પ્રભુમાં, ભક્તિ એટલે પ્રભુના મહાત્મ જ્ઞાન સહીત અત્યંત દૃઢ અને સર્વથી અધિક થયેલો પ્રેમ, અને તે સહીત પ્રભુની સેવા કરવી. શ્રી ભગવાનના અનુગ્રહથી થયેલો પ્રેમ દૃઢ અચળ થાય ત્યારે વાસના સહિત સર્વ પરિગ્રહનો પરિત્યાગ કરવાથી અને તે પછી પ્રભુનું સ્વરૂપ, ગુણ, અને લીલાનું શ્રવણ સહીત કીર્તન કરવાથી શ્રીમહાપ્રભુજીએ વર્ણવેલી ભક્તિ વૃદ્ધિને પામે છે. (જુઓ ભક્તિવર્ધિની) હીનાધિકારી ભક્ત ગૃહસ્થ-શ્રમમાં રહીને, પોતાના વર્ણશ્રમના ધર્મથી, નિવૃત્ત

નહીં થઇને એટલે પોતાના વર્ણાશ્રમના ધર્મનું આચરણ કરતો થકો, પૂજથી એટલે યથા મળેલાં પૂજનના ઉપકરણો વડે, સ્નાન, વસ્ત્ર અને અલંકારાદિકથી સ્વરૂપનું સેવન કરવું, તેણે કરીને અને શ્રીભાગવતાદિ તેમાં પ્રસિદ્ધ એવાં શ્રવણ, સ્મરણ અને કીર્તન વિગેરે કરીને શ્રીકૃષ્ણનીજ સેવા કરવી.

આ પ્રમાણે આપણા શ્રીમહાપ્રભુજીએ નવા સિદ્ધાંતો દાખલ કરી તે સિદ્ધાંતો સહીત બનેલો સંપ્રદાય વૈષ્ણવ શુદ્ધદ્વૈત પુષ્ટિમાર્ગ સંપ્રદાય, તરીકે ઓળખાવા લાગ્યો.

૧૦ શ્રી વલ્લભાચાર્યનો મત કયાં કયાં અને કઈ વર્ણોમાં પ્રચલિત છે ?

“ હિંદુસ્થાન ” ભારત ભુમિના હિમાલયની તળે-
ટીથી તે વિંધ્યાચળ પર્વતની વચ્ચેમાં આવેલા ભાગને કહેવામાં આવે છે. આર્યનોએ પ્રથમ દરીઆ કાંઠે આવેલા મુલકોમાં વાસ કરેલો—જેમકે દ્વારકાં, સોમનાથ પાટણ, કોડીનાર, મુળદ્વારકા, અને બર્ય તે પછીના આર્યનો ગુજરાતમાં પંચજ્યમાંથી રજપુતાના રસ્તે અને આરાવલીની ખીણોદ્વારે દાખલ થયા. તેમના પછી કંટલાક ખંગાળ અને વાયવ્ય દિશામાંથી માળવા દોહ-
દને રસ્તેથી દાખલ થયા. ગુજરાતમાં દાખલ થવાનો ત્રીજો રસ્તો ચુવાળ વીરમગામમાંથી હતો, તે રસ્તેથી દક્ષિણમાં કાઠીઆવાડમાં અને પૂર્વમાં ઉત્તર ગુજરાતમાં દાખલ થવાતું હતું.

હીંદુ પ્રજામાં ઉજળી વર્ણ અને હલકી વર્ણ કરી એ વિભાગ છે, ઉજળી વર્ણ બ્રાહ્મણોને માનનારી છે-

આલિણના આચાર પાળનારાઓ જે હોય છે તે ઉજ્જણી વર્ણમાં ઉંચા ગણાય છે. તેમાં આલિણો, અલક્ષત્રિઓ, કાયસ્થો, વાણીઆઓ, કણખીઓ અને કારીગરોમાંના કેટલાકો હોય છે તેઓમાંના કેટલાક દ્વીજ છે, કેટલાક જનોઈ હમેશાં પહેરે છે, કેટલાક કાર્ય પ્રસંગે પહેરે છે.

ઉજ્જણી વર્ણમાં હલકો વર્ગ ધાંચી-ગોલાના નામથી ઓળખાય છે તેમાં જેઓ શુદ્ધતા નામથી ઓળખાય છે તે વર્ગ આવી જાય છે. તેથી તેઓ જનોઈનો ઉપયોગ કરતા નથી, આ વર્ગમાં નાતરાં થાય છે, એક કરતાં વધારે ઐરી પરણવાને કોઈ જાતની મનાઈ નથી. તેવું ઉંચ વર્ગની ઉજ્જણી વર્ણ માટે નથી. તેમાં જે કોઈ તેવું કામ કરે તો તે નાત જાતમાં હલકો ગણાય છે.

ઉંચ વર્ગની ઉજ્જણી વર્ણમાં અને મુખ્યત્વે કરીને મેશ્રી વાણીઆઓ પુષ્ટિમાર્ગના લકતો હોય છે. ભાટીઆ, લુહાણા અને લણસાળીઓ આ સંપ્રદાયના ઉપાસકો મોટા ભાગે છે. કાયસ્થ માત્ર આજ સંપ્રદાયના સેવકો હોય છે. આખા ગુજરાતમાં આ સંપ્રદાયની સૃષ્ટિ શૈવ મતની સૃષ્ટિ કરતાં સવાઈ છે. સને ૧૯૦૦ની સાલ સુધી ગુજરાતમાં વૈષ્ણવોની સંખ્યા ૬,૪૭,૨૫૬ની ગણાઈ હતી. જૈન શીવાય વણીક વર્ગ આ શ્રીવલ્લભ મતને માનનારો છે.

આ સંપ્રદાયમાં મુખ્ય સાત ગાદીઓ છે તે ગુજરાતમાં અમદાવાદ અને સંયુક્ત પ્રાંતમાં ગોકુલ-મથુરા, રજપુતાનામાં કાંકરોલી અને શ્રીનાથદ્વાર એટલા સ્થળો છે. મુંબઈ, કાશી, દ્વારકા, જગન્નાથ, મથુરા અને વંદ્રાવનમાં અને ગુજરાત, કાઠીઆવાડ અને કચ્છના જાણીતા શહેરોમાં તેમની શાખાઓ છે.

સૂરતમાં શ્રી બાલકૃષ્ણજીવાળા છટ્ટા સ્વરૂપના હોય તેમ મનાવે છે પણ હમેને જે હકીકતો હાથ આવી છે તે ઉપરથી તેમને છટ્ટા સ્વરૂપના અથવા ધ્રુવના માનવા આંચકો ખાઈએ છીએ.

સીંધ દેશમાં રહેનારા “ લોકો ઘણાં અજ્ઞાની અને અનાચારી છે ” એવા સમાચાર શ્રીઆચારજી મહાપ્રભુજીને તેમની પહેલી પૃથ્વી પરિક્રમામાં જ્યારે જામનગર પાસે ગોમતી નદીના ઉપર પારાયણ કરતા હતા, તે વખતે આપવામાં આવેલા. એ દેશની તપાસ કરવા શ્રી મહાપ્રભુજીએ ખાસ માણસો સિધ્ધપુરમાં જિંદુ સરોવર ઉપર પારાયણ કર્યા પછી મોકલેલા હતા. તેઓએ ઉપર પ્રમાણે સમાચાર લાવી આપ્યા. “ ત્યાં નહીં જઈએ, પણ હમારા વંશદારાઓથી તેઓનો ઉધ્ધાર થશે ” એવું કહી શ્રીમહાપ્રભુજી નારાયણ સરોવર પધાર્યા. આ વાક્યાનુસાર સીંધમાંથી આવેલા ભાટીઆ, લુહાણા વીગેરે જાતોને કંડી બાંધી બ્રહ્મ સંબંધનો મંત્રોપદેશ કરી, શ્રીમહાપ્રભુજીના વંશનાઓએ તેમનો ઉધ્ધાર કર્યો.

શ્રી ગુણાંધજીના મોટાભાઈ શ્રી ગોપીનાથજી હતા તેમને માથે શ્રી મદનમોહનજીનું સ્વરૂપ ખીંગજતું હતું. આ સ્વરૂપ કેટલાકના મત પ્રમાણે સીંધમાં નગરહટ્ટામાં ખીરાજે છે, કોઈ એમ કહે છે કે તે રાજનગરમાં ખીરાજે છે અને કોઈ એમ કહે છે કે શ્રી નાથદારમાં શ્રીનાથજીની બાબુમાં ખીરાજે છે.

કાઠીઆવાડમાં એક ગોપાળીઓ પંચ નીકળેલો છે તે શ્રી ગુણાંધજીના ૪ થા લાલ શ્રી ગોકુળનાથજીના પહેલા લાલ શ્રીગોપાલજી (૧૬૪૨ આશો સુદ ૧૪)ના.

નામ ઉપરથી નીકળેલો છે તેના ઉપાસકો એકમેકને
“ જે શ્રીગોપાળ ” કહી બોલાવે છે.

ભાટીઆ વર્ગ તેમજ લુહાણા વર્ગ-પુરખો અને મોટા
ભાગે સ્ત્રીઓ-આ સંપ્રદાયના ઘણાજ ચુસ્ત લગભગ
“ પ્રેમધેલા ” લકતો છે. શ્રી ઠાકુરજી શીવાય કોઈને
ઈષ્ટદેવ માનતા નથી. ગોવિંદ કરતા ગુરૂ તરફ સંપૂર્ણ
ભાવ અને શ્રદ્ધા ધરાવનારા છે, કારણ કે કહ્યું છે કે
“ ગુરૂ ગોવિંદ દોનુ ખડે, કીનકુ લાગું પાય,
બલીહારી ગુરૂ દેવકી, ગોવિંદ દીયા બતાય. ”

તેમજ જી. શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા શ્લોક ૩૯-૪૦
અધ્યાય ૪.

આ ક્રક્ત તેઓને “ અજ્ઞાન અને અનાચારી સ્થિતી-
માંથી શ્રી મહાપ્રભુજીના વચનામૃત પ્રમાણે તેમના
વંશનાઓએ ઉધ્ધાર કર્યો તેની પરોપકારની લાગણીનોજ
ઉપકાર સમજવો. તેમની અપ્રતીમ શ્રદ્ધા અને બાદ-
શાહી બેટો ખરેખર સ્તુતીપાત્ર છે. પશ્ચીમ દેશની
કેલવણીનું ઉપરચોટીયું અને પોકળ Thank you
“થેંકીયુ” સમજવાનું નથી તેમની ખરી શ્રદ્ધા-આસ્થાનું
ફળ તે વર્ગ બોગવેછે. એ તો જગજીહેર વાત છે કે વેપાર
ઉદ્યોગમાં સાથી તે વર્ગ આગળ છે, શ્રીઠાકોરજીને નિમિત્તે
બાદશાહી રકમો તેઓ વાપરે છે, જેનો પ્રત્યક્ષ દાખલો
ગોકુલવાસી શેઠ ચત્રભુજ મુરારજી છે અને હાલ હૈયાત
ધર્મ પારાયણ ઉદાર વૃત્તીના “ રંગના રાજ ” શેઠ
પ્રાગજી સુરજીનો મુંબઈ નગરીમાં આ સદીમાં પુર્ણિમાના
ચંદ્રરૂપે પ્રકાશમાનનો તાજે દાખલો છે.

લેડીનમાં એક સુત્ર છે Sequior Majores
મારા વડીલોના કામેને માન આપીને તેમની ચાલેચાલ

ધર્મની બાબતમાં ચાલીશ. જેઓ તેમ વર્તે છે તેઓ
 ખરા સુખી હોય છે. અને એ વાત ઉપર જણાવેલા
 વર્ગોમાં અનુભવાય છે. પણ આજકાલ તો વાયરો બુદ્ધિજ
 દિશામાં ડુકાતે નજરે પડે છે. ૪૦૦ વર્ષ પહેલાંના
 અદ્ભુત શક્તીવાળા શ્રી આચાર્ય સ્થાપીત આ સંપ્રદાય
 જે તરફ મોગલ બાદશાહ અકબરની સંપૂર્ણ દિલસોજી
 જ્યદેવના ગીત ગોવિંદ સાંભળીને ધરાવતા હતા, જેમાં
 ટાડરમલ અને ખીરખળ જેવા વિરપુરુષો શ્રી ગુણાંબજના
 ચરણમાં શિશ નમાવતા હતા, તે સંપ્રદાય ઉપર, વીસમી
 સદીમાં મુળ સીધ દેશમાંથી ઉતરી આવેલા અને એક
 વખત “અજ્ઞાન અને અનાચાર”માં લગ્નડતા હતા
 તેઓને શ્રી મહાપ્રભુજીના વંશનાઓએ મુક્ત કર્યા હતા,
 તેઓમાંના એકે, આ સંપ્રદાયના ખરા સિદ્ધાંતોના કેવળ
 નાપાયાદાર, અર્થના અનર્થો, મારી મચડીને, અન્ય
 ધર્મોના અને પશ્ચીમ દેશની કળાકુશળતા અને વિદ્યાર્થી
 રૂઢપુષ્ટ અને ચાપલ્ય બનેલા, અને જેના અંતઃકરણમાં
 આ સંપ્રદાયના મુળ સ્થાપકે તેમના ધર્મના આચાર્યેની
 એક કરતાં ઘણીવાર શાસ્ત્રીય વાદવિવાદમાં હરાવી દિગ-
 વિજયો કરેલા, તેનું વેર રોમેરોમ વ્યાપી રહેલું તે કેમ
 વાળવું તેની તક શોધતા ફરતા, તેઓની સહાયતાથી
 ઉપર જણાવ્યા પ્રકારના અર્થો કરાવીને પોતાના નામે
 એક નવોજ પંથ ઉભો કર્યો. આ સમયે ભારત
 માર્તંડ પંડિત શ્રી ગદુલાલજીએ આ નગરીના શ્રીમંતોના
 દ્રવ્યની અને પોતાના વિદ્યાબળની સહાયતાથી કેકેકેકાણે
 મોટી મોટી સલાઓ ભરી ખરાં સીદ્ધાંતો સમગ્ર-
 વ્યાપી આ સંપ્રદાયને છીન્નભીન્ન થતો અટકાવ્યો.
 તે વખતના સહાયકોમાં જેઓ હયાત છે તેઓ જણાવે

છે કે જેમ ઔરંગઝેબના વખતમાં જે શીવાજી હોત નહીં તો હીંદુ ધર્મનું નામ નિશાન રહેત નહીં તેમ જે આ સદીમાં ભારત માર્તંડ પંડિત શ્રી ગુરુલાલજી હોત નહીં તો કદાચ આ સંપ્રદાયનું પણ નામ નિશાન રહેત નહીં. આ સેવાથી પંડિતશ્રીની કીર્તિ આ ભારત ભુમીમાં, એટલુંજ નહીં, પણ અમેરીકા અને યુરોપમાં પણ ગાજી રહી હતી.

વિદ્વત્ત્વંચ નૃપત્ત્વંચ નૈવતુલ્યં કદાચન ।

સ્વદેશે પુજ્યતે રાજા વિદ્વાન સર્વત્ર પુજ્યતે ॥

એટલે વિદ્વતા અને રાજપણ્યું કદી સરખા નથી, રાજા પોતાના દેશમાં પુજાય છે, ને વિદ્વાન સર્વ સ્થળે પુજાય છે.

શ્રી ગુરુલાલજી શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીના વંશમાં ૧૧મી પેઢીવાળા જુનાગઢના મંદીરની ગાદીએ બીરાજતા શ્રી વ્રજવલ્લભજી ઉપનામ શ્રી મગનલાલજી મહારાજ (સંવત ૧૮૫૬ ભાદરવા વદ ૬ની જેની ઉત્સવ તીથી છે) ના બેટીજી જે શ્રી લાડુબેટીજી હતા, તેમના પુત્ર થાય. જુઓ શ્રી દીક્ષિતજીના વંશની વંશાવળી. એમનો જન્મ સંવત ૧૯૦૧ના પોપ વદ ૧૨નો હતો અને તેમનું નિર્માણ ભાવનગરમાં સંવત ૧૯૫૪ના માગશર સુદ ૯નું થયું હતું.

એ પંથમાં આ સંપ્રદાયમાંના જેઓ સામીલ થયા હતા તેમાંના કેટલાકોનું નામ નિશાન પણ રહ્યું નથી અને કેટલાકો ખુરે હાલે દરિનામાં લગ્નગત્તાં દેહાંત થયલા છે. આ ઉપરથી હમોને વિદુરે વૃતરાષ્ટ્રને કહેલી ધણી નીતિઓમાંની એક નીતિ યાદ આવે છે તે અત્રે આપીએ છીએ.

“ દેવતાઓ જે પુરૂષનો પરાભવ કરવા ઇચ્છા કરે છે તેની તેઓ બુદ્ધિજ પ્રથમ હરી લે છે, અને બુદ્ધિ હરણ થયા પછી માણસને નીચ કર્મજ કરવા સુએ છે જ્યારે નાશ થવાનો હોય ત્યારે બુદ્ધિજ ફરી જાય છે અને બુદ્ધિ ફરી જાય છે ત્યારે માણસને નીતિ, અનીતિ જેવી લાગે છે અને તે મનમાંથી ખસતીજ નથી.”

આ નીતિ સાથે શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાના ત્રીજા અધ્યાયના ૭૫માં શ્લોકની યાદ આવે છે તે શ્લોક નીચે પ્રમાણે છે.

શ્રેયાન્સ્વ ધર્મો વિગુણઃ પરધર્માન્સ્વમુષ્ટિતાન્
સ્વધર્મે નિધનં શ્રેયઃ પરધર્મો ભયા વહ ॥

એટલે “ સારી રીતે આચરેલા ખીજના ધર્મ કરતાં પોતાનો ધર્મ ઓછા ગુણવાળો દેખાય તોપણ તે સારો છે. પોતાનો ધર્મ પાળવામાં મરવું સારું છે, પણ ખીજનો ધર્મ પાળવો એ ભય ભરેલું છે.”

તેજ પ્રમાણે ઉપર જણાવેલા પંથીઓનું કેમ બન્યું નહીં હોય ?

જ્યદેવનું ગીત ગોવિંદ કેવળ જુદાંજ સ્વરૂપનું આ વીસમી સદીમાં જણાયું છે અને તે ઉપરથી આ સંપ્રદાયની તુલના હાલ આ પશ્ચીમ દેશની પ્રજા સાથે શેજભેજ થયા પછી અને તેમના ગ્રંથો વંચાયા પછી અને પાદરીઓના—
• શૌચ પછી ગુદા કાગળથી સાફ કરનારા, હાથરૂમાલમાં લીંટ કાઢી તેજ રૂમાલે મોં સાફ કરનારા, અને તેજ રૂમાલ પોતાના ખીશામાં ફેરવનારા—કદાચ પગરખાંને ધૂળ લાગી હોય તો તેથીજ સાફ કરનારા, વિગેરે વિગેરે—ટુંકમાં શ્રી મહાપ્રભુજનાજ શબ્દોમાં અને આપણા પુષ્ટિમાર્ગ સંપ્રદાયની દૃષ્ટિમાં કેવળ “ અનાચારી ”

એવા એવાઓની સોજન અને દષ્ટિ અને હથેલીથી, કરવામાં આવી છે. આવા અનાચારી અને તેમના વાળત્રોદ્ધારા તેમજ અન્ય ધર્મવાળાઓ જેને આ સંપ્રદાયની ખરી શીલસુશીનું ભાન પાશુ ન હોય તેમની દ્વારા આ સંપ્રદાય ખરો છે કે ખોટો તે ઠરાવવાનું સાહસ મજકુર પંથે ઉપાડ્યું હતું તે પંથ કયો ? “ સુધારાવાળાઓનું મંડળ ” જેનું પડ્યું નામ

૧૧. મથુરાપંથ.

જ્યારે હમો સીંધ દેશમાંથી આવેલી કામમાંથી આ મથુરાપંથ વીસમી સદીમાં ઉત્પન્ન થયેલો વેંઘએ છીએ ત્યારે ઘણા ગંભીર વિચારો ઉત્પન્ન થાય છે કે પ્રભુએ તેમને એવી મતી કેમ આપી હશે ? સંપ્રદાયોના પંથોના નામો, તેના મુખ્ય નેતા ઉપરથી પડેલા હોય છે; જેમ કે રામાનંદી રામનંદના નામથી, કબીરપંથી કબીરના નામથી વીગેરે. તેમજ એક ભાટીઆ મથુરાદાસ લવ-જીએ વીસમી સદીમાં પોતાના નામે પંથ ચલાવ્યો એ પંથના અનુયાયીઓ “ સુધારાવાળા ” તરીકે ઓળખાય છે, જેમ સ્વામીનારાયણના પંથવાળા એક બીજાને “ સતસંગી ” કહી બોલાવે છે. જેમ ઇંગ્રેજ શબ્દ *Cunning* (કર્નીંગનો) અસહ અર્થ મટીને તેનો જે અર્થ થાય છે તેવું હાલ “ સુધારાવાળા ” શબ્દનું સમજવું. આ પંથમાં ભાટીઆઓનો તેમજ જુજ વાણીઆઓનો સમુદાય દાખલ થયેલો નજરે પડે છે અને તેની સાથે અન્ય ધર્મવાળા શ્રીવલ્લભ સંપ્રદાયના દ્રોહીઓ પણ જોડાયેલા નજરે પડે છે તેમાંના એક કવિએ ગરબીમાં લખ્યું છે.

“ જગન્નાથ સુધારાતણી રક્ષા કરજો
 “ કરી નાંખી વલ્લભ મતની રક્ષા ખરેજો
 “ અઘાર ચૈત્ર વદી નોમ વાર મંગળજો
 “ બાસઠ એપરેલને બાવીસમીજો ”

આ ગરબી “ મહારાજ લાયબલ કેસ ” ના બુકાદા સંબંધી મથુરાપંથે રચાવી હતી. આ કેસ આ સંપ્રદાયના દ્રોહીઓનું પુસ્તક, બાઈબલ કહો કે કુરાન કહો, તે છે અને જ્યારે જ્યારે વર્તમાનદ્વારા આ સંપ્રદાય વિરૂધ્ધ લેખો લખાય છે તેમાં તેને ખડગ રૂપે આગળ ધરવામાં આવે છે. પણ તે હીંદુ શાસ્ત્રાનુસાર ન હોવાથી તે કાંઈ રીતે વેદ, શ્રુતિ, સ્મૃતી કે પુરાણોના જેવું આધારભુત ગણાય નહીં.

શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ પોતાના સિદ્ધાંતો વેદ, શ્રુતિ, સ્મૃતી, ૭ શાસ્ત્રો, ઉપનિષદો, પુરાણો વીગેરેનું અધ્યયન કરી, ત્રણ ત્રણ વાર પૃથ્વી પરિક્રમા કરી અને તેટલાજ દિગ્વિજયો કરી, માયાવાદીઓના અને અન્ય મતોનું ખંડન કરી તત્ત્વ તરીકે સ્થાપ્યા છે તેનું ખંડન અથવા “ રક્ષા ” “ રાખ ” શું ખ્રીસ્તી-ધર્મના પશ્ચીમ દેશના, જેને આ સંપ્રદાયના મુળતત્ત્વોની ગંધ પણ નહીં, તેમજ શ્રી આચાર્યજીની શીલસુરી સમજવા માટે જન્મોપર જન્મો લેવા પડે તોપણ તેનો અંશ માત્ર પણ સમજી શકે નહીં તેવાઓને હથુ આંખના પલટામાં થઈ છે, એમ મનાવવા શું આસુ-બળકે-કુધારાવાળા તૈયાર થયા છે? આ ધર્મદ્રોહીઓએ “ પુષ્ટિ ” નો અર્થ આવા ઇંગ્રેજો આગળ જો કરાવ્યો છે તે જરાપણ સાચો છે, તેવું તેઓ પ્રમાણીકપણે કહેશે કે? આ સ્થુળ શરીરને “ પુષ્ટ ” કરવું એવો માર્ગ આ

સંપ્રદાયના કયા આચાર્યશ્રીએ કહેલો છે અથવા તે બાબતના તેમના કોઈપણ ગ્રંથમાંથી એવો કયો લેખ હાથ આવ્યો છે ? દીલગીરીની વાત છે કે હા. ભંડારકર અને હા. ભાઉ દાદા જેવાઓએ પણ પુષ્ટિમાર્ગને ખોટું દુષણ દેવાના ઉત્સાહમાં “પુષ્ટિ” શબ્દનો અર્થ જે સ્થળે અને પ્રસંગે તે વાપરવામાં આવ્યો છે, તે સ્થળ અને પ્રસંગનો હાથભર વિચાર ન કરી તેનો અર્થ કેવળ મનસ્વીજ કરવામાં, પોતાના સંસ્કૃત જ્ઞાનનો દુરુપયોગ કરેલો જણાય છે અને કવિ નર્મદ જેવાએ પોતાના ગાંડપણમાં “જ્યાં ન પહોંચે રવી ત્યાં પહોંચે કવિ” તેવાએ ગમે તેમ બકવાદ કર્યો છે. આ સંપ્રદાયમાં કેવળ શુદ્ધ ભાવનાથી પ્રભુની સેવા કરવાની આજ્ઞા છે, અને તે પ્રમાણે સેવા કરવામાં ઉદ્વાસ અને આણુંદ રાખવો. સ્વામીને જાતજાતના વસ્ત્રાભંડાર અને ભોગ ધરાવવા, તે પ્રમાણે આ સંપ્રદાયમાં થતું હોવાથી તેને આ પંથીઓ વિષયો વૃદ્ધિ કરવાનો આ માર્ગ છે એમ અજ્ઞાન અને દુભંગા મગજને ઉપર ઠસાવે છે. એ બાબતમાં તેઓએ આ સંપ્રદાયના આચાર્યશ્રીના વચનામૃતો અને ગ્રંથો તરફ જાણી જોઈને આંખ વિચામણા કર્યા નથી કે શું ? કેવળ તેમના કુતર્ક શીવાય તે માટે ખીજો કોઈપણ આધાર નથી. અગાઉ હમે જણાવી ગયા છીએ કે “પુષ્ટિમાર્ગ સંપ્રદાય” માં પુષ્ટિ એટલે શું અને આ સંપ્રદાયને પુષ્ટિમાર્ગ શા સારૂ કહેવામાં આવે છે. “વિષય વાસના”નો કેવળ ત્યાજ્ય છે. તેમના કુતર્કોથી હાલની પ્રજા આડી ન દોરાય તે માટે હમે આપણા આચાર્યશ્રીના તેમજ તેમની પછી થઈ ગયલા આચાર્યશ્રીઓના વચનામૃતોમાંથી જીજ્ઞાસા ટાંકીશું.

પ્રથમ જણાવીશું કે આ સ્થુળ શરીર સ્વામીની સેવા માટેજ છે અને તે માટેજ તેનું રક્ષણ કરવાની દરેક જનની ફરજ છે એ શાસ્ત્રોનો પોકાર છે. મનને તંદુરસ્ત રાખવામાં આવે તો તે માનસી સેવાને લાયક થાય. તંદુરસ્ત મન તંદુરસ્ત શરીરમાં હોય છે “ *Sana Mens in Sano Corpore* ” આ નિયમાનુસાર જો શરીરને ભગવત સેવાજ માટે “વૃષ્ટ” પોષણ કરવામાં આવે તો કોઈ પ્રકારનો બાધ લઈ શકાય નહીં. શરીર સ્વાયધૃતાસવસ્વાવિચિન્વતે એટલે તમારામાંજ હમારો પ્રાણ છે, આવું ગોપીઓનું કહેવું છે. શરીર સારું હોય તો તેમાં વસ્તુ મન પણ સારું થાય. આ કારણો એક વખતે બાબુએ મુઠ્ઠીએ તોપણ આપણા આચાર્યશ્રીઓના વચનામૃતોના મત મથુરાપંથી માટે બસ છે.

- ૧—“ વિષયોનું કદી સેવન કરવું નહીં ” આ મત શ્રી મહાપ્રભુજીના જૂદાં જૂદાં ગ્રંથોથી મળી આવે છે.
- ૨—“ જેનું ચિત્ત વિષયકાંત છે તેનામાં પ્રભુનો આવેશ કદાપિ થતો નથી ” શ્રી આચારજી મહાપ્રભુજીએ રચેલો સન્યાસ નિર્ણય.
- ૩—“ જો શ્રી કૃષ્ણની ભક્તિ લોકીક ભોગની ઈચ્છાથી કરવામાં આવે તો તેના પરિણામે ક્લેશજ ઉત્પન્ન થાય છે ” શ્રી આચારજી મહાપ્રભુજીનો સિદ્ધાંત મુક્તાવળી ગ્રંથ.
- ૪—“ હરીના સ્થાનમાં પણ એવી રીતે રહેવું કે ચિત્તમાં કામાદિનો પ્રવેશ ન થાય ” શ્રીઆચારજી મહાપ્રભુજીનો ભક્તિ વૃદ્ધિનો ગ્રંથ.

૫—“ જ્યોત્ના ચિત્ત વિષયાવિષ્ટ છે, તેમનાથી પરમાત્મા વિબ્ભૂતો આવેષ તદ્દન દૂર છે. જ્યાં સુધી કામ વિગેરે દોષો નષ્ટ થતા નથી ત્યાં સુધી ભક્તિ ઉત્પન્ન થતી નથી. ઇદ્રીઓની સ્થિતિ ઘોડા જેવી છે માટે તેને સારી રીતે નિગ્રજ કરવો.” શ્રી સુબોધિનીજી.

૬—“ કામ દરેક રીતે ત્યાજ્ય છે ” શ્રી હરિરાયજી કૃત ગ્રંથો.

આવા સ્પષ્ટ વચનામૃતો હોવા છતાં આ સંપ્રદાય માટે ખોટા આક્ષેપો કેમ કરવામાં આવતા હશે ?

ઉત્તરમાં—વ્રણા કારણોમાંથી થોડાંક નીચે આપીએ છીએ.

“ આત્મા આત્માનો મિત્ર છે તેમજ શત્રુ પણ છે.”

“ ધર શીટે ધર જાય.”

“ આસુરી પ્રકૃતિનો સ્વભાવ.”

“ સંપ્રદાયના શીક્ષણની આગપણમાં ગેરહાજરી.”

“ સંપ્રદાયના સંસ્કૃતમાં હસ્ત લેખીત ગ્રંથોનું અંધારી કોટડીઓમાં ગોંધાઈ રહેવું.”

“ સંપ્રદાયના સંસ્કૃતમાં લખાયેલા ગ્રંથોની હુલાસીનું અસાનપણું.”

“ સંપ્રદાયના સંસ્કૃતમાં લખાયેલા ગ્રંથોનું સંસ્કૃત નહીં જાણનારી જનસમાજ સમજી શકે તેવી ભાષામાં થવા જોના ભાષાંતરોની ગેરહાજરી.”

“ સંપ્રદાયનું ખર્ચ રહસ્ય જાણવાના સાધનોની ગેરહાજરીને લીધે થતી અચ્ચી.”

“ આ સાધનો એકઠા કરી તેવી જનસમાજ આગળ મુકવા સારું જોઈતા નાણાની તંગી.”

સારા નસીબે ઉપરની કેટલીક આખત તરફ લક્ષ
હાલ ખીરાજતા ગુણાઈજના આળકોનું તેમજ વિદ્યા
વિલાસી ધર્મ ધુરંધર શ્રીમંત વૈષ્ણવોનું લક્ષ ખેંચાયું
છે, અને તે આખતના વટતા ઉપાયો લેવાયા છે અને
લેવાય પણ છે. આ માટે મુંઝઈમાં વસ્તા મોટા મંદિર-
વાળા ગો. શ્રીગોકુલનાથજી મહારાજને ધન્યવાદ ઘટે છે
તેમ શેઠ કરસનદાસ નાથાને અને શેઠ પ્રાગજી સુરજને
પણ ધન્યવાદ ઘટે છે. A miser is usually the
greatest benefactor of the world. કંજુસ-
કાકા ઘણું કરીને દુનીઆનું સૌથી વધારેમાં વધારે ભલું
કરનાર હોય છે, કારણ કે પોતાના આર્થિક કામમાં
પોતાની દૈયાતીમાં એક પાઈ પણ ન વાપરતા તેની
પછી તેનું ધન્ય સતબુદ્ધિવાળાને હાથ પડે છે ત્યારે
પરોપકારના કાર્યોમાં છુટા હાથે વપરાય છે એ ખીના
મરહુમ શેઠ કેશવજી ગદવજીની આખતમાં સંપૂર્ણ રીતે
સાખીત થઈ છે.

૧૨. હુમારે આપશ્રીના સ્વધામ પધાર્યા પછી
કેવી રીતે વર્તવું ? તેનો શ્રી મહાપ્રભુજીએ
લખીને આપેલો ઉત્તર.

• આ પ્રમાણે પ્રભુ આજ્ઞાઓ સફળ કરી છેવટે સંવત
૧૫૮૭ના ગુજરાતી વૈશાખ વદ ૧૦ ને દિવસે પ્રયાગ
પધાર્યા તે વખતે ભૂતજી ઉપરથી અંતરધ્યાન થઈ
જવાની શ્રીજીની ત્રીજી વખત આજ્ઞા થતા કાશીએ
પધાર્યા અને હનુમાનઘાટ ઉપર ત્રણ દિવસ સન્યાસ
ધારણ કરી ત્યાં નિવાસ કર્યો. માનવ્રત ધારણ કર્યું.

અપાડ સુદ બીજ ઉપરાંત ત્રીજના જે દિવસે તેમના પુત્રોએ શ્રી ગોપીનાથજી અને શ્રીગુણાંઈજીએ તેમને વિનંતી કરીને પુછ્યું કે “ હમારે આપની પછવાડે કેવી રીતે વર્તવું ? તેના જવાબમાં નીચે પ્રમાણે લખવામાં આવ્યું હતું:—

“ જ્યારે જ્યારે તમે બહિર્મુખ થશો ત્યારે ત્યારે કાળ પ્રવાહ તે વિષે રહેલા દેહ ચિત્ત વીગેરે સર્વથા તમારું ભક્ષણ કરશે એવી મારી મતિ છે. શ્રી કૃષ્ણપ્રભુ લૌકીક નથી અને લૌકીકને માન્ય કરતા નથી, તેમને વિષેનો આપણો ભાવ સ્થાપન કરવો જોઈએ, આપણું સર્વસ્વ પ્રભુજ છે, આ લોક પરલોક સર્વ પ્રભુજ છે માટે સર્વ ભાવથી સર્વથા સર્વદા ગોપીશ પ્રભુ કૃષ્ણેની સેવા કરવી અને આપણું સર્વ તે કરી લેશે.”

૧૩. નવનિધી.

સાત સ્વરૂપો.

(શ્રી ઠાકુરજી) અને તેમની ઠહેંચણી.

શ્રી ગુણાંઈજીએ સંવત ૧૬૪૦ના કારતક સુદ ૧ ના દિવસે સ્વરૂપોની ઠહેંચણી કરી તે પહેલાં આ બધાં સ્વરૂપો એક પાટ ઉપર બીરાજતાં હતાં. તે સાત સ્વરૂપો (ઠાકુરજીએ) સાથે પધરાવવામાં આવે તો તેમને નીચે પ્રમાણે પધરાવવામાં આવે છે.

મુખ્ય નિધિ.

જમણી બાબુ

શ્રીનાથજી

કાબી બાબુ

૭) શ્રીમદ્નમોદનજી (૩) શ્રીદારકાનાથજી

શ્રીનાથદ્વાર

(૧) શ્રીમથુરેશજી (૫) શ્રીગોકુલચંદ્રમાજી

કામવન.

કાંકરૌણી

શ્રીનવનિનગ્રિયાજી

કોટા

કામવન

(૪) શ્રી ગોકુલેશજી

શ્રીનાથદ્વાર

(૬) શ્રીબાળકૃષ્ણ (૨) શ્રીવિદુલેશજી

ગોકુલ

સુરત

શ્રીનાથદ્વાર

નોંધ—પાછલા મોટા સ્વરૂપો કોઈ રીતે ઢંકાઈ જાય નહીં, તેટલા માટે બીજી હારમાં નાના સ્વરૂપોને પધરાવવામાં આવે છે. જે સંખ્યા આપી છે તે સ્વરૂપ દર્શક છે.

શ્રીગુણાંબજીના પહેલા પુત્ર શ્રીગિરધરજીએ વિનંતી કરી કે હમે પહેલા પુત્ર છીએ માટે હમે એકલાનેજ શ્રીનાથજી અને શ્રી નવનીત પ્રીયાજીની નિધિઓ - અને તેની સાથે શ્રી મહાપ્રભુજીના શંખ અને શાળીગરામ આપવા કૃપા કરવી. તે પ્રમાણે શ્રી ગુણાંબજીએ કયું. આથી આ બે નિધિઓને સાત સ્વરૂપોથી જુદા પાડી બાકીના સ્વરૂપોની સાત બાળકોમાં શ્રી ગુણાંબજીએ છેવટની વહેંચણી સંવત ૧૬૪૦ના કારતક સુદ ૧ને દિને કરી. આ વહેંચણી કરતાં જ્યારે પાંચ સ્વરૂપોની પ્રથમના લાલજીઓને - પ્રત્યેકને એક એક સ્વરૂપ આપ્યા અને જ્યારે છઠ્ઠા લાલ જે તેમની પ્રથમની પત્ની શ્રી રકમણીજીના છેલા લાલજી હતા તે, શ્રીજદુનાથજીને માથે શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજીના છઠ્ઠા સ્વરૂપને પધરાવવા શ્રી ગુણાંબજીએ ઈચ્છા દેખાડી, તે વખતે તે સ્વરૂપને પોતાને માથે પધરાવવા ના પાડી. તેમ કરવાનું કારણ એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તે સ્વરૂપ નાનું હતું. બીજા મોટા ભાઈઓને મોટા સ્વરૂપો મળવાથી, એમનેજ આવું છોટું સ્વરૂપ આપવામાં આવે છે તે વાત તેમને રચી નહીં માટે તેમનો સ્વીકાર કર્યો નહીં કોઈ પ્રકારનો કુટુંબ કલેશ ન થાય અને આવા નાના સ્વરૂપની જરૂર શ્રી દ્વારકાનાથજીવાળા શ્રી બાળકૃષ્ણજી ત્રીજા લાલજીને હોવાથી તે સ્વરૂપ તેમને માથે પધરાવવાની શ્રી ગુણાંબજીને વિનંતી કરવાથી, તે તેમને

માથે પધરાવવામાં આવ્યું. આ વખતે એવો લેખ શ્રી
બાળકૃષ્ણજી તરફથી લખાવી લેવામાં આવેલો સંભળાય
છે કે જ્યારે પણ શ્રીજદુનાથજી તરફથી એ સ્વરૂપને
પોતાને માથે પધરાવવાની ઈચ્છા દેખાડવામાં આવશે
ત્યારે તે ઇચ્છાનુસાર શ્રીબાળકૃષ્ણજીને પાછા પધરાવી
દેવામાં આવશે; પણ તેવી ઈચ્છા શ્રીજદુનાથજી તરફથી
દેખાડવામાં આવેલી ન હોવાથી તે સ્વરૂપ છટ્ટી ગાદીવાળા
શ્રી જદુનાથજીના ધરનું આજ દીન સુધી થયું નથી.
અને તેથી તે ધરનું હોય તેમ ગણાય પણ નહીં.

શ્રીજદુનાથજીને માથે શ્રીકલ્યાણરાયજીનું સ્વરૂપ પધ-
રાવવામાં આવ્યું જે હાલ તેના વંશની એક શાખામાં
એટલે શેરગઢવાળી ગાદીના દીકરા શ્રી ગિરધરલાલજીને
માથે ખીરાજે છે. આ સ્વરૂપ મોટું છે તેથી શ્રી જદુ-
નાથજીએ સ્વીકારેલું. આ સ્વરૂપ તે સાત સ્વરૂપમાંનું
એક હોય તેમ અન્ય સ્થળે આપેલી હકીકત ઉપરથી
જણાય છે.

૧૪. આ સાલ દીપણી બહાર પડતાં કેમ ઢીલ-
થઈ ? તેમજ શ્રીનાથજીની આ સાલની દીપ-
ણીમાં આવશ્યક સુચનામાં આ સંસ્થાને પ્રત-
ન મોકલવા માટે આપેલાં કારણોનું પોકલપણું.

હમોએ ગઈ સાલની દીપણીમાં છટ્ટા ધર માટે
પ્રુલડી કરી જે નોંધ કરી હતી તે માટે કાશીવાળા
મહારાજ તરફથી તકરાર ઉઠાવવામાં આવી હતી અને
તે શ્રીનાથદ્વારના શ્રીતિલકાયિત મહારાજની આજ્ઞાનુસાર
હોય તેમ મનાવવામાં આવ્યું હતું. તેથી તેની ફરિયાદ
ત્યાં પણ કરવામાં આવી હતી. એ બાબત હમો આ

વર્ષ હાથ ધરતે નહીં, કારણ કે તેમ કરવાથી સાચું કહ્યું સગી માને પણ ઘણી વાર રચતું નથી એવો ઘાટ થવા સંભવ છે; કાશીવાળા મહારાજ તરફથી તેમના અધિકારીએ કેટલોક ન ઈચ્છવા જેવો શ્રીનાથદ્વારમાં મજકુર નોંધ માટે કકળાટ કર્યો. શ્રીનાથદ્વારની ટીપણીમાં આ વર્ષે આ સંસ્થાને તેની નકલ નહીં મોકલવા માટે ખાસ નોંધ ભળતાંજ કારણો આપી કરવામાં આવી છે તેમાં શાસ્ત્રીજી નંદકીશોરજીનું નામ મુખ્ય પાત્ર ઉપર તૈયાર કરનાર તરીકે આપ્યું છે છતાં તે વાત ગલત કરવામાં આવી છે, અને તે વાતને ટીપણી ન મોકલવાના કારણોમાંનું એક કારણ માનવામાં આવ્યું છે હમોએ સ્પષ્ટપણે ગઈ સાલની ટીપણીના પ્રસ્તાવનામાં તેમજ પત્રદ્વારે જણાવ્યું હતું કે ટીપણીના ગુજરાતી ભાગ માટે તિલકાચિત મહારાજશ્રીનું ખીલકુલ અંગ નહીં હતું. તેની જવાબદારી તદ્દન હમારીજ હતી એવું કાશીવાળા મહારાજશ્રીના અધિકારીને લખવામાં આવ્યું હતું, તે હકીકત છુપાવીને શ્રીનાથદ્વારમાં એ જાખતની ફરીયાદ કરીને હમોને લખવામાં આવેલું કે “ હમોને આ સંસ્થા તરફથી નીકળતી ટીપણીની દરકાર નથી.” અત્રાજત કાશીવાળા જેવી પ્રકૃતીના મહારાજશ્રી જેવાને આવા જગતવિખ્યાત પંડીત શ્રીગદુલાલજીની તેમજ તેમની સંસ્થાની દરકાર હોય નહીં, એ નવાઈ જેવું નથી; કારણ કે શ્રી ગદુલાલજી તરફ તેમની હૈયાતીમાં કેટલાંક ગુણાંઈ ખાળકોની શું લાગણી હતી તેનો ખરો ખ્યાલ હાલના ટીકિટશ્રી જહારાજના સંવત ૧૯૪૪ ની સાલમાં વૈષ્ણુવોને આપેલો ઉપદેશ અને મહા સુદ ૫ નો લખેલો પત્ર બસ છે. પંડિતના વખતોવખતના ખાનગીમાં ઉચ્ચારાયેલા ઉદ્ગારો કાનોકાન

સાંભળેલા છે તેઓનેજ, અને તેમની જાલનાઓનેજ હોય. આટલી ઉઘાડી વાત છે કે પંડિતશ્રીના વિદ્યાબળ સાથે, જેઓના ચરણોમાં ધરાતી અને રોળાતી અને કીડા કરતી લક્ષ્મી, તેના બળનું જોડાણ તેવાઓ તરફથી કરવામાં આવ્યું હતે તો એક છેડે વિદ્યાનો સ્થંભ અને બીજા છેડે લક્ષ્મીનો સ્થંભ, અને તે ઉપર બાંધવા ધારેલો પૂલ એટલો તો આ સંપ્રદાય માટે ટકાઉ બન્યો હતે કે તેની કલ્પના પણ કોઈથી કરી શકાતે નહીં. પણ વિદ્યા અને લક્ષ્મી વચ્ચે જે વૈરભાવ કહો-કે ઇર્ષાભાવ કહો-તે હોવાને લીધે ભાગ્યેજ **લક્ષ્મી** પોતાની દરિદ્ર બહેન વિદ્યાની સાથે રહી કામ કરી શકે છે. લક્ષ્મીનો સ્વભાવ છે કે પોતાની દરીદ્રી બહેન વિદ્યા તરફ ઈર્ષા અને તીરસ્કારના તીવ્ર તીરો ફેંકવા. તેવોજ ઘાટ આપણા લક્ષ્મી રહીત પણ સ્વવિદ્યાથી જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયેલા પંડિતશ્રીની બાબતમાં બન્યો હતો. તેમના પછી આવી લક્ષ્મીબાઈની કોઈ પ્રકારની કૃપા અને સહાયતાની આશા રાખવી તે ફેાકટજ. તેમના નામનું અભિમાન તેવાઓ રાખે અને તેમની સંસ્થાની વૃદ્ધિ કરે, તેમજ તેમનું નામ, અને પ્રીતિ અમર રહે તેવા કાર્યો કોઈ ઉત્સાહથી કરે તેવાઓને લેશ માત્ર પણ સહાય કરવાની તેઓને દરકાર હોય તે તો આકાશના કુસુમ પુષ્પની આશા રાખવા જેવું છે.

- ઉપરના ઉદ્દગારો કાશીવાળા હાલ ટીકેટ તરીકે ખીરાજતા મહારાજના હમોએ ટાંક્યા છે તે કેવળ તેમની લોક બત્રીસીએ ચઢેલી કંકરેશજ જેવી વૃત્તો અને પૃક્તીના ફળજ સમજવાના છે. તેમની પ્રીતિયાદ ઉપરથી શ્રી નાથજના તિલકાયિત મહારાજે, શેરગઢવાળા મહારાજ શ્રીગીરધરજના હમોને કહેવા પ્રમાણે આ સંસ્થાને ટીપ્પણી

પુરી પાડવાને મનાઈ કરી છે. તે વાત જો ખરી હોય તો તે માટે મોટી દીલગીરી છે. પુષ્ટીમાર્ગ વિરૂધ્ધ લખાણ હોવાથી તેમ કરવામાં આવ્યું છે આ લેખ કેટલે દરજે સત્યતાથી દૂર છે તે કહેવું હમારું કામ નથી.

ચાલુ સાલની શ્રીનાથદ્વારમાં પ્રગટ થયેલી ટીપ્પણીમાં પ્રસ્તાવનામાં હમોએ ગઈ સાલની ટીપ્પણીના મુખ્ય પાન ઉપર “ તૈયાર કરનાર અને પ્રકાશક ” તરીકે હમારું નામ લખ્યું છે તે માટે એક શીરીયાદ છે પણ બહુ દીલગીરી સાથે લખવું પડે છે કે નંદકિશોર જેવા શાસ્ત્રીને પ્રેસ એકટનું બીલકુલ જ્ઞાન હોય તેમ જણાતું નથી. આવા તોજ્ઞાન વખતમાં છાપેલો જે ભાગ હોય તે કાતી લેખણીનો અને કાતી જવાબદારીનો છે તે ખુલા અક્ષરે મજકુર કાયદા પ્રમાણે મથાળે લખવું જોઈએ તે પ્રમાણે હમોએ કર્યું છે અને પ્રસ્તાવનામાં તે બાબત માટે ખાસ લખવામાં આવ્યું છે. મજકુર ટીપ્પણી મુંબઈમાં પ્રકાશ થઈ માટે પ્રકાશક તરીકે પણ મજકુર કાયદા પ્રમાણે હમારુંજ નામ આપવું જોઈએ. આવી અજ્ઞાનતાજ જન સમાજની ખાત્રી માટે બસ છે કે આ સંસ્થાની ટીપ્પણી નહીં પુરી પાડવાના આપેલા કારણો કેવળ બહાનાજ છે.

આ સ્થળે હમોને લખવાની ઘણી કડવી ફરજ પડે છે, કે ઉપર જણાવેલી મનાઈનું એકજ કારણ નથી પણ માંહોમાંહીની - ઉંદર કર્મ જેવી - શોકને લીધે ઘણીનો ખાટલો સળગાવી દેવો; તેવા ધોરણે કામ કરનારા મિથ્યાભિમાનીઓ, પોતા શીવાય બાકીના બધા ચક્ષુ હીણ છે, એમ લોકોમાં ખ્યાલ ઉભો કરવાની અભિલાષા

પાન ૪૪.

શ્રી મહાપ્રભુજીયા તે ૮ પેઠા

સુધી હૈયાત મહારાજેના

સીધી લીટીના પુર્વજેની

વંશાવળી.

॥, હમારા શીવાય કોઈ પણ ધર્મની સંસ્થાનું ધર્મની મતોમાં કાર્ય કરી શકે તેમ નથી—સારાંશ કુકડો કાપે તોજ સવાર થશે, એવી ધમંડી ધરાવનારા—તેમજ કેટલાકોને આ સંસ્થા તરફથી મળતા લાભની અટ-યત હમારા કારભારમાં થવાથી, તેવાઓના વિદ્ધ તોષી, ઉંદર કર્મ કરનારા મંડળનો, આ સંસ્થા તર-ફ દરસાલ નીકળતી ટીપણી બંધ કરાવવામાં હાથ ય, એમ હમોને હમારો અનુભવ સુચવે છે. હમો માંડને જન સમાજની નજરમાં આ સંસ્થાના કારભારી તરીકે કેવળ હલકા પાડવા સાર જાહેર વર્તમાન-દારાએ અને મુખ્યત્વે કરીને તેવાઓના વાજાંત્ર

II ગુજરાતી” અઠવાડીક નીકળતાં વર્તમાન પત્ર દ્વારા, કેટલાંકોને હોળીના નાળીએર બનાવી, તેમને આગળ ધરી, તેમના નામે આ સંસ્થાના પુસ્તકાલય—ગૌશાળા વિગેરે ખાતાનાં વહીવટ એક શીવાય બાકીનાં ચક્ષુ હીણા ને હાથ છે, તેવા લેખો પ્રકટ કરાવી, તેનો ઉત્તર જ્યારે આ સંસ્થાના જુના અનુભવી પ્રમુખ સાહેબ શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરજીવનદાસ “ધી ગુજરાતીના” હાલના અધિપતીને ખુલાસાવાર પત્ર લખે, અને તેમાંનો ચોક્કસ જ ભાગ લઈને, હમારા સબંધી લખવામાં આવેલા ભાગને, જાહેર વર્તમાન પત્રો ચલાવનારાઓને પક્ષપા-ત્રીપણું સર્વદા “ત્યાજજ” સમજી કામ કરવું જોઈએ, તે નિયમને પોતાની અંગત લાગણીઓની લગામેથી દોરાર્ધ પ્રકટ ન કરે, અને તે પછી હમોને લેખકોમાંના એક લેખક ખુદ્દી રીતે આવીને જણાવે કે તેમના પ્રેરક અરેખર કોણ હતા; તેમજ જુદી જુદી કલમે-દ્વારા એવા લેખ લખાવવા માટે જૂદાં જૂદાં ગૃહસ્થોને

વિનવવા ખાસ દૂતો મોકલેલા, પણ તેવા ખોટા
 અને નીચ કામમાં પોતાની લેખણીને બ્રષ્ટ કરવા ના
 પાડેલી, તેવાઓ હમોને તે હકીકતો પોતાના ધર્મ
 પ્રમાણે ખીન સ્વાર્થે આવા કૃતઘ્નીઓથી ચેતતા રહેવા
 માટે કહે, ત્યારે ઉપરની સર્વ ખીનાઓનો સરવાળો
 હમો કરીએ છીએ તો હમારો અંગત અભિપ્રાય એજ
 છે કે શ્રીનાથદ્વારના તિલકાયિત મહારાજ મનાઇ કરવામાં
 કેવળ નિર્દોષ છે, અને તે કાર્યમાં પંડિત શ્રીગદુલાલજીના
 પોતાને મનાવતા શીષ્યને, શ્રીનાથદ્વારમાં હોળીનું નાળીઅર
 બનાવી ગઈ સાલની ટીપણીમાં કુલડીમાં કરેલી નોંધનું
 અને પુષ્ટિ સંપ્રદાય વિરૂધ્ધનું લખાણનું બહાનું તેમનીદ્વારા
 શ્રી તિલકાયિત મહારાજ પાસે હોમાવી, છેવટે ખટપટી
 મંડળીએ પોતાની બાબતમાં કહેલ નં. ૧ મેળવી છે.
 પણ ઈશ્વર જે કરે છે તે સારાનેજ માટે હમો ઘણા
 ખુશી થયા છીએ કે “ જાતે મુવા વિના સ્વર્ગે જવાનું
 નથી ” અને “ પારકી આશ સદા નિરાશ ” હોય છે
 તેથી આ સાલ હમો જાતે આ ટીપણનું કામ માથે
 લઈ પંડીતશ્રીના નામાંકીત શીષ્ય, અને આ સંસ્થામાંના
 એક કવિ કાવ્ય રત્નાકર શાસ્ત્રીજી બલભદ્રશર્મા તરફથી,
 જોતીપ વિદ્યા સંબંધી અપાયલા સરટીશીકેટવાળા પંડિત
 શ્રી પોપટલાલ મુળજી ભાસકરોદય પંચાંગના કર્તા તરફથી
 બાળખોધ અક્ષરે લખાયેલો ભાગ તૈયાર કરાવ્યો છે અને
 બાકીનો ભાગ હમોએ જાતે અત્રે ખીરાજતા ગુણાંધજીના
 બાળકોની અને ભદ્રજી વર્ગના વિદ્વાન, સંસ્કૃતમાં અને
 આ સંપ્રદાયના ઇતિહાસમાં પ્રવિણ મીત્રોની સહાયતાથી,
 તૈયાર કર્યો છે, અને તેમાં જે જે વિષયો દાખલ કર્યા
 છે તેથી વૈષ્ણવ સંપ્રદાયને ફાયદો થશે એવી ઉમેદ છે.

પંડિતશ્રીની સંસ્થા તરફથી વૈષ્ણવોની સંપ્રદાય તરફ કેમ રૂચી કરાવવી તે સંબંધી શ્રમ લઇ આવા કટોકટ હરીફાઈના વખતોમાં શ્રીનાથદ્વારમાં ફક્ત વ્રજભાષામાં લખાયેલો ભાગ તૈયાર થઈ આવતો, તેની સાથે ટીપણીમાં નવા વિષયો હમારા નામે અને જવાબદારીથી લખીએ તેથી તે ભાગ તૈયાર કરનાર અને પ્રસિદ્ધ કરનાર તરીકે ખુલી રીતે જાપાખાનાના કાયદા પ્રમાણે હમારું નામ આવવું જોઈએ તે કૃત્યને મનાઈનું કારણ લેવામાં શ્રીનાથની આ સાલની ટીપણીની પ્રસ્તાવનામાં લખ્યા મુજબ આવે તેથી મનાઈનું ખરું પોકળ પ્રદર્શિત થાય છે અને હમોએ તે ખાતરના આપેલાં ખીજા કારણોને પૃષ્ઠિ મળે છે. તો આવા નવા વિષયોને લીધે તે ટીપણી વૈષ્ણવોમાં વધારે ખપે એવા હેતુથીજ, આવી ટીપણી કાઢવામાં આવે છે. શ્રી નાથદ્વારમાં રહેતા અને ટીપણાનું કામ કરનાર અને પંડિતશ્રીના શિષ્ય શાસ્ત્રી નંદકીશોર તરફથી હમારા છેલ્લા પત્રનો જવાબ આવશે એ ભરૂંસે રહી છેવટે કાંઈ હા કે નાનો ઉત્તર ન આવતાં “ ભરૂંસાની ભેંસે પાડો જણ્યો છે ” તેથી આ સાલની ટીપણી તૈયાર કરાવવામાં ઢીલ થવા પામી છે તે માટે પંડિતશ્રીના ટીપણીના સેવકો ક્ષમા કરશે અને “ Better late than never ” “ નહીં કરતાં અસુરૂં સારૂં ” એમ માની આ ટીપણીનો સત્કાર થશે એટલે વાંચવાથી ધીરજનાં ફળ મીઠાં અનુભવવામાં આવશે તેની દરકાર જેને ન હોય તેને ભલે ન હોય, પણ હમારે તો પંડિતશ્રીનું નામ અને કીર્તિ અમર રાખવા માટે અને આ સંપ્રદાયના ખરા રહસ્યના અજ્ઞાનપણાને લીધે તે ઉપર જે

ચુંથણા કરવામાં આવે છે, તેમ ન થવા દેવાના ઉદ્દેશથી, હમારી ટીપણીમાં એવા વિષયો દાખલ કરીએ છીએ કે જે વાંચવાથી તે તરફ રૂચી થાય અને વગર સમજે અન્યાય કરતા અટકે, અને છેવટે ચાર પુરુષાર્થો-ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ પણ સીદ્ધ થવાનું સાધન પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ હાથ લાગે.

હમો કાશીવાળા મહારાજશ્રીનો પણ ખરા અંતઃ કરણથી ઉપકાર માનીએ છીએ કે તેમના ગઘ સાલના પત્રને લીધેજ આ વર્ષે તે તકાર શું છે તેનું ખરું સ્વરૂપ જાણવા જીવતોડ શ્રમ કરી હકીકતો મેળવી તે ઉપરથી થતા વિચારો વૈજ્ઞાનિક વૃંદની સમક્ષ મુકવા શ્રી ઠાકુરજીએ પ્રેરણા કરી છે તેમાં જે કાંઈ જીલ્લ્યુક હશે તે વિવેક અને વિનયથી લખી મોકલવામાં આવશે તો તે હમો આવતી સાલની ટીપણી કાઢવા આયુષવાન હશું તો તેમાં તે ઘણી ખુશીથી નોંધીશું.

૧૫ કાશીવાળા ગો. મહારાજ અને શેરગઢવાળા ગો. મહારાજ વચ્ચે જુદા બાળકના ઘરના માનપાનની તકાર.

વંશાવળીના પત્રકોમાં જણાવેલા જુદા બાળકના ઘરમાં અને જમી પેઢીવાળા શ્રી પ્રદ્યુમનજી (૧૭૬૨ શ્રાવણ સુદ ૧) નો વંશ જે શાખામાં વહેંચાય છે, તેમાં પહેલી શાખા શ્રીજદુનાથજી (૧૭૮૩ જેઠ સુદ ૧૧) ની અને બીજી શાખા તેમના નાના ભાઈ શ્રી વિકૃલ્લનાથજી (૧૭૮૫ કાર્તિક વદ ૨) ની છે. આ જે શાખામાં જુદા ઘરના માનપાનના સર્વ હકો મોટી શાખાના શ્રીજદુનાથજીને પ્રાપ્ત થયા અને તે સર્વ તેઓ

પા. ૪૪-૫૪

સુધીના વિષય ૧૫ અને ૧૬

માટે

છઠ્ઠા ધરની ગાદીની

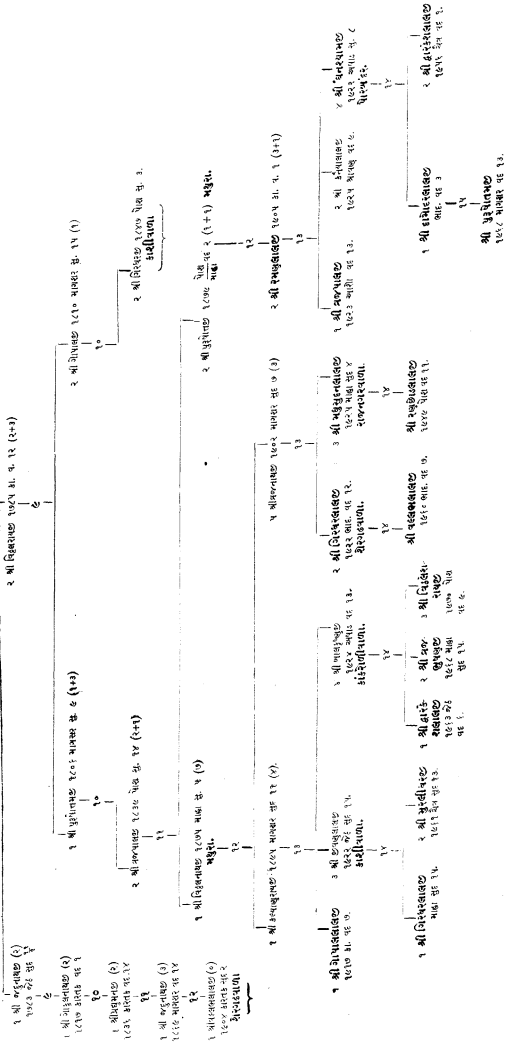
તમામ દ્વિતી ૧૫

પેઠી સુધીની

વંશાવળી.

બ્રહ્મા ધરનો વંશ ચાલિ.

ભોગવતા હોવા જોઈએ. આ મોટી શાખામાં છેલા બે મહારાજાઓ હતા જેમાંના વડીલ શ્રી ગોકુલનાથજી (૧૮૧૭ કાર્તિક વદ ૧) અને તેમના છોટા પૌત્ર શ્રી વલ્લભજી (૧૯૦૪ કારતક સુદ ૩) ખીરાજતા હતા. તેઓ પુત્ર સંતતી રહીત દેહાંત થયા પછી તે ગાદી ખાલી પડેલી જણાય છે. આ ગાદી શેરગઢના ગો. શ્રી મહારાજની મનાય છે.

શ્રી જદુનાથજીના નાના ભાઈ શ્રી વિઠ્ઠલનાથજીના ચોથા પૌત્ર શ્રી ગિરધરજી (૧૮૪૭ પોષ સુદ ૩) કાશીની ગાદીવાળા હતા. આ શ્રી ગિરધરજીની સાથે આ વંશ સમાપ્ત થયો. તેમના કાકા શ્રી પુરુષોત્તમજી (૧૮૦૬ માગસર સુદ ૯) મહારાજનો વંશ હજી ચાલુ છે. તેમના પુત્ર શ્રી વ્રજપાલજી (૧૮૩૯ પોષ સુદ ૧૪) ના મથુરાવાળા પૌત્ર શ્રી વ્રજનાથજી (૧૯૦૨ માગસર સુદ ૭) પુરતો આ તક્રાર માટે વિચાર કરીશું. આ શ્રી વ્રજનાથજીના મોટા ભાઈ શ્રી કલ્યાણરાયજી (૧૮૯૫ માગસર સુદ ૧૧) થાય. આ શ્રી કલ્યાણરાયજીના ત્રીજા પુત્ર શ્રી જીવણજી (૧૯૨૨ ભાદરવા વદ ૧૨) થાય.

આપણે જોયું છે કે કાશીની ગાદી શ્રી ગિરધરજી મહારાજ (૧૮૪૭ પોષ સુદ ૨) અંતકારે સંતતી રહીત ગોકુલવાસ કર્યાથી ખાલી પડી હતી, તે ગાદીએ શ્રીકલ્યાણરાયજીના ત્રીજા લાલ શ્રી જીવણલાલજી પધાર્યા. તેજ પ્રમાણે શેરગઢમાં જે ગાદી ખાલી પડી હતી તે ગાદીએ હિંકત શ્રી કલ્યાણરાયજીના નાના ભાઈ શ્રી વ્રજનાથજી (૧૯૦૨ માગસર સુદ ૭) અને તેમના લાલજી શ્રી

ગીરધરલાલજી (૧૯૨૨ બાદરવા વદ ૧૨) પધાર્યા. આ બનાવોથી શ્રી જીવણલાલજી મહારાજ અને શ્રી ગીરધરલાલજી મહારાજ મથુરાવાળા મટીને આ સંપ્રદાયની સૃષ્ટિમાં પૃથક પૃથક કાશીવાળા અને શેરગઢવાળા મહારાજ તરીકે ઓળખાવા લાગ્યા. બન્ને છઠ્ઠા ધરના ખરા, પણ શેરગઢની ગાદી તિલકાયિત અને કાશીની ગાદી તિલકાયિત નહી, એટલેજ ફરક. આ ફરક ધ્યાનમાં રાખવાનો છે. આ કાશીવાળા અને શેરગઢવાળા મહારાજો દરમ્યાન સાત બાળકોમાંના છઠ્ઠા બાળકના ધરના માનપાનના હકો માટે તકાર છે. સ્વરૂપ (શ્રીહાકુરજી) માટે તકાર નથી એ વાત ખાસ લક્ષમાં રાખવા જેવી છે.

કાશીવાળા ગોકુલવાસી શ્રી ગીરધરજી મહારાજ આ સંપ્રદાયમાં મોટા વિદ્વાન થઈ ગયા છે. સંપ્રદાય સંબંધી ઘણા ગ્રંથો લખ્યા છે. તેમના વહુજી મહારાજ અને શ્રી નાથદ્વારવાળા તિલકાયિત શ્રી દાઉજી મહારાજના વહુજી મહારાજ બે બહેનો થાય. આ મહારાજને ગોપાળમંત્રનો ઉપદેશ આ શ્રી ગીરધરજી મહારાજે આપેલો. પોતાની સ્વવિદ્યા બળથી શ્રી ગીરધરજી મહારાજે શ્રી દાઉજી મહારાજની સંપૂર્ણ પ્રીતી અને કૃપા પ્રાપ્ત કરી હતી. આ શ્રી દાઉજી ઉપનામ શ્રી દામોદરજી (૧૮૫૩ આશો સુદ ૪) મહારાજે સાત સ્વરૂપોને પધરાવી “ છપ્પન ભોગ ” સંવત ૧૮૭૯માં કર્યો હતો. તે વખતે સુરતમાં ખીરાજતા શ્રી બાળકૃષ્ણજીના સ્વરૂપને પધરાવવા માટે સુરતના મહારાજને આમંત્રણ હતું પણ કાંકરોળીના મહારાજ સાથે તકાર હોવાથી તે ગાદીના સેવક રાણાસાહેબ તરફથી સુરતની ગાદીએ ખીરાજતા મહારાજ

પ્રત્યે મેવાડમાં દાખલ ન થવું તેવા હુકમને લીધે ત્યાં
 પધારી શક્યા ન હતા. શેરગદવાળી ગાદીના શ્રી કલ્યાણુ-
 રાયજીને આમંત્રણ હતું પણ જપન ભોગ કરનાર ટીકેટ
 મહારાજ છોટી ઉમરના હોવાથી શ્રી કલ્યાણુરાયજીને
 પધરાવવામાં આવ્યા ન હતા. એક વખતે શ્રી દાઉજ
 મહારાજ ખુશ મીઠાસમાં હતા તે સમયે શ્રી ગીરધરજી
 મહારાજે નમ્રતાથી વિનંતી કરી કે હમેને ગુરુદક્ષણા
 મળવી જોઈએ અને તે દક્ષણામાં શ્રી નાથજીની ગોદમાં
 બીરાજતા શ્રી મુકુંદરાયજીનું સ્વરૂપ અને તેની સાથે
 સુખપાળ અને આરતીના હોકા મળવા જોઈએ. તે
 વિનંતી ઘણી ખુશીથી સ્વીકારવામાં આવશે એમ કહી
 તે વાત જોળાંએ પડી તેટલામાં શ્રી દાઉજ લીલા
 વિસ્તાર્યા એ પછી શ્રી ગિરધરજીએ તેમના સાળી ઉકત
 શ્રી દાઉજના ગોસ્વામીની વહુજી મહારાજને તેમના
 સ્વામીએ આપેલા વચનોની ફરીથી યાદ કરાવી ત્યારે
 તેમના સ્વામીની ઈચ્છાનુસાર ગુરુ દક્ષણામાં શ્રી
 મુકુંદરાયજી-સુખપાળ અને આરતીના હોક બક્ષીસ
 કર્યા. ત્યારથી શ્રી મુકુંદરાયજીનું સ્વરૂપ કાશીમાં છોટી
 ગાદીવાળા શ્રી ગીરધરજી મહારાજને માથે બીરાજવા
 લાગ્યું તેની લગભગ ૧૦ વર્ષ સુધી શ્રી ગોપાળ મંદીરમાં
 સેવા કરી ગોકુલવાસ શ્રીગીરધરજી મહારાજે કર્યો. તેમના
 પછી લગભગ ત્રીસ વર્ષ પછી તેમની બેટીજીએ મથુરા-
 વાળા શ્રી જીવણુલાલજીને શ્રી ગીરધરજી મહારાજની
 ગાદીએ પધરાવ્યા શ્રી જીવણુલાલજીના ગોકુલવાસ થયા
 પછી તેમના બે લાલજી શ્રી ગીરધરલાલજી (માહા સુદ
 ૧૫) અને તેમના નાનાભાઈ શ્રી મુરલીધરજી (૧૯૬૬
 ચૈત્ર સુદ ૧૩) કાશીમાં શ્રી મુકુંદરાયજીના મંદીરની

ગાદીએ ખીરાજે છે. શ્રી ગુણાંઈજીના છઠ્ઠા લાલજી શ્રી જહુનાથજીના ધરને મળતું માનપાન આ કાશીવાળા મહારાજ માગે છે તેમજ શેરગઢની ગાદીવાળા ગો. શ્રી ગીરધરલાલજી મહારાજ પણ માગે છે. આજ તેમની વચ્ચે ખરી તકાર, ખીજી કશી તકાર નહીં.

કાશીવાળા મહારાજ તે બાબતનો દાવો શ્રીજી દ્વારા તિલકાયિત શ્રી દાઉજી મહારાજ તરફથી મળેલા કેટલાક હકોની રીઝવે કરે છે અને શેરગઢની ગાદી છઠ્ઠા ધરમાં તિલકાયિત વંશની હોવાથી તે ગાદીના તિલકાયિત તરીકે શ્રી ગીરધરલાલજી મહારાજ તે બાબતનો દાવો કરે છે. આ દાવો કેવળ “માનપાનનો” છે આ સંપ્રદાયના મહારાજોમાં શ્રી ગુણાંઈજીના સાત બાળકોના વંશમાં તે બાળકોમાંથી જેની ગાદીએ વડીલ પુત્ર ખીરાજે તેને તિલકાયિત કહેવામાં આવે છે. જ્યારે કોઈ મહારાજને ઘરે સારો પ્રસંગ આવે અને બધા બાળકો પધારે તે વખતે જે દાકુરજીની ગાદીના તિલકાયિત મનાતા હોય તેમને ગાદીના અનુક્રમવાર અને બાકીનાઓને પેઢી અને ઉમરવાર તિલક કરવામાં આવે છે આ સંપ્રદાયમાં શ્રી નાથજીની ગાદી સર્વોપરી શ્રેષ્ઠ ગણાતી હોવાથી તે ગાદીના તિલકાયિતને પ્રથમ તિલક થાય અને આવા માનપાનના સવાલોના ફડચા કરવાને તેમને અધિકાર હોય એમ માનવામાં આવે છે તેથી તે શ્રીની પાસે બન્ને મહારાજો તરફથી પોત પોતાના હકોની તકરાર રજુ કરી હોય એમ જણાય છે. અને હમોને શ્રીના હસ્તાક્ષરનો એક પત્ર શેરગઢના મહારાજશ્રીએ દેખાડ્યો છે તેમાં પ્રથમ તિલકનો હક તેમનો કબુલ કરેલો જણાય છે. આપશ્રીએ ધર્મસંકટના સાગરમાંથી કોઈને ખોદું ન લાગે અને પોતાના વડી-

લોએ કરેલા કામને કાઈ પ્રકારનો પ્રતીબંધન આવે તેમજ છઠ્ઠા ધરના તિલકાયિત મહારાજના હકોને નુકસાન ન થાય એવી રીતે ન્યાયના ઝાઝને તેઓશ્રીએ ઠીક હંકાર્યું છે. શ્રી દ.ઉદ્દજી મહારાજે ગુરદાનમાં જે જે બક્ષીસમાં કાશીવાળા ગોકુલવાસી શ્રી ગીરધરજી મહારાજને આપવામાં આવ્યું છે, તે કાયમ રાખી, છઠ્ઠા ધરના મહારાજ તરીકે પ્રથમ તિલક શ્રી ગીરધરજી મહારાજનેજ થવું જોઈએ એમ સ્પષ્ટપણે તે પત્રમાં લખવામાં આવ્યું છે આથી કરીને આ જે ધરો વચ્ચે માનપાનની તકારનો છેવટનો નીકાલ થયેલો સમજવો જોઈએ. આ ન્યાય ખરો થયેલો છે કારણ કે શેરગઢની ગાદી છઠ્ઠા ધરમાં વડીલ લાલજી જદુનાથજીની (૧૭૮૨ જેઠ શુદ્ધ ૧૧) ની કહેવાય, નહીં કે તેમના નાનાભાઈ શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી (૧૭૮૪ આશો વદ ૨) જેના વંશમાં કાશીવાળી ગાદી છે તેમની કહેવાય.

ઉપરની તકરારનું વિવેચન કર્યા પછી સુરતવાળા મહારાજ સાથની શેરગઢવાળી ગાદીના મહારાજ શ્રી ગીરધરલાલજીને જે તકરાર છે તે હવે હાથ ધરીશું.

૧૬. શેરગઢવાળી ગાદીના અને સુરતવાળી ગાદીના મહારાજો વચ્ચે સાત સ્વરૂપની સેવા અને ભેટના છઠ્ઠા હિસાની તકાર.

આ બાબતમાં હમોએ ગઈ સાલની ટીપણીમાં જે નોંધ કરી હતી તે વિષે તેઓ શ્રી તરફથી હમોને એક અક્ષર પણ લખવામાં કીંવા કહેવામાં આવ્યો નથી. જો આમ છે તો શા સારૂ આ તકરાર આ સાલની ટીપણીમાં દાખલ કરવી પડે છે ? તેનો ઉત્તર એટલોજ હમારા

તરફથી છે કે સાત સ્વરૂપની સેવા અને ભેટ જ્યારે પણ વૈષ્ણવો તરફથી અલગ કાઢવામાં આવે છે તે પ્રસંગે જઠ્ઠા સ્વરૂપની સેવા અને ભેટ ક્યાં ધરવી એ મોટા ગુન્યવાડાનો સવાલ થઈ પડે છે; કોઈ પણ બાળકને ખોટું ન લાગે તેમ કેટલાક પ્રેમલા-ભાવીક વૈષ્ણવો જે જે બાળક તે બાળત હક આગળ ધરતું જણાય તેવા બધા બાળકોને ધરાવી તે ગુન્યવાડામાંથી દૂર થાય છે. પણ હમોને જ્યારે કેટલાંક વૈષ્ણવો તરફથી એ બાળતનો ખરો ખુલાસો શું છે તે ટીપણીદ્વારે બહાર પાડવા અતિ આગ્રહ થવાથી તે વિષય હાથ ધરવાની ફરજ પડી છે. હમોને ભય રહે છે કે સાચુ કહું સગી માને પણ પસંદ પડશે નહીં તેવો ઘાટ રખેને હમારી બાળતમાં બને. પણ તેમ બધી બાળતોમાં સમજવાનું નથી. મળેલી હકીકતો શ્રી પુષ્ટી માર્ગની સૃષ્ટી સમક્ષ મુકીએ છીએ તેમાં જે કાંઈ ભુલ ચુક થતી હોય તે માટે ક્ષમા ચાહીએ છીએ અને યોગ્ય વિવેક અને વિનયથી લખી મોકલવાથી તેનો ઘટતો વીચાર કરી આવતી સાલતી ટીપણી જે હમો તૈયાર કરવા આયુષ બળથી શક્તીવાન થઈશું તો તેને યોગ્ય સ્થાન તેમાં આપીશું.

આ તકાર કાશીવાળી ગાદી સાથે જેવી માનપાનની હતી તેવી નથી સ્વરૂપ-શ્રી ઠાકુરજી-માટે છે તેમ પણ નથી. કારણ કે શેરગઢવાળા મહારાજ જઠ્ઠા ધરના ઠાકુરજી તરીકે શ્રી કલ્યાણુરયજીને માને છે. આવીજ માન્યતા પુષ્ટિમક્તિ સુધાના પ્રકાશક શાહા વાડીલાલની અને તેમના કહેવા મુજબ ગો. શ્રી અનિરૂદ્ધલાલજી (નડીઆદવાળા)ના

માણ શિક્ષક શાસ્ત્રી મગનલાલ ગણુપતરામની પણ છે. શ્રી બાળકૃષ્ણજીનું સ્વરૂપ જે હાલ સુરતની મોટી હવેલીમાં ખીરાજે છે તે સ્વરૂપ શ્રી ગુણાંઈજીના સાત સ્વરૂપોમાંનું એક છે એમ જેઓનું માનવું છે તે ઠાકુરજી શ્રીગુણાંઈના બાળકોમાંના જઠ્ઠા બાળક શ્રીજદુનાથજીના ધરના નથી, તેમ બનેલા બનાવેથી કોઈ કહી પણ શકે. હવે એમ માનો કે એ સાત સ્વરૂપમાંનું એક છે અને તે જઠ્ઠા ધરના બાળકનું નથી તો સાત સ્વરૂપની જે સેવા અને ભેટ પુષ્ટિમાર્ગની સૃષ્ટિ તરફથી કરવામાં આવે છે તે લેવાનો હક કયા સ્વરૂપનો છે? આ સેવા અને ભેટમાંથી જઠ્ઠા હીસ્સો શેરગઢવાળી ગાદીના મહારાજને કે સુરતવાળી ગાદીના મહારાજને મળવો જોઈએ એજ તકરાર. ખીજી એક પણ તકરાર નથી.

હવે આ સ્થળે ગંભીર પ્રશ્ન ઉભો થાય છે કે સાત સ્વરૂપની સેવા અને ભેટમાં વપરાયલો શબ્દ સ્વરૂપથી શું સમજવું? શ્રી ઠાકુરજી સમજવા કે શ્રી ગુણાંઈજીના બાળકો સમજવા? સ્વરૂપ શબ્દથી શ્રી ગુણાંઈજી પોતાના ઠાકોરજી સમજતા હતા. પોતાના પુત્રોને તે પીતા બાવથી “બાળકો” કહેતા હતા, નહીં કે સ્વરૂપો કહેતા હતા. એ તો સેવકોએ સ્વરૂપ શબ્દ માનાર્થે ગોસ્વામી બાળકોને લાગુ પાડેલો જણાય છે. આથી કરીનેજ સાત સ્વરૂપની ભેટ અને સેવાના ખરા માલીક કોણ તેનો ગુન્યવાડો ધણા વૈષ્ણવોના મનમાં ઘોળાય છે, પણ ગુન્યવાડામાંથી મુક્ત થવા માટે એ બાબતનો પ્રશ્ન કરવાની બાગ્યેજ હિંમત ‘ત્રેમલા’ વૈષ્ણવને હોય છે.

૧૭. સાત સ્વરૂપ નીમિત્તે કાઢેલી સેવા શ્રી હાકોરજીની કે ગુંસાઈ મહારાજ બાળકોની ?

લખતરના દરબાર શ્રીકરણસીંગજી હાકોર સાહેબે એક પરમ વૈષ્ણવ છે અને તેમના આચાર વિચાર તેમજ પોશાક એક ખરા વૈષ્ણવને શોભે તેવા છે. તેમને એવો નિયમ છે કે હવેલીમાં શ્રી હાકોરજીની ઝાંખી હમેશ કરવી કરવીને કરવી જ. પુણું શ્રદ્ધાળુ છે. તેમના મનમાં પણ ઉપર જણાવેલો ગુંચવાડો ઉત્પન્ન થયો હોય એમ હમેને શેરગઢવાળા શ્રી ગીરધરજી મહારાજ તરફથી મળેલા વૃતાંતથી માનવા કારણ મળે છે. શ્રી નાથદ્વારાના તિલકાયિતશ્રીની મુંઝઈ તરફની છેલ્લી પધરામણી વખતે તેમને શ્રી રાજકોટ જવાની ફરજ પડી હતી. ત્યાં તેમના માતૃશ્રીએ ગોકુલવાસ કર્યો હતો તે પ્રસંગે લૌકીક માટે ત્યાં પધારવાની તેમને ફરજ પડી હતી.

આ સમયે કાઠીઆવાડના રાજા રજવાડા તેમજ વૈષ્ણવોના ટોળાંને ટોળાં રાજકોટમાં એકઠા મહારાજશ્રીના દર્શનાર્થે થયલાં. તે સૌનો એક મોટો ભવ્ય મેલાવડો થયેલો, જેમાં તિલકાયિત શ્રી બીરાજ્યા હતા આ મેલાવડામાં લખતરના દરબાર શ્રી કરણસીંગજી હાકોર સાહેબે પણ હાજરી આપી હતી આ પ્રસંગનો લાભ લઈ પોતાના મનમાં ધણા વખતથી ધોળાતો પ્રશ્ન પુષ્ટિમાર્ગના શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ ગાદીનશીન તિલકાયિત મહારાજને નમ્રતાથી અને વિનયથી વિનંતિ રૂપે રજુ કર્યો કે “કૃપાનાથ ! દીનદયાળ ! કૃપાસીધુ ! આપ શ્રી જણાવવા કૃપા કરશો, કે “સાત સ્વરૂપની સેવા અને ભેટ” શ્રી હાકોરજીની કે શ્રી ગુશાંઈજીના સાત બાળકોની, વૈષ્ણવોએ સમજવી.” હસ્તા મુખાર્વીંદયી અને

મન પ્રસન્નથી ઉત્તર તિલકાયિત શ્રીએ આપ્યો કે તે
 સેવા અને ભેટ સાત સ્વરૂપો એટલે શ્રી ગુંશા-
 ઈજના સાત લાલજીઓના ઘરની ગાદીએ
 બીરાજતા ટીકેટ શ્રી ગોસ્વામી બાળકોને અર્પણ
 કરવામાં આવી છે તેમ સમજવું. એ સેવા અને
 ભેટ શ્રી ઠાકુરજીને અર્પણ થયેલી છે એમ માનવું
 નહીં. સાત સ્વરૂપ એટલે શ્રી ગુંસાજીના ૭ બાળકો
 સમજવા. આ હકીકતને બોમ્બે ગેઝેટીયર ગ્રંથ ૯ ભાગ
 ૧ ગુજરાત વસ્તીનું પાન ૫૩૬ પુષ્ટિ આપે છે તે ઉપર
 નીચે પ્રમાણે લખવામાં આવ્યું છે. ““ Vithulnathji
 died in A. D. 1583 at the age of 90
 leaving seven sons-Sat-Svarup each
 of whom established a separate seat
 or Gadi.” એટલે શ્રી ગુશાંઈજીએ ૯૦ વર્ષની ઉંમરે
 સને ૧૮૫૩માં સાત બાળકો એટલે સાત સ્વરૂપ
 મુકીને ગોકુળવાસ કર્યો જેમાંના દરેકે જૂદી જૂદી ગાદી
 સ્થાપી હતી. આ લેખમાં લખેલો મજકુર હોમોને
 ખરો લાગતો નથી. આ ખુલાસો આ સંપ્રદાયની સૃષ્ટિમાં
 માન્ય છે કે કેમ તે માટે પ્રશ્ન છે. વૈષ્ણવોની માન્યતા
 એવી છે કે તે સેવા અને ભેટ શ્રી ઠાકુરજીને અર્પણ
 થયેલી તેઓ સમજે છે અને તેમ હોવાથી તેની માલકી
 તેમની હોવી જોઈએ. તેમની દલીલમાં એમ કહેવામાં
 આવે છે કે દરેક પુષ્ટિમાર્ગની હવેલીમાં શ્રી ઠાકુરજીના
 નીમીત્તની સેવા અને ભેટ માટે જુદીજ ગોલખ અને
 જુદોજ હીસાખ, અને મહારાજશ્રીઓને અર્પણ થતી
 સેવા અને ભેટ માટે જુદીજ ગોલખ અને જુદોજ
 હીસાખ રાખવામાં આવે છે. રખેને મહારાજોના ઠાકુરજી

અને તેના અંગની મીલકત સર્વજનીક કોઈ ઠરાવવા ઉભો થાય તે માટે પ્રથમથીજ સારી તૈયારી કરી રાખવી તે માટે તો ઉપર જણાવેલો ખુલાસો તો નહીં હોય ? હમે એમ્ને ગેઝેટીયરના અનુમાન ઉપર આવવા આંચકો ખાઈએ છીએ કારણ કે પ્રથમમાં તો શ્રી ગુણાંધજીની ૯૦ વર્ષની ઉંમર લખી છે તેજ ખોટું છે તેઓ ૭૦-૭૨થી વધારે ભુતળ ઉપર ખીરાજ્યા નથી. તેમના ચોથા બાળક શ્રી ગોકુળનાથજીની ઉંમર ૯૦ વર્ષની હતી. ત્યારપછી સાત સ્વરૂપ એટલે શ્રી ગુણાંધજીના બાળકો-પુત્રો હોય એમ માને છે તે માન્યતા ઉપર લખેલા કારણોને લીધે પણ ખોટી છે. સ્વરૂપો જે વહેંચાયલા છે તે ફક્ત શ્રી ઠાકુરજીના સ્વરૂપો, નહીં કે શ્રી ગુણાંધજીના બાળકો, સમજવાના છે.

૧૮. મહારાજોની હવેલીઓ અને તેમાં ખીરાજતા શ્રી ઠાકુરજીઓ મહારાજોની ખાનગી મીલકત કે સાર્વજનીક મીલકત ?

કાયદાની ભાષામાં (જો કે આ ભાષા કેટલાક વૈષ્ણુ-વાને કઠોર લાગશે ખરી તોપણ ફરજતે લીધે વાપરીએ છીએ તેમાં) બોલીએ તો શ્રી ગુણાંધજીએ સ્વરૂપો-ઠાકુરજીની વહેંચણી કરી હતી. તે સદરહુ વહેંચણી કરી હતી પોતાની ખાનગી મીલકત, નહીં કે-સાર્વજનીક મીલકત માનીતેજ સાર્વજનીક મીલકત હતે તો તેઓશ્રી પોતાના સાત લાલજીઓમાં સંવત ૧૬૪૦ના કારતક સુદ ૧ ને દીને તેમની વહેંચણી કરી શકતે નહીં. આ સંપ્રદાયમાં મંદીરને બદલે ઘણું કરીને “ હવેલી ” શબ્દ વાપરવાનો પ્રચાર છે તે શું સુચવે

છે ? જે મકાનમાં શ્રી ઠાકુરજી ખીરાજતા હોય તેટલાજ લાગને મંદિર તરીકે ઓળખાય છે અને આકીના લાગને હવેલી તરીકે ઓળખાય છે પણ હવેલી શબ્દ શ્રી ઠાકુરજીનું નામ પછી મુકી જેમ કે “શ્રીલાલની હવેલી” એમ વૈષ્ણવોમાં બોલવામાં પ્રચાર છે મહારાજને નામે પણ હવેલી ઓળખાય છે જેમ “શ્રી લાલમણીજીની શ્રી લાલબાવાની વીગેરે હવેલીમાં દર્શન ખુલ્યા છે” એમ પણ બોલવાનો પ્રચાર છે તેથી જેને માથે જે સ્વરૂપો ખીરાજતા હોય તેનું મકાન - હવેલી ગણાય - તે તેમની ખાનગી મીલકત હોવાથી તેમાં હરકોઈને પણ દાખલ થતા અટકાવવાનો હક તે હવેલીના માલીકનો છે. તેમાં પોતે નિધીનું સ્વરૂપ જે તેમને માથે પધરાવવામાં આવ્યું હોય તે રાખી તેમની સેવા શ્રી મહાપ્રભુજીએ નિર્માણ કરેલા નિયમાનુસાર અથવા પ્રત્યેકના વંશમાં ચાલુ આવેલી સેવા - ભાવના પ્રમાણે - કરે છે. તેમની સેવા કરવાનું પોતાનું કર્તવ્ય સમજે છે અને તે પ્રમાણે તેઓ સેવા પોતાના ઠાકુરજીની પોતાના ખાનગી મકાનમાં કરે છે. દીવસના ચોકસ સમયે સ્વરૂપની સેવા ખુલ્લા બારણે કરે છે તે સમયે પૃષ્ઠિમાર્ગની સૃષ્ટિને તે સ્વરૂપની જાંખી કરવાની ઈચ્છા હોય તો તે હવેલીમાં જઈને દૂર રહી જાંખી કરે છે. અને પોતાના આત્મ કલ્યાણાર્થે જે કાંઈ સેવા કે ભેટ ધરવા ઈચ્છા થાય તો તે ભેટરૂપી સેવા શ્રી ઠાકુરજી જ્યાં ખીરાજે છે ત્યાં કરવા કે મુકવા દેતા નથી પણ હવેલીના ચોક અથવા આંગણમાં જુદી જુદી સેવા સામગ્રી કે ભેટ નીમીતે રાખેલા સ્થળમાં કરવા-મુકવા દે છે, અથવા ગુશાઈ મહારાજ

હાથમાં વસ્ત્ર રાખી તે ભેટ ઠાકુરજી તરફથી લે છે. આથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે એ ઠાકોરજી એમના ખાનગી માલકીના છે. જો સાર્વજનિક હોતે તો ત્યાં જેમ બીજા મંદીરમાં પૈસા રૂપીઆ ધરવામાં આવે છે તેમ ધરી શકાતે. પોત પોતાનું કર્તવ્ય સમજી નિધીના સ્વરૂપે જ્યાં જ્યાં ખીરાજતા હોય તેની ઝાંખી માટે પોતાની ખુશીથી જાય છે અને જ્યાં સુધી હવેલીમાં ચાલુ રીત રીવાજ પ્રમાણે ઝાંખી કરવા આવનારા વર્તે છે ત્યાં સુધી હવેલીના માલીક તરફથી તેવાને અટકાવ કરવામાં આવતો નથી. વૈષ્ણવો, સેવા અને ભેટ ધરે છે તેથી આ ખાનગી મતાને સાર્વજનિક માલિકતનું રૂપ મળી શકતું નથી. હવેલીના માલીકને જ્યારે ખાસ વિનંતી કરવામાં આવે છે કે હમારા તરફથી સેવા અને ભેટ આપ અથવા આપના ઠાકુરજીને માટે અંગીકાર કરો, ત્યારે તે વિનંતી સ્વીકારવામાં આવે છે. આ હવેલીઓમાં શ્રી ઠાકુરજીના દર્શન આપો દીવસ કરાવવામાં આવતા નથી. દીવસમાં પહેલા ભાગમાં મંગળા, શ્રંગાર, ગુવાળ અને રાજભોગ, અનેતેના પાછલા ભાગમાં ઉથાપન, ભોગ, સંખ્યાઆર્તી અને સેન એટલા દર્શન કરાવવામાં આવે છે. તે દર્શન ફેટલો સમય ખુલ્લા રાખવા તે હવેલીના માલીકની ઇચ્છાની વાત છે અને માલીકની ઇચ્છાને અમલ પોતાના શ્રી ઠાકુરજી પ્રત્યે ભાવનાનુસાર કરવામાં આવે છે. ઝાંખી કરવા આવો તે ગમે તેટલી સંખ્યામાં આવો અથવા ન આવો, ચાહે તો સ્ત્રી પુરૂષો સાથે આવો કે જુદાં આવો, તમામને માટે દર્શન કરવાની એકજ ખુલ્લી જગા રાખવામાં આવે છે અને તે જગામાં થતી ભીંડને અટકાવવા સાફ

થોગ્ય બંદોબસ્ત હવેલીના માલીક તરફથી રાખવામાં આવે છે. કોઇ પણ વૈષ્ણવને કયા સ્થળમાં રાખી દર્શન કરાવવા તે બાબતનો બંદોબસ્ત જેમ ખાનગી મકાનના માલીકો કરી શકે છે તેમ તેઓ તરફથી પણ કરવામાં આવતો જણાય છે. આથી કેટલાક વૈષ્ણવો એમ માને છે કે તેમ કરવામાં માલીકોની પક્ષપાત થતી જણાય છે. જેઓ સારી ભેટ ધરે તેઓને પાસે રાખી દર્શન કરાવવામાં આવે છે. આજ હકીકત ખાનગી મીસ્ટ્રકતવાળી હવેલીમાં જનારાઓ માટે ભુલસુચક છે. જે મકાન ખાનગી છે તે ભુલી જઈને તેને સાર્વજનીક માની, પક્ષપાતની ફરીયાદ કરનારા હોય છે પોતાની મરજી પડે ત્યાં શ્રી ઠાકુરજીને પધરાવી જવાનો હક તેઓ ધરાવે છે. દાખલા રૂપે જુઓ શેરગઢની ગાદીવાળા મહારાજે શેરગઢથી વડોદરામાં પોતાના ઠાકુરજી શ્રી કલ્યાણરાયજી વિગેરે સ્વરૂપોને પધરાવી ગયા છે. મુંબઈમાં ભુલેશ્વર લતામાં આવેલી ડોકામરડીમાં સાત સ્વરૂપની હવેલી આગળ પોરબંદરવાળા શ્રી દ્વારકાનાથજીના લાલ ૧૩મી પેઢીવાળા શ્રી વિઠ્ઠલેશજી (૧૯૦૯ વૈશાખ વદ ૧૪) એ એક હવેલી બાંધી તેમાં સ્વરૂપ પધરાવેલું તે પોરબંદરવાળા શ્રી જીવણલાલજી મહારાજે વેચાતી લીધી હતી. તેમણે તેમાંથી શ્રી ઠાકુરજીને બીજે સ્થળે પધરાવી તે હવેલીનું મકાન વેચી નાખ્યું છે. તેજ પ્રમાણે કુંભારદુકડામાં આવેલા શ્રી ગંગાવહુજીના મંદીર અને ઠાકુરજીનું બન્યું હતું. જે ઠાકુરજી અને હવેલીઓ સાર્વજનીક હોતે તો તેમની વ્યવસ્થા ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે કરી શકાતે નહીં તેમજ કાંકરોળીથી શ્રી દ્વારકાનાથજીની ગોદમાં બીરાજતા શ્રી બાળકૃષ્ણ-

જીને શ્રી વ્રજરાયજી સુરત પધરાવી શકતે નહીં. કોઈ પણ રીતે સાર્વજનીક પ્રકારના જણાયા હતે તો મથુરા-પંથીઓની લાગવગવાળા પૈસેથી ભરપુર એવી તેમની સૃષ્ટિએ મહારાજને તેમનાથી દૂર ક્યારનાએ કરાવી ઠેકઠેકાણે સરદારદારે ટ્રસ્ટીઓ કીંવા કમીટીઓ નીમાવી વહીવટ ચાલુ કરી દીધો હતે; તે બાબત ફાંફાં તો ધણુ એ મારેલાં હોવા જોઈએ પણ “ દ્રાખ ખાટી છે ” એમ કહી છેવટે હાથ ખંખેરી બેસવું પડ્યું હોવું જોઈએ.

વડોદરાના શ્રીમંત મહારાજ સાહેબનો એક વખત પુષ્ટિમાર્ગની હવેલીઓ અને તેમાં ખીરાજતા સ્વરૂપોને કોર્ટ મારફતે સાર્વજનીક ઠરાવી લેવાનો વિચાર થયો હતો. તેઓના અધિકારીઓએ અમરેલી કરવામાં આવેલી વૈષ્ણવી સંપ્રદાયની શ્રી વાગીશલાલજીની હવેલી અને તેમાં ખીરાજતા શ્રી દ્વારકાધીશજીના સ્વરૂપને સર્વને સાર્વજનીક ગણી સાર્વજનીક સંસ્થાના નિબંધ લાગુ પાડ્યા હતા, તે સામે અરજ કરતાં તા. ૧૭-૭-૭ના રોજ મહારાજ વિરૂદ્ધ નિકાલ કરવામાં આવેલો. આ સલાહ વિશેષ ન્યાયા-

ધિશી કોર્ટમાં મુ. નં. ૧
૯-૧૯ માં લઈ જવામાં આવેલો

તેમાં પહેલોજ મુદ્દો એ હતો કે “ વાદીની શ્રી દ્વારકાધીશની હવેલી, દેવની મુર્તિ તથા હવેલીના અંગની સ્થાવર જંગમ મીલકત તથા તમામ પ્રકારની આમદાની વાદીની ખાનગી મીલકત હોવાનું સાબીત છે કે તે સાર્વજનીક છે ” એનો ઠરાવ તા. ૨-૧૦-૧૨ ને દીવસે હજુરશ્રીની કોર્ટ તરફથી એમ કરવામાં આવેલો છે કે “ એ સાર્વજનીક સંસ્થા નથી પણ પોતાની

ખાનગી મીલકત છે ” બ્રીટીશ રાજની કાર્ટનો ખીજોઃ
 ઇ-સાફ થઈ શકે તેમ નથી.

આવી રીતે હવેલી અને તેમાં ખીરાજતા સ્વરૂપો
 અને તેને લગતી સ્થાવર જંગમ મીલકતો, મહારાજોની
 ખાનગી મીલકત હોવાથી શ્રી રાજકોટ મુકામે તિલકા-
 યિતશ્રીએ આપેલો જવાબ રાસ્ત ગણાય, અને તે સેવા
 અને બેટ સ્વરૂપની - શ્રી ઠાકુરજીની માનો કે જેમને
 માથે તે ખીરાજતા હોય તેમની માનો પણ છેવ-
 ટનો સરવાળો એક સરખો છે એમ પણ કહી શકાય;
 પરંતુ સુરતની ગાદી સાથે શેરગઢવાળી ગાદીની શ્રી
 બાળકૃષ્ણજીને લીધે, સાત સ્વરૂપની સેવા બેટ માટે જે
 તકરાર છે તે તરફ જોતાં એ સરવાળો કામનો નથી.
 એમાં તો ગંભીર સવાલ એ છે કે જો તે ઠાકુરજીના
 નીમીત્તે કઢાયલી હોય તો તે ઠાકુરજીની કહેવાય અને
 જ્યાં જ્યાં તે સ્વરૂપ ખીરાજતું હોય ત્યાં ત્યાં વૈષ્ણવોએ
 મોકલી દેવી જોઈએ પણ જો તે સેવાબેટ છટ્ટા બાળ-
 કુની ઉપર જણાવેલા તિલકાયિત શ્રી ગોવર્ધનલાલજીના
 અભીપ્રાય પ્રમાણે થતી હોય, તો તે શેરગઢવાળા મહા-
 રાજને છટ્ટા ધરના નિલકાયિત તરીકે તેમને મળવી
 જોઈએ આ મતાનુસાર શેરગઢવાળા મહારાજને શ્રીનાથ-
 જીના તિલકાયિત મહારાજે ઉપર જણાવેલો પત્ર લખી
 મોકલ્યો છે.

આ શ્રી બાલકૃષ્ણજીનું સ્વરૂપ જે કાંકરોળીમાં
 શ્રી દ્વારકાનાથજી ગોદમાં ખીરાજતું હતું તેમને સુરતમાં
 પહેલીવાર શ્રી વ્રજરાયજી (૧૬૮૨ પોષ વદ ૨)
 જોઈો દશ દિગંત વિજયી શ્રીમત્ પુરૂષોત્તમજી (૧૭૧૪

ભાદરવા શુ ૧૨) ના કાકા થાય તેઓએ પધરાવેલું તે પછી શ્રી વ્રજરાયજીના ગોસ્વામીજી શ્રી રાણી વહુજી (?) મહારાજે શ્રી ગોકુલઉત્સવજી મહારાજને માથે એવું કહીને પધરાવ્યું કે હવે હમારા વૃદ્ધાપકાળને લીધે સેવા થઈ શકતી નથી માટે આપ આ શ્રીને માથે પધરાવો અને તેમની મન માનતી સેવા કરજો. સુરતની મોટી હવેલીમાં ઉપર જણાવ્યા વખતથી આ સ્વરૂપ ખીરાજે છે.

ઉપર જણાવેલા શ્રી વ્રજરાયજી અને દશદીગંત વિજયી શ્રીમત્ પુરૂષોત્તમજી તે શ્રી ગુંસાર્ધજીના ત્રીજા લાલ શ્રી બાલકૃષ્ણજીના વંશના છે તે તેમના પ્રપૌત્ર થાય તેમનો સંબંધ સમજાય તે માટે તેમની વંશાવળી જોવી.

હવે સવાલ એટલોજ છે કે એ સ્વરૂપ શ્રી ગુંસાર્ધજીએ સાત ગાદીઓની વહેંચણી પોતાના લાલજીઓમાં કરી ત્યારે તે કઈ ગાદીના મહારાજને માથે પધરાવવામાં આવ્યું હતું અને તેનો સ્વીકાર કયા લાલજી તરફથી કરવામાં આવેલો? ઉપરની હકીકતો એટલું સુચવે છે કે તે જટ્ટા ધરની ગાદીના મહારાજ શ્રી જદુનાથજીએ સ્વીકાર્યું નહીં પણ ત્રીજી ગાદીવાળા શ્રી બાલકૃષ્ણલાલજીએ સ્વીકારેલું હતું.

સુરતવાળા તરફથી ઘણી દલીલોમાંની એક એવી દલીલ હોય એમ જણાય છે કે શ્રી હરિરાયજી મહારાજે (૧૬૪૬ શ્રાવણ વદ ૫) એક નમન શ્લોકમાં આ સ્વરૂપને જટ્ટા ધરના શ્રી જદુનાથજીના કહી નમન કર્યું છે એમના પીતાશ્રીના ધરના એક ભટ્ટ વર્ગના

શીખ્યે એથી ઉલટું લખ્યું છે તે એ છે કે શ્રી જદુ-
નાથજીએ શ્રી બાળકૃષ્ણજીનું સ્વરૂપ નાનું હોવાથી પોતાને
માથે પધરાવવા ના પાડી હતી તેથી તેમના માથે શ્રી
કલ્યાણરાયજીનું સ્વરૂપ પધરાવવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત
શ્રી હરિરાયજીના વહુજી મહારાજે ઘોળ બનાવ્યા છે
તેનું એક લઘુ પુસ્તક હોમોને ખાસ આ તકાર માટે
વાંચવા સારૂ આપવામાં આવ્યું છે તેમાંનું એક ઘોળમાં
લખ્યું છે કે,

ગરબી.

“ જોડી હાથ ને કરે છે જદુ નાથજીરે લોલ
“ મને વસ્યા છે હમારે તો શ્રીનાથજીરે લોલ
“ કૃપા અનુગ્રહથી શ્રી આપ પધારાવીઆરે લોલ
“ શ્રી બાળકૃષ્ણજી હમારે મન ભાવીઆરે લોલ
“ ત્યારે પ્રસન્ન થઈ તે તાત મન ઘણુંરે લોલ
“ સ્વરૂપ પધરાવ્યું શ્રી કલ્યાણરાયજી તણુંરે લોલ”

આ ગરબીમાં પધારાવીઆ અને પધરાવીઆ ખાસ
ધ્યાનમાં લેવા જેવા છે. શ્રી બાળકૃષ્ણજીના સ્વરૂપ
પોતે ન પધરાવતાં બીજાને માથે પધરાવી દેવામાં
આવ્યું તેથી પ્રસન્ન થયા અને પોતાને માથે શ્રી કલ્યા-
ણરાયજીને પધરાવ્યાં.

આ ઘોળ સુરતવાળા મહારાજશ્રીના ઘરમાંથી ગુજ-
રાતીમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે. આ હકીકતો ઉપ-
રથી એટલું તો નકી થાય છે કે શ્રી જદુનાથજીએ
શ્રી બાલકૃષ્ણજી ન લેવાથી તેમને માથે શ્રી કલ્યાણરાયજીને
પધરાવવામાં આવ્યા હતા. સુરતની હવેલીમાં સેવા
વિધીનું એક હસ્ત લેખીત પુસ્તક છે તેમાં ચૈત્ર શુદ્ધ ૬ને

દીવસે આ છટ્ટા લાલ શ્રીજદુનાથજીના ઉત્સવનો જણાવ્યો છે તે દીવસે કેસરી વસ્ત્રો એવે પ્રસંગે ધરાવવા જોઈએ તેને બદલે શ્યામ (કાળી) ચુંદડી ધરાવવી એવું લખ્યું છે. આ શું સૂચવે છે ? શ્રી જદુનાથજીએ મજકુર સ્વરૂપનો સ્વીકાર નહીં કર્યો તેની દીલગીરી ભરેલી ભાવના સુચવવામાં આવે છે. જો કે ઉપરના પુસ્તકમાં શ્યામ ચુંદડી લખી છે તોપણ વાસ્તવીક રીતે તે દીવસે કેસરી વસ્ત્ર ધરાવવામાં આવે છે એવું હમોને કેટલાક તે ઘર સાથે સંબંધ ધરાવનારાઓએ કહ્યું છે. અનુમાન એ છે કે એ સ્વરૂપ છટ્ટા ધરનું નહીં અને તેથી શેરગઢવાળા મહારાજ શ્રી ગીરધરજીલજી એ સ્વરૂપ ઉપર કોઈ પ્રકારનો હક કે દાવો ધરાવતા નથી એમ એમનું ખુલ્લા શબ્દમાં હમો પ્રત્યે જોલવું થયું છે જે હમો અત્રે તેમની આજ્ઞાનુસાર આ ટીપ્પણીમાં જાહેર કરીએ છીએ એમની તકરાર અંટલીજ તેઓશ્રી જણાવે છે કે સાત સ્વરૂપની સેવા અને બેટ વૈષ્ણવો તરફથી મળે છે તેમાં છટ્ટા ધરને મળતી સેવા અને બેટ લેવાનો તિલકાયિત તરીકે તેમનોજ છે અને સુરતવાળા મહારાજમાને તે લેવાનો હક નથી. તેમની તકરારનો અંત હાલના શ્રીનાથજીના તિલકાયિત મહારાજશ્રીએ શેરગઢવાળા મહારાજશ્રીની તરફમાં આપ્યો છે એવું તેમના હસ્તાક્ષરના પત્ર ઉપરથી જણાય છે.

હવે હમો અત્રે જણાવીશું કે મુંબઈમાં કેટલાંક વૈષ્ણવોની સમજણ એવી છે કે શ્રી બાળકૃષ્ણજીના સ્વરૂપને સાત સ્વરૂપમાં બીલકુલ ગણવામાં આવતું નથી. એવી સમજ દૂર થવા માટે સુરતના હાલ બીરાજતા મહારાજ શ્રી ગો શ્રી ધ્રિજરત્નલાલજીના કૃપા શ્રી

સુરતવાળા શ્રી જદુનાથજીના જસોદા બેટીજીએ “ સાત સ્વરૂપોની કાહાડી બેટ તથા મનોરથ બેટની વ્યવસ્થા બાબત સપ્રમાણુ વિવેચન ” એ નામનું લઘુ પુસ્તક સંવત ૧૯૬૫માં છપાવેલું છે.

પુષ્ટિ ભક્તિસુધાના તંત્રી અને પ્રકાશક તરફથી હમેને એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે શ્રી બાળકૃષ્ણજીને “અષ્ટકૃષ્ણ” જે શ્રીમહાપ્રભુજીએ જણાવ્યા છે તેમાં તેમનો સમાવેશ થતો નથી. તેમના કહેવા મુજબ અષ્ટકૃષ્ણ શ્રી કૃષ્ણના આઠ સ્વરૂપો સમજવાના છે એટલે રાસ-લીલામાં ૧૬ ગોપીઓમાંની દરેક બબેની વચ્ચે “કહાન”નું સ્વરૂપ હોવાથી તેવા ૮ કહાનના સ્વરૂપોને અષ્ટનિધી શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ વર્ણવેલા છે અને આ આઠમાં શ્રી બાળકૃષ્ણજીને ગણવામાં આવ્યા નથી. આઠ નિધીઓમાં શ્રી કલ્યાણુરાયજીનું સ્વરૂપ ગણાય છે કે કેમ ? જવાબમાં મજકુર ચોપાનીઆમાં લેખક શાસ્ત્રી મગનલાલ દલપતરામના મતનો હવાલો આપી જણાવ્યું કે તે સ્વરૂપ અષ્ટ કૃષ્ણમાંનું એક ગણાય છે.

ગામ શેરગઢમાં શ્રી કલ્યાણુરાયજી તે શ્રી મહા-પ્રભુજીના સેવ્ય સ્વરૂપ છે. પહેલા પુર્વમાં માણેકપુરમાં એક તલાવ ઉપર આ સ્વરૂપ બીરાજતું હતું. ત્યાં તેમની પુજા દેવી તરીકે કરવામાં આવતી હતી. તે તલાવ ઉપર શ્રી આચાર્યજી મહા પ્રભુજી પધાર્યા તે વખતે શ્રીકલ્યાણુરાયજી ઉપર એમની દ્રષ્ટી પડી કે આતો ઘણું પ્રાચીન શ્રી ઠાકુરજીનું સ્વરૂપ છે અને તેમને સ્ત્રીનો શૃંગાર કેમ કરવામાં આવ્યો છે ? તેનો મનમાં વીચાર કરતા હતા. પછી પ્રભુજી મંદિરમાં પધાર્યા અને આ

સ્વરૂપનેજ સવાલ કર્યો “ બાવા ! આપે આવો શણુગાર કેમ કર્યો છે.” ત્યારે શ્રી હાકુરજીએ આજ્ઞા કરી કે “આ સઘળું ગામ દેવી ઉપાસક છે તેથી શ્રીહાકુરજી કેવા હોય એમ કાંઈ જાણતું નથી તેથી દેવી તરીકે હમેને પૂજે છે.” તે વખતે શ્રીમહાપ્રભુજીએ સાડી ફાડીને પાદ ધરાવી એક કટકામાંથી વસ્ત્ર ધરાવ્યા તે પછી તેમના પુનરી જેઓ ગામમાં ગયા હતા તે આવ્યા અને બેઠેલા લાગ્યા કે આ દેવીને શ્રી પુરુષોત્તમનો શણુગાર કાણે ધરાવ્યો છે, ત્યારે શ્રી મહાપ્રભુજીએ આજ્ઞા કરી કે આતો શ્રી હાકુરજીનું સ્વરૂપ છે તો તમે તેમને દેવી માની કેમ પૂજા કરો છો ? ત્યારે બાવા વેણુ અને કૃષ્ણદાસજી ધધરી અને જનકદાસ ખવાસ એ સૌએ શ્રી મહા પ્રભુજીને સાષ્ટાંગ દંડવત કરીને કહ્યું કે “ મહારાજ હમે તો કાંઈ જાણતા નથી. આપ હમેને શરણે લ્યો.” ત્યારે શ્રી મહા પ્રભુજીએ આજ્ઞા કરી. “જેઓ તમે સ્નાન કરી આવો” તે પ્રમાણે સ્નાન કરી આવ્યા ત્યારે શ્રી મહાપ્રભુજીએ તે બે વૈષ્ણવોને નામ નિવેદન કરાવ્યું પછી ત્યાં એક દિવસ આપશ્રી રહ્યા શ્રી હાકુરજીની સેવા શણુગાર કરી સેવાની રીતભાત બતાવી આ ગામમાં દેવી જીવો હતા તે તમામ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીના સેવક થયા તે પછી એ હાકુરજીનું નામ શ્રી કલ્યાણરાયજી રાખવામાં આવ્યું. એથી બાવા વેણુ તથા કૃષ્ણદાસજી ધધરી તથા જનકદાસ ખવાસ જેમના તે હાકુરજી હતા તેઓ ત્રણે મળી સેવા કરતા હતા આ ત્રણેને માથે ખીરાજેલા હાકુરજીને બહા જહુનાથજીના માથે ખીરાજવામાં આવેલા તે હાલ શેરગઢવાળી ગાદીના મહારાજને માથે ખીરાજે છે.

જ્યારે શ્રી ગુણાંધજીએ છટ્ટાલાલને માથે શ્રી બાળ-
કૃષ્ણજીને પધરાવવા લાગ્યા ત્યારે તેમ કરવા ના પાડી
કારણ કે તે અષ્ટનિધિઓમાંનું એક નહતું. નાનું હોવાથી
ન લીધું તેમ બન્યું નહતું આવી આખ્યાઈકા પણ છે.
ચોથા લાલ શ્રીગોકુળનાથજીએ સાતમા લાલ શ્રીધન-
શ્યામજીને સમગ્રવીને તેની પાસે શ્રીમદનમોહનજીના
સ્વરૂપની માગણી કરાવી હતી તે વખતે જો કે શ્રી
ગુણાંધજી સારી રીતે પામી ગયલા કે તે સ્વરૂપ ખાસ
શ્રીગોકુળનાથજીના સમગ્રવ્યાથી માગી લેવામાં આવ્યું
છે, તોપણ તેમની ઈચ્છાનુસાર તે પધરાવવામાં
આવ્યું હતું.

શ્રીજદુનાથજીને વિયોગના સ્વરૂપનો અનુભવ હોવાથી
સંયોગનું સ્વરૂપ લેવા ના પાડી હતી એમ પણ
આખ્યાયિકા છે. જેઓને વિયોગના સ્વરૂપનો અનુભવ
હોય છે તેને સાક્ષાત સ્વરૂપની જરૂર રહેતી નથી.

છેવટે જ્યારે શ્રીમદનમોહનજી શ્રીધનશામલાલજીને
માથે માગ્યા મુજબ પધરાવવામાં આવ્યા હતા ત્યારે
શ્રીગુણાંધજીએ શ્રી કલ્યાણુરાયજીના સ્વરૂપને શ્રી જદુ-
નાથજીને માથે પધરાવ્યું હતું. તેથી શ્રી કલ્યાણુરાયજી
છટ્ટા ધરના ઠાકુરજી તેમજ સાત સ્વરૂપમાંના એક
હોવાથી સાત સ્વરૂપની ભેટમાંથી છટ્ટા ધરનો હીસ્સો
માંગવાનો હક ટીકેટ શ્રીગીરધરલાલજી શેરગઢવાળા મહા-
રાજનો છે એમ માનવું જોઈએ.

જ્યાં જ્યાં સાત સ્વરૂપોના મંદીરો છે, ત્યાં ત્યાં
સાત સ્વરૂપોના મંદીરોમાં શ્રીકલ્યાણુરાયજીનું મંદીર છે
પણ તેવે સ્થળે સુરતમાં હાલ ખીરાજતા શ્રી બાળ-
કૃષ્ણજીનું એક પણ મંદીર નથી. દાખલા તરીકે જુઓ

ગોકુળ ગામમાં શ્રીકલ્યાણરાયજીનું મંદીર સાત સ્વ-
રૂપોમાંના શ્રી મદનમોહનજી અને શ્રી વિઠ્ઠલરાયજીના
મંદીરની વચ્ચેમાં છે; શ્રીગિરિરાજમાં તેનું મંદીર સાત
સ્વરૂપમાંના શ્રી ગોકુલનાથજીના મંદીર સામે છે; શ્રી
નાથદ્વારમાં મોહનગઢમાં શ્રી કલ્યાણરાયજીનું મંદીર છે.

આ શ્રી કલ્યાણરાયજીનું સ્વરૂપ મોટું અને મનોહર
છે તેથી શ્રીજદુનાથજીએ પોતાને માથે પધરાવેલા હતા.

શ્રી નાથદ્વારના ટીકેટ શ્રી સાથે હજી શ્રી ગિરધર-
લાલજી મહારાજને વહેંચણી નહી થયેલી હોવાથી આ
સ્વરૂપને સાત સ્વરૂપમાંથી જુદા પાડવામાં આવ્યા
નથી તેમની સેવા ભેટ તેમની સાથેજ લેવાય છે ત્રણ
ચર્ચ સુધી શ્રી નાથજી સાથે ખીરાજી અનનુકુલ ભોગ
આરોગ્યા છે.

એ છપન ભોગ શ્રી નાથજીમાં કરવામાં આવેલા.
અન્ને વખતે શ્રી કલ્યાણરાયજીને પધરાવવા માટે આમં-
ત્રણો હતા પણ તે વખતે ટીકેટની ગાદીએ ખીરાજીતા
આળકેા ઘણી છોટી ઉમરના હોવાથી તે સ્વરૂપને ત્યાં
પધરાવી ગયા ન હતા. એક છપન ભોગ સંવત ૧૭૯૬
માં શ્રી ગોવર્ધનેશજી મહારાજે કરેલો અને ખીજો સંવત
૧૮૭૬ માં શ્રી દાઉજી મહારાજે કરેલો એમ એ છપન
ભોગ કરવામાં આવેલા હતા.

શ્રી કલ્યાણરાયજી શેરગઢની ટીકેટ ઘરમાં ખીરાજે
છે અને શ્રી મુકુન્દરાયજી છોટા ઘરમાં ખીરાજે છે.

ગોકુલ ગામમાં રાજા ઠાકુર જગીરદાર શીવાય
ખીજા આઠ લાગીઆઓ છે તે નીચે પ્રમાણે.

(૧) શ્રીનાથદ્વારવાલા શ્રીનાથજીના ટીકેટ મહારાજ
શ્રી નવનીતપ્રીયાજીના ભાગીદાર નં. ૧

(૨) શ્રી કોટાવાલા શ્રીમથુરેશજીના ટીકેટ પહેલી
ગાદીવાલાના ભાગીદાર નં. ૨

(૩) શ્રી નાથદ્વારવાલા શ્રી વિકૃલેશરાયજીની ટીકેટ
તે બીજી ગાદીવાલાના ભાગીદાર નં. ૩

(૪) શ્રી કાંકરોળીવાળા શ્રી દ્વારકાનાથજી ત્રીજી
ગાદીવાળાના ટીકેટ ભાગીદાર નં. ૪

(૫) શ્રી ગોકુલવાલા શ્રી ગોકલેશજીના ચોથી
ગાદીવાલાના ટીકેટ ભાગીદાર નં. ૫

(૬) શ્રી ગોકુલચંદ્રમાજી કામવનવાલા પાંચમી
ગાદીવાલાના ટીકેટ ભાગીદાર નં. ૬

(૭) શ્રી કલ્યાણરાયજી શેરગઢવાળા છઠ્ઠી ગાદી-
વાલાના ટીકેટ ભાગીદાર નં. ૭

(૮) શ્રી કામવનવાલા શ્રી મદનમોહનજી સાતમી
ગાદીવાલાના ટીકેટ ભાગીદાર નં. ૮

આ ઉપરથી પણ માનવું જોઈએ કે શ્રી કલ્યાણ-
રાયજી છઠ્ઠા ઘરના ઠાકુરજી છે. એટલુંજ નહીં પણ
સાત સ્વરૂપમાંના એક છે.

સંપ્રદાય કલ્પદ્રુમના પુસ્તકના પાન ૮૬ ઉપરની
નીચેની લીટીઓ વાંચવી.

દુહો.

“ ગિરધર કેા મથુરેશજી પ્રથમ મુદીત પધરાય
વિકૃલેશ પ્રભુ શીર દીએ, ગોવિંદ કેા મન પાય
બાલકૃષ્ણ લીએ માંગકે, દ્વારકેશ હરખાય
ગોકલેશ મુદીત મન, ગોકલેશ પધરાય

ગોકલેંદ રઘુનાથકુ, દિને જાણુ પ્રવીણ
 બાલકૃષ્ણ લઘુ જાણુકે, નૃપ યદુનાથ ના લીન
 લે કલ્યાણ પ્રભુ વેણું સું, બહોર મહા પદ દિન
 બાલકૃષ્ણ વિનયકર, બાલકૃષ્ણ ફેર લીન
 શ્રીમદ્ મોહન મુદીત મન, શ્રીધનશ્યામ હે દીન
 યજ્ઞ નારાયણ કે પ્રભુ, વિઠ્ઠલનાથ પ્રવીણ ”

ટીકેટ શ્રીગોરધનલાલજીનો આ બાબતમાં જે મત
 હોય તે વૈજ્ઞાનિક સૃષ્ટીએ માન કરવો જોઈએ. શ્રી જસોદા
 બેટીજીની આજ્ઞાનુસાર પ્રગટ થયેલું પુસ્તક મહારાજની
 આજ્ઞાથી પ્રગટ થતા પુસ્તકના જેવું માન્ય થઈ શકે નહીં.

સંવત ૧૮૭૯ માં જન્મન ભોગ થયેલો તે વખતે
 સુરતમાં ખીરાજતા શ્રીબાલકૃષ્ણજીને પધરાવવામાં આવ્યા
 ન હતા એટલે તે અન્નકોટ વખતે સાત સ્વરૂપોના
 ચીત્રોમાં તેને સ્થાન જે આપવામાં આવ્યું હોય તો
 એ મહોત્સવ વખતનું ચીત્ર હોઈ શકે પણ નહીં તેમજ
 ખીજ અન્નકુટ વખતના ચીત્રોમાં શ્રી બાલકૃષ્ણજીનો
 શ્રી નાથદ્વારમાં અન્નકોટ વખતે ખીરાજેલા ચીતરવામાં
 આવ્યા હોય તો તે લોકીકત કલ્પનાની હોવી જોઈએ
 કારણ કે ઉદ્દેપુરના રાજ તરફથી સુરતની ગાદીવાલા
 મહારાજને તેમની હદમાં દાખલ ન થવાનો પ્રતિબંધ
 હતો તો તે પ્રતિબંધની દરમિયાન શ્રી બાલકૃષ્ણજી
 ત્યાં ખીલકુલ પધારી શકેલા હોવા નહીં જોઈએ.

મથુરાવાળા મહારાજ હાલ શેરગઢના ટીકેટશ્રીના
 સંપ્રદાયની બાબતનું ખરું જ્ઞાન ધરાવવા માટે મુંબઈની
 મોટી હવેલીના ગો. શ્રી ૧૦૮ શ્રીગોકુળનાથજીએ અને

શ્રીપુરુષોત્તમજીની હવેલીવાળા શ્રીવાઘીશલાલજીએ હમોને ખાત્રી આપી છે.

હવે ઉપર જણાવેલી સર્વ હકીકતોનો ગંભીરપણે વીચાર કરતાં અને એની સાથે મુંબઈના કેટલાક વૈષ્ણવોના ચોપડામાં છટ્ટા ધરના જે ઠાકુરજી માટે સેવા ભેટનાં નામો લખવામાં આવ્યાં છે તે, તેમજ પુનાની ડોલેજના સંસ્કૃતના પ્રોફેસર અને શ્રીમદ્ ભાગવતના નવમા સ્કંધના અધ્યાય ૪ માં જણાવેલા પરમ વૈષ્ણવ અંબરીષના અતિથી દુર્વાસા રૂપી-શાસ્ત્રી મગનલાલ ગણપતરામના વિચારો, તેમજ સુરતના મંદીરમાં શ્રી જદુનાથજીના ઉત્સવને દીવસે શ્યામ વસ્ત્રો ધરાવાનો ચાલુ વહીવટ જોતાં વિગેરે બાબતોનું મનન કરતાં સાત સ્વરૂપોમાં છટ્ટા સ્વરૂપના ઠાકુરજી શ્રી કલ્યાણરાયજી હોવા જોઈએ એમ ન્યાયના કાંટાની જીભ સૂચવે છે. તેજ પ્રમાણે શ્રી નાથદ્વારના ટીકેત મહારાજના હસ્તાક્ષરનો શેરગઢની ગાદીના ટીકેતના તરફમાં ઠરાવ પણ છે માટે તે ધરની સેવા ભેટ આ શેરગઢની ગાદીના ટીકેતને મળવી જોઈએ.

આ પ્રમાણે હમારો મત છે તેમાં જે કાંઈ કમી-જસ્તપણાના દોષ હોય તે હંસ વૃત્તીથી દુર કરી સાર સાર ગ્રહણ કરશો અને છેવટે જેમ પોતાના ધર્મગુરુ આજ્ઞા કરે તે પ્રમાણે વર્તવા સદા તત્પર રહેશો એવી હમારી ભલામણ છે.

૧૯ “ નીધી ” સ્વરૂપો.

શ્રી ગુણાંધજીના સાત લાલજી તેમને પ્રત્યેકને ઠાકુરજીના એક એક સ્વરૂપ આપવામાં આવેલા જણાય

છે ત્યાર પછી પ્રત્યેક જૂદી જૂદી ગાદી સ્થાપી મંદિરે
 આંધ્યા મંદિરને હવેલી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
 પ્રત્યેક લાલને મળેલા ઠાકુરજીને સ્વરૂપને નામે ઓળ-
 ખાય છે અને તે મંદિરમાં શ્રી ગોસ્વામી બાળક-
 મહારાજને ખીરાજવાના સ્થળને ગાદીના નામે ઓળ-
 ખવામાં આવે છે. રાસ મંડળમાં શ્રીકૃષ્ણ અવતારીનું
 મુખ્ય નિધિ શીવાય બીજી અષ્ટ નિધિઓ ખીરાજ
 હતી. આ તમામ ઠાકુરજીના જે સ્વરૂપો શ્રી મહાપ્ર-
 ભુજીએ સેવેલા છે તે સઘળા એક છે. ધણી સ્વરૂપો
 ફક્ત શ્રી ગુણાંબીજીનાજ સેવ્ય હોય છે. આ રીતે સેવા-
 યલા સ્વરૂપોને “ નિધિ ” તરીકે ઓળખવામાં આવે છે
 અને આવા સ્વરૂપો જે બાળકો આગળ ન હોય તો તે
 પ્રાપ્ત કરવાને બનતા પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે જેમાંનો
 દાખલો મોટા મંદિરની ગાદીના શ્રી ગોરધનેશજી મહા-
 રાજને એમના કાકાના પુત્ર શ્રી બાળકૃષ્ણજીના લીલા
 વિસ્તાર્યા પછી અત્રે મોટી હવેલીમાં ખીરાજતા શ્રી
 બાળકૃષ્ણજીની બાબતમાં મળ્યો હતો જેનું વર્ણન અન્ય
 સ્થળે આ ટીપ્પણીમાં આપ્યું છે તે બસ છે.
 જ્યાં એવા નીધીના સ્વરૂપો ખીરાજતા હોય ત્યાં
 તેવી નીધીના અલિલાપીઓ દર્શનના નિમીત્તે પધારે છે.
 જેને માથે તેવી નિધિ ખીરાજતા હોય તેને ત્યાં બીજા
 મહારાજો જ્યારે પધારે છે ત્યારે તેમનો જાતે સત્કાર
 કરવાના નિમીત્તે દેખરેખ રાખવા હાજર રહે છે.
 સારાંશ તેઓ ખીરાજે અને ત્યાંથી પાછા પધારી જાય
 ત્યાં સુધી તેમને ક્ષણભર પણ વિલા મુક્તા નથી.
 તેમજ કદી પણ તે પરાણાને એકલા તેવા સ્વરૂપ
 આગળ બીલકુલ રહેવા દેવાને તક પણ આપતા.

નથી. જો આ બાબતમાં ખરું તત્વ શું છે તે જાણવાની ઇચ્છા કોઈને થાય તો અમુક મંદિરમાં ઉપર જણાવેલા નીધી સ્વરૂપો પ્રથમ ખીરાજતા હોય તો તે નિધિ ક્યાં ખીરાજતા અને અત્રે કેવી રીતે ખીરાજમાન થવા પામ્યા છે તેવો પ્રશ્ન હાલ જેના માથે તે ખીરાજતા હોય તેને કરવો તો સામો સવાલ એટલોજ થશે કે તે જાણવાની તમોને શું જરૂર છે ? “ ઘર છીદ્ર કોઈએ કહેવું નહી ” એ સુત્રમાં તેનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.

આ સાલની રીપણીના ઘણા વિષયોમાંના એક માટે તેવી બાબતની જાણવાની ઇચ્છા થઈ હતી તે માટે એક ગોસ્વામી શ્રી બાળકને તે ઇચ્છા દર્શાવી ત્યારે ઉપર જેવો સામો પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યો હતો તે પછી એ વિષયને તીલાંજલી હાલ તુરત આપવી પડી છે.

ઉપર જણાવેલા નિધિ સ્વરૂપો શીવાય વૈષ્ણવોને શીર પધરાવેલા ઘણા સ્વરૂપો છે જેને પણ પુષ્ટાવેલા સ્વરૂપોની નિધિ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે પણ સામાન્ય રીતે તે ઉતરતી પંક્તિના મનાય છે. છોટા સ્વરૂપ ગોદમાં ખીરાજતા કહેવાય છે તે નિધિ કરતાં શ્રેષ્ઠાર્થમાં ઉતરતા મનાય છે મોટા સ્વરૂપોને હેરવી ફેરવી ન શકાય. પારણામાં ઝુલાવી ન શકાય માટે તેમના પ્રતિનિધિ સ્વરૂપો જે તેમને આગળ ખીરાજે તે ગોદના ઠાકુરજી મનાય છે.

મુખ્ય નિધીઓ.

૧ શ્રીનાથજી.

પાટણસવ...સંવત ૧૬૮૧ મહા વદ ૭. શ્રી નાથ-
દ્વારમાં હાલ જ્યાં મંદિર છે ત્યાં, શ્રી ગોકુલમાંથી

અજબકુંવરી રાણીએ પધરાવ્યા હતા. આ સ્વરૂપ પ્રથમ શ્રી ગિરિરાજમાં ખીરાજતું હતું. ત્યાર પછી શ્રી ગોકુલમાં શ્રી આચારજી મહાપ્રભુજીએ મંદિર-હવેલી-બાંધી આ સ્વરૂપને પધરાવ્યું.

શ્રીનાદારમાં શ્રી નાથજીનું સ્વરૂપ ખીરાજે છે તે મથુરા પાસે આવેલા શ્રીગિરીરાજ-શ્રી ગોવર્ધન પર્વત-માંથી પ્રગટ થયલું એમ માનવામાં આવે છે. એ મુખ્ય સ્વરૂપ તરફ મોટામાં મોટું માન ધરાવવામાં આવે છે. જી. મું. ગેઝેટીયર ગ્રંથ ૯ ભાગ ૧ પાન ૫૩૭.

નોંધ—મુખ્ય નિધિની ગોદમાં શ્રી મુકુંદરાયજીનું સ્વરૂપ ખીરાજતું હતું તે શ્રી નાથદારના તિલકાચિત શ્રી દામોદરજી ઉપનામ શ્રી દાગિજી મહારાજના વહુજી મહારાજે તેમના સ્વામીની ઇચ્છાનુસાર ગોપાલમંત્રની દક્ષણામાં કાશીવાળા શ્રી ગીરધરજી મહારાજને માથે પધરાવેલું ત્યારથી તે કાશીમાં ખીરાજે છે. આ સ્વરૂપને શ્રી મહાપ્રભુજી પરીક્રમામાં સાથે પધરાવતા હતા તેમને ભોગ ધરી પ્રસાદ લેતા. (આ સ્વરૂપનો પાટો-તસવ:-ભાદરવા વદ ૧)

ટોડના રાજસ્થાનમાં લખવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે ઔરંગઝેબનો શ્રી કનૈયા-કૃષ્ણની સેવા તરફ તેમજ શ્રી વ્રજમાં આવેલા મંદિરો તરફ ત્રાસ વર્તવા લાગ્યો ત્યારે રાણા રાજસીંગે એક લાખ રજપુતોની મદદથી આ સ્વરૂપને મેવાડમાં આવેલા કોટા અને રામપુરાને રસ્તેથી પધરાવવામાં આવ્યું હતું. શીસોદીઆ રજપુ-તોની રાજધાનીએ જતાં રથનું ચાક શેરગઢ પાસે જમી-નમાં ખેડું અને કાઢવાને ધણુએ પ્રયત્ન કર્યા પણ

ન નીકળ્યું ત્યારે પ્રભુજીએ અત્રેજ ખીરાજવાની મરજી કરી છે એમ માની ત્યાંજ મહારાણાશ્રી જગતસીંગ ખીજના વખતમાં તે સ્વરૂપને પધરાવવામાં આવ્યું. અને રાણાએ તે સ્થળ શેરગઢ જેની વાર્ષિક પેદાશ રૂ. ૧૦૦૦)ની હતી તે સાથે તે સ્વરૂપને અર્પણ કર્યું. તે બાબતની સનંદ નીચે પ્રમાણે છે:—

કુંગરાઓમાં આવેલા શેરગઢ ગામમાં શ્રીનાથજીએ કાયમ માટે ખીરાજવાનું પસંદ કરવાથી અને દેલવાડાના ઠાકુરજીએ કબુલ કરવાથી મજકુર ગામ જેની વાર્ષિક પેદાશ રૂ. ૧૦૦૦)ની છે તે અર્પણ કર્યું છે એવું મહારાણાશ્રી જગતસીંગ ખીજનું ફરમાન છે. ગુશાંઈ મહારાજજીએ અને તેમના વંશ વારસો હમેશને માટે તેનો ભોગવટો કરે. સંવત ૧૭૬૩ સને ૧૭૩૭-

શ્રીનાથજીને સાત સ્વરૂપમાં ગણવામાં આવતા નથી, તે સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે.

વહેંચણી પહેલાં શ્રી ગુશાંઈજીના પહેલા લાલજી શ્રી ગિરધરજીએ વિનંતી કરી હતી કે હમે પહેલા લાલજીએ માટે હમેને શ્રીનાથજી અને શ્રી નવનીતપ્રીયાજી અને શ્રી મહાપ્રભુજીના શંખ અને શાળીગ્રામ ખાસ મળવા જોઈએ. તેમની વિનંતી સ્વીકારવામાં આવેલી તેથી શ્રીનાથજી અને શ્રી નવનીતપ્રીયાજીને તેમને માથે પધરાવવામાં આવેલા હતા.

૨ શ્રી નવનિતપ્રિયાજી.

પાટોત્સવ:—

આ સ્વરૂપ શ્રી કૃષ્ણની બાહ્યાવસ્થા સુચવે છે. તે સ્વરૂપને “ શ્રી બાળમુકુંદ ” તરીકે પણ ઓળખ-

વામાં આવે છે, એમ કર્નલ ટોડના રાજસ્થાનમાં લખવામાં આવ્યું છે. પણ તેમ નથી. શ્રી ગુણાંધજીએ તેમનું વર્ણન યશોદાના ઉત્સંગમાં (ખોળામાં) જેને લાડ લડાવવામાં આવ્યા છે તે સ્વરૂપ આ છે તેના એક હસ્તમાં એક માંખણમાંથી બનાવેલો પેડો અથવા લાડુ ધરાવેલો હોય છે.

આ સ્વરૂપ શ્રી યમુનાજીમાંથી શ્રી મહાપ્રભુજી સ્નાન કરવા પધારેલા તે વખતે પ્રગટ થયેલું. તે માથે પધરાવી ઘરે લાવી તેની સેવા કરી. આ સ્વરૂપને કવચીત શ્રી બાળકૃષ્ણજી પણ કહેવામાં આવે છે.

આ સ્વરૂપને ટીકેટ તરફથી ખાસ નમન કરવામાં આવે છે. તે તેમના કુલાચારના ઠાકુરજી મનાય છે.

અષ્ટનિધીઓમાં સાત સ્વરૂપો.

૧ શ્રી મથુરેશજી.

પાટોત્સવ:—ફાગણ સુદ ૭.

આ સ્વરૂપ એક વખત મેવાડમાં કામનોર ગામમાં ખીરાજતું હતું હાલ તે કોટામાં ખીરાજે છે. શ્રી મહા પ્રભુજીનું સેવ્ય છે. તેમણે એક વૈષ્ણવ પદ્મનાભદ્રાસને માથે પધરાવેલું તે પાછું આ ઘરમાં પધરાવવામાં આવ્યા પછી ૧૬૪૦ના કારતક સુદ ૧ ને દીને શ્રી ગુણાંધજીએ પોતાના પહેલા લાલ શ્રી ગિરિધરજીને માથે વહેંચણીમાં પધરાવ્યું હતું. આ સ્વરૂપના પ્રાગટ્ય માટે એવી ગાથા છે કે એક વખત શ્રી મહાપ્રભુજી શ્રી જમુના નદીના કાંઠે સંધ્યા કરવા બેઠેલા તે વખતે એક ભોખડ ધસી

પડી તેમાંથી આ સ્વરૂપના દર્શન થયાં તે માથે પધરાવી પોતાના સ્થળમાં પધરાવી ગયા.

નોંધ—આ સ્વરૂપની ગોદમાં શ્રી નટવરજી બીરાજતા હતા. તે હાલ રાજનગરમાં શ્રી મધુસુદનલાલજીને માથે બીરાજે છે.

૨ શ્રીવિકુલેશજી.

પાટોત્સવ:—

આ સ્વરૂપ શ્રી મહાપ્રભુજીનું સેવ્ય શ્રીનાથદ્વારમાં બીરાજે છે. જ્યારે ગુણાંધજીનું પ્રાકટ્ય થયું તે વખતે એક બ્રાહ્મણે શ્રી મહાપ્રભુજીને ઘરે આવી તેમના માથે પધરાવ્યું આ સ્વરૂપ તે સોલાપુર પાસે આવેલા શ્રી પંઢરપુરમાં બીરાજતા શ્રી “વિકુળા રૂપમાધ” માંના શ્રી વિકુળા હતા. (જુઓ પાન ૧૪) હાલ આ સ્વરૂપ છોટારવાળા શ્રી ગોપેશ્વરલાલજી જે અત્રેના તિલકાયિત છે તેમને માથે બીરાજે છે. શ્રીસ્વામીનીજી સહીત બીરાજે છે.

૩ શ્રી દ્વારકાનાથજી.

પાટોત્સવ:—અષાઢ સુદ ૫.

આ સ્વરૂપ શ્રી ગુણાંધજીના ત્રીજા લાલને માથે સંવત ૧૬૪૦ના કારતક શુદ્ધ ૧ ના દીવસે વહેંચણીમાં પધરાવ્યું હતું. તે હાલ મેવાડમાં આવેલા શ્રીકાંકરોળીમાં બીરાજે છે. સત્યયુગમાં થઇ ગયેલા સુર્યવંશી રાજા અંબરીષના માથા ઉપર આ સ્વરૂપ પ્રથમ બીરાજતું હતું. [અંબરીષની કથા માટે જુઓ શ્રીમદ્ ભગવત નવમો સ્કંધ અધ્યાય ૪] સ્વપ્ન દીધું કે કનેજમાં હોમો બીરાજીએ છીએ. ત્યાં શ્રી આચારજી મહાપ્રભુજી

પધાર્યા અને તે સ્વરૂપને એક બ્રાહ્મણ પાસેથી પોતાને માથે પધરાવ્યું. તેની સેવા કરવા દામોદરદાસ ખત્રીને મુખીયાળ તરીકે નીમવામાં આવેલા (જી. ટોડનો રાજસ્થાન).

નોંધ ૧:--આ સ્વરૂપની ગોદમાં શ્રી બાળકૃષ્ણજી ખીરાજતા હતા. તે શ્રી વ્રજરાયજી પોતાને માથે પધરાવી સુરત લઈ આવેલા હતા, ત્યારથી સુરતમાં ખીરાજે છે.

તેમનો પાટોત્સવ:-- અપાડ સુદ ૫.

આસ્વરૂપ શ્રી ગુણાંધજીએ વહેંચણીમાં જુદા લાલે નહી લેવાથી શ્રી બાળકૃષ્ણજી ત્રીજા લાલજીને માથે પધરાવ્યું હતું.

નોંધ ૨:--તે ત્રીજા ઘરના સેવકો ઉદ્દેપુરના રાણા સાહેબ અને તેમના વંશના છે. તે શ્રી દ્વારકાનાથજીના સ્વરૂપને રાજગુરૂ તરીકે ઉદ્દેપુરના રાણા છે.

૪ શ્રી ગોકલેશજી-શ્રી ગોકુળનાથજી.

પાટોત્સવ:--અપાડ સુદ ૪.

આ સ્વરૂપ શ્રી મહાપ્રભુજીના સસરાને માથે ખીરાજતુ હતું. તે શ્રી મહાપ્રભુજીના સેવ્ય છે. શ્રી ગોકુળમાં ખીરાજે છે. આ સ્વરૂપને ૧૬૪૦ના કારતક સુદ ૧ની વહેંચણીમાં શ્રી ગુણાંધજીએ પોતાના ચોથા લાલ મહા-વિદ્વાન અને કાર્યકુશળ શ્રી ગોકુળનાથજીને માથે પધરાવ્યું હતું આ શ્રી ગોકુળનાથજીની વય ૯૬ વર્ષની થઈ હતી. તે હાલ કામવનવાળા ગોસ્વામી શ્રી વલ્લભ-લાલજી મહારાજને માથે ખીરાજે છે. આ સ્વરૂપને ચાર ભુજ છે. જેમાંની એક ગોરધન પર્વત ધારણ કર્યો હોય એમ ઊંચી કરેલી ભુજ ઉપરથી જણાય છે.

પ શ્રી ગોકુલચંદ્રમાજી-શ્રી ચંદબાવા.

પાટોત્સવ:-અષાઢ વદ ૪.

આ સ્વરૂપ શ્રી મહાપ્રભુજીનું સેવ્ય હતું ૧૬૪૦ની સાલની વહેંચણીમાં શ્રી ગુણાંધજીએ પોતાના પાંચમા ત્રાલજી શ્રી રઘુનાથજીના માથે પધરાવેલું. શ્રી કામવન મુખ્ય ખીરાજવાનું સ્થળ છે. હાલ તે કામવનવાળા ગો. શ્રી વલ્લભલાલજીને માથે ખીરાજે છે. પ્રથમ સ્થળ જ્ઞેપુરમાં હતું ત્યાંથી થોડો વખત ખીકાનેરમાં ખીરાજયું અને ત્યાંથી કામવનમાં ખીરાજયું.

જમુનાજીની ઉંડી ખાઈમાંથી આ સ્વરૂપે શ્રી મહાપ્રભુજીને દર્શન આપ્યાં હતાં. તેમ ટોડના રાજસ્થાનમાં લખવામાં આવ્યું છે પણ આ લેખ આ સ્વરૂપ માટે ખરેખરો હોય તેમ લાગતું નથી. તે તો ઉપર જણાયલા સ્વરૂપ માટે ગાથા છે. શ્રી મહાપ્રભુજીએ એક વૈષ્ણવ નારાયણ બ્રહ્મચારી (ઘણું કરીને શ્રી મહાપ્રભુજીના સાળા થાય) તેમને માથે પધરાવ્યું હતું પણ ત્યાંથી પાછું આવ્યા પછી પોતાને માથે પધરાવી લીધું હતું. સ્વામીનીજ સહીત ખીરાજે છે.

[૬? શ્રી બાળકૃષ્ણજી.

પાટોત્સવ:-આસો વદ ૧૩.

કાંકરોલીવાળા શ્રી દ્વારકાધીશના ટીકેત ગો. શ્રી ગીરધરજી મહારાજ ત્રીજી ગાદીના ઘરના જેના વચના-અતો સુમારે ૧૨૫ છે તેમાં શ્રી બાળકૃષ્ણજી માટે નીચલું ઇતિહાસીક પ્રમાણ આપેલું છે:—

આ સ્વરૂપ શ્રી દ્વારકાધીશજીની ગોદમાં ખીરાજતું
હતું અને પારણામાં પણ એમનેજ પધરાવવામાં આવતું.
શ્રી બાળકૃષ્ણજીના પ્રપૌત્ર શ્રી વ્રજરાયજી (૧૬૮૨
માહા વદ ૨) એ મોગલ શહેનશાહ શાહજહાનને
પ્રસન્ન કરીને શ્રી બાળકૃષ્ણજીને પોતાને માથે પધરાવીને
તેઓ સુરત પધાયા, જ્યારે શ્રી વ્રજરાયજી લીલા
વસ્તાર્યા તે સમયે પોતાના ભત્રીજા દશદિગંતવિજય
શ્રી પુરુષોત્તમજી કને વચન લીધું કે આ સ્વરૂપની સેવા
આપેજ કરવી અને જો કે કરાર પ્રમાણે આ સ્વરૂપ
કાંકરોલી પાછું પધરાવતું પડશે તોપણ ત્યાંથી ગમે તે
પ્રકારે આપે પાછું પધરાવી લાવતું.

શ્રી વ્રજરાયજીના લીલા વિસ્તાર્યા પછી શ્રી વ્રજભુ-
વજી મહારાજ શ્રી બાળકૃષ્ણજીના સ્વરૂપને પાછા કાંક-
રોલી પધરાવી ગયા હતા. ત્યાર પછી દશદિગંતવિજયી
લેખવાળા શ્રી પુરુષોત્તમજી કાકાજી શ્રી વ્રજરાયજીને જો
વચન આપેલું તે પૂર્ણ કરવાને આપે પત્રથી તિલકા-
યિત સાથે મૈત્રી કરી, એક માસ કાંકરોલી રહ્યા, અને
ત્યાંથી એક દીવસ સાયંકાળે શયેનઆર્તિ પછી શ્રી
બાળકૃષ્ણજીને પોતાના માથે પોતાની ચોટીમાં ગુપ્ત
રીતે પધરાવી રાતોરાત ત્યાંથી સુરત પધરાવી લાવ્યા;
ત્યારથી શ્રી બાળકૃષ્ણજી સુરતમાંજ ખીરાજે છે. શ્રી પુરુ-
ષોત્તમજીના લીલા વિસ્તાર્યા પછી એમનો વંશ તીરોધાન
પામવાથી ગોસ્વામીની શ્રી મહારાણી વહુજીએ શ્રીગોકુલો-
ત્સવજી મહારાજને આગ્રહથી એ સેવા પધરાવી આપી.

શ્રી ગોકુલોત્સવજી પાસે કાંકરોલીના તિલકાયિતે આ
સ્વરૂપ પાછું પધરાવવા બહુ આગ્રહ કર્યો, પરંતુ એ

વાત એમણે સ્વીકારી નહીં, એનું પરિણામ એ આવ્યું કે ઉદ્દેપુરના મહારાણાએ એઓશ્રીને પોતાના રાજની હદમાં પધારવાને મનાઇ હુકમ કાઢ્યો. આ મનાઇ હુકમ શ્રી ગોકુલોત્સવજીને પહોંચ્યાડવામાં આવેલો અને જ્યારે એ સેવા શ્રી ગોકુલોત્સવજીના લાલજી શ્રી વ્રજ-રતનજીને પ્રાપ્ત થઈ ત્યારે એ હુકમ એમને પણ લાગુ પડ્યો. આ હુકમની રૂઢીએ સંવત ૧૮૭૯ માં ટીકેટ શ્રી દાઉદજી મહારાજે કરેલા મહોત્સવ (છપત્ર ભોગ) પ્રસંગે એઓશ્રી મેવાડમાં પધારી શક્યા નહીં હતા તેજ શ્રી વ્રજરાયજીના પૌત્ર આપણા હાલના સુરતમાં શ્રી વ્રજરત-નજી ખીરાજે છે તેઓશ્રી. આ ઉપરથી એમ માલમ પડે છે કે આ સ્વરૂપનો નિકટ સંબંધ ત્રીજા ઘર સાથે છે.

નોંધ—વ્યારાવાળા શ્રી ગોકુળનાથજીના સેવક શ્રી ગોપાળદાસજીએ પોતાના ગ્રંથોમાં એવું જણાવ્યું છે કે શ્રી ગુણાંધજીનું સેવ્ય સ્વરૂપ શ્રી નવનીતપ્રીયાજી જે શ્રી બાલકૃષ્ણજીજી છે તે સ્વરૂપ છટ્ટા લાલ શ્રી જદુ-નાથજીને માથે પધરાવવામાં આવ્યું હતું. શ્રી ગુણાંધજીના પહેલા લાલ શ્રી ગિરધરજીએ આ સ્વરૂપ પોતાને માથે પહેલી બહેંચણીમાં પધરાવી લીધું પણ ૭મા લાલજી શ્રી ધનશ્યામજી જેઓ શ્રીજદુનાથજીના સગા ભાઈના સંબંધ ઉપરાંત સાદુ ભાઈ થતા હતા તેમણે આ સ્વરૂપ શ્રી જદુનાથજીને આપી દેવા પાછળથી આગ્રહ કર્યો હતો તેઓ બાહુબળમાં શ્રેષ્ઠ હતા તેથી શ્રી ગિરધરજીએ તેમના બાહુબળના ડરને લીધે છ માસ સુધી દ્વાર બંધ કરીને તેની સેવા કરી હતી.

નોંધ ૨—શ્રી નવનીતપ્રીયાજીને યશોદોત્સંગ અને ક્ષલીત શબ્દોથી વર્ણવેલા છે. મતલબ કે બન્ને સ્વરૂપને

એકજ વિશેષણથી વર્ણવેલા છે અને તેનાથી યશોદાજીના ખોળામાં ખેલતા અને પુતનાના ખાણું પાન કરતા અને અખિલ બાળકોનું રક્ષણ કરતા શ્રી બાળકૃષ્ણજીનું સુચન થાય છે.

આ વૈષ્ણવના લેખ ઉપરથી એમ પણ સવાલ ઉભો થાય છે કે શ્રી બાલકૃષ્ણજી તે સુરતમાં ખીરાજે છે તે સ્વરૂપ કે શ્રી નાથદ્વારમાં જે સ્વરૂપ ખીરાજે છે તે સ્વરૂપ?

સાત સ્વરૂપોને સેવા ભેટ કરવામાં આવે છે તેમાંના જોડો હીસો સુરતમાં ખીરાજતા શ્રી બાળકૃષ્ણજીને મળે તે માટે તે ઠાકુરજી સાત સ્વરૂપમાંના એક હોય એમ શ્રી જશોદાબેટીજી તે શ્રી જદુનાથજી સુરતવાળાના બડા બેટીજીએ પોતાની આજ્ઞાનુસાર નામ વિનાના સેવકો તરફથી એક લઘુ પુસ્તક પ્રગટ કરાવ્યું છે પણ તે અન્ય સ્થળે જણાવેલા કારણોને લીધે માનને લાયક નથી.]

૬ છતું સ્વરૂપ:-શ્રી કલ્યાણરાયજી.

પાટોત્સવ:-માહા વદ ૭.

તે સ્વરૂપને શ્રી ગુણાઈજીએ સંવત ૧૬૪૦ કારતક સુદ ૧ની વહેયણીમાં તેમના જુદા લાલ શ્રીજદુનાથજીને માથે ઉપર જણાવેલા સંજોગોમાં પધરાવેલું હતું તે શેરગઢવાળા શ્રી ગિરધરલાલજી મહારાજને માથે હાલ વડોદરામાં ખીરાજે છે આ સ્વરૂપને સાત સ્વરૂપમાંનું એક હોય એમ ટીકેટ શ્રી મહારાજના ઠરાવથી તેમજ અન્ય સ્થળે આપેલાં ખીજા વૃત્તાંતોથી માનવા કારણ મળે છે.

૭ શ્રીમદ્દનમોહનજી.

આ સ્વરૂપ ધણું પ્રાર્થનાકાળનું, તૈલંગી બ્રાહ્મણ સારદાજી ગોત્ર ગુરુકુળ તૈત્તર્ય શાખાના શ્રીપદનારાયણ ભટ્ટજીની પહેલાનું તેનને માથે ખીરાજતું હતું તે શ્રી મહા પ્રભુજીને માથે ખીરાજમાન થયલું. તે તેમનું સેવ્ય છે.

સં. ૧૬૪૦ની ખીજવારની વહેંચણીમાં આ સ્વરૂપ માંગી લેવાને શ્રી ગુણાંધજીના ચોથા લાલ શ્રીગોકુળનાથજીની ખાનગીમાં મળેલી સલાહ પ્રમાણે શ્રીધનશામ જીએ પોતાને માથે પધરાવવા કહ્યાથી તેમ પધરાવવામાં આવ્યું હતું. તે હાલ શ્રીકામવનમાં સ્વામીનીજી સહીત શ્રીગોપાળલાલજીને માથે ખીરાજે છે.

આ સ્વરૂપને ચોથાં લાલ શ્રીગોકુળનાથજીના પુત્ર સંતાડી દીધું હતું. આથી શ્રી ધનશ્યામજીએ અન્ન જળ તજ્યાં હતાં. શ્રીગોકુળનાથજીને ખબર પડતાં શાપ આપ્યો. “જેણે મારા ધનશ્યામને દુલબ્યા છે તેમનો નિર્વંશ જન્મે.” અને તેજ પ્રમાણે પોતાના લાલજીનું થયું. આ સ્વરૂપ નગરદ્દાના સીંધી વૈષ્ણવ પાસે ગયું હતું તે કેમ પાછું પ્રાપ્ત થયું તે હકીકતો વૈષ્ણવોની વાર્તા ઉપરથી જણાશે.

૨૦-પુષ્ટિમાર્ગના મંદિરો-હવેલીઓમાં પુરૂષ સ્ત્રીઓને શેળભેળ દર્શન કરવા માટે અનિ-
તીના નિમીત્તે મુકાતા આક્ષેપો અને તેનું
કરવામાં આવેલું નિરાકરણ.

વૈષ્ણવ સંપ્રદાયમાં શ્રીકૃષ્ણ વ્રજભુમીમાં નંદરાય-
જીને ધરે ૧૧ વર્ષની વય સુધી રહી જે બાળક્રીડા-લીલા
કરી, તેજ શ્રીકૃષ્ણને શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાના અધ્યાય
૧૫ માં દર્શાવેલા પૂર્ણ પુરુષોત્તમ માનવામાં આવે છે.

The Krishna of Brindaban is the
Fullest Manifestation of Krishna,
the Fullest expression of His All-
Love-Self.

શ્રીદાવનના શ્રીકૃષ્ણ તેજ શ્રીકૃષ્ણનો પૂર્ણ પ્રકાશ
છે તે સ્વયંમ પ્રેમમય છે આ વ્રજભૂમિમાં અગીયાર
વર્ષની વય સુધી રહી જે નિર્દોષ બાળલીલા કરી ગયા
તેજ શ્રીકૃષ્ણ અને સ્વામીનીજ સહીત બીરાજતા શ્રી
કૃષ્ણ વૈષ્ણવો માટે સર્વ પ્રેમનું કીંદ્રસ્થાન છે. પ્રેમ
શીવાય બીજી કશી વાત સમજવી નહીં, પ્રેમ શીવાય
એક પણ કાર્ય નથી-શ્વાસ પણ નથી-કથન, વંદન
સર્વમાં પ્રેમ-પ્રેમ અને પ્રેમ, પ્રેમનું ઘર તે શ્રીવ્રજ.
વ્યાકરણમાં ગુણવાચક વિશેષણોના, શ્રેષ્ઠ-મધ્યમ-અને
કનિષ્ઠ, એવા ત્રણ ભાગ છે તે ભાષામાં વર્ણન કરીએ
તો શ્રીવ્રજમાં અગીયાર વર્ષની ઉમરના દેહધારી મહા-
યોગી શ્રીકૃષ્ણ-સર્વોપરી-સર્વોત્કૃષ્ટ-નિઃસીમ પરમ-અતિ-
શય-અતિ-શ્રેષ્ઠ-સર્વોપરી-સૈથી સરસ-Superlative
of Superlatives-પ્રેમાળ-પ્રેમમય પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ
છે. એજ સર્વ પ્રાણીમાત્રના ભજ્ય છે. વંદાવનથી મથુ-
રામાં અગીયાર વર્ષની ઉમર થયા પછી અકૂરની સાથે
રથમાં બેસી વ્રજની ગોપીઓને વિરહના દુઃખ સાગરમાં
ઝપોલી “ હું હમણા આવીશ ” એમ કહી (શ્રીમદ્
ભાગવત દશમસ્કંધ પુર્વાર્દ્ધ અધ્યાય ૩૯) પ્રેમનું ઘર
શ્રીવંદાવન [Brindaban, the abode of Love]
છોડી-મથુરાં તે જ્ઞાનનું ઘર(Mathura, the abode
of Knowledge) ત્યાં પધાર્યા, તે “મથુરાના વાસી”
શ્રીકૃષ્ણનું સ્વરૂપ ઉપમાનુંસારી-શ્રીકૃષ્ણનો પડછાયો.

Fuller Krishna-Note Comparative degree એટલે ત્રણ ભાગ કૃષ્ણ અને એક ભાગ વિષ્ણુ-એવા સ્વરૂપના કૃષ્ણ બળ્ય મટીને-ફકત વિષયકજ-મુકાબલો કરવા જોગ થયા. તે પછી દ્વારકા-કાર્યભૂમિ-The abode of work-માં જઈ વસ્યા તે પછીનું શ્રીકૃષ્ણનું સ્વરૂપ-કનીષ્ઠ-અડધા કૃષ્ણ અને અડધા વિષ્ણુ એમ મળી થયલું તેને શ્રી કૃષ્ણનો અવતાર-Incarnation of Krishna-કહેવામાં આવે છે

મૃત્યુ પછી સારું ભવિષ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે ત્રણ સાધનો છે. અને તે સાધનોના શોધકોનો ભાવ શ્રીકૃષ્ણ પ્રત્યે પણ તેટલાજ પ્રકારનો છે.

૧ પ્રથમ સાધન પ્રેમ અને ભક્તિ-જેવી-પિતા-પુત્ર, બંધુ બંધુ-પતિ પત્નિ-સખા સખા-વિદ્યા દ્રવ્ય, એ સર્વ સંબંધોમાં અને તરફ, એક મેક સાથે હોય છે તેવા. તેટલા માટે સ્ત્રોત છે કે-

ત્વમેવ માતા ચ પિતા ત્વમેવ ।

ત્વમેવ બંધુશ્ચ સખા ત્વમેવ ॥

ત્વમેવ વિદ્યા દ્રવિણં ત્વમેવ ।

ત્વમેવ સર્વં મમ દેવ દેવ ॥

આ સાધનમાં ભાવ કેવો હોવો જોઈએ ? શ્રીવ્રજની ગોપીઓના શુદ્ધ અને નિમળ પ્રેમમય અને ભક્તિરસમય જેવો ભાવ હતો, તેવો હોવો જોઈએ. લોકલજ્જનો લેશમાત્ર પણ જાય શ્રીકૃષ્ણ-પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ ખાતરજ-મન ઉપર હોવો ન જોઈએ. આ ગોપીઓના અને તેમના ૧૧ વર્ષના મનોહર-મદનમોહન-પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ પ્રત્યે શુદ્ધ અને નિર્મળ પ્રેમ અને ભાવનાના

દેશન કરાવનારો આ સંપ્રદાય છે અને તેના ઉપર તેનું અધારણ છે.

આ સંપ્રદાયનો પાયો શુદ્ધ ભાવના છે. તેના સ્થંભોમાં નીચે જણાવેલા બે સિદ્ધાંતો છે, જે શીશીર ઘોસે ઇંગ્રેજીમાં ઘણીજ સરળ અને સાદી ભાષામાં લોડ ગૌરંગના મંગળાચરણી ભાગમાં પાન ૩૫ ઉપર આપ્યો છે તેનો ઉતારો હમો આ સ્થળે આપીએ છીએ.

The grand idea that underlies the Vaishnava philosophy is that there are two principles in existence, namely (1) the positive male or creative being, and (2) the negative female or created being. The positive principle attracts, and the negative is attracted. Hence according to the Vaishnavas the highest form of worship is that in which the devotee spiritually transforms himself into a female, united by pure love with the supreme being, or the only male being in existence, and Radha is the perfect model of such a worshipper. The Leela though apparently material, is essentially spiritual, and all Vaishnava works are at one on this point. To the Vaishnava, Leela is no myth, no creation of the imagination, but presents an

ideal of the love of God for man and of man for his Maker, an ideal which the follower of any system of sound religion must have in view.***

The Great Goswami knows that there is but one male in existence, viz. beloved Kania Lal (an endearing name of Krishna) and that all besides are females."

અર્થ:—વૈષ્ણવ શ્રીજસુરીમાં પ્રૌઢ વિચાર-મત એ છે કે સૃષ્ટિમાં બે સિદ્ધાંતો છે: (૧) સાક્ષાત પુરુષ, સૃષ્ટિના ઉત્પન્ન કરતા, અને (૨) અભાવ સુચક પ્રકૃતી, જે ઉત્પન્ન થાય છે તે. સાક્ષાત પુરુષત્વ આકર્ષિક છે અને અભાવ સુચક પ્રકૃતી આકર્ષિય છે. માટે વૈષ્ણવોના મત પ્રમાણે ભક્તિનું ઉંચામાં ઉંચું સ્વરૂપ એ છે કે ચુસ્ત ભક્ત પ્રાણુ-આત્મા રૂપે પોતાના સ્વામીની શુદ્ધ ભાવના-વૃત્તિથી-સ્ત્રી બોળીયું ધારણ કરે છે, એટલે શ્રી કૃષ્ણ આગળ તે પુરુષ નથી પણ સ્ત્રીજ છે એવી તેની ભાવના હોય છે. અથવા સૃષ્ટિમાં ફક્ત એકજ પુરુષ છે (અને બાકીના તમામ બધા સૃષ્ટિમાં સ્ત્રીઓજ છે) એમ માને છે; અને આવા ભક્તની ભક્તિનું કીંદ્રસ્થાન રાધેશ્યામ છે. “લીલા” દેખાવમાં ભૌતિક-પ્રકૃતીમય-લૌકીક જણાય છે પણ વાસ્તવીક-મુળમાં-ખાસ-આત્મીક-અલૌકીક છે. અને આ મતમાં વૈષ્ણવોના અંથોનો એકજ અવાજ છે. વૈષ્ણવોની દૃષ્ટિમાં એ લીલા કલ્પીત-પુરાણોક્ત-વાત નથી, પણ પરમાત્માના પ્રેમનો મનુષ્ય

તરફનો, અને મનુષ્યના પ્રેમનો પોતાના કરતા પરમાત્મા પ્રત્યેનો શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ-પ્રકાશ અથવા નમુનો છે. આ પ્રેમસાગર-પ્રેમ બિંદુ એજ, કોમળપણ અણીશુદ્ધ ધર્મ હોય, તેનું છેવટનું કિંદ્રસ્થાન હોવું જોઈએ.

મહાત્મા ગોસ્વામીની જાણમાં છે કે બ્રહ્માંથી માંડી ઠેઠ સુધીમાં પુરુષમાં તો ફક્ત “શ્યામ સુંદર કનૈયો (શ્રીકૃષ્ણનું ઉગામણાનું નામ) જ છે. બાકીના બધાએને તો તેમની સામે-આગળ કેવળ સ્ત્રીઓજ સમજવાની છે.”

આ સિદ્ધાંતો અનુસાર તેમજ શ્રીમદ્ ભાગવતના દશમસ્કંધ પૂર્વાર્ધના અધ્યાય ૩૯માં જેમ ગોપીઓ જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ અકુર સાથે મથુરા પધાર્યા તે પછી વ્રજમાં પાછી ફરીને ભગવાનની લીલા ગાઈને દિવસ રાત્રી જે આનંદ-વૃત્તી પ્રદર્શિત કરી રહી હતી તે મુજબ તેમજ શ્રીમદ્ ભગવતગીતાના અધ્યાય ૯ શ્લોક ૨૨ ૩૧ અને ૩૨, અને અધ્યાય ૧૦ શ્લોક ૯ થી ૧૨ માં શ્રીકૃષ્ણે જણાવેલા વચનામૃતો ઉપર શ્રદ્ધા રાખી આ સંપ્રદાયની પ્રણાલીકા શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજી તરફથી રચવામાં આવી છે. આ સંપ્રદાયમાં શ્રી હાકુરજીજી એજ પુરુષ છે-તેમની ઝાંખી કરવા આવનારાઓ તેમજ શ્રી આચાર્યો જો સર્વને સ્ત્રીઓ માનવામાં આવી છે. આ ભાવના અનુસાર આચાર્યો શ્રી હાકુરજીની સેવા જસોદા રૂપે કરે છે અને આરતી ઉતારતી વખતે હાથમાં સ્ત્રીનો ભાવ જણાવવા સોનાના કડા બંગડી રૂપે પહેરે છે. આ સિદ્ધાંતની કલ્પનાને શુદ્ધ ભાવના માનવામાં આવે છે. સ્ત્રી સ્ત્રીના મંડળમાં હરીફરી શકે

છે. સ્ત્રી સ્ત્રીને સ્પર્ષા સ્પર્ષનો દોષ લાગુ પાડી શકતો નથી. સ્ત્રી સ્ત્રીઓમાં નીચવૃત્તીનો લાલ મેળવી શકતી નથી. સ્ત્રી સ્ત્રીઓના મંડળમાં હરવા ફરવાને-શેળ-મેળ થવા-માટે તર્કશાસ્ત્રના નિયમો પ્રમાણ કેવી રીતે અટકાયત કરવાને સુચના કરી શકે છે? તેમ કરવામાં ફક્ત સંકેતીત મનનું દર્શન કરાવે છે. ઉપર જણાવેલા સીદ્ધાંતોનું કેવળ અજ્ઞાનપણુંજ તેથી સમજવું.

એક વખત હમારો પણ એવો હતો કે કેવળ ઇંગ્રેજ જ્ઞાન બી. એ., એલ.એલ. બી. મુખી સંપાદન કર્યું પણ જે સંપ્રદાયમાં જન્મી બ્રહ્મસંબંધ કામવનવાળા શ્રી ગોવિંદલાલજી મહારાજ (૧૮૯૩ અપાડ સુદ ૭) પાસેથી હમારા ખીતાશ્રીએ લેવડાવી, તેમના ધરની કંડી બંધાવી, પણ તે સંપ્રદાયના મુળાક્ષર અને આરાખડી શું છે તેમાં કેવળ અક્ષરસુત હોવાથી, ઉપર દર્શાવેલા આક્ષેપમાં હમો પણ હમારી “માન” ધુણાવતા હતા. પણ ઉત્તર વયમાં સારા લાગ્યે હાલ સ્વર્ગવાસી કાયસ્થ નગીનદાસ માણેકલાલ હકીમ મુંબઈની મોટી હવેલીમાં હાલ ખીરાજતા પણ તે વખતે છોટી-સગીર-ઉમરના-ગો. શ્રી ગોકુલનાથજીના દર્શનાર્થે સંવત ૧૯૬૨માં-પરાણે હમોને લઈ ગયા હતા. તે વખતે મજકુર મહારાજશ્રીએ પોતાના વિવેક, વિનય અને શુદ્ધ વર્તનથી જે છાપ હમારા મન ઉપર ખેસાડી હતી તેથી અને ત્યારથી હમારા વિચારોમાં ફેરફાર થવા લાગ્યો. જેમ જેમ કાળ વીતતો ગયો તેમ તેમ સત્સંગ વધવા લાગ્યો. મનોવૃત્તીમાં ફેરફાર કુદરતી રીતે થવા લાગ્યો. છેવટે મુંબઈમાં સત્ વિચારી ધર્મધુરંધર-વૈષ્ણવ સંપ્રદાયમાં ધર્મચ્યુસ્ત લક્ષ્મીવાન જીતાં સદાચરણી અને તે લક્ષ્મી સતમાર્ગે વાપરવા અને

પરોપકાર કરવા માટેજ છે તેવી દૃઢ માન્યતાવાળા વણીક વર્ગમાં તો શું, પણ બધી વર્ણમાં સુપ્રસીદ્ધ એવા વયોવૃદ્ધ શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરજીવનદાસનો સમાગમ થયો. સોખત તેવીજ અસર. તેઓ દ્વારા પંડીતશ્રીની સંસ્થાનો તમામ વહીવટ તેમની દેખરેખ નીચે રહી તેમની અલબ્ધ સલાહ અનુસાર કરવાનો લાભ પ્રાપ્ત થયો. આ લક્ષ્મીવાન શેઠના કુટુંબ સાથે પણ ઘાઠો સંબંધ દીન પરદીન થવા લાગ્યો. તેમાં તેમના સુશીલ અને મીલનસાર અને શેઠના પગલે પગલે નિતિ અને પરોપકારી કાર્યોમાં વર્તનાર અને સર્વ ઉપર અમીની દષ્ટિ રાખનાર ધર્મશીળ, શેઠ જેવાજ વાણેતર એવા તેમના ખાનગી સેક્રેટરી રા. રા. માણેકલાલ નાથાભાઈ મહેતા, તેમજ અને તેવીજ વૃત્તીનું અને લાગણીવાળું શેઠજીનું કુટુંબ—તે સૌ સાથના ઘાઠા સંબંધથી તે સૌની કૃપા દયાલાવથી તેમજ મારા બાળમીત્ર પરમ વૈષ્ણવ રા. રા. રણુ-છોડલાલ વંદ્રાવનદાસ પટવારી હાલ ગોંડળ સ્ટેટના દીવાન સાહેબ, તેમણે મને મીત્ર તરીકે આ સંપ્રદાયના કેટલાક પુસ્તકો આપી તે વાંચી—તેમની સાદાઈ—પરોપકારી વૃત્તીનું વખનોવખત અમૃતપાન કરી આ સેવક આ સંપ્રદાયનું રહસ્ય જાણુવા ભાગ્યશાળી થયો છે તે માટે તે સર્વનો હમો આ જીવન દોરીના છેલ્લા ભાગમાં ખરા અંતઃકરણથી ઉપકાર માનીએ છીએ અને તેમાં પ્રથમ ઉપકાર “ગુરૂ ગોવિંદલાલજી” નો હમારે માનવાનો છે કે જેમના પ્રતાપથી હમો કૃતાર્થ કૃતાર્થ થયા છીએ અને ઉપરના વિષયો થોડાં ઘણા હમારી બોજડી ભાષામાં લખતાં શક્તિવાન થયા છીએ.

ઉપર લખેલાં શ્રી ગેવિંદલાલજીના નામમાં જે શ્રી ગોવિંદલાલજીનો સમવેશ કરેલો છે તેમાં એક હમારુ શુર અને ખીન શ્રી ગોવિંદલાલજી તેઓ શ્રી, કે જેમનું નામ મોટા મંદિરન ગાદીએ ખીરાજતા પહેલાં તે હતું.

ઉપરના વિવેચનની ખાસ જરૂર એટલા માટે પડી છે કે કોઈપણ શકા લે કે “સો ચુંઆ મારકે મીની-હજ કમ ઓર કેસે ચલને લગી હૈ” વાત અક્ષરે અક્ષર ખરી, પરંતુ સત્સંગનો પ્રવાહ કેટલો માણસની આસુરી વૃત્તિમાં ફે-ફાર કરે છે તે, તેમજ સંપ્રદાયનું રહસ્ય કેવી રીતે પ્રાપ્ત થયું તે, દેખાડવા માટે જ હમારો અંગત દાખલો ટાંકવો પડ્યો છે. પાછલા નિયારો માટે હમને મોટો ખેદ થાય છે. પણ જગ્યા ત્યારથીજ સતાર માનવું એ હીક છે. હમારી જીંદગીમાં બુદ્ધિનો સરવાળો ઘણોજ મોટો આજ સુધી થયો છે તે તરફ હમારા મીત્રો અને ખરા સંહીઓ જેમ જેમ હમારું લક્ષ ખેંચતા-ગયા છે તેમ તેમ પશ્ચાતાપ કરી તેમા વધ રો ન થાય તેવી ખાસ કળજી રાખીએ છીએ. તે પ્રમાણે ધર્મની ખાળતમાં સમજી લેવું. આટલા માટે જેઓ હમારી માફક વગર જાણે અને વગર સમજણે ઉપર જેવા આક્ષેપો મુકવા તૈયાર થાય તેઓને હમારી ખાસ બલામણુ છે કે એ સંપ્રદાયના મુળતત્વો શું છે-તેનું કિંદ્રસ્થાન શું છે, તે જાણવાની તજવીજ કરો-અને “ખંડન” કરતાં “મંડન” વૃત્તિને ખાસ કરીને ધર્મ સંબંધી કાર્યોમાં પ્રધાન-પણું આપો.

આવા આક્ષેપ મુકનારાઓની સુચનાઓ ક્યારે મંજુર થઈ શકે કે જ્યારે આ સંપ્રદાયના સ્થંભરૂપી

ઉપર જણાવેલા સિદ્ધાંતોને હરતાળ મારવા યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરે અને ધર્મમાં પ્રવીણ આચાર્યશ્રીઓ માફક આત્મજળ દેખાડી પૃથ્વી પરિક્રમા કરે અને પ્રાણી માત્ર તરફ સમતોલપણું (Tolerance) રાખતા શીખે-ત્યારેજ. ઉપરચોટીઆ-“ગોટપીટીઆ” શેળભેળના શંભુભેળાઓના તર્કોનું આ કામ નથી. તેઓ હરતાળ મારી શકશે નહીં, એ વાત ચોકસજ માની લેવી. એવાને તો ઉન્હાળામાં ઉત્પન્ન થતા પંચરંગી ક્ષણિક છંદગીવાળા પતંગીઆજ સમજવા.

ખીજ મતમતાંતરવાળા ૧૦૦ વર્ષની આયુષવાળા સ્વામીનારાયણ પંથમાં જેમ સ્ત્રી પુરુષોને જુદા રાખી દર્શન કરાવવામાં આવે છે તેમ આ ૪૦૦ વર્ષના આયુષવાળા સંપ્રદાયની હવેલીઓમાં કેમ કરાવવામાં આવતું નથી એવા પણ ઉદગારો ઉચારનારાઓ છે. પણ તેઓ જુલો જાય છે કે તે પંથનો બાંધો કેવળ જુદો છે તેમના મુળ આચાર્ય શ્રી સહેજનંદ સ્વામીએ આ સંપ્રદાયમાંની સેવાની પ્રણાલીકાની નકલ કરી છે અને બાકીના સીદ્ધાંતોમાં તેમના સેવકોની વિચાર અને જ્ઞાન શક્તિ ધ્યાનમાં રાખી ફેરફાર કરેલો જણાય છે. આપણી વૈષ્ણવ સંપ્રદાયની સૃષ્ટિ અને તેમાં મુખ્યત્વે કરીને શ્રી વલ્લભ સંપ્રદાયની સૃષ્ટિમાં જે વર્ણો છે તેની નોંધ અગાઉ હમો પાન ૨૨ ઉપર કરી ગયા છીએ. મોટા ભાગે ઉજળીવર્ણ છે. એથી ઉલટું સ્વામીનારાયણના પંથમાં જણાય છે. આ સ્થળે સ્વામીનારાયણના પંથમાં કંઈ વર્ણો છે તે હમો ગુજરાતના બોંબે ગેઝેટીયરના ૯મું અંકના પાન ૫૩૭ ઉપરનો ઉતારો આપીશું.

The Swami Narayan sect, with 287, 687 followers among Brahmans Bhavsars; Charans, Darjis, Ghanchis Golas, Kanbis, Kathis, Kolis, Luhars Malis, Rajputs, Salats, Sathwaras, Sonis, and Suthars is the most modern of Vaishnav Sects. Its founder Ghanshiam or Sahajanand Swami was born in A.D. 1780 at the village of Chappaiya about 8 miles North of Ayodhya, he being the second son of Hariprasad a Samvedi Sarvaryia Brahmin. In 1800 he was initiated with the name of Sahajanand. At the age of 20 he began to preach the doctrine of his new faith with such effect that Ramanand the then head of the body appointed him his successor. *** In 1830 he died at Gudhda. ***

અર્થ:—સ્વામીનારાયણના પંથમાં ૨૮૭,૬૮૭ અનુ-આઈઓ છે તેમાં—બ્રાહ્મણો, બાવસારો, ચારણો, દરજીઓ, ગાંચીઓ, ગોલાઓ, કલુખીઓ, કાડીઓ, કોળીઓ, માળીઓ, રજપુતો, સલાટો, સથવારાઓ, સોનીઓ અને સુતારો એવી જાતો છે. આ પંથ વૈષ્ણવોમાં ધણોજ અર્વાચીન છે તેમના સ્થાપક શ્રી ધન-સ્વામજી જેનું ખીજું નામ - સહેજનંદ પાછળથી પાડ-

વામાં આવેલું, તેઓ શ્રી અયોધ્યા પાસે ૮ માસલ દુર આવેલા છપૈયા ગામમાં—એક સામવેદી સર્વેરીયા બ્રાહ્મણ હરીપ્રસાદને ઘરે તેમના બીજા પુત્ર તરીકે સને ૧૭૮૦ માં પ્રગટ થયા હતા. સને ૧૮૦૦ની સાલમાં ગુરૂમંત્ર મળ્યો અને સહેળનંદનું નામ ધારણ કર્યું. ૨૦ વર્ષની ઉંમરે પોતાની નવીન માન્યતાના સીદ્ધાંતોનો એવી અસરકારક રીતે બોધ કરતા કે તેથી જે મહના ઉપરી તે વખતના રામાનંદ હતા તેમણે પોતાના શિષ્ય કરી સ્થાપ્યા, અને ગાદી પણ સોંપી ગયા તેમનું નિર્વાણ સને ૧૮૩૦માં થયું.

ઉપર જણાવેલી જાતોના બેઠા પંથમાં તેમના આચાર વીચાર અને મનન અને અધ્યયન કરવાની શક્તીને અનુકુળ પડે, તેમના મન ઉપર ઠસી શકે એવા, અને કાકા અજમેર ગયાછે તેને બદલે કાકા આજ મરી ગયા છે—એવા અર્થના અનર્થ કરે તેવાઓને માટે—સારાંશ તેમની દયામણી મનની અને બુદ્ધિની સ્થિતિને અનુકુળ પડે તેવા સીદ્ધાંતો ઘડી કાઢ્યા, અને તે ઉપર પોતાના નવા પંથની સ્થાપના કરી. તેઓના અનુભવમાં પોતાના સાધુજનોની મનોવૃત્તિ એવી તો કંગાળ જણાયત્તી હોવી જોઈએ કે તે જોઈ સીદ્ધાંત કર્યો કે કોઈ પણ સાધુએ એક દીવસની પણ બાળકી (સ્ત્રી સ્વરૂપ) હોય તો પણ તેને દ્રષ્ટિએ જોવી નહીં, અને જો જોવાશે તો તેને ચોકસ પ્રાયશ્ચિત કરવું પડશે !!!

આ સીદ્ધાંતોની નકલ આ સ્વામીનારાયણના મુખ્ય આચાર્યશ્રીએ શ્રીકૃષ્ણને સાધવાને શાસ્ત્રમાં જણાવેલા ત્રણ માર્ગોમાંના બીજા માર્ગનો આશ્રો લીધેલો જણાય છે,

ખીજો માર્ગ એ છે કે યોગ તપશ્ચર્યા વૈરાગ્ય એ સૌથી
 યથાવિધીથી આત્માને શુદ્ધ કરી એવા સાધનોથી શ્રી
 કૃષ્ણને પ્રાપ્ત કરવા. આવી શુદ્ધીની આવશ્યકતા પહેલા
 માર્ગમાં શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ શ્રીમદ્ ભગવત્ ગીતાના
 અધ્યાય ૧૨ ના શ્લોકો ૯ થી ૧૧ માં જણાવેલા શ્રી
 કૃષ્ણના વચનામૃતો મુજબ રાખી નથી. આવા સીદ્ધાંત
 માટે શ્રીકૃષ્ણનું કયું સ્વરૂપ આ સ્વામીનારાયણ પંથના
 આચાર્યશ્રીના લક્ષમાં હોવું જોઈએ ? આતો મથુરાવાસી-
 ઓની ભાવનાનું પૂર્ણ પુરુષોત્તમપણામાંથી એક ભાગ
 જેટલું કમી થયતું, બ્રજથી મથુરા આવી વસેલા જે શ્રી
 કૃષ્ણ, તેનું તેવું સ્વરૂપ અને એવા સ્વરૂપને સાધવા
 માટે એ સાધનાઓ કહી છે. માટે એમના પંથના
 ઇષ્ટદેવ જે શ્રીકૃષ્ણ છે તેમાં ત્રણ ભાગ કૃષ્ણ અને એક
 ભાગ વિષ્ણુનો સમજવાનો છે, અને તેને અનુસરી
 એટલે “ મથુરાવાસીઓના મનોની વલણ અનુસાર
 તેમના આચાર્યશ્રીના સિદ્ધાંતો છે પણ એ સિદ્ધાંતો,
 શ્રી સહેજનંદ સ્વામીએ ગૃહસ્થાશ્રમ પોતાને માટે રાખી,
 બાકીનાઓને એલા મુંડ્યા છે, જેઓનો એક વર્ગ સાધુ
 બ્રહ્મચારીના નામે ઓળખાય છે, અને જેમને આ
 સહેજનંદના વંશના જે ગાદી વારસ થઈ બેસે તે
 તમામ ગૃહસ્થાશ્રમી આચાર્યોની આજ્ઞાનુસાર વર્તવાનું
 હોય છે. તેઓ ગીતાના અથંગ અભ્યાસી હતા અને
 તેથી સારી રીતે જાણતા હતા કે તેમાં કલ્યા પ્રમાણે
 ગૃહસ્થાશ્રમીનો મહીમા મોટો છે તેથીજ તેણે પોતાને માટે
 ગૃહસ્થાશ્રમ સ્વીકાર્યો હતો અને પોતાના વંશ માટે
 ગૃહસ્થાશ્રમ નિર્માણ કરી ગયા છે. વૈષ્ણવ સંપ્રદાયમાં
 જે સીદ્ધાંતો છે તે આચાર્યશ્રી અને બીજાઓને માટે કોઈ

પણ બીજાવા રાખ્યા વિના રચાયલા છે તે બધાને એક સરખા લાગુ પડે તેવા શ્રી મહાપ્રભુજીએ નિર્માણ કર્યા છે.

આ વિષય પુરો કરતા ત્રીજો માર્ગ શ્રી કૃષ્ણને સાધવાનો શું છે એ જણાવીશું. જેઓ એમ સમજે છે કે ઇશ્વરને પ્રસન્ન કરવાનો માર્ગ એ છે કે માંદાની સારવાર કરવી, ભુખ્યાની ભુખ ભાંગવી-વિગેરે વિગેરે સારા કામો કરવા જેથી મોક્ષ મળે. આ વર્ગના ઉપાસકો મથુરાથી દ્વારકામાં આવી વસ્યા જે શ્રીકૃષ્ણ તેનું સ્વરૂપ “ દ્વારકાવાસી ” એાની દૃષ્ટિએ પડેલું તે અને તેને પ્રસન્ન કરવાના સાધનો-સારા સારા કાર્યો-વિગેરે ઉપર જણાવેલા પ્રકારના સમજવાના.

આ તે ઇશ્વર કયા? મથુરામાં રહી શ્રીકૃષ્ણ એક અંશી અપૂર્ણ પુરૂષોત્તમ કહેવાયા. તે ત્યાંથી દ્વારકા આવી વસ્યા તે ત્યાં તેમનો એક અંશ પુરૂષોત્તમપણામાંથી વધારે કમી થયો હતો. મથુરામાં રહ્યા પણ શ્રીઘંદાવન-વજ-નાં બાળમિત્રોની યાદથી ઝુરતા હતા. મથુરાથી તેમનું મન સંતોષ પામ્યું નહીં. ત્યાંના લોકોનો પોકળ-બહાર બહારનો-ઉપર ચોટીઓ સકામ પ્રેમ સ્નેહનો જેમ જેમ અનુભવ થયો. તેમ તેમ બ્રજના લોકોના બીન સ્વાર્થી-નિષ્કામ, સાચા અંતઃકરણી પ્રેમ અને ભક્તિ, નજર આગળ તરતા-દૃષ્યમાન, જણાયા. તે છતાં પણ ઘંદાવન પાછા ફર્યા નહી, એમ જાણીને કે, ખરો અંતઃકરણી પ્રેમ વિરહથી દીન પર દીન વૃદ્ધિ પામે છે, અને તેવી વૃદ્ધિ કરવાની તેમની ખાસ ઈચ્છા હતી, અને તેની ઈચ્છા થવાનું કારણ એજ કે “ Love for him is one of His greatest blessings to man-માનવીને તેમના

તરફથી જે વરદાનો-આશીરવાદો પ્રાપ્ત થાય છે તેમાં શ્રેષ્ઠ વરદાન-આશીરવાદ-તેમનો પ્રેમ છે. તેમનો ઉદ્ધવ નામનો એક ભક્ત મથુરામાં હતો તેણે સાંભળ્યું હતું કે ગોપીઓ આધીન ભગવાન-શ્રીકૃષ્ણ હતા-એટલી હદે આધીનતા પહોંચેલી કે ગોપીઓની સાથે રૂદન કરતા, ક્રોધાયમાન થતી ત્યારે ક્ષમા કરો એમ આજીજી વિનંતી કરતા. પોતાના પ્રાણ કરતા વધારે પ્રીય ગોપીઓને માનતા, આથી સાદી-ભોળી ગોપીઓના ભાગ્યની, ઉદ્ધવ ઈર્ષ્યા કરતા જણાયા. તે ઉદ્ધવને શ્રીકૃષ્ણે મથુરામાં પોતે કુશળ છે અને જેવો પ્રેમ ત્યાં રહીને હતો તેવોજ પ્રેમ અહીંયા તમો પ્રત્યે રાખુ છું એવો સંદેશો ગોપીઓને વ્રજમાં કહેવા મોકલ્યા હતા.

સારાંશ એટલેજ કે શ્રી કૃષ્ણ ચંદ્રની પ્રેમની પ્રસન્નતાની હાટડીમાં પ્રેમનો વ્યાપાર હતો-પ્રેમનો બજાર ભરતા-પ્રેમનો મેળો ભરાતો. એમની હાટડી, બજાર-કે મેળામાં વ્યાપારની વસ્તુ પ્રેમનો ભંડાર હતો-તે શીવાય કંઈ નહી. દરેક વસ્તુ જેનું નામ પ્રેમ-તેના દામ પ્રથમથીજ નકા કરી રાખવામાં આવ્યા હતા. જેમ આજ કાલના વર્તમાનકાળમાં-પશ્ચીમ દેશની વ્યાપારની વસ્તુઓના માલીક દામ પ્રથમ નકા કરી તેની ચીડીઓ કરીને વસ્તુને લગાડે છે. તે નિયમાનુસાર પુર્વદેશના વ્યાપારી કરતા શીખ્યા છે તેમ, અથવા મુંબઈ જેવી બહોળી વસ્તુના ચોકસ ભાગોમાં કેટલીક દુકાનો ઉપર પાટીઆ લગાવેલા હોય છે કે “ દરેક ચીજના છ છ આના દામ છે ” અથવા જેઓને ભાડુ ખરચી દુકાન માંડવાની આશ્પત ન હોય તો એક રેંકડીમાં વ્યાપારની વસ્તુઓ ભરી ધુમ પાડતા સાંભળીએ

છીએ “ ચલો આજઓ-લુટ લગાઈ લુટ લગાઈ-દરેક વસ્તુકા એકજ ભાવ-દામ દેકર લેકરજઓ ” એ માફક આપણા શ્રી કૃષ્ણચંદ્રજીએ પ્રેમનો વ્યાપાર શરૂ કર્યો હતો. તેમને ત્રણ પ્રકારના ભાવ નક્કી કરી રાખ્યા હતા. પુર્વના વેપારીઓમાં પણ જોઈએ છીએ કે જુદા જુદા દેશના ખરીદ કરનારાઓ માટે એકજ વસ્તુના જુદા જુદા ભાવો નક્કી કરેલા હોય છે; જેમ કે પશ્ચીમ દેશના ઇંગ્રેજોએ ગ્રહાકને માટે જૂદો ભાવ, પોતાના દેશીઓ માટે જુદો ભાવ અને પોતાના ઘર જેવા સગા સંબંધી, સ્નેહી, મિત્રો માટે પણ ખાસ જુદો ભાવ લેતા આ પુર્વ દેશના વેપારીઓને જોઈએ છીએ તેજ નમુનો આ શ્રી કૃષ્ણચંદ્રજીના પ્રેમ ભંડારના વ્યાપારનો કલ્પી લેવો.

તેમણે (૧) શ્રી વ્રજવાસીઓ માટે એક ભાવ, (૨) મથુરાવાસીઓ માટે બીજો ભાવ અને (૩) દ્વારકાવાસીઓ માટે સૌથી જુદોજ ભાવ પોતાના પ્રેમ ભંડારની વસ્તુઓ માટે નક્કી કરી રાખ્યા હતા અને તે નીચે પ્રમાણે હતા.

(૧) બ્રજવાસી જસોદા-ભોળા-નિષ્કપરી-નિષ્કામ દીક્ષના શ્રીકૃષ્ણને જણાયા હતા તેવા ગ્રહકો માટે દામ ન લેતા પણ મોખદલામાં (Exchange) બકિતરસથી પરીપક્વ થયેલું શુદ્ધ અંતઃકરણ -જેને શુદ્ધ થવા માટે કોઈ પણ શાસ્ત્રીય વિધિ-ક્રિયા-કે કમંની બીજકુત્ત જરૂર નથી, તેમાંથી પ્રગટ થતો પ્રેમ લેવો, અંટલે પ્રેમને બદલે પ્રેમનો મોખદલો કરવો; જુઓ દાનલીલા વખતનો રાધાજીનો દાખલો-જે દાન આપવા તદ્દન અશક્ત હતા

અને પાસે તેમના પંડ શીવાય આપવાને કાંઈ ન હતું
તે છતાં તેનો પ્રેમ લઈ પ્રેમનો મોંઘદો કાર્યો.

આ બજવાસીઓ આ શ્રીકૃષ્ણને પ્રાણરક્ષક માનતા
હતા તેથી તેમનો પ્રેમ કેવળ સ્વભાવીક હતો.

(૨) મથુરાવાસી-જેઓ દાનનો ફાંકો રાખનારા સકામ
ભક્તિ કરનારા, શ્રીકૃષ્ણચંદ્રજીને જણાયા હતા, તેવા
ગ્રાહકો માટે દામ એ નક્કી કરેલું કે શાસ્ત્રય વિધિ-
ઓથી-જેવા કે તપશ્ચર્યા-યોગ-વૈરાગ વિગેરેથી તવાઈ
તવાઈને-શુદ્ધ થયલા અંતઃકરણમાંથી ઉદભવતો-
પ્રકટ થતો-બહાર પડતો-પ્રેમ લઈ પોતાના બંડારમાંથી
પ્રેમ આપવો, દાખલા તરીકે ઉપર જણાવેલા સ્વામી-
નારાયણ પંથના સાધુ-બ્રહ્મચારીઓને ગૃહસ્થાશ્રમ ત્યાગ
કરવાની સહેજનંદ સ્વામીની આજ્ઞા.

(૩) દ્વારકાવાસીઓ-ત્રીજા માર્ગવાળાઓએ શ્રીકૃષ્ણને
ખટપટી, પ્રાણુધાતક, માનતા હોવાથી તેવા માનનારા
ગ્રાહકો માટે એમ ઠરાવવામાં આવેલું કે તેમના
અંતઃકરણની શુદ્ધી સારાં સારાં કાર્યો કરવાથી થાય;
જેવાકે માંદાઓની સારવાર માટે દવાખાના ઉધા-
ડવા-આંધળા લુલા વિગેરે અપંગોને દાન આપવું-
ભુખ્યાને અન્ન આપવું, નવસ્થાને વસ્ત્રો પુરા પાડવા-
વાવ-કુવા-ધર્મશાળાઓ બાંધવા-એવા એવા કાર્યો
કાર્યાથી શુદ્ધ થયા પછી તેમાંથી બહાર પડતા પ્રેમનું
દામ લઈ પોતાના પ્રેમ બંડારમાંથી પ્રેમ આપવો.
આવી પ્રકારના દાખલા-આંધળા લુલાને આપવું એજ
ખૂરો ધર્મ છે, ઈસ્પીતાળો બાંધવી, વિગેરે વિગેરે કાર્યો
કરનારાઓના કૃતાંતો વીસમી સદીમાં વર્તમાન દ્વારે

પ્રગટ થતાં જોઈએ છીએ. આ દ્વારકાવાસીઓએજ કૃષ્ણ કારસ્થાન-એટલે ખટપટ-એ શબ્દ-કૃષ્ણની તેમની નજરે પડેલી ખટપટથી તેઓએ ઉત્પન્ન કરેલો જણાય છે. એમનો પ્રેમ કૃત્રીમ હતો પોતાના પ્રાણનો કૃષ્ણની ખટપટથી ધાત ન થાય તે ઉદ્દેશ હોવાથી તે બ્રજવાસીઓના જેવો સ્વભાવીક નહતો પણ કૃત્રીમ હતો. આ તફાવત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવો છે. જેનું જેવું અંતઃકરણ શ્રીકૃષ્ણે અનુભવ્યું તેવા તેવા તેના લાયક તેની શુદ્ધતાના સાધનો યોજીને પ્રેમભંડારનો પ્રેમ આપવાનું શ્રીકૃષ્ણે નક્કી કરેલું હોય તેમ શાસ્ત્રીય મત છે.

આ પ્રમાણે કૃષ્ણ ભંડારનો પ્રેમ પ્રાપ્ત કરવાને પ્રેમની જરૂર છે પણ તે પ્રેમનું સ્થાન આલોકનું અંતઃકરણ છે આ અંતઃકરણની શુદ્ધતા માટે જુદાં જુદાં પ્રયોગો ધર્મનેતોઓ તરફથી શ્રીકૃષ્ણના ઉપર જણાવેલા અનુભવેલા સેવકોના અંતઃકરણના વળણ મુજબ નક્કી કરેલા ભાવને અનુસરી નક્કી થયેલા છે તે પ્રમાણે જણાવેલા પ્રયોગોનો આલોકને પોત પોતાની મનોવૃત્તીના રંગો જાળી ઉપયોગ કરવાનો છે. જેમ ચોકસ પ્રયોગોની સાધનાથી ઔષધ બનાવવામાં આવે છે અને તે પ્રયોગો અનુસાર ઔષધ લેવા રોગીને આજ્ઞા કરે છે. તેની આજ્ઞા ઉપર શ્રદ્ધા રાખી તેના કહ્યા મુજબ જો ઔષધ લે છે તો રોગનો નાશ થઈ નિરોગી બને છે, પણ ઔષધ તો લેવું, પણ વૈદ્ય બતાવેલા પ્રયોગો હાંબગ Hmbug છે, ધર્તીગ છે, એમ માની બેસે ને ઔષધ લે તો તેનું ફળ વૈદ્યના કહેવા પ્રમાણે ન મળે તો દોષ કોનો વાડ? ગોકર્ણ સાત દીવસ શ્રીમદ્ ભાગવતની

કથા વાંચી તે ઘણાઓએ સાંભળી છતાં તે સાંભળનાર
માંથી સાન ગાંધવાળા બાંધુની અંદર ભરાઈ બેસી સાંભ-
ળનાર પ્રેતરૂપી ધુંધળીકની ગતી થઈ તેવી બીજાઓની
કેમ ન થઈ? એ પ્રશ્નનો ઉત્તર ગોકર્ણના વર્ણનના
અધ્યાય ૫ માં શ્રીમદ્ ભાગવતમાં આપેલો છે તે ઉત્તર
ઉપર જણાવેલી પ્રકૃતિવાળા દરદીઓ માટે બસ છે. તે
ઉત્તર એ હતો કે “ ગુરૂના વચનો ઉપર વિશ્વાસ,
પોતાનામાં દીનપણાની ભાવના, મનમાં દોષોનો વિજય
અને કથા વિષે નિશ્ચય બુદ્ધિ ઈત્યાદિક નિયમ પાળીને
શ્રવણ કરે તો તેનું ફળ મળે છે.”

પાછા આપણે આપણા અસલ વિષય ઉપર જાશું.
પહેલા પ્રકારના ગ્રાહકોનો આ સંપ્રદાય બનેલો છે તેવા-
ઓના અંતઃકરણોની ચીકિત્સા કરવાનું કામ આ શ્રીકૃ-
ષ્ણનું છે, નહીં કે ઉપર પ્રમાણે આદેશ મુકનારાઓનું
છે. શ્રીકૃષ્ણચંદ્રણએ પહેલા માર્ગવાળાઓના અંતઃક-
રણોની જે કસોટી કરી છે તે પ્રમાણે તેમનો પ્રેમ
લેવાની ઈચ્છા ધરાવનારાઓ જે ઉતરશે તો તેમને
કૃષ્ણ ભંડારમાંથી પોતાના પ્રેમનો મોંબદલો મળશે.
પોતાના અંતઃકરણની કસોટી કરાવવા સારજ
આ મંદીરોમાં સ્ત્રી અને પુરૂષોના ટ્રોળેટોળાં જાય છે
અને તેમ જવાનો તેમનો હક પણ છે. કસોટી કરા-
વવાનો દરેકને એક સરખો હક છે, ચાહે તો તે સ્ત્રી
હોય કે પુરૂષ હોય. શ્રીકૃષ્ણની હાટડી કે બજારમાં પુરૂષ
અને સ્ત્રી, જેમ કોઈક બજારમાં અથવા મેળામાં સ્ત્રી
પુરૂષોની ગડદી થાય ત્યાં “ લુટો બે લુટો.” કહેના-
રાના માલની લુટ માટે આસપાસ વિંટળાઈ શેળ-
જેળ ગતાં પડાપડી કરે છે, તેમજ આ મંદીરોમાં કૃષ્ણ

ભંડારના માલની-પ્રેમની-લુટો એ લુટોની જીમ પડતા, લુટ માટે ગડદીમાં શેળભેળ થઇ, પડાપડી કરે છે. વગર દામે માલ લેવા-લુટવા કોણ નહીં જાય વાર ? બીજા અને ત્રીજા માર્ગમાં જણાવેલી શુદ્ધી માટે એવી કોણ ઉપાધી ઝહોરે વાર ? આવી લાગણી ધર્મની બાબતમાં આજકાલ અનુભવવામાં આવતી નથી વાર ? આ પ્રમાણે જે પોતાના માલની લુટ કરાવે છે તેનો શું દોષ છે ? મેળામાં સ્ત્રીપુરુષોની શેળભેળ ગડદી માટે મેળામાં દુકાન માંડી ખેસનારાઓનો કોઈએ પણ આજસુધી દોષ કાઢતા સાંભળ્યો છે કે ? શા સારૂ તેઓ પોતાની દુકાનમાં સ્ત્રી પુરુષોને શેળભેળ થતા અટકાવતા નથી ? હમારા શ્રીકૃષ્ણચંદ્રજી કાંઇ બજારમાં હાટડી માંડી ખેસતા નથી પણ પોતાનાજ મકાનમાં હાટડી માંડી પ્રેમભંડારની લુટ ઉપર જણાવેલી રીત પ્રમાણે કરવા દે છે. પોતાના ખાનગી મકાનમાં માલોક ગમે તેમ વેપાર કરે તે માટે વાંધો તેનાથી ઉપરી જે કોઈ હોય અને જેનો અંકુશ તેના ઉપર હોય, જેમકે મેળાવાળા ઉપર અંકુશ બીજાઓનો હોય છે તેવો જો હોય તોજ તેવા ઉપરીને અથવા અંકુશવાળાને જો વાંધા ભરેલું લાગે તોજ વાંધો દર્શાવે શકે. આક્ષેપ મુકનારા તેમના ઉપરી તેમજ કોઈ ડકારનો અંકુશ ધરાવનારા નથી માટે તેમના આક્ષેપ તેમનેજ મુખ્યારક સમજવા. તેનો ત્રીલોકનો નાથ છે માટે તેને અંકુશ હોય નહીં તેને તો આવી લુટના નિમિત્તે પોતાના પ્રેમનો મોંઘદલો કરતાં પહેલાં તેમને નિર્માણ કરેલા અંતઃકરણની કસોટી કરવાની છે, માટેજ પોતાની સમક્ષ તેઓને પોતાની હાટડીમાં શેળભેળ થવાની છુટ આપે છે જેથી કસોટીનો કસ

સારો ઉતરે. જેઓ તેની કસોટીના કસમાં નથી ઉતરતા તેઓને કૃષ્ણ ભંડારની લુટમાંથી કાંઈ પ્રાપ્ત થતું નથી. આવી કસોટીએ ચઢવાને આવનારાઓનાં ટોળામાં જે કાંઈ અનાચાર કરતાં કસોટી કરનાર શ્રીકૃષ્ણચંદ્રને નજરે પડે છે તે પોતે મધુસુદન હૃષીકેશ-પુત્રનાનું સ્તનપાન કરનારા હોઈ તેવાઓને તેમના કર્મનું ફળ આપ્યા વિના રહેતા નથી, આ વાત ચોકસ છે. તેની કાળજી આક્ષેપ મુકનારાઓને જરા પણ રાખવાની નથી. કાકાજી દુબળે કયું કે સારા શહેરકી શીકર! એમ કોઈએ કહેતું નહીં એવો અમારો મત છે, માટે જેની જેવી મનોવૃત્તિ તેવો તેને ત્રણમાંનો ગમે તે માર્ગ લેવાનો અધિકાર છે, અને તે પ્રમાણે જે તે વર્તન કરે તે તેમાં કોઈએ તેની નિંદા કે હાસ્ય કરવું નહીં તેમજ નીચ આક્ષેપો મુકવા ન જોઈએ. જેને જે સીદ્ધાંતો પ્રમાણે ચાલવાનું માથે લીધું છે તેની ફરજ છે કે તે પ્રમાણે વર્તવું. વૈષ્ણવોના સીદ્ધાંતો પ્રેમ અને ભક્તિજ, નહીં કે આવા તપશ્ચર્યાના નિયમો પ્રભુને પ્રાપ્ત કરવાના સાધનો છે. Austerity as a means to the attainment of God is inferior to Prem and Bhakti. See p. 41 of Shishir on Lord Gaurabga part I. ત્રણેના પાયા જુદા-સ્થાનો જુદા-કથો સંપ્રદાય અથવા પંથ પ્રસન્ન પ્રથમ કરવો એ પહેલા વિચારવું જોઈએ. તેમાં કોઈને કશો વાંધો હોઈ શકે નહીં. દરેકની રૂચી-ઓ એક સરખી હોતી નથી, પણ જે કોઈ એમજ આગ્રહ કરે કે હમારીજ રૂચી ખરી અને તે પ્રમાણે બીજાઓએ પોતાની રૂચી બનાવવી એ તો તાવવાળાના

મુખમાં સાકર આપવાથી તે ગળી છતાં માટી સમાન લાગે અને ખીજા પાસે પરાણે મનાવવા કોશિષ કરે તેવો ઘાટ થાય.

આ સર્વ સીદ્ધાંતોનો એકંદર વિચાર કરતાં હમેને તો એમ લાગે છે કે જે સીદ્ધાંતો ઉપર આ સંપ્રદાય રચાયો છે તે પ્રમાણે જે વહીવટ મંદીરોમાં આંખી માટે ચાલુ છે તે સંપ્રદાયના સીદ્ધાંતો અનુસાર છે. છેવટે હમો શ્રીમદ્ ભાગવતના અધ્યાય ૧૮ શ્લોક ૬૫ અને ૬૬ ની યાદ આપીશું કે શ્રીકૃષ્ણમાં મન રાખી તેનાજ ભક્ત થઈ તેનુંજ ભજન કરી તેનેજ નમસ્કાર કરનાર સર્વદા તેનેજ પામશે. અને તેની ભક્તિથીજ સર્વ વસ્તુનો લાભ છે. માટે દૃઢ વિશ્વાસથી વિધિનું દાસત્વ છોડી તેનેજ શરણે જનાર પાપમાંથી મુક્ત થશેજ.

આવા સીદ્ધાંતો વિરૂધ્ધ વર્તન કરનારા દેવદરબારમાં નજરે પડે તો તેવાઓને લીધે સંપ્રદાયના પાયા ખોદી નાખવા કે શું? અને તેની ઉપરની ૪૦૦ વર્ષની આયુષનું મકાન જમીનદોસ્ત કરી નાખવું કે કેમ? તમોને શ્રી કૃષ્ણમાં શ્રદ્ધા છે કે કેમ? તમોને નિધિઓમાં શ્રદ્ધા છે કે કેમ? તમોને શ્રીમદ્ ભાગવત ગીતાના વચનામૃતો ઉપર શ્રદ્ધા છે કે કેમ? શ્રદ્ધા એ મુખ્ય વાત છે. (જુ: શ્રીમદ્ ભાગવતગીતા અધ્યાય ૧૭ શ્લોક ૨૮.) જે શ્રદ્ધા ન હોય તો શા સાડ નિધિઓના દર્શન કરવા જવું જોઈએ? શ્રદ્ધા ન હોય તો શ્રી કૃષ્ણભગવાને અર્જુનને ચોખ્ખા શબ્દમાં કહેલું છે કે મેં તને કહેલી વાત કોઈ અશ્રદ્ધાળુને તારે કહેવી નહીં. (જુ: શ્રીમદ્ ભાગવતગીતા અધ્યાય ૧૮ શ્લોક ૬૮) તો હમારે શા સાડ આવી વાતો અશ્રદ્ધાળુ સાથે કરવી જોઈએ? જે તમોને શ્રીમદ્

ભગવત ગીતામાં શ્રધ્ધા ન હોય તો તમારે બીજી કાઈ પણ પ્રકારની તીનપાંચ કરવાની જરૂર નથી. કારણ કે હમો તો માનીએ છીએ કે “ જ્યાં યોગીશ્વર શ્રી કૃષ્ણ છે જ્યાં ગાંડીવ ધનુર્ધારી અર્જુન છે ત્યાંજ અચલ રાજલક્ષ્મી ત્યાંજ અસલ વિજય ત્યાંજ ઉત્તરોત્તર અબ્યુદય અને નિશ્ચળ નિતીનોવાસ છે ” શ્રીમદ્ ભગવતગીતા અધ્યાય ૧૮ શ્લોક ૭૮.

૨૧ સોનાના અક્ષરે લખી રાખવા જેવા શાસ્ત્રના બોધ વચનો.

૧—વિધાતા-નરીખ અને પુરૂષાર્થ.

(મહાભારત ઉદ્યોગપર્વ અધ્યાય ૫૩૧ યુધિષ્ઠર.)

મનુષ્ય સત્ય પુરૂષ હોય-કે અસત્ય પુરૂષ હોય, બાળક હોય કે વૃદ્ધ હોય, વિધાતા સર્વને પોતાને આધીન કરે છે; વળી સર્વનિયંતા પરમાત્મા, મુર્ખને પંડીતાઈ અર્પણ કરે છે, અને પંડિતને દુર્બુદ્ધિ આપે છે. પરમાત્મા સર્વ પ્રાણીઓને ઉત્પન્ન કરવા પહેલાં તેના સર્વને પૂર્વ જન્મના કર્માનુસાર સર્વ વસ્તુ આપે છે.

(શ્રીમદ્ ભાગવત દશમસ્કંધ પુર્વાર્ધ અધ્યાય ૨૪.)

“ કર્મજ ફળ આપવાને સમર્થ છે, ઈશ્વર તેને આધીન છે પુર્વ જન્મનો સંસ્કારજ કર્મ કરાવે છે જગતની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ તથા લય, ગુણોથી થયા કરે છે. ઇંદ્રકર્મનું અંગ ગણાય છે, પર્વત તથા ગાયો વિગેરે આજીવિકાના સાધનો એજ દેવતા છે ” આ છ મત દેવતાઓને મોહ ઉપજાવવા માટે શ્રીકૃષ્ણે કહ્યા હતા. પરંતુ તેને પોતાને તે ઈષ્ટ નહતા. તેમને શું ઈષ્ટ છે તે નીચેના સવાલના જવાબમાં જણાવ્યું છે.

કર્મજ ફળ આપે છે અથવા તો વિધિના દેવતા
કર્મનું ફળ આપે છે એમાં પરમેશ્વરનું શું
પ્રયોજન છે ?

આવી શંકા લેનારને શ્રીમદ્ ભાગવતના ૪થા સ્કં-
ધમાં ૨૧મા અધ્યાયના ૩૦મા શ્લોકમાં જવાબ છે.

“ ધર્મ, અર્થ, કામ, સ્વર્ગ તથા મોક્ષ એ સર્વને
ધણું કરીને એક મુખ્ય આપનાર કોણ છે ? એવો
વિચાર કરશું, તો કર્મ તો જડ હોવાથી તે કંઈ ફળ
દાતા થઈ શકે નહીં, તેમ દેવતાઓ પણ સ્વતંત્ર રીતે
ફળ આપી શકતા નથી, તેમ વળી સરખાં કર્મ કર્યા
છતાં પણ ફળમાં ફેરફાર થાય છે, અથવા તો કરેલા
કર્મનું ફળ મળતું નથી. માટે સિદ્ધ થાય છે કે, સ્વતં-
ત્રતાથી ફળ આપનારા, ફળ ન આપનારા અથવા તો
વિરુદ્ધ ફળ આપનારા સમર્થ દેવ એક ઈશ્વરજ હોવા
જોઈએ.”

(મહાભારત અધ્યાય ૧૭૯ પાન ૭૩૮ ભીમસેન)

પુરુષાર્થ નિત્ય અસ્થિર છે આવો વિચાર કરીને
તેના ઉદયની અને અસ્તની ચીંતા કરવી નહીં. જ્યારે
દૈવ પ્રતિકુળ થાય છે, ત્યારે પુરુષાર્થ પણ નીપ્પળ
નીવડે છે. તે સમયે વૈર્યનું અવલંબન કરનારા પુરુષો
પોતાને માટે શોક કરતા નથી.

૨—પાપના ફળ કોન ભોગવે છે ?

(મહાભારત આદિ પર્વ અધ્યાય ૫૮૦ પાન ૧૨૭)

કરેલા પાપનું ફળ જો પોતાને નડે નહીં તો તે
પુત્રાને અથવા તો પૌત્રાને પિતાના પાપનું ફળ ગમે તે
રીતે ભોગવવું પડે છે.

જે મનુષ્ય ધર્મ અને અર્થનો અનાદર કરીને પાપ કર્મ કરવાપર મન રાખે છે તે મનુષ્ય પોતાના પાપી કર્મોના ફળોને અવશ્ય ભોગવે છે.

૩—કર્મ ભૂમી.

(મહાભારત અધ્યાય ૨૭ પાન ૧૦૮૯)

મનુષ્ય જે કાંઈ કર્મો કરે છે તે આ લોકમાંજ કરી શકે, છે, પરંતુ મરણ પછી પરલોકમાં કાંઈ પણ કાર્ય કરી શકાતું નથી.

૪—સુખ અને દુઃખ.

પ્રત્યેક પ્રાણીને સુખ વા દુઃખ પોતાની શક્તિથી પ્રાપ્ત થતું નથી. પરંતુ તે દૈવ આધીનથી પ્રાપ્ત થાય છે, માટે દૈવનેજ બળવાન માનીને, કોઈ પણ દહાડો હર્ષ અથવા શોક કરવો નહીં. દુઃખ આવી પડે તો સંતાપ કરવો નહીં, તેમ સુખ આવે તો રાજ થવું નહીં. ધણું ધન પ્રાપ્ત થાય તો આનંદ પામવો નહીં, વેદાદિક ભણીને અહંકાર કરવો નહીં.

પારકા ધનની આશા કરવી તે અત્યંત નીચ મનુષ્યનું કામ છે. જે મનુષ્ય પોતે મેળવેલાં ધનથી સંતુષ્ટ રહે છે તથા સ્વધર્મ ઉપર રૂચી રાખે છે તે સુખ પામે છે. પારકાના કામમાં હાથ ન ધાલવો, અને પોતાનું કામ નિત્ય કર્યા કરવું, આ વૈભવનું લક્ષણ કહેવાય છે.

(મહાભારત સભાપર્વ ધૃતરાષ્ટ્ર ૪૦૯.)

“કોઈ પણ પુરૂષ અખંડ સુખ ભોગવતો નથી
* * મનુષ્યે સુખ આવે તો તેને ગ્રહણ કરવું અને
દુઃખ આવે તો તેને પણ ગ્રહણ કરવું. મનુષ્યને સુખની
ચાછળ દુઃખ અને દુઃખની પાછળ સુખ ભોગવવું પડે છે.”

૫-ગમ-ક્રોધ ગાળો.

(મહાભારત આદિપર્વ શુક દેવીયાની જ્ઞેમ
અધ્યાય ૭૯મો પાન ૧૨૬).

જે પુરુષ નિત્ય પરનિંદાને સહન કરે છે તેણેજ આ સર્વ જગતને જીત્યું છે. જે ઘોડાઓની લગામને લગાર પણ અડક્યા વગર ઘોડાને વશ ગણે છે, તેને મોટા પુરુષો સારથી કહે છે. જે માણસ ઉત્પન્ન થયેલા ક્રોધને શાંત રીતે ક્ષમાથી નિવારે છે, તેને આ સર્વને જીત્યું છે એમ ગ્વાણું. સર્પ જેમ જુની કાંચળીનો ત્યાગ કરે છે તેમ જે માણસ ઉત્પન્ન થયેલા ક્રોધના ક્ષમા વડે ત્યાગ કરે છે તથા તપ્યા છતાં જે તપતો નથી, પુરુષ ચારે પુરુષાર્થનું આવશ્ય પાત્ર છે. જે માણસ દરેક માસે ૧૦૦ વર્ષ સુધી પરિશ્રમ વેઠીને, પિતૃ યજ્ઞ કરે છે તેના કરતાં પણ જે માણસ કોઈ દિવસ ક્રોધ કરતો નથી તે શ્રેષ્ઠ છે. જરા ખોટાનો વિચાર કરવામાં મંદ એવાં અજ્ઞાની જાળાંકા અને છોકરીઓ નિરંતર લઠી મરે છે, પરંતુ ડાહ્યા માણસોએ તેમનું અનુકરણ કરવું જોઈએ નહીં.

ક્રોધ ગાળો ભાંડે તોપણ જે સહન કરી લે છે તે સહન કરનારનો ક્રોધજ ગાળો ભાંડનારનેજ જાળી નાંખે છે. અને સહન કરનાર તેના પુણ્યને મેળવે છે. ખીજને ગાળો ભાંડવી નહીં, ખીજનું અપમાન કરવું નહીં, મિત્રનો દ્રોહ કરવો નહીં, નીચની સેવા કરવી નહીં, અભિમાની થવું નહીં સદાચારમાંથી બ્રષ્ટ થવું નહીં, અને તીક્ષ્ણ તથા રોષવાળી વાત બોલવી નહીં.

પોતાની સાથે વાદ કરનારા સાથે જે વાદ કરે નહીં, ખીજને વાદ કરવા માટે ઉશકેરે નહીં, ક્રોધ મારી

જન્ય તોપણ તેને સામો મારે નહીં, અથવા તો બીજાની પાસે મરાવે નહીં, અને કોઈ પણ પાપીને મારવાની ઇચ્છા કરે નહીં, તે મનુષ્ય સર્ગમાં જન્ય છે.

મૌન રહેવું તે ઉત્તમ છે (Silence is gold) તે કરતાં સત્ય બોલવું તે (વિશેષ) ઉત્તમ છે. તે કરતાં પ્રિય બોલવું તે (વિશેષ) ઉત્તમ છે આ સૌથી ધર્મસ્વરૂપ બોલવું તે વધારે ઉત્તમ છે.

૬—ક્ષમા.

ક્ષમા એજ ધર્મ છે.

એજ યજ્ઞ છે.

એજ વેદ છે, અને

એજ શાસ્ત્ર છે.

(વનપર્વ અધ્યાય ૫૨૯ પાન ૪૯૯.)

૭—સંગત-સોજત.

પુરૂષ જેવાની સાથે એસે છે અને જેવાની સંગત કરે છે તેવો તે થાય છે. A man is known by the Company he keeps. મારે પુરૂષ જેવો થવાની ઇચ્છા રાખે છે તેવો થાય છે.

જે માણસને પોતાનું કલ્યાણ કરવાની ઇચ્છા હોય તે માણસે ઉત્તમ પુરૂષોની મૈત્રી કરવી, સમય ઉપર મધ્યમ પુરૂષોની પણ સંગત કરવી, પણ અવધન પુરૂષોની સોજત કદી કરવી નહીં.

(મહાભારત ઉદ્યોગપર્વ પાન ૧૧૧૬ અધ્યાય ૫૩૬).

૮ તૃણા.

આ પૃથ્વી વિષે જે ધન, ધાન્ય, સુવર્ણ, પશુઓ અને સ્ત્રીઓ છે તે સર્વ એકને પ્રાપ્ત થાય તો પણ તેનું

મન તૂટે થતું નથી માટે તૃષ્ણાનો ત્યાગ કરવો. દુષ્ટ-મતીવાળાઓ જેને તજી શકતા નથી; વળી મનુષ્ય ધરડો થયા છતાં પણ જે ધરડી થતી નથી, અને જે પ્રાણનો અંત આણે તેવો એક રોગ ગણાય છે તેવી તૃષ્ણાનો જે ત્યાગ કરે છે તેને સુખ મળે છે. (મહા ભારત આદિ પર્વ અધ્યાય ૮૫ પા. ૧૩૪)

૯ ચિંતા-ચિતા. એક મીંડાની અદ્ભુત શક્તિ.

જેના મનમાં ચિંતાએ વાસ કર્યો છે તેને અમૃત હજાહલ સરખું છે. તેને કાંતા સર્પસરખી છે. પુષ્પ આણુ સરખા છે. તેને ભોજનનો અને જાતનો અભાવ થાય છે. તેને વૈભવ વેરી છે. શૈયા ચિતા છે. જીવિતની અને લાજની ઉપેક્ષા થાય છે. ચિંતાથી નથી ચલાતું-નથી રમતું-નથી ગવાતું-નથી ઉડાતું-નથી ખેસાતું-નથી ઉંઘાતું-નથી જગાતું-મહાસાગરમાં સ્વચ્છંદે રમતાં માછલાઓને જાળમાં પરાવી પારધી જેમ તેની સર્વ વૃત્તીઓ ખેંચી લે છે. તેમજ સંસાર સાગરમાં પુણ્ય-નંદમાં મ્હાલતા મનુષ્યોને પકડી લઈ આ ચિંતારૂપી પારધેણુ નાગણુની પેઠે તેમનું રક્ત સુસી લે છે જેને ચિંતાના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો તેનું સર્વસ્વ ગયું. રાજાએ રાજ-વામા એ કાંતા-માતાએ પુત્ર સુદા જનને બુદ્ધિ-અને વીરજનને વિર્યનો ત્યાગ કર્યો છે. તે એ ભૂંડી ચિતામાં ગરકાઈનેજ સર્વથા ચિંતા કાઈ અપૂર્વ મ્લેછ શક્તિજ છે.

ચિતા મુયેલાને બાળી ખાખ કરેછ પણ તે જ્યારે મીંડાયુક્ત ચિંતા-નુ સ્વરૂપ ધારણુ કરે છે ત્યારે તો તે જીવતાને બાળી તેના ખાખ કરી નાખે છે. મજબૂત શક્તિ આ મીંડા (૦) ની જણાઈ છે!!!

“ચિંતાથી ચતુરાધ ધટે, રૂપગુણ જ્ઞાન,
ચિંતા બડી અભાગણી, ચિંતા ચિંતા સમાન.”

૧૦ સ્ત્રી-ભાર્યા.

જે સ્ત્રી ગૃહકાર્યમાં કુશળ હોય તેનેજ ભાર્યા જાણવી, જે પ્રજાવાળી. પોતાના પતિ ઉપર પ્રીતિવાળી અને પતિવ્રતા હોય તેનેજ ભાર્યા જાણવી; વળી સ્ત્રી પુરુષનું અર્ધાંગ છે. સ્ત્રીજ મોટામાં મોટો મિત્ર છે; સ્ત્રી એજ ધર્મ, કામ અને અર્થનું મૂળ છે, અને મોક્ષ પામવા ઇચ્છનારને પણ સ્ત્રીજ મુખ્ય સાધન છે. જે માણસો સ્ત્રીવાળા છે તેજ ધર્મક્રિયાઓ કરી શકે છે અને તેજ ગૃહસ્થો કહેવાય છે. જેને સ્ત્રી છે તેજ આનંદમાં રહે છે અને તેજ લક્ષ્મીવાંત હોય છે. મધુરભાષિણી સ્ત્રી, આપત્તી વખતે અંતઃકરણના મિત્રની ગરજ સારે છે. તે ધર્મકાર્યમાં પિતારૂપ છે અને દુઃખમાં માતા સમાન છે, ઘેર જંગલોમાં પાંચિનને પોતાની સ્ત્રી હોય તો એક વિશ્રામ છે. જે સ્ત્રીવાળા હોય છે તેમનોજ લોકો વિશ્વાસ કરે છે અને તેટલા માટેજ સ્ત્રી, પુરુષનું સર્વસ્વ ગણાય છે (મહાભારત આદિ પર્વ અધ્યાય ૫૭૪ પા. ૧૧૫)

ડાહ્યા પુરુષે કહેલું છે કે, આત્મા એજ પોતે પુત્ર રૂપે સ્ત્રીમાં જન્મ પામે છે, અને તેટલા માટે દરેક પુરુષે પુત્રવાળી સ્ત્રીને પોતાની માતાવત્ ગણવી જોઈએ. પોતાની સ્ત્રીને વિષે ઊત્પન્ન થયેલા પુત્રનું મુખ જોઈ પુરુષને પોતાનુંજ મુખ જેમ દર્પણમાં જોતો હોય તેમ આનંદ થાય છે. આધિથી અને મનોદુઃખથી પીડાયેલા આતુર મનુષ્યો પોતાની સ્ત્રીના સહવાસથી શાંતિ

પામે છે. કોઈપણ માણસને કોપ ચઢ્યો હોય ત્યારે પણ પોતાની સ્ત્રીનું અપ્રિય કરવું નહીં, કારણ કે રતિ પ્રીતિ, અને ધર્મ એ ત્રણેનો આધાર સ્ત્રીના ઉપરજ રહેલો છે. સ્ત્રી છે તે એક મહા પવિત્ર સનાતન ક્ષેત્ર છે, જેને વિષે પુરૂષનો આત્મા પુત્રરૂપે જન્મ પામે છે. મોટા મોટારૂપીઓ પણ સ્ત્રી વિના છોકરાં ઉત્પન્ન કરવાને શક્તીવાન નથી. જમીન ઉપર ચાલવાથી, ઘૂળવાળું જેનું શરીર છે એવો પુત્ર, જ્યારે પિતાના ખાળામાં ચઢી બેસીને તેને ભેટે છે, તે વખતે જે સુખ ઉત્પન્ન થાય છે તે સુખથી બીજું કયું સુખ વિશેષ છે ? (મહાભારત આદિ પર્વ અધ્યાય ૫૭૪ પા. ૧૧૬)

કોઈપણ જનતનું દુઃખ પડે તે સમયે પુરૂષને સ્ત્રી સમાન એક પણ આપધ નથી. સ્ત્રી ધીરજ આપીને દુઃખમાં ઘટાડો કરે છે. (મહાભારત વનપર્વ અધ્યાય ૫૬૧ પા. ૫૫૦)

એક પતિનીજ સેવા કરનારી સ્ત્રીઓ ખરેખર માન આપવા યોગ્ય છે. (વનપર્વ અધ્યાય ૨૦૫ પા. ૭૮૭)

સ્ત્રીઓને યજ્ઞ, શ્રાદ્ધો, અને ઉપવાસો કોઈપણ કશું ફળ આપતાં નથી; પણ સ્ત્રીઓ તો પતિની સેવા કરવાથીજ સ્વર્ગનો વિજય કરે છે. (પા. ૭૮૮)

શ્રીકૃષ્ણ:—હે કલ્યાણી સ્ત્રીઓ! નિષ્કપટપણે પતિનું તથા પતિઓના બંધુઓનું સેવન કરવું અને છોકરાંઓને ઉછેરવાં આ સ્ત્રીઓનો મુખ્ય ધર્મ છે. પરલોકની ઇચ્છાવાળી સ્ત્રીઓને દુષ્ટ સ્વભાવના, અભાગિયા, ધરડા, મૂર્ખ, રોગી અને નિર્ધન પતિનો પણ ત્યાગ કરવો જોઈએ નહીં. કુલીન કાંતાઓને જરૂર પુરૂષનું સુખ,

સ્વર્ગનો અને યશનો નાશ કરનાર, તુલ્ય, દુષ્પ્રકારક ભયંકર અને સર્વત્ર નિંદિત છે.

ગોપિઓ:—હે ભગવાન ! પતિ, છોકરાંઓ અને સંબંધધીઓની સેવા કરવી એ સ્ત્રીઓનો મુખ્ય ધર્મ છે આમ ધર્મવેત્તા તમે કહ્યું તે સર્વ તમારી સેવાથી સિદ્ધ થશે, કારણ કે સર્વ ઉપદેશો ઈશ્વરની સેવાનેજ નિરૂપણ કરનારા છે અને સર્વ પ્રાણીઓના આત્મા હોવાથી તમે ઈશ્વર પ્રીય તથા અંધુ છો, અથવા તો જો તમે ધર્મનો ઉપદેશ કરો, અને હમે ધર્મજ્ઞાસાવાળા હોઈએ; તો તમે ધર્મવેત્તાએ જે વાત કહી તે યોગ્ય ગણાય; પરંતુ તમે ધર્મના ઉપદેશક નથી, પણ સર્વના આત્મા છો, અને હમે ધર્મની જ્ઞાસાવાળા નથી, પણ ધર્મના ફળનીરૂપ આપની સેવા કરવાને ઇચ્છીએ છીએ માટે તમારું કહેવું ઠીક નથી; અથવા તો તમે કહ્યું કે પતિ આદિકની સેવા કરવી તે ધર્મ છે, પણ તે ધર્મ તમારી સેવાથી સિદ્ધ થશે, કારણ કે પતિ પુત્રાદિકનું સર્વનું અધિષ્ઠાન આત્મા છે, અને તે આત્મા આપ ઈશ્વર છો; અધિષ્ઠાન રૂપ આપના વિના પતિ પુત્રાદિક કાંઈ પણ નથી માટે આપની સેવાથી તે સર્વની સેવા થશે.

(શ્રીમદ્ ભાગવત દશમસ્કંધ, પુર્વાર્ધ અધ્યાય ૨૯)

૧૨ પૂત્ર.

પુરૂષ પોતેજ પોતાને સ્ત્રી યોનિમાં પ્રવેશ કરાવી, પુત્ર રૂપે જન્મ પામે છે, અને તેટલાજ માટે સ્ત્રીઓને જ્યાં એટલે જન્મ આપનારી કહી છે. શાસ્ત્ર જાણુનારા પુરૂષને આ પ્રમાણે જે પુત્ર ઉત્પન્ન થાય છે તે

પુત્રદ્વારા પોતાના પુર્વજ પિતામહોને તારે છે. માટે સ્વયંભુએ પોતે તેને પુત્ર એવું નામ આપ્યું છે.

પિતાને પ્રતિકુળ હોય તે પુત્રજ કહેવાય નહીં, પણ તેજ પુત્ર કહેવાય છે કે જે માતા પીતાના વચનને પાળે છે, તેમના હિતમાં રહે છે, તેમને અનુકુળ રહે છે, અને માતા પીતાની સાથે પુત્રની પેઠે વર્તે છે.

જે પુત્ર ગુણ સંપન્ન હોય, માતા પિતાના હિતમાં સદા તત્પર રહેતો હોય, તે નાનો હોય તોપણ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. અને સર્વ સુખકારક વસ્તુ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે.

કલ્યાણની ઇચ્છા રાખનારા પુરૂષના માતા-પીતા અગ્નિ આત્મા અને ગુરૂ આ પાંચજ ગુરૂ કહેલા છે.

માતા પીતાની સેવા સીવાય બીજો કોઈપણ ઉત્તમ ધર્મ નથી. (મહાભારત આદિપર્વ અધ્યાય ૭૪ પાન ૧૧૫, અધ્યાય ૮૫ પાન ૧૩૫, વનપર્વ અધ્યાય ૨૧૪ પાન ૮૦૪.

૧૨ યયાતિનો પુત્ર પ્રત્યે બોધ—મધુરવાણી.

ક્રોધીએથી અક્રોધી શ્રેષ્ઠ છે—અવિદ્વાનથી વિદ્વાન શ્રેષ્ઠ છે. કોઈ ગાળ દે તો તેને સામી ગાળ દેવી નહી, કારણ કે ક્રોધ કરનારનો ક્રોધજ ગાળ દેનારાને ક્રોધીને બાળી મુકે છે, અને એનું પુણ્ય હોય તે ક્ષમાશીળને પ્રાપ્ત થાય છે, કોપે કરીને પરના મર્મને પીડા ઉત્પન્ન કરવી નહીં, કઠોર વાણી બોલવી નહી, હીન કર્મથી એટલે મારણાદિક કર્મથી શત્રુને વશ કરવો નહીં, અને કદાપી પણ કોઈને ઉદ્દેગ ઉપજે એવી હિંસક તથા પાપી લોકને પમાડનારી કુર વાણી ઉચ્ચારવી નહીં,

તીક્ષણ વાણી બોલીને મર્મમાં પીડા ઉપજવનારા,
તીક્ષણ વાણી રૂપી કંટકોથી મનુષ્યોને દુઃખ દેનાર
તથા મુખમાં અકલ્પ્યાણમય વાણીને ધરનાર પુરૂષને,
મનુષ્યોની વચે મહાદરિદ્રતા આપનારો જાણવો. * *

મહાપુરૂષોના મંડળમાં વસી તેઓની પાસેથી માન
મેળવવું અને દુર્જનોની નિંદા તો હમેશાંજ સહન કરવી.
નઠારા મનુષ્યોના મુખમાંથી નીકળેલા નઠારાં વચનો
રૂપી જાણો બહાર પડે તે, તેઓના આઘાતથી મનુષ્ય
રાત અને દિવસ રડે છે, અને તે વચન જાણો મનુ-
ષ્યના મર્મમાં સીધાં પડે છે, માટે ડાહ્યો માણસ
બીજાને તે વચનો કહીને, તેના મર્મને પીડા કરતો
નથી. દેવને પ્રસન્ન કરવા માટે પ્રાણી ઉપર દયા,
મૈત્રી, દાન, અને મધુર વચનના જેવું ઉત્તમ એકે
વશીકરણ નથી. તેથી મધુર વાણી બોલવી પરંતુ કોઈ
પણ દહાડો કઠોર વચન કહેવું નહીં. (મહાભારત
અધ્યાય ૮૭ પાન ૧૩૬ યયાતીનો પુત્ર પ્રત્યે બોધ.

૧૩ અંતકાલ સમયનું વર્તન.

અંતકાળ આવે ત્યારે પુરૂષ બચરહિત થઈ વૈરાગ્ય
રૂપી શસ્ત્ર વતિ દૈહિક સુખની ઇચ્છાને, તથા તેની
પાછળ રહેલાં સ્ત્રી પુરૂષાદિકના સ્નેહબંધનને કાપી નાખવું
જોઈએ. (શ્રીમદભાગવત દ્વિતિય સ્કંધ અધ્યાય ૧
શ્લોક ૧૫)

પ્રતિષ્ઠિત મનુષ્યનું પોતાના સંબંધીઓ તર-
ફથી જ્યારે અપમાન થાય છે, ત્યારે તે અપમાન તુરત
મરણકારક થઈ પડે છે. (તેજ સ્કંધ અધ્યાય ૩
શ્લોક ૨૫)

૨૨ દુયકા.

(૧)

કરજી જીજી કરીએ નહીં, ને વાદે ધન વાવરીએ નહીં
 ઝૂલાવ્યા ઝૂલાવ્યે નહીં, ને પોતાના ગુણ ગાઈએ નહીં

(૨)

વાંઢાના વિચાર, પરણ્યા પછી ફરી જાય;
 અને જીવાનના વિચાર ઘરડા થયા પછી ફરે.

(૩)

દુર્જના યત્ર તિષ્ઠંતિ નસ્થેયં તત્ર સૂરિભીઃ ॥

કુતઃ પંચ મહાપાપં મદંતિ સ્થાયિનઃ કીલ ॥

જ્યાં જીગ દુરાચરણી લોક હોય ત્યાં પડિત ડાહ્યા
 જનોએ ઉભા રહેવું ઘટવું નથી. કારણ કે તેથી પાંચ
 પાપ ભોગવવા પડે છે—પાંચ પાપની વ્યક્તિ-અત્મહત્યા
 મદીરા પીવી, સોનું ચોરવું તથા ગુરૂસ્ત્રીનો સંગ કરવો.

(૪)

શકટં પંચ હસ્તેન દસ હસ્તેન વાજિનં ॥

હસ્તી હસ્ત સહસ્રેણ દેશત્યાગેન દુર્જનઃ ॥

ગાડાથી પાંચ હાથ દુર રહેવું—ને ઘોડાથી દસ હાથ,
 હાથીથી હજાર હાથ, અને જે દુર્જન છે તેનાથી દેશ
 અથવા તે જગ્યાનો ત્યાગ કરવો. આ માટે દરેક શહાણા
 જનોએ નહારા માણસની સોખત કરવી નહીં.

(૫)

કુસંગાત્સંગ દોષેણ સાધુર્ભવતિ પાતકિ ॥

દુર્યોધન પ્રસંગેણ ભીષ્મો ગોહરણેગત ॥

ખરાબ માણસના સંગદોષથી શ્રેષ્ઠ માણસ પણ
 પાતકી ગણાય છે. દુષ્ટ દુર્યોધનના સહવાસથી ધર્માત્મા
 ભીષ્મ પિતામહ ગોહરણ વારતે ગયા હતા.

(૬)

દુષ્ટતા દુષ્ટ સંસર્ગાત્ દુષ્ટમપી ગચ્છતિ ॥

સુરાશિંદુ નિપાતેન પંચગવ્ય ઘટીયથા ॥

નીચના સંગથી શ્રેષ્ઠ માણસને ખરાબપણું પ્રાપ્ત થાય છે જેમ પવિત્ર પાંચ ગવ્યના ઘડા ઉપર મદિરાનો એક છાંટો પડે છે તેથી તે અપવિત્ર થાય છે.

(૭)

દુર્જનઃ પરિહર્તવ્યો વિદ્યાલંકૃતોઽપિસન્ ॥

મળીના મુષિતસ્સર્પો કિમસૌન ભયંકર ॥

વિદ્યાથી અલંકૃત માણસ હોય પણ તે દુર્જન હોય તો તે ત્યાગ કરવા લાયક છે. જેમકે સર્પને માથે મળી છે તો પણ શું તે ભયંકર નથી ? તે ભયંકર છેજ.

(૮)

પદ્યલક્ષમણ પંપાયાંબકઃ પરમધાર્મિકઃ ॥

શનૈઃ શનૈઃ પદંધત્તે જીવાનામનુકમ્પયા ॥

રામે કહ્યું કે હે લક્ષ્મણ, આ પંપા સરોવર પર આ બગલો કેવો ધર્માત્મા છે કે બીજા જીવોને ઇચ્છા ન થાય એવી દયાથી ધીમે ધીમે પગ દબાવે ચાલે છે આ સાંભળીને સરોવરની એક માછલી બોલી કે—

(૯)

પથિકાનૈવ જાનન્તિ સહવાસેનઃ ॥

અનેનદૃતં વૃક્ષેન મસ્કુલં નિષ્કુલી કૃતં ॥

હે રામ, વટેમાર્ગે જાણતા નથી—પણ સાથે વસનારાને માલમ છે કે આ ધુર્ત બગલે મારા આખા કુલનો નાશ કર્યો છે, એટલે માછલાનો સત્વર નાશ

કર્યો છે. તે ધીમે ધીમે ચાલે છે તે માત્ર માછલાને. છાની રીતે પકડવા માટે છે તેજ પ્રમાણે દુષ્ટ માણસો સાથે પૂરો સહવાસ પડ્યા વગર ઓળખાય નહીં ને કદી બગલાની પેઠે ઉપર દયાવાન અને સારો લાગતો હોય તોપણ અંતરમાં તેના જેવો ધુર્ત અને દુષ્ટ હોય છે માટે માણસને પ્રથમ ઓળખવો, ને તે સારો હોય તો તેનો સંગ કરવો. નહીં તો તરત ત્યાગ કરવો.

(૧૦)

નારિકેલ સમાકારા દૃષ્યન્તે પિહિ સજ્જનાઃ ॥

અન્યે બદરિકાકારા બહિરંય મનોહરાઃ ॥

શ્રેષ્ઠ માણસને નાળીએરની ઉપમા ઘટે છે ને નીચ માણસને બોરની ઉપમા ઘટે છે. કારણ કે શ્રેષ્ઠ માણસ કદી ઉપરથી નાળીએર માફક સારો દેખાતો નહોતો તો પણ અંદરથી સારો દેખાય છે. અને દુર્જન માણસ ઉપરથી બોર પેઠે રૂપાળો લાગતો હોય પણ અંદરથી બોરને જેમ ઠણીઓ નીકળે છે તેમ ખરાબ નીકળે છે.

(૧૧)

વાચિકૈઃ પક્ષિ મૃગતાં, માનસૈરંત્ય જાતિતાં ॥

શારિરજૈઃ કર્મદોષૈર્ યાતિ સ્થાવરતાં નરઃ ॥

જે કોઈ વાણી વડે કરી જેટલાં પાપ કરે છે તેને પક્ષી તથા જનાવરનો દેહ તેને ભોગવવો પડે છે. અને શરીર તથા હાથ પગ વડે જે કુકર્મ કરે છે તેને આડ પથર વિગેરે દેહ ભોગવવો પડે છે અને મનવડે કરીને જે પાપ કરે છે તેને ચાંડાળનો દેહ ભોગવવો પડે છે.

(૧૨)

શયનેશંકરશ્ચૈવ મુચુકંદો મહામુનિઃ ॥

અગસ્ત્યો માધવશ્ચૈવ પંચૈ તે સુખદાયકાઃ ॥ ૧ ॥

મુચુકંદં નલંરામં યુધિષ્ઠિરમ્ વિમીષણં ॥

યઃસ્મરેત્ પ્રાતરુથાય તસ્યવિઘ્નંવિનશ્યતિ ॥ ૨ ॥

રાત્રે સુઈ જતી વખતે મહાદેવ મુચકંદ અગસ્ત
અને વીષ્ણુ વીગેરેના નામ દેવાથી સુખ થાય છે અને
સવારમાં મુચકંદ-નળ-રામ-યુધીષ્ઠિર-વીભીષણ વીગેરેના
નામ દેવાથી સર્વ દુઃખનો નાશ થાય છે તે આખો
દીવસ એવા મહાન પુરૂષના સ્મરણથી આનંદમાં જાય છે.

(૧૩)

ધનાનિભૂમૌ પશવશ્ચ ગોષ્ઠે, માર્યા ગૃહદ્વારી સૂહૃત્

સ્મશાને ॥

દેહશ્રિતાયાં પરલોક માર્ગે, કર્માનુગોગચ્છતિ જીવણક ॥

ધર્મરાજાએ પુછ્યું કે તારું ધન ક્યાં છે? તો
કહે મહારાજ ભોંયરામાં રહ્યું. તારા પશુ ક્યાં છે?—
ગોંદરે રહ્યા—તારી સ્ત્રી ક્યાં છે? મહારાજ તે ઘેર રહી
તારા મીત્રો ક્યાં છે? તે સ્મશાન શુધી આવ્યા હતા
તારા દેહનો જે તું અભિમાન કરતો હતો તે ક્યાં છે?
ચીતામાં બળી ગયો. ત્યારે અહીં તારી સાથે કોણ આવ્યું?
જીવ અને સારા નઠારા કર્મ એ સાથે આવ્યું. ત્યારે
આપણે પારકા સાડ શામાટે જુદું બોલવું? કદી નજ
બોલવું જોઈએ.

“સગા સંબંધીઓમાં ધણી જાતના કલેશો થાય
છે ને એક બીજા પરસ્પર જુદાં પણ પડે છે સંબં-
ધીયોને વિષે વૈર તો લાગેલું છે; પરંતુ તે વૈરને લીધે
કુળ ધર્મનો (ફરજ) નાશ પામે છે, જ્યારે કોઈ
પણ બહારનો પુરૂષ પોતાના કુળનું અપમાન કરવા
નીકળે છે, ત્યારે સત્પુરૂષો બીજાઓએ કહેલાં કુળ
અપમાનને સહન કરતા નથી.”

આવા ધર્મરાજનએ ભીમને વચનો વનપર્વના અધ્યાય ૨૪૩માં કહ્યાં છે.

(૧૪)

અપ્રદાતા પિતા વાચ્યો, વાચ્યશ્ચાનુ પયન પતિ ।

મૃતેર્મર્તેરિ પુત્રશ્ચ વાચ્યો, માતુરક્ષિતા ॥

“ કન્યાના લગ્ન સમય થયા છતાં પિતા તેને પરણાવતો નહોતો તો તે દોષને પાત્ર ઠરે છે, રતુકાળમાં પતિ સ્ત્રીનો સમાગમ ન કરતો હોય તો તે દોષને પાત્ર ઠરે છે, અને પતિ મરણ પામ્યા પછી પુત્ર માતાનું રક્ષણ ન કરતો હોય તો તે પણ દોષને પાત્ર ઠરે છે. (ધર્મશાસ્ત્રનો ઉતારો, મહાભારત વનપર્વ અધ્યાય ૨૮૩)

(૧૫)

સકૃદંશો નિપતતિ સકૃત્કન્યા પ્રદિયતે ॥

સકૃદાહ દદામીતિ ત્રીણ્યેતાનિ સકૃત્સકૃત્ ॥

“ પિતા વગેરેના ધનના ભાગ સંબંધી નિર્ણય કરતી વખતે નાખવામાં આવતો પાસો એકજ વાર પાડવામાં આવે છે. કન્યાદાન પણ એકજ વાર કરવામાં આવે છે અને “અને હું આપું છું” આમ પણ એકજ વાર કહેવામાં આવે છે. આ ત્રણે વિષયો એકજ વાર કહેવામાં આવે છે.

(મહાભારત વનપર્વ અધ્યાય ૨૮૪)

(૧૬)

કીર્તિર્હિ પુરુષં સંજીવયતિ માતૃવત્ ।

અકીર્તિર્જીવિતં જીવનાઽપી શરીરિણઃ ॥

કિર્તિ માતાની પેઠે જગતમાં મનુષ્યનું પોષણ કરે છે તેને જીવતો રાખે છે, અને અકીર્તિ જીવતાં મનુષ્યનાં જીવનનો પણ નાશ કરે છે.”

૨૩ શ્રીકૃષ્ણ પ્રદાવનમાં કરેલી રાસકીડા.

આ વિષય શ્રીમદ્ભાગવતના દશમસ્કંધના પુર્વાર્દ્ધના અધ્યાય ૨૯ થી ૩૨ સુધી આપવામાં આવેલો છે.

આ રાસમાં ૧૬ ગોપી અને બળેની વચ્ચે શ્રી કૃષ્ણનું સ્વરૂપ મળી શ્રી આચારજી મહાપ્રભુજીએ કહેલા અષ્ટ કૃષ્ણ તે આ રાસમાંડળના સમજવાના છે. પોતે અવતારી છે એટલે જેમાંથી આઠ સ્વરૂપો ઉત્પન્ન થયા છે તે આ આઠ સ્વરૂપો કયા તે આપણે અગાઉ જણાવી ગયા છીએ.

આ રાસકીડાને પશ્ચીમાત્મ કેળવણીવાળા આત્મ જ્ઞાન રહીત અલૌકિક શું છે તે નહીં જાણનારા લૌકિક માની ખોટા કર્તુકો ચલાવી આ સંપ્રદાય ઉપર-તેમના નેતા ઉપર ઘણા નીચ આક્ષેપો મુકે છે, અને મહારાજ લાયબલ કેસમાં તે વિરૂદ્ધ દલીલો કરી ન્યાયાધિશેના અંગીત મતો મેળવી તેને આ સંપ્રદાયના વિરૂદ્ધીઓ મશાલ લઈ ફેરે છે.

આપણા શાસ્ત્રોમાં કેટલાક વિષયો એવા છે કે, ખરા ગુરૂ વિના તેનું જ્ઞાન થતું નથી. પોતાની મેળે લૌકિક દૃષ્ટીથી એ વિષયોની તુલના કોઈ કરે તો પરીણામ બહુ દુઃખદાર્થ આવે. આટલા માટેજ ખરા ગુરૂની જરૂર છે અને ગોવિંદના ખજાનાની ચાવી ગુરૂ પાસે રહેવાથી તેનો ખજાનો દેખાડનાર તેજ છે. આટલા માટે પાત. ૨૪ ઉપરનો દુહો રચાયેલો છે.

જનવાયકા એવી છે કે આ વીસમી સદીમાં જે શોધખોળના ફળો આ ચાલું થયેલી લઝાઈમાં જોવામાં

આવે છે તે આપણા પ્રાચીન ગ્રંથોના અથંગ-અભ્યાસ
 અધ્યયન અને મનનનું પરિણામ છે. હમો એક વખત
 એમ માનતા હતા કે સુતક-સ્નાન-વીમાન ધનુરવીદ્યા
 મંત્ર-વિગેરે વિગેરે કેવળ નવરા રૂપીઓના ગપાટા છે
 પણ આથી જે હમો અનુભવીએ છીએ તે એમ હમોને
 સુચવે છે કે ખાખરની ખીસકોલી સાકરનો શું
 સ્વાદ જાણે ! હીંદુસ્તાનમાંથી કાચી વસ્તુ યુરોપ જઈ
 રૂપાંતર થઈ આવે ત્યારે તે દીલચમન થાય તેજ
 પ્રમાણે ધર્મની બાબતમાં ધર્મનેતાઓ, સાધુ સંતો ગમે
 તેટલા ખુશ ખરાડા, યુક્તિ પરિયુક્તિથી શાસ્ત્રની વાતો
 કરે તે ઉપર શ્રદ્ધા કવચિતજ બેસે, પણ જે તેજ વિચારો
 પશ્ચિમ દેશની જાત્રા કરી ત્યાંના પંડિતોની સરટીરીકિટ
 લઈ આવે તો તે ઉપર કાંઈ શ્રદ્ધા ચોંટે. આવો જમાનો
 આપણા દેશી ભાઈઓનો આવી લાગ્યો છે. જ્યારે
 પ્લેગ શરૂ થઈ અને સરકાર માખાપ, આપણા રૂપીઓએ
 દૂરમાવેલા સુતકના દિવસોની માફક પ્લેગવાળા ભાગમાંથી
 આવનારને કવારંટાઈનમાં ખરાખર સ્નાન કરાવી, લુગડાં
 બોળાવી દસ દીવસ રાખવા લાગ્યા, ત્યારે હમોને ભાન
 આવ્યું કે રૂપીઓના તે બાબત નકકી કરેલા નિયમો
 ખરા હોવા જોઈએ. ચાલુ લડાઈમાં ઝેપેલીનથી લડાઈ
 થતી વાંચવા લાગ્યા ત્યારે ખ્યાલ આવવા લાગ્યો કે
 અગાઉ જે વિમાનોમાં હીલચાલ થતી હતી તે વાત ખરી
 છે. જ્યારે દોરડા વગરના તારોની શોધ થઈ ત્યારે
 ભાન આવવા લાગ્યું કે અગાઉના લોકો ઘણે દૂર છતાં
 એક બીજાના વિચારોનો મોં બદલો કરી શકતા. જ્યારે
 કુંતીએ કુંવારી સ્થિતિમાં કરણને જન્મ આપ્યો તે વાંચી
 આશ્ચર્ય થતું કે એમ કેમ બન્યું હશે ? એ બાબતમાં

પાદરીઓ આ કુંતાજી માટે હલકા વિચારો જણાવતા
ત્યારે હમેને તેમનું બોલવું ઠીક લાગતું. પણ જ્યારે
મીલ્ટન વાંચીને જાણ્યું કે મેરીને કુંવારી સ્થાતીમાં
ઈસુ ક્રીસ્ટનું એમના પેટેથી પ્રાકટ્ય થયું તે બાબત
હમેએ હમારા ઇંગ્રેજ પ્રોફેસરને સવાલ કર્યો કે કુંવારી
સ્થાતીમાં ક્રીસ્ટનો જન્મ મેરીને કેવી રીતે થઈ શકે ?
ત્યારે જવાબ એ મળ્યો કે એ તો Miracle અદ્ભુત
લીલા સમજવાની છે. એમ બે હોય તો કુંતાની બાબતમાં
અદ્ભુત લીલા કેમ નહીં માનવી ? શ્રી પુર્ણપુરોષોત્તમની
અદ્ભુત લીલા કેમ ન માનવી ? આ અદ્ભુત લીલા
જેને ઇંગ્રેજમાં Miracle (મીરેકલ) કહેવામાં આવે
છે તેને આપણા શાસ્ત્રકારો અલૌકીક લીલા કહે છે.

કર્નલ ટોડે પોતાના રાજસ્થાનમાં આ રાસ-મંડ-
ળની ખાસ નોંધ મેવાડમાં ઉજવાતા ધર્મ સંબંધી
ઉત્સવોની બાબતના પ્રકરણમાં કરી છે. તે લખે છે-
In the mystic dance, the Ras-Mandal
He that is Heri is represented with
a radiant Crown in a dancing atti-
tude playing on the flute to the
nymphs encircling him, each holding
a musical instrument-અદ્ભુત લીલાવાળા
નાયમાં શ્રી હરી ઉજ્જવલ મુગટથી શોભાયમાન-મુરલી
વગાડતા-વનદેવીઓ-બાળાઓ જેના પ્રત્યેકના હાથમાં
વાજંત્ર છે-તેઓ તેની આસપાસ ગોળ કુંડળામાં નૃત્ય
કરતા હોય તેવો ચિતાર છે.

એને લગતીજ કલ્પના કવિ મીલ્ટને પોતાના
'પેરેડાઇસ લોસ્ટ' 'ગુમાવેલા સ્વર્ગ'ના પાંચમાં અંકમાંથી

રાસ મંડળનો ચીતાર ચદ્દુવંસના બારોટ જ્યદેવે
સુમારે ૩૦૦૦ ત્રણ હજાર વર્ષ ઉપર ગીતગોવિંદમાં
આપ્યો હતો તેમાંથી તો મીલ્ટને ઉપરનો ચીતાર તો
સીધો નથી ને ? કલ્પના કોઈ રીતે જુદી નથી.

આ વનદેવીઓ—અથવા બાળાને—અથવા પરીઓને
કરનલ ટોડ નવ રાગણી અથવા નવરસ માને છે આ કાર-
ણથી રખેને હ નવનો આંકડો જે પુર્ણ અને પવીત્ર માનવામાં
આવ્યો છે તેનું મુળ આ રાસમંડળજ કેમ નહી હોય ?

આ વનદેવીઓ—બાળાઓમાં રાધાજી મુખ્ય છે અને
તેની સખીઓમાં લક્ષ્મીતા જે કાવ્ય ગાયન ને ચીત્ર-
કળાની મુખ્ય દેવી છે તેઓએ મળી આ રાસક્રીડા
શ્રીકૃષ્ણની સાથે કરી છે. આ રાધા શ્રીકૃષ્ણનુંજ પ્રતિ-
બીંબ છે. સ્વચ્છમાં સ્વચ્છ અને સુંદરમાં સુંદર કુદ-
રતી પ્રેમનું સ્વરૂપ છે.

આ સ્થળે જણાવવું જોઈએ કે નવના આંકડે કેમ
પવીત્ર માનવામાં આવ્યો છે ? તે માટે જુવો પા.
૨૨ “ સાત સ્વરૂપની કઢાતી ભેટ તથા મનોરથ ભેટની
વ્યવસ્થા બાબત સપ્રમાણ વિવેચન.”

“ નવને ગમે તે રકમથી ગુણીએ તો છેવટનો સર-
વાળો નવજ આવે છે... એમાં વૃદ્ધિ કે ક્ષય થતોજ નથી.

આ કારણથી પુર્વજોએ યોજના ઘડી છે કે—

- (૧) નિધિ ૯
- (૨) ભક્તિ ૯
- (૩) ગૃહ ૯
- (૪) યોગેશ્વર ૯
- (૫) વિલાસ ૯
- (૬) મીઠા ૯

- (૭) નંદાત્મજ શ્રીકૃષ્ણ અને તત્સ્વરૂપી શ્રી ગુણ-
ધન એ એકિની પ્રાગટ્ય તિથિ પણ હમી અને
- (૮) તેમના રમણ સહાયક અને માર્ગ પ્રદર્શક
આઠ સખા અને નવમા શ્રી દામોદરદાસજી
એમ નવ વૈષ્ણવ, અને
- (૯) એ નવના અંકનેજ પુર્ણપણામાં અનુમોદન
આપીને શ્રી નાથજી, શ્રી નવનીતપ્રીયાજી અને
સાત નિધિ સ્વરૂપ મળી નવ પુષ્ટિપ્રભુની
સેવા પ્રગટાવી શ્રી મહાપ્રભુજીએ ભક્તિમાર્ગ
પ્રવર્તાવ્યો છે.

રાસત્રીકામાં પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે કે Those
who serve me for reward do not serve
me but themselves. I serve as I am
served i. e. if a man performs a good
work for reward, he gets his reward
from God, and loses further claims
upon Him. In the same manner, the
man who passes his life in the wilder-
ness, engaged in Yog, and the per-
formance of different kinds of aus-
terities, doubtless seems there-by to
purify his soul and develope its
inherent powers, but having never
sought God, he can never attain to
His Lotus feet.

I serve as I am served, seek me
and I shall seek you. If you feel an

attraction for me, I shall feel an attraction for you. The only way to attain to His Lotus feet is therefore Prem and Bhakti.

“કાંઈ લેવાની ઇચ્છાથી મને જે સેવે છે તેઓ મને સેવતા નથી, પણ તેઓ પોતાની સેવા કરે છે. જેવી તમારી મારા તરફ સેવા તેવી મારી તમારા તરફ સેવા સમજી લેવી; એટલે જે કોઈ માણસ કૃષ્ણની આશાથી સારું કાર્ય કરે છે તેને ઈશ્વર આગળથી કૃષ્ણ મળે છે પણ એ કૃષ્ણ ઉપરાંત વધુ માગવાનો કોઈપણ પ્રકારનો હક ઈશ્વર ઉપર રહેતો નથી. તેજ પ્રમાણે જે કોઈ જંગલમાં જઈ યોગ સાધના કરે, જુદી જુદી તપશ્ચર્યા કરે તો બેશક તે પોતાના આત્માને શુદ્ધ કરવા અને તેની અંદર રહેલા બળની વૃદ્ધિ કરવા સા સેવા કરે છે પણ ઈશ્વરને પ્રાપ્ત કરવા માટે સેવા કરતો નથી. તેથી તેમને ઈશ્વરના ચરણકમળનો લાભ મળતો નથી.”

જેવી જેની સેવા તેવી હું તેની સેવા કરું છું. તમે મને શોધશો તો હું તમોને શોધીશ. તમોને મારા તરફ આકર્ષણ થશે તો મારું તમારા તરફ આકર્ષણ થશે. ચરણકમળનો લાભ લેવા સારું એકજ માર્ગ પ્રેમ અને ભક્તિજ છે.

(શ્રીમદ્ ભગવતગીતા અધ્યાય ૧૨ શ્લોક ૭-૮)

દ્વારકાના શ્રીકૃષ્ણ સંસારના સુખ આપે છે. દરિદ્રતા દૂર કરે છે--સાબી કરે છે--વીગેરે વીગેરે. મથુરાના શ્રીકૃષ્ણ અદ્ભુત શક્તિ આપે છે. વૃંદાવનના શ્રીકૃષ્ણનો તો પ્રેમજ છે અને તે પ્રેમથીજ પ્રાપ્ત થાય છે. બીજા

વર્ગના ભકતો માટે શ્રીકૃષ્ણનું નીશાન ચીન્હ છે. પહેલા
વર્ગના ભકતો માટે તે સાક્ષાત શ્રીકૃષ્ણ પોતે છે.

આ પ્રમાણે રાસ મંડળનો અલૌકીક નાચ પશ્ચીમ
દેશની પ્રગ્નને લાગ્યો છે તો આપણા સુધારાવાળાની
નજરે હલકો અને અનિતી ભરેલો લાગ્યો છે. બલી-
હારી ! બલીહારી ! બલીહારી ! ફક્ત આસુરી પ્રકૃતિનુંજ
લક્ષણ સમજવું. (શ્રીમદ્ ભગવત ગીતા અધ્યાય ૧૬
શ્લોક ૧૭-૧૮)

૨૪ મહારાજ લાયબલ કેસ.

(આ કેસ માટે આ ટીપણના પાન ૨૯ થી ૩૦ જોવા.)

આ કેસમાં વાદી સુરતવાળા શ્રી જદુનાથજી
મહારાજ (૧૮૮૩ અપાડ વદ ૮) હતા. પ્રતિવાદી
સુધારાવાળાના વાજીંત્ર કપોળ જ્ઞાતીના કરસનદાસ મુળજી
હતા. તેમના ઉપર બદનકશી કર્યાના આક્ષેપ હતો
અને તેની રૂએ નુકસાનીની રકમ માંગેલી તે બદલ રૂ.
પાંચનું હુકમનામું વાદીના લાભમાં કરી આપેલું.
કાયદાની નજરમાં મહારાજ જીત્યા, પણ સુધારાવાળા
મનમાં મલકાયા અને પોતાના ઢોલ વગાડનારા દ્વારા
પોતા તરફથી લેવાયેલી દલીલો અને તે સંબંધી ઇંગ્રેજી
કેળવણીવાળા અને જાતના ઇંગ્રેજો તેમના જે અભિપ્રાયો
અપાયા તેના ઢોલ તાંસા વગાડાવ્યા.

હમારે જણાવવું જોઈએ કે ધર્મની બાબતમાં
સ્થાયની કોર્ટે તો શું, પણ સરકારે પણ વચમાં પડવાનું
નથી અને કોર્ટની પણ તેવા સબજથી લાગણી દુઃખાય
તેવું કૃત્ય પણ કરવાની પીનલ કોડની કલમ ૨૯૮ થી
મના કરી છે. એ તો હીંદુભાઈઓના ખેતર એટલે

એમની લુટ ચલાવવા જરા પણ કોઈ આંચકો ખાતા નથી, પણ મુસલમાનના ખેતરોને માટે એક “બ” પણ ઉચારવાની કોઈની હીંમત છે કે? આપણી મુંબઈની હાર્થ કોર્ટમાંજ એક જડજની સામે આગાખાનના કુટુંબની એક હાજી બીબીએ દીવાની દાવો કર્યો હતો, તેમાં હાલના આગાખાનની સાક્ષી લેવાતી હતી, તે વખતે કુરાન વિરૂધ્ધ આગાખાને કાંઈ હકીકત કહેવાથી મુસલમાન કોમમાં મોટો ખળભળાટ થઈ રહ્યો હતો તેની ચળવળનીખબર પડતાંજ એક “પોલીસી” “Policy” ને ખાતર આગાખાનની જુબાની આગળ લેવાનું કામ બંધ પાડવામાં આવ્યું હતું જેમ કર્યાથી ગંભીર ખળભળાટનું જોર કમી થવા પામ્યું હતું. હિંદુઓના દેવોને નાટકના તકતા ઉપર લાગી તેનો નાટક ભજવવામાં આવે છે તેમ આજ દીન સુધી મુસલમાનો પીરોનો તથા કોરાનના એક પણ પાત્રનો નાટક થતો કોઈએ જોયો છે ! હમારી સમજણ અને જાણ પ્રમાણે તો નહીંજ, કારણ શું? પોતાના ધર્મનું ખરું અભિમાન. તેનું અભિમાન હિંદુભાઈઓમાં કવચીતજ નેવામાં આવે છે. ઉલટું અનુભવ એમ દર્શાવે છે કે એકમતવાળાનું માથું હાથ આવે, તો બીજા કોઈપણ ભાગની દરકાર કરે નહીં એવી હિંદુઓમાં ઈર્ષાની લાગણીઓ અને ધર્મગુરુઓમાંના કેટલાક એવા નાટકોને ઉત્તેજન આપતા નજરે પડે છે.

આ હાજી બીબીના કેસમાં આગાખાન એવું ધર્મ વિરૂધ્ધ હાર્થકોર્ટમાં શું બોલ્યા હતા કે ચાલુ તપાસ એકદમ બંધ કરવી પડી હતી? આ ડી. લક્ષ્મીદાસ બુક સેલરની કંપનીએ જાણવાની અને તે પ્રકરણ મહારાજ લાયબલ કેસ અને મહારાજ બેંગી કેસ માફક પ્રગટ

કરવાની જેવી કાળજી રાખી છે તેવી રાખી છે કે? અમે-
રીકામાં ન્યુયૉર્કમાં પાદરીઓના કાળા કૃત્યો જે મહારાજ
લાયબલ કેસમાં જણાવવામાં આવ્યા છે તેને પણ ટપી
નય તેવા છે, જે વાંચતાં આપણા રોમાંચ ઉભા કરે
તેવા મરાયામંક સ્ત્રીએ જતી અનુજવ પુસ્તકદ્વારે પ્રગટ
કર્તા છે. તે પુસ્તક મુંબઈ નગરીમાં આવેલું છતાં તેનું
ભાષાંતર કરાવીને પ્રગટ કરવા આ ડી. લક્ષ્મીદાસની
કંપનીએ કદીપણ હીંમત કરી છે? જો તેમ કર્યું હોત તો
હમો તેમના જન સેવા માટે તેમજ તેમની હીંમત માટે
ધન્યવાદ આપ્યા વિના રહેતે નહીં, પણ આપણે જણાવી
ગયા છીએ કે આપણે ધરમાંજ શુરા છીએ, તેમ આ
બુકસેલર હોવા જોઈએ.

અપાણી માયાળું સરકારે દરેક ધર્મના સંપ્રદાય
માટે જંતઈએ તેટલા રક્ષણના અંદોજસ્તો કર્યા છે પણ
તે તોડવા સાડ આપણેજ તેને આગ્રહ કરીએ છીએ
આ કેટલી બધી મુર્ખાઈ અને નાદાની સમજવી !

ન્યાય કોર્ટોમાં અપાતા ચુકાદા, બુલને પાત્ર નથી
એમ કહી શકાય નહીં. કેટલી ફેરી આપણે જોયું છે અને
વાંચ્યું પણ છે કે સારા સારા વિદ્વાન જે જડજનેના અભિ-
પ્રાયો બુલ ભરેલા ઉપલી કોર્ટોને જણાયા છે અને જેઓ
ઉપલી કોર્ટોના અભિપ્રાયોનો લાભ લેવા ભાગ્યશાળી થયા
છે તેઓ તેવા બુલભરેલા ચુકાદાથી મુક્ત થયાં છે, અને
બીજાઓને તેવું ભાગ્ય ન હોવાથી તેના ભોગ થવું પડ્યું છે?
આ બાબતનો દાખલો મુંબઈવાસીઓને જોતો હોય તો
સર જસ્ટીસ દાવરે સેશન કોર્ટમાં મી. સ્લેટર પછીના
કાયમની જગાએ આવેલા બારીસ્ટર માજીસ્ટ્રેટ સાહેબે
સારા આશ્રુદાર ગૃહસ્થોને કમીટ કરેલા તે બાબતમાં તેની

સામે જાહેર રીતે સખ્તમાં સખ્ત શબ્દોમાં કરવામાં આવેલી ટીકાઓ વર્તમાન પત્રમાં પ્રગટ થયેલી ખાસ ધ્યાન દર્શિ વાંચવી જોઈએ. આની સાથે પ્રખ્યાત વડા ન્યાયાધીશ સર જેન્કીન્સના મેસીડોનીઆ પેંફ્લેટ કેસમાં આપેલા ચુકાદા ખાખત આપણા હાલના વાઈસરોયનો ઉપર જણાવેલી ખાખતમાં આપવામાં આવેલો અભિપ્રાય વાંચવો પણ જોઈએ. તેજ સાહેબ મજકુર ઠેકાણે જણાવે છે કે “ Courts of law can only move on defined lines and act on information brought before them under limited Conditions ” ન્યાયની કોર્ટોને નકા કરેલી લાઈન ઉપરજ ચાલવાનું છે તેવા સંકેતીત ધોરણની રીતએ તેની આગળ રજુ થઈ શકે તેવીજ ખખર ઉપર આધાર રાખવાનો છે— આવી રીતે ન્યાયકોર્ટના ન્યાયનું ધોરણ સંકેતીત છે તો એવાઓની ટીકા અથવા મતો ઉપરજ આધાર રાખી કેમ એસી શકાય? સારાંશ એ કે તેમાં રજુ થયેલી ખીના શીવાય ખીજી ઘણી ખીના હોય છે જેને ઉપરની ખીના સાથે મેળવતા રજુ થયેલી ખીના ઉપર આધાર રાખી જે અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યા હોય, તેમાં ફેરફાર થતો જોઈએ છીએ. આ ખાખતમાં હમારો એક વકીલ તરીકે એક ફોજદારી કેસમાં શહેનશાહ વિં મુઝુલા ધંધુકા તાલુકામાં પ્રખ્યાત થયેલા નાવડા ખુન કેસનો અનુભવી દાખલો ટાંકીશું.

હમોને તે કામમાં શીરીયાદી તરફથી એક વિદ્વાન ખારીસ્ટર હાલ એહેસ્તવાસી મી. વાડીઆ સાથે રોકવામાં આવ્યા હતા. તે કેસના આરોપી ઉપર સને ૧૮૯૩ ના જન્યુઆરીની ૧૩ મીની રાત્રીએ નાવડા ગામમાં

જઘ એક વણીક જગીરદાર નથુ સંઘવીનું ખુન કર્યાને આરોપ હતો. બન્ને આરોપીને હાઈકોર્ટ નીચલી કોર્ટમાં આલેલા કામના કાગળીઆ વાંચી અને એ પક્ષની તકરારો સાંભળી ફાંસીની સજા ફરમાવી હતી. સરકારે દેશનિકાલની સજા ફરમાવી હતી. પાછળથી સરકારને કાને કારોબારી અધિકારીઓદ્વારા જે હકીકતો પહોંચી તે ઉપરથી ખાનગીમાં તપાસ કરીને આ ગુન્હેગાર છે કે કેમ તેની શંકા થઈ. પરિણામ એ આવ્યું કે આ બન્નેને શીક્ષામાંથી મુક્ત કર્યા એકજ સરકારના એક ખાતાના અમલદારો એકજ બાબત માટે દેહાંતની શીક્ષા કરે અને બીજા ખાતાના અમલદારોને તે માટે શંકા ઉત્પન્ન થાય ને છોડી મુકે, તો એમાં કયો અમલદાર ખરો અને કયો ખોટો એમ કોણ કહી શકશે? માટેજ આપણા હાલના વાઈસરોયનો મત ધણો વજનદાર છે તે પ્રમાણે કહી ન શકાય કે મહારાજ લાયબલ કેસમાં આવેલી હકીકતોજ ખરી છે અને તે શીવાય જે બીજી હકીકતો હોય, અને તે કોર્ટમાં આવી ન હોય તો તે માનવા લાયક નથી એમ કહેવું ભુલ ભરેલું છે. આ કારણથી પણ મહારાજ લાયબલ કેસમાં ઇંગ્રેજ જજોના મતો આખા સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ તેમાં પક્ષકાર ન હતા તે વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. વલ્લભી મત માટે પ્રમાણભુત ગણાય નહીં.

હિંદુસ્તાનની પ્રજાના ધર્મમાં વચમાં ન આવવું તેથી તે કોઈ કોર્ટને પણ આવા ધર્મના સવાલો સાંભળવાનો અધિકાર નથી, જે કે મહારાજ લાયબલ કેસના ચુકવનારાઓએ નિતીનો સવાલ ગણી આ સંપ્રદાય ખરો

છે કે ખોટો તેમ ઠરાવવામાં માથુ માર્યું છે. પણ આ તો પશ્ચીમ કેળવણીની એક સફાઈ અને તાગડવાની કહેવાય.

વિષય પુરો કરતાં પહેલા જણાવવું જોઈએ કે ડી. લક્ષ્મીદાસની કુંપની તરફથી પ્રગટ થતું મહારાજ લાયબલ કેસનું પુસ્તક સરકાર તરફથી બહાર પડતા મુંબઈ હાઇ કોર્ટના રીપોર્ટો જેવું આધારરૂપ ગણાય નહીં. એ કેસનો રીપોર્ટ તેવા મુંબઈ હાઇ કોર્ટના રીપોર્ટોના બાર વૈદ્યુમમાંથી એકમાં પણ છે નહીં. મહારાજ લાયબલ કેસનો હેવાલ વર્તમાનદ્વારે પ્રતીવાદી કરસનદાસ મુલશ્ચે પોતા તરફથી અથવા તેમની પાછળ દોરી સંચો ચલાવનારા તરફથી પ્રગટ થએલો હોય એમ જણાય છે. તેથી મુંબઈ હાઇકોર્ટ જેવો તે રીપોર્ટ પ્રમાણભૂત ગણાય નહીં.

ન્યાય કરનારાઓનો વાંક નથી, તેઓને ચક્ષુ હોતા નથી. તેઓના મન સફેત-ઉજળા-કોરા કાગળો છે તેવી રીતે ન્યાયાસન પર બીરાજવું, એવું ન્યાયશાસ્ત્રનું ફરમાન છે. એ કોરા કાગળ ઉપર લખનારા સંસાર સુધારાના જ્ઞાસુઓ હતા. વાંચવા સાર ચક્ષુ પણ તેમનાજ હતા. માટે એમના અભિપ્રાયો વેદ શ્રુતી-સ્મૃતી-કે ઇતિહાસના પ્રમાણો લેખાય નહીં. સંસાર સુધારાની લડત ચુકાદામાં લેવાની નથી-ચુકાદામાં તેને માટે અનુકૂળ સ્થાન નથી. આવો મત અલાહાબાદના હાઇકોર્ટના જજનેનો સાંજ વર્તમાનમાં તા. ૨૨-૧-૧૪ ના અંકમાં પ્રકટ થયો હતો.

હીંદુઓનો ધર્મ અને સંસાર સુધારો એ બન્ને એટલા બધા નિકટ સંબંધથી ચીકટાયેલા છે કે તે ઉખેડવા જતાં બન્ને ચીથરેહાલ થઈ જાય છે. પુર્વ અને પશ્ચીમના

વિચારો ઉત્તર અને દક્ષીણના ધ્રુવના તારા જેટલા અંતરના છે. પશ્ચિમમાં પ્રકૃતી (materialism) નું જોર વિશેષ છે; પુર્વમાં પુરૂષ (spiritualism) તત્વનું જોર વધારે છે. પશ્ચિમમાં આર્થિક પુરૂષાર્થને પ્રધાન પણું—અને પુર્વમાં ધર્મ પુરૂષાર્થને પ્રધાનપણુ આપવામાં આવે છે. પશ્ચિમના વિચારોમાં મનુષ્યના લૌકીક સુખ તરફજ દ્રક્ત જોવાનું છે, જ્યારે પુર્વમાં મનુષ્યના અલૌકીક સુખ તરફજ જોવાનું છે. એટલે પશ્ચિમ દેશનીજ મનોવૃત્તી ફરી જઈ એક ફેરી ધર્મના નીમીત્તે દેવાલયમાં અર્પણ કરેલો થંડો મનુષ્યોના કામ સાર ચાલુ લડાઇમાં લઈ લેવાની પ્રેરણા કરે એટલુંજ નહીં પણ લઇને તેને તે માટે ઉપયોગ કરે. આ દેશમાં થયેલા યુદ્ધોમાં એકપણુ એવો દાખલો પ્રાચીન ઇતીહાસોમાંથી શ્રધ્ધાળુ ધર્માર્થ મનુષ્યોનો દેખાડવામાં આવશે કે દેવને ધર્માદા નીમીત્તે અર્પણ કરેલી વસ્તુઓ પોતાના આર્થિક કામ સાર આપત કાલના સમયે પણ પાછી લઇને ઉપયોગ કરેલો છે? હમો નથી ધારતા કે તેવું બનેલું છે. ધર્મને ખાતર હરીશચંદ્ર રાજ્યએ રાજપાટ તજી છેવટે ચાંડાલની નોકરી પત કરી છે; યુધિષ્ઠર મહારાજે ધર્મ પાશથી બંધાઈ રાજપાટ છોડ્યા છે અને ન સહન થઈ શક્યા તેવા સંકટો પણ સહન કર્યા છે. મહાભારતનું યુદ્ધ પણ જેવું તેવું થયું નહતું. હાલના જમાનાના લોક હાલ ચાલુ યુદ્ધ આગળ તે યુદ્ધ કાંઈ નથી એમ બોલના જણાય છે પણ હમોને તેવું બોલવું ભુલ ભરેલું જણાય છે. તે યુદ્ધમાં નિતી સમાયલી હતી તેને ધર્મયુદ્ધ કહેતા હતા. હાલના યુદ્ધમાં એક બીજા નિતીને બાળુ મુકી જેમ યુદ્ધ કરે છે તેમ તેઓ કરતા

નહતા. (જુ. મહાભારત બીજમ પર્વ અધ્યાય ૧
 શ્લોકો ૨૭ થી ૩૨. તે સાથે સરખાવો જર્મનોનું
 ચાંચીઆપણું) લઢવૈયાની સંખ્યા પણ જેવી તેવી
 નહતી મહારથીઓ હતા, મહારથી કોણ કહેવાતા હતા
 તેનું વર્ણન પણ આપવામાં આવ્યું છે. આ લઢાઈમાં
 જેઓને લઢાઈનું જરા ભાન નથી-સુરાતન નથી-નાન-
 પણથી તે બાળતની કવાયત નથી-રણસંગ્રામ સ્વપ્નામાં
 પણ જોયું નથી તેવાઓને લઢાઈમાં ઉભા કરી સંખ્યા
 મોટી ગણાવવામાં આવે છે. તેનું મહાભારતના યુદ્ધમાં
 બન્યું નહીં હતું. એનું પરીણામ તાત્કાળિક એ આવ્યું
 હતું કે ૧૮ દીવસમાં તે યુદ્ધ સમાપ્ત થયું હતું, જ્યારે
 આપણા ચાલુ યુદ્ધની સમાપ્તિના સ્વપ્ના પણ આવતા
 નથી. માટે જ્યાં નિતિમાં ફેર-રીતીમાં ફેર-વિધીમાં ફેર
 કૌવતમાં ફેર ત્યાં બે યુદ્ધની સરખામણી કેમ કરી
 શકાય? કપટ ત્યાં ધુળજ સમજવું. આ પ્રમાણે બે
 દેશોના લોકોની રીતભાતમાં રહેણી કહેણીમાં-અને ધર્મ
 સંબંધી વિચારોમાં જમીન આસમાન કરતાં પણ
 વધારે અંતર, તેઓ એકમેકના ધર્મના ડાહાપણની શું
 તુલના કરી શકે વાઈ? કરે તો જુ ના પેટમાંથી શું
 નીકળે વાઈ? લીખ જ. શ્રીવલ્લભી મત સંબંધી
 મહારાજ લાયબલ કેસમાં પ્રતીવાદીના વિચારો અને તે
 સ્વીકારનારા ઇંગ્લેન્ડના વિચારો મહાન. પુરૂષોના વીચા-
 રોના સામર્થ આગળ કેવળ નપુસકના જેવા સમજ-
 વાના છે. તેઓના અભિપ્રાયો ધર્મની બાળતમાં એક
 કરતાં વધારે કારણોને લીધે ખીલકુલ માન્ય થઈ શકે
 નહી. *cobbler must stick to his last* દરેકે
 પોતપોતાનું ધર્મની બાળતમાં સંભાળવાનું છે.

આવા વિચારો ધરાવનારામાંનો એક પણ એવો દેખાડી આપશે કે તે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીની માફક ચાર માસમાં ચાર વેદ અને છ શાસ્ત્રો ૭ વર્ષની ઉંમરમાં શીખી રહ્યા હોતો? તેવા મહાત્માના વિચારો દુષ્ટ અને અનિતીને માર્ગે દોરવનારા છે એવું કહેનારાઓની જીભમાં કાંઈ હાડકું હોય છે? નહીંજ. આ વલ્લભી મત માટે તેમજ શ્રીવલ્લભાચાર્ય માટે ન્યાયાસનપર ખીરાજનારાઓએ જે મત આપ્યો છે તે કુદરતી નિયમો વિરુદ્ધ છે. શ્રીવલ્લભી મત ફક્ત વાદીનો એકલાનો નહતો તે શીવાય ઘણા તે મતને માનનારા છે. શ્રીવલ્લભાચાર્ય અથવા તેમના પ્રતિનિધી શ્રીજી-નાથજી નહતાં. જેઓ પક્ષકાર નહીં તેમની વિરુદ્ધ મત કેમ આપી શકાય? *Audi alteram partem* ખીજા પક્ષને સાંભળ્યો છે, એમ આ કેસમાં કેમ કહી શકાય? ગોલોકવાસી વિરુદ્ધ બોલવું એ પણ નિતી વિરુદ્ધ છે. *never to speak ill of the dead* સ્વર્ગવાસ થયેલાનું કદી પણ બુકું બોલવું નહીં. આ પણ નિયમનો આ કેસમાં અંગત વિકારોથી દોરાર્છને ભંગ કરેલો ખુલ્લો દેખાય છે.

૨૫ મહારાજ બેંગી કેસ.

એ કેસ સંવત ૧૯૩૭ માં જામનગરના ફર્સ્ટ ક્લાસ સ્ટેટમાં બન્યો હતો, તેમાં તહોમતદારોમાં આ સંપ્રદાયના ગો. શ્રીઅજેશલાલજી મહારાજ (જેનો ઉત્સવ સંવત ૧૯૧૧ આવણ વદ ૯ નો પલાય છે) એઓશ્રી હતા. આ મહારાજને વાર્ષિક ઉપજ રૂ. ૪૦૦૦૦) ચાલીશ હજારની હતી, અને જામસાહેબ જેવા તેમના

સેવક હતા. સુધારાવાળાઓના મત પ્રમાણે તેમના ચરણમાં લક્ષ્મી રોળાતી અને ચાહે તેટલું ધન આ સંપ્રદાયના મહારાજો પોતાના શ્રધાળુ સેવકોમાંથી એકઠું કરી શકે તેવા છે. આવી પૈસા સંબંધી સ્થિતિવાળા-જેના જન્મનગર રાજના ઘણી જન્મસાહેબ જેવા સેવક-જેના ચરણમાં લક્ષ્મી રેલમછેલ થતી હતી-જે પોતાના સેવક વર્ગમાંથી ચાહે તેટલી રકમ અથવા દર દાગીના પ્રાપ્ત કરવા શક્તિવાન હતા તેમના ઉપર એક ત્રણથી ચાર હજાર રૂપડીની કોઈ બીજાના નામની આવેલી બેંગી ફાડીને ચોરી કરી માલ ઉચાપત કરી ગયાનો આક્ષેપ મુકવામાં આવ્યો હતો અને જન્મસાહેબ તેમના સેવક હોવાથી ન્યાય નહીં કરી શકે એવું બહાનું કાઢી ફરીયાદીએ કેસની તપાસ રાજકોટ મુકામે પોલીસીકલ એજન્ટના મદદગાર હસ્તક કરાવી હતી. એ તપાસ વખતે આ મહારાજના સેવક મુળજી જેઠાની કંપની-કાપડ મારફટવાળાએ રૂ. ૫૦૦૦૦) પચાસ હજાર વાપર્યા હતાં. ! ! ! આ કામમાં જે ઇનસાફ આપવામાં આવ્યો છે તે ખરેખર કાજીના ઇનસાફ જેવો થયેલો જણાય છે. ફાજદારી ગુન્હાની તપાસમાં કોર્ટે પોતાની ખાત્રી કરવાની છે કે જે હકીકતો તેની સાથે રજુ થઈ છે તે ઉપરથી ગુન્હા શીવાય નિર્દોષપણાનું એક પણ અનુમાન નીકળી ન શકે તોજ શીક્ષા ફરમાવવામાં આવે, નહીં તો શકનો લાભ આરોપીને આપી છોડી દેવામાં આવે એવો નિયમ છે. આરોપીની કબુલાત હોય તે છતાં પણ તેમ કરવામાં શું તેનો હેતુ હશે એ ખાસ જોવું જોઈએ છીએ, તેમાં જો કંઈ શક

પડતી વાત જણાય તો તેનો લાભ આરોપીને આપી મુક્ત કરવો જોઈએ.

ફોજદારી કેસમાં ઇન્ટેન્શન ધરાવે અને ઉદ્દેશ એ ખાસ કરીને ડ્રાઈ નક્કી કરવાના છે તો બેંગી ચેરવાનો ઉદ્દેશ *motive* અને ધરાવે આ મહારાજના શું હોવો જોઈએ ? પૈસાને કે દાગીનાને ખાતર આવું કૃત્ય કરે એ બીલકુલ બનવા જેવું નથી એ વાત તો ચોક્કસ છે. જો કાંઈ એમ કહે કે પૈસાને ખાતર કે દાગીના ખાતર બેંગી ફોડી અને તેમાંનો માલ ઉત્થાપત કર્યો, તો તે હકીકત કુત્રા ખડ ખાય તેવી ગણાય. એમાં તો કહેતાએ દીવાના અને સુણતાએ દીવાના દરે. એ તો ગીતાને બદલે ઘેંટા લાવવા જેવું બને. બેલ *Bail* જમીનને બદલ બળદ ખડો કરવા જેવો ઘાટ ઘડાયો ગણાય. એ હેતુ જો ન હોય તો બીજો શું હેતુ હોવો જોઈએ ?

આનો જવાબ દેવા માટે હમેશાં તે વખતના ખીરાજતા મહારાજો જે હાલ ખીરાજમાન છે તેમના અને તેમના સગા સંબંધીઓના નીકટ સહવાસમાં આવી કેટલીક કોર્ટમાં ધર્મ સંકટને લીધે લાવી ન શકાય એવી હકીકતો જાણવા શક્તીવાન થયા છીએ. ખરેખરો ગુન્હેગાર કોણ તે પણ જોવામાં આવ્યો છે. તે મુંબઈમાં એક ગોસ્વામી મહારાજની હવેલીમાં નોકરી કરતો જણાય છે. જાતે સાચારો બ્રાહ્મણ છે, મીથુન રાશી ઉપર તેનું નામ છે, તે શ્રી વૃજરાયજી મહારાજનો એક વખતે મુજનો બાલ હતો. નિર્ધન સ્થિતિ તે બ્રાહ્મણની નજરમાં ઘણી ખુરી લાગી હતી. ઘણીની માનીતી સો ગામ ઉજડ કરે તેમાંનો આ એક હતો. બેંગી

કોઈના નામની મહારાજની હવેલીની દેવડીએ પોસ્ટમેન બુલથી આપી ગયો. મહારાજને એ વાતની ખીલકુલ ખબર નહીં અને હોઈ શકે પણ નહીં. દેવડીના માણસો અંદર અંદર ગુચપુચ વાતો આ એંગીની બાબતમાં કરતા હતા તેટલામાં આ સાચારો બ્રાહ્મણ ત્યાં જઈ ચડ્યો, લાગ સારો છે તેમ ધારી એક પારસી પોસ્ટ માસ્તરની સલાહ લઈ એંગી હાથ કરી-સહી કરાવી છેવટે બદમાસી કરી, એ ગી ફેડી માલ હઝમ કરી ગયો. આ પારસી પોસ્ટ માસ્તર પોતાની મીઠી જબાનથી અને તેમની જાતની રીતભાત પ્રમાણે લટુડા પટુડા કરી આ મહારાજનો કૃપાપાત્ર થયો હતો. એંગીના ખરા માલીક તરફથી તપાસ ચાલતાં તેનો પતો લાગ્યો.

ગુમ તે આ મંદીરમાં થઈ છે તેવો શક ગયો તે વાતની તપાસની ખબર પડતાં બ્રાહ્મણ મહારાજશ્રી પાસે દોડી ગયો અને કહ્યું કે હું આપની ગાઈ છું. મારો કે જીવાડો. આપશ્રીને હાથ છું મારશો તો ગૌ અને બ્રાહ્મણ બેઉ હત્યાના પાતક આપને શીર છે. એમ સમજીને મારો કોઈ રીતે બચાવ કરો. પોતાનો ગુન્હો કબુલ કર્યો. જો નહીં બચાવો તો આપશ્રીની સામેજ દેહનો ત્યાગ કરીશ. આર્યનો જન્મથીજ ગાયની અને બ્રાહ્મણની રક્ષા કરનારા હોય છે. તેઓમાં નાનપણથીજ એવી લાગણી હોય છે. તેનો દાખલો તેમની નાનપણમાં રમાતી રમતો જોવી. તેમાં એક એવી રમત રમાય છે કે ઘણા છોકરાઓમાં એક છોકરો છુટો પડી તેની પાછળ ચનારા છોકરાઓના મારની બીકથી તે કોઈ બીજા છોકરાની ગાય બને, ને જોની તે ગાય બની હોય તે છોકરો પોતાની ગાંધને કોંઈને મારવા દેતો નથી. જો કોઈ તેને માર

તો તેની સાથે બાથમ બાથ કરવા તૈયાર રહે છે. બ્રહ્મહત્યા અને ગૌહત્યા સમાન બીજી બચાંકર એક પણ પાતક હીંદુ શાસ્ત્રમાં કહ્યેલું નથી. તેની કથા જોઇએ તેટલી શાસ્ત્રો અને ઇતિહાસોમાં નજરે પડે છે. આવી રીતે અનેકા ગાયનો અને તેની સાથે બ્રાહ્મણનું રક્ષણ ગમે તે જોખમે કરવું અને કોર્ટ દરબારે તેનું નામ બહાર ન આવે તેવો દૃઢ નિશ્ચય કરી મન સાથે નક્કી કર્યું કે હમોએ જાને બેંગી ફોડી છે અને તેમાંનો માલ હમોએ ઉડાવ્યો છે તેવું કહેવું, તેમ ઠેઠ સુધી કહ્યું. દેશ અને કાળનો લેશમાત્ર વિચાર ન કર્યો, અને ધર્મ સંકટ બોલ્યું, અને બ્રાહ્મણને માગ્યા પ્રમાણે અભયવચન આપ્યું. જામસાહેબ તેમના સેવક હતા માટે તપાસ ત્યાં ચલાવવામાં આવી નહીં. છેવટનું પરીણામ બેંગી કેસમાં જણાવેલું છે. ફક્ત પોતાનું આપેલું વચન કોઈપણ રીતે ફોક નજર કરવું એ તેમનો રાજા હરીશ્વર જેવો દૃઢ નિશ્ચય હોવાથી ખરો ગુન્હેગાર કોણ છે તેનું નામ નહીં આપતા તે ગુન્હાની નામેશી પોતે સહન કરી આવા દૃઢ વિચારને લીધે કોર્ટમાં ચાલેલી તપાસમાં તે વાત લાગ્યા નહીં, લાવવા દીધી નહીં. આ બનાવની હાલ આપણા વાર્ષિકરોચના વિચારો યાદ આપે છે. “ The Government may be in possession of information, which it would be impossible to disclose in a Court of Law. ** Its action can be prompted by information derived from sources not open to the court and based on considerations forbidden to them. કારોબારી સરકાર આગળ એવી બાતમી

હોય કે તે ન્યાયની કોર્ટમાં ખુલી કરી ન શકાય. ન્યાય કોર્ટને પ્રાપ્ત કરવાના સાધનોની જે મનાઇ હોય તેવા સાધનોથી તે પ્રાપ્ત થાય છે. આ નિયમાનુસાર હમેને નાવડા ખુન કેસમાં જેવી ખરી ખબર મળી કે, તરતજ સરકારના ઉપર જણાવેલા કારોબારી મંડળના અધિકારીને ખબર આપી. તરતજ તે વાતની તપાસ થઇ. દેશ નીકાલની સજા પામેલા ગુન્હેગારોને છોડી દેવામાં આવેલા. તે પ્રમાણે જે ઉપરની વાત કારોબારી મંડળના કોઈ અધિકારીને કાન ઉપર વાત આવી હતે તો કદાચ પરિણામ તદ્દન જુદું આવતે.

કોઈ એમ પણ સવાલ કરે કે શું કોર્ટમાં ખીરાજતા જડજને આરોપીની પૈસા સંબંધી સ્થિતિનો, તેમજ તેના ઉપર મુકાયેલા ગુન્હે કરવાનો શું હેતુ હોવો જોઈએ તેનો કાંઈ પણ ખ્યાલ આવ્યો નહીં હોય ? સવાલ વાજખી છે, પણ મુખ્યત્વે જેવા શહેરમાં ઇંગ્રેજ જાતના આરીસ્ટર ચીફ પ્રેસીડંસી માજિસ્ટ્રેટના ફાંટાથી કોઈ અજબ-બુનું છે ? છીંકવા માટે મી. નરીમાન સોલીસીટરને દંડની શિક્ષા ફરમાવવામાં આવી ન હતી ? અપીલમાં તેને માટે શું વિચારો જણાવવામાં આવ્યા હતા ? બરનેટ વી ઘોંડી કેસમાં એજ માજિસ્ટ્રેટ શું ફેંસલો કરેલો ? ફરીયાદીએ ગાળો ખાધી. મારની ધમકીને પાત્ર થયો. ફરીયાદ કરવા માટે ઇંગ્રેજ આરોપીનું નામ માંગ્યું. નામ આપવામાં ન આવ્યું. તે પછી ફરીયાદ કરી તો આરોપીએ કરેલું કૃત્ય વાજખી હતું. નામ માંગવાનો શું હક હતો તેવો માજિસ્ટ્રેટ સવાલ કરેલો અને છેવટે ફરીયાદ ખોટી ગણી કાઢી નાંખી અને સામે ૩ ૪૦)નો ચાંદલો ફરીયાદીએ આરોપીને આપવો એવો ઠરાવ કર્યો. જે ઠરાવ

હાઈ કોર્ટમાં ફરી ગયો હતો. સારા ભાગ્યે હાઈ કોર્ટ કાયદાની બારીકીથી તે ઠરાવ રદ કરવા શક્તીવાન થઈ હતી. સર દીનશાહ દાવરે સેશન્સ કોર્ટમાં તેજ માજિસ્ટ્રેટ પોતાના ફાંટામાં જઈ સારા સારા આબરુ-દારોની સ્વતંત્રતા ઉપર ત્રાપ મારી હતી તે માટે શું અભિપ્રાયો આપેલા છે ? જ્યારે મુંબઈ જેવા શહેરમાં આવા અધિકારીઓ અને તે પણ જોખમી ઓહા ઉપર રહી આવા ઈનસાફો કરે છે તો બહારગામમાં વસ્તા અધિકારીઓની જુહાકી અને તુમાખી તો એાર પ્રકારનીજ હોવી જોઈએ. તેમના હાથથી થતા ગેરઈનસાફોની દાદ ફક્ત પરમેશ્વરને ત્યાંજ મળવાની આશા રાખવી. ધણા કામોમાં અપીલ ન હોવાથી થતા ગેરઈનસાફોના ભોગ જસ્ટીસ દાવરના અભિપ્રાય પ્રમાણે ધણા થતા હશે.

આ પ્રમાણે આ બેંગી કેસમાં કેમ બન્યું નહીં હોય ? ગમે તે હો પણ આટલી વાત નક્કી છે કે બેંગી કેસના મહારાજે પૈસા કીંવા દાગીનાના લોભથી ગુન્હો કરેલો નહીં હોવો જોઈએ.

એ ધારણા અને હેતુની ગેરહાજરીમાં બીજી શી ધારણા અને હેતુ હોવા જોઈએ ? હમોને લાગે છે કે ધર્મસંકટ બહોર્યા પ્રમાણે એક ગૌ અને બ્રહ્મહત્યાનું પાતક ટાળવા સારું ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે પોતાને શીર સઘળી જવાબદારી લીધી હોવી જોઈએ.

કદાચ એમ પણ બનવા જોગ છે કે પારસી પોસ્ટમેન તેઓથી પાસે આવજા કરતો હતો. અને જે ઉપર જણાવી ગયા પ્રમાણે તેમની કૃપાપાત્ર હતો. તેને ગુન્હો કરવાના કામમાં સહાય કરી તેવો જો આક્ષેપ હોય તો મદદગાર

અને મુળ ગુન્હેગારને શીક્ષા એકસરખી થાય છે તે પ્રમાણે જો મહારાજને મદદ કર્યા માટે શિક્ષા થઇ હોય તો હમો આ સ્થળે હમારા દુયકામાંના દુયકા ૫ થી ૬ ની યાદ કરાવીએ છીએ.

“ ખરાબ માણસના સંગ દોષથી શ્રેષ્ઠ માણસ પણ પાતકી ગણાય છે. દુષ્ટ દુર્યોધનના સહવાસથી ધર્માત્મા બીજમ્પિતામહ ગૌહરણ વાસ્તે ગયા હતા.”—દુયકો-૫.

“ નીચના સંગથી શ્રેષ્ઠ માણસને ખરાબપણું પ્રાપ્ત થાય છે, જેમ પવિત્ર પાંચગવ્યના ઘડા ઉપર મદિરાનો એક છાંટો પડે છે તેથી તે અપવિત્ર થાય છે.”

આમ જો હોય તો આ સંપ્રદાયને દોષ કેમ દર્શાવશે? દોષ પેલા પારસીની સંગતનો કે જેને ઉંચા સંપ્રદાયના આચાર્યને અપવિત્ર કર્યા.

આ હકીકતથી પણ જોંગી કેસ જે મતલબથી આગળ કરવામાં આવે છે તે મતલબ માટે તે ખરી હકીકતથી ઘણો દુર છે.

૨૬ “ મહારાજઓ બીજા સાધુસંત અને આચાર્યો માફક પોતાના સંપ્રદાયના ફેલાવા માટે જાહેર વ્યાખ્યાન કરી બોધ કેમ કરતા નથી?

શીશીરકુમાર ઘોઝના ચૈતન્યસ્વામીના ગ્રંથ ૧ ના પાન ૨૨૩ ઉપર લખ્યું છે.

Preaching is not one of the ways adopted by Vaishnavas for the spread of their religion. * * The Vaishnavas

secure converts by the beauty of their tenets, of the Leelas of their Lord, and of their own character. Mere companionship with a true Vaishnava is often times enough for the conversion of a half-hearted sinner. The Vaishnava has his fire, but does not display it by eloquence and fine thoughts as preachers do. The fire in the heart of Vaishnavas melts him and others who come in contact with him are melted by sympathy. "Preaching is almost impossible for a Vaishnava who is required to be meaner than grass. To preach is to arrogate Superiority."

અર્થ:—પોતાના ધર્મનો ફેલાવો કરવા સાર જાહેર ભાષણો કરી વક્તા તરીકે બોધ કરવો એવો માર્ગ વૈષ્ણવોએ લેવાનો નથી. તેઓ તો પોતાના સિદ્ધાંતોની ખુબીથી, પોતાના સ્વામીની લીલાથી, અને પોતાની રીતભાતથી પોતાના સંપ્રદાય તરફ બીજાઓને આકર્ષે છે. ઘણી વખતે ખરા વૈષ્ણવનો સત્સંગ કંઠણ હૈયાના પાપીને પણ પીગળાવી વૈષ્ણવ બનાવવા માટે બસ છે. વૈષ્ણવોને પોતાનો સ્વયંમ પ્રકાશ હોય છે. જાહેરમાં બોધ કરનારા વક્તાઓની માફક સુભાષિત ભાષણોથી અને સુંદર વિચારોથી પોતાનું પાણી દેખાડવાનું નથી. વૈષ્ણવોના હૃદયમાં જે રોષણી હોય છે તેજ બીજાને

પીગળાવે છે. બીજા જેઓ તેના સહેવાસમાં આવે છે તેઓ પોતાની મેજેજ પીગળવા માંડે છે. વૈષ્ણવ જે પોતાને એક તણખલાથી પણ હલકા માને છે, તેણે જાહેરમાં વક્તા થઈ બોધ દેવો એ બનવું અશક્ય છે. કારણ કે કોઈને તેવી રીતે બોધ કરવો તેથી તે બીજા કરતાં ચઢીઆતો છે એવું તેનામાં અભિમાન આવે છે તેવું અભિમાન વૈષ્ણવે રાખવાનું નથી.

આ કારણથી વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના આચાર્યો જાહેર સ્થાનમાં-જાહેર જગામાં-ઘરે ઘરે ભટકી ધર્મનો બોધ જાહેર ભાષણોથી વક્તા તરીકે કરતા નથી, અને તેમ નજ કરવું એમાં સંપ્રદાયના નિયમાનુસાર વર્તન કરેલું ગણાશે, પણ આજકાલ સનાતન ધર્મની લાઈન ઉપર ચાલવાનો વાયરો વાવા લાગ્યો છે અને તે ધર્મ આગળ આ સંપ્રદાયને ગૌણ માનતા હોય તેવી આજ કાલની હીલચાલ ઉપરથી કેટલાકને માનવાનું કારણ મળે છે. જેવી પ્રભુની ઈચ્છા !

૨૭ વ્રત-વ્રતનો કાળ-વ્રતના આધિકારી- વ્રતમાં વપરાતી વસ્તુ વિગેરે.

. ૧ વ્રત.

આર્યલોકમાં અને મુખ્યત્વે કરીને ગુજરાતીઓમાં અનેક દેવ દેવીઓની ઉપાસના હોવાથી પ્રત્યેકને પોતાના ઈષ્ટ દેવની સેવા કરવાની કુદરતી ઇચ્છા થાય છે. તે માટે ચોક્કસ વ્રતો કરવામાં આવે છે. પુરૂષ કરતાં સ્ત્રી વધારે શ્રદ્ધાથી વ્રત કરતી જણાય છે, પણ ઘણી વખતે તે વ્રત ક્યારે અને કેવી રીતે કરવા તેની જોઈએ તેવી

ખબર હોતી નથી. “વ્રતરાજ” “વ્રતપ્રકાશ” નામનો સઘળાં વ્રતોના સંગ્રહનો ગ્રંથ દૈવજ્ઞશર્માનો બનાવેલો છે પણ તે વાંચવાની મહેનત બહુજ થોડાં લેતાં હોય એમ નજરે પડે છે. આશો વદ ૧ પછી તે પડવા સુધીના દિવસોનો મોટો ભાગ વ્રતોથી ભરપૂર છે. આ માસના છેલા ૫ કે ૬ દિવસો હિંદુભાઈઓ માટે ખરેખરા આનંદ અને ઉત્સાહના છે—અને જૈરાઓ માટે ખાસ વ્રતના દિવસો છે.

૨ વ્રતકાળ તેમાં નિષિધકાળ.

નીચેનો કાળ નિષિધ ગણાય છે:—

૧ ગુરુ અથવા શુક્ર,

(૧) અસ્તનો હોય તે.

(૨) બાલ હોય (એટલે થોડા વખત થયા જે ગ્રહનો ઉદય થયો હોય તે)

(૩) વૃદ્ધ હોય (એટલે અસ્તને થોડા દિવસ બાકી હોય તે)

૨ મલ માસ (પુરષોત્તમ માસ) માં વ્રતનું ઉઘાપન અથવા આરંભ કરવો નહીં.

૩ ગુરુ તથા શુક્ર સિંહરાશીમાં હોય તો કોઈપણ કાર્યનો આરંભ કરવો નહીં. તેમાં આરંભેલું કાર્ય સીદ્ધ થતું નથી મહા ભય આપનાર થાય છે અને પુત્ર-મીત્ર તથા સ્ત્રીનો તત્કાલ નાશ કરે છે એમાં સંશય નથી—દેવીપુરાણ.

વ્રતનો સમય.

“ જે તિથિ સૂર્યોદયમાં હોય અને મધ્યાહ્ન સમયે ન હોય તો તે ખંડતિથિ કહેવાય છે. તે ખંડતિથિમાં

વ્રતનો આરંભ કે સમાપ્તિ કરવી નહીં. ખંડતિથિથી વ્યતિરિક્ત અખંડ તિથિનાં વ્રતનો આરંભ કરવો. જે તિથિમાં અખંડવ્યાપી સૂર્ય હોય તે તિથિ અખંડા કહેવાય છે. તે અખંડ તિથિમાં જો ગુરુ કે શુક્રનો અસ્ત ન હોય તો વ્રતનો આરંભ કરવો.”

રત્નમાળામાં કહ્યું છે કે સોમવાર-બુધવાર-ગુરુવાર અને શુક્રવાર સર્વ કાર્યમાં સિદ્ધિ આપનાર છે પણ તેમાં સોમવારને ક્ષયના કારણથી પૂર્ણ ફળ આપી શકતો નથી. રવિ, મંગળ તથા શનિવારને વિષે કહેલું જ કર્મ સિદ્ધ થાય છે.

૩ વ્રતના અધિકારી.

“શ્રદ્ધાવાન, પાપથી ડરતો હોય, મદ તથા દંભથી રહીત, પ્રથમ નિશ્ચય કરી યથાયોગ્ય કર્મ કરનાર વેદની નિંદા ન કરતો હોય અને બુદ્ધિમાન જે પુરુષ હોય તે વ્રતાદિકમાં અધિકારી કહેવાય છે”—સ્કંદપુરાણ.

“વ્રત, ઉપવાસ, નિયમ અને તપ વગેરેથી શરીરના કબ્બે કરી સર્વવર્ણનાં પાપથી મુક્ત થાય છે એમાં સંશય નથી”—દેવળ મુની.

“હે અર્જુન ! જે પાપી હોય-સ્ત્રી હોય-વૈશ્ય હોય અથવા શુદ્ર હોય તો તેપણુ મારે શરણે આવી પરમ ગતીને પામે છે.”—ભારત.

“સુવાસિની સ્ત્રીઓને પતિ વગેરેની આજ્ઞા વીના વ્રત કરવાનો અધિકાર નથી.”—દેવીપુરાણ.

“પતિની-પિતાની-અગર-પુત્રની આજ્ઞા વિના જો સ્ત્રી વ્રતાદી કરે તો તે નિષ્ફળ થાય છે પતિની આજ્ઞાથી સર્વ વ્રતમાં અધિકાર છે, કારણ કે ‘સ્ત્રી, પતિની

અનુમતીથી વ્રત વગેરે સર્વદા કરે, એમ કાત્યાયનનું કહેવું છે. “જે સ્ત્રી પતિ જીવતાં છતાં ઉપવાસ વ્રત કરે તે સ્ત્રી પતિનું આયુષ હરે છે. અને પોતે નરકમાં પડે છે—આ પ્રકારે વિષ્ણુનું વચન છે; તે તો જે સ્ત્રી પતિની આજ્ઞા વીના વ્રત કરે તેને માટે છે. ક્રાઈપણ સ્ત્રીઓને માટે જીદો યજ્ઞ નથી—વ્રત નથી અને ઉપવાસ નથી પણ પતિની સેવાથીજ સ્ત્રીઓ, પ્રીય પરલોકને પામે છે.”

“પતિની આજ્ઞાથી સ્ત્રી વ્રતાદીકમાં જરાજર અધિકારીણી થાય છે.”—વ્યાસ.

“પતિ—પિતા—તથા પુત્રની આજ્ઞા વિના જે સ્ત્રી વ્રતાદીક જે કરે તે વ્યર્થ થાય છે.—માર્કંડેય.

આ વચનોથી વિધવાને પિતા વીગેરેની આજ્ઞાથી અધિકાર છે.

“સંતી સ્ત્રી પ્રાતઃકાળમાં ઉઠી પતિને વિદિત કરે, પછી માથું બીજવી સ્નાન કરે, તો તેને ફળ થાય છે.”—હેમાદ્રી અને હરીવંશ.

“પતિનું વ્રત સ્ત્રી કરે અને સ્ત્રીનું વ્રત પતિ કરે અને તેમ કરવામાં અસમર્થ હોય તો તે પુત્રાદીક કરે, પણ વ્રતનો ભંગ થવો ન જોઈએ.”—મદન રત્નમાંજ પૈદીનસિનું વચન.

“જે સ્ત્રી પતિ માટે એકાદશીનો ઉપવાસ કરે તો તેને સોગણું પુણ્ય કહેવું છે.”—ગાલવ મુની.

૪ વ્રતાદિકમાં ઉપયોગી વસ્તુ.

પંચ રત્ન:—આદિત્ય પુરાણ પ્રમાણે.

૧ સુવર્ણ   ૩ મોતી   ૫ પરવાળાં

૨ રૂપું   ૪ રાજવર્ત

રત્ન શાસ્ત્ર પ્રમાણે.

૧ સોનું	૩ લીલમ	૫ મોતી
૨ હીરો	૪ માણેક	

જો પાંચ રત્નનો અભાવ હોય તો સર્વ જગાએ સુવર્ણનો ઉપયોગ કરવો.

નવ મહારત્નઃ—વિષ્ણુ ધર્મેન્તરના વચન પ્રમાણે.

૧ મોતી	૪ મણિ	૭ લીલમ
૨ સોનું	૫ પોખરાજ	૮ ગાશ્તમત
૩ વૈદુર્ય	૬ ગોમેદ	૯ પરવાળાં

પાંચ પદ્મવઃ—હેમાદ્રીમાં બ્રહ્મપુરાણ પ્રમાણે.

૧ પીપળો	૩ પીપળ	૫ વડ
૨ કીર્તિરો	૪ આંબો	

આ પાંચનાં પાત્રાં પાંચપદ્મવ કહેવાય છે એ સર્વ કર્મમાં શુભકારક છે.

પાંચગવ્યઃ—હેમાદ્રીમાં રકંદપુરાણ પ્રમાણે.

૧ ગોમુત્ર	૩ દુધ	૫ ઘી
૨ છાણ	૪ દહીં	

વિષ્ણુ ધર્મના વચન પ્રમાણે.

૧ ગોમુત્રનો અડધો ભાગ.
૨ દુધના ત્રણ ભાગ
૩ દહીના બે ભાગ
૪ ઘીનો એક ભાગ
૫ દહીના જળનો એક ભાગ

પંચામૃત:—હેમાદ્રીમાં શિવધર્મનું વચન.

૧ દહીં   ૩ સાકર   ૫ ઘી
૨ દુધ   ૪ મધ

મધુરત્રય:—કાત્યાયન પ્રમાણે.

૧ ઘી   ૨ દુધ   ૩ મધ

રસ ૭ છે:—ભવિષ્યપુરાણ મુજબ.

૧ મીઠો   ૩ ખારો   ૫ કડવો
૨ ખાટો   ૪ તુરો   ૬ તીખો

ચતુ:સમ—ગરુડ પુરાણ

૧ કરતુરીના બે ભાગ
૨ ચંદનના ચાર ભાગ
૩ કેસરના ૩ ભાગ
૪ કપુરનો એક ભાગ

૧ કરતુરી   ૩ કેસર
૨ ચંદન   ૪ કપુર

એ સર્વ સમ ભાગે હોય તો સર્વ ગંધ કહેવાય છે કે જે સર્વ દેવતાઓનું ભુખણ છે.

યક્ષ કર્દમ:—નીચેની પાંચ વસ્તુ મળી કહેવાય છે

૧ કરતુરી   ૩ કપુર   ૫ કંકાલ
૨ અગર   ૪ ચંદન

સર્વૌષધિ—જંદોગ પરિશિષ્ટ પ્રમાણે.

૧ કોઠ   ૪ આંબાહળદર   ૭ ચંદન
૨ જટામાંસી   ૫ મુરા   ૮ વજ
૩ હળદર   ૬ શીલાજીત   ૯ ચંપો

૧૦ મેથ

એ દશ સર્વૌષધિ કહેવાય છે.

સૌભાગ્યાષ્ટક-પદ્મપુરાણ.

- ૧ શેરડી ૪ જીરું ૭ પુષ્પ
 ૨ તાળ ૫ ધાણા ૮ કંકુ
 ૩ ચોળા ૬ ત્રિકાર વીનાનું ગાયનું દુધ, ૯ લવણ
 અષ્ટાંગ અર્ધ્ય—નીચે પ્રમાણેનો હોય છે.

- ૧ જળ ૫ ચોખા
 ૨ દુધ ૬ તિલ
 ૩ દહીંનો અગ્ર ભાગ ૭ યવ
 ૪ દહીં ૮ સર્પવ

મંડળ—પંચરાત્ર મુજબ.

મંડળ માટે પાંચ જાતના રંગ કરાવવા.

- (૧) ઘોળો રંગ—સાળ-ચોખા અથવા યવના ચુર્ણથી,
 (૨) લાલ રંગ—કસુંબો-સીંદૂર અથવા ગેરથી.
 (૩) પીળો રંગ—હરતાળ અથવા હળદરથી.
 (૪) કાળો રંગ—બાળેલા યવથી
 (૫) લીલો રંગ—પીળો અને કાળો રંગ મેળવી બનાવવો.

કૌતુક—ભવિષ્ય પુરાણમાં નીચે પ્રમાણે.

- ૧ ઘેા ૫ હળદર ૮ મોરનું પીછું
 ૨ જવારા ૬ આંબાહળદર ૯ સર્પની કાંચળી
 ૩ વાળો ૭ સર્પવ ૧૦ કંકણ
 ૪ આંખાના પાંદડાં ૧૧ ઔપધી

સાત માટી—મત્સ પુરાણ.

૧ હાથીના સ્થાનમાંથી	૫ સંગમથી
૨ ઘોડાના સ્થળમાંથી	૬ મોટા ધોમાંથી
૩ રથના સ્થળમાંથી	૭ ગોંદરાથી અથવા
૪ રાફડામાંથી	ચવટામાંથી
- આ પ્રમાણે માટી લાવી ઘડામાં નાંખવી

સાત ધાતુ—ભવિષ્યપુરાણ.

૧ સોનું	૩ ત્રાશું	૫ લોદું
૨ રૂપું	૪ પીતળ	૬ જસત
		૭ સીસું

સાત ધાન્ય—પટ્ટત્રિશન્મત.

૧ યવ	૩ શાળ	૫ કાંગ
૨ ઘઉં	૪ તિલ	૬ શ્યામો
		૭ ચીનક (ચીણો)

સત્તર ધાન્ય—માર્કેડપુરાણ.

૧ શાળ	૭ કોવિદાર	૧૩ ચોળા
૨ યવ	૮ કોદ્રા	૧૪ કળથી
૩ ઘઉં	૯ વટાણા	૧૫ તુવેર
૪ અળસી	૧૦ અડદ	૧૬ ચણા
૫ તલ	૧૧ મગ	૧૭ શણ
૬ કાંગ	૧૨ મસૂર	

અઠાર ધાન્ય—સ્કંદપુરાણ.

૧ શાળ	૭ કાંગ	૧૩ શ્યામો
૨ યવ	૮ કોદ્રા	૧૪ સર્પવ
૩ તલ	૯ મગ	૧૫ ઘઉં
૪ યાવનાલ	૧૦ અડદ	૧૬ ચણા
૫ વટાણા	૧૧ મસૂર	૧૭ નીવાર
૬ કળથી	૧૨ ચોળા	૧૮ તુવેર

શાક-ક્ષીરસ્વામી.

૧ મુલ	૪ નવાંકુર	૭ કોમલ અંકુર
૨ પત્ર	૫ ફળ	૮ છાલી
૩ વાંસના અંકુર	૬ નાલ	૯ પુષ્પ
- ૧૦ કવચ (મીઠડીની બરી)

દેવ મંદિર માટે કલશ.

સોનું	}	એ ચારના પ્રમાણથી બનાવેલા
રૂપું		કળશ-યાત્રા વિવાહ, દેવપ્રતિષ્ઠા
ત્રાંબું		તથા રાજ્યાભિષેક વિગેરેમાં લેવા
માટી		કલા છે.

કળશનું પરીમાણ.

- ૫૦ આંગળ પહોળો (કેટલાક ૧૫ આંગળ પણ કહે છે)
 ૧૬ આંગળ ઉંચો
 ૧૨ મુળમાં આંગળ બાર
 ૮ મુખમાં આંગળ આઠ પહોળા જોધએ.

મુર્તિ અને દ્રવ્યનું પ્રમાણ.

દેવમુર્તિ અને દ્રવ્યનું પ્રમાણ કહેલ નથી, જોકે બીજા ગ્રંથોમાં મુર્તિનું પ્રમાણ આપ્યું છે.

મુર્તિ શાની હોવી જોધએ.

૧ સુવર્ણની	૫ મૃતિકાની	}	મુર્તિ થાય છે
૨ રૂપાની	૬ ચિત્રની		તે પોતાની શ-
૩ ત્રાંબાની	૭ લોટાની		કિતને અનુસરી
૪ લાકડાની			કરાવવી.

(૧૧) ઘરમાં પૂજવાની મૂર્તિ અંગુઠાના ટેરવાથી વેંત સુધી કરવી પણ તેથી મોટી કરવી નહીં.

જે વસ્તુ કહી હોય તે જો ન મળે તો તેના જેવી
 બીજી વસ્તુ લેવી. જો યવ ન મળે તો ઘઉં લેવા.
 સાળ ન મળે તો ચોખ્ખા લેવા. જ્યાં કાંઈ પણ
 દ્રવ્ય ન કહ્યું હોય ત્યાં વિધિ પ્રમાણે ઘીનો હોમ
 કરવો. જો દહીં ન મળે તો દુધ લેવું, મધ ન મળે
 તો ગોળ લેવો. ઘી ન મળે તો દુધ અથવા દહીં
 લેવું. દહીં ન મળે તો કાસંડા લેવો. કાંઈ ન મળે તો
 યવ લેવા. ઘીનો હોમ જ્યાં આવે ત્યાં સર્વ હોમમાં
 ગાયનું ઘી લેવું. તે જો ન મળે તો બેંસનું ઘી, તેના
 અભાવમાં બકરીનું ઘી, તેના અભાવમાં ઘેટાનું ઘી, તેના
 અભાવમાં તિલનું તેલ, તેના અભાવમાં જાતિલ, તેના
 અભાવમાં કસુંબાનું તેલ, તેના અભાવમાં સર્પવનું તેલ લેવું.

પવિત્રુઃ—જેની અંદર કાંઈ ન હોય—અથ જાગ
 સહીત, બેદલવાળું અને પ્રાદેશ—(અંગુઠો તથા તેની
 પાસેની તર્જની આંગળી લાંબી કરવાથી પ્રાદેશ કહેવાય
 છે.) જેવડું લાંબુ દહીંનું પવિત્રુ જ્યાંજોઈએ ત્યાં લેવું.

સમિધાઃ—

આખરો	}	એટલા વૃક્ષોની સમિધા લેવી.
પીપળો		
ખેર		
વડ		
કાંખરો		

ધૂપઃ—

અગર	}	આ પાંચ સમાન ભાગે લેવાથી અમૃત નામનો ધૂપ કહેવાયછે.
ચંદન		
મોથ		
સિંહાદ		
કસ્તૂરી		

૧ કુષ્ટના ૭ ભાગ	}	આને મોટા મોટા મુની. ઐઐ દક્ષાંગ વૃષ કહેલ છે.
૨ ગોળના બે ભાગ		
૩ લાખના ત્રણ ભાગ		
૪ નખના પાંચ ભાગ		
૫ હરડે } એક એક		
૬ રાગ } ભાગ		
૭ જટામાસીનો		
૮ શીલાજીતના ત્રણ ભાગ		
૯ કપુરના ચાર ભાગ		
૧૦ ગુગળનો એક ભાગ		

શ્રીવિષ્ણુભગવાનનું ચરુભૂત શાનું બને છે ?

નવ વસ્તુ મળીને વિષ્ણુનું ચરુભૂત બને છે, તે
નવ વસ્તુ નીચે પ્રમાણે.

- ૧ ગોમતી ચક્ર.
- ૨ વિષ્ણુ-શાળીગ્રામ.
- ૩ ચંદન-કેશરવાળું સુખડ.
- ૪ ત્રાંબાનું તરભાણું.
- ૫ વૃંદાદળ એટલે તુલસીનું દળ.
- ૬ પુરૂષ યુક્ત એટલે સહસ્રીઆના મંત્ર.
- ૭ ઘંટા-ટોકરી.
- ૮ બ્રાહ્મણ. અને
- ૯ શંખનું જળ.

કઈ બાબતમાં ખોટું બોલવાથી તે નિંદાપાત્ર
ગણાતું નથી.

જી. શ્રીમદ્ ભાગવત અષ્ટમ સ્કંધ અધ્યાય ૧૯
શુકાચાર્ય બળીરાજ પ્રત્યે કહે છે કે:-

- ૧ સ્ત્રીઓની પાસે.
- ૨ ઉપદાસની વાતમાં.
- ૩ વિવાહમાં.
- ૪ વર વિગેરેના વખાણ કરવામાં.
- ૫ પ્રાણના સંકટમાં.
- ૬ ગાય તથા બ્રાહ્મણોના હિતને માટે.
(જુઓ મહારાજ બેંગી કેસનો દાખલો)
- ૭ સાચું બોલવાથી કામનો નાશ થતો હોય,
આટલી બાબતમાં ખોટું બોલવાથી નિંદાપાત્ર
બોલનાર છે એમ ગણાય નહીં.

૨૮ ભક્તાધીન ભગવાન.

(શ્રીમદ્ ભાગવત નવમસ્કંધ અધ્યાય.)

(ભગવાન દુર્વાસા રૂપી જે સુદર્શન ચક્રથી
તપી ગયલા અને દુઃખી થયલા તેને કહી
સંભળાવે છે તે.)

હું ભક્તોને આધીન હોવાથી પરતંત્રના જેવો છું. વળી મહાત્મા ભક્ત લોકોએ મારા હૃદયને વશ કરેલું છે, અને મને ભક્તજનો પ્રીય છે. હું જેઓનો પરમ આશ્રય છું એવા મારા સદ્ગુણી ભક્તો વિના હું મારા શરીરની તેમજ નિરંતર માદી પાસે રહેનારી લક્ષ્મીની પણ દરકાર કરતો નથી. જેઓ પોતાની સ્ત્રી, ધર-બાર, પુત્ર, સંબંધી, પ્રાણ, ધન, આ લોકનો અને પરલોકનો ત્યાગ કરીને મારે શરણે આવ્યા છે, તે ભક્તોનો હું કેવી રીતે ત્યાગ કરી શકું ? જુઃ બ્રહ્મસંબંધનો ઉદ્દેશ પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ જેમ ઉત્તમ પતિને વશ કરે છે, તેમ

સર્વ ઠેકાણે સમદષ્ટિ રાખનારા તથા મારે વિષે મનની ધારણા કરનારા સાધુ પુરૂષો ભક્તિથી મને વશ કરે છે. અને સેવાથી પરિપૂર્ણ કામનાવાળા તે ભક્ત લોકોને મારી સેવાવડે સાલોક્ય, સાયુજ્ય, સામીપ્ય અને સાર્થિ એ ચાર લોક મળે છે, તો પણ તેઓ તેઓની ઇચ્છા કરતા નથી, ત્યારે કાળથી નાશવંત ખીજ પદાર્થોની તો ક્યાંથીજ ઇચ્છા કરે? મહાત્મા પુરૂષો મારું હૃદય છે, અને હું મહાત્મા પુરૂષોનું હૃદય છું. તેઓ મારા વિના ખીજું કાંઈ પણ જાણતા નથી. તેમ હું પણ તેઓના વિના ખીજું કાંઈપણ જાણતો નથી. (જુઓ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા અધ્યાય ૭ શ્લોક ૧૮ અને ૨૪.)

૨૯ ભગવાન ક્યારે ધન આપે છે અને ક્યારે હરી લે છે.

શ્રીભગવાન;—(શ્રીમદ્ ભાગવત ૮મો સ્કંધ અધ્યાય ૨૨)

હું જેના ઉપર અનુગ્રહ કરું છું, તેની લક્ષ્મીનો નાશ કરું છું. કારણ કે પુરૂષ જે લક્ષ્મીના મદથી ગર્વિષ્ટ બનીને લોકોનું તથા મારું અપમાન કરે છે. જીવાત્મા પોતાના કર્મોથી નાના પ્રકારની યોનિમાં અવતાર લેતો લેતો કાંઈ એક વખતે પુરૂષની યોનિમાં પણ અવતાર લે અને તે અવતારમાં જન્મ કર્મ અવસ્થા રૂપ, વિદ્યા ઐશ્વર્ય તથા ધન આદિકથી તે જીવને જે ગર્વ થાય નહીં તો તેના ઉપર મારો અનુગ્રહ છે એમ જાણવું જે પુરૂષ મારા ઉપર ભક્તિવાળો હોય છે, તે અભિમાન રૂપી અક્લડાઈમાં કારણ રૂપ અને ચારે

તરફથી સર્વ કલ્યાણના શત્રુરૂપ એવા ઉત્તમ કુળમાં જન્મ, ધનવંતપણું વિગેરેથી મોહ પામતો નથી, અને તેવા ભકતોને હું લક્ષ્મી આપું છું અને જે અભકતો ધનાદિકથી મોહ પામે છે, તેઓ ઉપર અનુગ્રહ કરવા માટે તેઓની પાસેથી ધન હરી લઉં છું.

૩૦ પર્વોત્સવ તિથ્યાવલી.

કારતક

સુદી ૧ વિક્રમાશ્વતનું નવું વર્ષ. સવારના લોક સખરસ (બુણ) વેચાતું લે છે.

આ દિવસે વામને બળીરાજને રાજ આપ્યું. પ્રાતઃકાળમાં અબ્યંગ સ્નાન કરવામાં આવે છે. (જુઓ શ્રીમદ્ભાગવત સ્કંધ ૮ અધ્યાય ૧૯-૨૩).

ગોવર્ધન પર્વતનો શ્રીકૃષ્ણે કરાવેલો મહોત્સવ. જુઃ શ્રીમદ્ ભાગવત દશમસ્કંધ પુર્વાર્ધ અધ્યાય ૨૪મો. ઇંદ્રનો યજ્ઞ બંધ કરાવી ગોવર્ધન પર્વતનો મહોત્સવ શ્રીકૃષ્ણે ભગવાને કરાવ્યો.

આ વખતે ઇંદ્રયાગની સામગ્રી વડે પર્વતો, બ્રાહ્મણો વિગેરે સર્વને આદર પુર્વક બલી આપ્યાં. ગાયોને ખડ નાખ્યું અને પછી ગાયોના ધનોને આગળ કરીને સર્વેએ પર્વતની પ્રદિક્ષણ કરી. ગોવાળીઓને વિશ્વાસ આવે અતું બીજું મોટું સ્વરૂપ ધારણ કરીને “હું પર્વત છું” આમ બોલતા ઘણું બલી ખાવા લાગ્યા. પછી સૌએ પર્વતને નમસ્કાર કર્યા.

ઈન્દ્રે કોપ કરી વ્રજનો નાશ કરવા વરસાદ વર્ષાવ્યો. શ્રીકૃષ્ણે ટચક્ષી આંગળીએ ગોવર્ધનને ઉપાડીને ગોકુળની રક્ષા કરી. (જુઃ અધ્યાય ૨૫)

સત્વગુણવાળા દેવતાઓને “ અમે ઈશ્વર છીએ ”
આવું અભિમાન થવું વટે નહીં, છતાં પણ તેઓને
અભિમાન થયું છે તો હું તેઓના અભિમાનને ઉતારીશ
* * મારે શરણે આવેલું, હું જેનો સ્વામી છું તથા મેં
જેને અંગિકાર કરેલું છે એવા વ્રજની હું મારા યોગ-
અર્થથી રક્ષા કરીશ, કારણ કે શરણાગતનું રક્ષણ કરવું
તે મારો સંકલ્પ છે. ” તે પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને
રક્ષણ કર્યું.

સુરભિ (કામધેનુ) એ પોતાના દુધથી ભગવાનને
અભિષેક કર્યો છંદ્ર દેવર્ષિઓની સાથે રહીને દેવતાઓની
માતાઓની પ્રેરણાથી ઐરાવત હાથીની શુદ્ધો વડે
આણેલા આકાશ ગંગાના પાણીથી ભગવાનને અભિષેક
કર્યો અને તેનું ગોવિંદ નામ આપ્યું. (શ્રીમદ્ ભાગવત
દશમસ્કંધ અધ્યાય ૨૭).

સંવત ૧૮૭૯માં શ્રીનાથદ્વારમાં ટીકેટ શ્રીદાઉદ્દજી
ઉનામ શ્રીદામોદરજી મહારાજે સાત સ્વરૂપોને પધારવા
આમંત્રણ કરી ઇપ્પન ભોગનો મહોત્સવ કરેલો તેનો
ચીતાર કર્નલ ટોડે નીચે પ્રમાણે રાજસ્થાનના પાત
૨૭૧ ઉપર આપ્યો છે.

“ શ્રીકૃષ્ણના માનમાં પળાતા ઓચ્છવોમાં અન્નકુટનો
ઓચ્છવ મળોજ પ્રખ્યાત છે. ”

સુમારે ૮૦ વર્ષ અગાઉ (સને ૧૮૨૩ સંવત
૧૮૭૦) લઢાઈથી રાજસ્થાનની પાયમાલી થતા પહેલાં-
અને ત્રીહરીના શ્રધાળુ સેવકોના પૈસાની સ્થિતિ મોળી
જતા પહેલાં જુદા જુદા ભાગોમાંથી સાત સ્વરૂપોને પધરા-
વવામાં આવેલા, અને તેઓશ્રીઓના ભોગ માટે અન્નકુટો

ભરવામાં આવેલા, ચોકસ નિશાન થતાં જુદા જુદા ભાગો-
માંથી એકઠા થયેલા અસંખ્ય માણસોના ટોળાં તે ઉપર
તુટી પડી અન્નના ઢગને જમીન ખરોખર કરી નાખેલો.

તેમજ દુનિઆના જુદા જુદા ભાગોમાંથી ટોળે
ટોળાં—જેમાં રજપુત રાજકુમારો હતા તેઓ અન્નકુટના
મહોત્સવ પ્રસંગે એકઠા થયા હતા તેઓમાં મેવારના
રાણા ઉસરી—ખીકાનેરના રાજા સીંગ, અને કીસનગઢના
બહાદુર સીંગ પણ આવ્યા હતા. રાણા ઉસરીએ શ્રીના-
થજીને રત્ન જડીત સુવર્ણનો એક તોડો ભેટ કર્યો ખીજે
સીંગે રૂ. ૨૫૦૦૦) ની કીમતનો હીરાનો હાર ભેટમાં
ધર્યો. ખીજા રાજકુમારોએ પોત પોતાની શક્તી પ્રમાણે
ભેટો ધરી તેમના પછી સુરતથી આવેલી એક વૃદ્ધ
કંપારીવાળી એટલે જેનું શરીર ધૂજતું હતું તેવી ડોસીએ
ટીકેટ શ્રીના ચરણમાં ચાર પૈસા ત્રાંખાના ભેટ તરીકે
મુક્યા જે હસ્તા મુખ્યાર્વીંદથી સ્વીકારવામાં આવ્યા.
એ રકમ એવી હતી કે ભાગ્યેજ આ ભુતળ ઉપર
ખીરાજતા મહારાજાને ધરી શકાય.

કીસનગઢના રાજાએ રાણા સાહેબના કાનમાં કહ્યું
“ રાણાસાહેબ આ કલજુગના સ્વરૂપને જુઓ તો ખરા.
મહારાજશ્રીનું દરિદ્ર ટાળ્યું!!!” તેટલામાં તરતજ
શ્રીહરીના સ્વરૂપની પધરામણી થઈ તે વખતે તેજ ખુદી
ડોસીએ તે શ્રીહરીના ચરણમાં રૂ. ૭૦,૦૦૦ની સીતેર
હજારની એક હુંડીની ભેટ ધરી. તેથી મોટા મોટાઓનું
નુર તે કલજુગના સ્વરૂપે ઉતારી નાંખ્યું ગુણાંધ બાળકે કેમ
હસ્ત મુખ્યાર્વીંદ રાખેલું તેનું ખરું કારણ સમજાયું, આવી
ભેટો અને એથી પણ વધારે રકમોની ભેટો ઉઘમી લક્ષી
પુત્રો તરફથી ધણીઓ કરવામાં આવીઓ હતી.”

યમ દ્વિતિયા-ભાઈ બીજ.

કારતક

સુદ ૨ આ દીવસે શ્રી જમુનાજીએ પોતાના ભાઈ જમ (યમ) ને નોતું દઈ જમાડ્યા છે. આ દિવસે પોતાને ધરે જમવું નહીં પણ જેમ અને તેમ બહેનના હાથથી ભોજન કરવું કે જેથી પુષ્ટિ થાય છે તે દીવસે બહેનને દાન આપવું જો પોતાની બહેન ન હોય તો મીત્રની બહેનને ત્યાં જમવું અને દાન વિગેરે આપવું.

ભવિષ્ય પુરાણમાં પહેલી ચતુરમાસની ચાર બીજોને ઉત્તમ ગણી છે. તે બીજો નીચેના મહીનાની સમજવી.

૧ શ્રાવણ માસની બીજ જેનું નામ કળષા છે તે દીવસે કાકાની દીકરી બહેનને ત્યાં ભોજન કરવું.

૨ ભાદરવાની બીજ જેનું નામ નિર્મળા છે તે દીવસે મામાની દીકરી બહેનને ત્યાં ભોજન કરવું.

૩ આશો માસની બીજ જેને પ્રેત સંચારા નામથી ઓળખવામાં આવે છે તે દીવસે ફઈ અને માસીની દીકરી બહેનને ત્યાં ભોજન કરવું, અને

૪ કાર્તિક માસની બીજને દીવસે સઘળી બહેનોના હાથથી ભોજન કરવું તેને યમ દ્વિતિયા-ભાઈ બીજ કહે છે.

યમે પોતાની બહેનના સત્કારથી પ્રસન્ન થઈ વરદાન આપ્યું છે કે “જે માણસ યમુનાજીમાં સ્નાન કરી પીતૃ દેવને તૃપ્ત કરી બહેનને ધરે ભોજન કરે છે અને બહેનની પુજા કરે છે તે પુરૂષ કોઈ દીવસ મારું આરણ્ય દેખશે નહીં.”

આ દીવસે જે સ્ત્રી ભાઈનું પુજન ન કરે તો તે સાત જન્મ સુધી ભાઈ વિનાની થઈ રહે છે.

અહાંડ પુરાણમાં લખ્યું છે કે જે બહેન ભાઈ બીજને દીવસે ભાઈને જમાડે અને તાંબુલોથી પુજે છે તેને કદીપણ વિધવાપણ પ્રાપ્ત થાય નહીં. એમ કરવાથી કદી ભાઈનું પણ મરણ થાય નહીં.

કારતક

સુદ ૨. જન્મ તિથી-શ્રી પુરુષોત્તમલાલજી ॥ શ્રી

રઘુનાથલાલજી (સંવત ૧૯૭૩)

ધર.....૧ (શ્રી દીક્ષિતજી)-પેઢી... ૧૫

સ્થળ:-ચાંપાસેન--

૫. લાખેણી-સૌભાગ પાંચેમ. અમાસે નંદી થયતું વહીપૂજન થાય છે. કારખાનાવાળા અણગોઠ કરી પોતાના કામનો આરંભ કરે છે.

૬. મુંબઈમાં શ્રી પુરુષોત્તમલાલજીની હવેલીના શ્રી પુરુષોત્તમલાલજીનો પાટોત્સવ.

ઉત્સવ-શ્રી પુરુષોત્તમજી ॥ શ્રી વિકૃલરાયજી (૧)

ઉ. ૧૯૧૭.

ધર ૧ શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલજીના વંશના.....પેઢી ૧૪

સ્થળ અમરેલી-મુંબઈ

૭. ઉત્સવ-શ્રીલાલમણીજી ॥ શ્રી વિકૃલેશજી. (૬)
(૧૮૭૨)

ધર ૧ શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલજીના વંશમાં.....પેઢી ૧૩

સ્થળ-અમરેલી-મુંબઈ.

કાર્તિક

સુદ ૧૭. ઉત્સવ-શ્રીગોપીકાંધીશય્યાશ્રી ગિરધરજી.

(૧૮૮૨)

ધર ૧ શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા ત્રાસના
વંશમાં..... પેઢી ૧૩

૮. ગોપાલમી-આ દિવસે શ્રીકૃષ્ણ પ્રથમજી ગાંધી
ચારવા ગયા હતા. તે પહેલાં વાછરડો
ચારતાં હતાં.

ઉત્સવ-શ્રીપનાલાલજીશ્રી ત્રિકલનાથજી (૨)

(૧૮૯૭)

ધર ૧.....પેઢી ૧૫
તેમના વંશની એક પેઢી સમાપ્ત થાય છે.
સ્થળ-શ્રીનાથદ્વાર.

૯. અક્ષય નવમી-અખેનોમ-સત્યયુગનો જન્મ.
શ્રીદ્વાપુરનો સમારંભ શ્રી આચાર્યજીની બેઠકે
અનકુટ પુરાય છે.

આ દિવસે વિષ્ણુએ કુખમાં નામના દેવને
મારેલો હતો, તેના શ્વાટામાંથી કાળાના
વેલા થયા છે માટે આ દિવસે કાળાનું
દાન કરવું.

ઉત્સવ-શ્રીવજનાથજીશ્રીયાળકૃષ્ણજી (૧)

(૧૯૩૨)

ધર ૩..... પેઢી ૬

સ્થળ-કાંકરોલી.

તેમના પુત્ર શ્રીકૃષ્ણચંદ્રજી લેખવાળા
શ્રીપુરૂષોત્તમજીને અક્ષયગંધનો મંત્ર આપ્યો.

કારતક

સુદ ૧૧. પ્રબોધિનિ—દેવદીવાળી—વિષ્ણુ જાગે છે.

સોમાસાના નિયમો સમાપ્ત થાય છે.

તુલસીવિવાહ.

ઉત્સવ—શ્રી ગિરધરજી||શ્રી ગુણાંધજી (૩)

(૧૫૯૭)

ધર...પહેલા લાલ પેઠી ... ૩

સ્થળ... ... શ્રીનાથદ્વાર

હાકુરજી-- ૧ શ્રી નાથજી

૨ શ્રી નવનીતપ્રીયાજી

૧ શ્રી મથુરેશજી

ગોદના } [૧ શ્રીમુકુંદરાયજી: પ્રથમ શ્રીનાથ-
સ્વરૂપો } જીની ગોદમાં, હાલ શ્રીકાશીમાં

૨ શ્રી નટવરલાલજી શ્રી મથુ-

રેશજીની ગોદમાં, હાલ શ્રી

રાજનગરમાં]

૧૨. ઉત્સવ—શ્રી રૂઢનાથજી||શ્રી ગુણાંધજી (૫)

(૧૬૧૧)

ધર...પાંચમા ધરના માલીક...પેઠી ૫

સ્થળ...શ્રીગોકુળ

સ્વરૂપ...(૧) શ્રી ગોકુલનાથજી

૧૩. ઉત્સવ—શ્રી વલ્લભજી||શ્રી વિઠ્ઠલેશજી

(૧૭૧૯)

ધર...પાંચમું પેઠી...૧

સ્થળ...ગોકુળ

નોંધ—શ્રી સુબોધિનીજીના લેખકાર; પોઝપત્રાંચ

ઉપર ટીકા લખનાર.

કારતક સુદ

૧૪. વૈકુંઠ ચૌદસ—આ દિવસે વિષ્ણુએ વૈકુંઠ નિર્માણ કર્યું. નારાયણ બળી સારવામાં આવે છે તેથી સર્વ પિતૃ તૃપ્ત થાય છે અને સ્ત્રીઓ આમળાના ઝાડ તળે બેસી અળોકડાં ખાય છે.

૧૪. ઉત્સવ—શ્રીગોવિંદજી||શ્રીકૃષ્ણરાયજી (૧)
(૧૮૭૬)

ઘર ૧... .. પેઢી ૧૪

સ્થળ—શ્રીનાથદ્વાર

,, શ્રી જીવણલાલજી||શ્રી રણછોડજી.

(૧૯૩૭)

ઘર ૧ શ્રીદીક્ષીતજી પેઢી ૧૨

સ્થળ—બુંદીકોટા

નોંધ—એમના પછી વંશ સમાપ્ત થયો છે.

૧૫. આ દિવસે પણ ચતુરમાસ સમાપ્ત થતો માનવામાં આવે છે.

કારતક

વદ ૧ જન્મ—શ્રીરમણલાલજી||શ્રીપુરુષોત્તમજી (૪)
(૧૯૦૫)

ઘર ૬... .. પેઢી ૧૩

સ્થળ શ્રીમથુરા.

સ્વરૂપ શ્રીગોકુલનાથજી.

નોંધ—શ્રી મથુરાજીમાં તેમની એક હવેલી હતી તેમાં શ્રીગુસાંછજીના સેવ્ય સ્વામીનીજી સહીત શ્રીમદનમોહનજી ખીરાજો છે. તે

હવેલી મથુરાવાળા શ્રીગોપાળલાલજીશ્રી
કારતક કલ્યાણરાયજીના તામે થઈ છે.

૪૬. ઉત્સવ-શ્રીવિઠ્ઠલેશરાયજીશ્રીદામોદરજી (૬)
(૧૮૪૧)

ધર ૧... .. પેઢી ૧૩

(અમરેલીવાળા શ્રીલાલમણીજીના પીતા.

૧૭. ઉત્સવ-શ્રીગોપાળલાલજી-શ્રીગોવિંદલાલજી.
(૧૯૧૪).

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઢી ૧૨

સ્થળ-બુંદીકોટા

જન્મ-શ્રીગોપાળલાલજીશ્રીકલ્યાણરાયજી.
(૧૯૧૭)

ધર ૬ ... .. પેઢી ૧૩

સ્થળ શ્રીમથુરા, ભરૂચ, સુરત, કલકત્તા.

(૨) ચીમણલાલજીની હવેલી ઉપર જણાવ્યા
પ્રમાણે તેમને તામે થઈ છે ભરૂચમાં એક
હવેલી છે.

સુરતમાં શ્રીઆચારજી મહાપ્રભુજીનું મંદીર
છે તે તેમનું છે. તેમાં શ્રીમથુરાજીથી શ્રી
બાળકૃષ્ણજીનું સ્વરૂપને પધરાવ્યું છે આ
સ્વરૂપ શ્રીમથુરાજીમાં હાલ શ્રીમદનમોહનજી
બીરાજે છે તેની જગાએ બીરાજતું હતું.
કલકત્તામાં એક હવેલી છે તેમાં શ્રીદાઉજી
બીરાજે છે.

૧૮. ઉત્સવ-શ્રીગોવિંદરાયજીશ્રી ગુણાંધજી (૪)
(૧૫૯૯)

ધર બીજાના મુળ પુરૂષ પેઢી ૩

સ્થળ-શ્રીનાથદ્વાર

કારતક

૫૬ ૮. જન્મ-શ્રીરમણજી ॥ શ્રીગોપાળલાલજી.

(૧૯૫૦)

ધર ૧ ... ... પેટી ૧૫

સ્થળ કામવન

૧૧. ઉત્પત્તી એકાદશી-સત્યયુગમાં મુર નામનો દૈત્ય મોટા યગવાન અને ઉત્પાત કરે તેવા હતો તેણે નારાયણને હરાવેલા. વિષ્ણુનો પરા જય બાહુઅગમાં થયો તેથી તે બદરિકાશ્રમમાં આવી ને સિંહવતી નામની ગુફામાં જઈ પોઢ્યા. આ સ્થળે પેલો દૈત્ય જોણે નારાયણની મુઠે પકડી હતી તે આવી પહોંચ્યો. તે વખતે નારાયણના શરીરમાંથી એક બ્રુઅસુરત કન્યા નીકળી તેનું રૂપ જોઈ મુર દૈત્ય મોહ જાળમાં સપડાયો પછી તે કન્યાએ તેની સાથે યુદ્ધ કરીને હરાવ્યો હતો. તે કન્યાનું નામ એકાદશી હતું તેમને ઉત્પાતી મુરને માર્યો તેથી તેનું નામ ઉત્પત્તી એકાદશી પડ્યું છે.

૧૧ ઉત્સવ-શ્રી દામોદરજી ॥ શ્રી મથુરાનાથજી

(૧૮૯૯)

ધર...૧ પેટી ૧૨

૧૩. ઉત્સવ-શ્રીવનસ્વામજી ॥ શ્રીગુસાંઈજી (૨)

(૧૬૨૮)

ધર ૭માંના મુળ માલીક પેટી ૩.

સ્થળ...કામવન

૨૫૩૫...૬ મદનમોહનજી

કારતક

૫૬ ૧૪ ઉત્સવતિથી શ્રીજયદેવલાલજી-ગોવિંદલાલજી
(૧૯૧૯)

ધર...૧ પેઢી...૧૪

સ્થળ...વિરમગામ

સ્વરૂપ...૧ શ્રી મહાપ્રભુજીના સેવ્ય શ્રી અષ્ટ-
ભુજજી

૨ શ્રી ગુણાંબજીના સેવ્ય શ્રી રસીક-
રાયજી

આ મંદિરનો વહીવટ વિરમગામમાં ત્રસ્ટી-
ઓદ્ધારા થાય છે.

આ મંદીર તામે કરવાને તેમના જમાઇ
પોતાની પત્નિના વારસ તરીકે એક મીશ-
નરીની સહાયતાથી ત્રસ્ટીઓ સામે
અગર તેમના કાકાજીના પુત્ર શ્રી વલ્લભ-
લાલજી કામવનવાળા સામે દાવો લાવવાની
તજવીજમાં છે એમ તેમના જમાઇનું
બોલવું થાય છે.

૩૦ ઉત્સવ શ્રી મુરલીધરજી||શ્રી દામોદરજી (૩)
(૧૭૬૦)

ધર...૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઢી...૬

એમનો વશ ચાંપાસેનીમાં ચાલુ છે.

માગસર

સુદ ૨. ઉત્સવ શ્રીવજ્રભુપલજી || શ્રીગિરધરજી (૨)
(૧૭૬૫)

ધર ૩

પેઢી ૬

સ્થળ કાંકરેલી

માગસર

સુદ ૫. ઉત્સવ શ્રીજીવનલાલજીશ્રીગોકુલોચ્છવજી(૨)
(૧૮૮૬)

ધર ૧

પેઢી ૧૨

સ્થળ—મુંબઈમાં મોટી હવેલીની ગાદીએ
દત્તક થઈને પધાર્યા સુમારે ૫૬ વર્ષની વયે
લીલા વિસ્તારી (સંવત ૧૯૩૬ના માગસર
વદ ૧૩)

તેમનો જન્મ કચ્છ માંડવીમાં થયો હતો.
તેઓ વિદ્યાવિહારી હતા, અને પંડિત શ્રી
ગદુલાલજીને ચલાનારામાંના એક હતા,
પંડિતશ્રીનો સત્સિદ્ધાંત માર્ગદર્શક ગ્રંથ છપા-
વવામાં આ મહારાજની સહાયતા હતી.

એઓશ્રી પાસે પંડિતશ્રીનું મોટું માન હતું
અને તેમની ગાદીને દીપાવે તેવા હાલના
મહારાજ શ્રીગોકુલનાથજીને દત્તક તરીકે
પંડિતજીએ પસંદ કર્યા હતા.

તેમનો આપણા શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરજીવન-
દાસ ઉપર સંપૂર્ણ ભરસો હોવાથી પોતાના
વસીલતનામામાં ટ્રસ્ટીઓમાંના એક નીમ્યા
હતા જે ભરસાને સંપૂર્ણ પાત્ર છે તેવું
શેઠજીએ, આ મંદીરનો વહીવટ હાલના
મહારાજ ઉમરમાં આવ્યા ત્યાંસુધી કરી અને
તે પછી તમામ મિલકતની સાંપ્રત મહારા-
જશ્રીને કરી, દેખાડી આપ્યું છે. હજી પણ એ
ગાદીની વખતોવખત અમુલ્ય સેવા તન-મન
અને ધનથી કરતા જણાય છે.

માગસર

સદ

શ્રીગોકુળનાથજી ॥ શ્રી ગુસાંઈજી (૩)

(૧૬૦૮)

ધર આયાના માલીક પેઠી જે

સ્થળ શ્રીગોકુળ

સ્વરૂપ શ્રીગોકુળનાથજી

મોટા વિદ્વાન ૯૦ વર્ષનું આયુષ ભોગવેલું:
પરદેશગતતાના વચનામૃતો એમનાં છે, તે
બીજે સ્થળે છાપ્યાં છે. તેમનું ચીત્ર પણ
બીજે સ્થળે આપવામાં આવ્યું છે.

બોમ્બે ગેઝેટીઅરનાં ૯ માં ગ્રંથમાં એમની
ઘણીજ પ્રશંસા લખેલી છે.

તેમનો સ્નેહ તેમના નાના ભાઈ શ્રીધન-
શ્યામજી ઉપર ઘણો હતો. તેમના એકાદ લાલ-
જીએ શ્રીધનશ્યામજીના ઠાકુરજી શ્રીમદ્દનમો-
હનજીને રાત્રે છાનામાના લઈ ગયા. સવારના
ખજર પડી કે ઠાકુરજી નથી, એથી શ્રીધન-
શ્યામજીએ અન્ન જળનો ત્યાગ કર્યો. આ
વાતની ખજર પડી કે તરતજ શ્રીગોકુળનાથજી
ત્યાં ગયા. તપાસ કરતાં હાથ ન લાગ્યા ત્યારે
શાપ દીધા કે જેણે મારા ધનશ્યામનું મન
દુઃખવ્યું છે તેમનો વંશ જળે. તેજ
પ્રમાણે થયું.

શ્રીગુસાંઈજી પાસેથી એ સ્વરૂપ માંગી લેવાની
સૂચના શ્રીધનશ્યામજીને આ શ્રીગોકુળનાથ-
જીએ કરી હતી.

માગસર

સુદ ૭ ઉત્સવ-શ્રીવજનાથજી ॥ શ્રીવિકલનાથજી (૩)
(૧૬૦૨)

ધર ૬

પેઠી ૧૦

સ્થળ-મથુરા

૮ ઉત્સવ-શ્રીવિકલનાથજી ॥ શ્રીદામોદરનાથજી (૩)
(૧૮૨૬)

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઠી ૧૦.

તેમનો વંશ ચાણુ છે. તે ચાંપાસેની વાળો છે.

૯ ઉત્સવ-શ્રીમુરલીધરજી ॥ શ્રીગોપીંદ્રનાથજી (૩)
(૧૭૮૮)

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઠી ૧૦.

૯ ઉત્સવ-શ્રીપુરુષોત્તમજી ॥ શ્રીવિકલનાથજી (૪)
(૧૮૦૬)

ધર ૬

પેઠી ૧૦.

સ્થળ-મથુરા

એમનો વંશ મથુરાજીની ગાદીમાં ચાણુ છે.

માગસર

સુદ ૯ શ્રીભારતમાર્તઙ વેદાંત ભટ્ટ પંડિત શ્રીગદુલાલજીની
સંવત્સરી તેમનું નિર્વાણ શ્રી ભાવનગર શહેરમાં સંવત
૧૯૫૪માં થયું.

જન્મ સંવત ૧૯૦૧ પોશ વદ ૧૨ સોમ.

નિર્વાણ સંવત ૧૯૫૪ માર્ગશીર્ષ સુદ ૯ ગુરુ.

ઉન્માલન્મધુમાધર્વાપરિસરરજૂજદ્રસન્તોત્મવે

તસ્મિન્કોકિલયૂનિ કૂંજતિ કલં મઝીરમજ્જુસ્વનમ્ ।

તિષ્ઠદ્ધિસ્તરુકોટરેપુ ન મુખં યદર્શિતં લજ્જયા

યાતેઽસ્મિન્વિપયાન્તરં કટુ રટન્ત્યેતે વનં વાયસઃ ॥ ૧ ॥

કવિકુલચક્રચૂડામણિ પંચનદી પંડિતવર્ય-ભારત
માર્તઙ-શ્રીમદ્વેદાંત ભટ્ટાચાર્ય, આશુકવિ, શતાવધાની, ઘટિકા
શત, મહર્ષિ, સંપ્રદાયદુર્ગ, શ્રાતસ્માર્તઆર્ય ધર્મોદ્ધરણ
ધુરીણ, સાર્ય ભોમ પ્રસિદ્ધ પંડિતરત્ન, વિનયવારિધી
ઘૃત્યાદિ અનેક ઉપપદ્માલંકૃત શ્રી ગદુલાલજી ધનસ્વામજી.

મુંબઈ શહેરમાં બહારકોટ કેથીડ્રલ સ્ટ્રીટમાં તેમની માતુશ્રી શ્રી લાડુબેટીજીના નામથી ઓળખાતી હવેલી છે. તેમાં તેમનાં નાના (માતુશ્રીના પીતા) જીનાગદવાળા શ્રી ઝિજવલ્લભજી ઉપનામ શ્રી મગનલાલજી શ્રી વિક્ર-લેશજી (૧૮૫૬ ભાદો વદ ૬) થાય. તેમના સેવ્ય શ્રી બાળમુકુંદજીનું સ્વરૂપ આ હવેલીમાં ખીરાજે છે.

આ મંદિરનો અને તેના અંગની ગૌશાળા-મુંબઈમાં અને મલાડમાં આવી છે તેનો, તથા તેમની સર્વ સંસ્થાનો ટ્રસ્ટીઓમાં આ સંસ્થાની ખરી કાળજી ધરાવનારા બે વણીક, શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરજીવનદાસ અને શેઠ પરષો-નમદાસ ઠાકોરદાસ, અને એક ભાટીઆ ગૃહસ્થ શેઠ ચરણદાસ ચત્રભુજ છે, અને મંત્રીમાં આ ગુજરાતી દીપલુના અને પર્વ તિથ્યાવળીના બનાવનાર અને પ્રકાશક છે. ટ્રસ્ટીઓ વહીવટ માન્યાધિકારી મંત્રી મારફત કરેછે.

તેમનું એક વિદ્યાલક્ષ્મી પુસ્તકાલય છે. જેમાં પ્રાચીન હસ્ત લેખીત ગ્રંથોનો મોટો જથ્થો હતો, તેમાંથી શ્રીનાથ-દ્વારવાળા ટીકેટશ્રીના અને શ્રી જીંદીકોટાની ગાદીવાળા મહારાજશ્રી તરફથી પંડિતશ્રીને વાંચવા આપેલા ગ્રંથોની હુમારી કારકીરદીમાં પાછા આપી દેવાની માંગણી થતાં તે પ્રમાણે તે ગ્રંથો સૌ સૌને સ્વાધીન કરતાં બાકીનો પણ સંગ્રહ સારો હોય એમ તૈયાર કરેલા સુચીપત્ર ઉપરથી જણાશે. આ બાબતની રા. રા. મુળચંદ તુળસીદાસ તેલીવાળા બી.એ., એલએલ. બી. એમણે પુષ્ટિભક્તિસુધા-કરમાં સંવત ૧૯૭૨ની સાલના શ્રાવણ-ભાદ્રપદ વદ ૧૧ના અંક ૫-૬માં નોંધ કરી છે કે; “આનંદ થાય છે કે હાલમા એ સંસ્થાના મુખ્ય ટ્રસ્ટી રા. રા.

ત્રિભુવનદાસ વરજીવનદાસ તથા સેક્રેટરી રા. રા. કાશીદાસ નારણદાસ દલાલ, એમણે, બહુ અસંતોષનું કારણ એ સંસ્થાની વ્યવસ્થાના સમ્બંધમાં નહિ રાખવા પ્રયત્ન કર્યો છે. * * * પ્રથમ ખિલકુલ હસ્ત લિખિત પુસ્તકોનું કાષ્ટને દર્શનજ કરવા દેવામાં આવતું ન હતું, તેને બદલે રા. રા. ત્રિભુવનદાસે તથા રા. રા. કાશીદાસે જે નીતિનું અવલંબન કરીને ત્યાં સંસ્થામાં એસીને હસ્ત લિખિત ગ્રંથો વાંચવાની તથા ઉતરાવી લેવાની જોઈવળ કરી આપી છે તે યોગ્યજ કર્યું છે. આમ કરવામાંજ સદ્ગત પંડિતજીનો ઉદ્દેશ જે વિદ્યાપ્રસારનો હતો તે સચવાય છે * * * મુખ્યમાં વિદ્યમાન સાંપ્રદાયિક હસ્ત લિખિત સંગ્રહ જેવો પંડિતશ્રી ગદ્ગલાલાજીનો છે તેવો કાઠપણુ અન્ય સ્થળે નથી * * *

આ સંસ્થામાં એક વિદ્યા લક્ષ્મી પાઠશાળા છે. આ પાઠશાળામાં અમુક સંખ્યામાં પ્રાણીય વિદ્યાર્થીઓ રાખીને તેમને શાસ્ત્રદ્વારા અધ્યયન કરાવાય છે.”

રા. રા. મુળચંદ ગોલીવાળાએ “ હાલ ” સમ્બંધ વાપરેલ છે તેમાં તેમાં ઉદ્દેશ ધણું ઉંડો હોય એમ જણાય છે. એમનું અરજોકન કવિ કાવ્ય રતનાકરના હસ્તક જ્યારે આ હસ્તલેખીત ગ્રંથો હતા તે વખતની વ્યવસ્થા માટે છે. તેઓની માન્યતા એવી હતી કે તેઓ આ સંસ્થામાં તેટલાજ પુરતા પોતા ખાસ વસ્તી છે અને પંડિતશ્રીની બીજી કાઠપણુ મીલકત સાથે તેમનું કાંઈ લેવું દેવું નથી, અને તેથી કરીને તેટલા પુરતો ભાગ તેમની ખાસ ખાનગી મીલકત હોય તેમ ધારી તેમની તરફથી તે “ હસ્ત લિખિત પુસ્તકોનું કાષ્ટને દર્શન

કરાવતા નહીં. આ સ્થળે હમારે પણ જણાવવું જોઈએ કે તેમની કારકીર્દીમાં હમે પોતાને પણ તેમનું દર્શન થવું દુર્લભ હતું. જ્યારે સંસ્થાના મંત્રીને તેના દર્શન દુર્લભ હતાં તો બીજાઓને દુર્લભ હોય તેમાં નવાઈ હોયજ નહીં.

જ્યારથી આ હસ્ત લેખીત ગ્રંથોની બાબતમાં જનસમાજને લાભ થાય તેવા નિયમો ઘડવામાં આવ્યા છે ત્યાર પછી આ બલભદ્ર શર્માએ આ સંસ્થામાંથી પોતાનું અંગ ખેંચી લીધું છે અને એવી માન્યતા ઉપર આવેલા જણાય છે કે હમારે આ સંસ્થા સાથે કાંઈ લેવા દેવા નથી, જે કે તેમાંથી પગ કાઢવા માટે તેઓ બીલકુલ ખુશી હોય એમ જણાતું નથી. જે તેઓ એમ સમજતા હોય કે આ સંસ્થા સાથે સંબંધ નથી તો સારો રસ્તો એ છે કે તેઓએ રાજીનામું આપવું જોઈએ, પણ આવવાના દાંત અને દેખાડવાના દાંત તેમના આ સંસ્થાની બાબતમાં જુદા હોય એમ જણાય છે.

આ સંસ્થાનો વહીવટ સારા આદમીઓના હાથમાં નથી એવી બાબતના લેખ ઉગર જણાવેલા હસ્ત લેખીત ગ્રંથો માટે નવા નિયમો ઘડાયા પછી અને બલભદ્ર શર્માએ તેમાંથી પોતાનું અંગ કાઢી લીધા પછી ધી ગુજરાતીમાં પ્રથમ એક મુલતાની મથુરાદાસની સહીના લેખો આવવાની શરૂઆત થઈ. તેમને તેવા લેખ આપવાનું શું કારણ હતું તે હમારે જનસમાજને જણાવવાની ઘણી કડવી દુરજ પડે છે. એમણે પોતાની પેટબગાવા હોલવવા માટે પોતાની મતલબનો લેખ એમની પડોસમાં રહેનાર એક બ્રાહ્મણ વસંતરામની સહીનો પ્રકટ કરાવ્યો હતો.

તે લેખમાં ખાસ બળભદ્ર શર્માનું નામ લખી જણાવવામાં આવ્યું હતું કે આ સંસ્થામાં જે કોઈ જણકાર અને દેખતા હોય તો તે એકજ બળભદ્ર શર્મા અને બાકીના બધા અગ્નિયા અને ચક્ષુ વિનાના છે. સારાંશ ધૃતરાષ્ટ્રો એકઠા થયા છે. આવી રીતે લેખો છપાવી સંતોષ થયો ન હતો, પણ આ મુલતાની મથુરાદાસ આ સંસ્થાને મદદ કરનારાઓમાંના કેટલાકોને ઘરે જઈ “રાવ” રેડવા લાગ્યા કે આ સંસ્થામાં ઘણો અંધેર કારભાર ચાલે છે અને મલાડમાં ગૌશાળા છે તેમાં ગાયોને કાંઈ ખાનપાન આપતા નથી અને કસાઈ કરતા વધારે નિર્દયતાથી મારી નાખવામાં આવે છે. બહાર ગામમાં પણ એવીજ અફવા ઉડાડવામાં આવી હતી-આવી શ્રીરીયાદ મોટાં મંદીરના મહારાજ ગો. શ્રીગોકુલનાથજી પાસે પણ કરવામાં આવેલી પણ તેઓશ્રી શ્રીરીયાદ કરનારનો અંદરનો હેતુ સમજતા હોવાથી હમોને તે માટે કાંઈ તે બાબતમાં કહેવામાં આવેલું નહી. તેવીજ રાવ હમારા પાડોસી મુલતાની પરમ વૈષ્ણવ આ સંસ્થાને વખતો વખત સેવા કરનાર શેઠ નારણદાસ આસા-મલને આ મથુરાદાસ તરફથી કરવામાં આવેલી તેમણે એ બાબતમાં હમોને પુછ્યું ત્યારે તેમને ઘટતો ખુલાસો કર્યો તેથી સંતોષ પામ્યા અને તે પછી આ મુલતાનીને એવી એવી ખોટી ફરીયાદ પોતાને પેટ બળત્રાને લીધે ન કરવા શીખામણ આપી. ત્યારપછી મોટા મંદીરમાં મહારાજ અને વૈષ્ણવો સમક્ષ એક રાવ બહાદુર કેશ-વજી નયુ સેલર જે. પી. એ હમોને સંબોધીને આક્ષેપ મુક્યો જેનો સારાંશ ઉપર પ્રમાણે હતો.

છેવટે કહ્યું કે “ દાલમા કાંઈપણ કાળું હોવું જોઈએ.” આથી હમારી ખાત્રી થવા લાગી કે આ સંસ્થા તરફ સારા સારા ગૃહસ્થોનો અણુગમો આ મુલતાની મથુરાદાસે ઉત્પન્ન કર્યો છે, આ હકીકતો હમોએ શેઠ ત્રીભુવનદાસ પ્રેસીડન્ટ સાહેબને જણાવી તેમને તે બાબતનો ટુંકો અને ટચ “ ધી ગુજરાતીમાં ” એક પત્ર લખી મોકલ્યો તેમાં હમારી બાબતમાં જેટલો ભાગ પ્રેસીડન્ટ સાહેબે લખી મોકલ્યો હતો તે અધિપતીએ કાઢી નાંખીને બાકીનો ભાગ શેઠના નામને ખાતર પ્રકટ કર્યો. ત્યાર પછી તે બાબતની ચર્ચા પત્ર-દ્વારે આવતી બંધ થઈ. પણ હમોને રૂબરૂમાં ન સાંભળી શકાય તેવા આક્ષેપો “ બાંગડ ” કેશવજી નથુ સેલર જેવા સંભળાવવા લાગ્યા. એવાઓની ગેરસમજુતી દૂર કરવા માટે હમારે આ સ્થળે ખાસ જણાવવું જોઈએ કે આ મુલતાની મથુરાદાસ તે કોણ? અને એમને આવી નિંદા કરવાનું કારણ શું?

આ સંસ્થાને લગતી મલાડમા રા. રા. વીઠલદાસ રાજરામ દલાલે પંડિતજીના નામે ઉધરાણું કરી એક ગૌશાળા અને તેના નિભાવ માટે હવાફેર કરવા આવનારા માટે એક મજલાની ચાલ બાંધી છે. ઉન્હાણાના દીવસોમાં આ ચાલને સેનીટેરીયમ માની ઘણા ભાડું આપી રહેવા આવે છે. આથી પંડિતશ્રીની સંસ્થાને વાર્ષિક પેદાશ સુમારે રૂ. ૪૦૦) જેટલી આવે છે.

આ ચાલ બંધાઈ ત્યારથી ઉત્તર બાજુમાં હવા અજવાળાવાળા સારામાં સારા બંને ગાળાના બે દીવાનાખાના આ સંસ્થાની મેનેજિંગ કમીટીમાંના એક

સરકારી નોકરી કરનાર જ્ઞાતે મોઢ વણીક રા. રા. ભુખણદાસ ભાણુભાઈ દેસાઈએ પોતાને હસ્તક રાખેલા અને તેમાં પોતાનો સરસામાન રાખેલો અને જરૂર પડે તો ત્યાં જઈ ઉન્હાળાની મોસમમાં હવાફેર કરવા જતા અને કુટુંબ સહીત રહેતા. કેવા હકથી રહેતા તેની હમોને પ્રથમ ખબર નહીં. હમો પોતે પણ એક વખતે હમારી પહેલાના મંત્રી રા. રા. હાકોરદાસ દલાલના વખતમાં રૂ. ૩૫)નું ભાડું આપી આચાલમાં રહેતા હતા, તે વખતે આ રા. રા. ભુખણદાસ હમારી માફક ભાડુત તરીકે રહેતા હશે એવો હમોને ખ્યાલ હતો, જ્યારે આ સંસ્થામાં હમો માન્યા-ધિકારી મંત્રી તરીકે કામ કરવા લાગ્યા તે પછી મલાડની જગાનો વહીવટ રા. રા. ભુખણદાસના હાથમાં હતો, તેમણે આ મુલતાની મથુરાદાસને ભોંયતળીએ ૬ માસની મોસમનું ખીલ કરી ભાડુત તરીકે રાખેલો તેના કબજામાં પણ સરસમાં સરસ ચાલતો ભાગ ભાડે આપેલો જોયો. જગાના પ્રમાણમાં અને ખીજનએ આગળથી જે ભાડું આવતું હતું તેના પ્રમાણમાં આ મુલતાની પાસેથી જે ભાડું લેવામાં આવતું તે ઘણું ઓછું હતું. આ માટે હમોએ પુછપરછ કરી ત્યારે હમોને મીં ભુખણદાસ તરફથી જણાવવામાં આવ્યું કે તે ઘણો ઉપયોગી અને ઉઘમી માણસ છે, માટે તેનું ભાડું ઓછું લેવામાં આવે છે. હમોને આ માણસ માટે મલાડમાં તેમના ઉઘમનો જે જતાંત મલ્યો હતો તે ઉપરથી ગંભીર વિચાર થયો કે આવા “ ઉઘમી ” માણસો પોતાના ઉઘમનો ઉપયોગ આ સંસ્થાની હાની કરવામાં રખેને કરે. એમનો પોતાનો ખંજલો આ

ચાલની લગોલગ પણ ખુણામાં હતો અને છે. પોતે
આ ચાલમાં ફક્ત રૂ. ૨૫) મોસમના આપે અને
પોતાનો ખર્ચો બીજાને રૂ. ૧૫૦) ના ભાડે આપે
આવો તેનો ઉદ્ધમ!!! ધંધો મલાડમાં ઇસ્ટની દલાલી
કરતો જણાયલો. આ ચાલમાં રહી આ સંસ્થાના ત્યાં
રહેતા માણસોને ખાસ પોતાના ખર્ચાના કામમાં
લગાડતો. જો તેમની મરજી પ્રમાણે ન કામ કરે
તો તેની શીરીયાદ અત્રે કરી તેમને વખતોવખત
ડપ્કો અપાવતો, કદાચ દંડ પણ કરાવતો; પણ
પણ અન્યાય ક્યાં સુધી ચાલે? પાપનો ધડો ભરાઈ
ઉભરાવા લાગ્યો. માણસોની સંવેદનશીલ શીરીયાદ આ
મુલતાની વિરૂદ્ધ આવવા લાગી. કેટલીક તો ઘણી
ગીલીય શીરીયાદો હતી. કમીટી ભરી, તે શીરીયાદો રજુ
કરી આ વખતે આ મુલતાનીએ આ સંસ્થામાંથી કાઢી
મુકાયલા નોકરો પાસે તેમજ તેમના લાગતાવળગતાઓ
પાસે શીરીયાદ ઉપર શીરીયાદ હમારી જાત માટે કરાવી.
એકંદરે વીચાર કરતાં કમીટીએ ઠરાવ કર્યો કે આ મુલતા-
નીને મલાડની ચાલીમાં બીજાકુલ રાખવો નહીં એકદમ
જમા ખાલી કરાવવી. રા. રા. જુખણદાસે વાંધો લીધો
કે મેં તેને ૧૨ માસની બંધણીથી ભાડે રાખ્યો છે તેથી
ખાલી કરાવી શકાય નહીં. પણ તે તેમની ફક્ત મોંઢાની
વાત હતી. બીજામાં ફક્ત મોસમનીજ બંધણી હતી.
જેમ તેમ સમજવી વાણીઆ વિદ્વાનો ઉપયોગ કરી
આ મુલતાનીને આ ચાલમાંથી રૂકસત આપી. તેની
પેટ બળવાના ઉપર જણાવેલા તેમના લેખો અને તેમનું
ધરે ધર જઈ રાવ રેડવાનું થયું.

આ મુદ્દતાનીનું પ્રકરણ સમાપ્ત થયા પછી રા. રા. બુખણદાસ એ ચાલીમાં કયા હકથી બે દીવાનખાના વાપરે છે તે માટે સવાલ ઉભો થયો તે માટે લખીતવાર તેમને પુછવામાં આવ્યું આ સંસ્થાના જુના દફતરોમાંથી એક ખીલ રા. રા. ઠાકોરદાસ દલાલ અને ખીજા બેની સહીનું રૂ. ૪૫) ના ભાડનું ખીલ રા. રા. બુખણદાસના નામનું હાથ આવ્યું પણ તે વસુલ થયલું હોય એમ જણાયું નહીં. રા. રા. ઠાકોરદાસને તે બાબત પુછતાં જણાયું કે તે જગા તેમને ભાડે આપવાનું નકી કરેલું હતું પણ “ ભારતેમીઆ ” આગળથી કોણ વસુલ કરી શકે ? જ્યારે કમીટીમાં એ સવાલ રજુ થયેલો ત્યારે મીં. બુખણદાસે એમ જણાવ્યું કે એ ચાલ બાંધવાનું ઉત્તરાણું કરવામાં આવેલું તે વખતે હમોએ રૂ. ૧૦૦૦) એક હજારની રકમ હમારા એક મીત્ર પાસે ભરાવી આપી તેના બદલામાં ૨૫ વર્ષની સરતે વગર ભાડે તે ચાલમાં હમોને પસંદ પડે તેવા ચાર ખંડ આપવામાં આવ્યા છે. તે બાબતનો દસ્તાવેજ જોઈ નથી પણ એક કાગળ શેઠ ત્રીભુવનદાસની સહીનો છે. તે હજુ સુધી તેમને હાથ લાગ્યો નથી. આવું જ્યારે તેમનું બોલવું થયું ત્યારે હાલ સ્વર્ગવાસી શેઠ રણછોડદાસ ઠાકરશીનું બોલવું થયલું કે વાણીઆ ભાઈએ પારકે પૈસે રૂ. ૧૦૦૦) નું બાજ આવી જગા રાખી પ્રાપ્ત કર્યું ગણાય નહીં કે શું ? એવી સરતે રૂપીઆ લઈ શકાય કે કેમ ? શેઠ ત્રીભુવનદાસ એકલાથી એવી સરતે આ સંસ્થામાંથી વગર ભાડે કોઈને એવી જમાનો કોઈ પણ ભાગ આપી શકાય કે કેમ ? આવા પ્રશ્નોથી એમનું મન દુઃખાય તેમાં નવાઈ નહીં, કારણ કે એવા સત્યવક્તાના ઉદ્ગારો દુઃખ ઉત્પન્ન

કરે તેવા હતા. ત્યાર પછી આ સવાલો રખેને ગંભીર રૂપ પકડે તેમ ધારી આ વર્ષે રા. રા. ભુખણુદાસે પોતાની રાજ્યશીથી પોતાના તાબાના દીવાનખાનાઓ ઉપરના તાળા ખસેડી નાંખ્યા છે અને તેમાંથી પોતાનો તમામ સરસામાન લઈ ગયા છે. આવી રીતે દીવાનખાના ખાલી પડવાથી આ સાલ આ સંસ્થા ભાંડે આપવા ભાગ્યશાળી થઈ છે તે માટે હમો રા. રા. ભુખણુદાસનો સંસ્થા તરફથી ઉપકાર માનીએ છીએ, આવા સવાલોથી તેમનું મન દુઃખાવાથી આ સંસ્થામાં કાંઈ પ્રકારના વહીવટમાં ભાગ લેતા નથી એટલુંજ નહીં પણ હમારી સાથે તેમનો પ્રથમ જે સંબંધ મિત્રપણનો હતો તે હતો નહતો તેવો કરી નાંખ્યો છે. જેવી પ્રભુ ઈચ્છા.

આ પંડિતજી માટે ટીપણીના પાન ૩૮-૩૯ ઉપર જે ઉદ્દગારો પંડિતજીની બાબતમાં હમોએ લખ્યા છે તેથી કેટલાક આચાર્યશ્રીઓને માહું લાગે એવો સંભવ ઉત્તર થાય એમ આસપાસ ઝૂંકાતા વાચકોથી લાગે છે. હમો આ ભટ્ટ વર્ગમાંના એક પંડિતશ્રીને પોતાની જાતના ખરા પણ આચાર્યશ્રીની પદ્વી ધરાવનારા, એવા આચાર્યની પદ્વીએ મુકવાની જરાપણ હમારી ખાયસ નહતી અને છે પણ નહીં. હમારો લખવાનો ઉદ્દેશ એટલોજ કે તેમને જે જે આચાર્યશ્રી તરફથી વખતો વખત સહાય અને આશ્રો મળ્યો છે તે વ્યક્તિને બાદ કરતા બાકીના વર્ગની તેમના તરફ જોઈએ તેવી દીક્ષાઓ અને સહાય ન હતી. જેઓ તરફથી જે કાંઈ સહાય મળી છે તેનો બદલો પંડિતશ્રીએ તેમના વિદ્યાજળનો લાભ આપી મહારાજેશ્રીના

એક સેનાધીપતી તરીકે આ સંપ્રદાયની રક્ષા કરી છે. સેનાધિપતિ લોડ કીચનરના પ્રાક્રમે જેમ જીઓર્જ ચહેનશાહના પ્રાક્રમે ગણાય અને તેથી જીત મળે તે શહેનશાહનીજ જીત ગણાય, તેમજ આ ધર્મ યુદ્ધમાં સેનાધીપતી પંડિત શ્રી ગદુલાલાજીના જે વિદ્યા જળના પ્રાક્રમેથી મેળવેલી જીત તે મહારાજ-રાજના રાજની-જીત ગણાય એમ બોલવા અથવા લખવામાં રાજકર્તાઓનો નિંદા કરી ગણાતા નથી. આ તો બળશીતી વાત છે કે રણસંગ્રામમાં લોહી રેડનારા સીપાયડા હોય છે અને જશ ખાનારા તેઓના ઉપરી હોય છે. એ નજરે હમો જોઈને પંડીતશ્રીના પ્રાક્રમે માટે ઉદગારો કાઢેલા છે. તે જીતાંપણ કાઈપણ ગુશાંધના બાળકને એથી બોટું લાગવા સંભવ હોય તો હમો તે માટે તેમની ક્ષમા માગીએ છીએ.

આ સંપ્રદાયમાં મોટા મોટા વિદ્વાન આચાર્યો થઈ ગયા છે. દશદિગંત વિજયી કહેવાયા છે. બોંબે ગેઝેટીઅર જેવા સરકાર તરફથી પ્રગટ કરવામાં આવેલા ગ્રંથોમાં શ્રી ગુસાંયજીના ચોથા લાલ શ્રી ગોકુલનાથજી જેવાની વિદ્વતા માટે સુંદર લખાણો થયા છે. લેખવાળા શ્રીના ગ્રંથોના સાહિત્યને એકઠા કરવામાં જો આવે તો મહાભારત હાલ જે હૈયાત છે તેનાથી ૯ ગણા કદના મહાભારતોનું કદ થાય અથવા હાલ હૈયાત ૧૮ પુરાણો છે તેને બેવડા કરતાં ગ્રંથનું જે કદ થાય તેટલા કદનું તે સાહિત્ય છે. હાલ તો સંપ્રદાયમાં તેથી ઉલટું નજરે પડે છે અને ભદ્રજી વર્ગમાં પંડીતજી જેવા એક દીપક ઉપર જણાવેલી પ્રખ્યાતીના આચાર્યોશ્રીની

યાદ દેવડાવે, ત્યારે આ દિપક માટે તેવા ઉદ્દગારો સહેજમાં નીકળી જાય તે બનવા જેવું છે.

હમોને હમારા એક મિત્રે ખાસ યાદ કરાવ્યું છે કે આ પંડિતશ્રીને શ્રીનાથદ્વારના હાલ ડીકેટશ્રીનો, મુંબઈના મોટા મંદીરવાળા મહારાજશ્રી જીવણલાલજી મહારાજનો, શ્રીકાંકરોલીવાળા શ્રી બાળકૃષ્ણજીનો, અને શ્રીકામવનવાળા શ્રીદેવકીનંદનાચાર્યજીનો, અઢો આશ્રો મળતો હતો તેમ તેમનું માનપાન સાચવતા હતા, આ વાત પ્રશંસાપાત્ર છે. પંડિતશ્રીને શ્રીજીવણલાલજીએ પ્રસંગોપાત જોઈએ તેવો આશ્રો આપવાથી અને માનપાન સાચવવાથી પંડિતશ્રીએ ખાસ કાળજીથી તેમની પાછળ તેમની ગાદી દીપાવે તેવા બાળકને હાલના મહારાજશ્રી ગોકૃષ્ણનાથજીને પસંદ કર્યા હતા.

આ સંપ્રદાયમાં આ પંડિતશ્રીનો રચેલો વેદાંત ચીંતામણી નામનો એક ગ્રંથ છે જે સર્વત્ર આધારરૂપે મનાય છે.

માગસર

સુદ ૧૦ ઉત્સવતિથી શ્રીદામોદરજી ॥ શ્રીવજ્રરતનજી
(૧૯૦૨)

ધર ૧

પેઠી ૧૩.

સ્થળ-વેરાવળ

તેમના વહુજીનું નામ શ્રી ગંગા વહુજી હતું. મુંબઈમાં કુંભાર ટુકડામાં એમની હવેલી હતી તેમાં શ્રી ગુણાંધજીના સેવ્ય શ્રી મદન-મોહનજી ખીરાજતા હતા જેને હાલ શ્રીલાલની હવેલીમાં પધરાવવામાં આવ્યા છે. મકાન શ્રી રાજનગરના શ્રી બ્રજરાયજી (લંગડા)

મહારાજના વહુજી બાબુજી મહારાજે વેચાતું
લીધું હતું. ત્યારથી તેમના નામે હવેલી
ઓળખાતી હતી.

માગસર

સુદ ૧૧

મોક્ષદા એકાદશી.

ચંદન અને પુષ્પ અને પંચામૃતથી વિષ્ણુની
પુજા કરવી. નૃત્ય કરાવવું, અને મંગળગીત
ગવરાવવાં. માતા પિતા અથવા પુત્ર વગેરે
કોઈ નરકમાં પડેલું હોય તે આ એકાદશીના
પ્રભાવથી સ્વર્ગમાં જાય છે. એટલે તે મોક્ષ
આપનારી એકાદશી કહેવાય છે. મોક્ષ
આપનારી આ એકાદશી જેવી ખીજી કોઈ
એકાદશી નથી.

૧૧ ઉત્સવ-શ્રીવિક્કલરાયજી (નાથજી) ॥ શ્રીકૃષ્ણરાયજી
(૧૮૭૯)

ધર ૧ પેઠી ૧૪.

૧૧ ઉત્સવ-શ્રીકલ્યાણરાયજી ॥ શ્રીવિક્કલનાથજી (૪).
(૧૮૮૫)

ધર...૬ ... ... પેઠી ૧૩

સ્થળ-મથુરા

નોંધ-શેરગઢની વંશાવળીનો પ્રતમાં ઉત્સવની
તિથી વદ ૧૧ આપી છે.

૧૧ ઉત્સવ-શ્રી અજવલ્લભજી ॥ શ્રી મુરલીધરજી
શ્રી આળકૃષ્ણજી
( )

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી ... પેઠી ૧૪

સ્થળ-ચાંપાસેની

વંશ સમાપ્ત. આ મહારાજશ્રીનું અસલ.

નામ શ્રી બાળકૃષ્ણજી; પણ જુનાગઢની
ગાદીએ પધાર્યા પછી શ્રી અજવલ્લભજી નામ
ધારણ કર્યું.

માગસર

સુદ ૧૩ જન્મતિથી-શ્રીજવણલાલજી||શ્રીવલ્લભજી
(૧૯૧૬)

ધર...૧ ... પેઢી ૧૩

શ્રી કાકા વલ્લભજીના ત્રીજા લાલના વંશમાં
સ્થળ-પોરબંદર

પ્રથમ શ્રી ગોકુલના ત્યાં તેમના ઠાકુર-
જીની ચોરી થઈ તેથી ખાટું મન થઈ ગયું
તેથી તે ગામ છોડી દીધું

સ્વરૂપ-શ્રી મહાપ્રભુજીના મેવ્ય શ્રી મદન
મોહનજી પોરબંદરની હવેલીમાં ખીરાજો છે.
આ ઠાકુરજીનો પાટોત્સવ આવણુ વદ ૧૧નો છે

૧૪ જન્મ-શ્રીદ્વારકેશલાલજી||શ્રીવિઠ્ઠલનાથજી
(૧૯૬૦)

ધર...૧ શ્રી દીક્ષિતજી...પેઢી ૧૪

સ્થળ-ચાંપાસેની

આ લાલને તેમની કચ્છ-માંડવીવાળા કાકી
શ્રીકમળાવહુજી ગોસ્વામીની ખોજે લેવાના છે

૧૫ હપ્તનભોગ.

શ્રી બળદેવજીનો જન્મોત્સવ.

શ્રી દત્તાત્રયનો જન્મ.

મુંબઈમાં ગો. શ્રીદ્વારકેશલાલજીને માથે ખીરાજો
છે તે શ્રીદાહિજીનો પાટોત્સવ.

આગસર

સુદ ૧૫ ઉત્સવતીથી-શ્રી દ્વારકેશજી ॥ શ્રી વિઠ્ઠલેશજી.
(૧૭૭૪)

ધર ૧

પેઢી ૬.

શ્રી કાકા વસ્ત્રબજીના પહેલા લાલના વંશમાં
સ્થળ

તેમનો વંશ ચાલુ છે-અમરેલી-એટ દ્વારકા-
જામનગર-ડીયાદ-મુંબઈ.

૧૫ ઉત્સવ-શ્રી ગોપાલજી ॥ શ્રી વિઠ્ઠલરાયજી (૧)
(૧૮૧૦)

ધર નં. ૬

પેઢી ૬.

સ્થળ-કાશી

તેઓશ્રી મહાન વિદ્વાન અને ગ્રંથકાર કાશી-
વાળા શ્રી ગીરધરજી (૧૮૫૭ પોષ સુદ ૩)
ના પીતા થાય.

૧૫ ઉત્સવતીથી-શ્રી ધનશ્યામજી ॥ જદુનાથજી.
(૧૮૪૧)

ધર ૧

પેઢી ૧૧.

શ્રી બડે દાઉજના વંશમાં

સ્થળ કામવન-ગોકુળ-મુંબઈ.

વંશ ચાલુ છે.

આગસર

વદ ૨ ઉત્સવ-શ્રી ગીરધરજી ॥ શ્રી મથુરાનાથજી.
(૧૮૮૪)

ધર ૧

પેઢી ૧૩.

શ્રી બડે દાઉજના વંશમાં

સ્થળ નડીયાદ

ભાગસર

વદ ૨ ઉત્સવ-શ્રી મુરલીધરજી ॥ શ્રી ગોવિંદરાયજી.
(૧૮૬૬).

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજીના ત્રીજા લાલના વંશમાં
સ્થળ પેઢી ૬

ચાંપાસેનીમાં વંશ ચાલુ છે.

૩ ઉત્સવ-શ્રી મદુજી ॥ શ્રી મયુરાનાથજી.
(૧૮૯૪)

ધર ૧ પેઢી ૧૩

શ્રી બડે દાઉજી ॥ શ્રીગિરધરજીના વંશમાં
સ્થળ-નડીયાદ

૧૭ ઉત્સવ-શ્રી કલ્યાણરાયજી ॥ શ્રી ગોવિંદરાયજી.
(૧૬૩૩)

ધર ૨ પેઢી ૬

૭ ઉત્સવ-શ્રીરણુછેડલાજી ॥ શ્રીજીવનલાલજી
(૧૯૩૯)

ધર ૧ પેઢી ૧૪

સ્થળ-ગોકુળ-પોરબંદર-મુખ્યર્ધ-ચાંપાસેન.

મુખ્યર્ધમાં શ્રીલાલબાવાના મંદીરના શ્રીધન-
શ્યામલાલજીની ગાદીએ પધાર્યા છે.

સ્વરૂપ-શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવ્ય શ્રીનવનીત
પ્રીયાજી ખીરાજે છે, જેમનો

પાટોત્સવ-મહા વદ ૭ નો છે.

શ્રી ચાંપાસેનની હવેલીમાં શ્રી મહાપ્રભુજીના
સેવ્ય શ્રીશ્યામમનોહરજી ખીરાજે છે તે તેમને
માથે હાલ ખીરાજે છે શ્રીગોકુલમાં શ્રીપદ્મા-
વહુજીની હવેલી છે તે પણ તેમની છે.

માગસર

વદ ૯ શ્રી ગુમાંઈજી ઉપનામ શ્રીવિઠ્ઠલનાથજી ॥
શ્રીવલ્લભાચાર્યજી (૭)

(૧૫૭૨)

[એમના પ્રાગટ્ય વખતે એક બ્રાહ્મણ શ્રી
વિઠ્ઠલનાથજી નામના ઠાકુરજી શ્રીમહાપ્રભુજી
આગળ લઈ આવ્યો તે સ્વરૂપને તેમને માથે
પધરાવવામાં આવ્યું આથી આ બાળકનું
નામ શ્રીવિઠ્ઠલનાથજી પાડ્યું.

આ માટે જુઓ ડીપણ પાન ૧૪ અને ૭૫.
કર્નલ ટોડના રાજસ્થાનમાં પણ ઉપરની
ગાથા લખી છે.

ખોંખે ગેઝીડીઅરમાં તેમની આયુષ ૯૦
વર્ષની આપી છે તે વાત ખરી નથી ૭૦
૭૨ વર્ષ આ જુતલ ઉપર ખીરાજ્યા છે.
વિદ્વાન મહારાજ હતા.

અકબર બાદશાહ તેમના સેવકોમાંના એક
મણ્ડાતા. ટોડરમલ અને ખીરખલ પણ
તેમના સેવકો હતા.

અકબરે એમના વંશનાઓને કાયમ માટે
વંશપરંપરા ચાલુ રહે તેવો “ મહારાજ ”નો
મંત્રકાળ આપ્યો, ત્યારથી આ સંપ્રદાયના
પ્રત્યેક આચાર્યશ્રીને મહારાજ કહેવામાં
આવે છે.

આ ખેતાળ પહેલાં સૌ આચાર્યશ્રીઓ દીક્ષિત
કહેવાતા હતા.

આત સ્વરૂપોની વહેંચણી છેલ્લીવાર ૧૬૪૦
ના કારતક શુદ્ધ ૧ ની કરી.

તેમને બે પત્ની હતાં. પહેલાના પ્રથમના બાલ અને બીજાને એકઃ કુલ ૭ બાળકો હતા. હાલના આચાર્યશ્રીઓ તેમના પહેલા લાલના અને ૬ઠા લાલના વંશના છે, બાકીના બાળકોના વંશો સમાપ્ત થયા છે. કૃષ્ણદાસ અધિકારીઓ તેમને માટે શ્રીનાથજીના દર્શન ૬ માસ સુધી બંધ કરાવ્યા હતા. તે વખતે શ્રીગુણાંબજીના રચેલાં વિરહના પદો વાંચવા લાયક છે.

માગશર

વદ ૧૦ ઉત્સવ-શ્રી વિકૃલેશજી ॥ શ્રીમથુરાનાથજી (૨)
(૧૮૫૯)

ધર ૧ પેઢી ૧૨
શ્રીગિરધરજી ॥ કાકા વલ્લભજીનો વંશ
સ્થળ-મુંબઇ
તેમનો વંશ ૧૪ મી પેઢીના શ્રી વ્રજશિરો-
મણીજી શ્રીગોપકેશજી પછી સમાપ્ત થાયછે.

૧૧ ઉત્સવ-શ્રીગોવિંદજી ॥ શ્રીવિકૃલેશરાયજી (૪)
(૧૭૬૯)

ધર ૧ ... ... પેઢી ૬
શ્રીબહે દાઉજી ॥ શ્રીગિરધરજીનો વંશ.
તેમનો વંશ ૧૨મી પેઢી પછી સમાપ્ત થાયછે.

માગસર

વદ ૧૧ સફળા એકાદશી.

આ એકાદશીના આષ્ટિ દેવ નારાયણ છે. માટે વિધિથી તેની પુજા કરવી સર્વોમાં નેમ શેપનામ ઉત્તમ છે, પક્ષીઓમાં નેમ ગરુડ.

ઉત્તમ છે, યજ્ઞોમાં જેમ અશ્વમેધ ઉત્તમ છે,
 નદીઓમાં જેમ ગંગાજી ઉત્તમ છે, દેવોમાં
 જેમ વિષ્ણુ ઉત્તમ છે અને મનુષ્યોમાં જેમ
 બ્રાહ્મણ ઉત્તમ છે તેમજ સધળા વ્રતોમાં
 આ એકાદશી ઉત્તમ છે. નાળીયેર, બીજોરાં,
 લીંબુ, દાડિમ, સોપારી, લવિંગ અને આંબા
 વગેરે જે કંઈ તે સમયે તથા દેશમાં
 થયલાં હોય તે, તથા નાના પ્રકારનાં ફળ
 વડે શ્રીનારાયણની પુજા કરવી.

આ સંપ્રદાયની ટીપણીઓમાં તેટલા માટે ખાસ
 લખવામાં આવે છે કે ભોગમાં ફળ અવશ્ય ધરવાં,
 તેનું દાન પણ અવશ્ય કરવું.

માગસર

વદ ૧૨ ઉત્સવ-શ્રીગોકુલનાથજી ॥ શ્રીમયુરાનાથજી (૨)
 (૧૮૨૨) (કોઈ સ્થળે ૧૩ લખી છે)

ધર ૧ ... ... પેઠી ૬

શ્રી કાકા વલ્લભજીના ૭મા લાલનો વંશ
 સ્થળ-મુંબઈમાં મોટી હવેલીના મુળ સ્થાપકઃ
 તે હવેલીના લાગા હજી સુધી તેમના
 નામ ઉપર ચાલુ છે.

,, ઉત્સવ-શ્રીવજ્રભુવણજી ॥ શ્રીરઘુનાથજી (૧)
 (૧૮૩૯)

ધર ૧ ... ... પેઠી ૧૦

શ્રી દીક્ષિતજીના વંશમાં શ્રી રઘુનાથજી ॥ શ્રી
 રણછોડજીના વંશમાં
 સ્થળ-રાજનગર

એમના લાલ શ્રી વચ્છાજી (૧૮૯૫ માહા
વદ ૧) પછી વંશ સમાપ્ત

માગસર

વદ ૧૩ જન્મ-શ્રી પુરુષોત્તમજી ॥ શ્રી દામોદરલાલજી
(૧૮૬૮)

ધર ૬ ... ... પેઢી ૧૬

સ્થળ-મથુરા

પોશા.

પોશા

સુદ ૨ મકર સંક્રાંતી-ઉત્તરાયણ-તલદાન-ભક્ષણ-
તર્પણ-હોમ કરવાનું મહાત્મ.

૩ ઉત્સવ-શ્રી ગિરધરજી ॥ શ્રીગોપાલજી (૧)
(૧૮૪૭)

ધર...૬ પેઢી...૧૦

ટીકેત શ્રીમંદુસુદનજી ॥ શ્રીજદુનાયજીના વંશમાં
સ્થળ...કાશી

આ સંપ્રદાયમાં મહાન વિદ્વાન ગ્રંથકાર
શ્રીનાયજીની ગોદમાંથી શ્રી મુકુંદરાયજીનું
સ્વરૂપ અને છઠ્ઠા ધરના માનપાનના સુખ-
પાલ અને આરતીના હકો ટીકેટ શ્રીદાઉજી
॥ શ્રી ગિરધરજી (૧૮૫૩) પાસેથી ગુરુદક્ષ-
ણમાં માગી લીધેલા.

તેમણે લીલા કર્યા પછી લગભગ ૩૦ વર્ષ
આ ગાદી ઉપર તેમના બેટીજીએ છઠ્ઠાજી
ધરના મથુરાવાળા ૧૩ પેઢીવાળા શ્રી જીવન-
લાલજી ॥ શ્રી કલ્યાણરાયજી (૧૯૨૨) ને
આ ગાદીએ પધરાવ્યા હતા.

પોશ

સુદ ૭ ઉત્સવ-શ્રીરણુછેડણ ॥ કનૈયાલાલણ (૧)
(૧૯૦૮)

ધર ૧

પેઠી ૧૧

શ્રી દીક્ષિતજીના વંશના ૭ મી પેઠીના (૩)
શ્રી જીવનજી ॥ શ્રી રણુછેડણ (૧૭૩૦)
ના વંશમાં

સ્થળ-શ્રી ખુંદીકોટા

સ્વરૂપ:-

શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવ્ય શ્રી મથુરેશજી ત્યાં
ખીરાજે છે.

જન્મ ખંભાળીઆમાં તેમની એક હવેલી છે.
મુંબઈમાં શ્રી માધવરાયજીની હવેલી તેમની છે.

૮ ઉત્સવ-શ્રી દ્વારકાનાથજી ॥ શ્રી લજ્જમણજી (૧૮૧૩)

ધર ૧

પેઠી ૧૦

શ્રી કાકા વલ્લભજીના ત્રીજા લાલ શ્રી ગોપા
જી (૧૭૩૩) ના વંશમાં

તેમનો વંશ ખુંદી કોટા, પોરબંદર અને
મુંબઈમાં ચાલુ છે.

સ્વરૂપ-શ્રી છોટા મથુરેશજી

૮ જન્મ-શ્રીગોપેશ્વરલાલજી ॥ શ્રી લશકરીલાલજી
(ઉપનામ શ્રીગોવિંદલાલજી)

જ.

ધર...૧

પેઠી...૧૬

શ્રીગિરધરજીના પહેલા લાલ શ્રીરધુનાથજીના
વંશમાં.

પાન ૧૯૧.

શ્રી દીક્ષિતજીના ત્રીજા લાલજીના
વંશમાં સીધી લીટીમાં આવેલા
હૈયાત બાળકોના વડીલોની
પેઢી ૪ થી પેઢી ૧૫ સુધીની
વંશાવળી.

૩ શ્રી મોખિનાથ ઉપનામ શ્રીદક્ષિણ ૧૬૩૫ પોસ વડ ૬.

૪

૫

૧ શ્રી વલ્લભ (૨)
૧૬૬૦ પોસ વડ ૩

૨ શ્રી મયુરનાથ (૪)
૧૬૬૨ કારતીક વડ ૧૪

૩ શ્રી ગોવિંદનાથ (૪)
૧૬૭૩ આવજુ સુદ ૭

૪ શ્રી રામકૃષ્ણ (૩)
૧૬૭૫ ચૈત્ર વડ ૧

૧ શ્રી મુરલીધર (૪) ૧૬૮૬ માચસર વડ ૨

૭

૨ શ્રી દામોદર (૩) ૧૭૨૦ પોસ સુદ ૬

૮

૩ શ્રી મુરલીધર (૧) ૧૭૬૦ કા. વડ ૦))

૯

૧ શ્રી દામોદર (૩) ૧૭૮૭ કામજુ વડ ૧૨

૧૦

૧ શ્રી ચિટ્લનાથ (૩) ૧૮૨૬ માચસર સુ. ૮

૧૧

૨ શ્રી ગોપીનાથ (૫) ૧૮૫૨ ભાદ. વડ ૬

૧૨

૨ કુંજલાલ ઉપનામ શ્રી કુંજગીરી (૭) ૧૮૮૧ કામજુ સુ. ૧૧

૧૩

૧ શ્રી પદ્માલાલ (૦)
૧૯૦૩ આપાડ સુદ ૭

૨ શ્રી મુરલીધર (૨)
૧૯૦૭ ભાદ. સુદ ૯

૩ શ્રી દામોદર ઉપનામ શ્રી
ચાંપાસેન-જમનગર

૪ શ્રી ગોકુલનાથ (૦)
૧૯૧૧ માઘા વડ ૧૧

૫ શ્રી ચિટ્લનાથ (૫)
૧૯૧૬ આવજુ વડ ૧૨

૬ શ્રી ધનરૂપાલ (૫)
૧૯૨૨ જ્યેષ્ઠ વડ ૮

૭ શ્રી વજ્રવતી (૫)
૧૯૨૫ માચસર વડ ૧૨

કચ્છમાંડવી
નોંધ-આ માઠી તેમના
નાનાભાઈ શ્રી ધનરૂપા-
મજને પ્રાપ્ત થઈ
મુંબઈમાં મધિવળામના
શ્રીલક્ષ્મી નારાયણની
પ્રતિષ્ઠા તેઓશ્રી દ્વારા
સં. ૧૯૩૦ના વસંત
સુદ ૧૨ના દિને થઈ છે.

૧૪

૧૪

૬ શ્રી ગોવિંદનાથ
૧૯૪૪ ભાદ. સુ. ૧૨
નોંધ-મુંબઈમાં મોટા મંદિરમાં
શ્રીજયનાથલાલના દત્તક પુત્ર તરીકે
જે નામ ધારણ કર્યું તે.
શ્રી ગોકુલનાથ

૧૪

ચાંપાસેન-જમ-ખંભાળીઆ.

૧ શ્રી દ્વારકેશલાલ
૧૯૬૦ માચસર સુ. ૧૪
નોંધ-આ લાલને શ્રી કચ્છ
માંડવીની માઠિએ શ્રી ધનરૂપા-
મલાલના ગોસ્વામીનીઓએ
ગોદ લીધા છે.

૨ શ્રી વજ્રનાથલાલ
૧૯૬૫ આવજુ વડ ૧૦

૧ શ્રી ગણકૃષ્ણલાલ
માચસર સુદ ૧૧
નોંધ-જુનાગઢની માઠિએ
પદ્માવતી પોતાનું નામ
શ્રી અજયદલભટ્ટ ધારણ
કર્યું હતું.
જુનાગઢની માઠિએ શ્રી
ગોકુલેશ ૧૧ શ્રી ગોવિં-
દલાલ (૧૯૦૬ આપાડ
વડ ૧) પછી પદ્માવતી
દત્તા.

૨ શ્રી ચંદુનાથલાલ (૧)
ચારો સુ ૧૩

ચાંપાસેની-જુનાગઢી
નોંધ-તેમના ભાઈ શ્રી
ગણકૃષ્ણલાલ ઉપનામ
શ્રી અજયદલભટ્ટ જુના-
ગઢની માઠિએ પદ્માવતી.

૧૫

૧૫

શ્રી કુરૂપાત્મલાલ
૧૯૭૩ કારતીક સુદ ૨

૧ શ્રી કૃષ્ણજયન
ઉપનામ શ્રી ગિરિધરલાલ
૧૯૧૧ આવજુ વડ ૬

૨ શ્રી દીક્ષિત
૧૯૭૦ વસંત વડ ૧૨

૩ શ્રી ગોપીનાથ
૧૯૭૨ આવજુ સુદ ૧૧

સ્થળ...શ્રીનાથદ્વાર

સ્વરૂપ-વિઠલેશજી

આ મહારાજ શ્રીનાથદ્વારમાં શ્રી વિઠલેશજીના ટીકેટની ગાદીએ પધાર્યા છે.

મદ્રાસમાં શ્રીવિઠલનાથજીની હવેલી તેમની છે.

પાશ

ક્ર. ૯

જન્મતિથી-શ્રીદામોદરલાલજી ॥ શ્રીગોવર્ધન-લાલજી ટીકેટ.

(૧૯૫૩)

ધર...૧ના માલીક શ્રી ગિરધરજીના પહેલા લાલ શ્રીરઘુનાથજી (૧૭૬૨)ના વંશમાં પેઢી ૧૫

સ્થળ...શ્રીનાથદ્વાર

૧૧

પુત્રદા એકાદશી. આ એકાદશીના આધિદેવ નારાયણ છે. આ એકાદશી કરવાથી વિદ્યા યશ અને લક્ષ્મી મળે છે.

ભદ્રાવતી નામની નગરીમાં સુકેતુમાન રાજા અને શૌખ્યા રાણી હતા તેમને પુત્ર સંતતી ન હતી. તેમને વિશ્વદેવ મુનીઓ તરફથી કહેવામાં આવ્યું હતું કે આ એકાદશી જે કરે તેને પુત્ર ઈચ્છનાર હોય તેને પુત્ર થાય તે પ્રમાણે રાજા સુકેતુમાને વ્રત કર્યું તે પછી તેની રાણીને ગર્ભ રહ્યો અને નવ માસ પછી તેને પુત્ર અવતર્યો હતો.

પાશ

ક્ર. ૩

મુંબઈમાં શ્રીનૃસિંહલાલજીની હવેલીના શ્રી લાલનો પાટોત્સવ

ઉત્સવતિથી-શ્રી ગોપિનાથજી ઉપનામ દીક્ષિતજી ॥ શ્રી ગીરધરજી (૪)

(૧૯૩૪)

ધર ૧ના માલીકના ત્રીજા પુત્ર પેઢી
એમના પહેલા લાલ શ્રી વલ્લભજીનો વંશ
૧૨ પેઢી ચાલી સમાપ્ત થાય છે.

એમના બીજા લાલ શ્રી મથુરાનાથજીનો વંશ
૬ પેઢી પછી સમાપ્ત થાય છે.

એમના ત્રીજા લાલ શ્રી ગોવિંદરાયજીનો
વંશ ચાંપાસેનીમાં ચાલુ છે.

ચોથા લાલ શ્રી રામકૃષ્ણજીનો વંશ સમાપ્ત
થઈ ગયો છે.

પોશ

વદ ૯

જન્મતિથી-શ્રીવિઠ્ઠલેશરાયજી ॥ શ્રીબાલકૃષ્ણ
લાલજી

(૧૯૭૦)

ધર...૬

પેઢી...૧૫

સ્થળ...કાંકરોલી

૧૦

જન્મતિથી--શ્રીવલ્લભલાલજી ॥ શ્રી ૨
છોડલાલજી

(૧૯૭૦)

ધર...૧

પેઢી ૧૫

શ્રી કાકા વલ્લભલાલજીના ત્રીજા લાલ
ગોપાલલાલજીના વંશમાં.

સ્થળ...મુંગઈ

શ્રીલાલબાવાની હવેલીવાળા

પટતિલા એકાદશી.

૧૧

પોષ માસમાં જે દીવસે પુણ્ય નક્ષત્ર હોય
તે દીવસે સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ ઇંદ્રીએને
વશમાં રાખી કામ, ક્રોધ, અભિમાન અને

પાન ૧૯૨.

પહેલી ગાદીના વંશમાં ૭ મી
પેઢીવાળા શ્રી બડે દાઉજના
વંશમાં હૈયાત બાળકોના સીધી
લીટીના વડીલોની પેઢી ૧૭
સુધીની વંશાવળી.

ચાડીઆપણાનો ત્યાગ કરી નારાયણનું સ્મરણ કરી, જળથી પગ ઘોઈ, જાણુ ભેગું કરવું તેમાં તિલ અને કપાસ નાખી તેનાં જાણુ કરવાં પછી વઢમાં જ્યારે પુર્વાષાઢા નક્ષત્ર હોય અથવા મુળ નક્ષત્ર હોય ત્યારે નિઃસંદેહ થઈ ૧૦૮ વખત હોમ કરવો દ્વાદશીને દીવસે નિયમ લેવો. (પુણ્ય થવા માટે) સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ નિયમથી નારાયણના નામ વડે તેની પુજા કરી અપવાસ કરવો. રાત્રીમાં જાગરણ કરવું ને હોમ પણ કરવો ખીજે દીવસે ફરીથી હરીનું ભજન કરવું ચંદન, અગર, કપુર, તિલ, અને ભાતનું નૈવેદ્ય આપી હરીની પુજા કરવી ને શ્રીકૃષ્ણનું નામ લઈ સ્તુતી કરવી પછી-કાળાં-ખીજેરાં ને કાંઈપણ ન મળે તો ઉત્તમ સોપારીનો અર્ધ આપવો તેનો મંત્ર હે કૃષ્ણ! હે કૃષ્ણ! વીગેરે ભણી નમસ્કાર કરી અર્ધ આપવો. પછી બ્રાહ્મણની પુજા કરી, જળનો ઘડો-જત્રીપહેરવા માટે પગરખાં-દાનમાં “ શ્રીકૃષ્ણ પ્રસન્ન થાઓ” એમ કહી આપવાં. શક્તી હોય તો કાળી ગાય અને તિલપાત્ર આપવા સ્નાનમાં અને ખાવામાં ઘોળા તલ લેવા દાનમાં કાળા તલ વાપરવા.

તિલથી સ્નાન કરવું-શરીરે તિલ ચોપડવા-તિલનો હોમ કરવો-તિલનું જળ પીવું ને તિલ ખાવા અને તિલ આપવા. એ જ પાપનો

નાશ કરનાર છે તેથી આ પટતિલા એકા-
દશી કહેવાય છે.

પોશ

વદ ૧૧ જન્મતિથી-શ્રીરણેડલાલજી ॥ શ્રીમધુસુ-
દનલાલજી

(૧૯૪૯)

ધર...૬

પેઢી... ૧/૪

સ્થળ...રાજનગર

સ્વરૂપા દ્વાદશી.

૧૨ આ વ્રત ગુજરાતમાં પ્રસિદ્ધ છે.
મોટાં પાપનો નાશ કરનારી છે.
રૂપ આપનારી છે.
સૌભાગ્ય વધારનારી છે.
વંશની વૃદ્ધિ કરનારી છે.
આના મહાત્મ સંબંધી અત્રે એક કથા
દાખલ કરીશું.
દ્વાપર યુગના અંતમાં દૈત્યોનો નાશ કરવા
માટે પૃથ્વીમાં વસુદેવજીના કુળમાં વિષ્ણુ
ભગવાન પ્રકટ થયા. તેમના લગન બીષ્મક
રાજની પુત્રી રુકિમણીની સાથે થયા. તે
ખુબસુરત અને પતિવ્રતમાં પરાયણ હતા.
એક દિવસે કાંઈ કારણસર દેવકીજી કોપા-
યમાન થયા તેમને રુકિમણીજીએ મનાવ્યા
નહીં તેથી વિશેષ કોપાયમાન થઈ દેવકીજીએ
શ્રીકૃષ્ણને આજ્ઞા કરી કે જો તમારો ભાવ
મારા ઉપર તમારી માતા તરીકે ખરો હોય
તો કુરૂપી અને ગુણહીન સ્ત્રીને પરણો.

સધળા દેવો તીર્થો કરતાં પણ માતા ઉત્તમ છે માતાનું વચન અવશ્ય માનવું જોઈએ માતા પૃથ્વીથી પણ ઉત્તમ છે, માટે તેમની આજ્ઞા પાળવી એવું નકી કર્યું.

એક વખતે વિષ્ણુ ભગવાન નંદન વનમાં લક્ષ્મીજી સાથે ક્રીડા કરતા હતા. તેની પાસે રૂપિરાજ દુર્વાસા આવી પહોંચ્યા. વિષ્ણુએ તેમને જોઈને તેમનો સારો સત્કાર કર્યો પણ લક્ષ્મીજીને તે રૂપી કુરૂપ હોવાથી કાંઈક હસવું આવ્યું આથી ક્રોધાવેશમાં તું કદુપ થઈશ એવો શાપ આપ્યો. તે શાપને લીધે બીજા જન્મમાં આ લક્ષ્મીજી ગોપને ઘરે કન્યા રૂપે અવતરેલા તેનું નામ સત્યભામા હતું. તેના કાન-નાક-નેત્ર-દાંત-હાથ-પગ-કેડ-ડોક અને મુખ વીગેરે સર્વ અવયવો ખરાબ હતા, અને જેથી બહુ કદુપા હતા. આવી કન્યા સાથે શ્રીકૃષ્ણે પાણીગ્રહણ કર્યું તેમને રૂકિમણી પાસે ઉપરના વ્રતનું એક તિલાહુતીનું પુણ્ય અપાવ્યું જેથી સત્યભામાનું રૂપ કદુપ હતું તે મટી ઘણી ખુશસુરત થયું. આવો આ વ્રતનો પ્રભાવ છે.

સ્વરૂપાદ્વાદશીનું કૃણ દેવતાઓને પણ દુર્લભ છે.

આહા

સુદ ૧

ઉત્સવ-શ્રી દાણીરાયજી ॥ શ્રી કાકાવલ્લભજી (૧૮૫૩)

ધર ૧ ... પેઢી ૧૧

દામોદરજી ઉપનામ શ્રી બડે દાઉજના બીજા લાલ શ્રીગિરધરજીના વંશમાં અને શ્રી લાલ-

આવાની હવેલીના શ્રી ચીમણલાલજી ॥ શ્રી
ધનશ્યામલાલજીના નાના કાકા થાય. આ
મંદીરના મકાનમાં શ્રીદાઉજી મરારાજની
ખેડક છે તેટલો ભાગ શ્રીનાથજીના ટીકેટ
શ્રીએ માંગ્યો હતો, પણ તે આપવામાં
આવ્યો નથી.

સ્થળ-મુંબઈ

માહા

સુદ ૨ જન્મ-શ્રીલાડુખેડીજીમાં શ્રીબાલમુકુદજી બી-
રાજે છે તેમનો પાટોત્સવ.

૪ જન્મ-શ્રીમધુસુદનલાલજી ॥ શ્રી વ્રજનાથજી
(૧૯૨૫).

ધર દના માલીક પહેલા લાલશ્રી શ્રીમધુસુદન
લાલજીના વંશમાં, પેઢી ૧૪

સ્થળ-પ્રથમ મથુરાના હાલ રાજનગર
સ્વરૂપો-રાજનગરમાં શ્રીમહાપ્રભુજી સેવ્ય શ્રી
નટવરલાલજી જે પ્રથમ શ્રી મથુરેશજીની
ગોદમાં બીરાજતા હતા, તે બીજું સ્વરૂપ
શ્રી શ્યામલાલજીનું એમ બે સ્વરૂપો તેમને
માથે બીરાજે છે.

૫ વસંત પંચમી-કામદેવના મિત્ર: વસંતનો
જન્મ. તેલ ચોપડવું, અલંકાર પહેરવા.
ચંદન, અબીલ, ગુલાલથી વિષ્ણુની પુજા કરવી.

૭ ઉત્સવ-શ્રીવલ્લભજી ॥ શ્રીદેવકીનાંદનજી (૩)
(૧૬૭૩)

ધર...૫

પેઢી...૬

નોંધ-અનુભાષ્ય ઉપર ટીકા કરી છે. ગીતા
ઉપર તત્વ દીપીકાકાર ટીકા લખી છે. આ
ટીકા પ્રાચીન છે.

માહુ.

સુદ ૮

ઉત્સવ-શ્રીરણછોડલાલજી||શ્રીગોવરધનજી(૩)
(૧૮૫૭) (કોઇ ઠેકાણે નોમ લખી છે)
ધર ૧ ... ... પેટી ૧૩
શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં
સ્થળ-કાશી

કાશીમાં એક હવેલી છે તે સુરતવાળા
શ્રી ગીરધરજી જે તેમના કાકા થાય, તેમની
હાલ થઈ છે.

૧૦

ઉત્સવ-શ્રીગોકુલાધીશજી || શ્રીગીરધરજી
(૧૮૭૬)

ધર ૧... ... પેટી ૧૩
શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં
સ્થળ-મુંબઈ

એમણે સુમારે સંવત ૧૬૩૬-૩૭માં લીલા
કરી તે વખતે ગાદીની તકરાર શ્રી નૃસિંહ-
લાલજી-તેમના ભોળાઈ શ્રી ગંગાવલ્લજી અને
તેમના કાકા પુત્ર શ્રી ગોપકેશજી || શ્રી વિક્ર-
લેશજી દરમ્યાન પડી હતી. તેનું સમાધાન
શ્રીનૃસિંહલાલજીના લાલશ્રી ગોરધનલાલજીના
લગ્ન વખતે એવી રીતે થયું કે તે ગાદી
તેમના કાકાના પુત્ર શ્રી ગોપકેશજીને સોંપ-
વામાં આવેલી. હાલ તે ગાદી શ્રી નરસીંગ-
લાલજીના પુત્ર આગળ પાછી આવી છે.

માહા

સુદ ૧૧

જયા એકાદશી

ચિત્રસેનને એક પુન્યવાન નામનો પુત્ર હતો.
આયુષ્યવાનને માલ્યવાન નામનો પુત્ર હતો.
આ માલ્યવાન ઉપર એક પુષ્પાવતી નામની
ગંધર્વની સ્ત્રી આસક્ત થઈ. એ જોઈને
ઇંદ્રનો શાપ થયો તેથી પિશાચ યોનીમાં સ્ત્રી
પુરૂષ થઈ હીમાલય પર્વત ઉપર અવતર્યા
અને મોટા દુઃખને પ્રાપ્ત થયા. તેઓએ આ
એકાદશીનું વ્રત અને જાગરણ કરવાથી તે
યોનીમાંથી મુક્ત થયા હતા. માટે જે આ
એકાદશી કરશે તે પીશાચ યોનીને પ્રાપ્ત
થશે નહીં.

૧૨ જન્મ-શ્રી લાડિલેશજીનો પાટોત્સવ.

૧૪ ઉત્સવ-શ્રી વલ્લભજી ॥ શ્રી ધનશ્યામજી
(૧૮૬૧)

ધર ૧ ... ... પેઢી ૧/૨

શ્રી બહે દાઉજીના વંશમાં

૧૫ જન્મ-શ્રી ગિરધરજી ॥ શ્રી જીવણલાલજી
(.....)

ધર ૬ ... ... પેઢી ૧/૪

સ્થળ-કાશી

સ્વરૂપો-શ્રી આચારજી મહાપ્રભુજીના સેવ્ય
અને શ્રીનાથજીના મુખીયા રામદાસજીના.
હાકુરજી શ્રીમુકુંદરાયજી પ્રથમ શ્રીનાથદ્વારમાં
શ્રી નાથજીના મંદિરમાં શ્રી બાળકૃષ્ણજી
બીરાજે છે તેમની પાસે ખંડમાં બીરાજતા
હતા તે કાશીવાળા શ્રીગિરધરજી ॥ શ્રીગોપાળ-

જીએ ગુરદક્ષણામાં શ્રી દાઉજ ટીકેત પાસેથી મેળવ્યા હતા, તે શ્રી મુકુંદરાયજી તેમને માથે હાથ ખીરાજે છે. શ્રી મુકુંદરાયજીનું મંદીર નાયદારમાં છે તેવું મંદીર સુરતમાં ખીરાજતા શ્રીબાળકૃષ્ણજીનું સુરત શીવાય એકે સ્થળે નથી. ઉપરના શ્રીઠાકુરજીની હવેલીને ગોપાળમંદીર તરીકે ઓળખાવવામાં આવે છે. આ મહારાજ સગીર વયના છે હાલ તેમના સગા સંબંધીઓને તેમજ વૈષ્ણવોને જોઈએ તેવો સંતોષ તેમના તરફથી હોય એમ જણાતું નથી પણ આશા રાખીએ છીએ કે પોતાની નાદાની છોડી સૈને સંતોષ આપશે અને જે કુળમાં પ્રાગટ થયા છે તેમની કાર્તિમાં અને યશમાં કોઈ રીતે ઘટાડો કરશે નહીં અને આ સંપ્રદાયના દ્રોહીઓને સંપ્રદાયની નિંદા કરવા કારણ પણ આપશે નહીં.

માહા

સુદ ૧૫ જન્મ—શ્રી વ્રજભુપણજી ॥ શ્રી બાલકૃષ્ણજી (૧૯૬૮)

ધર ૬

પેઠી ૧૪

સ્થળ—કાંકરોળી

નોંધ:—માહા સુદ ૧૫ની તિથી શ્રીનૃસિંહલાલઅની ટીપણીમાં આપી છે, જ્યારે વૈષ્ણવોના નિત્યપાઠના ૨૪ અંથના પુસ્તકમાં વૈષ્ણવ રણુછોણુદાસ વરજીવનદાસ પેટલાદીએ આશી વદ ૭ આપી છે. પાછલી ટીપણીઓમાં માહા સુદ ૧૫ હોવાથી અને તે માટે આજ દીન સુધી વાંધો ન લેવાતો હોવાથી હમોએ માહા સુદ ૧૫ રાખી છે.

માહા

વદ ૭

પાટોત્સવ.

(૧) શ્રીનાથજીનો.

(૨) મુંબઈમાં લાલબાવાની હવેલીમાં ખીરા-
જતા શ્રી નવનીતપ્રિયાજીનો.(૩) છટ્ટા ધરના ઠાકુરજી શ્રી કલ્યાણ-
રાયજીનો.

૧૧

વિજ્યા એકાદશી.

શ્રી રામચંદ્રજી સીતાની શોધ માટે નીકળ્યા
હતા સમુદ્ર કાંઠે વાનરોનું સેન્ય લઈ આવ્યા
ત્યારે વિચારમાં પડ્યા કે કયા પુણ્યથી તે
તરી શકાશે. પણ એક જુના મુનીના મત
પ્રમાણે આ એકાદશિનું વ્રત ચિત સ્થિર રાખી
કર્યું અને ધારેલા કાલમાં વિજ્યા થયા.

૧૨.

જન્મ- શ્રી પ્રહુમનલાલજી ॥ શ્રી મુરલીધરજી

ધર ૧ પેઢી ૧૫

સ્થળ-એટ દ્વારકા

સ્વરૂપ-શ્રી મહાપ્રભુજીના સેવ્યશ્રી બાલકૃષ્ણજી
શ્રી ગુણાંધજીના સેવ્ય શ્રી વ્રજનાથજી અને
શ્રી ચપલરાયજી એમને માથે ખીરાજે છે.
આ મંદીર શ્રીકાકા વલ્લભજીએ બંધાવ્યું હતું.
શ્રીદ્વાપર યુગનો જન્મ.

૧૪

[શૈવી મતની મહાશીવરાત્રી]

ફાગણ

સુદ ૨

ઉત્સવ-શ્રી ગીરધરજી ॥ શ્રી ત્રીકમજી.

(૧૮૯૮)

ધર...૧

પેઢી ૧૨

શ્રી કાકા વલ્લભજીના ત્રીજા લાલના બીજા
લાલનો વંશ

સ્થળ...સુરત.. મુંબઈ.

સ્વરૂપ . ત્રીજા ભોધવાડામાં હવેલી છે તેમાં.
શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવ્ય શ્રીબાળદૃષ્ટાલાલજી
અને શ્રીગુસાંધજીના સેવ્ય શ્રીચંદ્રમાજી
સ્વામીનીજી સહીત ખીરાજે છે. આ શ્રી
ચંદ્રમાજીનો ખાટોત્સવ (૧૯૭૨) વૈશાખ
સુદ ૨ નો હાલ નવા મંદિરમાં પાળવામાં
આવે છે. આ હવેલી રા. રા રણછોડદાસ
હરજીવનદાસ પેટલાદીએ ખાસ શ્રમ લઈ
મોટી રકમનું ઉધરાણું કરી અહીં સરસ
બાંધી છે, તેમની ગુણક્તિ માટે હમે
ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

પહેલાં શ્રીગોરધનનાથજીનું સ્વરૂપ ખીરાજીનું
હતું. હાલનાં સ્વરૂપો તેમના સસરા બંસીધર
ના હતા તે સ્વરૂપોને હાલ મુખ્ય સ્થાને
ખીરાજીવામાં આવે છે.

સુરતમાં તેમની એક હવેલી છે તેમાં શ્રી
મદનમોહનજી ખીરાજે છે.

શ્રીનાથદ્વારમાં શ્રીવનમાળીજીનું મંદીર છે તે
તેમનું છે.

શ્રી જોધપુરમાં શ્રીમદનમોહનજીના મંદીરમાં
દાકુરજી આવનખીડાવાળા શ્રીમદનમોહનજી
શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવ્ય છે તે ખીરાજે છે. આ
દાકુરજી કાશીવાળા નગરશેઠ પુરુષોત્તમદાસને

માથે ખીરાજેલા. આ પુરપોતમદાસને ઘરે
કાશીમાં શ્રીમહાપ્રભુજીએ પ્રથમ નંદોત્સવ
કરેલો. કાશીમાં તેમના કાકા શ્રીરણુછોડરા-
યજીની હવેલી છે તેમાં શ્રીગુસાંઈજીના સેવ્ય
દાકરજી છે તે હાલ તેમનું છે.

કાગણ

સુદ ૬

મુંઝઈમાં શ્રીગોકુલાધીશજીની હવેલીમાં ખીરા-
જતા શ્રી લલિતત્રીભંગીરાયજીનો પાટોત્સવ
શ્રીમથુરેશજીનો પાટોત્સવ.

૭

૧૧ ઉત્સવ-શ્રીકુંજલાલ ઉપનામ શ્રીદામોદરજી
ઉપનામ શ્રીકૃષ્ણજીવનજી ॥ શ્રીગોપિનાથજી.
(૧૮૮૮)

ઘર...૧ શ્રીદક્ષિતજીના પહેલા લાલ શ્રીમુ-
રલીધરજીના વંશમાં પેઢી...૧૨
સ્થળ...ચાંપાસેન.

૧૧ જન્મતિથી-શ્રીગોવિંદજી ॥ શ્રીઅજરતનજી
(૧૯૭૦)

ઘર...૧ પેઢી...૧૫

શ્રી અંડ દાઉજીના ખીજા લાલનો વંશ

૧૧ શ્રીઆમલકી એકાદશી.

આ એકાદશીથી હિંસા કરનાર પારધીનો
મોક્ષ થયો હતો.

આમલીના વૃક્ષની પુળ થાય છે તેની પ્રદ-
ક્ષિણા કરવામાં આવે છે.

શ્રી પરશુરામની ઘડા ઉપર સ્થાપના કરી
પુળ કરવામાં આવે છે. એક પારધી

આ દીવસ આખો દીવસ જુખ્યો હતો,
તેવી સ્થિતિમાં વિષ્ણુની કથા વંચાતી હતી.
તે સાંભળી અને જાગરણ કર્યું એકાદશીના
વ્રત અને જાગરણના મહીમાથી તેનો જન્મ
એક રાજાને ધરે થયો તેનું નામ વસુસ્થ હતું.

ફાગણ
સુદ ૧૫

હોળી (હોલિકા)

સૂર્ય અસ્ત થયા પછી પેટાવવાની છે.
ડાલોતસવ.

૧૫ ભવિષ્ય પુરાણમાં યુધિષ્ઠિરના પુત્રવાચી શ્રી
કૃષ્ણે કહ્યું છે કે સઘળા દુષ્ટોના નાશ માટે
ને સર્વ રોગોની શાંતિ માટે આ પૂર્ણિમાને
દીવસે બ્રાહ્મણો હોમ કરે છે તેથી તે
હોલિકા (હોળી) કહેવાય છે.

૨૬ રાજાને વસિષ્ઠ ર્ષીએ કહ્યું છે કે “ હે
રાજા આજ ફાગણ સુદી પૂર્ણિમા છે માટે
સઘળા મનુષ્યોને છુટી આપો, જેથી સર્વ
લોકો નિઃશંક થઈ ક્રીડા કરે, અને યથેચ્છ
હાસ્ય કરે. નાના નાના બાળકો લોકડાના
કકડા લઈ ઉત્સાહથી હર્પલયા લડવૈયાની
પેઠે નીકળે. સુકાં લોકડાં અને જાણું એકઠાં
કરી તેમાં રસોદ્ર મંત્રો ભણી અગ્નિ નાખી
મોટો કેલાહલ કરે, તાળીઓ બજાવે, ને
અગ્નિને ત્રણ વખત પ્રદક્ષિણા કરી સઘળા
લોકો ગાયન કરે, અને જેમ જેના મનમાં
આવે તેમ બેઘડક બોલે. હું ધારું છું કે

એવી રીતે બાળકોના યથેચ્છ બોલવાથી, મોટા જોરથી હસવાથી અને હોમ કરવાથી નિરન્કાર કરાયલી એ પાપણો દુઢા રાક્ષસી નાશ પામશે.”

એમ પણ દંતકથા છે કે હિરણ્યાકશ્યપની બહેન પ્રહલાદને જોળામાં લઈ ચિતામાં બેઠી. એવી ધારણાથી કે હું સતી છું, તેથી નહીં બળું, ને પ્રહલાદ બળી મરશે પણ પછી પ્રહલાદ બચ્યા નહીં, ને તેજ બળી મુઘ હતી. પ્રદોશ વ્યાપિની અને વિષ્ટિ રહિત પૂર્ણિમા દોળી પ્રગટ કરવા માટે લેવી.

ફાગણ

વદ ૧ ઉત્સવ-શ્રીમથુરાનાથજી ॥ શ્રીગોકુળનાથજી (૯)
કોઈ ઠેકાણે સાતમ આપી છે.

(૧૭૭૧)

ધર...૧ શ્રી કાકાવલ્લભજીના ૭મા લાલના વંશમાં ... પેઢી...૬

મુંબઈની મોટી હવેલીવાળા શ્રીગોકુળનાથજી અને શ્રીગોવરધનેશજીના પિતા થાય.

૭ ઉત્સવ-બડે આશુરાયજી ॥ શ્રીગોવિંદરાયજી (૧૭૧૧) (કોઈ ઠેકાણે છઠ્ઠી લખી છે)

પેઢી...૬

શ્રીદીક્ષિતજીના બીજા પૌત્ર.

૮ ઉત્સવ-શ્રીઆશુરાયજી ॥ શ્રીવિકૃલરાયજી (૨) (૧૮૫૩) કેટલેક ઠેકાણે નોમ લખી છે.

ધર...૧ શ્રીદીક્ષિતજીના વંશમાં બડે આશુરાયજીના વંશમાં. પેઢી...૧૨

ફાગણ

વદ ૧૦ ઉત્સવ-શ્રીધનશ્યામજી ॥ શ્રીદેવકીનાંદજી.
(૧૮૨૯)

ધર... ૩ કામવનવાળા પેઢી... ૩૩

૧૧-પાપમેચની એકાદશી.

આ એકાદશી પીશાયપણાનો નાશ કર-
નારી છે. મંજુધોપા નામની અપસરાએ
એક મુનિ મેઘાવીને વશ કરી લીધા હતા.
વર્ષોના વર્ષો બંને સાથે રહ્યા. મુનિરાજનું
તપ તેથી નષ્ટ થયું. આથી ક્રોધાવેશમાં
શાપ આપ્યો કે “તું પિશાયણી થઈ જાન.”
પછી આ એકાદશીનું વ્રત કર્યાથી તે મુક્ત
થઈ હતી.

૧૨ ઉત્સવ-શ્રીગિરધરજી ॥ શ્રીવિકૃલ્લનાથજી (૧)
(૧૮૩૧)

ધર...૧ પેઢી...૬

મુંબઈ બંદર ઉપર તેમની નાની હવેલ
કહેવાય છે.

૧૨ ઉત્સવ-શ્રીકાકાગિરધરજી ॥ શ્રીકૃષ્ણરાયજી
(૧૮૮૭)

ધર...૧ પેઢી...૧૪

સ્થળ...શ્રીવિકૃલ્લેશજીના ટીકટ વંશ સમાપ્ત
પછી તેમના ભત્રીજા શ્રીગોપેશ્વરને ગાદી મળી.

૧૮ ઉત્સવ-શ્રીવજ્રરાયજી ॥ શ્રીવજ્રધીશજી
(૧૮૧૦)

ધર...૬ પેઢી...૬

સ્થળ...શ્રીરાજનગર

વંશ સમાપ્ત:—ગાદી શ્રીમધુસુદનજી મથુરા
વાળાને મળી છે.

ફાગણ

વદ ૧૪ જન્મતિથી—શ્રીલાલજી ॥ શ્રીઅન્નરત્નજી

(૧૯૭૩)

ધર... ૧

પેઠી... ૧૫

સ્થળ... સુરત

ચૈત્ર

સુદ ૧ સંવતસરોત્સવ—વર્ષપ્રતિપદા—ગુદી (ધન)
પડવો. સંવતસરો ઉત્સવ કરવામાં આવે છે
કલ્પયુગ વર્ષ માસ દીનની જે પ્રથમ દીવ-
સથી ગણના ચાલી તે દીવસ. રાવણને મારી
શ્રી રામચંદ્રજીએ અયોધ્યામાં પ્રવેશ કર્યો.
જ્યોત્સવમાં નગરના લોકોએ આજે પોત-
પોતાના આંગણે યજ્ઞધ્વજ ઉભા કર્યા હતા.

શાલીવાહનનું નવું વર્ષ.

આ દિવસે અશોકની કળીઓ અને લીમંટો
ખાવાનો ચાલ છે.

૩ ચૈત્ર સુદ ૩ના દીવસે સાંભાગ્ય શયન વ્રત
જે સ્ત્રીઓને સાંભાગ્ય અને પુત્રની ઈચ્છા
હોય તેવી સ્ત્રીઓએ આ વ્રત લેમંશ કરવું
એને ગણાગૌરી કહેવામાં આવે છે.

તલથી સ્નાન કરવાનું કહેલું છે. શંકર-પાર-
વતીની પુજા કરવાનું મહાત્મ છે.

સાંભાગ્યાષ્ટક—ચોખા—કસુંબો—દુધ—જીરું, તાલ
પત્ર, શેરડી અને કુસ્તુબુર—આ આદિ ચીજોનું
દાન કરવાથી સાંભાગ્ય આવે છે.

આ દીવસે ગૌરી (પારવતીનો) દોલોત્સવ કરવામાં આવે છે. શંકર અને પારવતીની પુજા કરી હીડાળામાં ઝુલાવવા.

પુત્ર તથા સૌભાગ્ય ઇચ્છનારી સ્ત્રીઓએ આ વ્રત કરવાનું છે.

આ દિવસે ત્રીજું વ્રત મનોરથ તૃતીયાનું છે. મનોરથ સિદ્ધ કરવા માટે આ વ્રત કરવાનું છે તે વ્રતમાં વીશ ભુજવાળા વિશ્વભુજ ગૌરીની પુજા કરવા કહી છે.

રાધાજીએ શ્રી જમુનાજીનું પુજન આ દીવસે કરેલું છે.

વ્રંદાવનની ગોપીઓએ શિવનું પુજન વરદાન માગવા કરતીઓ હતી પણ શ્રીકૃષ્ણ ઉપર તેમનો પ્રેમ હતો. તેઓ વાસ્તવીક રીતે શ્રીકૃષ્ણની પુજા કરતી નહતી. આ સ્થળે વૈષ્ણવોએ સેવા અને પુજામાં શું ભેદ છે તે સમજા લેવો.

ચૈત્ર

સુદ ૩

ઉત્સવ-શ્રીદેવકીનંદનાચાર્યજી ॥ શ્રીગોવિંદ-લાલજી.

ધર...૧

પેઢી...૧૪

શ્રીમદેઠાઉજના ખીજા લાલ શ્રીગિરધરજીનો વંશ સ્થળ...કામવન...મુંબઈ.

સુધારાવાળા તરીકે આ મહારાજ ગણાતા હતા વહુજી મહારાજને આદર ઓઢવા દેતા નહીં.

આચાર્યશ્રીમાં ઉધાડે માથે અને સંકેત આદા કપડાં પહેરી બહાર જવાનો ચાલ નેમણે કહાડ્યો છે.

નાટકો ન જોવા માટે તેમના પ્રથમના વિચારો લખીત અથોમાં વાંચીએ છીએ, અને પાછળથી જાને નાટક જોવા જતાં એટલુંજ નહીં પણ ખેલ શરૂ થતા પહેલાં શ્રોહસ્તે પહેલો પડદો ઉઘડાવવાની ક્રીયા કરાવવામાં આવતી, અને તે પછી નાટક શરૂ થતો. આ ફકત કાળ અને દેશનીજ બિહારી સમજવાની છે.

મોટા મંદીરવાળા હાલ ખીરાજતા મહારાજે આ બાબતમાં પોતાની ટેક જાળવી રાખી છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે.

ચૈત્ર

સુદ ૬

હિતસય શ્રીજગદનાથજી ॥ શ્રીગુસંયજી (૫)
(૧૬૧૩)

ધર...જના મુળ માલીક પેદા ..૬
સ્વરૂપ...શ્રીકલ્યાણરાયજી જે મહાપ્રજાના
મેલ્ય છે એમને માથે પધરાવવામાં આવેલા
શ્રીમાળકૃષ્ણજીએ ફેટલીક ગાદીએ મોટા
કલહ ઉત્પન્ન કર્યા છે તે માટે જુદી જુદી
આખ્યાઈકા આ ટીપણમાં આપી છે તે જોવી.

રામનવમી.

વિષ્ણુ ભકતોએ અષ્ટમીના યોગવાળી નવ-
મીનો ત્યાગ કરવાનો છે. નવમીમાં ઉપવાસ
કરી દશમીમાં પારણું કરવું.

આ દીવસે મધ્યાનકાળે પુણ્ય નક્ષત્રમાં હરિ પોતે રામરૂપે કૌશલ્યાના ઉદરમાંથી પ્રકટ થયા એટલા માટે તે રામનવમી કહેવાય છે, વ્રતરાજમાં લખ્યા પ્રમાણે તે વખતે પુનર્વસુ નક્ષત્ર હતું. ગુરૂ નવમાંશમાં લગ્ન હતું. પાંચ ગૃહ કિંચના હતા. મેપનો સૂર્ય હતો, અને દર્ક લગ્ન હતું માટે આજ દીવસે ઉપવાસ કરવો.

ચૈત્ર રામનવમીનાં પારણાં.

સુદ ૧૦ પાંચ સ્વરૂપનો ઉત્સવ--સંવત ૧૯૬૫ ગોસ્વામી શ્રીરણુછોડલાલજી મદારાજે કોટાથી શ્રીમથુરેશજીને નાથદ્વારમાં પધરાવી લઈ ગયા તે વખતે પાંચ સ્વરૂપો-૧ શ્રીવિકૃલનાથજી, ૨ શ્રીમથુરેશજી, ૩ શ્રીદ્વારકાનાથજી અને એ નિધીઓ ૧ શ્રીનાથજી અને શ્રીનવકીતપ્રીયાજી એમ પાંચ સ્વરૂપો પધરાવ્યા હતા તેનો આ ઉત્સવ.

૧૧-કામદા એકાદશી.

પુંડરીક રાજા પાસે લલિત નામના ગંધર્વને ગાતાં ગાતાં પોતાની સ્ત્રી લલિતા યાદ આવી તેથી ગાનમાં તેની સુક થઈ. કડોટક નાગે પુંડરીક રાજાના લક્ષ ઉપર તે ભુલ લાવી હતી. પરીણામ એ આવ્યું કે શાપ “ રાક્ષસ થવાનો ” થયો. લલિતા તેની સાથે વનમાં ફરતાં ફરતાં ઋષી શૃંગમુનીના આશ્રમમાં આવી. આવા ભયંકર શાપમાંથી કેમ છુટા થઈએ તે વિષે પુછતાં ઉપરની એકાદશીનું

વૃત કરવા કહ્યું તે વૃત કરી તેનું પુણ્ય
પતિને આપવા કહ્યું. તેમ કરવાથી તેના
ધણીનું રાક્ષસપણું છુટી ગયું.

ચૈત્ર

સુદ ૧૩ જન્મતિથી-શ્રીમુરલીધરજી||શ્રીજીવણલાલજી
(૧૯૬૧)

ધર ૬... ... પેઢી ૧૫

સ્થળ-કાશી

૧૫ હનુમાન જયંતિ.

ચૈત્ર

વદ ૧ જન્મતિથી-શ્રીદ્વારકેશલાલજી||શ્રીધનશ્યામજી
(૧૯૫૬)

ધર...૬ પેઢી ૧૫

સ્થળ...પૌરબંદર

૧૧ ઉત્સવ-શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીનું
પ્રાકટ્ય સંવત ૧૯૩૫. ચાર માસમાં ચાર
વેદ લખ્યા હતા. સર્વ શાસ્ત્રનું દોહન કર્યું હતું.

ત્રણ ત્રણવાર પૃથ્વી પરિક્રમા અને તેટલાજ
દિગવિજયો કર્યા હતા. સાક્ષાત દેહધારી પુણ્ય
પુરૂષોત્તમ હતા.

૧૧-વરૂચિની એકાદશી.

૧૧ ઘોડાના દાનથી હાથીનું દાન અધિક છે,
ને તેથી પૃથ્વીનું દાન અધિક છે-તેથી તિલ્લ
નું દાન અધિક છે-તેથી સોનાનું દાન અધિ-
ક છે-તેથી પણ અન્નદાન અધિક છે.

અન્નદાન સમાન કન્યાદાન છે, ગૌદાન પણ અન્નદાન સમાન છે. આ સધળાં દાનો કરતાં વિદ્યા દાન શ્રેષ્ઠ છે. આ વિદ્યાદાન થી જેટલું પુણ્ય થાય છે તેટલું આ એકાદશીથી થાય છે.

કન્યાવિક્રય કરી આજીવિકા ચલાવનારને પ્રલય પર્વેત નરકમાં પડ્યું રહેવું પડે છે એટલા સારૂ આપત્તી વખતે પણ દીકરીના પૈસા લેવા નહીં. જે માણસ લોભનો માર્યો કન્યાવિક્રય કરી ધન લે છે તે ખીન્ન જન્મે ખાસ કરી ખીલાડો જન્મે છે.

આ એકાદશી કરવાથી સૌ કન્યાદાન જેટલું પુણ્ય થાય છે.

વૈશાખ

સુદ ૧

ઉત્સવ-શ્રીપુરુષોત્તમજી ॥ શ્રીગોકુલનાથજી.

(૧૮૪૬)

ધર...૩

પેઠી... ૧/૨

સ્થળ...કાંકરોલી

નોંધ-તેમની પછી વંશ સમાપ્ત;

તે ગાદીએ પહેલા ધરના શ્રીકાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલ શ્રીગિરધરજીના વંશના અને ૧/૩ પેઠીના શ્રીગિરધરજી ઉપનામ શ્રી ચટુજી ॥ શ્રીદ્વારકેશજી. (૧૮૯૭ ભા. સુ ૨) એઓશ્રી પધાર્યા.

કૃતિકા નક્ષત્રની હોય તો વધારે ઉત્તમ ગણાય છે. તેમાં જે કાંઈ હોમ્યું હોય અથવા દીધું હોય તે બધું અક્ષય પુણ્ય થાય છે, માટે તે અક્ષયતૃતિયા કહેવાય છે. આ દિવસે વિજયુની પુનઃ અક્ષતથી થાય છે તેથી પણ અક્ષયતૃતિયા કહેવાય છે.

આ અક્ષયતૃતિયાને પરશુરામજયંતિ કહેવામાં આવે છે.

તેમનો જન્મ થયો તે વખતે પુનર્વસુ નક્ષત્ર હતું. છ ગૃહ ઉંચના હતા, અને મિથુનમાં રાહ હતો.

વૈશાખ

સુદ ૩ ઉત્સવ-શ્રીવિકૃદ્દેશજી ॥ શ્રીગોરધનેશજી.

(૧૮૪૩)

વર...૧ના શ્રીકાકા વલ્લભજીના ૭ મા લાલ શ્રી ગોકુલનાથજી (૧૭૫૦) ના વંશમાં અને પેદી ૧૦ વાળા.

સ્થળ...મુંબઈની મોટી હવેલીવાળા.

ત્રેતાયુગનો જન્મ.

આ દિવસે પિતૃ નિમિત્તે બ્રાહ્મણોને માટલાં, પાણી, જવના લાડુ, વિજણા (પંખા) રૂળ વગેરેનું દાન કરવામાં આવે છે. આ દિવસે ખેડૂતો ખેડવાના આરંભ સંબંધી મુહૂર્ત પાળે છે.

વૈશાખ

સુદ ૪ ઉત્સવ-શ્રીગોવરધનેશજી॥શ્રીમથુરાનાથજી
(૧૮૨૫)

ધર ૧ના શ્રી વલ્લભ કાકાજીના સાતમા
લાલ શ્રી ગોકુલનાથજી (૧૭૫૦ આશો વદ
૩) ના વંશમાં અને પેઢી છે.

સ્થળ-ગોકુળ-ગિરિરાજ-મુંબઈ.

સ્વરૂપો-૧ શ્રી મહાપ્રભુજીના સેવ્ય શ્રી બાળ-
કૃષ્ણજી તે શ્રીગિરિરાજવાળા. તેમના
એ પાટોત્સવ મુંબઈની હવેલીમાં પળાયછે.

(૧) મુંબઈમાં મોટા મંદીરમાં વૈશાખ સુદી
૩ તે દીને પધાર્યા તે એક પાટોત્સવ.

(૨) રજ્જેક્ષત્રાણીએ આ સ્વરૂપને પોતાને
માથેથી પહેલા ધરના શ્રી કાકા વલ્લભજી ॥
શ્રી વિઠ્ઠલેશરાયજી (૧૭૦૩ આવણ વદ ૧૪)

તે માથે પધરાવ્યા તે દિવસનો પાટોત્સવ.

(૨) શ્રીનાગરજી અથવા શ્રી મોટા મદન
મોહનજી જે શ્રી ગુણાંધજીના સેવ્ય છે.

(૩) શ્રી નવનીતપ્રીયાજી, અને

(૪) શ્રી છોટા મદનમોહનજી તે શ્રીગિરિ-

રાજવાળા.

નોંધ—મુંબઈમાં તેમનાં મોટા ભાઈ શ્રી ગોકુલ-
નાથજી (૧૮૨૨ માગશર વદ ૧૨) એ એક હવેલી
કરી હતી. તેમનાં કાકા શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી (૧૭૮૧
અષાઢ વદ ૨) ના પહેલા પુત્ર શ્રી બાલકૃષ્ણજી (૧૮૨૮
આવણ સુદ ૮) શ્રી ગિરીરાજમાં ખીરાજતા હતા અને
તેમને માથે હાલ મુંબઈના મોટા મંદીરમાં જે શ્રીબાલ-

કૃષ્ણજીનું સ્વરૂપ ખીરાજે છે તે અને શ્રીછાટામદનમોહ-
નજીનું સ્વરૂપ એમ બે સ્વરૂપો ખીરાજતાં હતાં.

શ્રી ગોરધનેશજી મુંબઈમાં મોટા વેપાર કરતા હતા તેમના ઘરના લગભગ ૫૦ વહાણો હતા. સર જમશે-
ટજી અને સોરાબજી શાપુરજી બંગાળી શેઠીઆઓ
તેમના ખાસ કૃપાપાત્ર હતા અને વેપાર રોજગાર માટે
આ મહારાજશ્રીની પેઢીમાં આવતા હતા. આ મહારાજ
રોકડીઆ કહેવાતા હતા કારણ કે તેઓ રોકડા નગદી
રૂપીઆ રાખતા હતા. મુંબઈ સરકારને એક લાખ
રૂપીઆ રોકડા નગદી ગણી વ્યાજી ધીર્યા હતા.

શ્રી ગિરીરાજમાં આ મહારાજના કાકાના પુત્ર-
પીત્રાઈ ભાઈ-શ્રીઆળકૃષ્ણજી ॥ શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી (૧૭૮૧)
હતા તેઓ ઘણીજ ગરીબ સ્થિતિમાં હતા અને ઠાકોર
સેવાના કામ માટે ઘણું કર્જ તેમના હાથે થઈ ગયું હતું.
આ વાતની ખબર પડતાં આ મહારાજ રૂપીઆની થેલીઓ
અને થેલીઓ લઈ તે કરજ શીટાડવા શ્રી ગિરીરાજ
પધાર્યા ત્યાં વ્યાજ સહીત તમામ કર્જ શીટાવી દીધું
લગભગ રૂ. ૩૦૦૦૦) ત્રીસ હજાર રોકડા કર્જ શીટ-
વવામાં વાપર્યા. આ કર્જની ખબર પડતાં મહારાજશ્રીએ
પણ લીધેલું કે, જ્યાં સુધી હશે તે શીટવશું નહી ત્યાં
સુધી પાકું ભોજન કરીશું નહી. તે કરજ આપ્યા પછી
પાકી રસોઈ આરોગ્યા હતા. લેણદારોએ સામી રૂ.
૧૫૦૦૦) પંદર હજારની મજકુર શ્રીને ભેટ કરી હતી.

સ્વરૂપોનો ઢુંક વૃતાંત.

રાજા આસકરણવાળા શ્રીનાગરજી તેમના મોટા
ભાઈ શ્રીગોકુળનાથજી મહારાજને માથે અને શ્રીનવની-
તપ્રિયાજી જે વાઘાજી રજપુતને માથે ખીરાજતા હતા.

તે સ્વરૂપો આ શ્રીગોવરધનેશજી મહારાજને માથે ખીરાજવા લાગેલા. આ બે સ્વરૂપો હાલ જ્યાં શ્રીનાથજીની પેઢી છે તેના સામેના મકાનમાં ખીરાજતા હતા તે પછી નવું મંદીર બાંધ્યું, જે ભાગ હાલ જ નાના નામથી ઓળખાય છે, તે મંદીરમાં આ બે બે સ્વરૂપોને પધરાવવામાં આવેલા.

જ્યારે ઉક્ત શ્રીબાળકૃષ્ણજી મહારાજે શ્રીગિરિરાજમાં લીલા કરીને પછી શ્રીબાળકૃષ્ણજીના સ્વરૂપને કાંઈ મહારાજે શ્રીગિરિરાજની હવેલીના મુખીયાજીને એકસ લાલચમાં નાંખી પોતાને માથે પધરાવી લેવાની તજવીજ કરેલી. આ લાલચમાં તણાઈ મુખીયાજીએ તે નિધિને એક બંટીમાં સંતાડી દીધા અને તેની જગાએ તેવુંજ એક વેશધારી સ્વરૂપને સિંદાસન ઉપર ગોઠવી સેવા કરવા લાગ્યો. આ બંટીને એક ખુણામાં મુખીયાજીએ સંતાડી રાખી. ભગવત દમ્બા બળવાન હોય છે. તરતજ આ શ્રીબાળકૃષ્ણજીએ શ્રીગિરિરાજમાં જે બન્યું હતું તેનું સ્વપ્નું મુંબઈમાં શ્રીગોવરધનેશજી મહારાજને અને તેમના મુખીયાજીને એટી વખતે આપ્યું. સવારમાં એ સંબંધી વાતચીત થતાં મહારાજશ્રીની ખાત્રી થઈ કે ગિરિરાજમાં ખીરાજતા શ્રીબાળકૃષ્ણજીના સ્વરૂપ સંબંધી કાંઈપણ ગોટાળો હોવો જોઈએ તે ઉપરથી પોતે અને પોતાના માણસો અને ભટ્ટજીએ ગિરિરાજ તરફ એકદમ વગર જાણ કરે કુચ કરી ગયા અને સ્વપ્નામાં જે જણાવ્યું હતું તે તમામ જોયું. તે અક્ષરે અક્ષર સત્ય છે એવી ખાત્રી થઈ. સંપ્રદાયની રીતી પ્રમાણે શુદ્ધ થઈ તરતજ બંટી હાથ કરી મુંબઈ પધરાવી લાવ્યા. આ સ્વરૂપની જગાએ જે સ્વરૂપને ગોઠવવામાં આવેલું

તેને તે જાંટીમાં પધરાવી મુંબઈમાં લાવ્યા. મહારાજશ્રીના સ્વરૂપ કરતા કુચ્ચા મુળીયાજીએ ગોઠવેલા સ્વરૂપને એજ જાંટીમાં વધારે કાળ ગોઠાઈ રહેવાનો પ્રસંગ મુંબઈમાં આવ્યો હતો. થોડા વખત પહેલાં હાલના મહારાજે (શ્રીગોકુલનાથજીએ) એ જાંટી ઉઘાડી અને તેમાંથી આ વેશધારી સ્વરૂપને ગુલાલ મંડળીમાં પધરાવી દીધું છે.

શ્રીઆળકૃષ્ણજી શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવ્ય છે. શ્રીગિરિ-રાજમાંથી પધરાવતાં પહેલાં તે સ્વરૂપ માટે ખાસ દાલનું મંદીર બંધાવવામાં શ્રીગોરધનેશજી મહારાજ તરફથી આવ્યું હતું.

આ તો જગન્નાદેર વૈષ્ણુ સૃષ્ટિમાં વાત છે કે ગુસાઈના બાળકો આવી નિધિઓ પ્રાપ્ત કરવા ઘણા વલખા મારતા જાણાય છે અને તે દરકોઈ રીતે પ્રાપ્ત કરવા સાડ ન કરવા જતા ઇલાજો યોજે છે, અને જાતે પણ તેવાં કામો કરે છે.

આ શ્રીઆળકૃષ્ણજીના સ્વરૂપની સાથે શ્રીછોટામદન મોહનજી જે તેમની બાળુમાં ખીરાજતા હતા તેમને પણ પધરાવી લાવવામાં આવ્યા હતા.

વૈશાખ

સુદ ૭ ઉત્સવ-શ્રી લાલગિરીધારીજી ॥ શ્રી વીઠ્ઠલેશજી.
(૧૬૯૫) પહેલાં ઘરના શ્રી કાકા વલ્લ-ભજીના મોટા ભાઈ થાય. પેઢી ૬.

૭ ઉત્સવ-શ્રી ગોપાલજી ॥ શ્રીધનન્યામજી (૨)
(૧૮૧૭)

ઘર ૧ માં શ્રી બંદે દાઉજીના વંશમાં પેઢી ૧૦
નડીઆદવાળા શ્રી મયુરાનાથજી (૧૮૬૧)
ના પીતા થાય.

વૈશાખ મોહિની એકાદશી.

સુદ ૧૧

આ વૃત કરવાથી મોહ જળ અને પાપને
હા છુટી જાય છે. એક નગરીમાં એક
ધૃતબુદ્ધિ નામનો હુમાન રાગનો છોકરો
હતો. તે દુષ્ટ હતો બધા લક્ષણે પુરો હતો
ફરતાં ફરતાં કુંડીન્ય મુનીના આશ્રમમાં
આવ્યો. રૂપી આ દીવસે ગંગાજીમાં સ્નાન
કરી ઉભા હતા ત્યાં તેના વસ્ત્રના છાંટા
ધૃતબુદ્ધિને ઉડ્યા આમ થવાથી તેના પાપ
નષ્ટ થયા તેથી હાથ જોડી રૂપીને વિનંતી
કરી કે મહારાજ ધન ખરચ ન થાય અને
મને મારાં કરેલાં પાપોનું પ્રાયશ્ચિત મળે
તેવો માર્ગ સુઝડો તેના જવાબમાં ઉપર
જણાવેલી એકાદશી કરવા કહ્યું જે કર્યાથી
મેરૂ જેવડાં પાપ પણ નષ્ટ થાય છે. તેમ તેણે
કયું અને મુનીના કહ્યા પ્રમાણે ફળ મળ્યું.

૧૧

ઉત્સવ-શ્રી પીતાંબરજી ॥ શ્રી ગોકુળનાથજી
(૧૮૫૮)

ધર ૩

પેઠી ૧૩

નોંધ—એમના પંજી વંશ સમાપ્ત.

એમની ગદીએ ખુંદી કેટાના બરાડાવાળા
શ્રી ગોપાળલાલજી ॥ શ્રી ધનશ્યામજી (૧૯૧૦
આવણુ વદ ૧૪) ગાદીએ પધારેલા.

૧૨

મુંબઈમાં માધવગામમાં ખીરાજતા શ્રી લ-
ક્ષ્મીનારાયણનો પાટોત્સવ.

સંવત ૧૯૩૦માં કપોળ જ્ઞાતના શેઠ નરોત્તમદાસ
માધવદાસ અને શેઠ વરજીવનદાસ માધવદાસે કાવસજી

પટેલના તળાવ પાસે ખુલી જગા મોટા-વીસ્તારવાળાં ખરીદી અને ત્યાં એક ભવ્ય મકાન બાંધ્યું. ત્યાં વૈસાખ સુદ ૧૨ અને રવીવારે મધ્યાહ્નકાળે કચ્છ માંડવીના ત્યાંપાસેની ગો. શ્રીપનાલાલજી મહારાજ (૧૯૦૩ અષાઢ વદ ૭) શ્રીના હસ્તે શ્રી લક્ષ્મીનારાયણની પ્રતીકા કરવામાં આવી હતી. આજકાલ ૪૩ વર્ષ થયા છે. આ સ્થળને માધવળાગ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

આ સ્વરૂપો એટલા બધા સુંદર અને મનોહર છે કે દૂર દૂર દેશાવરના અને આ નગરીના ગમે તે મત ખતાંતરવાળા પુષ્ટિમાર્ગી કે શૈવી કે સુધારા પંથી હોય તે તમામ મંગળાથી તે સેનઆરતી સુધી તેમના દર્શનાર્થે આવી તેમના ચરણ કમળમાં શીપ નમાવે છે અને બાદશાહી સેવા ભેટ ધરે છે. એ ઉપરાંત બીજી બાદશાહી સેવા ભેટ આ વણીક કુટુંબ તરફથી કરવામાં આવે છે ગુણાંધના બાળકો તેમજ રાજા, રજવાડાઓ પણ આ સ્વરૂપના દર્શનાર્થે આવે છે. સેવા શ્રી મહા-પ્રભુજીની પ્રણાલીકા મુજબ મુખીયાજી વિગેરે રાખી કરાવવામાં આવે છે. આ સ્વરૂપોની કાંન્તી, મનોહર-પણું અને સમાસમાના વસ્ત્રાલંકાર, સર્વ દાદ મળી, આવા સ્વરૂપો આર્યાવૃતમાં બીજે સ્થળે ભાગ્યેજ હશે, એવી લોકવાયકા છે આ કારણથી એમનો પાટોત્સવ અત્રે આપવામાં આવ્યો છે.

માધવળાગ અને તેમાં ખીરાજતા શ્રી લક્ષ્મીનારાયણના મંદીર અને તેને લગતી સર્વ માલ મીલકત અને જરીઆનનો વહીવટ કરવા સાથે એક ટ્રસ્ટડીડ છે તેના ઠરાવ પ્રમાણે સ્વર્ગવાસી સ્થાપકોના વંશમાંનાને

તેની વ્યવસ્થા કરવાનો અધિકાર છે. વર્ષ વર્ષના તે આખતના વારા બાંધવામાં આવ્યા છે તોપણ ઠાકુરજીની સેવા શણગાર માટે શું વ્યવસ્થા અને બંદોબસ્ત કરવો એતો કામ વયોવૃદ્ધ શેઠ ત્રીભોવનદાસ વરજીવન-દાસનેજ બીજા ટ્રસ્ટીઓ સોંપતા જણાયા છે.

આ શેઠ નાનપણથીજ તેમના સગાસંબંધીઓના કહેવા મુજબ આ સંપ્રદાયની પ્રણાલીકા પ્રમાણે ઠાકુરજીની સેવા કરવાના મોટા શોખીન છે તેઓ ભણવા જતા ત્યારે પણ અવકાશ મળે કે તેનો સદ્ઉપયોગ શ્રીઠાકુરજીની સેવા કરવામાં તેમજ મંદીરોમાં દર્શને જવામાં કરતા હતા અને એજ ટેવ આજદીન સુધી ચાલુ છે. શ્રીઠાકુરજીને લાડ લડાવવા માટે તેમજ ગરીબોને પ્રસંગોપાત સહાય કરવા માટે પોતાની પાસે જે લક્ષ્મી છે તે તેવાં કામો માટે જ છે એમ તેગની માન્યતાની સાથે કૃતી છે. તેમને હાથે સદા સારાં કર્મ થતાં જોઈએ છીએ. તેઓ આ સંસ્થામાં પંડિતશ્રીના વખતથી તન મન અને ધનથી સેવાં કરતાં નજરે પડ્યા છે. મુંબઈમાં આવેલી મોટી હવેલીના માલીકાનો પણ સંપૂર્ણ વિશ્વાસ તેમના ઉપર છે. કરોડોની કીંમતની મીલકતોનો વહીવટ તેઓને સોંપવામાં આવેલો છતાં તેમાં એક પાઈનો પણ બગાડો તેમના હાથે થયો નથી. ઉલટી પ્રસંશા થતી સાંભળી છે કે “શેઠજીએ પોતાના ઘરનો વહીવટ જે કાળજીથી કરે તેના કરતા પણ વધારે કાળજીથી કરતા જણાયા છે. લક્ષ્મીની સાથે યશની વૃદ્ધિ કરી હમારી મીલકતનો વહીવટ કર્યો છે તેઓએ મોટા મંદિરની આવકના ઝરણાઓ એવાં તો ખુલ્લાં કરી આપ્યાં છે કે તે માટે

જેટલો ધન્યવાદ આપીએ એટલો થોડો છે. આવી રીતે ખીનસ્વાયે એક પાઈનો પણ બગાડ ન કરતાં તેમજ કોઈનું પણ મન ન દુઃખવતાં જે કારભાર કરવામાં આવ્યો છે તે ફક્ત શેઠ ત્રીભુવનદાસજી કરી શકે” આવા ઉદ્દગારો મોટા મંદિરની ગાદીએ હાલ ખિરાજતા શ્રી ગોકુલનાથજી મહારાજના છે આથી લક્ષ્મી નારાયણની પ્રતીષ્ઠા દીન પર દીન આશ્વીન માસની પુર્ણિમાના ચંદ્ર જેવી ખીલતી રહે છે, તેમ થવાનું માન આપણા પરમ વૈષ્ણવ શેઠ ત્રીભુવનદાસ-નેજ ઘટે છે એમ જન વાયકા છે.

એમની ધર્મ બાબતમાં, પરોપકારના અને પરગણુ-પણાના કામોનું જે અવલોકન કરવામાં આવે તો, અને તેમની સાદાર્ઠ અને સરળતાની બારીકાઈથી તપાસ કરવામાં આવે તો હમેને શ્રુતિનું એક કથન યાદ આવે છે. જેનું ભાષાંતર હમે અત્રે આપીશું “ઈશ્વર જેનો આ લોકમાંથી ઉદ્ધાર કરવાની ઇચ્છા કરે છે તેની પાસે સારાં કર્મ કરાવે છે; અને જેને આ લોકથી અધોગતિએ નાંખવાની ઇચ્છા કરે છે તેની પાસે પાપ કર્મ કરાવે છે” આ શ્રુતીની સાથે શ્રીમદ્ ભગવતગીતાના અધ્યાય ૬ ના શ્લોક ૯ નું સ્મરણ કરીએ છીએ તો તેમાં વર્ણવેલા ગુણો આ લોકપ્રીય શેઠમાં જેવામાં આવે છે. “સ્વભાવથીજ હિત વચન કહેનારા સુહૃદો ઉપર સ્નેહને લીધે ઉપકાર કરનારા, મિત્ર ઉપર, નાશ કરનારા શત્રુ ઉપર, ઉદા-સીન ઉપર, જે જણા વાદવિવાદ કરતા હોય તે બન્નેને હિતકારક વાત કહેનારા મધ્યસ્થ ઉપર, પોતના દ્વેષી ઉપર, બંધુ એટલે સંબંધી ઉપર, સાધુ સદાચારી

ઉપર, અને પાપી દુરાચારી ઉપર, રાગ દ્વેષ રહીત-
એટલે સમબુદ્ધિ રાખનારા” જણાયા છે આવાને
યોગાદ્ર કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ માનવામાં આવે છે.

તેઓ નિયમિત રીતે આહાર વિહાર કરનારા છે,
નિયમ પ્રમાણે કામકાજ કરનારા છે, નિયમ પ્રમાણે
નિદ્રા કરનારા છે. (જુ. તેજ અધ્યાયનો શ્લોક ૧૬)
આવા ગુણવાળાને યોગી નહીં તો બીજું શું કહેવાય ?

શેઠ નરોત્તમદાસનો પુત્ર વંશ સમાપ્ત થયો છે.
તેમને બે પુત્રો હતા. એક સર હરકીસનદાસ અને
બીજા શેઠ ભગવાનદાસ હતા. અનેનો સ્વર્ગવાસ થયો.
શેઠ ભગવાનદાસની ગંગાસ્વરૂપી ધર્મપત્નિ જવેરબાઈએ
તેમની નણદોઈના છોકરા ડા. વીંહલદાસના જ્યેષ્ઠ પુત્ર
ડા. ગોરધનદાસને બોળે લીધા છે, તેઓ સ્વભાવે બહુ
સુશીલ અને ધર્મે ઉપર સારી નિષ્ઠા ધરાવનારા હોય
એમ તેમની રીતભાતથી જણાય છે.

સર હરકીસનદાસના વંશમાં પુરૂષ વર્ગ છે નહીં.

શેઠ વરજીવનદાસના વંશમાં શેઠ ત્રીભુવનદાસ
વરજીવનદાસ અને તેમના નાના ભાઈ સર જગમોહનદાસ
વરજીવનદાસ બીરાજમાન છે.

આ કુટુંબમાં સર્વનો પ્રેમ અને ચાહા અને
વિશ્વાસ શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરજીવનદાસ ઉપર એટલો
બધો તો છે કે પોતાનો આ મંદિરના વહિવટનો પોતાનો
વારો આવે છતાં પણ પોતા તરફથી સર્વ કારભાર
કરવાનું કામ તેમનેજ સોંપવામાં આવે છે.

જેમ પોતાને સુખ પ્રિય છે અને દુઃખ અપ્રિય
છે, તેમજ પોતાના સમાન બીજાને સર્વને પણ સુખ

અથવા તો દુઃખ સમાન છે આમ આ શેઠ જાણે છે. સાને સુખ થાઓ આવી ઈચ્છા કરનારા છે, પરંતુ કાંઈને પણ દુઃખ થાય એવી ઈચ્છા ખીલકુલ કરતા નથી. આવા યોગી માટે આપણા શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને શું મત આપ્યો છે ? જુઓ અધ્યાય ૬ શ્લોક ૩૨. “તે યોગીને હું શ્રેષ્ઠ માનું છું.”

એમનો જન્મ સંવત ૧૯૦૪ ના ફાગણ વદ ૪ ને બુધવારે મુંબઈ નગરીમાં થયો હતો. હાલ તેમની વય ૭૦ ની ચાલુ છે.

જેવા શેઠ તેવાંજ શેઠાણી છે. ઈશ્વર આ સૃષ્ટિમાં એકસરખું જોડું ભાગ્યેજ કાંઈને આપે છે. ફક્ત અપવાદ રૂપે આ શેઠની આયતમાં બન્યું છે. તેવીજ રીતે નામ તેવા ગુણ ભાગ્યેજ કાંઈમાં હોય છે, તે છતાં પણ એમને ઘરે તેમાં પણ અપવાદ છે. તેમના પત્નિ રતન શેઠાણી તે ખરેખર ખરું રતનજ છે. તેમનું કપાળજ જળાવી આપે છે કે તેમાં દેવીજ પ્રકૃતિનો ભંડાર છે. એમનું હમો જ્યારે જ્યારે પણ દર્શન કરવા ભાગ્યશાળી થઈએ છીએ ત્યારે હમોને મહાભારતના વનપર્વના અધ્યાય ૨૦૫ માના વિષયની યાદ આવે છે તેમાં યુધિષ્ઠિર કહે છે કે “એક પતિનીજ સેવા કરનારી સ્ત્રીયો પણ ખરેખર માન આપવા યોગ્ય છે. ૨૦૭મા અધ્યાયમાં જે નીતિ અને ગુણો મનુષ્ય દેહમાં હોવા જોઈએ તે તમામ આ શેઠાણીમાં હોય એમ તેમના સમાગમમાં આવેલાઓને ભાસ થયા વિના રહેશે નહીં. તેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે:—“મનુષ્યે નિત્ય શક્તિ પ્રમાણે દાન આપવું, ખીજનાં વચનો સહન કરવાં, ધર્મ ઉપર

દહ વિશ્વાસ રાખવો, અને સર્વ પ્રાણીઓને તેની
 યોગ્યતા પ્રમાણે માન આપવું જોઈએ. કોઈએ પણ
 અસત્ય ભાષણ કરવું નહીં, પ્રેરણા વગર હરકોઈનું
 હિત કરવું, કામનાથી, ભયથી તથા દ્વેષથી ધર્મનો
 ત્યાગ કરવો નહીં, પ્રિય થવાથી અત્યંત રાજ થવું
 નહીં, અને અપ્રિય થવાથી ખિન્ન થવું નહીં. નાણાંની
 ભીડમાં મુઝાવું નહીં, અને ધર્મનો ત્યાગ કરવો નહીં;
 જે પોતાથી કાંઈપણ વિપરીત કર્મ થઈ જાય તો પાછું
 તે કર્મમાં મનને જોડવું નહીં, પરંતુ પોતાનું તથા
 બીજાનું ભલું થાય તેનોજ મનમાં વિચાર કરવો, અને
 તેવા કામમાં મન લગાડવું. કોઈ મનુષ્ય આપણું
 અપ્રિય કરે તો પણ તેનું અપ્રિય કરવું નહીં, પણ
 નિત્ય સજ્જન થઈને રહેવું; કારણ કે જે મનુષ્ય પાપ
 કર્મ કરવાની ઈચ્છા કરે છે તે પોતાની મેળેજ વિનાશને
 પામે છે ! અને જે પુરૂષો ધર્મી નથી, આમ માનીને
 ધર્મી પુરૂષોને હસી કાઢે છે તે પાપી અને નીચ
 પુરૂષોનું કામ ચોરનાજ જેવું સમજવું. અને તેવા ધર્મ
 ઉપર આસ્થા રહિત નાસ્તિક પુરૂષો અવશ્ય નરકમાં
 પડે છે.” આ સદ્ગુણો આ ધર્મશીલ રતન શેઠાણીમાં
 જોવામાં આવે છે.

હમોએ ઘણી ફેરી આ શેઠના સગા સ્નેહી તરફથી
 અને નાત જાતમાં સાંભળ્યું છે કે શેઠ તદ્દન ઢીલા અને
 પોચા સ્વભાવના છે. ખરી વખતે ખસી જાય તેવા છે.
 અને એના દાખલામાં વણીક મહાજન આગળ વિલાયત
 ગમનના પ્રશ્નો ઉભા થયલા તે વખતે મહાજનના શેઠ
 તરીકે તેઓએ જે વર્તન ગૃહણ કર્યું હતું તે ટાંકવામાં
 આવે છે પરંતુ આ બાબતમાં શ્રી કૃષ્ણ, શ્રી બળમક

અને ઉદ્ધવજીની સલાહમાં જે નીતિ દર્શન થાય છે તે જોતાં હમોને તો શેઠજીનું વર્તન વાજખી લાગ્યું છે. કહ્યું છે કે :—

“અબુદ્દિમાન પુરૂષ ઘણો પ્રયાસ કરે પણ મર્મને પહોંચે નહીં અસપુરૂષો એક નાના સરખા કામનો આરંભ કરે તો પણ અત્યંત વ્યગ્રતા ભોગવે સારા શીખેલા બુદ્ધિમાનો મોટાં અનેક કાર્યો આદરે; પરંતુ જરા પણ વ્યાકુળ થાય નહીં; બુદ્ધિમાને પ્રમાદ સર્વથા રાખવો નહીં. ઉપાય કરતે છતે પણ પ્રમાદીના પ્રયોજનો યથાર્થ સુધરતા નથી. * * વખત પ્રમાણે રાગભ્રમો ઉગ્રતા અને ક્ષમા કરવી જોઈએ. * * અપકારી ઉપર ક્ષમા ન રાખવી એમ કહેવામાં આવે છે તે ખરું છે * * શત્રુએ અપકાર કર્યો હોય તો પણ દીર્ઘદ્રષ્ટિ રાગ પોતાના મનમાં થતાં વિકારોને બાહ્યેર પ્રગટ ન કરતાં જ્યારે વખત આવે ત્યારે સર્વથા અસાધ્ય રોગ જેવો દેખાઈ એકદમ ક્રોધ વાપરે તેમ વાપરવાનો છે. જ્યાં સુધી અનુકુળ વખત ન આવે ત્યાં સુધી ઘટસ્ફોટના ઘડાની પેઠે શત્રુને પોતાના ખભા ઉપર ઉપાડવો. જ્યારે પોતાનો વખત આવે ત્યારે પહાણા ઉપર માટીના ઘડાની પેઠે નીચો પછાડવો.

દીવાનું તેજ, વાટને વચ્ચે રાખી તેલને ખેંચી શકે છે. વચ્ચે વાટ રાખ્યા વિના એકલું તેજ જેમ તેલને ખેંચી શકે નહીં, તેમ ક્ષમા રહિત કેવળ ઉગ્રતા રૂપ તેજ દ્રવ્ય વગેરે પદાર્થોને પોતાની તરફ ખેંચી શકે નહીં x x x મોટાઈનું ખરું રૂપ એ છે કે,

પોતાની અને શત્રુની સમાનતા જણાવનારા યુદ્ધદિ
ઉદ્દેશો ન કરતાં યુક્તિથી સ્વાર્થ સાધી લેવો. * * *
મોટા ઉંડા જળની પેઠે મોટો (પ્રબળ) શત્રુ જે
અગાધ જણાય તો ત્યાં એકદમ કુદી પડવું નહીં * *
સમય જોઈ જે કરવું ઉચિત જણાય તે રાજ્યએ કરવું.”

આવી નીતિ અનુસાર મહાજનના શેઠ તરીકેનું
આ શેઠનું વર્તન હતું. શેઠે જોયું કે એ વર્તન ઘણા-
એને પસંદ ન હોવાથી તેવાની શેઠાઈ નજ કરવી
એજ ઉત્તમ છે એમ ધારી તેઓથી શેઠ દૂર થયા.
છેવટે જણાયું છે કે જેઓએ શેઠનો તે બાબતમાં દોષ
કાઢ્યો છે તેઓનેજ છેવટે શેઠની નીતિને મુંગે મોઢે
ગૃહણુ કરી ચાલવાની ફરજ પડી છે. જેઓ પરદેશ
ગમનની વિરૂધ્ધ હતા તેઓજ પોતાની પ્રજાને વિલાયત
મોકલવા તૈયાર થયા છે અને એઓજ આ શેઠની
નીતીનો દોષ કાઢનારા હતા. આજ શરૂ ત્યાં થીગડું
ક્યાં દેવાય ?

વિદૂર અને વ્યાસ જેવાઓને, ભવિષ્યમાં આવ-
નારો કાળ ઘણોજ ખારીક અને વિપરીત જણાયાથી
યાત્રાએ ચાલી નીકળેલા તેમજ આ નીતિમાન શેઠનું
વર્ણીક મહાજન ભવિષ્યમાં લોક બત્રીસીએ ચઢશે અને
ચીંથરે હાલ થશે એમ લાગવાથી પોતાનું અંગ તેમાંથી
ખેંચી લીધું, તેમાં ઉપરની નીતિ પ્રમાણે તેમનો દોષ
ગણાય નહીં.

હમેશ્વે આ સંસ્થાના વહિવટમાં તેમના હાથ નીચે
કામ કરતાં તેમજ બીજા ખાતાઓમાં તેમની સાથે
કામ કરતાં તેમની ખાસીયતનો જે હમેશ્વે અનુભવ

થયો છે તેનું હમો રાતદિવસ મનન કરીએ છીએ, ત્યારે તેમજ હરહમેશના તેમની સાથના પરિચય ઉપરથી આ દીર્ઘ આયુષી શેઠ તેમજ તેમનીજ પ્રકૃતિવાળા, તેમનેજ પગલે પગલે ચાલનારા-શ્રીલક્ષ્મીજીનો અવતાર કહીએ તો હમો નથી ધારતા કે કોઈપણ પ્રકારના અતિશયોક્તિના દોષને પાત્ર થઈશું-તે ધર્મશીળ તેમના પત્નિ રતન શેઠાણી એ જોડિના જોડાના જ્યારે જ્યારે પણ હમોને દર્શન થાય છે ત્યારે શ્રીમદ્ભગવદ્ ગીતાનો અધ્યાય ૬ શ્લોક ૩૦ થી ૩૨ માં વર્ણવેલા યોગીના લક્ષણો યાદ આવે છે.

આવા યોગી ધર્માત્મા શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરજીવન-દાસના હસ્તક આ શ્રીલક્ષ્મીનારાયણના મંદીરનો વહીવટ ચાલુ સાલ સંવત ૧૯૭૩ ની સાલમાં છે. તેમજ પંડિતશ્રીની સંસ્થાનો વહીવટ કરનારમાં મુખ્ય કામ-ધારી આ એકજ છે.

વૈશાખ

સુદ ૧૩ મુંગધમાં મોટી હવેલીમાં ખીરાજતા શ્રી જ્ઞાનકૃષ્ણજીનો પાટૈત્સવ.

નૃસિંહ ચતુર્દશી.

સુદ ૧૪ આ દિવસે સોમવાર સ્વામિ નક્ષત્રમાં પ્રદોષ વખતે શ્રીનૃસિંહજીનું પ્રાકટય થયું છે. તેરસ સાથે ચૌદશ હોય તો કદી ઉપવાસ કરવો નહીં, તેમ થાય તો ધન અને સંતાનનો નાશ થાય છે. વૃતનો આરંભ મધ્યાહ્ન વખતે કરવો.

આ દીવસે સ્વાતી નક્ષત્ર-શનિવાર તેમજ
સિધિયોગ-કરણ હોય તો અતિ ઉત્તમ વ્રત
કહેવાય છે.

વૈશાખ

વદ ૨

ઉત્સવ-ચાર સ્વરૂપનો સંવત ૧૮૭૬માં
શ્રીદાઉજી મહારાજે ૧ શ્રીનવનિતપ્રીયાજી,
૨ શ્રીમથરેશજી, ૩ શ્રીવિકૃલેશજી અને ૪
શ્રીગોકુળનાથજી એ ચાર સ્વરૂપોને પધરાવી
કરેલો તે.

અપરા એકાદશી.

વદ ૧૧

પાપથી ડરતા પુરૂષે અપરા એકાદશીનું વ્રત
કરવું જે માણસો એકાદશીનું વ્રત કરતા
નથી તે જળમાં પરપોટાની પેઠે મરણ
માટેજ સરજેલાં છે. આ એકાદશીનું વ્રત
કરી વિષજીનું પૂજન કરેછે તે સઘળા પાપથી
મુક્ત થઈ વૈકુંઠમાં જાય છે.

૧૧

જન્મતિથી-શ્રી દીક્ષિતજી ॥ શ્રીગોકુલનાથજી
(૧૯૭૦)

ઘર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી... પેઢી ૩૫

સ્થળ-મુંબઈ મોટા મંદીર

૧૪

ઉત્સવ-શ્રી વિકૃલેશજી ॥ શ્રી દ્વારકાનાથજી
(૧૯૦૯)

ઘર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી

સ્થળ-પોરબંદર

નોંધ-તેમનો વંશ સમાપ્ત થયો તેમની
ગાદીએ મથુરાવાળા શ્રી ધનશ્યામજી ॥ શ્રી
રમણલાલજી પધાર્યા છે.

જેઠ

સુદ ૧ શ્રી શાલિગ્રામજીનો પાટોત્સવ. ગંગાજીનાં
૫૬ ગાવાં.

૩ મંદિરોમાં રેહિણી નક્ષત્રનો ચંદ્રમા થાય ત્યાં
સુધી ઠાકુરજીને ચંદન ધરાવવામાં આવે છે.

૮ ઉત્સવ-શ્રી યોગી ગોપેશ્વરજી ॥ શ્રીગોકુ-
લોત્સવજી (૨)

(૧૮૩૫)

ધર...૧ શ્રીખડેદાઉજીના ખીજ લાલ શ્રી
ગિરધરજીના વંશમાં પેઢી...૧૨

સુદ ૯ જન્મતિથી-શ્રીદ્રારકેશલાલજી ॥ શ્રીવલ્લભજી
(૧૯૪૪)

ધર...૧

શ્રીકાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં
સ્થળ...મુંબઈ પેઢી...૧૫

મુંબઈમાં શ્રીદાઉજીની હવેલીમાં શ્રીમહા-
પ્રભુજીના સેવ્ય શ્રીઆળકૃષ્ણજી ખીરાજે છે.
તે તેમને માથે ખીરાજે છે, તેમજ શ્રીદાઉજી
પણ ખીરાજે છે.

કોટમાં હોળીચકલામાં ગો. શ્રીવજ્રલાલજી
આરસીવાળા મહારાજની હવેલીનો વહીવટ
ટૂંકટૂંકો તેમની દેખરેખ નીચે કરે છે. એ
ગાદીએ તેમના બાઈ કનૈયાલાલને શ્રીચંદા-
ખેટીજી શ્રી ગોકુલાચલંકારજીના ખેટીજી થાય
તેમણે લીધેલા. ભાવનગરમાં શ્રી દાઉજીની
હવેલી જેમાં શ્રી ગુસાંઈજીના સેવ્ય શ્રીઆલ-
કૃષ્ણજી ખીરાજે છે તે તેમની છે.

જેઠ

સુદ ૧૦

શ્રીયમુનાજીનો ઉત્સવ.

ગંગા દશહરા—શ્રીગંગાજીનો જન્મ.

પ્રયાગમાં શ્રીગંગાજી શ્રીયમુનાજીને મળ્યાં છે જેને તરવેણી સંગમ કહે છે તેથી શ્રીયમુનાજીનો ઉત્સવ માનવામાં આવે છે.

પડવાથી દસમ સુધી નદીમાં સ્નાન કરવું.

આ દીવસે સ્નાન અને દાનનું વ્રત કહેલું છે. તલ અને જળનો અર્ધ આપવો.

આ દીવસે જો મંગળવાર અને હસ્ત નક્ષત્ર હોય તો તે સર્વ પાપને હરનારી તિથી કહેવાય છે.

આ તિથી દશ પાપને હરે છે એથી એ દશહરા કહેવાય છે.

જેષ્ઠમાસ—શુકલપક્ષ—દશમી—બુધવાર—હસ્ત નક્ષત્ર—ગરકરણુ—આનંદ યોગ—વ્યતિપાત—કન્યાના ચદ્ર અને સૂર્ય—આ દશે યોગ એક દિવસે હોય અને તે દીવસે કાઠ સ્નાન કરે તો તે સર્વ પાપથી મુક્ત થાય છે.

૧૧ નિર્જલા એકાદશી—ભીમ અગિયારસ

આ દીવસે ઉપવાસ કરવાથી મરણુ વખતે દૂતોનાં દર્શન થતાં નથી. વિષ્ણુ દૂતો આવે છે અને વૈકુંઠમાં લઈ જાય છે.

આ દીવસે શ્રમથી પણ નિર્જળ વ્રત કરવું. પાંડવોએ તેમજ ભીમસેને પણ નિર્જળ વ્રત કર્યું હતું તેથી તેને “ પાંડવેકાદશી ” કહેવામાં આવે છે.

જે માણસ એકાદશીને દીવસે અન્ન ખાય:
છે તે આ લોકમાં ચંડાળ થાય છે અને
અંતે નરકમાં પડે છે.

જેઠ

સુદ ૧૨ ઉત્સવ-શ્રીગોપેશ્વરજી ॥ શ્રીકલ્યાણુરાયજી.

(૧૬૪૯)

ધર...૨

પેઢી...૫

મોટા વિદ્વાન: તેમને તેમના મોટા ભાઈએ
લખેલા શિક્ષાપત્રો આ સંપ્રદાયમાં પ્રચલીત છે.

તેમના બહુજી ઠાકુરજીની સેવામાં બહુ
અનુકુળ હતાં. તેમની લીલા પછી મહારાજ-
શ્રીને બહુ પરિતાપ થયલો, પણ મોટા
ભાઈએ લખેલા પત્રો વાંચીને તેમના મનનું
શાંતવન થયલું.

૧૨ ઉત્સવ-શ્રીદ્વારકેશજી ॥ શ્રીમથુરાનાથજી

(૧૮૫૨) પેઢી...૧૨

શ્રીકાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં.

નોંધ-શ્રીગિરિરાજવાળા શ્રીમટુજીના અને
કાંકરોલીવાળા શ્રીચટુજીનાં પિતા થાય.

૧૩ ઉત્સવ-શ્રીગિરધારીજી ॥ શ્રી ગોવિંદજી

(૧૮૯૯) ટીકેટ

ધર...૧

શ્રીયોગી ગોપેશ્વરજીના વંશમાં. પેઢી...૧૫

સ્થળ . શ્રીનાથદ્વાર (ટીકેટ)

૧૩ મુંઝઈમાં આવેલી શ્રીદાઉજી મહારાજની હવે-
લીમાં ખીરાજતા શ્રીબાળકૃષ્ણજીનો પાટોત્સવ

સુદ ૧૫ જળજાત્રા-સ્નાન માટે જળ ભરવું.

વટ સાવિત્રી વ્રત—

આ વ્રત સ્ત્રીઓનુંજ છે.

પુનેમ અથવા અમાસના દીવસે આ વ્રત કહેલું છે. દક્ષણી લોકો પુનેમને દીવસે આ વ્રત કરે છે પણ પાશ્ચાત્ય વગેરે તો અમાસના દીવસે વ્રત કરે છે. આ વ્રતમાં ચતુર્દશીના વેધવાળી પૂર્ણિમા લેવાય છે. અપવાસ કરી વડના મુળમાં સાવિત્રીની વિધીથી પુજા કરવી.

કેટલેક ઠેકાણે આ વ્રત ભાદરવા સુદ ૧૫ ના દીવસે કરવા કહેલું છે પણ તે હાલ પ્રચલીત નથી.

એક અશ્વપતિ રાજાને પુત્ર સંતતી ન હોવાથી સાવિત્રી દેવીની પુજા કરતાં દેવીએ દર્શન આપ્યાં અને વરદાન માંગતાં નસીયમાં પુત્ર ન હોવાથી પુત્રી થશે એવું વચન સીદ્ધ કર્યું જેનું નામ દેવીનુંજ નામ હતું તેજ પાડ્યું. આ દેવી બ્રહ્માની પુત્રી થાય.

ઉપરની પુત્રી સત્યવાન રાજા સાથે વરી હતી. ઘોડાનો બહુ શોખીન હોવાથી માટીના ઘોડા કરી ખેલતો. ચીત્રમાં પણ ઘોડાજ કાઢતો એથી એનું નામ “ચિત્રાશ્વ” પડ્યું હતું. તેનું આયુષ્ય થોડું હોવાથી મરણ પામેલો. છેવટે સાવિત્રીએ યમરાજાને પ્રસન્ન કરી તેમને સજીવન કર્યા હતા.

જેઠ

સુદ ૧૫ ઉત્સવ-શ્રી જીવણુલાલજી||શ્રી કલ્યાણુરાયજી
(૧૯૨૨)

ધર ૬... ... પેઢી ૧૪

સ્થળ-પ્રથમ મથુરા હાલ કાશીમાં કાશીવાળા
શ્રી ગિરધરજીની ગાદીએ તેમના બેટીજીએ
ગિરધરજીના ગોકુળવાસ પછી ૩૦ વર્ષે પધ-
રાવ્યા તે.

જેઠ

વદ ૬

જન્મતિથી-શ્રીદ્વારકેશલાલજી||શ્રીબાળકૃષ્ણજી
(૧૯૬૩)

ધર-૬ ... ... પેઢી ૧૫

સ્થળ-મથુરા, કાંકરૌણી, સુરત, વડોદરા,
રાજનગર.

સ્વરૂપ-શ્રી દ્વારકાનાથજી જે શ્રી મહાપ્રભુ-
જીના સેવ્ય છે. એમની ગોદમાં સંવત
૧૬૪૦ પછી શ્રી બાળકૃષ્ણજીનું સ્વરૂપ
ખીરાજતું હતું તેમની જુદી જુદી આખ્યા-
યિકા છે તે માટે જી. પા. ૭૭-૮૦

આ સ્વરૂપનો વધારાનો વૃતાંત શેરગઢ-
વાળા મહારાજ તરફથી જે આપવામાં
આવ્યો છે તે તેમના જન્મ દિવસની મીતીમાં
લખવામાં આવ્યો છે.

સુરતમાં ગોપીપરામાં શ્રી લલુજીનું મંદિર
છે તેમાં શ્રી લાડીલાલજી તેમના માથે ખી-
રાજે છે.

વડોદરામાં શ્રી દ્વારકાનાથજીની હવેલી
તેમની છે.

મથુરામાં શ્રી રાધાધિગજ અને શ્રી ગોર-
ધનનાથજીના સ્વરૂપો તેમને માથે ખીરાજે છે.

રાજનગરમાં શ્રી દ્વારકાનાથજીનું મંદિર
તેમનું છે.

જેઠ

વદ ૮ ઉત્સવ-શ્રી ધનશ્યામજી ॥ શ્રી કુંજલાલજી
(૧૯૨૨)

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઠી ૧૩
સ્થળ-ચાંપાસેન અને કચ્છ માંડવી.

નોંધ-તેમની ગાદીએ તેમના ગોસ્વામીની
શ્રી કમળાવહુજીએ શ્રી વીઠ્ઠલરાયજીના લાલ-
જીને ગાદીએ લીધાનું સંભળાય છે.

શ્રી ગુણાંઈજીના સેવ્ય શ્રી મદનમોહનજી
અને શ્રી નટવરલાલજી તેમને માથે ખીરા-
જતા હતા.

૯ ઉત્સવ-શ્રી રણુછોડજી ॥ શ્રી વલ્લભજી. ૧
(૧૬૭૭)

ધર ૬ પેઠી ૬
સ્થળ-બુદીકોટા.

સ્વરૂપ-મોટા મથુરેશજી.

જેઠ

યોગિની એકાદશી.

વદ ૧૧ કુબેરને શીવજીની પુજા માટે પુષ્પ-હેમ મા-
ળીએ વખતસર નહીં પહેંચાડવાથી તેને શાપ
આપનામાં આવ્યો જેથી તે કાઢીયો થયો.
આ વ્યાધી આ વ્રત કરવાથી ગઈ હતી.

જેઠ

વદ ૧૪ જન્મ-શ્રી વાઘીશલાલજી ॥ શ્રી પુરૂષોત્તમજી
(૧૯૩૯)

ધર ૧

પેઢી ૧૫

શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં
સ્થળ-અમરેલી મુંબઈ.

અમરેલીમાં શ્રી દ્વારકાધીશજીનું મંદીર છે.
મુંબઈમાં શ્રી પુરૂષોત્તમજીનું મંદીર છે. તેમાં
શ્રી દ્વારકાધીશજીને પધરાવ્યા છે.

આ શ્રી દ્વારકાધીશજી શ્રી મહાપ્રભુજીના
સેવ્ય છે.

૩૦ ઉત્સવ-ગિરધરલાલજી ॥ શ્રી ગોવિંદજી (૬)
(૧૮૨૫) પેઢી... ૧૦

શ્રી જડે દાઉજીના પહેલા લાલના વંશમાં.
સ્થળ-શ્રીનાથદ્વાર (ટીકેટ.)

અપ્રાહ

સુદ ૨ જન્મ-શ્રીગોપિકાવલ્લભજી ॥ શ્રીમુરલીધરજી
.....

ધર...૧

પેઢી... ૧૫

જન્મ-શ્રીકાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલના
વંશમાં સ્થળ...શ્રીખેટ દ્વારકા

જન્મ-શ્રીગોપાળલાલજી ॥ શ્રીગોવિંદલાલજી
(૧૯૧૭)

ધર...૧

પેઢી... ૧૪

શ્રીજડેદાઉજીના બીજા લાલના વંશમાં.

સ્થળ... કામવન

સ્વરૂપ...શ્રીમદનમોહનજી જે શ્રીમહાપ્રભુજીના

સેવ્ય છે તે તેમને માથે ખીરાજે છે. આ
સ્વરૂપ યજ્ઞનારાયણુ ભટા ॥ વખતનું છે.

અધ્યાય

સુદ ૩ રથજાત્રા.

આ દીવસે શ્રીઠાકુરજી રથમાં ખીરાજે છે
અને ચાર ભોગના દર્શનની ઝાંખી વૈષ્ણુવોને
કરાવવામાં આવે છે, પહેલા ભોગના દર્શન
ભીંતર બંધખારણે કરાવવામાં આવે છે.

૩ જન્મતિથી-શ્રી વલ્લભલાલજી ॥ શ્રી દેવકી-
નંદનજી

જન્મ...

ધર... ૧

પેદી... ૧૫

શ્રીબહેદાઉજીના ખીજા લાલના વંશમાં.

રથજી...કામવન.

નોંધ-તેઓશ્રી ગોકુળના ગાદીનશીન હો-
વાથી ચોથા ધરના ઠાકુરજી શ્રીગોકુળનાથજી
તેમજ પાંચમું ધર તેમના પિતાશ્રીનું હોવાથી
તેમના ઠાકુરજી શ્રીગોકુલ ચંદ્રમાજી બન્ને
શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવ્ય તેમને માથે ખીરાજે છે.

મુંબઈમાં નવું મંદિર તેમનું છે. ચંદા
બાગ તેમનો છે.

સુરતમાં શ્રી ગુણાંધજીમા સેવ્ય ઠાકુરજી
શ્રી નવનીતપ્રીયાજી તેમને માથે ખીરાજે છે.

વીરમગામમાં શ્રી બ્રજચંદ્રજી તેમને માથે
ખીરાજે છે

ગામ બહાર ઠાકુરજી તેમના કાકા શ્રી
જયદેવલાલજીને માથે ખીરાજતા હતા. તેમની

સાથે હાલ તેમના કાકાના જમાઈની તકરાર છે. આ જમાઈએ

“ચલનો બલો ન કોસ કો,
દુહીતા બલી ન એક
મગનો બલો ન બાપસે
જો પ્રભુ રાખે ટેક”

આ દુહો અક્ષરે અક્ષર ખરો છે તે સાબીત કરી આપ્યું છે.

ભરતપુરના રાજા આ ગાદીના સેવક છે.
ભાવનગરમાં શ્રી છખીલાળની હવેલી તેમની છે.

તમામ કાયસ્થ આ ગાદીના સેવક હોય છે.
ભાવનગરમાં દસા ગોગારી પોરવાડ તેમના સેવક છે.

મુંબઈમાં પણ તેમના ઘણા સેવક છે.
તેમાંના શેઠ પ્રાગળ સુરજીએ કામવનના ઠાકુરજીના નિત્યના રાજભોગ માટે પાંચ લાખ રૂપીઆનું ટ્રસ્ટ કર્યું છે.

અષાડ

સુદ ૪ ઉત્સવ-શ્રી ધનશ્યામજી ॥ શ્રી મુરલીધરજી.
(૧૮૮૬)

ધર ૧ પેઢી ૧૨

સ્થળ-બુઢીકોટા.

તેમનો વંશ ચાલુ છે.

શ્રી દ્વારકાધીશનો પાટોત્સવ.

અપાડ

સુદ ૬ કસુંબા છટું.
 તિલકાયિત શ્રી ગોવિંદજી ॥ શ્રી કૃષ્ણરાયજી
 (૧૮૭૬ શ્રાવણ સુદ ૧૪) ગાદીએ ખીરાજ્યા
 તેનો ઉત્સવ.
 ઉત્સવ શ્રી લક્ષ્મણભટ્ટજીનો ઉત્સવ.
 પીટ પીડી.

૭ ઉત્સવ-શ્રી ગોવિંદલાલજી ॥ શ્રી વલ્લભજી.
 (૧૯૦૭)

ધર ૧ પેઠી ૧૩
 શ્રી ખડે દાઉજના ખીજ લાલના વંશમાં.

૧૭ ઉત્સવ-શ્રી પનાલાલજી ॥ શ્રી કુંજખીહારીલાલજી
 (૧૯૦૩)

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઠી ૧૩
 સ્થળ-કચ્છ માંડવી.

એમણે પોતાની ગાદી પોતાના નાનાભાઈ
 ધનશ્યામજીને આપી દીધી હતી.

૮ ઉત્સવ-શ્રી દ્વારકાનાથજી ॥ શ્રી વ્રજ વલ્લભજી
 ૧૮૮૮

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઠી ૧૨

સ્થળ-પૌરખંદર.

જન્મ-શ્રી ધનશ્યામ લાલજી ॥ શ્રી રમણ
 લાલજી.

(૧૯૨૨)

ધર-૬... ... પેઠી ૧૪

સ્થળ-પૌરખંદર.

તેઓ શ્રી પોરબંદરવાળા શ્રી વિઠ્ઠલેશજી ૧૦
શ્રી દ્વારકાનાથજીની ગાદીએ પધાર્યા હતા
ડોકા મરડીમાં હવેલી હતી તે તેમજ ખંભાત
પોરબંદરવાળા શ્રી જીવજીલાલજીને વેચી
નાંખી છે. પોરબંદરમાં શ્રી દ્વારકાનાથજીની
હવેલી છે તેમાં શ્રી ગુશાંઈજીના શેવ્ય શ્રી
નટવરલાલજી અને શ્રી બાળકૃષ્ણજી અને
શ્રી શ્યામસુંદરજી તેમને માથે ખીરાજે છે.
કાઠીયાવાડમાં ગોહીલ પ્રાંતમાં ભાવનગર પાસે
આવેલા સીહોર ગામમાં એક હવેલી છે.

અપાડ

સુદ ૧૦

વેંગણુ દસમ—આ દીવસ પછી વેંગણુ ખ-
વાય નહીં.

૧૧ દેવશયની એકાદશી.

આ દિવસે વિજ્ઞાનશયન વ્રત તથા ચાતુ-
ર્માસ વ્રતનો નિયમ લેવાય છે.

કર્ક સંક્રાંતી—અપાડ સુદ ૧૧ ને દિવસે
શ્રીજગન્નાથ પોદવા પધરાવે છે અને પોદીને
તુલ્કા રાશીના સૂર્ય એટલે કારતીક સુદ ૧૧
ને દીવસે જનમૃત થાય છે.

પર્વાત્મક ઉત્સવ.

માઠી એકાદશી—આ દિવસે ચોમાસાનું
વ્રત ન લેવાયું હોય તો બારસ અથવા પુનેમે
લઈ શકાય છે.

કોકિલા વ્રત.

કુશીન સ્ત્રીએને પોતાના ધણીનો સહવાસ રહે, તેની સાથે સ્નેહ રહે અને સૌભાગ્ય રહે તેવું આ વ્રત છે.

શ્રીદશરથ રાજના પુત્ર શત્રુઘ્નની સ્ત્રી કીતિ-માળાએ વસિષ્ઠને સલાહ ક્યો છે કે સૌભાગ્ય આપનાર વ્રત કયું અને કયા વ્રતથી અને કેવી રીતે શંકરની પૂજા કરવી. આ શંકર મતનું વ્રત હોવાથી પુષ્ટિ માર્ગ સંપ્રદાયની ટીપણીમાં આપવામાં આવતું નથી. એટલુંજ કહીશું કે પુરે દક્ષ રાજાએ યજ્ઞ કરેલો તેમાં બધા દેવોને આમંત્રણ કરેલા પણ શંકરને કરેલું નહીં તેથી નારદના આપેલા કટલાક સમાચારથી તે ક્રોધાયમાન થયા તેના યજ્ઞનો નાશ કરવા જવા પારવતીજીએ આજ્ઞા માગી પણ તે આપી નહીં. છતાં તે દક્ષને ઘરે પાધાર્યા ત્યાં તેમનું અપમાન થતાનેજ વાર અગ્નિકુંડમાં દક્ષને શાપ આપી કુદી પડ્યા. વિષ્ણુ અને બ્રહ્માએ શંકરના કોપનું છેવટે શાંતવન કર્યું અને દક્ષને क्षમા કરવા વિનંતી કરી. પારવતીએ યજ્ઞનો નાશ ક્યો હોવાથી મહાદેવે શાપ દર્ઢ કહ્યું કે જ્ઞઓ તમે પક્ષિણી થઈ પૃથ્વી ઉપર ફરો. આમ કેમ રહેવાશે એ બાબતની પ્રાર્થના કરવાથી છેવટે કોયલ થવાની માંગણી સ્વીકારી અને કહ્યું કે નંદન નામના વનમાં કોયલ થઈ રહેશે અને ચોકસ

મુદત વિત્યા પછી હીમાળયની પુત્રી થઈ પાછાં
મારાં આ થશે.

કાયલને સ્વર શોભાવનાર છે, સ્ત્રીઓને
પતીવ્રત શોભાવનાર છે, કુરૂપને પણ વિદ્યા
શોભાવનાર છે અને તપસ્વીઓને ક્ષમા
શોભાવનાર છે.

જે અષાડ આવે ત્યારે સ્ત્રીએ કાકિલાનું
પુજન કરવું જેથી અષાડ સૌભાગને પ્રાપ્ત
કરે છે.

અષાડ

સુદ ૧૨

ઉત્સવ-શ્રી વિઠ્ઠલરાયજી ॥ શ્રી લાલમણીજી.

૧૮ ૬૨

ધર...૧

પેઢી...૧૩

શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલજીના
વંશમાં.

સ્થળ-અમરેલી.

અષાડ

વદ ૧

ઉત્સવ-શ્રી ગોકલેશજી ॥ શ્રી ગોવિંદલાલજી
(૧૯૦૬)

ધર-૧ શ્રી દીક્ષિતજી ... પેઢી ૧૩

૨ હીડોળારંભ-તે ચંદ્રમા ઉપર હોય છે. વૃષભ
રાશીનો ચંદ્રમા હોય ત્યારે આરંભ થાય છે.
અને શ્રાવણ માસની ૧ થી ૩ સુધીમાં
સારો ચંદ્રમા હોય ત્યારે દાકુરજી બુલી ઉતરે છે.

આ માટે જુ મજ ભાષામાં લખાયલી
દીપણી.

શ્રી બાળકૃષ્ણલાલજી જે મુંબઈમાં મોટી
હવેલીમાં ખીરાજે છે તેમને રજેરાણી ક્ષત્રા-
ણીએ શ્રી કાકા વલ્લભજીને માથે પધરાવ્યા
તેનો પાટોત્સવ

અપાડ

વદ ૪

શ્રી ગોકુળચંદ્રમાજીનો પાટોત્સવ.

આ ધરમાં આજથી હોડોળા શરૂ થાય છે.

૫ શ્રી રણછોડજી મહારાજનો ઉત્સવ.

૮ ઉત્સવ-શ્રી જદુનાથજી ॥ શ્રી વજરતનજી
૧૮૮૩ સુરતવાળા

૧૮૮૧

ધર... ૧

પેઠી ૧૩

શ્રી યોગી ગોપેશ્વરના નાનાભાઈના વંશમાં
મહારાજ લાયબલ કેસના વાદી જી. તે કેસનું
વિવેચન. પાન ૧૨૬ થી ૧૩૪ સુધી.

૧૦ ઉત્સવ-તિલકાયિત શ્રીગોવર્ધનેશજી ॥ શ્રી
દાઉજી

(૧૮૭૧)

ધર... ૧ શ્રીનાથદ્વારના ટંકિટ પેઠી . ૧૨
તેમની ગાદીએ શ્રીગોવિંદજી ॥ શ્રીકૃષ્ણરાયજી
(૧૮૭૬ કા. સુદ ૧૪) ખીરાજેલા.

૧૦ ઉત્સવ-શ્રી વજરતનજી ॥ શ્રી મથુરાનાથજી
(૧૮૮૧)

ધર... ૧

પેઠી ૧૨

શ્રી બહેદાઉજીના ખીજા લાલનો વંશ

અપાડ

૧૧ કામિકા એકાદશી.

જે માણસ તુળસીના માંજરથી વિખણી પુજા કરે છે, તેનાં સઘળાં પાપ નષ્ટ થાય છે. આ દીવસે તુળસીની પુજા કરી અખંડ રાતદીવસ ઘીનો દીવો બાળવો.

કોઈ ઘરમાં આ એકાદશીને દિવસે કુંજહિંડોળા થાય છે.

૧૩ ઉત્સવ-શ્રીગોકલેશજી ॥ શ્રીવિકૃલેશજી,

(૧૮૮૩)

ધર...૧

પેઢી...૧૩

વંશ સમાપ્ત તેમની પછી થયો છે.

ઉત્સવ-શ્રીબાળકૃષ્ણજી ॥ શ્રીકલ્યાણરાયજી.

(૧૯૨૪)

ધર...૬

પેઢી...૧૪

સ્થળ... મથુરા-કાંકરોલી.

૧૩ કર્કસંક્રાંતિ-દક્ષિણાયનમાં સૂર્યનો પ્રવેશ.

૧૩ જન્મતિથી-શ્રીકૃષ્ણરાયજી ઉપનામ શ્રીગચ્ચુ-બાવા ॥ શ્રીદેવકીનંદજી.

(૧૯૫૬)

ધર...૧

પેઢી...૧૭

શ્રીબહેદાઉજીના બીજા લાલનો વંશ.

સ્થળ... ઇંદોર.

સ્વરૂપ...શ્રી ગોરધનનાથજી તેમને માથે બીરાજે છે.

આ મંદીર શ્રીવિકૃલેશજીના ટીંકટ શ્રી વિકૃલરાયજી (૧૮૭૯ આવણ વદ ૫)એ બાંધ્યું હતું.

કલકત્તામાં તેમની એક હવેલી છે.

અપાડ

૫૬ ૧૩

ઉત્સવ-શ્રીકલ્યાણુરાયજી ॥ શ્રીકાકા ગિરધરજી
(૧૯૧૬)

ધર...૧

પેઠી...૧૫

શ્રીખડેદાઉજીના બીજા લાલનો વંશ.

એમના પછી વંશની સમાપ્તી.

૧૩

ઉત્સવ-શ્રીબાલકૃષ્ણજી ॥ શ્રીકલ્યાણુરાયજી.
(૧૯૨૪)

ધર...૬

પેઠી...૧૪

સ્થળ...કાંકરોલી.

૩૦

દિવાસો-તે સો પરખનો માસો.

આવણુ

સુદ ૨

ઉત્સવ-શ્રી કનૈયાલાલજી ॥ શ્રી વલ્લભજી (૧)
(૧૮૭૮-૭૯)

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજીના પહેલા લાલના
વંશમાં

પેઠી ૧૦

સ્થળ-કોટા.

મોટા વિદ્વાન એમણે પ્રાભંજન ગ્રંથ માયા
વાદી સહસ્ત્રાક્ષના કર્તાનું ખંડન કરેલું છે
અને તેના પુર્વાર્ધ ઉપર ભારત શક્તિ નામની
ટીકા આપણા પંડીત શ્રી ગદુલાલજીની છે.

૨

ઉત્સવ-શ્રી વલ્લભજી ॥ શ્રી વિક્રમરાયજી.
(૧૯૧૫)

ધર ૧

પેઠી ૧૪

શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં

નોંધ-મુંબઈવાળા શ્રી દાદીજીવાળા શ્રી દાર-
કેશલાલજીના પીતા થાય.

શ્રાવણ

સુદ ૩

ઉત્સવ-શ્રી ગોકુલોત્સવજી ॥ શ્રી ગોવિંદજી.
(૧૮૧૫)

ધર ૧

પેઢી ૧૩

સ્થળ-સુરત.

શ્રી બડે દાહિજના બીજા લાલનો વંશ
અને શ્રી યોગીગોપેશ્વરજીના પીતા થાય.

શ્રી વ્રજરાયજી (૧૬૮૨ માહા વદ ૨)
ના વડુજી ગોસ્વામીના શ્રી રાણી વડુજીએ
શ્રી બાળકૃષ્ણજીનું સ્વરૂપ ધણા આગ્રહથી
તેમને માથે પધરાવ્યું હતું.

૩ ઠકરાણી ત્રીજ-આ ત્રીજ ગુજરાતમાં પ્રસીદ્ધ
છે-સુકૃત વ્રત.

સુકૃત વ્રત.

શ્રી કૃષ્ણની બહેન સુભદ્રાને એક વખત
ગર્વ આવ્યો કે મારા પતી બાણાવળી અર્જુન
અને ભાઈ શ્રીકૃષ્ણ છે માટે મારે કોની દર-
કાર છે. આવા ગર્વમાં સધળા શુભ કાર્યો
કરવા છોડી દીધા શ્રી કૃષ્ણને બબર પડતાંજ
તેમને ત્યાં ગયા અને કહ્યું કે ઉત્તમ લોકની
પ્રાપ્તિ માટે તમારે સુકૃત વ્રત કરવું.

આ વ્રતને દીવસે હજાર યોગી સ્નાન
કરવું પછી ભોં જાણે લીપી તેમાં ચાર બારણા
વાળો મંડપ કરાવવો. તેની નીચે એક દાથ
જેવડી શ્વેતવેદી કરાવીને વચમાં અક્ષત
વડે અષ્ટદળ પદ્મ કરવું પછી શ્રી લક્ષ્મીજી
અને કૃષ્ણની સ્થાપના કરવી ભક્તિથી પેડશો-
પચાર વડે પુજન કરવું પછી સુકૃત વ્રતના

૩૬૦ ફળ છે માટે ઉંજરાના ફળ જેવડાં સાકર મેળવી ઘઉંના લોટના ૩૬૦ ફળ કરવા તેને વાંસના પાત્રમાં ભરી તેમાં દક્ષણા મુકી બ્રાહ્મણોને દાન કરવું.

શ્રાવણ

સુદ ૩

ઉત્સવ-શ્રી દામોદરલાલજી ॥ શ્રી કુંજબી-હારી લાલજી.

(૧૯૦૯)

ધર ૧ શ્રી દીક્ષીતજી પેટી ૧૩

સ્થળ-ચાંપાસેની, મદ્રાસ.

તેમને ઘણા લાલ થયલા પણ ફક્ત શ્રી ગોવિંદલાલજી બાકીમાં રહેલા તેમને મુંબઈમાં મોટી હવેલીની ગાદીએ દત્તક આપ્યા. મદ્રાસમાં તેમની હવેલી છે તેમાં શ્રી ગુણ-ઈજના સેવ્ય શ્રી મદનમોહનજી બીરાજે છે એમની ગાદી તેમના પૌત્ર શ્રી ગિરધરજી ઉપનામ શ્રી કૃષ્ણજીવનજીને મળી છે.

૪ બોળ ચોથ.

આ દીવસે બૈરાઓ ઘઉં ખાતા નથી. ગાયની પુજા કરી બાજરાના રોટલા અને કઠોળા કરીને ખાય છે.

૫ નાગપંચમી-નાગના જન્મ-કલીયુગનો જન્મ ષષ્ઠિયુકત નાગપુજા માટે લેવી

બારણામાં જાણના સર્પ કરવા અને દુધ ઘી અને જળથી નવરાવવા. અને પછી દહીં અને દુધથી તેઓની પુજા કરવી. ઘઉં-દુધ

કુલેરનું નૈવેદ્ય ધરવું, ગંધ પુષ્પ. ભોજનર્થે
આત્મશોભે તૃપ્ત કરવા.

આવણ

સુદ ૬ રાંધણ છઠ-કેટલાક વર્ણમાં આજે પળાયછે.

૮ ઉત્સવ-શ્રીબાળકૃષ્ણજી ॥ શ્રીવિકૃલનાથજી.

(૧૮૨૮)-કોઈમાં પાંચમ લખી છે.

ધર...૧ પેઢી...૬

શ્રીકાકાવલ્લભજીના ૭ મા લાલનો વંશ.

સ્થળ...ગિરિરાજ.

સ્વરૂપ...(૧) શ્રીબાળકૃષ્ણજી, અને (૨) શ્રી
છોટા મહનમોહનજી. જી. શ્રી ગોરધનેશજી
મુંબઈના મોટામંદીરવાળા (૧૮૨૫ વૈશાખ
શુદ્ધ ૪).

૧૧ પવિત્રા ધરાવવાની એકાદશી

૧૧ જન્મતિથી-શ્રી ગોપિનાથજી ॥ શ્રી ગોકુળ
નાથજી.

(૧૮૭૨)

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઢી ૧૫

સ્થળ-મુંબઈમાં મોટા મંદિરવાળા.

૧૧ પુત્રદા એકાદશી-પવિત્રા એકાદશી.

દ્વાપર યુગની શરૂઆતમાં માહીષ્મતી
નગરીમાં માહિજીત નામનો રાજા હતો. તે
વાંઝીઓ હતો. તેનું કારણ લોમપ રૂપીના
કલ્યા પ્રમાણે એ હતું કે પુર્વ જન્મમાં તે
વાણીઓ હતો. નિર્વન હતો અને નીચ કર્મ
કરતો હતો. વેપાર સાથે હાટવાડીએ જાતો
જેઠ સુદ ૧૨ ને દીવસે એક ગામની ભાગોળે.

આવ્યો ત્યાં જળ પીવા એક જળાશય પાસે ગયો. તેજ વખતે તરતની જણેલી ગાય તર- સથી અને તડકાથી વ્યાકુળ થયલી પાણી પીતી હતી તેને જળ પીતી બંધ કરી પોતે પીવા લાગ્યો. તેના પાપથી તે વાંઝાઓ થયો હતો. હવે જો તેની પ્રજ્ઞ ઉપરની એકાદશી કરીને તેનું પુણ્ય આપે એ અવશ્ય પુત્ર થશે. પ્રજ્ઞએ અને રાજાએ એ પ્રમાણે કર્યું અને પ્રજ્ઞએ પુણ્ય આપ્યું એથી તેને એક બળ- વાન પુત્ર થયો.

શ્રાવણ

સુદ ૧૧

શ્રી ગોકુળમાં સંવત ૧૫૪૮ ની સાલમાં આ દીવસની મધ્ય રાત્રે ગુરુવારે શ્રી મહા પ્રભુજી જ્યારે પહેલી વારની પૃથ્વી પરિક્રમામાં હતા ત્યારે શ્રી નાથજી પ્રગટ થયા. યજ્ઞ નારાયણ ભટ્ટ વખતનું શ્રી સાલગરામનું સ્વ- રૂપ હતું તેને ધરાવવા માટે સુત્રનું પવિત્રું તથા મીસરી રાખી મુકી હતી તે શ્રી નાથજીને ધરાવી. તેથી શ્રી ધણાજ પ્રસન્ન થયા અને બોલ્યા કે દેવી જીવોને બ્રહ્મ સંબંધ આપો એટલે તેઓનો ઉદ્ધાર થશે એવું કહી અંતર- ધ્યાન થયા તે દહાડેથી પવિત્રા બારસનો મહીમા ચાલુ થયો છે. જીઓ દીપણું પાન ૧૦.

૧૨

પવિત્રા બારસ :—આ દિવસે ગુરુને પવિત્રા ધરાવાય છે માટે તે દીવસ પવિત્રા બારસને કહેવાયો છે.

આવણ

સુદ ૧૪

ઉત્સવ-શ્રી વિઠ્ઠલરાયજી ॥ શ્રી દામોદરજી.

(૧૬૫૭)

ધર...૧

પેઢી ૫

શ્રી ગિરધરજીના પૌત્ર (ખીજા લાલના લાલ.)

૧૪

ઉત્સવ-શ્રી લગ્નમણીજી ॥ શ્રી ધનશ્યામજી.

(૧૮૬૬) (૧૬૪)

ધર...૧

પેઢી ૧૨

શ્રી બહેદાઉજીના ખીજા લાલનો વંશ.

સ્થળ-ગોકુળ.

એમનો વંશ સમાપ્ત.

૧૪

ઉત્સવ-શ્રીગોવિંદરાયજી ઉપનામ શ્રીલશકરી
લાલજી ॥ શ્રી વિઠ્ઠલનાથજી.

(૧૯૦૭)

ધર...૧

પેઢી...૧૫

સ્થળ...ઈંદોર.

૧૫

રક્ષાબંધન (રાખડી બાંધવી) બળેવ.

દેવ અને દૈત્ય વચ્ચે ૧૨ વર્ષ યુધ ચાલેલું તેમાં દૈત્યોએ ઈંદ્ર અને ખીજા દેવોને જીતી લીધેલા. ઈંદ્રે અહસ્પતીને કહ્યું કે હું તો યુદ્ધ કરવાજા છજીજી ત્યારે અહસ્પતીએ કહ્યું કે પરાક્રમનો વખત નથી; ક્રોધ છોડો. દેશ અને કાળ વિના કાર્યો અવળાં પડે છે. આવો વિચાર કરતાં હતા એટલામાં ઈંદ્રાણી આવીને ઈંદ્રને કહ્યું કે હું આપને રક્ષા બાંધીશ જેથી આપને ક્રોધ જીતી શકશે નહીં. તે પ્રમાણે જમણા હાથમાં રક્ષાની પોટલી બાંધી :

પછી બ્રાહ્મણોને આશીર્વાદ આપ્યા તે પછી
દેત્યો ઉપર ચઢાઈ કરીને જય મેળવ્યો હતો.

આ દિવસે વેપારીઓ સમુદ્ર પુજન કરે
છે અને પછી વહાણ ચાલુ થાય છે.

યજ્ઞુ આવણી.

આ દિવસે યજ્ઞુવેદી અને રૂગ્વેદી. અથર્વ-
વેદીઓની આવણી એટલે ઉપવીત જનોષ્ઠ
નવી પહેરવાનો દીવસ.

આવણ

૧૬ ૧

ઉત્સવ-શ્રીગિરધરજી ॥ શ્રીમથુરાનાથજી
(૧૮૫૫)

ધર ૧

પેઢી... ૧૨

શ્રીકાકા વદ્વલજીના પહેલા લાલના વંશમાં.
એમનો વંશ એક પેઢી પછી સમાપ્ત થાય છે.
તેઓ મુંબઈ શ્રીગોદળાધીશજી મહારાજના
પિતા થાય.

૧ **જન્મતિથી-શ્રીગોવર્ધનલાલજી ॥ શ્રીગિરધરજી**
શ્રીનાથદ્વારના હાલના ટીકેટ.

(૧૯૧૭)

ધર... ૧

પેઢી ૧૬

શ્રીબહેદાઉજીના બીજા લાલનો વંશ.

સ્થળ... **શ્રીનાથદ્વાર.**

માથે બીરાજતી નિધિ શ્રીનાથદ્વાર અને
શ્રીનવનિતપ્રિયાજી બીરાજે છે. શ્રીમદ્નમો-
હનજી પણ તેમને માથે બીરાજે છે.

આ શ્રીમદ્નમોહનજીનું સ્વરૂપ શ્રીગુસાં-
ઈજીના મોટા લાલ શ્રીગિરધરજીના મોટા

પુત્ર શ્રીમુરલીધરજીના છે એમ ત્રણ આખ્યા-
ઈકામાંની એક આખ્યાઈકા છે.

શ્રી ગિરિરાજમાં શ્રી મહુજી મહારાજનું
મંદીર અને તેમાં ખીરાજતા હાકુરજી શ્રી
મદનમોહનજી હાલ તેમને હસ્તક છે.

શ્રીગોકુળમાં શ્રીરાજા હાકુરની હવેલી શ્રી
ગોપાળલાલ ॥ શ્રી કલ્યાણુરાયજીની હતી પણ
તે બાબતમાં કોર્ટદ્વારે ટંટો કરી આ ટીકેટ
શ્રીએ પોતાને સ્વાધીન કરી છે.

શ્રીમથુરામાં તેમની માતૃશ્રીએ શ્રીનવનિત
પ્રીયાજીનું મંદીર બંધાવ્યું હતું તે પણ
તેમનું થયું છે.

મુંબઈમાં કોટમાં બજારગેટમાં એક શ્રી
ગોરધનનાથજીનું મંદિર છે તે તેમને અર્પણ
થયલું છે.

મુંબઈમાં મહારાજના ભોઈવાડામાં તેમની
પેઢી છે જ્યાં શ્રીનાથજીનું મોટા કદનું ચીત્ર
રાખવામાં આવ્યું છે અને સેવા ભેટ વૈષ્ણુવો
તરફથી તે પેઢીમાં નોંધાવવામાં આવે છે.

પ્રાચીન ગ્રંથોના જીર્ણોદ્ધાર સાર તેમની
મુંબઈમાં છેલી પધરામણીમાં લાખે રૂપિયાની
સેવા મળી તેમાંથી રૂ. ૨૦૦૦૦) વીસહજાર
મોટા મંદીરના મહારાજશ્રી ગોકુલનાથજીને
સ્વાધીન કર્યા છે.

પંડિતશ્રીને સાર માનપાન તેઓશ્રી તર-
ફથી મળતું. પોતાને ત્યાંના હસ્ત લેખીત

અંથે વાંચવા પંડિતજી લાવેલા તે તમામ આ સંસ્થામાંથી તેઓશ્રી પાછા લઈ ગયાછે.

તેઓશ્રીનો પંડિતજી માટે શું ઉંચા મત છે તે અને પંડિતજીને વૈષ્ણવોએ અવશ્ય મદદ કરવી તે માટે સંવત ૧૯૦૪ માહા શુદ્ધ ૫ નો પત્ર છે, જે તમામની નોંધ પ્રસ્તાવનામાં કરવામાં આવી છે.

આવણુ

વદ પ

નાગપંચમી. કેટલીક કોમોમાં આજે પણ આ વ્રત કરે છે.

હીડિળા વિજય.

૫ ઉત્સવ-શ્રીચીમનલાલજી ॥ શ્રી ધનશ્યામજી (૧૮૯૬)

ધર-૧ શ્રી બડે દાઉજના બીજા લાલનક વંશમાં પેઢી ૧૩

સ્થળ-મુંબઈ

શ્રીલાલજીવાની હવેલીવાળા. આ મહારાજ બહુ શોખીન હતા અને બહાર ફરવા નીકળતા ત્યારે પોતાની સામે એક આરસી રાખતા હતા.

૭ શીતળી સાતેમ.

મધ્યાહ્ન કાળે શીતળાનું વ્રત કરવું.

આ શિતળા દેવીનું વાહન ગધેડાનું છે- નગ્ન રહે છે-સાવરણી અને કળશ સહીત અને માથે સુપડું લઈ ફરે છે. આર્થી કરીને જન સમાજમાં કોઈ વિચીત્ર સ્વરૂપ જ્યારે

નજરે પડે છે ત્યારે કહેવાય છે કે આ
“ શીતળાનું રૂપ ” આવ્યું છે.

હસ્તીનાપુર (દીલ્હી) ગામમાં પ્રધુમન
નામનો રાજા થઈ ગયો. તેમની રાણીનું
નામ ધર્મશીળા હતું. તેમને શુભકારી નામની
ફાંવરી હતી તેના લગન પછી જ્યારે આજુ-
વાળવા તેના પતિ આવ્યા તે વખતે તેની
સાથે જવા તૈયાર થઈ. પીતાએ કહ્યું કે
શીતળાનું વ્રત કરીને જ. તેને નદી ઉપર
સ્નાન કરવા મોકલી અને સાથે એક બ્રાહ્મણ
અને તેની સ્ત્રીને પણ શીતળાની પુજા કરા-
વવા મોકલ્યા. ઘણાં ફાંફાં માર્યા છતાં તળાવ
મળ્યું નહીં. થાકથી બ્રાહ્મણ સુઈ ગયો. તેને
સર્પ કરડ્યો અને તેથી ગત થયો. તેની પાસે
તેની સ્ત્રી બેઠી હતી. શુભકારીણી પણ થાકા
ગઈ હતી. તે બમતી હતી ત્યાં એક
બુઢી સ્ત્રી નજરે પડી. તળાવ દેખાડવાનું કહ્યું.
તેથી તેની પાછળ પાછળ ચાલી. તળાવ
હાથ લાગ્યું અને ત્યાં શીતળાની પુજા કરી.
વરદાન પ્રાપ્ત કર્યું. પાછા ફરતાં પેલો મુએલો
બ્રાહ્મણ અને તેની સ્ત્રી નજરે પડ્યા
એ બનાવથી તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું કક-
ળાટ કરવા લાગી બ્રાહ્મણી સતી થવા તૈયારી
કરતી હતી ત્યારે શુભકારીએ શીતળાનું
સ્મરણ કર્યું. શીતળા દેવી મોટા રંડાપાને
દુર કરે છે તેના કરેલા વ્રતનું તેને પાણી
આપવું તેથી તેનો ધણી સજીવન થયો.

આ શુભકારીનો પતી વનમાં આવેલો
તે પણ સર્પડંશથી ગત થયેલો તેના ઉપર
શુભકારીની દ્રષ્ટિ પડવાથી શીતળા દેવીના
કરેલા વ્રતના પ્રતાપથી તે પણ સજીવન થયો.

આ દીવસે સ્ત્રીઓ શીતળા દેવીની કથા
સાંભળી પ્રસાદ લે છે.

શ્રાવણ

વદ ૮ ઉત્સવ-શ્રી આળકૃષ્ણજી ॥ શ્રી વજ્રરાયજી
(૧૯૦૯),

ધર...૧

પેટી ૧૩

શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલનો વંશ

૮ ઉત્સવ-શ્રી મુરલીધરજી ॥ શ્રી વિકૃલરાયજી
(૧૯૧૩)

ધર...૧

પેટી ૧૪

૮ ઉત્સવ-શ્રી કનૈયાલાલજી ॥ ...
( )

સ્થળ-ગોકુળ

ધર... પેટી

૮ જન્માષ્ટમી-ગોકુળ આઠમ-મોહરાત્રી.

મધરાતે આઠમ હોય તે દીવસે જન્મા-
ષ્ટમીનું વ્રત કરવું. કારણ કે “ રોહિણી
સહીત મધરાત જેમાં ચંદ્રોદય થયા હોય
તે વખત લેવો.” જે દિવસે રાત્રિ અથવા
દિવસમાં મૂર્તુવાર પણ અષ્ટમી અને રોહિ-
ણીનો યોગ હોય તે દિવસે ઉપવાસ કરવો.

કથા.

શ્રીકૃષ્ણ યુધિષ્ઠિર પ્રત્યે કહે છે—મથુરાજીમાં મોટા મલ્લને અને કંસને મારી, સ્ત્રી-પુત્ર સહીત યાદવોને મેં શાંત કર્યા ત્યારે દેવકાજી અને વસુદેવજીએ મને તથા શ્રીગણદેવજીને ખોળામાં ખેસાડી બાથમાં લઈ રડવા લાગ્યા અને ગદગદ વાણીથી કહ્યું કે તમેને આજ જોવાથી હમારો જન્મારો સફળ થયો છે.

આ વ્રત મથુરાજીમાં પ્રથમ સારી રીતે પ્રસિદ્ધ થયું. આ વ્રત સઘળા બ્રાહ્મણો, ક્ષત્રીઓ, વૈશ્ય, શુદ્ર અને બીજા પણ ધર્મીઓએ કરવું એવી આજ્ઞા છે.

તેમના જન્મ વખતે મધરાત્રે રોહિણી નક્ષત્ર, વૃષભ રાશિનો ચંદ્ર અને સિંહનો સૂર્ય હોતો.

આ દિવસે કેવળ કુળાહાર વિના અપવાસ કરવો. જેથી સાત જન્મનાં પાપ નષ્ટ થાય છે. પાપથી મુક્ત થઈ સઘળા ભોગનો ત્યાગ કરી નિયમમાં રહેવું તે ઉપવાસ કહેવાય છે.

મુર્તિ આઠ પ્રકારની થાય છે. સુવર્ણની, રૂપાની, ત્રાંબાની, પીતળની, માટીની, કાષ્ઠની, મણિની અને રંગની તેમાંની કોઈની પણ તે દિવસે પુજા કરવી. જાગરણ પણ અવશ્ય કરવું.

શ્રાવણ

૧૬ ૯

નંદમહોત્સવ.

૯

ઉત્સવ-શ્રી વ્રજેશજી ॥ શ્રી દ્વારકાનાથજી
પોરબંદરવાળા

(૧૯૧૧) કોઈ ઠેકાણે અગીયારસ લખવામાં
આવી છે.

ધર ૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઢી ૧૩

સ્થળ-જામનગરની ગાદીએ પધારેલા તે.

મહારાજ એંગી કેસવાળા તે બાબતનું દીપ-
ણીમાં મહારાજ એંગી કેસના પાન ૧૩૪-
૧૪૧ જોવા.

૯

જન્મ-શ્રી કૃષ્ણજીવનજી ઉપનામ શ્રી ગિર-
ધરજી ઉપનામ શ્રી ગોવર્ધનેશજી ॥ શ્રી ગોકુ-
લનાથજી મુંબઈના મોટા મંદીરવાળા

(૧૯૬૧)

ધર...૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઢી ૧૫

મદ્રાસની ગાદી તેમના દાદા શ્રીદામોદરજીની
તેમને મળી છે.

૧૦

ઉત્સવ-શ્રી ગોપિકેશજી ॥ શ્રી વીકલેશજી.

(૧૮૮૭) કોઈ ઠેકાણે ત્રીજ લખવામાં
આવી છે.

ધર...૧ પેઢી ૧૩

શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલનો વંશ.
એમના વંશની સમાપ્તી.

એમની શ્રી ગોકુલાધીશજીની ગાદી મુંબ-
ઈમાં શ્રી ગોરધનલાલજી ॥ શ્રી નરસીંગ-
લાલજીને મળી છે. શ્રી ગોકલેશજી સંવત
૧૯૩૬-૩૭માં ગોકુળવાસ કર્યા પછી તેની

ગાદીની તકરાર શ્રી નરસીંગલાલજીની
અને શ્રી નરસીંગલાલજીની ભોળાઈ
વહુજી સાથે પડેલી. તેનું છેવટે સમા
શ્રી ગોરધનલાલજી ॥ શ્રી નરસીંગલાલજી
લગન થયા તે વખતે આવ્યું હતું તેમાં
ગાદી એમને આપવામાં આવી હતી.

શ્રાવણ

વદ ૧૦

જન્મ—શ્રી વ્રજનાથલાલજી ॥ શ્રી વિઠ્ઠ
નાથજી ચાંપાસેની.

(૧૮૬૫)

ધર...૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઠી ૧૪

૧૧

અળ એકાદશી.

હરિશ્ચંદ્ર રાજા ચક્રવર્તી—સાચું જોલનારો
અને આખી પૃથ્વીનો અધિપતી હતો. કોઈ
કમનસીએ તે રાજબ્રહ્મ થયો. સ્ત્રી તારામતી
અને પુત્ર રોહણીને વેચી પોતે પણ કાશીમાં
એક ચાંડાળને ઘરે વેચાયો હતો અને મડદાં
ઉપરથી ઉતરેલાં કપડાં લેવાનું કામ કરવા
માટે દાસ તરીકે રાખવામાં આવેલો. આ
સ્થિતી તેના સત્યપણામાં રહેવાના આગ્રહથી
પ્રાપ્ત થઈ હતી છતાં પણ તે આગ્રહમાં તે
મર્યો રહ્યો હતો. ઘણો અકળાતો હતો
ત્યારે ગૌતમ મુની ત્યાં આવી ચઢ્યા. તેમણે
ઉપર જણાવેલી એકાદશીનું વ્રત કરવાનો
બોધ આપ્યો તેમના ઉપદેશ પ્રમાણે વ્રત
કર્યું કે તત્કાળ તેના પાપનો નાશ થયો.

પાન ૨૫૭.

દહી પેઢીના'ના શ્રી કાકા વલ્લ-
ભાઈ મહારાજના ૧લા ચને ૩
જા બાળકોના વંશમાં હૈયાત
મહારાજનેના સીધી કીટીના
વડીલોની વંશાવળી,

1998

૩ શ્રી ગોપાલજી ॥ શ્રી કાકા વજ્રમજી ૧૭૩૩ માહા સુદ ૨ (૧)

૧ શ્રી જઘનાથજી ૧૭૫૬ જેઠ વદ ૩ (૫)

૩ શ્રી લઠમનજી ૧૭૮૭ ભાદરવા સુદ ૧૫ (૬)

૧૦

૧ શ્રી દ્વારકાનાથજી ૧૮૧૩ પોષ સુદ ૮ (૪)

૨ શ્રી ગોવર્ધનજી ૧૮૧૭ કારતક વદ ૬ (૫)

૧૧

૧૧

૩ શ્રી મુરલીધરજી (૩)
૧૮૪૬ કારતક વદ ૧૪

૪ શ્રી રામકૃષ્ણજી (૩)
૧૮૫૨ કારતક વદ ૧૪

૨ શ્રી ત્રીકમજી (૨)
૧૮૫૫ ભાદરવા સુદ ૧૫
જેઠપુરવાસ.

૩ શ્રી રત્નજી (૩)
૧૮૫૭ માહા સુદ ૬
કાશીવાસ.

૧૨

૧૨

૧૨

૧૨

૨ શ્રી ધનરાયમજી (૩)
૧૮૮૬ આષાઢ સુદ ૪

૧ શ્રી વજ્રમજી (૩)
૧૮૮૧ આવસુ વદ ૧૪

૧ શ્રી ગીરધરજી (૨)
૧૮૯૮ ફાગણ સુદ ૬
મુરત-મુંબઈ.

૧ શ્રી ગોવિંદલાલજી (૦)
૧૮૭૬ ભાદ. સુદ ૧૪

૧૩

૧૩

૧૩

૧ શ્રી ગોપાલલાલજી (૧)
૧૯૧૦ આવસુ વદ ૧૪
ભરોડાવાસી

૩ શ્રી રઘુનાથલાલજી (૧)
૧૯૧૬ ફાગણ વદ ૨

૩ શ્રી જીવણલાલજી (૧)
૧૯૧૬ માગસર સુદ ૧૩
પૌરખંદરવાસી.

૧ શ્રી ગોરધનજી (૦)
૧૯૨૩ જેઠ વદ ૨

૧૪

૧૪

૧૪

૧ શ્રી વજ્રમજી (૦)
૧૯૩૩ જેઠ સુદ ૧૦

શ્રી ગોરલીધરજી
૧૯૩૬ ભાદ. વદ ૮
કોલા.

શ્રી રત્નજીલાલજી
૧૯૪૯ માગસર વદ ૮
મુંબઈ-લાલપાવાની મા-
દીએ પધાર્યા છે.

શ્રી વદ જીલાલજી
૧૯૭૦ મે વદ ૯

પોતાની સ્ત્રી અને પુત્ર પાછા પ્રાપ્ત થયા અને રાજ્ય પણ પાછું મળ્યું.

આ દીવસે પોરબંદરમાં શ્રી જીવજીલાલજીને માથે ખીરાજતા શ્રી મદનમોહનજીનો પાટોત્સવ.

શ્રાવણ

વદ ૧૨ જન્મ-શ્રી વિકૃલનાથજી ॥ શ્રી કુંજલાલજી.
(૧૯૧૪)

ધર...૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઠી ૧૩
તેમને જે લાલ છે જેમાંના એકને કચ્છ માંડ-
વીની ગાદી મળી તે.

સ્થળ...ખંભાળીઆ.

૧૪ ઉત્સવ-શ્રીકાકાવલ્લભજી ॥ શ્રીવિકૃલેશજી.
(૧૭૦૩)

ધર...૧ પેઠી...૬

તેમના વચ્ચનામૃત આ સંપ્રદાયમાં પ્રચલીત છે. બેટ દ્વારકામાં શ્રીચપલરાયજીનું મંદીર તેમનું બંધાવેલું છે તેમજ શ્રીબાળકૃષ્ણજી બેટમાં જે ખીરાજે છે તે તેમના ઠાકુરજી હતા એમના ઠાકુરજી છોટા સાત સ્વરૂપો તરીકે ઓળખાય છે. તેમને ૭ લાલ હતા તેમાં ૧ શ્રીગિરધરજી, ૩ શ્રીગોપાળલાલજી અને ૭ શ્રીગોકુળનાથજીના વંશો ચાલુ છે.

તેમને માથે રજો ક્ષત્રાણીએ મોટા મંદિરમાં જે શ્રીબાળકૃષ્ણજીનું સ્વરૂપ ખીરાજે છે તે સ્વરૂપ આ મહારાજશ્રીને માથે પધરાવ્યું હતું, તેનો

પાટોત્સવ મુંબઈમાં મોટી હવેલીમાં આપાડ
વદ ૨ નો મનાય છે.

આવણુ

વદ ૧૪ ઉત્સવ-શ્રીવલ્લભજી ॥ શ્રીરામકૃષ્ણજી
(૧૮૮૧)

ધર...૧

પેટી...૧૨

શ્રીકાકા વલ્લભજીના ત્રીજા લાલનો વંશ.

તેમનો વંશ પોરબંદરવાળા શ્રીજીવણલા-
લજીમાં ચાલુ છે.

ઉત્સવ-શ્રીગોપાળલાલજી ॥ શ્રીવનશ્યામજી
(૧૯૧૦)

ધર...૧

પેટી...૧૩

શ્રીકાકા વલ્લભજીના ત્રીજા લાલનો વંશ

સ્થળ...શ્રીકાંકરેલી.

બરેડાવાળા

વંશની સમાપ્તી.

૩૦ ઉત્સવ-શ્રીકનૈયાલાલજી ॥ શ્રીવલ્લભજી
(૧૯૨૫)

ધર ૧

પેટી...૧૩

શ્રીકાકાવલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં

સ્થળ...મુંબઈ.

મુંબઈમાં કોટમાં શ્રીચંદાબેટીજીની હવેલીમાં
ગોદે ગયલા હતા.

આવણુ સુદ ૨-કળશા બીજ-આ દિવસે કાકાની
દીકરી એટલે પીત્રાઈ બહેનને ઘરે ભાઈએ અવશ્ય
જમવું જોઈએ.

શ્રાવણ સુદ ૯-નોળી નોમ-આ દીવસે વાલ અને રોટલા ખાવામાં આવે છે.

દહીં, વલોવેલી વસ્તુ અને છાશ ખાવાનો પ્રતિબંધ છે.

શ્રાવણ સુદ ૧૧-બ્રહ્મસંબંધ.

આ દિવસે અર્ધ રાત્રીને સમયે શ્રી ભગવાને એટલે શ્રી ગોવર્ધનનાથે જે પ્રત્યક્ષ એટલે મોંઢામોંઢ કહેલું તે શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીએ પોતાના સિદ્ધાંત રહસ્યના ગ્રંથમાં લખ્યું છે તે વિષય બ્રહ્મસંબંધ બાબતનો છે.

બ્રહ્મસંબંધ કરવાથી, સર્વના દેહ અને જીવના સર્વ દોષોની નિવૃત્તિ, નિશ્ચયે કરીને થાય છે. આ દોષો પાંચ પ્રકારના કહેલા છે તે એ કે (૧) સહજ, (૨) દેશોત્થ, (૩) કાલોત્થ, (૪) સંયોગદોષ, (૫) સ્પર્શજ. આ દોષો ભક્તિ માર્ગમાં કાઢી રીતથી પ્રતિબંધક છે એમ નહીં માનવું. એ દોષોનો ખુલાસો શ્રી પુરૂષોત્તમજી કૃત વિવરણમાં છે.

શરણાગતિ એટલે શ્રીકૃષ્ણને શરણુ ગયા પછી, પાત છેજ નહીં એટલે શ્રીકૃષ્ણને શરણુ જાય તેની દુર્ગતિ થતી નથી. એ ગતિ પ્રાપ્ત કર્યા પછી સમર્પણની ક્રીયા થવી જોઈએ. તેમાં સર્વ શ્રીકૃષ્ણનેજ નિવેદન કરવામાં આવે છે, તેથી સેવાનો અધિકાર સિદ્ધ થાય છે. જ્યારે આત્મનિવેદન થાય ત્યારેજ પુણીમાર્ગીય ભક્તિના અધિકારી થવાય છે. તથા સર્વોપયોગી પદાર્થ માત્રમાં અલૌકિકતા થાય છે અને પછી પ્રભુ અંગીકાર કરે છે. આ સમર્પણમાં નિવેદન ગુરૂને નથી પણ શ્રી કૃષ્ણ (શ્રીઠાકુરજી)નેજ છે.

આ સ્થળે હમોને મહારાજ લાયબલ કેસમાં આ સમર્પણની બાબતમાં જે કુચેષ્ટા કરવામાં આવી હતી તે કેવળ કપોળ કલ્પીતજ છે એમ હમો જણાવીએ છીએ એ સમર્પણમાં ખરૂં રહસ્ય શું છે તે હમો વર્તમાન કાળમાં બનતા બનાવોથી જણાવીશું.

છત્રેજી ભણેલાઓએ તેમજ અન્ય લોકોએ ઘર ધણી અને ભાડુત સંબંધી જે કાયદા હાલ પ્રચલીત છે તેનો ગંભીરાઈથી ખાસ વિચાર કરવાનો છે. હિંદુસ્તાનનો કાયદો ૧ સને ૧૮૭૨ (પુરાવા સંબંધી કાયદો) તેમાંની કલમ ૧૧૬માં ખાસ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે કોઈપણ સ્થાવર મીલકત વાપરનારા ભાડુતને તે મીલકતના માલિક એટલે પોતાના ઘરઘણી, તેના માલકીપણના હકની જ્યાંસુધી તે તેના ભાડુત તરીકે રહેતો હોય ત્યાં સુધી ઈનકારી કરવા દેવામાં આવશે નહીં તેજ પ્રમાણે તે મીલકત જેના કબજામાં હોય તેની રજાથી તેનો કબજો જેણે પ્રાપ્ત કર્યો હોય તેને પણ રજા આપનારના હક માટે ઇનકાર કરવા દેવામાં આવશે નહીં. જે તેમ છતાં પણ તેવું કોઈ કરે તો ઘરઘણીને અથવા કબજો ધરાવનારને તેવા ભાડુતને અથવા કબજો મેળવનારને પોતાની મીલકતમાંથી એકદમ હાંકી મુકવાનો હક છે. ઘર ભાડે આપવામાં આવે છે તે રાયરચીલા સહીત તેમજ રાયરચીલા વિનાનું હોય છે. અને તે પ્રમાણમાં તેવું ભાડું નકી કરવામાં આવે છે. મુદત પણ નકી કરવામાં આવે છે. મુદત પુરી થયે ખાલી કરતા નથી તેને માટે ઘરઘણી ખાલી કરાવવા માટે પોતાના હકોનો અમલ કરે છે.

હવે આ સૃષ્ટિનો માલિક અલૌકિક દૃષ્ટીમાં કેણુ છે ? દરેક કામ ગમે તે મત ધરાવનારી હશે તો તે કબુલ

કરશે કે તેનો માલિક એક જગતનિયંતા છે, હમારા સંપ્ર-
દાયના સિદ્ધાંત પ્રમાણે શ્રીમદ્ ભાગવતના ભગવાન તેજ
શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાના શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન છે. આ સૃષ્ટિ રાત્ર
રચીલાથી ભરપુર છે. તેમાં ભાડું દઈ રહેવા આવનાર દેહ-
યુક્ત જીવાત્મા છે. ભાડામાં ભક્તિ આપવાની છે. જ્યારે
હમો હમારી માતૃશ્રીના ઉદરમાં હતા ત્યારે હમો ઉંધા
મસ્તકે આ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને બહુ બહુ વિનવતા અને
કહેતા કે મહારાજ મને આપની સૃષ્ટીમાં રહેવા કાંઈપણ
ભાગ ભાડે આપો, અને આપની આજ્ઞા પ્રમાણે ભક્તિ
રૂપે ભાડું આપીશ. આપનો માલકી હક સર્વદા કબુલ
રાખીશ. કાંઈ વખતે જે જે ભાડુત તરીકે આપશો તે ઉપર
માલકીપણું આપીશ નહીં તેમ સ્થાપવાને બીલકુલ
ઈચ્છા પણ કરીશ નહીં. આપના તરફથી જે કાંઈ પણ
મને ભાડે આપવામાં આવશે તે ઉપરનું સ્વામીત્વપણું
આપનુંજ છે અને મને તો ફક્ત એક ભાડુત તરીકે તેનો
ઉપભોગ કરવાનો છે, એવું સદાકાળ માનીશ. તેમાં
જરા પણ મારી ગફલત થાય અથવા ચુક થાય તો
આપ મને વગર બખરે આપની જેવી ઈચ્છા થાય
તેવી રીતે, ચાહો તો મને તેવી વસ્તુથી દુર કરજો,
અથવા આપ તે વસ્તુ મારી આગળથી લઈ લેજો. આવી
કબુલાતો પછી શ્રીભગવાને ગર્ભવાસમાંથી બહાર કાઢ્યો.

છ માસ સુધી તેમની સાથે વાતચીત કરતો અને
કરાર પ્રમાણે વર્તતો હતો, જેમ જેમ મોટો થતો ગયો
તેમ તેમ બેઈમાન થવા લાગ્યો. “ બાળપનો હસ
બેલ ગુમાયો.” ગફલતમાં પડવા લાગ્યો. “ હરિસે
કાંઈ નહીં બડા, દિવાને કયું ગફલતમેં પડા ” એવો
ઘાટ થયો. ગર્ભવાસમાં આપેલી કબુલાત હું અને

સૃષ્ટીનો માલીકજ નળુતા. આવી સ્થિતી પીતાશ્રીના જોવામાં આવી. પીતાશ્રી ગુરૂ પાસે લઈ ગયા. ગુરૂને સ્વાધીન કર્યા. ગુરૂએ શ્રીહાકુરજ પાસ ખડો કરી દીધો. ત્યાં મેં ગર્ભવાસમાં શ્રીહાકુરજને આપેલાં વચ્ચોની યાદ દેવરાવી. મારા શબ્દેશબ્દો ગુરૂ શ્રીહાકુરજ પાસે બોલી મારી આગળ તેજ શબ્દો બોલાવવા લાગ્યા.

આ સૃષ્ટીમાં એક પણ વસ્તુ મારી માલકીની નથી. ઘર, બાર, હૈયાં છોકરા સ્ત્રી, ધન, ધાન વિગેરે જે કાંઈ મને શ્રીહાકુરજએ વાપરવા આપ્યું છે કે આપશે તે તમામ તમેને અર્પણ કરું છું આ શબ્દો ગુરૂના બોલવાથી શીખ્ય શ્રી હાકુરજ પાસે પોપટની માફક બોલે છે તેના અર્થનો જાણડકો મીઠા લોકો વાળતા જણાયા છે તેઓ જણાવે છે કે એ તો ગુરૂ સર્વ પોતાનેજ માટે માગે છે !! હરિ! હરિ! સુતારનું મન બાવળીએ એવો ઘાટ આવા લોકો નો છે. આ જીવાત્માએ ગર્ભવાસમાં જે કબુલાત આપી હતી તેજ કબુલાત ગુરૂદ્વારા શ્રી હાકુરજને આપવામાં આવે છે. આગળ ચાલતાં તેનો જ્યારે ભંગ કરવામાં આવે છે ત્યારે ધરધણી ત્રીલોકનો નાથ પોતાના માલકી હોકાનો અમલ કરે છે એટલે તેવા વચનના તોડનારની પાસેથી પોતપોતાની માલકીની ભાડે આપેલી વસ્તુ અને તેના અંગનું રાયરચીકું લઈ લે છે અથવા તેવા રાયરચીકાવાળા ધરમાંથી એકદમ હાંકી કાઢે છે. જેનો ચીતાર મીલ્ટન કવીએ “પેરેડાઈસ લોસ્ટ” ગુમાવેલા સ્વર્ગમાં ઘણી સારી રીતે આપેલો છે. હરી ભક્તોએ પણ તેનો ચીતાર અછો આપેલો છે :

રામ ભજન તોસેં કબહુ બનેગો

* * * *

બાલપનો તેંતો ખેલમેં ખોયો,

આયો બુઢાપન થાથા થધરે.....રામ. ૧

હાડ ચામ લોહી સખ જરી જનયગા,

વામે રહેગી એક નામકી સધરે...રામ. ૨

* * * *

“ રામ ગોવિંદ હરી, ભજો લૈયા રામ ગોવિંદ હરી.

“ ગર્ભવાસમેં જપતપ કીનો, છુટત નહીં ગઠરી-ભજો.

“ બાલપનો હસ ખેલ ગમાયો, તરણ ત્રીયામે જરી-ભજો.

“ મીરાં કહે જા મુખ્ય રામ ન આવે, તામુખ્ય ધુલ પડી-ભજો.

* * * *

“ અખ તુમ કબ સમરેગો રામ.

“ ગર્ભ કુલીમે જપતપ કીનો, નીકલ હુવા બેઠમાન-અખ.

“ બાલપનો હસ ખેલ ગમાયો, તરન પનમે કામ- અખ.

“ હાથપાંચ જખ કાંપન લાગે, નિકલ ગયો અવસાન-અખ.

“ જુઠી કાયા જુઠી માયા, આખર મોત નિધાન- અખ.

આ પ્રમાણે બેઠમાન થવાથી આ દેહયુક્ત જીવા-
ત્માને આ રાયરચીલાવાળા ધરમાંથી-સૃષ્ટિમાંથી-રક્સત
મળે છે ત્યારે તે કેવી રીતે પસ્તાય છે ?

ખિહાગ.

કોઈ મેરે કામ ન આયો, શ્રીહરિ ખીના

કોઈ મેરે કામ ન આયો.

આ જુઠી માયાંક લીયે, રતનસો જન્મ ગુમાયો-શ્રીહરિ.

કંચન કળશ ચીતર વિચીતર, રચી રચી ભુવન બનાયો

તામે તતક્ષણ ગ્રહી કાઢ્યો, એક પલક રેને નહીં પાયો-

શ્રીહરિ૦ ૧

ધર ત્રીયા કહે મેં સંગ ચલુંગી, ધુત ધુત ધન ખાયો-
અંત સમે છુપી ધર ભીંતર, ડગ એક ન પોંચાયો--

શ્રીહરિ० ૨

સોસુકત કર એક સુત પાયો, જોતહી લાડ લડાયો,
કાઠ લીઓ કટકો ધાગો, અગન શું બદન જળાયો--

શ્રીહરિ० ૩

અધમ ઓધારણુ ગુણુકા તારણુ, સોઘ પ્રભુ કયું તેં વીસાર્યો
ના લીનો નામ રહ્યો મન ઘોષો, સૂરદાસ પસ્તાયો--

શ્રીહરિ० ૪

આ પ્રમાણે આ સંપ્રદાયમાં નાનપણથી જ આ દેહયુક્ત આત્માને ઓધ કરવામાં આવે છે કે તું કોણ છે, શું વચન આપી આવ્યો છે, તારે તે પ્રમાણે કેવી રીતે ભાડુત તરીકે વર્તવાનું છે, એ તમામની કલ્પના આ બ્રહ્મસંબંધની ક્રીયામાં સમાયલી છે. તેને આસુરી પ્રકૃતિવાળા બુદ્ધિ ૩૫ આપે છે, તે તેમની પ્રકૃતિ અનુસાર સમજવાનું છે. હમે ખરેખર હમારા ધન્યભાગ સમજીશું કે આવી રીતે સર્વ અહંમતા ઝમનાનો ત્યાગ ખરા અંતઃકરણથી કરવા શક્તીવાન થઈએ અને ગુરુ ગોવિંદને શરણે જઈએ અને પુત્ર-પુત્રાદિ દારાદિ સમર્પણ કરીએ તેવી સહજુદ્ધિ હમારી થાય તે માટે પ્રભુ પ્રત્યે હમારી નમ્ર પ્રાર્થના છે, અને સર્વદા પ્રભુની માલકી હોવાનું સંરક્ષણ કરી એમના ભાડુત તરીકે ભક્તિનું ભાડું આપી હમેને તેમની સાથે કરેલા કાલ-કરાર પ્રમાણે વર્તવાની સહજુદ્ધિ આપે, અને તે પ્રમાણે વર્તીએ જેથી હમેને મીઠ્ઠનના કાવ્યમાં જણાવ્યા પ્રમાણે તેમજ હરીજનોએ જણાવ્યા પ્રમાણે પછીથી પશ્ચાતાપ કરવાનો પ્રસંગ આવે નહીં.

“ઘેર ઘેર નહીં આવે અવસર : ઘેર ઘેર નહીં આવે
 જે જાણુ તો કરલે બલાઈ, જન્મોજન્મ સુખ પાવે
 ધન જોખન અંજળીકા પાણી, વણસતા ડેર નહીં લાગે
 તન છુટે ધન કોન કામકા, કાયકું કરની કહાવે—
 ઘેર ઘેર. ૧

જ્યાકો મન બડો કૃષ્ણ સ્નેહકું જુઠ કાવલું નહીં આવે,
 સુરદાસકી એહી બિનતી, હરખી હરખી ગુણુ ગાવે.
 ઘેર. ઘેર. ૨

અત્રે કોઈ જે સવાલ કરે કે શ્રીકૃષ્ણને અર્પણુ કરેલી વસ્તુઓનો તમે પાછો કેમ ઉપયોગ કરી શકો ? ઉપરનો દાખલો ધરધણી અને બાકુતનો જે કલ્પેલો છે તેથી સ્પષ્ટપણે જણાશે કે આપણે શું અર્પણુ કરીએ છીએ ? કાંઈજ નહીં એનીજ તમામ વસ્તુઓ અને તે તમામ ઉપર સ્વામીત્વપણું પણ તેનુંજ તેજ અર્પણુ કરીએ છીએ. આપણી પોતાની માલકીનું એક પણ અર્પણુ કરતા નથી. ફક્ત તેનીજ વસ્તુ ઉપરથી આપણે આપણી અહંમતા મમતા મુકાને તેમનું સ્વામીત્વપણું કબુલ કરીએ છીએ એટલે આપણો તે ઉપર માલકી હક-સ્વામીત્વપણું નથી એમ બ્રહ્મસંબંધથી ખુલ્લા શબ્દોમાં શ્રી હાકુરજી આગળ પ્રતિજ્ઞાપર કહીએ છીએ. તેનો કયજે ભોગવટો ચોકસ સરતોએ આપણે બાકુત તરીકે લીધો છે માટે તેમના બાકુત તરીકે તેમની સ્વામીત્વપણાની તેમને નિવેદન કરેલી વસ્તુનો ઉપભોગ કરવામાં કોઈ પ્રકારનો દોષ લાગી શકે નહીં. દોષ કયારે લાગશે કે તેની સાથે નકી કરેલી સરતો આપણે જે તોડીશું તોજ, નહીં તો નહીં. ધરધણીનું ધર બાકુત તરીકે તેની સાથે નકી કરેલી સરતો પ્રમાણે વાપરતાં

એ દોષ લાગે તો ઉપરની બાબતમાં દોષ લાગે. સારાંશ માલીકનું સ્વામીત્વપણું કયુલ રાખી તેની વસ્તુઓનો ભોગવટો ભાકુત તરીકે કરીએ તો કોઈ પણ પ્રકારનો દોષ લાગે નહીં એ નિર્વિવાદ હકીકત છે. માટે પ્રભુને અર્પણ કરેલી વસ્તુ વાપરવામાં કોઈ પ્રકારનો ધર્મનો બાધ ઉપર જણાવેલા કારણોને લીધે આવતો નથી.

આ પ્રમાણે હમારી પોતાની માન્યતા છે અને તે પ્રમાણે વૈષ્ણવોની માન્યતા થશે તેવી ઉમેદ રાખીએ છીએ.

આની સાથે દૈવી અને આસુરી પ્રકૃતી બેઉની આ સૃષ્ટીમાં જરૂર છે તે વૈષ્ણવોને જાણ માટે નીચેનો હેવાલ આપીએ છીએ.

દૈવી અને આસુરી પ્રકૃતી એ બેની આ સૃષ્ટિમાં જરૂર છે.

આ શ્રી આચાર્યજી મહાપ્રભુજીના સંપ્રદાયને આહ-નારાઓનો અને તેનો દ્રોહ કરનારાનો, સામાન્ય સમજણ વાળાઓના હૃદયમાં એકદમ ચીતાર પડે એટલે ખ્યાલ આવે, તે માટે હમો દૈવી અને આસુરી પ્રકૃતિનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ આપીશું.

શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને જ્ઞાન આપતાં કહ્યું છે કે સૃષ્ટિના મુળથીજ દૈવી અને આસુરી પ્રકૃતિ ચાલી આવે છે. (જુ. શ્રીમદ્ભગવત્ ગીતા અધ્યાય ૧૬ શ્લોક ૬) રાક્ષસો-દૈત્યો આસુરી પ્રકૃતિના અને દેવતાઓ દૈવી પ્રકૃતિના મનાય છે. સૌર્ય વર્ષના બે ભાગ ઉત્તરાયણ અને દક્ષિણાયન પ્રત્યેક છ છ માસના ગણાય છે. ઉત્તરાયણ દેવતાઓના દિવસ અને દૈત્યોની રાત્રિ અને

દક્ષિણાયન દેવતાઓની રાત્રિ અને દૈત્યોનો દીવસ ગણાય છે. જેનો દેહ ઉત્તરાયનમાં પડે તો તેનો જીવાત્મા દેવલોકમાં જાય મતલબ કે તે સારો સંસ્કારવાળો હોઈ ઉત્તમ ગતિને પામે. એથી ઉલટું દક્ષિણાયનમાં દેહ પડ્યો હોય તો તે જીવાત્મા સારા સંસ્કારનો ન હોવાથી આસુરી યોનીને પ્રાપ્ત થાય.

પ્રાણીને સાથે નાંખતી વખતે આ શરીરને ડીંદુઓમાં એવી રીતે ગોઠવવામાં આવે છે કે મરવા પડેલા પ્રાણીનું માથું (શીર) ઉત્તર દીશામાં અને પગ-ચરણ દક્ષીણ દીશામાં આવે. દક્ષીણ દીશામાં વાસ રાક્ષસો-આસુરોનો અને ઉત્તર દીશામાં વાસ દેવતાઓનો માનવામાં આવે છે. ઉત્તરનો પરમ ભક્ત પુત્ર ધ્રુ, તેને વિષ્ણુ ભગવાને અચળ ધામ ઉત્તરમાં આપ્યું, જે હજી ઉત્તર ધ્રુવ તરીકે ઓળખાય છે. સારાંશ ઉત્તર વિભાગમાં આવેલું જે કાંઈ હોય તે ઉત્તમ સંસ્કારવાળું દૈવી પ્રકૃતિવાળું ગણાય અને દક્ષીણ વિભાગમાં આવેલું દુષ્ટ સંસ્કારવાળું આસુરી પ્રકૃતિવાળું ગણાય. બન્ને પ્રકૃતિવાળાઓને ઇશ્વરે તેમની યોગ્યતા પ્રમાણે કાર્ય સોંપેલું હોય તેમ તેના કૃત્ય ઉપરથી કહી શકાય. ભૂગોળ વિદ્યામાં પણ જોયું છે કે મોટો મહાસાગર ઉત્તરમાં છે. North the Arctic Ocean. દક્ષીણમાં શાંત મહાસાગર છે South the Pacific Ocean.

આ સ્થુળ શરીર બે વિભાગમાં વહેંચાયેલું જણાય છે ઉત્તર અને દક્ષીણ. શરીરમાં નાભીની ઉપરના ભાગને ઉત્તર વિભાગ અને નીચેના ભાગને દક્ષીણ વિભાગ કહેવામાં આવે છે.

આ શરીરમાં પાંચ કર્મેન્દ્રીઓ અને પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રીઓ છે તેમાં જ્ઞાનેન્દ્રીઓ તમામ ઉત્તર ભાગમાં છે અને કર્મેન્દ્રીઓ બે વિભાગમાં વહેંચાયેલી છે તેમાંથી બેનોજ વિચાર કરીશું. તે બે ઇન્દ્રીઓ મુખ અને પાચુ ઇન્દ્રી (ગુદા) છે. મુખ ઉત્તર વિભાગમાં અને પાચુ ઇન્દ્રી દક્ષિણ વિભાગમાં શરીરમાં લગભગ સામસામાં ગોઠવાયેલા છે. મુખ સર્વની દૃષ્ટીએ પડે છે. તેમ પાચુ ઇન્દ્રીનું નથી. તેને કાઢતી નજરે ન પડે તેવી રીતે ગુદા ભાગમાં ગોઠવવામાં આવી છે. મોંઢા માટે પ્રસંશા થયેલી સાંભળીએ છીએ પણ પાચુ ઇન્દ્રીની પ્રસંશા થઈ હોય તેવું આજપર્યંત સાંભળવામાં આવ્યું નથી. મુખની સેવા માટે તેમજ તે દક્ષિણમાં આવેલી પાચુ ઇન્દ્રીની સેવા માટે હસ્તરૂપી એક એક નોકર નિર્માણ થયેલો નજરે પડે છે. આ બે નોકરોમાં જમણો હાથ ઉત્તમ ગણાય છે તેને મુખની સેવા માટે રોકવામાં આવ્યો છે અને ડાબો હાથ ઊતરની પંકતીનો ગણવાથી તેને પાચુ ઇન્દ્રીની સેવા માટે રોકવામાં આવ્યો છે. મુખના દેવતા અગ્નિ સાત્વીક પ્રકૃતિના નિર્માણ છે. જ્યારે પાચુ ઇન્દ્રીના દેવતા તામસી પ્રકૃતિવાળા મૃત્યુ છે. આ મુખનો ધર્મ ઉત્તમ વસ્તુને ગૃહણ કરવાનો છે. તેને માટે ઉત્તમ પ્રતીનું દ્વાર છે અને તેની શોભા માટે ઊર દ્વારપાળો નિર્માણ થયેલા છે. અમૃત પાક (દુધપાક) જેવી વસ્તુઓ આદારેજ દાખલ કરવામાં આવે છે. તેવું બીજી કર્મેન્દ્રી માટે નથી. તે દ્વાર અમૃતપાક મટી વિષ્ટા થયા પછી તેમાંથી થતી વિષ્ટાને બહાર પાડવા માટે છે. તેની હજુરમાં એક પણ દ્વારપાળ રાખવામાં આવેલો જણાતો નથી. પ્રાણાંતે જો જીવાત્મા મુખદ્વારે બહાર પડે તો તે ઉત્તમ ગતીને પામશે. જો

તે નીચેની ઇંદ્રી દ્વારે બહાર પડે તો તે કનીષ્ઠ ગતીને પામશે એમ શાસ્ત્રનું પ્રમાણ છે.

દૈવી પ્રકૃતિને અને આસુરી પ્રકૃતિને ઓળખવા માટે હમો શરીર કલ્પીશું. આ હસ ઇંદ્રીવાળું શરીર દૈવી અને આસુરી પ્રકૃતિ એ બે ભાગમાં વહેંચાયેલું નજરે પડે છે. એનો ઉત્તરનો ભાગ દૈવી પ્રકૃતિનું અને દક્ષિણનો ભાગ આસુરી પ્રકૃતિનું સ્થાન સમજીશું. અને એ બે સ્થાનમાંની એક એક ઇંદ્રીના કાર્યની કલ્પના કરીશું. આ શરીરના પોષણ માટે મુખની જરૂર છે, તેમજ મુખદ્વારા ગયલો ખોરાક અંદર જુદા જુદા અવયવોમાં વહેંચાતાં વહેંચાતાં જે નકામો ભાગ બાકી રહે તે બહાર પડવા માટે કર્મેંદ્રો પાયુની પણ જરૂર છે. જેવી ઉત્તરમાં મોટા મહાસાગરની જરૂર છે, તેવીજ દક્ષીણમાં શાંત મહાસાગરની જરૂર છે. શરીરની આરોગ્યતા માટે ઉત્તર મહાસાગરમાં પેદા થતો મેલ દક્ષીણ મહાસાગર દ્વારે નીકળી આખા શરીરને શાંતિ આપે છે તેથી તેનું નામ પેસીફિક Pacific શાંતિ પમાડનાર મહાસાગર પડેલું જણાય છે. નિયમસર પાયુદ્વારાએ ખોરાક-પાનનો નકામો ભાગ બહાર પડેલો જોઈએ, ન પડે તો સિંહનાદી સુરણોનો ઉપયોગ કરવાની જરૂર પડે. જો તે દ્વારા સિંહનાદ થાય તો સમજવું કે શરીર પ્રકૃતિ સારી છે. આ પાયુદ્વારની શરીરમાં કેટલી બધી અગત્યતા છે તે માટે બે મત હોયજ નહીં. આ શારીરિક દૈવી પ્રકૃતિ અમૃતપાન કરનારું મુખ છે, એમ કહેવું ખોટું ગણાશે નહીં. એટલે આ સંપ્રદાયમાં જેને અમૃતનો અનુભવ થાય છે તે મુખ-મોહકું ગણાય. શારીરિક આસુરી પ્રકૃતિમાં વિષ્ટા રૂપે જે ભાગ નજરે

પડે તે શરીરની પાણી ઇંદ્રી મનાય. મેલું થાય તે તે દ્વારે નીકળે.

હવે સંપ્રદાયની આરોગ્યતા માટે એ દ્વારે આવેલ મેલ બહાર પડવાની જરૂર છે. માટે અમૃત પાન કરનારાઓએ (મુખે) તેમનું મેલું બહાર પાડનારને તિરસ્કારની નજરે જોવા નહીં. તેઓ પોતાનું કામ રીતસર કરતા રહેશે તો કદપેલા આખા શરીરમાં બગાડ થવાનો સંભવ રહેશે નહીં. ભર સભામાં (જાહેરાતમાં) પણ તે “સીંહનાદ” કરે તેથી પણ “મુખે” મીઠાસ ખાવો જોઈએ નહીં “ધરાક અને ગાંડ” કોઈની શરમમાં ખેંચાશે નહીં ગમે તે સ્થળે હશે તો દક્ષિણમાં આવેલી આસુરી શક્તિ વાયરો છોડ્યા વીના અથવા સીંહનાદ કર્યા વીના રહેશે નહીં. ઘડ દબને ટોપ છોડશે. સારા આદમીઓ નાકની આકું ફક્ત લુગડું ધરશે પણ તે વાયરાને પસાર કરવા દેશે.

સીંહનાદ અથવા ટોપનો ઘડાકો ખાત્રી આપે છે કે હવે તમારી શરીર પ્રકૃતી સારી છે આ માટે અમૃત-પાન કરનારાઓએ મજકુર આસુરી ઇંદ્રીને આશીરવાદ આપતા રહેવું કે હર હમેશ તારું કામ જેવું કરતી આવી છે તે પ્રમાણે કરતી રહેજે. આ આસુરી ઇંદ્રીનો તમારે જરા પણ દ્વેષ કરવો નહીં તેમ તેની આસુરી પ્રકૃતીના કાર્યોનો લેશ માત્ર પણ દોષ કાઢવો નહીં. તે ફક્ત પોતાનું કર્તવ્ય કર્મ કરે છે તે છોડાવી તેની પાસે દૈવી પ્રકૃતીનું કામ કરાવવા જાશે તો તમે શ્રીમદ્ ભગવત ગીતાના અધ્યાય ૩ ના શ્લોક ૩૫ ના વચનામૃતનો ભંગ કરાવનારા ઠરશો.

ભાદરવા

સુદ ૧ સામવેદવાળાની શ્રવણી એટલે જનોઈ બદલવાનું.

૨ નિર્મળા બીજ—

આ દિવસે મામાની દીકરી બહેનને ત્યાં ભોજન કરવું.

૨ ઉત્સવ—શ્રી ગિરધરજી ઉપનામ ॥ શ્રીચક્રજી શ્રીદ્વારકેશજી

(૧૮૯૭)

ધર...૧

પેઢી... ૧૩

સુરતમાં શ્રીપુરુષોત્તમજી કોટાવાળાની ગાદીએ આ દિવસે પધાર્યા.

૪ ઉત્સવ—શ્રીગોવિંદરાયજી ॥ શ્રીરણુછોડજી

(૧૮૭૬)

ધર...૧

પેઢી... ૧૨

શ્રીકાકા વલ્લભજીના ત્રીજા લાલના વંશમાં સ્થળ...કાશી

તેમની ગાદીએ તેમના કાકાના પુત્ર સુરત-વાળા શ્રીગિરધરજી ॥ શ્રીત્રીકમજી બેધપુર વાળાને પ્રાપ્ત થઈ છે.

૪ ગણપતી ચોથ—સંકષ્ટી ચોથ—

દગડાચોથ.

આ પ્રત શ્રીકૃષ્ણે યુધિષ્ઠરને કહ્યું હતું.

ચંદ્રોદયને વખતે ગણેશની પૂજા કરી ચંદ્રને અર્ધ્યપ્રદાન કરવું.

વાલીએ રાવણને બાંધી મુક્યો હતો ત્યારે રાવણે આ વ્રત કર્યું હતું સીતાજીને શોધવા માટે હનુમાનજીએ આ વ્રત કર્યું હતું. દમ-યંતીએ નળ રાજાને શોધવા આ વ્રત કર્યું હતું. અહલ્યાજીને આ વ્રતથી ગૌતમ પ્રાપ્ત થયા હતા.

એકવાર સર્વ દેવતા પ્રદોષ સમયે શિવનાં દર્શન કરવા ચાલ્યા. ઘણી ભીંડમાં ગણપતિ ઊંદર ઉપરથી પડી ગયા, તે જોઈ ચંદ્ર હસ્યા. ગણપતિને ક્રોધ ચઢ્યો તેથી શાપ આપ્યો કે આ દિવસે કોઈએ ચંદ્રનું મુખ ન જોવું.

આ દિવસે જે પાણીના ખાબોચીઓમાં કાળી ગાયનો પગ પડ્યો હોય, અને તેમાં જો કોઈ ચંદ્રમાનું પડેલું બિંબ જોય તે તેના ઉપર કોઈ પ્રકારનું આળ તે જોનારના ઉપર આવ્યા વિના રહે નહીં. માટે કોઈએ તેમ કરવું નહીં તેમ ન થવા માટે લોકો બારણું બંધ કરી બેસે છે. તે ઉપર પથરા ફેંકવામાં આવે છે માટે આ ચોથને દગડા ચોથ પણ કહે છે

લાદરવા

સુદ ૫ બીજા સ્વરૂપનો એટલે ચાર સ્વામીનીજી ૧ શ્રી રાધાજી, ૨ શ્રી ચંદ્રાવલીજી, ૩ કુમારીકાજી અને ૪ શ્રી યમુનાજી, એ ચારમાંથી શ્રી ચંદ્રાવલીજીનો ઉત્સવ આને ગુપ્તોત્સવ પણ કહે છે.

આ વ્રત રજસ્વલા સ્ત્રીની શુદ્ધિને માટે છે,
માટે તેઓએ આ વ્રત ખાસ કરવું.
રજસ્વલાપણાનો એ દોષ ટાળવાનો ઉપાય
ઉપરનું વ્રત છે.

આ વ્રતને દીવસે શાક, નિવાર, સામો,
કંદ અથવા ફળ અથવા મુળનો આહાર
કરવો પણ ખેડવાથી નિપજેલા કંઈ પણ
પદાર્થ ખાવા નહીં.

આ દીવસે પણ સામવેદવાળા શ્રાવણી
પાળે છે.

૬ ઉત્સવ-શ્રીવિકૃલરાયજી ॥ શ્રીદાઉજી બડેટીકેટ
(૧૭૪૨)

ધર...૧

પેઠી...૬

૬ ઉત્સવ-શ્રીગોપીનાથજી ॥ શ્રીઆળકૃષ્ણજી
(૧૯૨૯)

ધર...૧ રાજનગરવાળો વંશ પેઠી...૧૪

શ્રીકાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલનો વંશ
તેમના પછી વંશ સમાપ્ત.

એ ગાદી મથુરાવાળા શ્રીમધુસુદનલાલજી ॥
શ્રીવજ્રપાળજીને મળી છે.

૭ જન્મ-શ્રી ક્ષિજરતનજી ॥ શ્રી મગનલાલજી
(૧૯૫૨)

ધર ..૧

પેઠી ૧૪

શ્રી ખડે દાઉજના બીજા લાલનો વંશ

સ્થળ-સુરત

સુરતમાં મોટી હવેલી જેમાં ઝવડાવાળા શ્રી બાળકૃષ્ણજી તેમને માથે ખીરાજે છે.

વડોદરામાં તેમની એક હવેલી છે તેમાં શ્રી બાળકૃષ્ણજી ખીરાજે છે.

પુનામાં તેમના કાકાશ્રી જદુનાથજી મહારાજ-મહારાજ લાયખલ કેસવાળાની- એક હવેલી છે તેમાં શ્રી બાળકૃષ્ણજીનું સ્વરૂપ છે તે તેમને માથે ખીરાજે છે તેમજ સુરક્ષા-મનું બીજું સ્વરૂપ તે હવેલીમાં છે તે પણ હાલ તેમને માથે ખીરાજે છે.

ભાદરવા

સુદ ૮ રાધા અષ્ટમી-દુર્વા અષ્ટમી દરેા આઠમ

શ્રી ચારસ્વામીનીજીમાંથી પહેલી સ્વામીનીજી શ્રી રાધાજીનો ઉત્સવ.

જ્યેષ્ઠા અને મુળ નક્ષત્રવાળી અષ્ટમીનો ત્યાગ કરવો.

જ્યેષ્ઠા નક્ષત્રમાં પુજા કરવાથી છોકરાંએનો નાશ થાય અને મુળમાં કરવાથી ઘણીની આયુષ ઘટે છે.

તેનું વ્રત સિંહ સંક્રાંતીમાં કરવું પણ કન્યા નક્ષત્રમાં કદી પણ કરવું નહીં. અગસ્ત્યના ઉદયમાં દુર્વાનું પુજન કરવાથી ૧૫ જન્મ સુધી રંડાપો આવે છે અને પુત્રનો શોક રહે છે. જે અધિક માસ ભાદરવો

હોય તો પહેલા ભાદરવામાં કરવું પણ કોઈ વખતે ખીજા ભાદરવામાં કરવું નહીં. સિંહ સંક્રાંતીમાંજ આ વૃત સ્ત્રીએ કરવું જોઈએ. ન કરે તો રંડાપો અવશ્ય સમજી લેવાનો. નૈવેદ્ય ધરાવ્યા વિના ભોજન કરવું નહીં.

ભાદરવા

સુદ ૯ ઉત્સવ-શ્રી મુરલીધરજી ॥ શ્રી કુંજલાલજી
(૧૯૦૭)

ધર ૨...શ્રી દીક્ષિતજી ૧૩

સ્થળ-ચાંપાસેની

તેમની પ્રજામાં હાલ જુનાગઢની ગાદી છે

૯ શ્રીમદ્ભાગવતની કથા-પારાયણ-
સપ્તાહ યજ્ઞ.

૧-શ્રીકૃષ્ણ સ્વધામ પધાર્યા પછી કળિ-યુગમાં ૩૦ વર્ષ પછી ભાદરવા માસની નવમીને દીવસેથી શુક્રદેવે કથાનો આરંભ કર્યો હતો.

૨-પરિક્ષીત રાજાએ સાંભળ્યા પછી કળિ-યુગના ૨૦૦ વર્ષ ગયા પછી અષાઢ શુદ્ધ નવમી (શ્રીમદ્ભાગવત અધ્યાય ૬ હો શ્લોક ૯૫) શ્રાવણ માસમાં (અધ્યાય ૫ મો શ્લોક ૭૮-૭૯) સાત દીવસ સુધી પારાયણ ગોકર્ણ કરી હતી.

૩-તે પછી કળિયુગના ૩૦ વર્ષ વીત્યા પછી બ્રહ્માના પુત્ર સનકાદિકાએ કાર્તિક સુદ નવમીને દિવસે કથા કરી હતી.

પ્રેત ધુંધળીક શીવાય પારાયણ સાંભ-
ળનારા ખીજા શ્રોતાઓને શું ફળ મળ્યું ?

કાંઈજ નહીં. કારણ ? શ્રવણ તો કર્યું
પણ મનનની જરૂર. તેમ કોઈએ ધુંધળીક
માફક મનન કર્યું ન હતું. “ અસ્થીર જ્ઞાન
નકામું ગણાય છે, પ્રમાદથી કરેલું શાસ્ત્ર
શ્રવણ નકામું છે, સંદેહવાળો મંત્ર નકામો
જાણવો, વૈષ્ણવ વિનાનો દેશ નકામો જાણવો,
કુપાત્રને જેમાં નિમંત્રણ કરેલું હોય તેનું
શ્રાદ્ધ નકામું જાણવું; પરંતુ ગુરના વચન
ઉપર વિશ્વાસ-પોતાનામાં દીનપણાની ભા-
વના-મનના દોષોનો વિજય અને કથા વિષે
નિશ્ચય બુદ્ધિ ઈત્યાદિક નિયમ પાળીને શ્રવણ
કરે તો તેનું ફળ મળે છે.”

ગોકર્ણે શ્રાવણ માસમાં ૭ દિવસ પારા-
યણની સપ્તાહ કરી હતી.

ભાદરવા

સુદ ૧૦ ઉત્સવ-શ્રીપુરૂષોત્તમજી ॥ શ્રી પીતાંબરજી
લેખવાળા.

(૧૭૨૪)

ધર...૩

પેઢી...૭

સ્થળ...સુરત

એઓને દશ દિગંત વિજયી અને લેખ
વાળા કહેવામાં આવે છે. ઘણા વિદ્વાન અને
અથંગ લેખક નવ લાખ શ્લોકોનું સાહિત્ય
લખ્યું છે. હાલ મહાભારત છે તેના નવ

ધણા અથવા ૧૮ પુરાણો છે તેના એવડા કરવામાં આવે અને તે કદનો ગ્રંથ અને તેટલા કદના તેમના લેખો એકઠા કરે તો થાય. વાંધાવાળા શ્રીજાળકૃષ્ણજીની બાજતમાં તેમનું શું અંગ હતું તે માટે જી. દીપણ પાન ૭૮. તેમની ગાદીએ શ્રીકાકા વલ્લભજીના વંશમાંના અને ૧૩ મી પેઢીના શ્રીચટુજી ॥ શ્રીદ્વારકેશજી (૧૮૯૭ બાદરવા સુદ ૨) પધાર્યા. એઓશ્રીની ગાદી કાંકરોલીમાં હતી.

બાદરવા

સુદ ૧૧ પરિવર્તિની એકાદશી.

વામન એકાદશી. દાન એકાદશી.

વામન જયંતી.

પોટેલા નારાયણ આ એકાદશીને દિવસે પડખું ફેરવે છે તેથી તેને “ પરિવર્તિની ” એકાદશી પણ કહે છે.

કથા.

ત્રેતાયુગમાં બળિ નામનો એક દૈત્ય હતો તે વિષ્ણુનો પરમ ભક્ત હતો. મહાત્મા હોવા છતાં ઇંદ્રનો દ્વેશ કરતો અને તેનું સ્વર્ગ તેણે જીતી લીધેલું અને તેની સાથે આ લોક પણ જીતી લીધું.

દેવતાઓની સ્તુતિથી વિષ્ણુને પાંચમો અવતાર વામનનો આ બળિને જીતવા સારૂ લેવો પડ્યો.

બટુકના વેશમાં બલિ પાસે ત્રણ પગલાં જેટલી પૃથ્વી દાનમાં આપવા માગના કરી

જેવા તે આપવા કબુલ થયા કે તરતજ
બુદ્ધનું શરીર વધવા લાગ્યું. પાતાળમાં
પગ ગયા. પૃથ્વી ઉપર ઘુંટણો રહ્યા. સ્વર્ગમાં
કમર રહી, મહાલોકમાં પેટ રહ્યું, જન
લોકમાં હૃદય રહ્યું, તપ લોકમાં કંઠ, સત્ય
લોકમાં મુખ રહ્યું અને તેથી ઉપલા ભાગમાં
માથું રહ્યું. ત્યાર પછી બુદ્ધે બલીને કહ્યું.
“ ભાઈ એક પગલામાં આખી પૃથ્વી, અને
બીજા પગલામાં સ્વર્ગ લોકનો સમાવેશ થઈ
ગયો છે, હવે ત્રીજું પગલું રાખવાનું સ્થાન
દેખાડ.” તે માટે પોતાનું મસ્તક ધર્યું, જે
ઉપર પગ મુકી બળિને પાતાળમાં ઉતારી
દીધો, છતાં તેણે પોતાની મર્યાદા છોડી નહીં.
આથી વિષ્ણુ ભગવાન-બુદ્ધ-પ્રસન્ન થયા,
અને વરદાન આપ્યું કે નિરંતર હે બળિ
હું તમારી પાસે રહીશ. જી. શ્રીમદ્ભાગવત
સત્તમ સ્કંધ.

ઉપરની એકાદશીને દિવસે વિષ્ણુનું એક
સ્વરૂપ બળિ પાસે રહે છે. બીજું સ્વરૂપ
સમુદ્રમાં ઉત્તમ ક્ષીર સાગર તેમાં શેષનાગ
ઉપર પોટે છે. આ સ્થિતી કારતક શુદ્ધ
૧૧ સુધી રહે છે. આ દીવસે ત્રણ લોકના
નાથ પોતાનું શરીર ફેરવે છે માટે તેનું
પૂજન કરવું અને રાત્રે જાગરણ કરવું.

આ એકાદશીને દાન એકાદશી એટલા
ઉપરથી કહેવાય છે કે તે દીવસે શ્રીકૃષ્ણ

પરમાત્માએ દાનલીલા કરી હતી. અને ગોપી-
ઓમાંથી જે કેઈ દાન નહીં આપે તેનાં
દહીં-દુધનાં માટલાં ફેાડી નાંખતા.

આ દિવસે આ સંપ્રદાયના આચાર્યો જે
હમેશ તેમને ધરાતી બેઠ તેમના ચરણમાં
ધરાવે છે પણ આ દિવસે હાથમાં દાનરૂપે લે છે.

મધ્યાહ્ન વખતે આ વ્રત કરવું.

કથા નં. ૧.

વૈદર્ભ દેશમાં ઉત્તંક નામનો એક ઉત્તમ
બ્રાહ્મણ હતો. તેની સ્ત્રી પતિવ્રતા હતી નામ
સુશીળા હતું. એક પુત્રી હતી. કમનસીબે
પરણ્યા પછી તરતજ વિધવા થઈ. તેને
એક વખતે રાત્રે સુતી હતી ત્યારે આખા
શરીરમાં કીડા પડ્યા તેમ કેમ થયું તેનો
પુર્વ જન્મ જોતાં જણાયું કે તે બ્રાહ્મણી
હતી અને રજસ્વળા સ્થિતીમાં હતી ત્યારે
ઘરમાં પાત્ર વિગેરેનો સ્પર્શ થયલો તેનું આ
ફળ છે.

શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે રજસ્વળા સ્ત્રી પહેલે
દિવસે ચાંડાળણી, બીજે દિવસે બ્રહ્મહત્યારી
અને ત્રીજે દિવસે ધોખણ જેવી ગણાય છે
ને ચોથે દિવસે શુદ્ધ થાય છે.

એવી રજસ્વલા સ્થિતીથી જ્યારે શુદ્ધ
થઈ ત્યારે સખીઓને વ્રત કરતા જોઈ તેનો
અનાદર કર્યો તેથી બીજું પાપ લાગ્યું

વ્રતના દર્શનથી ઉત્તમ બ્રાહ્મણ કુળમાં અવ-
તરી પણ તે વ્રતનો અનાદર કરવાથી તેના
શરીરમાં કીડા પડ્યા છે.

ઉપરનું વ્રત કરવાથી તેવા દોષ નષ્ટ થાય
છે તેમ એ વિધવાએ કયું.

હરીકૃષ્ણે યુધિષ્ઠિર પ્રત્યે કહ્યું છે કે રજ-
સ્વળા સ્ત્રીએ જાણીને અથવા અજાણપણે
ધરના કામમાં ગુંથાવું નહીં અને પાત્રોને
પણ અડવું નહીં તેમ કરે તો મોટું પાપ
થાય બ્રાહ્મણ વિગેરેએ રજસ્વળા સ્ત્રીને
ધરમાં સ્પર્શ કરવા દેવો નહીં અને તેને
દૂર રાખવી.

રજસ્વળાપણું બ્રહ્માએ બ્રહ્મહત્યાના ચાર
કરેલા ભાગોમાંનો એક ભાગ છે તેથી ચાર
વર્ણો તેને દૂર રાખે છે એવા દોષીતોને પશુ
યોની પ્રાપ્ત થાય છે.

ભાદરવા

સુદ ૧૨ જન્મ-શ્રીગોકુળનાથજી ॥ શ્રીદામોદરલાલજી.

(૧૯૪૯)

ધર...૧ શ્રી દીક્ષિતજી પેઢી ૧૪ (શ્રીગોવિંદ-
લાલજી આ અસલ નામ દત્તક પહેલાનું હતું)

સંવત ૧૯૫૨ માં મુંબઈમાં શ્રી બાળ-
કૃષ્ણજીની હવેલીવાળા શ્રીજીવણલાલજીના
વહુજી મહારાજે તેમના પતીના વસીયત-
નામા પ્રમાણે તેમને દત્તક પંડિત શ્રીગદુ-
લાલાજીના મતાનુસાર લીધા છે.

દ્વાયમ મુળ્યાયણુ વિધિ પ્રમાણે દત્તક લેવામાં આવ્યા છે, તેથી અને સૌ ગુણાંધના બાળકો એક ગોત્રના હોવાથી એકમેકમાં સંબંધ કરતા નથી તેથી પણ એમનો પોતાના જનક પિતાનું નામ ચાલુ રાખવાનો અધિકાર છે. તેમણે ગાયત્રી અને સંપ્રદાય મંત્રો તેમના જનક પિતા પાસેથી પ્રાપ્ત કર્યાં છે તેથી આ મંદીરમાં તેમની તરખીરો ઠેકઠેકાણે ચીતાકર્ષક રીતે રાખવામાં આવી છે. જો કોઈ એમ કહે કે તે તરખીરો મંદીરના મુળ માલીક શ્રીજીવણુલાલજીની તરખીરોને આંજી દે તેવી રીતે આ મહારાજે રાખી છે તો તેમાં તેમની ભુલ થતી હોય એમ હમેને જણાય છે; કારણ કે તેમની તરખીરો જુના અસલી લેખાસમાં પાંડશાળામાં અને ત્રીજારીમાં ખીરાજમાન છે અને તેમના સેવકોને તેમના દર્શનનો લાભ મળે છે. મહારાજશ્રીના સંધ્યા કરવાના કોઠામાં અને મોટી ખેડકમાં તેમની તરખીરો નથી તેમાં મહારાજશ્રીનો કોઈ પ્રકારનો ખાસ ઉદ્દેશ હોય એમ કોઈએ સમજવાનું નથી. “આંગળાથી નખ વેગળા તે વેગળાજ” એમ જો કોઈ કહેશે તો હમે તેમાં કાંઈ નવાઈ જેવું ગણીશું નહીં, કારણ કે તે સ્વભાવીક છે. તેમના જનક પીતાએ પોતાના એકના એકજ લાલજીને, ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે દત્તક ન આપી શકાય, તે જતાં પુત્રે પ્રેમથી દોરાઈ તેમના જીવિષના આર્થિક અને ધાર્મિક કાર્યો સંપૂર્ણ રીતે સચવાશે એમ ધારી આ ગાદીએ પધરાવ્યા તે બદલની ઉપકારની લાગણી નીજ પ્રતીધવની સમજવાની છે.

કોઈ કહેશે કે “આપ તેવા ખેટા અને વડ તેવા ટેટા.” પણ આ કહેવત સર્વાંશે અને સર્વ ઠેકાણે લાગુ પાડી શકાતી નથી, કારણ કે જનક પિતાની પ્રકૃતિ અને આ

મહારાજની પ્રકૃતિમાં જમીન આસમાનનો ફરક જણાય છે. પીતા શ્રીમદ્ભાગવતના નવમા સ્કંધના અધ્યાય ૪ માં જણાવેલા અતિથી દુર્વાસા ર્ષીનું સાક્ષાત સ્વરૂપ, અને તેમના પુત્ર શ્રીગોવિંદલાલજી જે દત્તક થયા પછી નામ ધારણ કર્યું. શ્રીગોકુલાનાથજી જેને તેજ અધ્યાયમાં જણાવેલા મોટા વૈષ્ણવ ભક્તરાજ અંબરીષનું સાક્ષાત સ્વરૂપજી જોઈ લેવું. આ દુર્વાસા ર્ષીના કોપના મોટા મંદીરના ધણા જીના અનુભવી અને પ્રમાણીક વેદમુર્તિ મુખીયાજી સુંદરજી મુળશંકર અને હમો એક વખતે હમારા કમનસીબે બળીદાન થયા હતા, પણ પરમ વૈષ્ણવ ભક્તરાજ અંબરીષે અને તેમના મામાજી હાલ સ્વર્ગવાસી રેહી ત્રીકમલાલાજીએ હમારું સંપૂર્ણ રક્ષણ કર્યું હતું. આ સ્વર્ગવાસી ત્રીકમલાલાજીનો હમારાપ્રત્યે સંપૂર્ણ પ્રેમભાવ એટલો બધો તો હતો કે તેઓના અંતકાળ વખતે હમોને વારંવાર યાદ કરેલા તેવું તેમના ભાઈ રામકૃષ્ણલાલાજીને બોલતાં સાંભળ્યા છે, જે માટે હમો તેમનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો થોડો છે. તેમના આત્માની શાંતી થજો.

આ મહારાજની નાની ઉંમર છે છતાં મોટા વિદ્વાન અને પૌઠ પ્રકૃતીના છે તેની સાથે વિવેક અને વિનય પણ સંતોષ પમાડે તેવા છે. વિદ્યા વિલાસી છે. શાસ્ત્રીઓનો અને પંડિતોનો સત્કાર કરનારા છે પ્રાચીન ગ્રંથો બહાર પાડવા સારૂ ઉત્સાહી પણ છે ઉદાર પરોપકાર વૃત્તીના છે. લાયકને લાયક માન આપનારા છે. સર્વદા તેમનું મુખ્યાર્વિંદ હરતું અને ખુશ મીઠસનું નજરે પડે છે. ભાગ્યેજ ક્રોધાવેસ થતા નજરે પડે છે, જે કે ક્રોધાયમાન થવું એ બ્રાહ્મણનો સ્વભાવિક ધર્મ છે; જીઓ

કરણ અને પરશુરામનો દાખલો, તેમજ ભૃગુઋષી અને શ્રીકૃષ્ણનો દાખલો. આ સંપ્રદાયના આચાર્ય શ્રી તરીકે શાસ્ત્રીય અભીમાન હજી સુધી ધરાવ્યું છે તે એ કે, એક પણ નાટક જોવા જતું નહીં અને જ્યાં આચાર્યપદ અને શીષ્ટાચાર, સભાની બેઠકોમાં સચવાઈ શકે નહીં ત્યાં ખીલકુલ હાજરી આપવી નહીં. જમાનાને ધર્મશાસ્ત્રાનુસાર, નહીં કે ધર્મશાસ્ત્રોને જમાના અનુસાર કરી, ધર્મના એક આચાર્ય તરીકે વર્તનારા છે. આથી ઉલટી રીત ધર્મ આચાર્યોએ ગ્રહણ કરવી એવી શીક્ષારસ સ્વર્ગની કુંચી અને વિમાનવાળા “શ્રીમદ્ભગવત્ગીતાનો કલાક દોઢમાં પાઠ કરનાર,” અને ધર્મ આચાર્યો કરતા ગીતાજીનું વધારે જ્ઞાન ધરાવવાનો ફાંકો ધરાવનાર ભલે કરે, પણ હમો બ્રહ્મરાક્ષસી આસુરી પ્રકૃતિવાળા એવી શીક્ષારસ અલૌકીક બાબતમાં ધર્મના નેતૃઓને કદીપણ કરીશું નહીં.

જો એવી શીક્ષારસો એકફેરી મંજુર થવા લાગે તો આપણા તમામ ધર્મશાસ્ત્રોને આ જમાના પ્રમાણે ફરીથી રચવા જોઈએ, અને જેમ આ વર્તમાન કાળમાં જાત જાતની બાબતોમાં “કમીશનો” બેસાડવાની માગણી કરવામાં આવે છે તેમ આ હીંદુ ધર્મને માટે પણ એક કમીશન બેસાડવું જોઈએ અને તેમાં પ્રમુખપદ, દોઢ કલાકમાં આખી ગીતાજીનો પાઠ કરવાની અદ્ભુત શક્તિ ધરાવનાર અને તેમની પાસેથી ગીતાનું અધ્યયન કરવા અને સમજીતી લેવા વૈજ્ઞાનિક ધર્મના સુપ્રસિધ્ધ આચાર્ય પોતાના સેવકોને ખાસ ભલામણ કરે તેવા વિદ્વાનને આપવું જોઈએ. મોગલાઈ રાજમાં હીંદુ ધર્મ બાળનારાઓ ઉપર સખ્તમાં સખ્ત જાપતો હતો તે

વખતમાં આપણા શ્રી મહાપ્રભુજીએ અને તેમના વંશ-
નાઓએ હીંદુ સનાતન ધર્મ-વૈષ્ણવ શુધ્ધાદૈત પુષ્ટિમાર્ગ-
ને સંપૂર્ણ રીતે ખીલાવ્યો અને તે જમાનાને ધર્મશાસ્ત્રના
સીધાંતો અનુસાર પ્રવર્તાવ્યો હતો. હાલના વખતમાં,
જ્યારે આપણી માયાળુ સરકારના જમાનામાં કોઈ
પ્રકારનો પણ જાપ્તો ધર્મની બાબતોમાં રાખવામાં આવ્યો
નથી, સારાંશ મોકળાપણુ બક્ષવામાં આવ્યું છે ત્યારે
આવા જમાનાને તેજ ધર્મશાસ્ત્રના સીધાંતો પ્રતીકુળ માની
તેને અનુકુળ કરવા મહાપ્રતાપી શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજીની
હાલની પ્રજ્ઞમાં “દુનિયા ઝુકતી હૈ, ઝુકાનેવાલા
ચઈએ,” એવા સિદ્ધાંતવાળા કોઈ હાથ લાગે તો તેમને
આગ્રહ કરવો અથવા તેવાનો દાખલો બીજી પ્રજ્ઞએ
ગ્રહણ કરવો, એ ફક્ત કાળનીજ બત્રીહારી સમજવાની
છે !!! મીરાંબાઈએ અચ્છુ ગાયું છે.

“ઓધવજી, પ્રલભકી ગતિ ન્યારી, દેખો બાત
રૂદયમે ખીચારી.”

* * * *

બગલેકું રૂપ અનુપ દીઓ હે, કોયલ કરદીની કારી,

* * * *

વેશ્યાકું પાટ પીતાંચર પેરન, શીલ સતીકું નહિ સાડી;
સુંદર નાર વાંજણુ કરડારી, ભુંડણુ જણુ જણુ હારી.

* * * *

હમો તો મુંઝઈમાં મોટી હવેલીવાળા હાલ ખીરા-
જતા મહારાજને અંકાકાક ધર્મની બાબતોમાં જમા-
નાનેજ સર્વદા જેમ અને તેમ પોતાના વડીલો તરફથી
દૂસ્ત તરીકે ઉતરી આવેલા ધર્મને અનુસાર કરતા જોઈએ

છીએ. જેમ ટ્રસ્ટમાં ફરમાવ્યા મુજબ ટ્રસ્ટીએ અમલ કરવાનો હોય છે તેજ પ્રમાણે અમલ કરવો. તેમાંજ સૌનું શ્રેય સમાયલું છે, તેમ આચાર્યો ટ્રસ્ટીઓએ અમલ કરવાનો છે, એવો હમારો મત છે. તે મુજબ જમાનાની કશી પણ દરકાર ન કરતાં આ મહારાજ અમલ કરશે તો તેઓશ્રીએ ટ્રસ્ટનો ખરો અમલ કર્યો ગણાશે. પછી તો જેમ જીવનના વિચાર ધરડા પણમાં ફરે છે તેમ જો આ મહારાજના હાલના વિચારોમાં ફેરફાર થશે તો તેઓશ્રી ફક્ત કાળના સ્વભાવીક નિયમોનેજ તાબે થયલા કહેવાશે.

સંવત ૧૯૬૮માં આ મહારાજશ્રી મોટી ઉમરે આવ્યા પછી તે મંદીરની તમામ મીલકતની દેખરેખ રાખનાર અને વહીવટ કરનાર ટ્રસ્ટી શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરજીવનદાસ હતા, તેમની પાસેથી સર્વ માલ મીલકત સંભાળી લઈને આ વણીક સેવકની કાર્યકુશળતા માટે મહારાજશ્રીએ ઘણીજ પ્રસંશા સેવક જનોમાં કરી હતી તે એટલેસુધી કે તે માટે એક ભવ્ય મેળાવડો કરી જાહેર રીતે તે બાબતનો ધન્યવાદ પત્ર આપવાને નકી પણ કર્યું હતું. પરંતુ સારા કામોમાં વિઘ્નોપર વિઘ્નો સ્વભાવીક રીતે આવે છે, તેને લીધે તેમજ પુરસદ જોઈએ તેવી ન મળવાને લીધે એ વિચારનો અમલ અત્યાર સુધી આ મહારાજશ્રી કરી શક્યા નથી તેમ જણાય છે. તેમનો પ્રેમ અને વિશ્વાસ આ વણીક શેઠ ઉપર હજી સુધી એટલો બધો તો છે કે લૌકીક વ્યવહારમાં ગુન્યવાણના સવાલોમાં તેમની ખાસ સલાહ લઈ તેમાંથી સુગમ માર્ગ ક્યો તેનો વિચાર કરી આગળ પગલું ભરે છે. પોતે પણ જોઈએ તેવા કાર્ય કુશળ છે

ખરા, પણ જેવા અલૌકીક બાબતમાં કાવંકુશળ છે તેવા લૌકીક બાબતમાં હોઈ શકે નહીં એ તેમની ઉમરના પ્રમાણમાં સ્વભાવીક છે. સાંભળે છે બધાનું, પણ છેવટે પોતાની પદ્ધતિ શોભે અને સાંપ્રદાયિક નિયમોને પ્રતીકુળ ન હોય તેવી રીતે કાર્યો કરતા જણાયા છે, અને આજ પ્રકૃતિ વયમાં ફેરફાર થતાં પણ કાયમ રહેશે તો પોતાના કુળને તેમજ સંપ્રદાયને અને જે ગાદીએ ખીરાજમાન છે તે ગાદીને અવસ્ય શોભા આપ્યા વિના રહેશે નહીં અને જે કીર્તિની પાંખોથી હાલ ઉંચે ઉડવા શક્તિવાન થયા છે તેના કરતા પણ વધારે અને વધારે ઉડવા પામશે, એવી આશા રાખવામાં ખોટું ગણાશે નહીં.

કોઈ એવો પ્રશ્ન કરશે કે પેલા વણીક શેડે ટૂંકી તરીકે જે કાર્ય કર્યું તેમાં નવાઈ શી ? કે જેથી તેમને માટે ધન્યવાદ અને સ્તુતીનાં વાળાં વગાડવામાં આવે છે. આનો ઉત્તર એક લેખકના શબ્દોમાંજ આપીશું “ ઘણા વીલોમાં વીલ કરનાર પોતાના સ્વજનો માટે સપ્રેમ સારા સારા લાભો લખી જાય છે, પણ તે માંહેલા થોડાજ લાભો અમલમાં આવી શકે છે. સાર્વજનીક લાભનું કામ કેટલું અને કેવી રીતે અમલમાં લાવવું, તે જેના હાથમાં તેને અમલમાં લાવવાની સત્તા હોય તેની દયા ઉપર લટકી રહે છે. ” પોતાની મીલકતની રક્ષા અને કાળજી કરવા કરતાં ટ્રસ્ટ-એટલે ખીજની મીલકત-ની વધારે રક્ષા અને કાળજી કરવી-રક્ષક મઠી ભક્ષક ન થવું એ વૃત્તિ અને કૃત્તી માટેજ ધન્યવાદ અને સ્તુતી હોય છે.

હાલ આ મહારાજની મનોવૃત્તિ એટલી તો શાંત થતી જાય છે કે નાતજાતમાં કોઈ પ્રકારની નવી ભાંજગડ ન

થવા સારૂ અલગ રહી પોતાનું આચાર્ય તરીકે જે કર્તવ્ય છે તેટલુંજ કરવું એવા નિશ્ચય ઉપર આવ્યા છે. આજ કારણથી આ ટીપણુ અને ટીપણી માટે પોતાનું નામ ખુલ્લી રીતે આજ્ઞાકાર તરીકે આપવા ઈચ્છા કરી નથી, જો કે તેઓશ્રીએ આ બાબતમાં હમોને જે માર્ગ સુઝાડ્યો છે તેના પરિણામનું સર્વ માન તેમનેજ ઘટે છે તેઓશ્રીનો હમો સેવક ઉપર જેવો અનુગ્રહ રાખવો જોઈએ તેવો રાખતા અનુભવીએ છીએ તેમજ આ સંસ્થા તરફ જે ઉત્તમ પ્રકારની લાગણી ધરાવતા હમોએ અનુભવ્યા છે તે માટે જેટલો એશાન માનીએ તેટલો એછો છે.

હમોએ વૈષ્ણવોને નિત્ય દર્શનનો લાભ આપવા સારૂ તેમનાં બે ચીત્રો આ ટીપણુમાં આપ્યાં છે અને તે હમોએ આ સંપ્રદાયના વિષયોમાં પ્રવીણ અને વયોવૃદ્ધ શ્રીગોવર્ધનલાલજી ॥ શ્રીનરસીંઘલાલજીના ચીત્ર પછી મુક્યા છે. આ શ્રીગોવર્ધનલાલજીને નાની વયમાં તેમના પિતાશ્રીએ આ મોટા મંદીરની ગાદીએ દત્તક આપવા માટે પ્રયાસ કર્યો હતો, પણ ભાગ્યદેવીએ ચાંપાસેની આ શ્રીગોવીંદલાલજીનેજ તિલક કરેલું જણાય છે.

હમોએ સાંભળ્યું છે કે મોટા મંદીરના મહારાજનો ખાસ વિચાર છે કે મંદીરમાં પોતાના વડીલ ગોઃ શ્રી ગોર્ધનેશજી મહારાજ તેમજ તેમના પુત્ર શ્રીવિકૃલેશજી મહારાજ તેમજ તેમના ધર્મ પુત્ર અને હાલ ખીરાજતા મહારાજના દત્તક પિતા ગોઃ શ્રીજીવણલાલજી મહારાજની બેઠક કરવી, જેનો અમલ નજીકના ભવિષ્યમાં

થશે. આથી સ્પષ્ટ જણાશે કે તેમનામાં વિષમભાવ બીજાકુલ નથી.

સંવત ૧૯૭૩ના ચૈત્ર માસની વૈશ્ણવધર્મપતાકાના પાંચમા અંકમાં જે કાર્યો માટે ગોઃ શ્રી દેવકીનંદના-ચાર્યજી અને તેમના લાલજી ગોઃ શ્રી વલ્લભલાલજી મહારાજ માટે લેખકે પ્રસંશા કરી છે તે કાર્યોની શરૂઆત આચાર્ય વર્ગમાં હમારી માન્યતા અને જાણ પ્રમાણે આ મંદિરના હાલના મહારાજે પ્રથમ કરેલી જણાય છે. પોતે સ્વતંત્ર માલીક થતા પહેલાંજ અથવા થતાંનેવારજ શ્રી બાળકૃષ્ણ ઔપધાલય, અને અન્નવસ્ત્ર પુરાં પાડી વિદ્યાદાન દેનારી પાઠશાળા સારા સારા શાસ્ત્રીઓ રાખી સ્થાપન કરી છે. વાતો કરવા કરતાં કાર્યો કરી દેખાડવાથી લોકોનું ચિત્ત વધારે આકર્ષાય છે. તેવી બીના આ મહારાજશ્રીની બાબતમાં થતી વૈશ્ણવો અનુભવતા જણાય છે.

આ ટીપણુના પાન ૧૫ અને ૧૬ ઉપર ભટ્ટજી જમાઈઓએ રસોઈ કરવા માટે જે લખવામાં આવ્યું છે તે હકીકત હોતે હમારા એક સ્નેહી જે તે વર્ગના ભોમીઆ છે તેમણે હોતે કહ્યું છે કે એ હકીકત સર્વાંશે બધે ઠેકાણે અનુભવાતી નથી.

મુંબઈની મોટી હવેલીમાં હાલ ચાર સ્વરૂપો ખીરાજે છે. તે માટે જુઓ પાન ૨૧૪.

પાન ૨૧૪ના ચાર સ્વરૂપો શીવાય ચોકના પુર્વભાગમાં શ્રી કૃષ્ણ ભંડારની સામી બાજુએ એક નાના ખંડમાં સુમારે ત્રણ વર્ષથી શ્રી દાઉજી અને શ્રી રેવતીજીના સ્વરૂપો આ મહારાજશ્રીને માથે પધરાવવામાં આવ્યા

છે. આ સ્વરૂપે શ્રી ગિરિરાજમાં સુલ કુંડ ઉપર શ્રી
આળકૃષ્ણજીનું મંદીર છે ત્યાં ખીરાજતા હતા ત્યાંથી
મુંબઈમાં આ હવેલીમાં પધરાવવામાં આવ્યા છે

શ્રીહરીરાયજીકૃત શિક્ષા.

- ૧ ભગવદી વૈષ્ણવોએ હમેશાં મનમાં પ્રસન્ન રહેવું,
અમંગળ ઉદાસીમાં ન રહેવું.
- ૨ શ્રીહાકુન્જના મંદીરમાં નિત્ય નૌતમ ઉત્સવજાણવો.
- ૩ શ્રીહાકુન્જની સેવા કોઈને લડસે ન મુકવી. આપણે
માથે જે સેવાનું સ્વરૂપ ખીરાજતું હોય તેની સેવા
આપણેજ કરવી.
- ૪ કોઈનો વિરોધ ન કરવો, સર્વેની સાથે મીઠાં વચન
બોલવાં.
- ૫ વિષય અને તૃષ્ણા થોડી કરવી.
- ૬ પ્રભુની સેવા ભય અને સ્નેહ રાખી કરવી.
- ૭ આપણી દેહ અનિત્ય કરી જાણવી.
- ૮ વૈષ્ણવના સત્સંગમાં રહેવું.
- ૯ ભગવદ્સ્વરૂપ અને વૈષ્ણવને મિત્ર કરી સમજવા.
- ૧૦ આપણી બુદ્ધિ સ્થિર કરી રાખવી.
- ૧૧ ભગવત દર્શનમાં આળસ ન કરવું.
- ૧૨ જે તેમ કરાય તો આસુરી ભાવ ઉત્પન્ન થાય.
- ૧૩ પ્રસાદ થોડો લેવો.
- ૧૪ નિદ્રા થોડી કરવી.
- ૧૫ ભગવદીની પાસે આપણે ચાલીને જવું.
- ૧૬ કોઈના ઉપર ક્રોધ નહીં કરવો. કારણ તેથી
ભગવદ્ આવેશ જતો રહે છે.

- ૧૭ જ્યાં સ્વધર્મથી વિરુદ્ધ ચર્ચા ચાલતી હોય ત્યાં મૌન રહેવું.
- ૧૮ અવૈષ્ણુવનો સંગ ન કરવો.
- ૧૯ સેવામાં અવૈષ્ણુવને લાવવો નહીં અને ભગદીયની સેવા કરવી.
- ૨૦ ધીરજ ન મુકીએ.
- ૨૧ મન શ્રી ઠાકુરજીના ચર્ણાવિંદમાં રાખી સંસારનું કામ કરતા રહેવું.
- ૨૨ ભગવદી સાથે નૌતમ ભાવ રાખી રહેવું.
- ૨૩ સેવામાં બકવાદ ન કરવો.
- ૨૪ પ્રસન્નતાથી સેવા કરવી.
- ૨૫ સેવા કરી ઠાકુરજીની પાસે કાંપપણુ વસ્તુ ન માગવી.
- ૨૬ શ્રી ઠાકુરજીનું નામ લઈ કાંઈપણુ વસ્તુ લાવીએ તે શ્રી ઠાકુરજીને પ્રથમ ધરીએ, ત્યાર પછી પોતે ખાનપાન કરીએ.
- ૨૭ મનમાં ભગવદી સાથે દાસભાવ રાખવો.
- ૨૮ ભગવદીથી દ્વેષ ન રાખીએ.
- ૨૯ શ્રી ઠાકુરજીના ઉત્સવનો બોપ ન કરીએ.
- ૩૦ ભગવદીનું સ્મરણ કરીએ.
- ૩૧ માર્ગની રીતી પ્રમાણે સેવા કરવી.
- ૩૨ ભગવદીમાં છળ છીદ્ર ન જોવાં.
- ૩૩ નવીન વસ્તુ સામગ્રીમાં શ્રીઠાકુરજીને અવશ્ય ધરવી.
- ૩૪ પ્રીય વસ્તુ મળે તો હર્ષ ન કરવો.
- ૩૫ કાંઈપણુ નુકશાની થાય ત્યારે દીલને શોક ન કરવો.
- ૩૬ સુખ દુઃખ સ્વરૂપા કરી માનવા.
- ૩૭ ભગવદ્ વાર્તા નિત્ય નિયમથી કરવી.
- ૩૮ શ્રી સર્વોત્તમજીનો પાઠ નિત્ય નેમથી કરીએ એજ પુષ્ટિ માર્ગીય વૈષ્ણુવની ગાયત્રી છે.

- ૩૯ યમુનાજીકઆદી ગ્રંથોનો પાઠ નિત્ય નિયમથી કરવે.
- ૪૦ જ્યંતીવૃત અને એકાદશીવૃત અવશ્ય કરવું.
- ૪૧ પાક સામગ્રી પવિત્રતાથી કરવી.
- ૪૨ અસમર્પીન વસ્તુ કાંઈ પણ ન લેવી.
- ૪૩ કોઈથી વીરોધ ન કરવો.
- ૪૪ સર્વથી મીત્રાર્થ કરવી.
- ૪૫ કંઈનું થઈને રહેવું.
- ૪૬ અહંતા મમતા છોડી દેવી.
- ૪૭ ક્ષમાવંત થઈને રહેવું.
- ૪૮ જે કાંઈ પ્રાપ્તિ થાય તેમાં સંતોષ માનવો.
- ૪૯ બહાર બીતર શુદ્ધતાથી રહેવું.
- ૫૦ આળસ રહિત રહેવું.
- ૫૧ કોઈનો પક્ષપાત ન કરવો.
- ૫૨ સર્વ ભોગાદિકનો ત્યાગ કરવો.
- ૫૩ મનમાં કોઈ વાતની ઈચ્છા ન કરવી.
- ૫૪ સહેજમાં જેકાંઈ પ્રાપ્ત થાય, તેમાં આપણું કાર્યકરવું.
- ૫૫ કોઈ વસ્તુમાં આશક્ત ન થાવું.
- ૫૬ શત્રુ મીત્ર વિષે સમાન બુદ્ધિ રાખવી.
- ૫૭ માન, ભય, હર્ષ ન કરવો.
- ૫૮ કોઈનું અપમાન ન કરવું.
- ૫૯ નિંદા સ્તુતી સમાન કરી માનવા.
- ૬૦ ચીત્ત આપણે વશ રાખવું.
- ૬૧ ઈંદ્રીઓને વિષે પ્રીતી ન રાખવી.
- ૬૨ સ્ત્રી પુત્ર અને ધર ઉપર પ્રીતી ન કરવી.
- ૬૩ સ્ત્રીપુત્રાદીકનું સુખદુઃખ આપણે વીષે માની લેવું નહીં.
- ૬૪ મનમાં કોઈ વાતનો ગર્વ કરવો નહીં.
- ૬૫ કુટીલતા રહિત રહેવું.

- ૬૬ મીથ્યા ભાષણ નહીં કરવું.
- ૬૭ સત્ય બોલવું.
- ૬૮ શાંત ચીત્ત રાખવું.
- ૬૯ પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા રાખવી.
- ૭૦ સેવામાં સ્થીર ચીત્ત, મન ચંચળ ન કરવું.
- ૭૧ અંતઃકરણ કોમળ રાખવું.
- ૭૨ નિંદિત કાર્ય કોઈ દિવસ ન કરવું.
- ૭૩ ક્ષમાવાન થઈને રહેવું.
- ૭૪ ધીરજવાન થઈને રહેવું.
- ૭૫ પોતાના મનમાં અભિમાન ન કરવો.
- ૭૬ કોઈપણ વચનથી બીજના મનને દુઃખ થાય એવું વચન ન કહેવું.
- ૭૭ સત્ય હોય અને સાંભળનારને પ્રિય લાગે તેવું વચન કહેવું.
- ૭૮ પુરુષોત્તમ સદૃશ્ય નામ તથા શ્રીવલ્લભાચાર્યકૃત ગ્રંથનો પાઠ અવશ્ય કરવો.
- ૭૯ જે કરવું તેનું ફળ મનમાં ન ઈચ્છવું.
- ૮૦ શ્રીઠાકુરુજીની સેવા કીર્તન તેજ પરમ ફળરૂપ માનવું.
- ૮૧ વૈષ્ણવ મંડળમાં નિત્ય નેમથી જીવું, કથા વાર્તા નિઃશંક થઈને કહીએ તથા સાંભળીએ.
- ૮૨ અનાશ્રય કદી પણ ન કરવો. તે બહુજ બાધક છે, માટે તેનાથી બહીતા રહેવું.
- ૮૩ શ્રીઠાકુરુજીને શર્ણાંગત થઈ રહેવું. બીજ દેવતાથી કોઈ જાતનું ફળ ઈચ્છવું નહીં.
- ૮૪ શ્રી આચાર્ય મહાપ્રભુજી તથા શ્રીગુસાંધજી સમાન કોઈને ન જાણવા, ને એમના સમાન બીજને જાણે તો સર્વસ્વ નાશ થાય એમાં સ દેહ નહીં.

આદરવા

સુદ ૧૨ ઉત્સવ-શ્રી અનિરુદ્ધલાલજી.

( ) પેઢી ૧૫

ઘર ૧ શ્રી કાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં.

સ્થળ...નડીયાદ અને જામનગરની ગાદી-વાળા.

પહેલા ઘરના ચોથા લાલ શ્રી ધનશ્યામજી (૧૭૭૪ આવણુ વદ ૩) ના પુત્ર ૧૦મી પેઢીના શ્રી ગોપાળજી (૧૮૨૭ વૈસાખ સુદ ૭) નો વંશ ૧૨ મી પેઢી જે નડીયાદની ગાદીએ ખીરાજતો હતો તે સમાપ્ત થાય છે તેથી તે ગાદીએ ઉપરના મહારાજને પધરાવવામાં આવ્યા છે જામનગરમાં બેંગી કેસવાળા શ્રી વ્રજેશજી (૧૯૧૧ આવણુ વદ ૬) ની ગાદી ખાલી પડેલી. તે બદલ તેમના બે ગોસ્વામીની વહુજી મહારાજ શ્રી રાણી વહુજી અને શ્રી રાધા વહુજી દરમીઆન તકરાર ચાલતી હતી તેવામાં શ્રી રાધા વહુજીએ ચાંપોસેની શ્રી દામોદર લાલજી (૧૯૦૯ આવણુ સુદ ૩) મહારાજને તે ગાદી માટે પસંદ કરેલા તેઓ લીલા વીસ્તાર્યા તેથી તે ગાદી પ્રાપ્ત કરવા આ મહારાજે ઘણું દ્રવ્ય ખરચી જામ સાહેબદ્વારા પ્રાપ્ત કરી છે ત્યારથી તેઓ તે ગાદીના પણ માલિક થયા છે.

શ્રી નડીયાદની હવેલીમાં શ્રી ગુણાંબજી સેવ્ય શ્રી બાળકૃષ્ણજી તેમને માથે ખીરાજે છે જામનગરની હવેલીમાં શ્રી મહાપ્રભુજી

સેવ્ય શ્રી મદનમોહનજી અને શ્રી ગુણાંધજી
સેવ્ય શ્રી નવનીતપ્રીયાજી તેમને માથે હાલ
ખીરાજે છે.

આદરવા

સુદ ૧૩ મૌનવૃત.

૧૪ આણંદચતુર્દશી.

૧૫ ઉત્સવ-શ્રીલજ્જમનજી ॥ શ્રીજદુનાથજી
(૧૭૮૭)

ધર.. ૧

પેઢી...૬

શ્રીકાકા વલ્લભજીના ત્રીજા લાલના વંશમાં.

તેમની પ્રજામાં કોટાની અને કાશીના
અને જરાડાવાળી ગાદીવાળાઓના વંશ
સમાપ્ત થાય છે. એમની પ્રજાની શેરગઢની
ગાદીએ મથુરાવાળા શ્રીગિરધરજી, શ્રીવજ્ર-
નાથજી અને કાશીની ગાદીએ મથુરાવાળા
શ્રીજીવનજી શ્રાકલ્યાણુરાયજી પધારેલા છે
જેની વચ્ચે માનપાનની તફરારો ટીપણ
પાન ૪૩ ઉપર ૧૫ નું મથાણું જોવું.

૧૫ ઉત્સવ-શ્રીમથુરાનાથજી ॥ શ્રીગિરધરજી
(૧૮૬૧)

ધર...૧

પેઢી...૧૧

આદરવા

વદ ૧ આજથી શ્રાધ પક્ષ બેસેછે તે અમાસ સુધી
સરાધીઆ. જેની મરણ તિથી પુનેમની હોય
તેનું મહાલય શ્રાધ આઠમ-આરસ-અમાસ
વ્યતિપાત એમાંથી કોઈ પણ દિવસે કરવું

પણ પુનેમે તો કદી કરવું નહીં, કારણ કે પુનેમની તિથી શ્રાધ પક્ષમાં ગણાતી નથી. શ્રીબાલમુકુંદજીનો પાટોત્સવ.

શ્રીગુસાંઈજીના પહેલા લાલ શ્રીગિરધરજીને માથે પધરાવેલા તે શ્રી નવનીતપ્રિયાજી જેને શ્રીબાલમુકુંદજી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

લાદરવા

૧૬ ૩ જન્મતિથી-શ્રીગોવર્ધનલાલજી ॥ શ્રીનૃસિંહ-લાલજી.

ધર...૧

પેઠી...૧૪

શ્રીકાકાવલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં-સ્થળ...વેરાવળ...મુંબઈ.

વેરાવળમાં શ્રીલાડલેશજીનું સ્વરૂપ તે શ્રી મહાપ્રભુજીનું સેવ્ય છે તે અને શ્રીગુસાંઈજીના સેવ્ય શ્રીમદનમોહનજી તેમને માથે ખીરાજે છે.

મુંબઈમાં કેથીડૂલ સ્ટ્રીટમાં શ્રીનૃસિંહલાલજીની અને શ્રીગોકળાધીશજીની હવેલી છે.

શ્રીનૃસિંહલાલજીની હવેલીમાં શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવ્ય શ્રીલાલ અને શ્રીગુસાંઈજીના સેવ્ય શ્રીમદનમોરનજી અને શ્રીગોકળાધીશજીની હવેલીમાં શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવ્ય શ્રીલલિત ત્રીલંગીરાયજી અને તેમની સાથે ખીરાજતા શ્રીગુસાંઈજીના સેવ્ય શ્રીમદનમોહનજી, ખીરાજે છે મહુવામાં શ્રીગોકળાધીશજીની હવેલી છે તેમાં શ્રીગુસાંઈજીના પાંચમા લાલ શ્રીરઘુનાથજીના સેવ્ય શ્રીદ્વારકાનાથજી ખીરાજે છે.

એમના તરફથી પુણી સંપ્રદાય પ્રમાણે
ઉત્સવ અને વ્રતની ટીપણી દરસાલ કહાડ-
વામાં આવે છે.

ભાદરવા

વદ ૩ ઉત્સવ-શ્રીદામોદરલાલજી ॥ શ્રીધનશ્યામજી
ધર...૬ પેઢી... ૧૪

૩ ભરણી નક્ષત્ર હોવાથી આ દીવસનું કરેલું
આધ ગયા આધના જેવું ગણાય છે.

૪ ઉત્સવ-શ્રીગોકુલોત્સવજી ॥ શ્રીદામોદરજી
(૧૮૪૪)

શ્રીકાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં.
મુંબઈમાં મોટી હવેલીવાળા શ્રીજીવણલાલજી
મહારાજના જનક પીતા. પેઢી ૧૨

૪ ઉત્સવ-શ્રીગોવિંદલાલજી ॥ શ્રીરણુછોડજી
(૧૮૭૬)

ધર...૧ પેઢી... ૧૨
શ્રીકાકા વલ્લભજીના ત્રીજા લાલના વંશમાં.
સ્થળ...કાશી

વંશ સમાપ્ત.

૫ ઉત્સવ-શ્રીહરિરાયજી ॥ શ્રીકલ્યાણરાયજી
(૧૬૪૭)

ધર...૨ પેઢી...૫

મોટા વિદ્વાન. તેમના પંચામૃતો પ્રખ્યાત
છે. તેઓને શ્રી મહાપ્રભુજી તરીકે ઓળખ-
વામાં આવે છે. તેમણે આયુષ્ય ૧૨૦ વર્ષનું
ભોગવ્યું હતું. એક વંશ પછી તેના વંશની
સમાપ્તિ થઈ.

એમની ગાદીએ શ્રીનાથજીના ટીકેટ વંશના
શ્રીગીરધરજી (૧૭૪૫ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૩)
પધાર્યા હતા. તેમણે પોતાના નમનમાં વાઢ-
વિવાદોપક શ્રીબાળકૃષ્ણજીને છટ્ટા ધરના
શ્રીજદુનાથજીને માથે પધારેલા માન્યા છે.
તેમના ભટ્ટજી શીખ્યે તેથી ઉલટું લખ્યું છે.

ભાદરવા

વદ ૬

શ્રીકપીલા છઠ્ઠું.

તેના યોગો-ભાદરવા મહીનો-કૃષ્ણપક્ષ-હસ્ત
નક્ષત્રના સૂર્ય-વ્યતિપાત-મંગળવાર અને
રૌહિણી નક્ષત્ર એટલા યોગ જો મળે તો
કપીલા પછી કહેવાય છે.

ચાર યોગ મળે તો પણ બ્રહ્મા તેને
કપીલા જી કહે છે.

૬ ઉત્સવ-શ્રી વિકૃલરાયજી ॥ શ્રી ગીરધરજી (૧)
(૧૭૪૭)

ધર...૧

પેઠી...૬

ઉત્સવ-શ્રી વ્રજવલ્લભજી ॥ શ્રી વિકૃલેશજી
(૧૮૫૬)

ધર...૧ શ્રી દીક્ષીતજી

પેઠી...૧૨

સ્થળ...જીનાગઢ.

૭ ઉત્સવ-શ્રીગોપિનાથજી ॥ શ્રીવિકૃલરાયજી (૫)
(૧૮૫૨)

ધર...૧ શ્રી દીક્ષીતજી

પેઠી...૧૨

૭ ઉત્સવ-શ્રી ધનશ્યામજી ॥ શ્રી જદુનાથજી
(૧૮૧૨)

ધર...૧

પેઠી...૧૪

શ્રી ખડેદાઉજના ખીજા લાલનો વંશ
સ્થળ...સુરત.

જન્મ-ચી. શ્રીવલ્લભલાલજી ॥ શ્રીગીરધરજી
શેરગઢવાળા
(૧૯૬૦)

ધર...૬

પેઢી ૧૪

ભાદરવા

૧૬ ૮ ઉત્સવ-શ્રીપુરુષોત્તમજી ॥ શ્રી ગોપીનાથજી
(૧૫૮૭) પેઢી ૩

શ્રીમહાપ્રભુજીના પૌત્ર.

૮ ઉત્સવ-શ્રીવનશ્યામજી ॥ શ્રીરામકૃષ્ણજી (૧)
(૧૭૩૦)

ધર...૧ શ્રી દીક્ષીતજી. પેઢી ૬

૮ જન્મતિથી-શ્રીમુરલીધરજી ॥ શ્રી રઘુનાથજી
(૧૯૩૬)

ધર...૧ પેઢી...૧૪

શ્રીકાકા વલ્લભજીના ત્રીજા લાલનાં વંશમાં.
સ્થળ...કોટા

૯ સૌભાગ્ય સ્ત્રીઓનું આધ આ તિથીએ કર-
વામાં આવે છે આ તિથીએ વિધવાઓનું
આધ કરવું નહીં.

૧૧ ઉત્સવ-શ્રીનૃસિંહલાલજી ॥ શ્રીવજ્રરતનજી
(૧૮૯૯)

ધર...૧

પેઢી...૧૩

૧૨ ઉત્સવ-શ્રીગોપિનાથજી ॥ શ્રીમહાપ્રભુજી
(૧૫૬૬) પેઢી...૨

નોંધ-તેમના ઠાકુરજી શ્રીમદનમોહનજી હતા.
આ સ્વરૂપ ખરું ક્યાં ખીરાજે છે તે
માટે ગુસાઈ મહારાજે જાણે. કોઈ કહે
છે કે રાજનગરમાં, કોઈ કહે છે કે
નગરહટ્ટામાં અને કોઈ કહે છે કે શ્રીનાથ-
દ્વારમાં ખીરાજે છે.

નોંધ ૨-એમનો સાધન દીપક નામનો ગ્રંથ
છે તેનું ગુજરાતી ભાષાંતર રા. રા. મુળચંદ
તેલીવાળાએ કર્યું છે.

આદરવા

વદ ૧૨ બાળાભોળા. બાળકોની શ્રાધ્ધતિથી.

૧૨ જન્મ-શ્રી ગિરધરલાલજી ॥ શ્રી વ્રજનાથજી.

(૧૯૨૩)

ધર ૬ પેઢી ૧૩.

સ્થળ-પ્રથમ મથુરાના પક્ષી શેરગઢના હાલ
વડોદરાવાસી.

શેરગઢની ગાદીએ જવાથી છટ્ટા ધરમાં
ટીકેટ ગણાય છે.

એએશ્રીની તકરાર કાશીવાળા મહારાજ
સાથે માનપાનની અને સુરતવાળા મહારાજ
સાથે સેવાભેટની હતી તે માટે જુઓ વિષય
૧૫ અને ૧૬ (પાન ૪૪) અને (પાન ૪૯)

સ્વરૂપો:—૧ શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવ્ય શ્રીકલ્યાણરાય-
જીને માટે જુઓ પાન ૮૦

૨ શ્રી મહાપ્રભુજીના સેવ્ય શ્રી કપુરરાયજી
આ ઠાકુરજી દામોદરદાસજીની માતૃશ્રીના
હતા. પ્રસુતી વખતે તેની સેવા કરેલી.

૩ શ્રીગુણાંઈજીના સેવ્ય શ્રી ગોપીનાથજી.

૪ શ્રી બાળકૃષ્ણજી તે શ્રી બડે જદુ-
નાથજીના સેવ્ય.

આ ચાર સ્વરૂપો શ્રી જદુનાથજીને માથે
ખીરાજતા હતા.

આ મહારાજશ્રીના દર્શનનો લાભ હમોને આ વર્ષે
પહેલો મુંગઢ શહેરમાં મળ્યો. શ્રી બાલકૃષ્ણજીની તકરાર
વિષે તેઓશ્રીએ દસ્તાવેજ પુરાવો હમોને દેખાડ્યો છેવટે
હાલના તિલકાયિત શ્રીગોરધનલાલજી મહારાજના લાલ
શાહીના પત્રના મથાળે અને છેવટે લખેલા હસ્તાક્ષરનો
હમણાનો પત્ર પણ દેખાડ્યો. શ્રીનાથદ્વારના “ધર્મક્ષેત્ર
અને કર્મક્ષેત્રમાં” શું શું ગઈ સાલનો ટીપણી સંબંધી
અન્યું હતું તે હમોને કહી સંભલાવ્યું હતું. આ વૃતાંત ખેદ
ઉપજાવનારો હતો. હમોએ આ ટીપણીના પાન ૪૦-૪૧
ઉપર જે હમારા અંગતના અનુમાનો જણાવ્યા છે તેને
તે વૃતાંત પુષ્ટિ આપે છે.

આખા ગ્રંથનું તેઓશ્રીએ અવલોકન કરી તેમાં
લખેલા વિષયોની પ્રશંસા કરીને આ ગ્રંથ અવશ્ય પ્રગટ
કરવાની આજ્ઞા આપી. તૈયાર પણ તેમની આજ્ઞાથીજ
થયોછે તેમ મુખ્ય પૃષ્ઠ ઉપર લખવાની પણ આજ્ઞા
આપી છે. તેમના તરફથી શ્રીબાળકૃષ્ણજી અને શ્રી
કલ્યાણુરાયજીની બાબતમાં જે વૃતાંત આપવામાં આવ્યો
છે તે અન્ય સ્થળે આપવામાં આવ્યો છે.

ભાદરવા

વદ ૧૩ ઉત્સવ-શ્રીબાલકૃષ્ણજી ॥ શ્રી ગુણાંધજી.

(૧૬૦૬)

ધર ૩ ના માલીક પેઠી કું.

૧૩ અવગતીયાંના શ્રાધ.

૧૪ ધાયલ થયલાઓના શ્રાધનો દીવસ.

જળમાં કુખ્યો હોય-શસ્ત્રથી ઘવાયો હોય
બળી ગયલો હોય તેવાઓના શ્રાધ આજે
કરવામાં આવે છે.

૩૦ માતામહનું શ્રાધ કરવું. દર્શશ્રાધ-બ્રહ્મભોજન.
કરવુંજ ન કરે તો દોષ લાગે છે.

શ્રી પુરુષોત્તમ માસ.

જે માસમાં સંક્રાંતી ન હોય તે મલમાસ.
(અધિક માસ) સઘળા માસો કરતા મલીન
અને પાપથી ઊત્પન્ન થયલો છે માટે વ્રત
કરવું અધિક ને ક્ષય જે માસમાં શુભ કાર્ય
કરવું નહીં આ જે માસ કોકળ વખતે આવે છે.

ઉત્તરમાં દેવ કાર્ય કરવા દક્ષિણમાં પિતૃ
કાર્ય કરવા મળ માસમાં સંધ્યાપાસન તર્પણ
વગેરે નિત્ય કર્મ અન્નશ્રાધ દાન સઘળું સફળ
થાય છે.

ભાદરવા

સુદ ૧૧

પદ્મિની એકાદશી.

ભાદરવા

વદ ૧૧

પરગા એકાદશી.

આસો

સુદ ૧

આજે પડવો.

આ દિવસે દૈદિત્રે પોતાની માના બાપનું શ્રાધ કરવું. મુંડન-પિંડદાન-અને પ્રેતદાન-વગેરે કર્મો જેના પિતા જીવતો હોય તેણે તથા જેની સ્ત્રી ગર્ભણી હોય તેણે કરવાં નહીં. દૈદિત્રે પિંડ રહીત શ્રાધ કરવું.

આ દીવસથી નવરાત્રનો આરંભ થાય છે. અમાસ અને પડવો એકઠાં હોય તો તે દીવસે નવરાત્રનું વ્રત કરવું નહીં. પડવો અને બીજ સાથે હોય તો હરકત નહીં.

જ્યારા વાવવાનો દીવસ.

૪ ઉત્સવ-શ્રીદામોદરજી ॥ શ્રીગિરધરજી ઉપનામ શ્રીદાઉજી
(૧૮૨૫)

ધર...૧

પેઢી ૧૨

શ્રી બહેદાઉજીના પહેલા લાલના વંશમાં.

સ્થળ...શ્રીનાથદ્વારના બડા ટીકટ અને સંવત ૧૮૭૯ માં સાત સ્વરૂપ પધરાવી જીપ્પન ભોગનો મહોત્સવ કરેલો.

૫ સરસ્વતી પુજની શરૂઆત.

આ માસની સુદમાં મુળ નક્ષત્રથી આરંભીને શ્રવણ નક્ષત્રથી સરસ્વતી પુજન કરવું.

પુસ્તકોની સ્થાપના કરી નામની દેવીની પુજા કરવી. આટલા દીવસ ભણવું-ભણાવવું તેમ લખવું પણ નહીં. ઘણું કરીને ૭ મીથી આવાહન થાય છે તેથી વહેલું મુળ નક્ષત્ર આવે તો વહેલી સ્થાપના થાય.

આસો

સુદ [૮

દેવીભક્તોની મહા અષ્ટમી. આ દીવસે ભદ્રકાળી-મહા ભયંકર કરોડો યોગિની સાથે પ્રગટ થયાં હતાં.

વણીકામાં કુલાચાર પ્રમાણે તેલા કરવાના હોય છે. તેઓના ઘરમાં વડીલ પુરૂષ સાત-મનો નકોડો અપવાસ કરી આઠમના દીવસે ચંદીનો પાઠ કરી-કરાવી ફલાહાર કરે છે તેમજ

૯ નવમીના દીવસે પણ તેમજ કરે છે. આ દીવસે દેવી ભક્તો દુર્ગાપુજા કલકત્તામાં થાય છે] સરસ્વતીનું વિસર્જન.

૧૦ ઉત્સવ-શ્રીમુરલીધરજી ॥ શ્રીગિરધરજી.

(૧૬૩૦)

ધર...૧

પેઠી...૪

[એમનો વંશ સમાપ્ત.]

તેમની વાંચવાની દ્વીતીય સ્કંદની પ્રત મુંબઈમાં મોટા મંદીરના મહારાજ ગો. શ્રી ગોકુળનાથજીએ (૩. ૨૦૦) આપી વેચાતી લીધી છે. શ્રી સુએધિનીજીમાં છપાવવા વિચાર છે.]

૧૧ ઉત્સવ-શ્રીગોકુલાલંકારજી ॥ શ્રીદ્વારકેશજી

(૧૮૭૫)

ધર...૧

પેઠી...૧૩

શ્રીકાકાવલ્લભજીના પહેલા લાલના વંશમાં.

તેમના નાના ભાઈ શ્રીમદુજી ગિરિરાજમાં ખીરાજતા અને શ્રીચદુજી શ્રી કાંકરોલીની ગાદીએ પધારેલા.

આસો સુદ ૧૦-વિજયા દશમી.

આ દિવસે નક્ષત્રોદય વખતે વિજય નામનો કાળ કહેવાય છે તે સર્વ મનોરથ સફળ કરે છે.

સૂર્યાસ્ત પછી થોડાં નક્ષત્ર દેખાય ત્યારે વિજય નામનો કાળ કહેવાય છે.

આ દિવસે તેલા કરનારાઓ માતાને નૈવેદ્ય કુળાચાર પ્રમાણે ધરાવી પારણા કરે છે.

મધ્યાન પછી ઈશાન કોણુમાં દેવીની પુજા કરવા દેવી ભક્તો જાય છે.

શ્રવણ નક્ષત્રના યોગવાળી દશમીના દિવસે શ્રી રામચંદ્રજી કિષ્કીંધ્યાથી રાવણ સાથે યુદ્ધ કરવા આવ્યા હતા અને જય મેળવ્યો હતો માટે સઘળા મનુષ્યોએ આ દિવસે પોતાના ગામનો સીમાડો ઓળંગવો જોઈએ.

ઈશાનકોણુમાં ઉભેલી શમી-ખીજડાના ઝાડની પ્રાર્થના કરી પૂજા કરવી. મુખ ઈશાનકોણુમાં રાખવું. શમી હાથ ન આવે તો તાળવૃક્ષની પૂજા કરવી.

શમી પુજવાનો સમય થાય ત્યારે વાજતે ગાજતે સારો પોશાક પહેરી શ્રવણયોગમાં અગીઆરમાં મુહુર્તમાં માણસો સાથે સીમાડા સુધી જઈ-સુવર્ણા (ખીડી પીવાના પાંદડા) થાય છે તે ઠેકાણે જવું. ત્યાં સ્ત્રીઓ પાસે આરતીઓ ઉતરાવવી, કાજળ ચંદન લગડાવવા, વસ્ત્ર, ચંદન, માળા અને ડુલોથી સુવર્ણની પુજા કરવી. આશીર્વાદ લઈ લક્ષ્મીને નમસ્કાર કરી ઘરે આવી સૌ બહેનોની પૂજા કરવી તેમજ બ્રાહ્મણોની પૂજા કરવી.

પાંડવોએ શમી ઉપરથી શસ્ત્ર પાછાં લીધાં ને જય મેળવ્યો. બાળકો નીશાળે બેસે છે અને વડુઓ સાસરે રહેતી થાય છે.

આસો સુદ ૧૧-પાશાંકુશા એકાદશી.

એ સર્વ પાપનો નાશ કરનારી છે. આ દીવસે શ્રી પદ્મનાભ નારાયણ જે સ્વર્ગ તથા મોક્ષ આપનાર છે તેની પુજા કરવી. શ્રીકૃષ્ણે યુધિષ્ઠિર પ્રત્યે કહ્યું છે કે જે વૈષ્ણવ શીવની નિંદા કરે છે અને જે માણસ વૈષ્ણવની નિંદા કરે છે એ બન્ને ખચીત નરકમાં જાય છે.

આસો

સુદ ૧૩ ઉત્સવ-શ્રીવજ્રમણી કાકાજી||શ્રીદામોદરજી
(૧૮૫૮)

ધર...૧ પેઢી...૧૧

શ્રીકાકા વલ્લભજીના પહેલા લાલનો વંશ.

મુંબઈની મોટી હવેલીનાં શ્રીજીવણલાલ-
જીના નાના કાકા થાય.

૧૩ જન્મતિથી-ચી. શ્રીવજ્રપાલજી || શ્રીરમણ-
લાલજી

(૧૯૨૨)

ધર...૬ પેઢી...૧૩

સ્થળ...મથુરા

૧૩ જન્મતિથી-શ્રીરઘુનાથજી || શ્રીમુરલીધરજી
ધર...૧ શ્રીદીક્ષિતજી પેઢી...૧૪

સ્થળ...ચાંપાસેન-જીનાગઢ

જીનાગઢમાં શ્રી ગુસાંઈજીનું સેવ્ય શ્રીદામોદર-
લાલજીનું સ્વરૂપ.

ચાંપાસેનમાં શ્રીમહાપ્રભુજીનું સેવ્ય સ્વરૂપ
શ્રીશ્યામ મનોહરજી તેમને માથે ખીરાજે

છે. વૈષ્ણવો આ સ્વરૂપને સુરશ્યામ પણ કહેછે. આ ઠાકુરજી સુરદાસને માથે ખીરાજેલા.

આસો

સુદ૧૪-૧૫ સરદ પુનેમ-કોળગરી-માણેકઠારી.

મધ્ય રાત્રે લક્ષ્મી ફરવા નીકળે છે તે પ્રસન્ન થવાને પુછે છે. કો-(કાણુ)-
“ જગરી ” (જાગૃત) છે એટલે કાણુ જાગે છે. આ ઉપરથી આ પુનેમનું નામ કોળગરી પડ્યું છે.

માણેકઠારી પુનેમ એથી કહેવાય છે કે આ દીવસે જે વરસાદ પડે છે તે ચોક્કસ પ્રકારની મચ્છીઓ મોં ખુદ્દા મુકી ઝીલે છે અને તે ખુંદના મોતીઓ ઉત્તમ પ્રકારના અને છે.

આ પુનેમની રાત્રે શ્રીકૃષ્ણે રાત્ર જ મહીના જેટલી લાંખી કરી વૃંદાવનમાં ગોપીઓ સાથે રાસ રમ્યા હતા.

રાતે ચાંદરણામાં બેસી દુધ પૌવા ગુવાર ફળી ને રાયતી ફેરીનું અથાણું ખાવાનો મહીમા છે.

આસો સુદ ૧૫ સરદ પુનેમ-રાસકીડા.

રાસકીડા માટે જુઓ પાન ૧૧૯ થી ૧૨૬ વિષય ૨૩ જુઓ શ્રીમદ્ભાગવત દશમ સ્કંધ અધ્યાય ૩૩.

જેમ હાલના સુધારાવાળાઓએ મહારાજ લાયગલ કેસમાં અને તે કેસના ચુકવનારાઓના મનમાં રાસ કીડાની લીલાથી આ સંપ્રદાયની નિતી માટે શંકાઓ થઈ ને તેના નિર્ણયમાં ચોક્કસપણે ઠરાવ્યું કે તે માર્ગ

અને લીલા અનિતીદર્શક છે તેઓએ ક્ષણભર પણ અધ્યાય ૩૩ માં રાજા પરિક્ષિતે એવાજ પ્રકારની કરેલી શંકા અને તેનું શ્રીશુકદેવજીએ કરેલું સમાધાન—તે ઉપર ખીલકુલ લક્ષ કાળજીપૂર્વક અપાયલું જણાતું નથી. એ રાસક્રીડાનું પ્રયોજન શું હતું તે આપણે મથાળે જણાવી ગયા છીએ તેથી ઉલટુંજ કોઈ પ્રયોજન સમજે તો તેની આસુરી પ્રકૃતિ સમજવી.

રાજા પરિક્ષિતે સવાલ કર્યો કે—ભગવાન જગદીશ્વર ધર્મની સ્થાપના કરવા માટે અને અધર્મનો નાશ કરવા માટે આ જગતમાં જળદેવ સાથે અવતર્યા છે; તો તે ધર્મની મર્યાદા કરનારા તથા રક્ષા કરનારા ભગવાને પરસ્ત્રીઓના સંગરૂપી અધર્મ કેમ કર્યો ? હે ઉત્તમ આચારવાળા મુનિ ! ભગવાન યદુપતિ પૂર્ણ કામનાવાળા હતા, માટે તેમણે કરેલું કામ અધર્મરૂપ ગણાય નહિ એમ તમે માનતા હો તો તેમણે આવું નિંદાપાત્ર કામ શા અભિપ્રાયથી કર્યું હતું ? એ અમારો સંશય તોડો.

શ્રીશુકદેવજી કહે છે—અગ્નિને સર્વ વસ્તુ ખાવાથી જોગ દોષ લાગતો નથી, તેમ મહા પુરૂષોના અધર્માચરણનો કે સાહસ કર્મનો દોષ લાગતો નથી. પરંતુ દેહાદિકને આધીન રહેનારા પ્રાકૃત મનુષ્યે કોઈ પણ દિવસ મનથી પણ અધર્મ અથવા તો સાહસ કર્મ કરવું નહીં. શંકરે જેમ સમુદ્રમાંથી નીકળેલું ઝેર પીધું હતું તેમ ખીન્ને કોઈ મુર્ખપણાથી ઝેર પીએ તો મરી જાય છે. આ ઉપરથી “ મહા પુરૂષ જે પ્રમાણે આચરણ કરે છે, તે પ્રમાણેજ ખીન્ને

દેહાધીન પ્રાકૃત પુરૂષ પણ આચરે છે.” આને સદાચારનું પ્રમાણ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તે નિરર્થક થશે નહીં. કારણ કે મહાત્મા પુરૂષોનું વચન સદાય પ્રમાણરૂપ હોય છે, માટે તે પ્રમાણે આચરવું જોઈએ. પરંતુ તેઓનું આચરણ તો કોઈ વેળાજ પ્રમાણરૂપ ગણાય છે, તેથી તેઓનું જે આચરણ તેઓના વચનોને અનુકુળ હોય તેવાં આચરણ પ્રમાણે બુદ્ધિમાન પુરૂષે વર્તવું.” આટલાજ માટે લોકીક કહેવત છે કે “ગુરુ કહે તે કરવું પણ કરે તે ન કરવું.”

મહાત્માઓ-દેહાભિમાન વિનાના—શા સાર શાહસ કર્મ કરતા હશે વાર ?

ઉત્તર—અહંકાર વિનાના તે લોકો માત્ર પ્રારબ્ધ કર્મ કરવા માટેજ કોઈ વેળા અનર્થ કરે છે.

ત્યારે આ પ્રમાણે મહાત્મા પુરૂષોને પણ પુણ્ય પાપનો સંબંધ નથી, ત્યારે પશુ, પક્ષી, મનુષ્ય તથા દેવતા વિગેરે પોતાને આધીન રહેનારાં સર્વ પ્રાણીઓના નિયંત્રા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને તો પુણ્ય-પાપનો સંબંધ ક્યાંથીજ હોય ? * * પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે અવતાર ધારણ કરનારા ભગવાનને તો ક્યાંથીજ બંધન હોય ? વળી જે ભગવાન ગોપીઓના, તેઓના પતિઓના અને સર્વે પ્રાણીઓના અંતર્યામી અને બુદ્ધિ આદિના સાક્ષી છે, તે ભગવાન લીલા કરવા માટે આ લોકમાં દેહ ધારણ કરે છે, તે કાંઈ આપણા જેવા નથી કે જેથી તેમને દાષ લાગે. ભગવાન પ્રાણીઓનો અનુગ્રહ કરવા માટે મનુષ્યોનો દેહ ધારણ કરીને.

શૃંગારાદિકની તેવી લીલા કરે છે, જે લીલાઓ સાંભળીને મનુષ્ય ભગવાન પરાયણ થાય. હે રાજા ! આવેલા વ્રજવાસીઓ ભગવાનની માયાથી મોહિત થયાં હતાં, તેથી તેઓએ પોત પોતાની સ્ત્રીને પોતાના પડખામાં સુતેલી માનાને ખરેખર શ્રી કૃષ્ણના ઉપર દ્વેષ કયોઈ નહીં” આ સ્થળે સ્વપ્રવત થયલા પુરૂષની કલ્પના કરી લેવી આ સ્થુલ શરીર સ્વપ્નમાં જ્યાં હોય ત્યાં પડ્યું રહે છે અને તેમાં રહેતો જીવાત્મા સુતું પડેલું જે બોળીકું છે તેનાજ જેવું બીજું બોળીકું ધારણ કરી પોતાની ઇચ્છાનુસાર ભ્રમવા બન્ય છે તેવીજ રીતે આ પ્રભુની માયા સમજવી. ભગવાનની પ્રતિપાત્ર થયલાં ગોપીઓ ત્યાં પાછી જવા માટે ઇચ્છતી ન હતી, તોપણ ભગવાનની આજ્ઞાથી પાછાં એ ઘડી રાત્રિ રહી ત્યારે પોત પોતાની ઘરે પાછી ગઈ.

આ રાસક્રીડાનો સારાંશ એટલેજ સમજવાનો છે કે કામનો પરાજય કરવા માટેજ ભગવાને રાસક્રીડા કરી હતી. આવા શાસ્ત્રના સ્પષ્ટ વાક્યો છે તો સુધારા-વળા અને ઇંગ્રેજો ન્યાય કરનારા કયા આધારે કહેવાઈ તૈયાર થયા છે કે તેથી કામનો વિજય શ્રીકૃષ્ણ ઉપર થયો છે ? યોગમાં પરિપૂર્ણ હોવાથી કામની તલમાત્ર પણ અસર પોતા ઉપર થવા દીધી નથી !!! આટલા માટેજ હમોને આ ગ્રીપણીના પાન ૨૭ થી ૩૦ સુધી એવી આસુરી પ્રકૃતિવાળી, જન્મો જન્મના પાપોના મેલેથી છંદાઈ ગયલી મનોવ્રતી માટે કડવી ટીકા કરવાની ફરજ પડી છે.

આસો

૫૬ ૩ ઉત્સવ-શ્રી ધનશ્યામજી ॥ શ્રીચીમંનલાલજી
(૧૯૨૯)

ધર...૧

પેઠી ૧૩

શ્રી બડે દાઉજના બીજા લાલના વંશમાં

મુંગઈમાં શ્રી લાલબાવાની હવેલીવાળા
તેમનો વંશ સમાપ્ત. તેમની ગાદીએ ખં-
ભાત પોરબંદરવાળા શ્રી જીવણલાલજીના ચી.
લાલ શ્રી રણછોડલાલજી પધાર્યા છે.

૫ ઉત્સવ-શ્રીગીરધરલાલજી ॥ શ્રીવૃજભુપણજી
(૧૭૪૫)

ધર...૩

પેઠી ૬

આ મહારાજ હાંસોટીઆ તરીકે ઓળ-
ખાય છે. કાંકરોલી ગામ પહેલા હાંસોટ
ગામ હતું ત્યાં આ ધરના ઠાકુરજી ગોકુલ-
માંથી અત્રે પધારેલા. આ ગામમાં લગભગ
પર વર્ષ આ ઠાકુરજી (શ્રી દ્વારકાનાથજી)
ખીરાળ્યા. હાંસોટથી આ મહારાજશ્રીએ
ઠાકુરજીને કાંકરોલી પધરાવ્યા હતા.

એમનો વંશ ૧૩મી પેઠીએ સમાપ્ત થાય છે.

૯ ઉત્સવ-શ્રીમગનલાલજી ॥ શ્રીવૃજરતનજી
(૧૮૯૬)

ધર...૧

પેઠી ૧૩

શ્રી બડે દાઉજના બીજા લાલના વંશમાં

સ્થળ-સુરત

આસો

વ્રદ ૧૧

રમા એકાદશી.

એક મુચુકંદ નામનો રાજા વિખણ્ણનો ભક્ત હતો તેને ધરે ચંદ્રભાગા નામની પુત્રી થઈ જે ઉત્તમ નદી કહેવાય છે. તેનાં લગ્ન ચંદ્રસેનના પુત્ર શોભન સાથે થયાં હતાં. તે શોભન એક વખતે પોતાના સાસરે ગયો. સાસરાનો સખ્ત હુકમ હતોરાથી બહાર પાડવામાં આવેલો કે “ એકાદશીને દીવસે કાઈએ ખાવું નહીં ” તેથી શોભને કેમ કરવું તેના વિચારમાં પડ્યો. છેવટે ભુખ્યા રહેવાનું નકી કર્યું. તેમ ક્યારેય ખીજે દહાડે સવારે મૃત્યુવશ થયો. આવી રીતે પણ એકાદશી થવાથી શોભનનો જન્મ સારે ઠેકાણે થયો; પરંતુ શ્રદ્ધા વીનાની તે એકાદશી કરવામાં આવવાથી તે જે શહેરમાં હતો તે અસ્થિર હતું. સ્થિર કેમ થાય તેના ઉપાયમાં તેની પુર્વજન્મની સ્ત્રી ચંદ્રભાગાને ખચર પડતાં તેના શહેરમાં ગઈ અને તે આઠ વર્ષની ઉંમરથી શ્રદ્ધાથી એકાદશીનું વ્રત કરવા લાગી. તેના પ્રભાવથી આ શહેર સ્થિર અને આબાદ થયું. માટે આ એકાદશી ચીંતામણી અને કામધેનું સમજવી.

૧૨ ઉત્સવ-શ્રીવિઠ્ઠલનાથજી ॥ શ્રીપ્રદ્યુમ્નલાલજી.

(૧૭૧૭)

ધર ૬

પેઠી ૭.

દીવાળીના ઓતસવના દીવસો ચાર ગણાય છે: તે નીચે જણાવેલા છે.

૧ વાછ અથવા વાઘ બારસ ગોવત્સા દ્વાદશી.
૨ ધન તેરસ ૩ ૩૫ ચાદસ. ૪ દીવાળી.

આપેલા દીવસે શું શું કરવાનું છે તે હુંકમાં વિખજીવોની જાણ માટે અત્રે લખાએ છીએ.

(૧) આસો વદ ૧૨ ગોવત્સ દ્વાદશી (વાછ અથવા વાઘ બારસ) કહેવાય છે. આ દિવસે તુલ્ય વર્ણના વાછડા વાળી-સારા સ્વભાવવાળી-દુઝળી ગાયને ચંદનાદિકનું લેપન કરીને પુખ્તોની માળાએથી પુજવી. ગુજરાતીઓ આ બાગ્સને “ વાઘ ” બારસ તરીકે ઓળખે છે.

(૨) ધનતેરસ-આસો વદ ૧૩ ને દીવસે પ્રદોષ કાળમાં યમના ઉદ્દેશથી ધરખહાર દીવો કરવો એમ કરવાથી અકાળ મૃત્યુ ટળી જાય છે. રાત્રે દુધથી સ્નાન કરાવીલક્ષ્મીની પુજા કરવી.

(૩) નરકચતુર્દશી-૩૫ચતુર્દશી-કાળીરાત્રી-કાળી ચૌદશ-આટલાં નામ આશો વદ ૧૪ના છે. આ દીવસે પ્રભાતે ચંદ્રોદયના સમયમાં અભ્યંગ (તેલ ચાળી) સ્નાન કરવું. સ્મૃતિ દર્પણમાં કહ્યું છે કે “ આશ્વિનના કૃષ્ણપક્ષની ચતુર્દશી સ્વાતી નક્ષત્રવાળી હોય તેમાં લક્ષ્મીની ઇચ્છાવાળા માણસોએ પ્રભાતમાં સુગંધી તેલથી અભ્યંગ કરીને નાહાવું.”

પદ્મપુરાણમાં કહ્યું છે કે “ આશોના કૃષ્ણ પક્ષની ચૌદશમાં ચંદ્રોદય સમયે નરકના ભયવાળા માણસે તિલના તેલનો અભ્યંગ કરીને સ્નાન કરવું.” સર્વજ્ઞ નારાયણે કહ્યું છે કે “ આશ્વિનના કૃષ્ણ પક્ષની ચતુર્દશીમાં સૂર્યોદયથી પહેલાં રાતના પાછલા પહોરમાં તૈલાભ્યંગ કરવો ઉત્તમ છે.

નરકના નાશ માટે અવેડો-તુંબડી અને કુંવાડીઓ (પ્રપુત્રાટ) એ ત્રણને સ્નાન કરતી વખતે માથા અને શરીર ઉપર સ્નાનની વચમાં ફેરવવા. યમનું તર્પણ કરવું. પ્રદોષ કાળમાં દીવા કરવા.

“ અમાવાસ્યાના અને ચતુર્દશીના પ્રદોશમાં દીપદાન કરનારો માણસ યમ માર્ગના અધિકારીઓથી મુક્ત થાય છે. આ દીવસે અડદના પાનડાના શાકથી ભોજન કરવાથી સઘળા પાપથી મુક્ત થાય છે. આટલા માટે લોક હનુમાનને તેલ ચઢાવી વડાં ધરાવે છે.

શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને બકાસુરનો પાછલો રાત્રે ચાંદરણામાં વધ કરી ૧૬ હજાર રાજ કન્યાને બંધીખાનામાંથી છોડાવી હતી માટે સૂર્યોદય થતાં પહેલાં મંગળ સ્નાન કરવું.

મેત્રી વિદ્યાવાળા ખાસ આ રાત્રે આસુરી પ્રકૃતીના દેવ-દેવીઓના મંત્રોથી સાધના કરે છે.

૪. દીવાળી દીપોત્સવ.

પ્રદોષ એટલે સૂર્યોચ્ચસ્ત થવા લાગે તેવા વખતની દીવાળી માનવી.

“આશ્વિન વદિ ચતુર્દશી આશ્વિન વદિ અમાવાસ્યા અને કાર્તિક શુદ્ધિ પ્રતિપદાને દીવસોએ સૂર્યોદયના સમયમાં સ્વાતી નક્ષત્ર આવે ત્યારે અભ્યંગ સ્નાન કરવું.

“દીવાળીથી આરતી ઉતારવામાં આવે છે એટલા માટે તે દિવસ દીપાવળી કહેવાય છે.

મત્સ્યપુરાણ પ્રમાણે આરતી ઉતારવાનો રીવાજ દક્ષણીઓમાં અને ગુજરાત શીવાય મુર્ખ ધલાકાના બીજા ભાગોમાં છે. સ્ત્રીઓ ધણીની આરતી દીવાળીને દીવસે ઉતારે છે અને ભાઈ બીજને દીવસે બહેન, ભાઈને પોતાને ઘરે જમવા બોલાવે છે અને તેની પણ આરતી ઉતારે છે.

પ્રદોશના વખતમાં લક્ષ્મી પૂજન કરવામાં આવે છે.

ગોંધળીક (સૂર્યાસ્ત વખતે સૂર્ય અડધો જળમાં હોય અને અડધો પૃથ્વી ઉપર પ્રકાશીત હોય તે) સમયે સરસ્વતી અને વહી પૂજન કરવામાં આવે છે. મહેતા મુસદ્દીઓને સગા સ્નેહીઓને અને આશ્રિતોને બહોણી આપવા માં આવે છે. દલાલોને પણ આ પ્રસંગે ખાસ યાદ કરી વેપારીઓ બહોણી આપે છે.

ફટાકીઆ બાલકીડા તરીકે ફેડવામાં આવે છે.

આ દીવાળીનો ઉત્સવ હિંદુઓમાં ઉજવાય છે એટલુંજ નહી પણ અન્ય વર્ણોમાં પણ ઉજવાય છે. વહી પુજનમાં પારસી વેપારીઓ ભાગ લે છે. અને કંકુના ચાંદલા પણ કરાવે છે. વોરાઓ તેમ કરતા નથી. પારસી અને વોરાઓ વહી પુજન પોતાના હિંદુ મુનીમ મારફત કરાવે છે અને સારા નસીબની નીશાની તરીકે વહીમાં શ્રીગણેશાય નમઃ વહીના મથાળે લખવા દે છે તેમજ વહીવટ કરવાની જગાની દીવાલપર પણ લખવા દે છે.

વહી પુજન થઈ રહ્યા પછી વૈષ્ણવો પોતાના ચોપડામાં પોતાના ધર્મ ગુરુઓના આશીરવાદ રૂપે તેમના હસ્તાક્ષર કરાવે છે. વોરાઓ પુજ્યલા ચોપડા વડા મુલ્લાંજી પાસે લઈ જઈ તેમના હસ્તાક્ષર આરખી ભાષામાં લખાવે છે.

ધરની અથવા પેઢીની અથવા દુકાનની દીવાલો ઉપર વહી પુજન થઈ રહ્યા પછી શ્રીગણેશાયનમઃ શ્રીલક્ષ્મી માતાની મદત શ્રીભંડાર ભરપુર એવી રીતે લખવામાં આવે છે.

પ્રદોષ કર્મનો કાળ છે તેથી અને લક્ષ્મી ધરોનો આશ્રો કરવા સારૂ અધરાત્રે ચારે

કોર ફર્યા કરે છે તેટલા માટે સંઘળાં ધરો
સારી રીતે શણગારેલાં લીપેલાં, દીવાઓથી
જગતાં લોકોના ઉત્સવોથી ભરપુર, કળા
યુનાથી ઘોળાં કરેલાં અને પુષ્પોની માળાથી
શોભી રહેલા રાખવામાં આવે છે.

આ અમાવાસ્યાનીજ પાછલી રાત્રે અને
કારતક સુદ ૧ના મળસકામાં અલક્ષ્મીને
કહાડી નાખવામાં આવે છે. એ માટે ભવિ-
ષ્ય પુરાણમાં એવું લખેલું છે કે “મધરાત્ર
જન્ય અને માણસોની આંખો નિંદ્રાથી મીચાવા
લગે તે સમયમાં સ્ત્રીઓએ આણુંદ રાખી
સુપડાંઓને દાંડીથી વગાડતાં પોતાના આંગ-
ળામાંથી અલક્ષ્મીને કાઢાડવી.” સુપડાંને
અદ્દને ખોખરું હાંડલું લઈ “ટન ટન”
વગાડતા સ્ત્રીઓ ધર અદાર ધરતો પુંજો
લઈ જાય છે અને તે ફેંકતી વખતે જોને
“અડગો પડધો” કહે છે તે નીચે પ્રમાણે
બોલે છે:

“નાગો નહાય “ઉભો મુતરે, ને
“કુંવારો ધરમે, “તેના પર ફેડ પડધો.”

આ પ્રમાણે દીવાળી રમતી ઝુમતી વિક્ર-
મચ્છત સંવત વર્ષને પોતાની સોડમાં ધાલી
લઈ જાય છે અને તેની જગાએ નવા વર્ષની
સ્થાપના કરતી જાય છે.

૩૧ દુધધર સખડી અને અનસખડી.

શુદ્ધકૈત વૈષ્ણવ સંપ્રદાયમાં અન્નાદિક
ક્યારે ખુવાય ?

એ બાબતનું એક મોટું શાસ્ત્ર છે. જે તેને વિસ્તારથી લખવામાં આવે તો એક સ્વતંત્ર મોટો ગ્રંથ થાય. આ સંપ્રદાયના તે બાબતના નિયમો પ્રમાણે વર્તન કરવામાં આવે તો બ્રહ્મબ્રહ્મના દોષોથી મુક્ત થઈ કવણ સાત્વીકપણાનેજ પ્રાપ્ત થવાય. “ આહાર તેવો ઓટકાર ” આ કહેવત બહુતી છે. સાત્વીકપણું મુળ પાથો છે માટે તામસ ઉભવ કરે એવી વસ્તુઓને નિષેધ ગણી છે. દાખલા તરીકે મરચાં કે જેનો ખીલકુલ ઉપયોગ શ્રી હાકુરજીની સામગ્રીમાં કરવામાં આવતો નથી. તેને બદલે મરીનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

એક મરજીદીનો વર્ગ હોય છે. તેઓ ઉંચ વર્ણની જુદી જુદી જાતના મરજીદી વૈષ્ણવોના હાથની બનાવેલી વસ્તુઓનો ખાવામાં ઉપયોગ કરે છે અને ગંડળી કરીને એકમેક, જાતનો બેદ રાખ્યા વિના, એક પંક્તિમાં બેસીને ભોજન કરવાનો કાંઈ પ્રકારનો દોષ તેઓ ગણતા નથી પણ તેવું ગોસ્વામી મહારાજોમાં નથી. પોતાની જાત શીવાય અન્ય જાત સાથે ભોજન કરતા નથી. કાંઈ મરજીદીને બોલવાની બાળકને પોતાના હાથે કરેલી સામગ્રીથી આરાગવાની ઇચ્છા થાય તો તે માટે તેને ખાસ નિયમો પાળવાના છે અને તેમાં પણ દૂધ દુધધરની સામગ્રી ધરાવાય છે.

આ સંપ્રદાયમાં “ ખાસા ”માં બનાવેલી સામગ્રી એટલે સ્વચ્છ થઈ કાઢીને પણ ન “ છુતા ” (અડતાં) સંપ્રદાયના નિયમો પ્રમાણે બનાવવામાં આવી હોય તેને “ ખાસા ” સામગ્રી કહેવામાં આવે છે અને આવી “ ખાસા ”માં બનાવેલી દુધધર સામગ્રી મરગદી વૈજ્ઞવ શ્રીકાકુરજીને આરોગાવ્યા પછી પોતાના ગુરૂને આરોગાવે છે.

ખાસાની સામગ્રી શીવાય બીજી ત્રણ જાતની સામગ્રી છે.

(૧) દુધધર સામગ્રી—આવી જાતની સામગ્રીને કૃષ્ણની ઉપમા આપવામાં આવે છે જેમ કૃષ્ણ કાઢીના હાથનું લઈને તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તેમ દુધધર સામગ્રીનો પણ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે પણ તે ઉપયોગ બ્રહ્મસંબંધ લીધેલી વર્ણોમાંજ સમજી સેવાનો છે.

કાઠ પલ્લુ વસ્તુના ઉપયોગનો આધાર તેના સંસ્કાર ઉપર હોય છે. આંચ (વિસ્તવ-દેવતા-અગ્નિ) ઉપર મુકાયા પછી તેના ઉપર જે કૃતી થાય તે કૃતિને સંસ્કાર તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

(૨) સખડી એ સામગ્રી કહેવાય કે જેના ઉપર થયેલા સંસ્કારથી તે છુવાય.

(૩) હવે જે વસ્તુ નથી દુધધર કે નથી સખડી તે સામગ્રી અનસખડી ગણાય જે છુવાતી કે અલડાતી નથી. જળમાં બાંધી ઘીમાં તળ્યું હોય જેવાં કે ઠોર, પુરી, મોતીઆલાડુ, શીરો, તળ્યું ચુરમું ઇત્યાદી આ સામગ્રીને અનસખડી કહેવામાં આવે છે.

અત્રાદિક વસ્તુને અગ્નિ-જળ અથવા લુણુ (મીઠું) એમાંથી જો ફક્ત એકનોજ સ્પર્શયોગ થાય તો તે છુવાઈ ગઈ ગણાય છે. જો કોરી વસ્તુ હોય અને તેને ઘીમાં મોંઘને શેકી હોય અને અગ્નિ ઉપર હોય ત્યારે તેને જળ અને લુણુનો યોગ ન થાય તો તે છુવાય નહીં. જેવા કે શેકેલા ચણા-દાળીઆ, શેકેલી જ્વર એટલે ધાણી ઈત્યાદી.

ચણાની દાળ, મગની દાળ, આખા મંગ જેને અંકુડી કહે છે તેને પલાળીને ખાસામાં કરીને તેને અગ્નિ ઉપર ન ચઢાવતાં અથવા અલગ રાખવાંથી તે દુધધર જેવા ગણાય છે. તે લેવાની શીકર નહી. તેને પલાળીને શેકેલા ન હોવા જોઈએ. જો એમ હોય તો તે છુવાયા ગણાય.

જળ અને અગ્નિ એ બેનો જોગ થાય અથવા અગ્નિ ઉપર હોય ત્યારે જળનો અને લુણુનો યોગ થાય તો તે સખડી થઈ જાય એટલે તે છુવાઈ જાય. જળ અને અગ્નિનો સંબંધ થાય એવી કોઈ શાક ભાણ હોય તે અનસખડી થાય, અને અગ્નિ ઉપર હોય અને તેમાં લુણુ નાંખે તો સખડી થાય એટલે છુવાઈ જાય; પણ એમાં દાળીઆ, ચોખ્ખા, મગ અગ્નિ ઉપર પલાળેલા મુકે અને તેમાં લુણુ (મીઠું) નાંખે અગર ન પણ નાંખે તો પણ એ તમામ સખડી ગણાય.

ચીલડાં, સાકરટેટી, વંતાક, કોણુ વિગેરે ફળને એ વાનાનો સ્પર્શ થાય ત્યાં સુધી તે છુવાય નહીં એટલે તે અનસખડી ગણાય પણ જો તે અગ્નિ ઉપર હોય અને તે વખતે તેમાં લુણુ નાંખવામાં આવે ત્યારે તે સખડી થઈ ગણાય.

જો આંચ ઉપર હોય તે વખતે એ વસ્તુઓમાં
 લુણ પડે તો લુણનો સંસ્કાર થવાથી તે સખડી ગણાય.
 તેજ પ્રમાણે કંદ એટલે ભાંઈમાં થાય તેવી વસ્તુઓ
 (રતાણુ સકરીઆ-સુરણ વગેરે) ને જળ, અગ્નિ અને
 મીઠું એ ત્રણેનો સ્પર્શ થાય તો તે સખડી છે એમ ગણાય.

સખડી ફક્ત પોતાના જાતભાઈના હાથની બના-
 વેલી ખપે બીજાઓના હાથની બનાવેલી ખપે નહીં.

૩૨. પરનારીના સંગથી થતા અનર્થો.

કાયાસેં કામ જાત,
 ગાંડીહુંસે દામ જાત,
 હીતહુંસે બામ જાત,
 રૂપ જાત અંગસેં.
 ઊત્તમ સખ કર્મ જાત,
 કુળકે સખ ધર્મ જાત,
 અપત્ની મતી બ્રહ્મસેં.
 ઈશ્વરસેં પ્રીત જાત,
 પત એર પતીત જાત,
 જ્ઞાન રંગ રીત જાત,
 મદનકે ઊમંગસેં.
 સુરપુરકો બાસ જાત.
 ભક્તિકો નિવાસ જાત,
 પીતરનકી આશ જાત,
 એતે સખ કર્મ જાત,
 પરનારીકે સંગસેં.

સંવત ૧૯૭૩ના ચૈત્ર માસની વૈશાખ ધર્મપ-
તાકાનું પુસ્તક ૧ અને અંક ૫ માટે બે બોલ.

આ ટીપણુ લગભગ તૈયાર થઇ ગયું હતું તેવામાં
કેટલાક આચાર્યો તરફથી તેમાં લખેલા વિષયો તરફ
હમારું ખાસ ધ્યાન ખેંચવામાં આવ્યું હતું. તેમાંથી
હમારા મનમાં જે વિચારો ઉત્પન્ન થયા તે માટે હમો
હમારા સ્નેહી શેઠ કાનજીભાઈ ખટાજીને જાતે મળ્યા.
તેઓને હમારા વિચારો દર્શાવ્યા, અને તે હમારા મતને
અક્ષરે અક્ષર મળતા થયા. ખુલાસામાં એટલું જણાવ્યું.
કે એમાંના વિષયો ગોઃ શ્રીવલ્લભલાલજી મહારાજની જાણ
બહાર છે, કારણ કે તેઓશ્રી અત્રે ખીરાજતા નથી. ધર્મની
બાબતમાં મંડન વૃત્તિ રાખવી, ખંડન વૃત્તિ એ આસુરી
પ્રકૃતિનું લક્ષણ છે, માટે તેનો જેમ જનેતેમ ત્યાગ કરવો.

આપણા સંપ્રદાયના આચાર્યો ત્યાગી નથી. નાત
જાત ધરાવનારા છે. શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માને પણ લૌકીક
વ્યવહારમાં નાતજાત-સગાંવહાલાં સાં હતાં યુધિષ્ઠર.
રાજાએ ભીમને ખાસ કહ્યું હતું કે નાતજાત અને
સગાંસંબંધીમાં તો વૈરભાવ હોયજ. મહાભારતમાં શિશુ-
પાલ વધપર્વ અધ્યાય ૪૦ જ્યારે વાંચીએ છીએ ત્યારે
જોઈએ છીએ કે શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માને માટે તેની નાતના
અને તેના સગા શિશુપાળે કાનના કીડા ખરે તેવા.
શબ્દોના પ્રહારો કરેલા છે. આજ ઘાટ આપણા પુણ્યપાદ.
આચાર્યોની નાતજાતમાં હોય તેમ સેવકોએ સમજવાનું
છે. આવા લૌકીક વ્યવહારમાં સેવકોએ ખીલકુલ હાથ
ધાલવો ન જોઈએ. તેમાંજ સેવકોનું શ્રેય સમાયલું છે.
માતા પિતા તરફ તેમની પ્રજાએ પ્રજનાજ ભાવથી

વર્તવાનું છે. તે જીલ્લેચુકે પણ અન્ય ભાવની દૃષ્ટિ થઇ જાય તો મોટું પાતક લાગે છે. જીઓ દાખલો અર્જુનનો. જે ઓરડામાં વડીલ બંધુ યુધિષ્ઠર અને દ્રૌપદી સાથે એકાંતમાં બેઠા હતા ત્યાં ધર્મસંકટ ટાળવા સાર પોતાના આયુષ્ય લેવા જે કે પોતાની ઇચ્છા વિરુદ્ધ અને શુદ્ધ ભાવનાથી અર્જુનને પ્રવેશ કરવો પડ્યો હતો. તે છતાં પણ તેને તે કાર્ય માટે વનવાસની દીક્ષા લેવી પડી હતી. (જીઓ અર્જુન વનવાસ પર્વ અધ્યાય ૨૧૩).

“ સત્યવાદી ”ના લેખથી એક આચાર્યની પ્રસંશા થાય છે, અને ખીજા આચાર્યેને “ભયંકર અભિશાપ” વિશેષણો લગાડી જનસમાજમાં હલકા પાડવા જેવું થતું હોય એવો વાંચનારના મનમાં આભાસ થાય છે, જે કે કદાચ લેખકનો તેવો વિચાર પણ નહીં હોય. આવા વિશેષણોથી શું ફાયદો થયો છે ? લૌકિક વ્યવહારના આચાર્યોશ્રીની નાતજાતના આ સવાલો નથી ? એવા સવાલો સાથે સેવક જનને શું સંબંધ છે ? એક ક્ષણભર વિચાર કરો કે જેમ અમુક આચાર્યો માટે “ભયંકર અભિશાપ”નો દોષ લગાડવામાં આવ્યો છે તો જે કે તેવી પ્રતીના નહીં તોપણ ઓછી વત્તી પ્રતીના શાપના ભોગ આ આચાર્યોશ્રીની નાતમાં કેણુ થયું નથી વાર ? અને તે કારણથી તેમને કેઈ પ્રકારના વિશેષણો લગાડવામાં આવે તો તેના કારણભૂત સત્યવાદીજ હરે કે કેઈ ખીજું હરે ? એ બાબતનો ઈતિહાસ જે આ નાતનો જેવા જઈએ તો બાગ્યે કેઈકજ નાત બહિષ્કાર નહીં થયલા હોય એવા આચાર્ય હાથ લાગશે. એમાં ખરું કેણુ અને ખોટું કેણુ તે સેવકો શું જાણે ? કેઈ સેવક પોતાના ગુરૂની પ્રસંશા

તેમની નાતજાતની બાબતમાં કરવા સત્યવાદી જેવા સાહસ કરે તો તેને પોતાના ગુરૂના નાતબાઈ તરફથી જેમ શિશુપાળે શ્રીકૃષ્ણપ્રત્યે ઉચારેલા શબ્દો વાપરે તો તે સાંભળવાનો પ્રસંગ આવે તો તેમાં ફાયદો શું ? આટલા માટે હમોને લખવાની ફરજ પડી છે કે આ વૈષ્ણવ ધર્મ પતાકામાં આવી બાબતો દાખલ ન થાય તો વધારે સાફ છે.

ખીજી બાબતપર અમારું લક્ષ ખાસ ખેંચાયું છે, તે એ કે સ્વર્ગની કુંચીવાળાએ તેમાં જે જે હકીકતો હમારા પુજ્યપાદ ગુરૂ શ્રી દેવકીનંદનાચાર્યની પ્રશંસા કરવા જતાં જણાવી છે તેથી તેમને વૈષ્ણવ સમાજમાં હલકા પાડવા જેવું કયું છે. શું તેઓ એમ મનાવવા માગે છે કે તેઓશ્રીને ગીતાજીનો પાઠ કરતા જેવી રીતે ચીતરેલા છે તે બાબતમાં નીચે જણાવેલો શ્લોક તેઓશ્રીની લક્ષ બહાર હતો ?

गीति शिघ्रि शिरकंपि तथा लिखित पाठकः ॥

अनर्थ शौड्लप कण्ठश्च शङ्कते पाठकाधमः ॥१॥

શું આ આચાર્ય પોતાના સેવકોને ગીતાજીનું અધ્યયન અને સમજુતી આપવા સ્વર્ગના વિમાનવાળા કરતાં કોઈ પણ રીતે જ્ઞાન ધરાવવામાં ઓછા શક્તિવાળા હતા ? આ તો ફક્ત પોતામાં વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના આચાર્ય કરતાં ગીતાજીનું શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન હોય તેવી એક જાતની જાહેરખબર પ્રગટ કર્યા જેવું કયું છે. જો લેખકના લખેલા શબ્દો મજકુર અંકમાં આપ્યા પ્રમાણે ખરાબ હોય તો હમો લખવા બહુજ દીલગીર છીએ કે આ મહારાજની ખરી આનંદી અને હાસ્યકારક પ્રકૃતિથી કેવળ અજાણ્યા હતા. આ મહારાજે પોતાની

આનંદી ખાસીયત પ્રમાણે મીઠી મળક કરી સેવકોને જણાવેલું જણાય છે કે આ ગૃહસ્થ જે દોઢ કલાકમાં શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાના ૧૮ અધ્યાયનો પાઠ કરવાનો ફાંકા ધરાવે છે તેથી તેનું તે બાબતમાં સંગીન જ્ઞાન કેટલું હશે તેનો વિચાર શ્રાતાજનોએ જ કરી લેવાનો છે. કોઈને કહીએ કે “ આ તો બહા આદમી છે ” તેમજ આ મહારાજે શ્રાતાઓને કરડાકીમાં દર્શાવ્યું “ સેવકો ગીતાજનું અધ્યયન કરવું હોય તો આ ગીતાજના જ્ઞાતા પાસે જવું, હમારી હવે તમોને જરૂર પડશે નહીં !!! ” શેઠ કાનજીભાઈનો પણ આ લેખ માટે આજ મત છે એમ તેમની વાતચીત ઉપરથી જણાયું છે.

આટલેથી વાત સરી નથી આગળ વધીને મ્લેચ્છ લોકોને ત્યાં આ વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના સુપ્રસિદ્ધ મહારાજને જતાં ચીતરેલા છે. શા સારૂ જતા હતા ? તેમને દર્શન આપવાને કે તેમને પોતાના સેવકો ગણીને કે મિત્રો ગણીને કે કયા સંબંધથી જતા હતા ? શું મુસલમાન અને પારસીઓને આ મહારાજે વૈષ્ણવ સંપ્રદાયની કંઠી બંધાવી સેવકો કર્યા હતા ? હમે એક ક્ષણજર પણ માની શકતા નથી કે અલૌકીક બાબતો માટે આવા જ્ઞાની આચાર્ય મ્લેચ્છોને ધરે ગયા હોય. તેઓ સંપ્રદાયના નિયમોથી તેમજ શ્રીમદ્ભગવત અને ગીતાના જ્ઞાતા હોવાથી સારી રીતે જાણતા હતા કે વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના આચાર્ય તરીકે અલૌકીક બાબતોમાં મ્લેચ્છો સાથે કોઈ પ્રકારનો વ્યવહાર કે ઉપદેશ થઈ શકે નહીં. તેમ તેમના ઘરની સેવા પણ ગૃહજી થઈ શકે નહીં. લૌકીક બાબતો સારૂ તેમનો તેમની સાથે વ્યવહાર હોય

તો તે સાથે વૈષ્ણવોને કાંઈ લેવા દેવા નથી. શું આ લેખક આવી હકીકતો પ્રગટ કરી આ સંપ્રદાયના ખીજ આચાર્યોને પણ બોધ કરવા ઇચ્છે છે કે તેઓએ પણ મલેચ્છોને ત્યાં જવું અને કોઈ પણ પ્રકારની આભડ-છીટનો વિચાર ન કરવો ? જેમ ધર્મનો બોધ ગુરૂ પાસે સાંભળતી વખતે શીષ્યોએ ગુરૂની બરોબરી કરી તેની સામે ખુરસીપર જુતી સહીત કદાચ પગપર પગ ચઢાવી બેસવામાં કાંઈ ધર્મનો વાંધો નથી, તેમજ કામલતા જેવા શૃંગારરસથી ચકાચકવાળા નાટકો વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના આચાર્યોએ જોવામાં ધર્મનો કોઈ પ્રકારનો વાંધો નથી, અને તે ફક્ત જમાનાને માન આપી ચાલવાનું સ્તુતીપાત્ર વર્તન છે, આવા આવા ઉપદેશો રૂપે વૈષ્ણવ ધર્મ પતાકામાં આવતા લેખો હોય તેમ જણાય છે તેમજ મુસલમાન વિગેરે કામોમાં આચાર્યોએ ફરવું અને ધર્મનો બોધ કરવો એ પણ આ સંપ્રદાયના આચાર્યો માટે એક બોધ હોય એમ વાચકવૃંદના મન ઉપર આભાસ થતો જણાય છે. જો આમ હોય તો છેવટે આ વૈષ્ણવોનો અને મલેચ્છોનો શંભુમેળો કરવાનો આ પતાકાનો ઉદ્દેશ છે કે શું ? હમો નથી ધારતા કે ગો. શ્રીવલ્લભલાલજી મહારાજનો આવો ઉદ્દેશ હોય. હમો નથી ધારતા કે શેઠ પ્રાગજી સુરજી જે શ્રદ્ધાળુ પરમ ભક્ત છે અને જે આ પતાકાને આત્રો આપનારા છે તેમની ધ્યાનમાં આવો ઉદ્દેશ હોય.

આ પતાકામાં લેખકો વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના છે કે કેમ તે બાબતનો હમોને ગંભીર સવાલ ઉત્પન્ન થાય છે. અંક ૫ માં ઉપરની બાબતો લખનારા વૈષ્ણવ સંપ્રદાયની કંદી ધરાવનારા છે કે કેમ ? એઓએ આ

સંપ્રદાયની રીતી પ્રમાણે બ્રહ્મસંબંધ લીધા છે કે કેમ ? જો શૈવી દીક્ષાના અથવા એક પણ દીક્ષાના ન હોય એવા લેખકોના લેખો આ વૈષ્ણવ પતાકામાં દાખલ કરવા જોઈએ કે કેમ એનો વિચાર તે પતાકાના માલીકે કરવાનો છે. આ પતાકામાં કેવળ વૈષ્ણવ શુદ્ધાદૈત પુષ્ટિ-માર્ગીય સંપ્રદાયનું શું ખરું રહસ્ય છે, તેમાં ખરા સિદ્ધાંતો શું છે, શ્રીઆચાર્યજી મહાપ્રભુજીની પ્રણાલીકા શું છે, વૈષ્ણવોનું ખરું શું કર્તવ્ય છે, શિષ્યોએ અને સેવકોએ આચાર્ય વર્ગ તરફ ખરી લાગણી કેવી ધરાવવી જોઈએ વિગેરે એવી બાબતો આવવી જોઈએ તેમાં કોઈની પણ નિંદા નજ થવી જોઈએ. આ બાબત સાર હશે શ્રીહરીરાયજીના ૮૪ વચનામૃતો ઉપર લક્ષ્ય ખેંચીશું. ધર્મને જમાના અનુસાર કરવા માટે એક “ ધ ” પણ ઉચારવો ન જોઈએ. પોતાને કહેવે તેવો ધર્મ, એ તો વર્ણશંકરપણાનું લક્ષણ સમજવાનું છે. હશે બહુજાન દીક્ષગીર છીએ કે આ જમાનામાં સેવકો પોતાનો ખીલકુલ દોષ ન જોતાં ગુરુઓના દોષો કાઢવા તત્પર થાય છે? આ માટે હમારા પુજ્યપાદ ગુરુ ગોઃ શ્રી દેવકીનંદનાચાર્યજીના વખતોવખતના વચનામૃતો સોનાના અક્ષરે હૃદયમાં કોતરી રાખવાના છે. ધર્મ ઇવ હસો હન્તિ ધર્મો રક્ષતિ રક્ષિત તસ્માદ્ધર્મો ન હન્તવ્યો X X X અર્થ—ધર્મનો ત્યાગ કરવાથી તે આપણો નાશ કરે છે, ધર્મનું સંરક્ષણ કરવાથી તે આપણું સંરક્ષણ કરે છે; તેટલા માટે ધર્મનો ત્યાગ કરવો નહીં.

આ નિયમાનુસાર આ પતાકામાં લેખો લખાઈને પ્રગટ થવા જોઈએ એવો હમારો મત છે; પછી તે જોવી તેના નેતાની ઈચ્છા.

મુંબઈ મામમાં શ્રી આચાર્યજી મહા- પ્રભુજીના વંશજોની હવેલીઓ.

૧ મોટી હવેલી, શ્રીજીવણલાલજી મહારાજની
હવેલી, શ્રીબાળકૃષ્ણલાલજીની હવેલી.

(ભુલેશ્વર મહોલ્લામાં મહારાજના ભોઈવાડામાં.)

ભુ. ટીપણ પાન નીચે પ્રમાણે.

૧ રંગીન ચીત્ર. સંધ્યાવંદનનું તેમજ પાઘવાળું
શ્રીગોકુળનાથજી ॥ શ્રીજીવણલાલજી મહારાજનું.

૨ પાન ૧૨-૧૬૭-૧૮૮ (માગસર વદ ૧૨)
૨૦૦ થી ૨૦૨-૨૦૮, ૨૧૩ થી ૨૧૬, ૨૨૬,
વૈશાખ શુદ્ધ ૧૩, ૨૪૧, ૨૮૦ થી ૨૮૪.

૨ સુરતવાળા શ્રીજીદુનાથજી મહારાજની હવેલી
ટીપણ પાન ૨૪૧.

નોંધ—આ મંદીરમાં ચીત્રની સેવા ખીરાજે છે.

૩ સુરતવાળા શ્રીગિરધરજી મહારાજની હવેલી.

ભુઓ ટીપણ પાન-૨૦૦ ફાગણ શુદ્ધ ૨.

૪ શ્રીદાઝીજીની હવેલી (ભુલેશ્વર મહોલ્લા શ્રી
દાઝીજીની ગલીમાં).

ભુઓ ટીપણ પાન ૨૨૮ જેઠ શુદ્ધ ૯

તે મંદીરમાં ઠાકુરજી નીચે પ્રમાણે ખીરાજે છે.

૧ શ્રીદાઝીજી...પાટોત્સવ...ભાદરવા શુદ્ધ ૬.

૨ શ્રીદાઝીજીની ગોદમાં—શ્રી ગુસાંધજીના સેવ્ય શ્રી
બાળકૃષ્ણજી...પાટોત્સવ...

૩ રામદાસજીવાળા શ્રી મહાપ્રભુજીના સેવ્ય. શ્રી
બાળકૃષ્ણલાલજી...પાટોત્સવ...જેઠ શુદ્ધ ૧૩.

૪ શ્રીબાળકૃષ્ણલાલજી ,, ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૧.

૫ શ્રીકમળાબેટીજીના છોટા સ્વરૂપ શ્રીબાળકૃષ્ણલા-
લજી...પાટોત્સવ...ફાગણ શુદ્ધ ૭.

૫ શ્રીમાધવરાયજીની હવેલી.

બુંદીકોટાવાળા શ્રીરણજીલાલજી માટે જીઓ પોપ.
શુદ્ધ ૯ દીપણ પાન ૧૯૦, અને શ્રીજીવણલા-
લજી માટે જીઓ કારતક શુદ્ધ ૧૪, દીપણ
પાન ૧૬૩.

૬ શ્રીપુરૂષોત્તમલાલજીની હવેલી.

જીઓ જેઠ વદ ૧૪, દીપણ પાન ૨૩૪.

નોંધ—શ્રીદ્વારકાધીશનો પાટોત્સવ આવણ વદ ૮નો
મનાય છે.

નોંધ—બીજા ઠાકુરજી શ્રીબાળકૃષ્ણજીના ત્રણ સ્વરૂપો
બીરાજે છે. તેમાં

૧ શ્રીમહાપ્રભુજીના સેવ્ય શ્રીબાળકૃષ્ણજી છે, જેનો
પાટોત્સવ જેઠ શુદ્ધ ૧૩નો પળાય છે. બાકીના
બે સ્વરૂપો બીરાજે છે.

કેથીફૂલ સ્ટ્રીટ—શ્રીરંગીના દેવળ આગળ.

૭ શ્રીલાડુબેટીજીની હવેલી.

જીઓ દીપણ પાન ૨૦, ૧૭૦ થી ૧૮૧ અને
મહા શુદ્ધ ૨ પાન ૧૯૬.

૮ શ્રીલાલની અથવા શ્રીનૃસિંહલાલજીની હવેલી.

જીઓ દીપણ પાન ૧૮૧, ૧૯૮, ૨૮૭.

૯ શ્રીગોકુલાધીશજીની હવેલી.

જીઓ દીપણ પાન ૧૯૭, ૨૦૨ અને ૨૮૭.

પાંજરાપોળના રસ્તે જતાં.

૧૦ શ્રીલાલબાવાની હવેલી.

જીઓ દીપણ પાન ૧૮૫ (માગસર વદ ૭),

૨૫૧ (શ્રાવણ વદ ૫), ૩૦૨ (આસો વદ ૩).

૧૧ નવી હવેલી.

જીઓ દીપણ પાન ૨૩૫ અપાડ શુદ્ધ ૩.

કુંભાર દુકડો.

૧૨ શ્રીગંગાવહુજીની હવેલી, શ્રીલાલ મહારાજની હવેલી, શ્રી મધુસુદનલાલજીની હવેલી.

જીઓ દીપણ પાન ૧૮૧ માગસર શુદ્ધ ૧૦, અને

પાન ૧૮૬ મહા શુદ્ધ ૪.

બંદર.

૧૩ નાની હવેલી.

જી. દીપણ પાન ૨૦૫ ફાગણ વદ ૧૨.

કેાદ.

૧૪ શ્રી ચંદાબેટીજીની હવેલી.

જી. દીપણ પાન ૨૨૮ જેઠ સુદ ૯.

૧૫ શ્રી ગોરખનલાલજીની હવેલી.

જી. દીપણ પાન ૨૫૦ શ્રાવણ વદ ૧, ચૈત્ર ૫.

॥ श्री बालमुकुन्दो जयति ॥

व्रजभाषाकी संवत् १९७४-७५ सालकी टिपणी,
श्री गुसाईंजी आत्मज व कल्याणरायोधीश छठेलाल श्री जदु-
नाथजीकी शेरगढवाली तिलकायित गादीपर बिराजते
गोस्वामी तिलक आचार्य रत्न

श्री १०८ श्री गिरधरकाजी महाराज

व

श्री गुसाईंजी आत्मज पौत्र श्री दिक्षीतजीके वंशजकी
श्री राजनगरकी गादीपर बिराजते
गोस्वामी आचार्य रत्न

श्री १०८ श्री मधुदललालजी महाराज

ऐसे दो आचार्योंकी आज्ञासुं पंडित श्री गडुलालाजीके संस्थेन
श्री मधुलभाचार्यजीके वैष्णव संप्रदाय प्रमाण, शालीवाहन
शके १८४० कालयुक्तनाम संवत्सरे, संवत् १९७४-७५
प्रमोदनाम संवत्सरे, ए सालकी तैयार कराकर छपी
हे तासुं सर्वत्र पुष्टिमार्गीय वैष्णवनकुं मान्य हे.

तैयार करनार :-

ज्योतिर्विदभुषण व भास्करोदय पंचांगका कर्ता

शास्त्री पोपटलाल मुलजी जामनगरवारे.

प्रकाशक :-

पंडित श्री गडुलालाजीकी संस्थाके मान्याधिकारी मंत्री,

काशीदास नारायणदास दलाल,

बी. ए., एल एल. बी., व बकील हायकोर्ट,

मुंबई व भावनगर.

उद्घोषणापत्र.

—+++.+++.++—

संवत् १९७४-७५ शके १८४०

		पृष्ठ.
चैत्र	शुक्लपक्ष	१-२
,, और व्रज वैसाख	कृष्णपक्ष	३
वैसाख	,,	४
,, ,, ज्येष्ठ	,,	५
ज्येष्ठ	,,	६
,, ,, आषाढ	,,	७
आषाढ	,,	८
,, ,, श्रावण	,,	९
श्रावण	,,	१०-११
,, ,, भाद्रपद	,,	१२
भाद्रपद	,,	१३-१४
,, ,, आश्विन	,,	१५-१६
आश्विन	,,	१७-१८

॥	॥ कार्तिक	॥	१९
कार्तिक नवीन वर्ष	शुक्लपक्ष		२०-२१
॥	व्रज मार्गशीर्ष	कृष्णपक्ष	२२-२३
मार्गशीर्ष	॥		२४-२५
॥	॥ पौष	॥	२६-२७
पौष	॥		२८-२९
॥	॥ माघ	॥	३०
माघ	॥		३१-३२
॥	॥ फाल्गुण	॥	३३
फाल्गुण	॥		३४-३५
॥	॥ चैत्र	॥	३६
श्राद्धको निर्णय	....	....	३७-३८
मकर संक्रांतिका निर्णय	....	....	३९
चंद्रग्रहण	....	....	४०

श्रीकृष्णायनमः श्रीगोपीजन-

वल्लभाय नमः ।

श्री बालमुकुंदो जयति ।

संवत् १९७४-५ सालके पंचांग.

चैत्र शुक्लपक्ष.

१ शु. संवत्सरोत्सव ॥ नवरात्रिको आरंभ । चंद्रदर्शनम् । ध्वजारोपणम् । श्रीठाकुरजीकेपास नवीन पंचांग श्रवण करावनों । श्रीकुनिबपत्र धरावनों.

३ श. गणागौरी यादिन श्रीराधाजीने श्रीयमुनाजीको, पूजन किया है, अश्विनी मेषेर्क घटि १६ पल ५८ समये प्रवेश होगी इनका पुन्यकाल फजरको ८॥ बजे सुं लेके दुपेरको १२ बजे पर्यंत पुन्यकाल तासुं श्रीठाको-रजीको श्रृङ्गार भोगमें सतुवा धरावनो.

नोधः-चैत्रसुदीमें ॥ ओर वैशाख सुदीमें ॥ ज-दीन मेष संक्राती होय ॥ सो तादिन स-

सवारको पुन्य काल होय ॥ तासुं मंगलासे
लेकेराजभोग ताइ ॥ तिन्ही भोगमें तीन
तरेहके ही ठवा आरोग.

४ र.

५ चं. [उत्सव. १६१३ पेढी ३

६ मं. श्री गुसाँईजीके छठलालजी श्रीयदुनाथजीके

७ बु.

८ गु.

९ शु. रामनवमीः—नौध—नवमीमें वेध न आए
एसी नवमी उत्सवकी लेनी चइए.

१० श. रामनवमीको पारणा.

११ र. कामदा एकादशी व्रतम् । यादिन मुंबईमे श्री-
द्वारकेश लालजीकी हवेलीमें बीराजते श्री-
बालकृष्णजीकी पाटोत्सव. या दिन मुकुट-
धरे ॥ रासके भावके कीर्तन गावें.

१२ चं. कामदा एकादशी व्रतम् ॥ दिनको दशमी
९५ घटी होवे और अधिक होवे तब
मुंबई प्रभृति यह व्रत सोमवारकुं होवे.

१२ मं.

१३ बु.

१४ गु.

१५ शु. इष्टि.

चैत्र कृष्ण [व्रजके वैशाख कृष्णपक्ष.]

१ श. चैत्रवदशवार. श्रीमहाप्रभुजीकी वधाई बेटे.

२ र.

३ चं.

४ मं.

५ बु.

६ गु.

७ शु.

८ श.

९ र. पांच स्वरूपको उत्सव । विद्यमान तिलकायित [श्री गोवर्धनलालजी महाराज कृत. पांच स्वरूप ए. हे १ श्रीनाथजी २ श्रीनवनीतप्रायार्जी ३ श्रीमथुरेशजी ४ श्रीबिठलनाथजी. ५ श्रीद्वारकानाथजी. संवत् १९६३ में कोटाबाबा श्रीरणछोडजी महाराजने श्रीमथुरेशजीकी श्रीनाथद्वारमें पञ्चरामणीकीतार्सू एही उत्सव.]

१० चं. श्रीमद्वलभाचायजी श्रीमहाप्रभुजीका ओछवका पहिला दिन (संवत् १५३५) एकादशीको क्षय हे तामूं आजही ।

१२ मं. भागवत एकादशी व्रतम् । उनका दूसरा नाम वरूथिनी एकादशी. श्रीमहा प्रभुजीका उत्वका दूसरा दिन । इनका खुलासा अंतमें लिखा हे.

१३ बु

१४ गु.

३० शु

वैशाख शुक्लपक्ष.

- १ श. इष्टि चंद्रदर्शनम्
- २ र. सुरतवाले श्रीगिरिधरजीकी हवेलीमें श्री-
गोकुलचंद्रमाजीको पाटोत्सव.
- ३ चं. अक्षय तृतीया । चन्दनयात्रा, त्रेतायुगादि,
जलकुंभ दानम्. या दिन श्रीके अंगमें चंद-
नकी गोला हृदआदि अंगसुं धरनो कोई
मंदिरमें श्रीकुं चंदनका वाघा धराते हे.
फूयाराकी शरुआत होती हे चांदीके प्रांतमें
- ४ मं. [जलजात्राकी शरुआत होती हे.
- ५ बु.
- ६ गु.
- ७ शु तिलकायित श्री लालगिरधारीजी ॥ श्रीवि-
- ८ श. [ठुलरायजी (१६९५) को उत्सव.
- ९ र.
- १० चं.
- ११ मं. मोहिनी एकादशी व्रतम्.
- १२ बु.
- १३ गु. मुंबईमें बडेमंदिरमें बीराजते श्रीबालकृष्ण-
जीको पाटोत्सव.
- १४ शु. नृसिंह चतुर्दशी । नृसिंहजयंती व्रतम् । यादिन
सूं लेके वैशाख वदि १३ शुक्रवार लग सूर्य
रोहिणी नक्षत्रको है, तासूं इनदिनमे श्रीके
अंगमें चन्दन धरावनो प्रशस्त है.

वैशाख कृष्ण [व्रजके ज्येष्ठ कृष्णपक्ष.]

१ र.

२ चं. चारस्वरूपको उत्सव तिलकायित श्री दाऊ-
जी कृत. [चार स्वरूप (१) श्रीमथु-
रेशजी (२) श्रीनवनीतप्रियाजी ३ श्रीवि-
ठलेशजी (४) श्रीगोकुलनाथजी. तीन्हे
स्वरूप संवत १८७९ में एकस्थळें विराजे
तासुं हा उत्सव.

३ मं.

४ बु.

५ गु.

६ शु.

७ श.

८ र.

९ चं.

१० मं.

११ बु. अपरा एकादशी व्रतम्.

१२ गु.

१३ शु.

३० श. इष्टि.

ज्येष्ठ शुक्लपक्ष.

- १ र गंगादशहराका आरंभ. श्रीसालिगरांमजीको
- २ चं. चंद्रदर्शनम्. [पाटोत्सव.
- ३ मं.
- ४ बु.
- ५ गु
- ६ शु.
- ७ श.
- ७ र.
- ८ चं.
- ९ मं.
- १० बु. गंगादशमीः दशहराः श्रीयमुनाजीको उत्सव माने हे. प्रायगमें श्रीगंगाजी आयके श्रीयमुनाजीकुं मीले तासूं हाउत्सव.
- ११ गु. निर्जला एकादशी व्रतम्.
- १२ शु.
- १३ श. तिलकायित १५ पेढावारे श्रीगिरिधारीर्ज श्रीगोविंदजी (१८९९) महाराजको उत्सव स्नानको जल भरनो। सामकुं अधिवासन करनो. मुंबईमें श्रीद्वारकेशबालजीकी हवेलीमें विराजते श्रीबाळकृष्णजीका दूसरा
- १४ र. ज्येष्ठाभिषेक स्नानयात्रा. [स्वरूपको पाटोत्सव
- १५ चं. केवल पूजा । वटसावित्री व्रतम् । सैभाग्यवती स्त्रीको करनो रजदेषीत होवे. तिनकुं ब्राह्मणी पास करालेनो.

उपेष्ट कृष्ण [व्रजके आषाढकृष्णपक्ष]

- १ मं. इष्टि.
  - २ बु
  - ३ गु.
  - ४ शु.
  - ५ श.
  - ६ र.
  - ८ चं.
  - ९ मं.
  - १० बु.
  - ११ गु. योगिनी एकादशी व्रतम्.
  - १२ शु.
  - १३ श.
  - १४ र.
  - ३० चं. तिलकायित १० मे पेढीवारे बड़े श्रीगिरि धारीजी ॥ श्रीगोविंदरायजी (१८२५) माहाराज को उत्सव. या दिन सोमवती अमावास्या हे तासूं ब्राह्मण भोजन जरूर करानो.
-

आषाढ शुक्लपक्ष.

- १ मं चंद्रदर्शनम् इष्टि.
- २ बु घटि १९ पलानि ११ तदुपरितृतीया
बेठे हैं तादिन पुष्य घटि ११ पलानि ११
तृतीयाका योग हे और पुष्यका योग हे
उत्तम तिथि नक्षत्र दोनु हे तासुं रथ यात्रा
या दिन होगी.
- ४ शु.
- ५ श. श्रीद्वारकाधीशको पाटोत्सव.
- ६ र. कसुंबा छठ। १४ वा पेढीवारे तिलकायित
श्रीगोविंदजी ॥ श्रीकृष्णरायजी (१८७६)
गादीपर वीराजेसो उत्सव.
- ७ चं. [णायनं कृष्णायनं वैषांशु मूर्ति ३०
- ८ मं. कर्क संक्रांति प्रवेश घटी १६ पल २५ दक्षि-
- ९ बु पंडित श्रीगद्दुलालजीके मामाजी श्रीद्वारका
- १० गु. [नाथको उत्सव.
- ११ शु शयनी एकादशी व्रतम् चातुर्मास्यनियम
- १२ श.
- १३ र.
- १४ चं.
- १५ मं. कचोरी पुनम। पर्वात्मक उत्सव चातुर्मासको
आरंभ ११ कुं नभयो होयतो १२ अथवा.
पूर्णिमाकूं करनो [व्यास पूर्णिमा.

आषाढ कृष्ण (ब्रजके श्रावण कृष्णपक्ष.)

- १ बु. इष्टि.
- २ गु. हिंडोलाको आरंभ. पहेलाहिंडोला.
- ३ शु. अथवा हिंडोलाको आरंभ. रजोक्षत्राणीने अपने शीरपरसूं अब्बी मुंबईमे वीराजते. श्रीबालकृष्णजीकूं उतारके श्रीकाका-वल्लभजीके शीरउपर पधराये बाको पाटोत्सव मुंबईके मंदिरमें पालत हे.
- ४ श. श्रीचंद्रमाजीको पाटोत्सव । श्रीचंद्रमाजीके घरमें यादिन हिंडोला होते हैं.
- ५ र.
- ६ चं.
- ७ मं.
- ८ बु.
- ९ गु. घ. पल ५५ उपरांत दशम घ. ४२।५७ तासूं तिलकायित गोवर्द्धनेशजी महाराजको
- १० गु. घ. ४२।५७ क्षय. [उत्सव.
- ११ शु. कामदा एकादशी. व्रतम् कुंजहिंडोलो.
- १२ श. कामदा एकादशी व्रतम् वैष्णवोंकी.
- १३ र.
- १४ चं.
- १५ मं. अमावस्या हरियाली अमावस्या पान फूलका हिंडोला
१ इष्टि: दांपपूजा स्त्रियोंने करनेका व्रत सौभाग्यव-
र्ता स्त्रायो व्रत या दिन करतहैं यादिनमें काठीयावा-
डमें दिवासा सो पबकामासा बोलते है.

श्रावण शुक्लपक्ष.

१ बु.

२ गु. चंद्रदर्शनम्. श्री गट्टलालजीना नाना एटले मातुश्रीना दादा श्रीविठलेशजी ॥ श्रीबाल-कृष्णजी (१८२०) को उत्सव. कलशा दृज यादिन काकाकी लडकी बहनेके केव्हां भोजन करना.

३ शु. ठकुराणी त्रीज । मधुस्रवा ए उत्सवफक्त श्रीनाथद्वारवाले लिखतहैं श्रीनृसिंहलालकी टीपणी में लीखे जात नाही हे: मुंबईमें गुशाईके बाळकनके पुछेके ए उत्सव क्या है तो ए सुणकर ताजुब होतेहैं ओर पुछने लगे कीनने ए उत्सव बताए पहेलेज सुणे ऐसे बोलने लगे. एही बात श्रीनाथजीके शास्त्री नंदकी शोर जाणे: गुशाईके मंदिरमें ए उत्सव सुने नहीं हे एसो मुंबईवाले महाराजनको कथन है

४ श.

५ र. नागपंचमी श्रीबलदेवजीको जन्म उत्सव.

६ चं

७ मं.

८ बु.

९ शु.

१० श.

११ र. पुत्रदा एकादशी व्रतम् पवित्रा एकादशी. ११ घ.

२२।४४तहां पर्यंत भद्राको दोष है तासूं श्रीकुं पवित्रा
रोपण भद्राछोडके भोगमें श्रीकुं पवित्रा धरावनो.

१२ च. पवित्रा द्वादशी, गुरुनकुं पवित्रा धरावनो

१३ मं.

१४ बृ. १४ मी पेढीवारे तिलकायित श्रीविठ्ठलरायजी ॥ श्री
कृष्णरायजि (१८७९) को उत्सवः श्रवणका योगसे
ऋग्वेदी श्रावणी होगी.

१५ गु. रक्षा बंधन ग्वालमें और राज भोगमें रक्षा धरावर्ना
पूर्णिमा थोड़ी है तासूं श्रीगुसाईजीके ज्येष्ठ पुत्र श्री-
गिरिधरजीके लालजी श्रीदामोदरजी (१६३२) को
ए मिति को उत्सवः आपस्तंब हिरण्यकेशी बौधायन-
कात्यायन माध्यंदिन प्रभृति सब यजुर्वेदानकी तथा
अथर्ववेदीनकी श्रावणीहैं तादीन पूर्णिमाका योगसे
ऋग्वेदी श्रावणी होती है इस आगले दिवस पूर्णिमासे
घ. १० पल ४१ तदनंतर १ प्रवर्त है तो ज्या १
में जन्म होय तहां यादिन जन्मउत्सव करना.

श्रावण कृष्ण व्रजमें कृष्णपक्ष.

- १ शु. घ ५ पल ५४ हे तदनंतर द्वितीया हे तासूं यादिन गोस्वामी तिलकायित श्री १०८ श्रीगोवर्द्धनलालजी श्री गिरिधरजी (१८७ :
- २ क्षय [पेढी १६) महाराजको जन्मदिन.
- ३ श. हिंडोला विजय द्वितीयाको क्षय है तासूं
- ४ र. [पूर्वदिन होना उचित नहीं है.
- ५ चं.
- ६ मं. पाकषष्ठी. [सप्तमी.
- ७ बु. शयनमें षष्ठीको उत्सव. शीतला और शीळी
- ८ गु घ. २५।४४ तदु परी नवमीका योग उत्तम हे तादिन रोहिणी नक्षत्र घ. ४८ पल २ या योगसे जन्माष्टमीका व्रत यादिन होवेगा.
- ९ शु. अष्टमीको पारणा नंदोत्सव या दिनसे राधाष्टमी पर्यंत श्रीकुं पारणाम झुलावना.
- १० श.
- ११ र. अजा एकादशी व्रतम्. पोरबंदरवाला मदन मोहनजीना स्वरूपनो पाटोत्सव श्रावण वद ११ व्रज भादरवा वद ११.
- १२ चं. पोरबंदर वारे श्रीजीवनलालजीके ठाकुरजी
- १३ मं. [श्रीमदन मोहनजीको पाहोत्सव :
- १४ बु श्रीकाका वल्लभजीको ॥ श्रीविठ्ठलेशजीको उत्सव. ॥ (१७०३
- २० गु. पित्री अमावास्या कुश प्राहिणी अमावास्या या-दिन ब्रह्म भोजन करावनो पितृ तृप्त करावनो.

भाद्रपद शुक्लपक्ष.

१ शु. चन्द्रदर्शनम् यादिन श्रीमद्भागवतकी पारायणको आरंभ काठीयावाडमें होते है.

२ श. निर्मळा दूज-यादिन मामाकी लडकी बहेन-के वहां अवश्य भोजन करनो.

उत्सव—श्रीगिरधरजी (श्रीचटुजी) ॥ श्रीद्वारकेशजी (१८९७) को उत्सव.

३ र. हस्तनायोगसे सामवेदनकी श्रावणी.

४ चं.

५ मं. द्वितीय स्वरूपको उत्सव. उनकुं गुप्तोत्सव ओर स्वामिनीजी श्रीचंद्रावलीजीको उत्सव बोलते हैं.

६ बु. ८ मे पेढीवारे तिलकायित श्रीविठ्ठलेशजी ॥ श्री दामोदरजी उपनाम श्री दाऊजी (१७४३.) को उत्सव.

७ गु.

८ शु. राधाष्टमी ॥ स्वामीनीजी राधाजीको जन्मदिन.

९ श. इतर देशमें मुंबईआदि वार्षिक सप्ताहको आरंभ.

१० र.

११ चं. परिवर्तिनी एकादशी व्रतम् ॥ दूसरा नाम
दान एकादशी ॥ ३ सरे घरमें ७ मी
पेढीवारे नवलक्ष ग्रंथकर्ता दशदिगंतविजयि
गोस्वामि श्रीपुरुषोत्तमजी ॥ श्रीपीतांबरजी
(१७२४) को उत्सव.

१२ मं. वामन जयंति श्रवणका योगसे अत्युत्तम हे.

१३ बु.

१४ गु

१५ शु. वार्षिक पारायण-सप्ताहकी समाप्ती. पुर्णिमा
तिथी श्राद्धपक्षमें नहीं है, जीसका मृत्यु
पुर्णिमा तिथीमें भया होय ईसका महालय
श्राद्ध ईसदिन नहीं करना. ईसका महालय
श्राद्ध अष्टमी, द्वादशी, अमावास्या, कीवा
व्यतिपातको, यामेसु कोईभी दिन करना.

भाद्रपद कृष्ण (व्रज आश्विन. कृष्णपक्ष.

- १ श. श्राद्धको आरंभ मंदारमें मांझीको आरंभ श्राद्धको निर्णय अंतमें लीखो है प्रतिपदाको श्राद्ध. श्रीलाडु बेटीजीकी हवेलीमें श्रीबालमुकुंदजीको पाटोत्सव ॥ हे स्वरूप श्रीगुसांइजीके प्रथमलाल श्री गिरधरजीको सेव्य है.
- २ र. द्वार्तायाको श्राद्ध । तादीन द्वितीया दो बजेतक हे तदपरी तृतीयाको श्राद्ध करनो योग हे अपरान काल योगहे.
- ३ च. घटि १२-५७ दीनका ११ बजे पर्यंत तृतीयाका योग हे तासुं श्राद्ध तथा ब्राह्मण भोजन करावनो मध्यम पक्ष हे यादिनको चतुर्थीका श्राद्ध करना यादिन घटी १७ पीछु भरणी योग हे. तासुं बडापुण्य हे पिंड रहित श्राद्ध करनो.
- ४ मं. पंचमीका श्राद्ध होवेगा श्रीहरीरायजी ॥ श्रीकल्याण-रायजी (१६४७) को उत्सव. घटि १३ परियंत भरणीको योग हे तासुं श्राद्ध करना उत्तम हे
- ५ बु. पष्ठीका श्राद्ध होयगा.
- ६ पंडित श्रीगट्टलालजीके गुरु जुनागढवारे श्रीव्रजवलभजी ॥ श्रीविठ्ठलजी (१८५६) को उत्सव.
- ७ गु. सप्तर्माको श्राद्ध या दिन १० बजेमें व्यतिपातका योग होवेगा तासुं श्राद्धादीक ब्राह्मण भोजन जरूर करानो । नहीं करेतो दोष लीखो हे. पंडित श्रीगट्टलालजीके पीताश्रीधनप्यामजीका श्राद्ध.

- ८ शु. अष्टमीको श्राद्ध । तादीन घटी ५ पल ५४
व्यतिपात हे दान करना उत्तम हे महाप्रभुजीके ज्येष्ठ
पुत्र श्रीगोपीनाथजीके पुत्र श्रीपुरुषोत्तमजीको
उत्सव. पंडित श्रीगट्टलालजीको श्राद्ध.
- ९ श. नवमीका श्राद्ध. सौभाग्यवति स्त्रीयोका श्राद्ध हे या
तिथीको अविधा नवमिवोलते हैं । यातिथीमें विधवाको
श्राद्ध नहीं करना श्री पंडित गट्टलालजी लिखतहे
के श्रीजीआ बाको श्राद्ध.
- १० र. दशमीका श्राद्ध.
- ११ सो. एकादशीका श्राद्ध । इंदिरा एकादशी व्रतम्.
- १२ मं. संन्यासिको श्राद्ध । द्वादशीका श्राद्ध । श्री महाप्रभुजीके
ज्येष्ठपुत्र श्रीगोपीनाथजीको उत्सव.
- १३ बु. त्रयोदशीका श्राद्ध श्रीगुसांईजीके तीसरे लालजी श्री
बालकृष्णजीको उत्सव. छोटे बालकको श्राद्ध पिडर-
हात करना.
श्रीगोवर्धनरायजी ॥ श्रीबडेबाबुरायजीको उत्सव.
- १४ गु. चतुर्दशीका श्राद्ध शस्त्रसें सर्पसें तोपसें अकाळ मृत्यु
होवे ताको यादिन श्राद्ध करना. यादिन स्वभावाक
मृत्यु होवे उनका श्राद्ध अमावास्याके दिन करना.
- ३० शु. अमावास्याका श्राद्ध.
- ३० श. मातामहका श्राद्ध । आज्ञा पडवा । कोटकि आरति
साक्षाकी समाप्ति इष्टि.

आश्विन शुक्लपक्ष.

- १ र. ध. ९ पल० तार्दीन चित्रा ध. ३७ पल
५८ तदुपरि वैधृत घटी ५४ पल ४९ हैं
तासूं सूर्योदय पहले ५ नै ५६ मिनीटे कुंभ
स्थापन करनो (अंकुशा) जुवारा रोपण उत्तम
पक्ष हैं और पठांतरसे वैधृत हैं तो पण
मध्यान्ह काल मध्यम पक्ष हे तासूं १२ बजे
स्थापना करीजाय तो ठिकहैं । नवरात्रकी
आरंभ चंद्रदर्शनम्.
- २ चं. प्रेत संचारा दुज । यादिन फुई और मासीकी
लडकी बहेनके घरीं भोजन अवश्य करनो.
- ३ मं.
- ४ बु तिलकायांत श्रीदामोदरजी उपनाम श्रीदा-
उजी ॥ श्रीगिरधरजीको उत्सव (१८९३)
- ५ गु.
- ६ शु. सरस्वती पुजनम्.
- ७ श
- ८ र.

९ चं. सरस्वती विमर्जनम् ध. २२ पल २१ तदु
 परी अपरांन काल व्यापिनी दशमीका योग
 अत्युत्तम हैं ओर श्रवणका योग पुर्ण हे
 तासुं विजया दशमी ईस दिन हांवेंगा ता
 दिन भोगमें श्रीकुं जवाराधरावना सामग्री
 धरावनी ॥ समी पुजन करनो ॥
 दशहरा विजयादशमी.

१० मं. श्रीगुसांईजीके ज्येष्ठ पुत्र श्रीगीरिधरजीको
 प्रथम लालजी श्रीमुरलीधरजीको उत्सव.

११ बु. पाशांकुशा वृत्तम्.

१२ गु.

१३ शु.

१४ शु. क्षयहै.

१५ श. शरद पूर्णिमा । रासोत्सव । कार्तिक.
 स्नानकारंभ इष्टि.

आश्विन कृष्ण (व्रजकार्तिक कृष्णपक्ष.

१ र.

२ च.

३ मं.

४ बु.

५ गु.

६ शु. या दिन और सप्तमीके दिन अन्नकुटकी
सामग्री तैयार करनेकी भट्ठीपूजा करनी.

७ श.

८ र.

९ च.

१० मं.

११ बु. रमा एकादशी व्रतम्

१२ गु.

१३ शु. धन तेरस लक्ष्मीको दूधसें स्नान करावनो

१४ श. रूपचतुर्दशी । दूसरा नाम नरक चतुर्दशी ।

अभ्यंग स्नानम् । सर्व मनुष्योंने तिलका
तेल लगाकर स्नान करना चाहिये. यादिन
अघेडाका दातण करना.

३० र. दीपोत्सव । दिवारी । हटडी । तैलाभ्यंग ।
दफतर पूजन । व्यापारी वर्ग श्री महा
लक्ष्मीकी पूजा करतेहै.

(कार्तिक शुक्लपक्ष) संवत् १९७५ शके १८४० कार्तिक नवीन वर्ष.

१ सो. नवीनवर्षको आरंभ वही लग्बनेका इसदिन
शरुआत करना । अन्नकूटोत्सव । गोवर्धन पूजा.

२ मं. चन्द्रदर्शनम् । यमद्वितीया, भायदृज. या
दिन भाइो बहनेके व्हां अवश्य भोजन
करना.

३ बु.

४ गु.

४ चु.

५ श.

६ र. क्षयहै.

७ र.

८ सो. गोपाष्टमी यादिन श्रीकृष्ण गाइउं चरानेकी
शरुआतकीईथी.

९ मं. अक्षय नवमी । कृतयुगादि । कूष्मांडदानम्.

१० बु.

११ गु. प्रबोधिनी एकादशी व्रतम् । देवोत्थापन । यादिनका
१०॥ के अंदर शृंगारगवालमे मंडपारोपण
करनो । चातुर्मासकी समाप्ती । तुलसी विवाह.

१२ शु श्रीगुसाईजीके प्रथमलालजी टीकेट श्रीगिधरजी (१५९७) को उत्सव तथा पंचमलालजी श्रीरघुनाथजी (१६६३) को उत्सव । तुलसी विवाह

१३ श.

१४ र. वैकुण्ठचतुर्दशी । निलकायित श्रीगोविंदजी श्रीकृष्ण रायजी (१८७६) को उत्सव । श्रीकृष्णपरमात्माकुं कमलका फूलधरावनो.

१५ सो. मुकुटका शृंगार तथा चातुर्मासके ओर नियमकी कार्तिकस्नानकी समाप्ती, गोपमासारंभ.

सुपेद जरीके वस्त्र सुपेद आभरण सुपेद जडाउ मुकुट धरानेको छेलो दिन और आजसुं फागण परियंत बंध रहे. हेदिन परियंत जरीके वस्त्र श्रीठाकुरजीधरे. भाइबीज सु पुनेम लग शयन दर्शनमें श्रीकुं सामें आठ दीवा नित्य करना बाकी रहे गये होय तो पुनंम परियंत पुरा करावने. दशेरेसुं पुनमलग आकाशीदीवा होतहे तो यादिनसुं बंध होत है.

कार्तिककृष्ण (ब्रजमार्गशीर्षकृष्णपक्ष

१ मं. इष्टि. व्रतचर्या गोपमासारंभः

२ बु.

३ गु. तिलकायित दाऊजी महाराजकृत ६ स्वरूपको उत्सव । चतुरथी थोड़ी होनेसे आज दिन उत्सव होवेगा । नोंधः—छस्वरूप एहैः—
श्रीनवनीत लालजीः २ श्रीमथरेशजी ३ श्रीविठ्ठलेशजी ४ श्रीगोकुलनाथजी ५ श्रीचंद्रमाजी ६ श्रीमदनमोहनजीः ॥ श्रीद्वारका नाथजी न पधारेसे छस्वरूपके उत्सव मानेहे.

४ शु.

५ शु. क्षय.

६ श.

७ र.

७ सो. श्री गुसाँईजीके दूसरे लालजी श्रीगोविन्द-
रायजीको उत्सव. संतभी घटि० पल १५
तदुपरि ८ होणेसे उत्सव होना चइए.

८ मं.

९ बु.

१० गु.

११ शु. उत्पत्ति एकादशी व्रतम्

१२ श.

१३ र. श्री गुसाँईजीके सातमें लालर्जा श्रीघनश्या-
मजी (१६२८) का उ सव.

१४ सो.

३० मं.

(मार्गशीर्ष शुक्लपक्ष.)

१ बु इष्टि

२ गु. चंद्रदर्शनम्.

३ शु.

४ श.

५ र.

६ चं.

७ मं. श्रीगुसांईजीके चतुर्थ लालजी श्रीगोकुलनाथजी (१६०८) को उत्सव.

८ बु. सात स्वरूपको उत्सव (श्रीगोवर्द्धनेशजी महाराजकृत.)

९ गु

१० शु या दिन दशमी व. १० पल ३५ हैं तदनंतर एकादशी प्रवर्त हे.

११ श. यादिन ११ घटी ४ पल ५४ हैं तदुपरि घटी ३७ पल १५ द्वादशी प्रवर्त हैं और द्वादशीका क्षय हैं और १३ रवि घटी ५३ पल २३ हे त्रयोदशीके दिन द्वादशी थोड़ी भी नहीं हैं तो पण दशमीविद्धा एकादशी होवे तो पण एकादशके दिनमें उपवास करनो एसे स्कंद पुराणमेंकहो हैं । मोक्षदा एकादशी व्रतम् । इसका शास्त्रार्थ अंतमें लिखो हे

१२ क्षय.

१३ र. धनुर्मासका आरंभ.

१४ चं.

१५ मं. गोपमास समाप्ती ॥ छप्पन भोग ॥ श्रीवल-
देवजीको उत्सव कितनेक माने हैं.

मार्गशीर्ष कृष्ण व्रजपौष कृष्णपक्ष-

१ बु. इष्टि. वद १ और दूज केदिन श्रीगुसां-
इजीकी वधाई बेटे.

२ गु.

३ शु.

४ श.

५ र.

६ सो.

७ मं. श्रीगुसांईजीके बडे नाती श्रीकल्याणरायजी.
श्रीगोविंदरायजी (१६३३) को उत्सव
हे. उत्सव श्रीविठलनाथजीके घरमें मानेहें.

८ बु.

९ गु. श्री १०८ श्रीविठलनाथजी प्रभुचरण
श्रीगुसांईजीको महोत्सव. (१५७२)

१० शु.

११ श. तिलकायीत श्रीगोविंदजीको उत्सव. श्रीवि-
ठलरायजी [१७३८]

२२ र. सफला एकादशी घटि ४ पल ३५ हे तासुं
 यादिन अवश्य फलको भोग धरनो फलनको
 अवश्य दान करनो. या एकादशी उभया-
 धिक्क्यवती विद्ध हे तां वैष्णवोये दुसरेदिनको
 बाकी रहेल एकादशी व्रत करनो इनका
 शास्त्रार्थ लिखो हे.

२२ चं.

१३ मं.

१४ बु

३० गु. शाम घटा ॥ दिन उगे पहिले श्रीकुं राजभोग
 धरनो.

(पौष शुक्लपक्ष.)

- १ शु. इष्टि. चंद्र दर्शनम्,
- २ श.
- ३ र.
- ४ चं.
- ५ मं. श्रीनाथद्वारस्थ गोस्वामि तिलक श्री १०८
श्री गोवर्धनलालजी महाराजके पुत्र चि०]
श्रीदामोदर लालजी (१९६३) के जन्मदिन
वर्षीका क्षय हैं तासुं आजदिन होवेगं.
- ६ मं. क्षय.
- ७ बु.
- ८ गु.
- ९ शु.
- १० श.
- ११ र. पुत्रदा ११ व्रतम्.
- १२ चं. मकरेकःघ. ५५ पल २७ रात्रिका पीछला भागमें
बैठे हैं तासूं त्रयोदशीके दिन पुण्यकाल होवेगो
सूर्योदयसे ५ घड़ी अति पुण्यकाल हैं धनुर्मा-
सकी समाप्ति.

१३ मं. या दिनको मध्यानसमय पर्यंत मध्य पुण्यकाल
पाँछे गौण॥याकारणसें आज दिन श्राद्ध दानादिक
ब्राह्मण भोजन करावनो॥ आ दिनमें श्राद्ध पिंड
रहित करनो तिलसें स्नान ॥ श्रीकुं तिलवा धरना
तिलका दान करना स्वेत तिलसें देवताको तर्पण
करनो और कृष्ण तिलसें पितृको तर्पण करनो.

१४ बु.

१५ गु. माघ स्नान प्रारंभः इष्टि.

पौष कृष्ण (व्रजमाघ कृष्णपक्ष.)

१ शु.

२ श.

३ र.

४ चं.

५ मं श्रीवल्लभजी ॥ श्रीगोरधनेशजी (१७५६)
श्रीदीक्षितजीके वंशमें ८ वीं पढ़ीवारें उनको
उत्सव.

६ बु श्रीदीक्षितजी उपनाम श्रीगोपीनाथजीको
उत्सव श्री मथुरेशजीके घरमें माने हैं.
श्रीलाल को पाटोत्सव.

७ गु.

८ शु. तिलकार्यात् बड़े श्रीदामोदरजी उपनाम
श्रीदाऊजी ॥ श्रीगिरधरजी [१७११]
महाराजको उत्सव.

९ श.

११ र.

११ चं. षट्तिळा ११ व्रतम् । यादिन तिलको दान
तिलको भोग इत्यादी ईस प्रकार अछरते
तिल बापरनो.

१२ मं.

१३ बु

१४ गु.

३० शु

माघ शुक्लपक्ष.

१ श. इष्टि.

२ र. चंद्रदर्शनं मुंबईमें श्रीलाडुबेटीजीकी हवेलीमें
श्रीगुसांईजीके प्रथमलाल श्रीगिरिधरजीके
सेव्य श्री बालमुकुंदजीको पाटोत्सव.

३ च.

४ मं.

५ बु. वसंत पंचमी.

६ गु.

७ शु.

८ ग.

९ र.

१० चं. घटि ४ पल ५७ एकादशिका योग है.

११ मं. घटि ० पल ५६ द्वादशिका योग है
क्षप्र है तासुं एकादशीका व्रत मंगलवार
होवे जया एकादशी व्रतम् । विपेशखुलासा
है । त्रयोदशिके दिन द्वादशी न होय
तबही एकादशीके दिन उपवासकरनो ऐसे
स्कंध पुराणमें लिखे है.

१४ गु.

१५ श. होरी डांडो दंडा रोपण यादिन घटि २४ पल
२३ वग्वते भद्रा उत्तरते हे तासुं सेन पीछे
दंडा रोपण आरंभ धमारको माघस्नाननी
समाप्ती.

माघकृष्ण व्रजके फाल्गुन कृष्णपक्ष.

१ श. इष्टि.

२ र.

३ चं.

३ मं.

४ बु.

५ गु.

६ शु.

७ श. श्रीनाथजीको पाटोत्सव यादिन छठे घरके
स्वरूप श्रीकल्याण रायजीको पाटोत्सव ॥
मुंबईमें श्रीलाल बाबाके हवेलीमें वीराजते
श्रीनवनीत प्रीयाजीको पाटोत्सव.

८ र.

९ चं.

१० मं.

११ बु विजया एकादशी व्रतम्.

१२ गु. पोरबंदरवाला महाराज गों. श्रीजीवनलालजी
महाराजका ठाकुरजी श्रीमदनमोहनजीको
पाटोत्सव

१३ शु

१४ श.

३० र.

फाल्गुन शुक्लपक्ष.

- १ चं. इष्टि चंद्रदर्शन.
- २ मं.
- ३ बु.
- ४ गु त्रिभंगीरायजीके उत्सव.
- ५ श्रय.
- ६ शु.
- ७ श. श्रीमथुरेशजीका पाटोत्सव. श्रीदक्षीतजीके
कांधर श्रीमथुरेशजी वीराजे वो उत्सव.
- ८ र. पंडितश्रीगट्टुलालजीकी दादाजीकी संवत्सरी.
- ९ चं. श्रीठाकुरजीका दर्शन बगीचामे होते हे.
- १० मं.
- ११ बु. आमलकी एकादशी व्रतम्. कुन एकादशी
डोलके सामग्रीकी भट्टीपुजन आज होती हे
जो आज न बन सके तो द्वादशीको होतीहे.
- १२ गु.
- १३ शु
- १४ श.

१५२ र. या दिन घटि ४ पलानि १४ दिनका आ-
ठकी भीतर भद्रा उत्तरेगी दिन संख्या-
कालने गुरुनि होरामे हांभीकी रात्रिके
कलाक ६ ने मीनीट ६ पीछे और
संध्याकालकी भीतर होलि प्रगटकरनि
यादिन पूर्वा फाल्गुननि घटि ७ पलानि ५४
तदुपरि उत्तरा फाल्गुनि प्रवर्त होंते हे तादिन
उदयात नक्षत्र हे तासुं दोलात्मवका योग
पुर्णानहि है.

फाल्गुनकृष्ण व्रजके चैत्रकृष्णएक्ष.

१ चं द्वितीयी पाटोत्सव । धुलिवन्दनं गुरेडी इष्टि
तादिन उतरा फाल्गुनि १२ पलानि ३५
परियंत हे नक्षत्र वृद्धि हे तासुं श्रीकुं
हिडोलेमे पधरावना डोकमे झुलावना.

२ मं.

३ बु.

४ गु.

५ शु.

६ श

७ र.

८ चं.

९ मं.

१० गु.

११ शु. पापमोचनि एकादशी व्रतम्.

१२ श.

१३ र.

१४ क्षय

३० चं. इष्टि सोमवति अमावास्या हे तासु श्राद्धादिक
ब्रह्म भोजन अवश्य करावनो.

श्राद्धपक्षको निर्णय ॥

भाद्रपद वदि १ ने शनिवारके दिन १ एकमका श्राद्ध होवेगा भाद्रपद वदि २ रविवारके दिन घटि १८ पलानि ५८ पारयंत द्वितीयाका श्राद्धका योग हे तापिछे तृतीया बैठेहे दोइ तिथि अपरांनकाल व्यापिनी हे तासुं शास्त्रीतीसुं बीज और त्रीजका श्राद्ध भेला करदेनेसे ठीक हे कारणके तिथि क्षय गामिनी हे और पिंडदान करना ए बारबजेके भीतर उत्तम नहीं हे और ३ ने सोमवारके दिन घटि १७ ने पल १५ पछि भरणीका योग हे तासुं पिंडरहित श्राद्ध करना गया जेसो हे ता-दिन घटि १२ पलानि ५७ परियंत तृतीयाका योग हे, तो करावना चले तेसें न होय तो आगीयार ११ बजेके भीतर तृतीयाका श्राद्धका निमित्त ब्राह्मण भोजन करावनो उस दिन चतुर्थीका श्राद्ध पण होवेगा और भाद्रपद कृष्णपक्ष की ४ चतुर्थी मंगल वारके दिन पंचमीका श्राद्ध होवेगा. तादिन घटि १३ सुधि भरणीका योग हे सो बडा पुन हे.

भाद्रपदवदि ५ पंचमीने बुधवारे षष्ठीका श्राद्ध होवेगा.

भाद्रपद वदि ७ ने गुरुवारके रोज सप्तमीका

श्राद्ध होवेगा यादिन घटि १० पल ५१ पछि व्यतिपातका योग हे सो बहोत पुन्य हे.

भाद्रपद वदी ८ अष्टमी शुक्रवारे अष्टमीका श्राद्ध होवेगा. यादिन सवारके आठकी भीतर व्यतिपातका योग हे.

भाद्रपद वदि ९ नवमी शनिवारके दिन नवमीका श्राद्ध होवेगा. ए तिथी अविध्वा नवमी हे,

भाद्रपद १० दशमी के रविवारके दिन दशमीका श्राद्ध

भाद्रपद वदि ११ सोमवारे एकादशीको श्राद्ध.

भाद्रपद वदि १२ मंगलवारके दिन द्वादशीको श्राद्ध, और संन्यासीको श्राद्ध.

भाद्रपद वदि १३ बुधवार त्रयोदशीको श्राद्ध और बालकका श्राद्ध पिंडरहित करना.

भाद्रपद वदि १४ गुरुवारके दिन सर्पसैं, तरवारसैं तोपसैं मेरेला होवे उनका श्राद्ध. और चतुरदशी तिथीमें जिनका मरण होय उनका श्राद्ध अमावास्याके दिन करना.

भाद्रपदवदि ३० शुक्रवारे सर्व पितृका श्राद्धकरना.

भाद्रपद वदि दूसरी अमास घटी ३ पलानि ५९ थोड़ी होणेसे उस दिन आजापडवा मातामहका श्राद्ध.

मकरसंक्रांतिका निर्णय.

—:~:—

स्वस्तिश्री मन्मृपविक्रमार्क समयातीत संवत् १९७५
 प्रमोदनाम संवत्सरे तथा च नृपशालिवाहन शके
 १८४० काल युक्त नाम संवत्सरे दक्षिणायने हेमन्त-
 ऋतौ पौषमासे शुक्लपक्षे तिथ्यां १२ इंदुवारे घट्यः २५
 पलानि ४४ रोहिणी नक्षत्र घट्यः २६ पलानि ३
 परं मार्गशीर्ष नक्षत्रे शुक्ल योगे घटि १४ पलानि
 ३४ परंब्रह्मा योगे तात्कालिके तैतलकरणे एवमादि
 पंचांगशुद्धावत्रादिने सूर्योदयात् इष्ट घटि ५९ पल १७
 तदा मकर राशौ संक्रमणं स्यात् तस्य पुण्यकाल पौष
 शुक्ल १३ त्रयोदशी मंगळवार घटि १५ पलानि
 २७ पर्यंतमुत्तमः तदग्रे गौणः अथ वाहन प्रकार
 वाहन गर्दभ उपवाहन मेष वस्त्र श्वेत आयुध दंड
 तिलक गोपचिंदन वयसा तरुणी अवस्था पुष्प केतकी
 भक्षण अपूप जाति पक्षि भूषण हिरो वारनाम
 ध्वांक्षी नक्षत्रनाम मंदाकिनी सामुदाय मुहूर्ता. ३०
 आगमनं दक्षिणतः गमनमुत्तरस्यां दिशि अवलोकनं
 ईशान्यां अथ स्वरूपं षष्टि योजन विस्तीर्णा । यानिया-
 नि चवस्तूनि ॥ आगमेच भवेत् सौख्यं ईतिदं संक्र-
 मणम् ॥

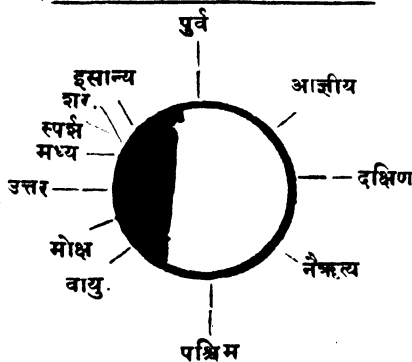
चंद्रग्रहण.

ए ग्रहण अंगुलाल्प प्रमाणहै शास्त्रप्रमाणसे माने नही हे सर्वत्र जग्यापर देखावे एसा योग नही हे.

कदाचीत अन्य ग्रंथनागणित वा यंत्रद्वारासे देखे जावे, गणितसे आये हे सो लिखे हे.

शाके १८४० संवत् १९७५ मार्गशीर्ष शुक्लपक्ष पूर्णिमा भोमवारे ता. ८-१२-१९१८ इसवीसन

	घ.	प.	क.	मि.
स्पर्श.	४२	५७	११	४८
मध्य.	४४	१५	०	१८
मोक्ष	४४	४३	०	३०

समाप्त.

શ્રેષ્ઠ ચત્રભુજ મોરારજી, જે. પી.

જન્મ—સંવત ૧૮૯૦ પ્રથમ ભાદરવા વદ ૨.

અર્ગવાસ—સંવત ૧૯૬૫ ચૈત્ર વદ ૧૭.

વૈષ્ણવ શુદ્ધાદૈત પુષ્ટિમાર્ગ સંપ્રદાયના ધર્મધુરંધર ચ્યુત સેવક, પોતાના સંપ્રદાયના ધર્મગુરુઓના લોપીક કાર્યો સમંધી મોટા અને મજબુત સ્થંભ. પરોપકારી, પરદુઃખભંજન, ગરિબનિવાજ, જાહેર કામોમાં અંતઃકરણ પુરંક તન, મન અને ધનથી સંપૂર્ણ આશ્રો આપનાર અને દેશાભિમાની ભાડીયા મહાજનના મહાજન શેર. પંડિત શ્રી ગદુલાલજીની સંસ્થાના મરહુમ ટ્રસ્ટી.

શેઠ ત્રીભુવનદાસ વરદુવનદાસ, જે. પી.

જન્મ-- સંવત ૧૯૦૪ શ્રાવણ વદ ૪.

કપોળનાતના માણ શેઠ, મુંબઈ એકના ડીરેક્ટરોમાંના એક, ઘણા સાર્વજનીક અને જાનગી જાતાઓમાં વિશ્વાસુ ટ્રસ્ટી. માધવયાગના માલીકો અને ટ્રસ્ટીઓમાંના એક, અને શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દેવના કાર્યાલયમાં મુખ્ય વ્યવસ્થાપક. મુંબઈના મોટા મંદીરના મહારાજના અને જાકુબવાસી પંડિતશ્રી ગદ્દ-લાલજીના અને તેમની સંસ્થાના સંપૂર્ણ વિશ્વાસુ કાઉન્સિલ ટ્રસ્ટી અને પ્રમુખ. વૈજ્ઞાનિક સપ્લાયમાં ચુસ્ત સેવક અને આચાર્યો-શ્રીના લોકોક વ્યવહારોમાં કુશળ સલાહકાર. તન, મન અને ધનથી પરોપકારી, પરગણ પદ્મશ્રીભંજન, ગરિયનિવાર.

શેઠ પરષોત્તમદાસ કલ્યાણદાસ
 તે મુંબઈમાં શેઠ જીવરાજ યાત્રુના મુનીમ અને મુંબઈ-
 વાગી દસા ધોધારી પોરવાણી નાતના શેઠ.

જન્મ-૧૮૫૮. અર્જવાસ-સં. ૧૯૨૩ માગશન વદ ૮.

શેઠ પુરુષોત્તમદાસ પોતાના નિરાશ્રિત મનહાઈએને
 પોતાને ધેર રાખી રોટલો એટલે અન્નવસ્ત્રના આશ્રય આપતા.
 જ્યારે તેમના મદદગાર શેઠ કલ્યાણદાસ ધારસી તેવાએને
 માટે તોફરી ધંધા શોધી આપતા હતા.

વાંચો !

વાંચો !!

વાંચો !!!

પુષ્ટિમાર્ગનું પ્રાચીનત્વ, આચાર્યશ્રીનું દિવ્ય ચરિત્ર, અને તેમના માનનીય વચનામૃતો. પુષ્ટિમાર્ગના અપાર સિદ્ધાંતોની અંખી, માર્ગના પ્રસિદ્ધ આચાર્યોના ગજગરર રંગીન ચિત્રો, મથુરા પંથીઓની પોકળ પાંડિત્ય, સાત સ્વરૂપો અને તેને લગતી તેટલીજ ગાદીઓ સંબંધી જાણવા જેવી આવ્યતો, આ માર્ગના મંદિરો સાર્વજનિક કેમ નથી? શ્રી પુરુષોત્તે સાથે દર્શન કેમ? વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના આચાર્યો બીજા વક્તાઓ માફક જાહેરાતમાં લાવણું કેમ કરતા નથી? મહારાજ લાયક અને એંગી કેસ, રાસક્રીડા સંબંધી મનના કરવા જેવા અપ્રતીમ વિચારો. બ્રહ્મ સંબંધી ગદ્ય રહસ્ય, દરેક ધર્મમાં દૈવી અને આસુરી પ્રકૃતિની આવશ્યકતા, વર્ષમાં ૩૬૦ દિવસમાં આવતા પર્વ-ઉત્સવોની સમજ, બીરાજમાન ગોપામી બાળકોની મુળ પુરુષથી જાણવા જેવી વંશાવળીઓ. તેમજ તેમના જન્મ દિનો, નિતીના જાણવા જેવા બોધવચનો, આ સંસ્થા સંબંધી અને તેમને આ સાલ ટીપણી ન મળવાના જાણવા જેવા ખરા કારણો, અનેક નહીં જાણવામાં આવેલી જાણવા જોગ આવ્યતો અને સાંપ્રદાયિક વિષયોની પ્રસન્નતાના ગોઃ મહારાજેના ખાત્રીપત્રકોવાળું ટીપણું અથવા સંગ્રહસ્થાન વાંચો અને સાચવી રાખો.

મળવાનું ફેકાણું.

૧ મુખ્ય ડેથીડલ સ્ટ્રીટ. શ્રી લાડુબેટીજની

હવેલીમાં.

૨ સંપ્રદાયી વૈષ્ણવ પુસ્તક વેચનારાઓને

ડુકાનો.

